

I
Colecția teatru

LUIGI PIRANDELLO

Luigi Pira

ONSIM^{PL} mDRTEAN CLUJ

¹ D „O OOGA” i vNĂiVî k Str ILAÎU UI Nr. 18
"199559*

Teatru

Studiu introductiv de FLORIAN POTRA

BIBLIOTECA REGIONALĂ

CLUJ

București, 1967

Editura pentru Literatură Universală

Coperta de I, MQLNAR

ELEMENTE ALE POETICII TEATRALE PIRANDELLIENB

Din volumele

Luigi Pirandello

MASCHERE NUDE I—II

© Arnoldo Mondadori Editore : 1962

și

Luigi Pirandello

SAGGI, POESIE E SCRITTI VARI

(5) Arnoldo Mondadori Editore : 1960

Faptul că nici până azi nu s-a rostit un cuvânt cuprinzător, larg definitiv — nu definitiv, ceea ce ar fi cu neputință în istoria literară — asupra operei dramatice a lui Pirandello derivă atât din parțialitatea, din caracterul aproape dinadins limitat al criteriilor și metodelor de cercetare, cât și din aparenta imposibilitate de a găsi o „cheie” unică, de a fixa un unghi de observație general, care să aducă dintr-o dată sub ochiul criticului imaginea complexă, panoramică a acestei opere, așa cum anumite lentile și procedee fotografice moderne reușesc să surprindă, rotund, ansamblul unui întreg cadru, cu elemente de prim plan, dar și cu detalii mai ascunse. Plecând de la o declarație ușor ambiguă a dramaturgului, o serie de cercetători — începând cu Adriano Tilgher — l-a definit filozof, „poet al problemei centrale”, dialectician al antitezei viață-formă. „Mă număr printre acei scriitori — spusesese Pirandello — care nu se mulțumesc cu gustul de a povesti o întâmplare sau de a descrie un personaj, ci, pe lângă acest gust, simt și o nevoie spirituală mai profundă, datorită căreia nu admit figuri, întâmplări, peisaje care să nu se îmbine, ca să zic așa, cu un anumit sens al vieții și care să nu dobândească totodată o valoare universală. Sînt scriitori de natură mai curînd filozofică. Am nenorocul de-a aparține acestora din urmă.” Dar, vădit speriat de speculațiile făcute pe marginea acestor cuvinte (și care aveau să ducă la răspîndirea, mereu confuză, a conceptului de „pirandellism”, ca viziune filozofică aparte), Pirandello însuși a căutat, în repetate rînduri, să pună lucrurile la punct; în ciorna pregătită pentru o discuție publică despre teatrul său, nota: „Iată-mă aici, gata să răspund la întrebările pe care veți binevoi să mi le adresați... în legătură cu teatrul sau chiar și în jurul a caca ce, din păcate, unii obișnuiesc să numească gîndirea mea filozofică, deși eu nu mi-am asumat nici o responsabilitate filozofică, înțelegînd întotdeauna să fac artă, după

puterile mele, iar nu filozofie” (*Foglietti*)¹. Despre filozofi avea, încă din tinerețe, o părere proastă și-i ironiza în butade uneori facile: „Ah, filozofii au fost, sînt și vor fi în toate timpurile niște poltroni. Bucuros le-aș adresa acel *motto* brutal, pe care un împărat al Austriei îl repeta cu privire la poeți: «Poeții sînt o familie de bolnavi, a cărei meserie e de-a răspîndi mîhnirea printre oameni». Fără doar și poate aș fi început prin a-l exclude pe Platon însuși din republica sa ideală.” (*Arta și conștiința de azi*, II, 1893). Pirandello se simte esențialmente artist, mînat să cunoască viața, să ardă la căldura vetrei sale fierbinți, mai curînd decît să reflecteze asupra ei: „Arta o, în sfîrșit, viață, nu raționament. Or, toți întemeietorii de sisteme filozofice îl condamnă pe artist să cugete în loc să trăiască” (*Foglietti*).

O altă direcție în care critica italiană, mai ales, a îndreptat discuția a fost aceea menită să stabilească raportul tematic și de valori dintre opera narativă și opera dramatică a lui Pirandello. Problema e, indiscutabil, reală și critici ca Arnaldo Frateili, Alberto Spaini și îndeosebi Vito Pandolfi, sau scriitori ca Guido Piovene, i-au trasat cu acuitate făgașul analitic. Bineînțeles că „fără naratorul Pirandello, n-ar fi existat niciodată dramaturgul Pirandello” (Frateili)²; bineînțeles că „geneza teatrului lui Pirandello trebuie căutată în opera sa narativă” (Pandolfi)³, dar are dreptate Piovene când atrage atenția asupra modului tendențios al unor istorici și exegeți de a-l micșora pe autorul dramatic, în favoarea prozatorului: „Iată o altă teză, poate mai vicleană, dintre tezele reductive cu care s-ar dori să se demonstreze că partea mai puțin importantă a operei lui Pirandello [teatrul] a avut o rezonanță mai mare în lume; ar reieși, astfel, dovada că o asemenea rezonanță are ceva echivoc sau cel puțin ceva exagerat, că măsura amplă a judecății mondiale e falsă, că trebuie să ne ținem la măsura strânsă a criticii de la noi de-acasă. B, desigur, adevărat că în prozatorul Pirandello se găsește întreaga substanță a tot ceea ce Pirandello avea de spus; dar nu e legitim să se tragă concluzia că, în teatru, Pirandello n-a fost decât un soi de popularizator al lui însuși, al lucrurilor rostite mai bine în altă parte.”⁴

¹ Foile: fragmente, însemnări, publicate de Corrado Alvaro în „Nuova Antologia”, 1934.

² V. Răul Rădice, *Pirandello e il teatro (Pirandelloși teatrul)*; în „La Biennale di Venezia 43”, aprilie-iunie, 1961.

³ Vito Pandolfi, *Racconto e dramma in Pirandello (Povestire și dramă la Pirandello)*, în „TI Dramma” nr. 304, ianuarie 1962.

⁴ Cuvîntare ținută de Guido Piovene cu prilejul celei de-a 25-a comemorări a morții lui Pirandello, Teatro Valle, Roma 1962.

Alții au vrut să explice opera prin biografia scriitorului — mai ales prin vicisitudinile căsniciei cu Antonietta Portulano, care și-a sfîrșit zilele într-o casă de sănătate — și au crezut că descoperă „fermenții din care s-au născut cele mai deconcertante lucrări dramatice în misterioasa solitudine, în suferințele de nespus ale lui Pirandello și ale fiilor săi”. Greșeala provine, în acest caz — așa cum arată Alberto Spaini¹ — din părerea că înseși faptele narate de Pirandello ar fi autobiografice, și nu „modul chinuit cu care privea lumea”.

Dintre exegeții cei mai iluștri ai teatrului pirandellian, cel care a reușit să pătrundă în esență — chiar dacă uneori numai prin ipoteze sau sugestii, — a fost, fără-ndoială, Antonio Gramsci². Ga nimeni altul, gînditorul marxist a scos în relief valoarea și bogăția artistică a „rației de piese siciliene”, dialectale, considerînd *Liola* drept o adevărată capodoperă. Dar Gramsci a cunoscut numai o parte din teatrul lui Pirandello, n-a apucat să se rostească în legătură cu semnificația celor *Șase personaje în căutarea unui autor* și, firește, n-a mai ajuns să citească *Uriășii munților*, ultima creație de vîrf a scriitorului din Girgenti, care e totodată și o explicitare finală a poeticii pirandelliene.

N-au lipsit nici cercetătorii care să încerce desprinderea unei poetici, a unei viziuni coerente din punct de vedere dramaturgie. Dintre aceștia, Mario Baratto își pune tocmai întrebarea dacă se poate vorbi azi despre teatrul lui Pirandello ca despre un tot încheiat, unde să fie ușor ca, plecînd de la oricare dintre piese, să reconstitui „sistemul intelectual și artistic al autorului”³. Răspunsul lui Baratto e negativ, criticul rămîne perplex în fața „unui ansamblu teatral derutant, care, de la o piesă la alta, îneîntă prin îndrăzneală sau irită prin banalitate”. Solicitînd, unul după altul, textele pirandelliene, Baratto ajunge la concluzia că se pot repera mai multe „teatre” la Pirandello, dar nu în sensul observației lui Gramsci (tripla ipostază a scriitorului: sicilian-italian-european), ci bazîndu-se pe succesiunea și suprapunerea de procedee ale dramaturgului (de la naturalism la un teatru de idei, la un teatru intelectualist și apoi la mituri). În ceea ce, de fapt, constituie fazele, etapele firești sau imprevizibile

¹ în *Pirandello o della castità (Pirandello sau despre castitate)*, „II Dramma” nr. 362—363, noiembrie-decembrie 1966.

² în *Il teatro di Pirandello (Teatrul lui Pirandello)* din voi. *Letteratura e vita nazionale (Literatură și viață națională)*, ed. Einaudi, Torino 1964.

³ Mario Baratto, *Le thiatre de Pirandello (Teatrul lui Pirandello)*, în voi. *Réalisme et poésie en théâtre (Realism și poezie în teatru)*, Editions du Centre National de recherche scientifique, Paris, MCMLX.

în progresia autorului, Baratto surprinde un motiv al lipsei de unitate și de coerență. Lăsînd la o parte ineficacitatea metodei de a încerca identificarea întregului cu partea, adică a ansamblului unei opere cu piesa considerată izolat (metodă, credem, greu de aplicat oricărui scriitor), sîntem de părere că Baratto a greșit neglijînd, în căutarea „sistemului unitar”, scrierile teoretice ale lui Pirandello. Fiindcă Pirandello a fost unul din acei autori care au și meditat asupra artei lor: elementele poeticii sale sînt răsfrînte de-a lungul întregii activități de prozator și dramaturg, cu anumite principii care revin uneori ca niște „leit-motive” într-o serie de eseuri, iar alteori acestea din urmă se continuă unul pe altul, pînă la rotunjirea unei problematice. „Sistemul intelectual și artistic” al lui Pirandello nu trebuie căutat și reconstituit doar din paginile prefeței la *Șase personaje*, în ceea ce privește dramaturgia, sau din replicile doctorului Hinkfuss din *Astăzi seară se improvizează*, în ceea ce privește arta spectacolului, ci în egală măsură din multiplele luări și limpeziri de poziție, pe care Pirandello le făptuiește încă de la începutul carierei sale de literat, în vremea cînd încă nu scria teatru, într-o suită de articole, eseuri, studii, conferințe și însemnări, apte să ne ofere imaginea unui *credo* artistic suficient de conturat, a unei *ars poetica* articulate cu suficientă rigoare în punctele ei nodale, ca și în numeroase detalii de finețe. Ele constituie un aspect de care critica și istoria literară au ținut mai puțin cont sau le-au considerat întîmplător, de la caz la caz. Dimpotrivă, însumarea lor în examenul critic, ca și în judecățile de valoare, poate lumina mai decis anumite colțuri obscure, iraționale, anumite tendințe și caracteristici ale operelor de artă

concrete. Cu alte cuvinte, e vorba de a-l readuce pe Pirandello cât mai aproape de Pirandello, opera sa teatrală, dramele și comediile sale — cât mai aproape de gândirea estetică a celui care le-a conceput.

În ciuda caracterului lor fragmentar și de multe ori ocazional (cu excepția studiului despre umorism), reflexiile lui Pirandello despre literatură și artă au o anumită unitate și coerență, ele gravitează în jurul câtorva motive-pilot constante, chiar dacă în lucrările dramatice unele vor deveni precumpănitoare, iar altele se vor estompa. Unul din aceste motive, de inspirație desanctisiană, e al dublei linii de evoluție a literaturii italiene: „De-a lungul întregului drum al literaturii noastre se desfășoară — net distincte și aproape paralele — următoarele categorii de scriitori, pe care le putem urmări, alăturate sau opuse, de la origini până în zilele noastre: Dante și Petrarca; Machiavelli și Guicciardini; Ariosto și Tasso; Manzoni și Monti; Verga și D'Annunzio" (*Discursul despre Verga la Academia Italiei*, 1931).

8

Ideea fusese enunțată, de fapt, mai înainte, cu referire la teatru și la modalitatea construcției dramatice: „Două linii foarte distincte și aproape paralele se desfășoară de-a lungul întregului drum al istoriei noastre literare; două stiluri: unul al cuvintelor și celălalt — al lucrurilor; putem să le urmărim pas cu pas, alăturate și opuse, până în zilele noastre; Dante și Petrarca, Machiavelli și Guicciardini, Ariosto și Tasso, Manzoni și Monti, Verga și D'Annunzio. La unii, cuvântul propune lucrul, un cuvânt ce nu se va așeză decît exprimînd lucrul, astfel ca între lucru și cititor sau spectator, cuvântul să dispară și să rămîna acolo, nu în calitate de cuvînt, ci de lucru propriu-zis. La ceilalți, lucrul nu are o valoare în sine, ci prin felul cum e rostit; apare mereu literatul care vrea să ne arate cît e de discutat în a-l rosti, chiar și atunci cînd nu ni se dezvăluie. La cei dintîi, o construcție pe dinăuntru...; la-cei de al doilea, o construcție pe din afară..." (*Dialectalitate*, 1921). Este, în linii mari, distincția pe care o va opera Gramsci între „conținutiști” și „caligrafi”¹. Pirandello se alătură întru totul primei categorii, considerîndu-se un continuator al ei. Pentru el, ceea ce are precădere în literatură și în teatru, e „lucrul”, faptul, conținutul, adică viața. Referindu-se la opera dramatică a lui D'Annunzio, Pirandello arăta, încă în 1899, că aceasta e „făcută”, iar nu „născută”, „un lucru scris, iar nu viu” (*Acțiunea vorbită*). În concepția autorului nostru, arta e menită să exprime viața: „Că arta e, ca să zicem așa, pulsul vieții, că arta urmărește și reflectă viața în fiecare mișcare și în fiecare emanație a ei, este o observație evidentă și indiscutabilă” (*Arta și conștiința de azi*, III, 1893). Dar, deși francă și răspicată, afirmația aceasta rămîne generică și abstractă, dacă n-o raportăm la o realitate istoric determinată. Care e, pentru Pirandello, de la bun început, această realitate? „Mie, conștiința modernă îmi oferă imaginea unui coșmar străbătut de vedenii rapide, cînd triste, cînd amenințătoare, imaginea unei bălării nocturne, a unui vîlmășag disperat, în care se agită o clipă și apoi dispar, ca să apară apoi altele, mii de flamuri, în care taberele vrăjmașe s-au amestecat și s-au contopit, și fiecare ins luptă pentru sine, pentru apărarea sa, împotriva prietenului și împotriva dușmanului. Există în această imagine o continuă ciocnire de voci discordante, o agitație continuă. Mi se pare că totul tremură și se clatină. Nu cred în liniștea încrezătoare a anumitor oameni. Ce o să se întîmple mîine? Sîntem desigur în ajunul unui eveniment uriaș. Și poate că se va naște geniul care — îndreptîndu-și sufletul spre furtuna ce se apropie, spre marea ce se Y3

¹ Voi. cit., nota „*Contenutisli*” e „*calligrafi*”, p. 79.

revărsa spărgînd toate stavilele și înghițind ruinele — va plămui cartea unică, seculară, așa cum s-a întîmplat în alte vremuri” (*Arta și conștiința de azi*, III). Sînt cuvintele unui artist răscolit de realitatea timpului său, întretesute — în prag de nou secol — într-o viziune anticipatoare a zbuciumului și neliniștilor „omului modern”. Dar dacă în proză, și mai ales în nuvele, Pirandello s-a apropiat, pe un front de lucru larg, de aceste frămîntări, reușind chiar — așa cum subliniază Vito Pandolfi¹ — să închege „portretul unei epoci”, să compună „o frescă din cele mai elocvente, cu valoare de diagnostic pus maladiei grave de care suferă corpul social”, în teatru scriitorul nu mai obține aceeași privire cuprinzătoare, același tablou panoramic al realității italiene în trăsăturile ei tipice. Cu trecerea anilor, pesimismul pirandellian se accentuează și, am putea spune, se particularizează: problemele conviețuirii socialo sînt observate tot mai mult din unghiul unui individualism exasperat, dramaturgul restrîngîndu-și acțiunea la sondarea insului izolat, care „luptă pentru sine, pentru apărarea sa” într-o inutilă, pentru el, „căutare de certitudini, mereu strivit de forțe care-i sînt superioare și pe care nu le poate cunoaște”. Individul pirandellian e nevoit să-și înăbușe impulsurile de afirmare a personalității, îi e cu neputință să controleze viața și natura, ofe-rindu-ne astfel spectacolul unei triste zbateri de „paiată”, ce frizează adeseori ridicolul. Într-o „scrisoare autobiografică” din 1924 — adică după publicarea celor *Șase personaje* și a lui *Henric al IV-lea* — dramaturgul face următoarea mărturisire, ecou întărit al celei din 1893: „Eu cred că viața e o foarte tristă bufonadă, deoarece simțim în noi — fără să putem ști nici cum, nici de ce, nici de unde — nevoia de a ne amăgi mereu pe noi înșine, prin crearea spontană a unei realități (cîte una pentru fiecare și niciodată aceeași pentru toți), care se dezvăluie, rînd pe rînd, zadarnică și iluzorie. Cine a înțeles jocul nu mai reușește să se amăgească; dar cine nu mai reușește să se amăgească, nu mai poate să aibă gustul și nici plăcerea de-a trăi. Așa e. Arta mea e plină de compătimire pentru toți aceia care se amăgesc; dar această compătimire nu poate să nu fie însoțită de cumplita deridere a destinului, care-l osîndește pe om la amăgire. Iată, pe scurt, motivul amărăciunii artei și vieții mele.” Între constatarea situației confuze de la sfîrșitul de veac, unde „totul tremură și se clatină”,

dar în care mai e implicat, încă, presentimentul unei posibile salvări, pe de o parte, și pesimismul total, fără cale de ieșire, afirmat în 1924, pe de altă parte — se poate măsura, credem, evoluția — sau involuția,

¹ Art. Cit.

În raport cu proza narativă, în sensul arătat de Pandolfi — a dramaturgiei și gândirii teatrale a lui Pirandello. Pe măsură ce în Pirandello se adâncește conștiința contradicției dintre idealurile abandonate ale societății italiene de după unirea din 1860 și imobilismul ce domină existența ei concretă, între ceea ce este de fapt omul și ceea ce ar vrea să fie, neizbutind decât cel mult să pară — are loc un laborios proces de abstragere și de interpretare *sui generis* a fenomenelor de viață. Individul social devine pentru scriitor obiectul unei analize de mecanism psihologic, singularizat, izolat, cu rădăcini nu atât în *humusul* realității, al unei istorii concret analizabile, cât în zonele abisale ale conștiinței. În nuvelistică, „desenul psihologic e adesea neglijat, din gustul de a povesti fără ocoluri sau de a căuta un adevăr inedit și deconcertant”, cum arată Pandolfi; în teatru, dimpotrivă, efortul expresiv se concentrează tocmai pe acest desen psihologic: dai¹ nu ca rezultat al unei operații de reflectare, ci al uneia de refracție, adică de frângere și descompunere a imaginii. Avînd ca punct de plecare dualismul pirandellian exprimat în formula antitetică Viață-Formă — unde viața are semnificația unui flux continuu, tulbure și nestatornic, care se înnoiește în fiecare clipă, iar forma reprezintă un sistem de construcții mentale, care, dimpotrivă, tind să stăvilească, să oprească și să cristalizeze acest flux al vieții — Adriano Tilgher a codificat, cel dintîi, *pirandellismul*: „Dualism al Vieții și al Formei sau Construcției; necesitatea Vieții de a se turna într-o Formă și imposibilitatea de a se epuiza în această Formă; iată motivul fundamental care subsistă în toată opera lui Pirandello și-i conferă o unitate de fier și o viziune organică”. Pentru Tilgher — în numele lui Pirandello — într-o asemenea viziune nu mai are loc caracterul dramatic, în accepția tradițională a termenului. Individul nu mai dispune de o *singură* personalitate, fiindcă aceasta nu e decât o ipostază dintr-un număr de ipostaze, o Formă efemeră în care Viața încearcă, rînd pe rînd, și fără succes, să se statornicească; ci, individul — care se consideră a fi *unul* pentru sine — e de fapt o *sută de mii* pentru cei din jur, fiecare construindu-și o imagine diferită despre fiecare (exemplu tipic, *Doamna Morii, una și două*). Astfel, individul — personajul — devine în dramele și comediile pirandelliene o entitate multiplă și contradictorie, el există doar așa cum *pare* în ochii și în conștiința celorlalți. Unde e adevărul? În opiniile unora, în opiniile altora? De aici, concluzia în cheie de *scherzo*: este așa cum vi se pare sau, ca în titlul binecunoscut, *Așa e (dacă vi se pare)*. Asistăm la un ascuțit proces de destrămare a caracterului dramatic, destrămare ce se va adînci pînă la anulare, în actuala literatură a absurdului.

11

(Ceea ce i-a determinat pe unii cercetători să vorbească de „anti-drama”, dacă nu chiar de „anti-toatru” lui Pirandello.) Să nu uităm, însă, că îndepărtarea de intuiția tradițională a personajului și a dramei s-a produs încă mai înainte, prin scepticismul zbuciumat al lui Strindberg și prin Cehov, cu care — după opinia noastră — Pirandello are mai multe afinități decât e dispusă critica literară să accepte. În acest cadru, scriitorul italian se înscrie printr-o procedură proprie, originală, la baza căreia stă exploatarea teatrală a antinomiei rezumate în rîndurile de mai sus.

Toate acestea își găsesc ecoul și în gândirea teoretică a lui Pirandello. „Nu e vorba de-a imita sau de-a reproduce viața — arăta scriitorul în articolul *Teatru și literatură* din 1918 — asta din simplul motiv că nu există o viață care să fie o realitate în sine, de reproduș cu caracterele ei proprii: viața e un flux continuu și indistinct, și nu are altă formă decât aceea pe care i-o dăm rînd pe rînd noi, variabilă la infinit și mereu schimbătoare. {În realitate, fiecare om își creează pentru sine propria sa viață: dar această creație, din păcate, nu e niciodată liberă, nu numai pentru că se supune tuturor nevoilor naturale și sociale care limitează lucrurile, oamenii și acțiunile lor, îi deformează, îi situează în contradicții menite să-i ducă la faliment și la o cădere mizeră; nu e niciodată liberă și pentru că, în crearea propriei vieți, voința noastră tinde aproape totdeauna, ca să nu spun chiar totdeauna, din motive de utilitate practică, la dobîndirea unei condiții sociale etc, care determină acțiuni interesate și constrînge la renunțări sau la îndatoriri ce constituie în mod firesc limitări ale libertății.” Aceste „acțiuni interesate”, aceste „motive de utilitate practică”, aceste „renunțări” și „limitări ale libertății” duc la cristalizarea unui conformism artificial, fictiv, produs în mod superficial pentru interesele unui mic grup sau ale unei clii, un conformism „esențialmente ieșuit”, cum spunea Gramsci. Împotriva unui asemenea conformism — dominant în societatea italiană a timpului — se răzvrătește Pirandello și nu e de mirare că s-au găsit exponenți ai burgheziei și ai bisericii catolice, care n-au văzut cu ochi buni teatrul pirandellian (de la *Liola* — scos de pe afiș în urma demonstrațiilor dușmănoase ale tinerilor catolici din Torino — la „scandalul” celor *Șase personaje*). Dar, o dată cu incisivitatea gândirii pirandelliene, cu motivele ei de critică mai mult sau mai puțin directă, se vădesc aici și limitele acestei gândiri. Pentru că același Gramsci — contemporan cu Pirandello — atrage atenția asupra unui alt fel de conformism, *rațional*, răspunzînd necesității și însemnînd, de fapt, socialitate, adică „un dat obiectiv și universal, așa cum nu poate să nu fie obiectivă

și universală «necesitatea» pe care se înalță edificiul libertății”¹. Un asemenea înțeles îi scapă, însă, lui Pirandello și de aceea piesele sale (sau *eseurile* sale dramaturgice, cum au mai fost numite) se opresc la un prim gest de revoltă, de indignare morală, ce nu dobîndește un caracter de socialitate, tocmai pentru că o ignoră, transferîndu-se în planul unui psihologism metafizic. Critica formulată la adresa societății contemporane do

teatrul pirandellian își pierde astfel tensiunea istorică, obiectivă, se fragmentează, acționînd mai mult prin luminarea în adîncime a unor motive psihologice, prin „vîrfuri explozive”. Astfel se justifică atît observația lui Gramsci, care vede în unele piese pirandelliene (cum ar fi *Voluptatea onoarei*), „tot atîtea grenade de mînă care explodează în mințile spectatorilor și produc prăbușirea banalităților, ruinarea unor sentimente, a unor gînduri”²; cît și aceea a lui Adriano Tilgher, care consideră că „trecerea lui Luigi Pirandello prin teatrul italian a produs efectele unui bombardament de artilerie grea”³.

-Față de imposibilitatea unei alte așezări umane și sociale, pentru Pirandello nu există reacții solidare, nu se încheagă acțiuni comune de clasă; asistăm doar la „acomodări” individuale, omul fiind părăsit și părăsindu-se în voia propriului său destin. Și totuși, oamenii continuă să trăiască în comun, viața îi pune în contact pe unii cu ceilalți; dar în asemenea împrejurări ei nu se înfățișează cu adevăratul lor chip, în entitatea lor autentică; ieșind în lume, oamenii își pun măști, își disimulează permanent gîndurile și sentimentele, „din motive de utilitate practică”. Or, teatrul lui Pirandello — cu titlul general de *Măști nude* — tinde spre smulgerea acestor „obrazе” postise, spre denunțarea veleitarismului iluzoriu al personajelor și a marasmului lor intelectual și moral. Nu pentru a le pune, însă, în legătură cu cauzele fundamentale — istorice, politice, economice, sociale — care le-au determinat, ci doar pentru a rîde amar de ele și pentru a plînge totodată la căpătîiul lor. Deși pleacă întotdeauna de la fapte concrete de viață, uneori chiar de la fapte de cronică mărunță, teatrul și poetica pirandelliană urmăresc conturarea unui *climat*, adică nu atît reflectarea și interpretarea obiectivă a unei realități, cît condensarea unei *stări de spirit*, fără o linie deslușită de cauzalitate, ci pe o linie în

¹ Voi. cit., nota *Sincerită (o spontaneită) e disciplina (Sinceritate Isaiașpon-tneilatel și disciplină.)*

■ Voi. cit., cronică teatrală la *11 piacere dell'oneslă* (29 noiembrie 1917).

³ Adriano Tilgher, În studiul *Umanită e disumanită nell'arle di Pirandello (Omenie și neomenie în aria lui Luigi Pirandello)*, *Studi sul teatro contemporaneo (Studii despre teatrul contemporan)*, Roma, 1928.

12

13

zig-zag, frîntă, obținută printr-un joc special de oglinzi. Acest joc de oglinzi poartă, în concepția lui Pirandello, numele de *umorism*.

încă înainte de a scrie studiul intitulat, tocmai, *Umorismul* (1908), Pirandello își anunță viitoarea, faimoasa teorie a dedublării în introducerea la romanul *L'illusirissimo* de Alberto Cantoni¹, un scriitor pe care-l socotește propriul său maestru, numindu-l „un critic fantastic”, adică un umorist adevărat, care e întotdeauna criticul propriului său sentiment. Analizînd opera lui Cantoni și oprindu-se îndeosebi la povestirea *Demonul stilului* și la capodopera scriitorului, *Un rege umorist*, Pirandello formulează următoarea definiție: „Umorismul e un fenomen de dedublare în însuși actul concepției; e ca o Hermă bicefală, care rîde cu o față de plînsul celeilalte fețe. Reflexia devine un fel de spiriduș care demontează mecanismul imaginii, al fanteziei înjghebate de sentiment; îl demontează ca să vadă cum e făcut pe dinăuntru; descarcă arcuș și întreg mecanismul scîrțîie din cauza aceasta, spasmodic”. Ideea e reluată și dezvoltată în *Umorismul*, unde, după un preambul cu caracter istoric, autorul adîncește — pe baza analizei unor opere clasice, în special a lui Cervantes — problema reflectării specifice în scrisul *umoristic*. Am ajuns, astfel, la simburile viziunii pirandelliene despre artă și, de aceea, pentru o mai complexă înțelegere a ei, socotim oportună citarea unor fragmente mai ample: „Diferitele tendințe ce caracterizează personalitatea ne fac să ne gîndim în mod serios că sufletul individual nu e *unul* singur. Cum să susținem, într-adevăr, că e *unul*, dacă pasiunea și rațiunea, instinctul și voința, tendințele și idealurile, constituie, într-un fel, tot atîtea sisteme distincte și mobile, care fac ca individul — trăind cînd unul, cînd altul din ele, cînd un compromis între două sau mai multe orientări psihice — apare ca și cum în el există mai multe suflete deosebite și chiar opuse, mai multe și opuse personalității înseși?”

Nu există om, observa Pascal, care să se deosebească mai mult de un alt om, decît de sine însuși în succesiunea timpului. Simplitatea sufletului contrazice conceptul istoric al sufletului uman. Viața sa e echilibru instabil; e o continuă deșteptare și ațipire de afecte, de tendințe, de idei; o fluctuație neîncetată între termeni contradictorii, o oscilație între poluri opuse, ca speranța, frica, adevărul și falsul, frumosul și urîtul, dreptatea și nedreptatea și așa mai departe. Dacă în imaginea întunecată a viitorului se desenează dintr-odată un luminos plan de acțiune sau licărește nedeslușit floarea bucuriei, nu întîrzie să apară — răzbunînd drepturile experienței — gîndul trecutului, nu arareori mohorît și trist; sau intervine, pentru a înfrîna zglobia fantezie, simțul ursuz al prezentului. Această luptă de amintiri, de spe-

¹ Studiul *Un critico fantastico (Un critic fantastic)*, apărut inițial în „Nuova Antologia”, 1905.

ranțe, de presimțiri, de percepții, de idealuri, poate fi închipuită ca o luptă între suflete care-și dispută stăpînirea definitivă și deplină asupra personalității.

Iată un înalt funcționar, care se crede și, sărmanul, este chiar, un gentilom. Domină, în el, sufletul moral. Dar într-o bună zi, sufletul instinctiv, care e ca o fiară primară cuibărită în străfundurile fiecăruia din noi, dă cu piciorul sufletului moral și acest gentilom fură. Oh, el însuși, sărmanul, imediat după aceea, e cel dintîi care rămîne uimit, plînge, se întrebă pe sine, disperat: — *Cum, cum de-am putut să fac așa ceva?*

— Da, domnilor, a furat. Și celălalt, de colo? Om cumsecade, chiar foarte cumsecade: da, domnilor, a ucis.

Idealul moral constituia, în personalitatea sa, un suflet în contradicție cu sufletul instinctiv și, în parte, cu cel afectiv sau pasional; constituia un suflet dobîndit în luptă cu sufletul moștenit, care, lăsat o clipă în voia lui, a

ajuns dintr-odată la furt, la crimă.

Viața e un flux continuu pe care noi încercăm să-l oprim, să-l fixăm în forme statornice și determinate, înăuntrul și în afara noastră, deoarece noi înșine sîntem deja forme care se mișcă în mijlocul altor forme imobile și care, totuși, pot urma fluxul vieții pînă cînd, încremenind puțin cîte puțin, mișcarea

— treptat încetinită și ea — încetează. Formele în care căutăm să oprim, să fixăm în noi înșine acest flux continuu, sînt conceptele, sînt idealurile față de care vrem să ne păstrăm consecvenți, toate ficțiunile pe care ni le creiem, condițiile, starea în care tindem să ne statornicim. Dar înăuntrul nostru, în ceea ce numim suflet și care e viața în noi, fluxul continuă, indistinct, pe sub zăgazuri, dincolo de țărnițele pe care ni le impunem, alcătuiindu-ne o conștiință, construindu-ne o personalitate, în anumite momente furtunoase, cotropite de flux, toate aceste forme fictive se prăbușesc într-un mod mizer; și chiar ceea ce nu curge pe sub zăgazuri și dincolo de țărnițele, ci ni se dezvăluie deslușit și a fost analizat cu grijă în afectele noastre, în îndatoririle pe care ni le-am impus, în deprinderile pe care ni le-am trasat, în anumite momente se revarsă și răstoarnă totul.

Există suflete neliniștite, aproape într-o stare de continuă topire, care refuză să se închege la loc, să încremenească în cutare sau cutare formă de personalitate. Dar chiar și pentru cele mai liniștite, care s-au tolănit într-o formă sau alta, topirea e mereu posibilă: fluxul vieții există în toți.

Și, iarăși pentru toți, poate să reprezinte uneori un chin, față de sufletul care se mișcă și se topește — însuși corpul nostru, fixat pentru totdeauna în trăsături imuabile. Oh, de ce trebuie să fim tocmai așa? — ne întrebăm uneori, privindu-ne în oglindă — cu fața asta, cu trupul ăsta? Ridicăm o mîină, inconștient; iar gestul ne rămîne suspendat. Ni se pare straniu că l-am făcut chiar noi. *Ne vedem trăind.*

În anumite clipe de liniște lăuntrică, în care sufletul ni se despoaie de toate prefăcătoriile obișnuite, iar privirile noastre devin mai ascuțite și mai pătrunzătoare, ne vedem pe

14

15

noi înșine în viață — și viața în ea înșăși — aproape într-o goliciune aridă, neliniștitoare; ne simțim cuprinși de o impresie ciudată, de parcă, într-o singură clipită, ni s-ar limpezi o realitate diferită de cea pe care o percepem de obicei, o realitate care trăiește dincolo de vederea umană, în afara formelor rațiunii umane. Cu o mare luciditate, contextul existenței cotidiene, aproape suspendat în golul liniștii noastre lăuntrice, ne apare lipsit de sens, lipsit de scop; și această realitate diferită ne apare groaznică în cruzimea ei nepăsătoare și misterioasă, pentru că toate obișnuitele și fictivele noastre legături de sentimente și de imagini s-au separat și s-au dezagregat în ea. Golul lăuntric se lărgeste, depășește limitele corpului nostru, devine un gol din jurul nostru, un gol ciudat, ca o oprire a timpului și a vieții, ca și cum liniștea noastră lăuntrică s-ar scufunda în abisurile misterului. Printr-un efort suprem încercăm atunci să redo-bîndim conștiința normală a lucrurilor, să reînnodăm cu ele legăturile obișnuite, să reconectăm ideile, să ne simțim din nou vii ca mîi înainte, ca de obicei. Dar nu mai putem avea încredere în această conștiință normală, în aceste idei reînnodate, în acest sentiment obișnuit al vieții, pentru că știm că sînt o amăgire a noastră, ca să trăim și că dedesubtul lor e altceva, pe care omul nu poate să-l privească fără să moară sau să înnebunească. A fost doar o clipă; dar mai dăinuie multă vreme impresia unui vîrtej, în contrast cu stabilitatea, atît de zadarnică, a lucrurilor; aparențe ambițioase sau mizere. Atunci, viața, care se învîrtește, mărunță, obișnuită, printre aceste aparențe, ni se pare că nici nu mai există cu adevărat, că e un fel de fantasmagorie mecanică. Cum să-i mai dăm importanță? Cum să-i mai purtăm respect?

Dar omul? Chiar și la bătrînețe, poartă mereu *febra* în el: delirează și nu-și dă seama; nu poate să nu-și confecționeze o atitudine, chiar față de sine însuși, într-un fel sau altul, și își închipuie o mulțime de lucruri pe care simte nevoia să le creadă adevărate și să le ia în serios.

Îl ajută, în acest sens, o anume mașinuță infernală, pe care natura a ținut să i-o dăruiască, potrivind-o înăuntrul lui, pentru a-i da o dovadă palpabilă de bunăvoință. Pentru salvarea lor, oamenii ar fi trebuit s-o lase să ruginească, să n-o clinească din loc, să nu se atingă niciodată de ea. Ți-ai găsit! Unii s-au arătat atît de trufași și de fericîți că o posedă, încît s-au pus de îndată s-o perfecționeze, cu un zel înverșunat. Iar Aristotel a și scris o carte despre ea, un mic și grațios tratat, folosit și azi în școli, pentru ca fragedele vlăstare să învețe repede și temeinic să se zbeanguie cu ea. E un fel de pompă cu filtru, care face legătura între creier și inimă.

Domnii filozofi o numesc LOGICA.

Creierul pompează, cu ajutorul ei, sentimente din inimă și extrage idei. Trecînd prin filtru, sentimentul pierde tot ce are cald și tulbure: se răcește, se purifică, se i-de-a-li-zea-ză. Un biet sentiment, trezit de o întîmplare particulară, de o

împrejurare oarecare, deseori dureroasă, pompat și filtrat de creier cu ajutorul acestei mașinuțe, devine idee abstractă generală; și ce urmează? Urmează că nu trebuie să ne mîhnească doar întîmplarea aceea particulară, împrejurarea aceea trecătoare; ci trebuie să ne otrăvim viața și cu extractul concentrat, cu sublimatul coroziv al deducției logice.

Omul nu are o idee, o noțiune absolută despre viață, ci un sentiment schimbător și variat, după timpuri, după caz, după noroc. Or, abstrăgînd ideile din sentimente, logica tinde să fixeze tocmai ceea ce e mobil, schimbător, fluid; tinde să dea o valoare absolută celor ce nu sînt decît relative. Și agravează o maladie, dinainte gravă prin ea înșăși. Pentru că prima rădăcină a maladiiei noastre stă tocmai în acest sentiment pe care-l avem despre viață.

Arborele trăiește și nu simte: pentru el, pământul, soarele, aerul, lumina, vântul, ploaia, nu sînt lucruri care să fie în afara substanței sale. În schimb, omului i-a fost hărăzit, încă de la naștere, 'acest trist privilegiu de a se simți trăind, cu frumoasa iluzie ce reiese de aici: aceea de a lua drept realitate din afara lui, sentimentul său lăuntric al vieții, schimbător și variat.

Și arta, ca toate celelalte construcții ideale sau iluzorii, tinde să fixeze viața: o fixează într-un moment sau în anumite momente: statua într-un gest, peisajul într-un aspect temporar, neschimbat. Dar perpetua mobilitate a aspectelor succesive? Dar starea de topire continuă în care se află sufletele?

Arta, în general, abstrage și concentrează, adică surprinde și reprezintă idealitatea esențială și caracteristică atât a indivizilor, cît și a lucrurilor. Dar, umoristului i se pare că toate acestea simplifică prea mult natura și tind să facă viața prea rezonabilă sau cel puțin prea coerentă... Pentru umorist, cauzele, în viață, nu sînt niciodată atât de logice, de ordonate, ca în operele de artă comune, unde totul e, în fond, combinat, ticluit, ordonat, conform scopurilor pe care și le-a propus scriitorul. Ordinea? Coerența? Dar dacă avem înăuntrul nostru cîte patru, cinci suflete luptînd între ele: sufletul instinctiv, sufletul moral, sufletul afectiv, sufletul social? Conștiința noastră își dă o atitudine după cum domină unul sau celălalt; iar noi socotim ca valabilă și sinceră acea interpretare fictivă despre noi înșine, despre ființa noastră lăuntrică pe care o ignorăm, deoarece nu se manifestă niciodată pe de-a întregul, ci cînd într-un fel, cînd într-altul, după cum se desfășoară întîmplările vieții.

Da, un poet epic sau dramatic poate să reprezinte un erou al său, în care să se arate lupta dintre elemente opuse și respingătoare; dar el va *compune* un caracter cu aceste elemente și va ține să ni-l prezinte coerent în fiecare act al său. Ei bine, umoristul face exact invers: el *descompune* caracterul în elementele sale; și în timp ce poetul epic sau dramatic va căuta să-l prezinte coerent în fiecare act, umoristul se amuză reprezentîndu-l în incongruențele sale.

16

7

Umoristul nu recunoaște eroi; sau, mai bine zis, lasă ca ei să fie reprezentați de alții; în ceea ce-l privește, el știe ce anume e legenda și cum se plămăiește ea, ce anume e istoria și cum se plămăiește aceasta: niște compoziții, mai mult sau mai puțin ideale, cu atât mai ideale, poate, cu cît au mai multe pretenții de realitate; compoziții pe care el se amuză să le descompună; dar nu se poate spune că e un amuzament plăcut.

«Omul e un animal îmbrăcat — zice Carlyle în *Sartor Resartus* — societatea are la bază garderoba.» Iar garderoba *compune* și ea, compune și *ascunde*: două lucruri pe care umoristul nu le poate suferi.

Rezumînd: umorismul constă în sentimentul contrariului, provocat de o activitate socială a reflexiei care nu se ascunde, care nu devine — așa cum se petrece de obicei în artă — o formă a sentimentului, ci contrariul său, deși urmărește pas cu pas sentimentul, așa cum umbra urmărește corpul. Artistul obișnuit ia în seamă numai corpul: umoristul ia în seamă corpul și umbra, și uneori mai mult umbra decît corpul; notează toate giumbușlucurile acestei umbre, cum se alungește sau cum se teșește, parcă dînd cu tifla corpului, care de altfel nu o măsoară și nici nu o ia în considerare.

În reprezentările comice medievale ale diavolului, întîlnim un școlar care, pentru a-și bate joc de acesta, îl îndeamnă să-și prindă umbra pe un zid. Cel ce a reprezentat un asemenea diavol nu era desigur un umorist. Cît valorează o umbră, umoristul știe foarte bine: *Peter Schlemihl* de Chamisso ne-o dovedește".

(Din *Umorisul*, părțile V și VI)¹

Aceste ample extrase din studiul de bază al lui Pirandello, ca și celelalte din scrierile teoretice minore, au darul să arunce o lumină mai intensă asupra formației filozofice, ca și asupra tendințelor urmărite în proza și, mai ales, în dramaturgia pirandelliană. Apar evidente efectele întîlnirii scriitorului — în anii studenției de la Bonn am Rhein — cu filozofia germană, „în aspectele ei cu deosebire romantice și tragice". E vorba, ca să fim expliciti, de asimilarea poziției metafizice a unui Schelling, după care „ideile se comportă ca sufletele lucrurilor"; de încrucișarea cu pesimismul unui Schopenhauer, pentru care „natura e extrinsecarea nu a ideii, ci a voinței de a trăi, deci luptă și sfîșiere continuă, fără nici un scop", ceea ce duce la tensiune permanentă între spirit și viață, bazată pe teoria „voinței inconștiente și a impulsului orb"; în sfîrșit, e vorba de „metafizica inductivă" a lui Eduard von Hartmann, care tinde să încorporeze filozofiei anumite cuceriri ale științei moderne și ale metodologiei acesteia. Pe un asemenea fond al

¹ În volumul *Saggi, poesie e scritti vari* (*Eseuri, poezii și alte scrieri*), îngrijit de Manlio Lo Vecchio-Musti, ed. Mondadori, Milano 1960.

idealismului postkantian, văzut în aspectele sale cele mai dramatice — ca și pe fondul unei vocații pesimiste congenitale — Pirandello grefează ulterior studii de psihologie (de la pragmatismul lui William James la experimentalismul lui Wundt), dînd curs și organicei sale aplecări spre analiza psihologică. Lecturile tînărului Pirandello se orientează cu predilecție spre cercetările — frecvente și oarecum la modă în cumpăna dintre secolele XIX și XX — de psihologie socială și a artei. Așa se explică voluptatea cu care scriitorul nostru îl citează pe Pellissier, care în *Le mouvement litteraire contemporain* (*Mișcarea literară contemporană*, 1901), îl acuză pe Taine de o viziune cam simplistă a sufletului uman, asupra căruia „logica și spiritul de geometrie n-au priză; ar fi fost nevoie, aici, de spiritul de finețe, care-i lipsea cu desăvîrșire lui Taine"; semnificative sînt, de asemenea, referirile abundente la cartea lui Giovanni Marchesini, *Le finzioni dell'anima* (*Prefăcătoriile sufletului*, 1905), pe marginea căreia Pirandello face următoarea reflexie: „Ce sînt, în fond, raporturile sociale ale

aşa-numitei conveniențe? Considerații de calcul, unde moralitatea e aproape întotdeauna sacrificată", în timp ce oamenii iau de multe ori drept sentiment moral, ceea ce de fapt nu e decât un sentiment de conveniență, adică de calcul, în aceeași ordine de idei se înscriu speculațiile psiho-fiziologice pe care Pirandello le extrage din *Les alterations de la personnalité* (*Alterările personalității*) de Alfred Binet: „Ceea ce cunoaștem despre noi înșine, nu e decât o parte, poate o foarte mică parte din ceea ce sîntem”. Nu ne e prea greu astăzi să constatăm că, în majoritatea lor, raționamentele spiritualiste ale lui Pirandello în legătură cu multiplicitatea „sufletelor”, ca și teoria vieții ce refuză să se lase fixată în forme încremenite, sînt private de un suport științific riguros. Reținînd, însă, termenul cel mai viu, pozitiv, din aceste scrieri — viziunea unei existențe în mișcare, potrivnică mentalității inerte și convenționale — e bine să nu pierdem din vedere că Pirandello nu strînge toată această zestre pentru a-și crea un sistem filozofic propriu-zis, ci pentru a-și fundamenta cel mult o concepție despre artă, crezul artistic al unui *umorist*, cum s-a considerat mereu a fi. Scriitorul își organizează datele studiilor sale de psihologie în favoarea modalității de a construi dramatic. Ele îi servesc ca metodologie a analizei abisale, operate în conștiința personajelor, pe care le descompune în elemente contradictorii. O asemenea descompunere poartă, în ea însăși, o grea încărcătură dramatică: individul își dezvăluie fațete nebănuite și contrastante, iar ciocnirea lor îl descumpănește și-l aruncă într-o adîncă neliniște spirituală și morală. El încearcă să acopere, să disimuleze aceste contradicții, apelînd — în relațiile cu semenii — la „logică”.

18

2*

Dar logica — așa cum reiese și din butada pirandelliană — nu e disciplina filozofică (deși e citat și Aristotel), ci acel vâl mai străveziu sau mai opac do conveniențe sau, mai limpede spus, de ipocrizii, în calitatea sa proclamată de umorist, Pirandello smulge acest vâl și-și obligă personajele, cum spune el însuși, *să se vadă trăind*. Dar finalitatea acestei operații o mai puțin ontologică și mai mult etică, morală. Există, la Pirandello, așa cum sublinia cu finețe Natalino Sapegno, „un obscur ferment libertar”; scriitorul încearcă, prin analiza dramaturgică, să-l elibereze pe om de marasmul său moral, dezvăluindu-i-l. Desigur, limitele teatrului lui Pirandello — ca și ale poeziei sale — rezidă tocmai în faptul de a nu viza — și chiar de a o nega — libertatea concretă a omului în societate: locul acestei eliberări e *arta*, singura în care poate să se împlinească — după el — „răscumpărarea morală” a individului, singura cu adevărat „liberă”. Această poziție explică, în realitate, și soluția de „teatru în teatru” la care recurge dramaturgul în „trilogia” *Șase personaje, Fiecare în felul său, Astă seară se improvizează*. Văzînd în teatru mijlocul ideal pentru a dezbate probleme morale ale contemporaneității, Pirandello îl diversifică în „trepte”, pentru a obține o mai eficace și mai complexă comunicare a raționamentelor sale. Nu e vorba, așadar, de un procedeu pur tehnic, iar titlul *Questa sera si recita a soggetto* nu trebuie să deruteze. Departate de Pirandello, gîndul de a reînvia spectacolul „improvizat” de tipul *commedia dell'arte*, despre care scriitorul a emis următoarea judecată: „*Commedia dell'arte*, jucată — ce-i drept — la improvizație, dar incapabilă să se avînte în suvoiul unei improvizații autentice, nu era altceva, în fond, decât cvintesența locului comun, înșăilată pe teme generice și pe scheme făcute anume pentru a ne încadra în același repertoriu de fraze stereotipe, de giumbușlucuri și vorbe de duh tipice și tradiționale, de întrebări și răspunsuri sacramentale, proto-colate ca într-un manual de maniere elegante” (*Teatru vechi și teatru nou*).

Bazate pe ceea ce însuși autorul lornumea „ironie transcendentă”, piesele cele mai semnificative din ansamblul *Măștilor nude* poartă întotdeauna pecetea unei exigențe etice, tendința de a restabili un echilibru, pe care viața nu-l poate oferi. În ciuda complicațiilor analitice, multe din piesele lui Pirandello au la temelie o morală foarte simplă. Pornind de la fapte comune de viață, autorul lasă ca personajele: să-și dezlănțuie impulsurile cele mai pătimase, nenite, după bunul simț curent, să ducă la un anumit deznodămînt, la o anumită rezolvare; se interpoze, însă, de obicei un personaj care refuză să făptuiască acțiunea sau gestul „fîresc”, „logic”, pentru a le transmite altui perso-

naj, pus — la rîndul lui — în aceeași situație, dar creata artificial, la rece”. S-a remarcat, în acest sens, gustul sadic al personajelor pirandelliene de a compensa situațiile dramatice provocate de sentimente și de pasiuni exacerbate, prin situații analoge sau chiar identice, construite pe suportul rațiunii, al judecății lucide. (Așa se întîmplă în *Liola*, în *Voluptatea onoarei*, ca și în *Henric al IV-lea*, începînd cu *Balanța*, unde morala e aceea a talionului: „*Occhio ppi ocheiu e dente ppi denti*”, ochi pentru ochi și dinte pentru dinte, dar transcrisă într-o înlănțuire de fapte feroce, de o luciditate vecină cu nebunia.)

De aceea, pe bună dreptate Ruggero Jacobbi (în *Actualitatea și inactualitatea lui Pirandello*)¹ poate să afirme că — spre deosebire de Beckett, care e „un nihilist respingînd umanismul” — Pirandello e „un pesimist înăuntrul umanismului”. Scriitorul italian destramă unitatea personajului de teatru, așa cum ni l-a transmis o întreagă tradiție, îl scoate din matca socială și istorică, pentru a-i scruta dimensiunile psihologice, sub un impuls spiritualist. Dar spiritualismul ateu al lui Pirandello devine într-adevăr istorism *malgresoi*, cum arată Jacobbi, deoarece propune ipoteza unei libertăți al cărei secret rezidă într-o victorie, socotită imposibilă, asupra naturii. Deși teatrul nu mai reconstituie, ca și proza, o imagine realistă a epocii sale istorice, el exprimă totuși climatul acestei epoci, contradicțiile și zbuciumul ei ascuns, printr-un proces de abstragere caracteristic.

Din acest punct de vedere, poetica pirandelliană își găsește în mare parte acoperire în opera dramatică propriu-zisă, și, mai ales, în piesele neviciate de „pirandellism”, adică de repetarea sterilă, în gol, a unor procese

intelectualiste, a unui raționament sofisticat (s-a scris că nu degeaba Pirandello s-a născut în „Sicilia sofștilor”!), ilustrare obosită a unor scheme fără vitalitate, pe care selecția cuprinsă în volumul de față s-a străduit, firește, să le evite.

Pe lângă cele nouă piese reprezentative, din diferitele faze ale creației dramaturgice pirandellienne, apar aici, pentru prima oară în traducere românească, câteva scrieri teoretice, în intenția de a oferi cititorului posibilitatea unei confruntări a teatrului propriu-zis cu ideile, cu meditațiile scriitorului asupra viziunii sale estetice. Aceste scrieri sînt desigur mai numeroase în opera lui Pirandello și au fost omise — din evidente motive de spațiu — studii ca *Umorismul* sau ca *Artă și știință*, eseuri ca *Teatru vechi și teatru nou*, ca *Ilustratori, actori și traducători*. Dar chiar și așa, relativ reduse ca număr, ele pot să

¹ În *Pirandello, ieri e oggi* (Pirandello, ieri și azi), Quaderni del Piccolo Teatro, 1, Milano 1961.

20

21

înlenească — printr-Un contact direct cu textul — formarea unei imagini vii și mai complexe a autorului dramatic și a gînditorului despre teatru. Sînt, în majoritate, articole polemice, din care reiese poziția scriitorului în probleme de estetică teatrală, de construcție dramatică, de limbă, de interpretare actoricească. N-am ezitat să includem și *Dacă filmul va desființa teatrul*, deși unele opinii par astăzi naive, cu totul depășite, tocmai pentru că ne-a interesat pledoaria patetică în favoarea teatrului, cu prețul unui tribut plătit unor prejudecăți ale epocii în legătură cu filmul. Pe de altă parte, în activitatea sa practică, Pirandello și-a revăzut atitudinea, colaborînd la realizarea filmului *Ofel*, regizat de Walter Ruttmann.

Oricum, însoțind lectura pieselor, articolele din *Addenda* vor întregi portretul acestui scriitor care a exprimat cu eficacitate și cu probitate de netăgăduit simptomele unui moment istoric din cele mai dramatice, pulverizînd alibiurile și ipocriziile unei societăți care făcea tot mai iluzorie căutarea oricărei siguranțe morale. Pornind de la observarea atentă a vieții burgheze, Pirandello i-a denunțat viciul fundamental — răspîdit de sus în jos — al alienării omului. În fantezia sa contorsionată, în țipetele disperate ale personajelor sale, sesizăm atmosfera și rezonanța aberantă a unei anumite perioade a secolului nostru, condiția tragică și grotescă deopotrivă a unei lumi cu dilemele și contradicțiile ei, care continuă de fapt să se reproducă și astăzi, sub alte „mășți”. În această direcție, cuvintele lui Massimo Bontempelli, care, dintre scriitorii italieni a asimilat poate cu cea mai mare acuitate „lecția” pirandelliană, sînt revelatoare: „Teatrul lui Pirandello e tragicul și înaltul document și monument al fatalității care, la începuturile timpurilor noi, a părut că ruinează civilizația umană și toate cuceririle sale de douăzeci și cinci de secole, prefăcînd omul într-un iepure ce se învîrtește amețitor în mica sa închisoare. Viața personajelor pirandellienne e grotescă și teribilă: ele nu sînt victimele, ca la Sofocle, ale cruzimii unui Olimp ce le săgetează printre nori; nu mai sînt, ca la Shakespeare, victime ale neîmplînzirii propriilor lor patimi; nu mai sînt, ca la Ibsen, victime ale unei legi morale, pe care nu mai știu s-o considere decît ca o convenție socială: sînt victime ale convingerii tulburi și lucide în legătură cu un înspăi-mîntător gol din jurul omului, centru și totodată cerc extrem al unui univers cu rază infinită, victime ale înlocuirii deprinderii și acceptării virile a unei construcții de legi, cu un «așa e, dacă vi se pare».”

FLORIAN POTRA

Șase personaje în căutarea unui autor

În românește de *Alexqndrq, Bărcăcila*

PREFAȚĂ

Sînt atîția ani (și parc-ar fi ieri) de cînd în slujba artei mele sa află o sprintenă slujnicuță, care nu e totuși atît de nouă în meseria ei.

O cheamă Fantezia.

Te privește cam de sus, în zeflemea, iar dacă-i plac veșmintele negre, nimeni n-ar zice că nu le poartă destul de fantezist, cum nimeni n-ar crede că, oricînd și oricum, ia orice în serios, sau că vede lucrurile pe-o singură față a lor. Bagă mina în buzunar; trage-afară o tichie cu clopoței, și-o trîntește pe virful capului — creastă roșie — și o zbughește. Azi pe-aici; mîine pe-aiurea. Și o amuză să-mi aducă acasă — să-mi slujească la nuvele, romane și drame — pe cei mai dezamăgiți oameni din lume, bărbați, femei, copii, împotmoliți în situații stranii, din care nu mai văd nici o ieșire; cu planurile lor de viață neîmplinite; prădați de nădejile lor; și cu care, inevitabil, e deseori foarte trist să ai de-a face.

Și iată că această slujnicuță a mea, Fantezia, avu, acum cine mai știe cîți ani în urmă, proasta inspirație, blestematul capriciu, să-mi aducă în casă o întreagă familie, pescuită habar n-am de unde și-n ce fel, dai care, credea ea, mi-ar fi putut servi subiectul unui roman grozav.

Mă aflai față în față cu un bărbat pe la cincizeci de ani, în sacou negru la pantaloni de culoare deschisă, cu aerul întunecat și ochii ne-prietenoși ai omului pus într-o situație înjositoare; apoi, o femeie sul vâlul ei de văduvă, care ținea de mină, d.:-o parte, o fetiță de patru anișori, iar de cealaltă, un băiat trecut de zece ani; o tînără impertinentă, provocatoare, tot în doliu, dar de un lux bătător la ochi, ieftin și echivoc, tremurînd de nclăpînită minie contra bătrînelui umilit și a unui tînă' de vreo douăzeci de ani, rămas mai încolo, închis în sine, ca și cum n-ar fi putut suferi pe nimeni. În sfîrșit, cele Șase Personaje, așa cum apar acum pe scenă, la începutul piesei. Și, cînd unul, cînd altul, dar mai cu seaniti fiecare rețezînd vorba celui alt, s-au pornit să-mi debiteze jalnicele lor

24

cazuri, să-și strige fiecare dreptatea, să mă copleșească așa cu pasiunile lor învîlmășite, cum fac și acum, în plin rol, cu Directorul teatrului. Ce autor ar putea spune vreodată cum și de ce în fantezia lui s-a născut unpersonaj? Misterul creației

artistice repetă misterul creației naturale. [P femeie-și poate dori maternitatea, din dragoste; dar singură dorința, oricât de fierbinte, nu-i de-ajuns. Într-o bună zi, femeia știe r.ă devine mamă, dar care a fost clipa kotărltoare, nu. La fel și artistul, la sine mulți gemeni de viață, dar nu poap opun» niciodată e, la un moment dat, fantezia lui a surprins tocmai unul dintre, acești gemeni, destinat să ajungă făptură adevărată pe un plan det-kaă deasupra liinecoaseLexistnțe zilnice.

Pot zice doar că fără să le fi căutat dinainte m-am trezit cu ele, față-n față, vii să le pot asculta pînă și răsufierea acestor Șase Personaje prezente acum pe scenă. Și erau acolo, fiecare cu frămîntarea sa ascunsă, uniți prin nașterea și desfășurarea întâmplărilor în caresîrUjimestecați, și așteptînd să le fac eu intrarea în lumea artei, să compun eu din persoanele lor, din pasiunile și cazul fiecăruia, un roman, o dramă ori măcar o nuvelă.

Născuți vii, își cereau dreptul la viața.

Mărturisesc însă că mie nu-mi spune mare lucru redarea unei figuri de bărbat ori de femeie, oricît de interesantă și caracteristică, numai de dragul de a o reda: să povestesc o anumită acțiune, veselă sau tristă, numai de dragul de a o povesti; să descriu o priveliște numai de dragul de a o descrie.

J Sint unii scriitori (și nu puțini) care au această predilecție și — ferice de ei — nu mai caută și altceva! Sint scriitori structural atrași de istoria faptică.. j

iDar mai sînt și alții care, fără asemenea gusturi, simt o nevoie spirituală mai profundă, pentru care nu există figură, întâmplare, priveliște, neîmbibată, ca să zic așa, de o anumită semnificație a vieții, prin care să ajungă la o valoare universală: sînt scriitori de o factură cu deosebire filozoficăT

Eu, din păcate, fac parte dintre cei din urmă.

jDetctst arta simbolică în care reprezentarea își pierde mișcarea spontana și devine un mecanism, o alegoriejtefort inutil și greșit înțeles, fiindcă singur faptul de a da sens alegoric unei reprezentări lasă să se înțeleagă perfect că nu ni se servește decît o fabulație, lipsită prin ea însăși de orice adevăr, fantastic ori real, și că nu are alt rost decît să ilustreze o idee moralizatoare oarecare. Nevoia spirituală despre care vorbesc eu nu se lasă ispitită decît rareori, și atunci pe treapta superioară a ironiei (ca la Ariosto, de pildă), de acest simbolism alegoric. Acesta

25

din urmă pornește de la o idee, care devine, ori încearcă să devină, imagine; iar de partea cealaltă se caută imaginea care trebuie să rămînă vie și independentă în toată expresia ei, cu semnificația ce-i dă valoare.

Dar oricît m-am strădui, n-am ajuns să descopăr nici o semnificație deosebită celor Șase Personaje. Și consideram, deci, că n-ar avea rost să le dau viață.

Îmi ziceam în sinea mea: destul rni-am indispus cititorii cu zeci și sute de istorii — de ce să-i mai indispon încă o dată cu înșirarea tristelor situații ale acestor șase nefericiți?

Și, gîndindu-mă așa, îi alungam de la mine. Sau, mai curînd, făceam tot posibilul să-i alung.-----

ffJar Tiujlegeaha se naște un personaj

Creaturi ale spiritului meu, cele Șase Personaje și începuseră să-și ducă piața lor proprie, independentă de mine, o viață pe care nu mai aveau căderea să le-o refuz.

Adevărul este că, în timp ce mă încăpățînam să-i gonesc din minte, ei, aproape cu totul desprînși de orice suport narativ, personaje ale unui roman, evadate ca prin minune din paginile respective, își duceau mai departe viața, așa, de capul lor; plîneau cîte un moment propice din existența mea cotidiană și răsăreau deodată în izolarea camerei mele de lucru. Și așa, cînd unul, cînd altul, cînd doi deodată, veneau să mă ispitească, să-mi propună cutare ori cutare scenă de reprezentat ori de scris. Spuneau ce efect ar face, ce viu interes ar putea trezi o asemenea situație puțin comună, și așa mai departe.

Luat prin surprindere, mă dădeam bătut o clipă și, de fiecare dată, era de ajuns clipa mea de slăbiciune, să plec cit de cit urechea, ca ei să cîștige și mai multă vitalitate, și mai mult relief în evidența lor, și, astfel, și mai mare putere de convingere asupra-mi. Așa că, încet, încet, ajunsese să-mi fie din ce în ce mai greu să-mi mențin hotărîrea fermă de a scăpa de ele, iar lor în aceeași măsură, din ce în ce mai ușor să mă atace; și au devenit cu vremea o adevărată obsesiei Pînă cînd, în sfîrșit, mi-a venit o idee, cum aș putea scăpa...

„În definitiv, mi-am zis, de ce n-aș reprezenta ineditul caz al unui autor care refuză să dea viață unor personaje ale sale, născute vii în fantezia sa, și cazul lor, al acestor personaje care, după ce li s-a insuflat viața, nu se resemnează să rămînă în afara artei? Ele s-au și desprins de mine; trăiesc independent; vorbesc și se mișcă; au devenit așadar de sine stătătoare în această luptă pe care a trebuit s-o ducă împotriva mea, pentru viața lor; personaje dramatice, personaje care se pot mișca și vorbi singure; și se recunosc ca atare; au învățat să se apere de mine; vor ști să se apere și de alții I Atunci, poftim: să le lăsăm să ajungă acolo,

26

ta locul destinat personajelor dramatice, unde pot să prindă viață: pe scenă! Și să vedem ce-o să iasă...

Așa, am și făcut. Și a ieșit ceea ce era firesc să iasă: un amalgam de tragic și de comic, de fantastic și de realJintr-o situație umoristică, cu totul nouă și foarte complexă: o dramă care, de la sine, prin personajele ei — respirînd, vorbind, mișcîndu-se automat și purtîndu-și, suferindu-și drama în toată ființa lor — cere și ea, imperios, să fie reprezentată — spectacolul inutilității tentative a unei reprezentații teatrale prin surpriză. Mai Intli, uimirea bieților Actori dintr-o trupă de teatru — care repetă ziua o piesă, pe o scenă cu decorurile ridicate — mirarea, uluiala lor cînd se trezesc față în față cu cele Șase Personaje, prezenlîndu-se ca atare, în căutarea unui autor; pe urmă, repede, stîrnit de leșinul brusc al Mamei cu vâl de doliu, spontanul lor interes față de drama ei, pe care o-ntrezăresc, și de drama celorlalți membri aistraniH familii, dramă obscură, ambiguă, abătută vijelios pe o scenă goală, nepregătită pentru ea; și treptat, treptat, tn crescendo, curiozitatea la izbucnirea pasiunilor în ciocnire, cînd la Tată, cînd la Fata Vitregă, cînd la Fiu, cînd la acea biată Mamă; pasiuni care încearcă, așa cum am spus, să se întreacă una pe alta, cu o tragică furie calomniatoare. Și iată cum cele Șase Personaje ajunge pe scenă izbutesc să arate ele însele care le este semnificația, zadarnic căutată de mine mai înainte, cum o dezvăluie În lupta înverșunată unul contra altuia și a tuturor contra Directorului ori a Actorilor care nu le înțeleg.

Fără să vrea, fără să știe, în clocotul spiritelor tulburate, fiecare, căutînd să se apere de acuzațiile celuilalt, exprimă, cu pătimași zbuciumul său, tocmai ceea ce ani de-a rîndul mi-a chinuit mie mintea: minciuna înțelegerii de la om la om,

decurgînd inevitabil din goliciunea cuvîntului convențional; multipla personalitate a fiecăruia, ca urmare a tuturor posibilităților de a fi ale fiecăruia și, în sfîrșit, tragicul, imanentul conflict între viața în continuă mișcare și preschimbare și forma ce o fixează cu rigiditate.

Dintre cei șase, mai ales Tatăl și Fata Vitregă vorbesc despre această cumplită, inatacabilă fixitate a formei lor, în care, și unul, și altul, văd exprimată definitiv, de neclintit, rațiunea lor de a fi, care pentru el înseamnă pedeapsă iar pentru ea răzbunare: șt și-o apără înverșunați contra pozelor teatrale, contra verbozității superficiale a Actorilor, și încearcă să și-o impună vulgarului Director, care e gata să o altereze, să o adapteze așa-ziselor exigențe scenice.

Nu toate cele Șase Personaje se prezintă pe același plan de realizare, dar nu că ar fi printre ei figuri de prim și de al doilea plan, „protagoniști” ori „roluri de brio” — ar fi vorba atunci de o perspectivă elementară proprie oricărei realizări scenice sau narative — nici că n-ar fi toate,

27,

pentru ceea ce au ele de exprimat, pe deplin realizate: toate șase au atins același grad de realizare artistică, toate șase se află pe același plan al realității, care este totodată și fantasticul operei dramatice. Doar că Tatăl, Fata Vitregă, ca și Fiul, de altfel, sînt realizați ca rațiune, iar ca natură instinctivă — Mama; ca „prezență” — Băiatul, care privește și face un singur gest, și Fetița, cu totul lipsită de mișcare. Această situație creează între ei un nou gen de perspectivă. Fără să mă gîndesc, am avut intuiția că ar trebui să-i fac să apară pe unii mai bine definiți (artistic), pe alții mai puțin, pe alții abia schițați, ca elemente ale unei împliniri ce urmează să se povestească ori să se reprezinte scenic; cei mai vii, cei mai conturați, Tatăl și Fata Vitregă, care ies de lasine în evidență, care conduc, trag după ei povara, parcă neînsușită, a celorlalte personaje: unul — Fiul refractar; altul — Mama, victimă resemnată. Între cei doi copii aproape lipsiți de consistență, reduși la aparența lor, care au nevoie să fie luați de mină.

Da, chiar așa! Chiar așa aveau să apară fiecare, în stadiul de realizare artistică atinsă de fantezia autorului, tocmai cînd dorea să-i alunge de la sine.

Dacă mă gîndesc că am intuit această necesitate, că am găsit-o spontan, cum am rezolvat-o printr-o nouă perspectivă ori prin ce mijloace am obținut-o, totu-mi pare miraculos. Este adevărat că drama a fost concepută într-o scăpărare de moment a fanteziei, cînd, ca prin minune, toți factorii cerebrali își răspund și acționează într-o divină armonie. I La rece, nici o minte omenească, oricît și-ar solicita forțele, n-ar izbuti să sesizeze și să satisfacă întrutotul necesitatea formei de închegare a dramei. De aceea să nu se creadă că explicațiile mele, urmărind să clarifice diferitele valori, sînt premeditate, țin de momentul creației deliberate, pentru care aș pleda acum, ci sînt doar concluziile la care am ajuns ulterior, cu mintea potolită.

Am vrut să reprezint Șase Personaje în căutarea unui autor. Drama nu izbutește să se reprezinte, tocmai pentru că autorul pecare-l caută ele lipsește; în schimb se reprezintă tocmai această zadarnică tentativă, cu tot tragicul ei, izvorit din faptul că cele Șase Personaje sînt respinse. Dar poți reprezenta un personaj, neacceptîndu-l? Firește, ca să-l reprezînți, trebuie ca fantezia să-l accepte și, așa, să-l exprime. De fapt, eu le-am primit și le-am realizat pe aceste Șase Personaje, dar le-am primii și le-am realizat în calitatea lor de personaje respinse — să-și caute alt autor!

Să precizăm ce anume le refuzam eu; nu pe ele însele, evident; le refuzam drama, tocmai ceea ce le interesa mai presus de orice pe ele, dar pe mine nu, pentru motivele menționate.

În definitiv, ce este drama sa pentru un personaj? Casă există, nriee asemenea nălcă, orice plămuire artistică trebuie să-și aibă drama

a adică o dramă al cărei personaj să fie și în numele căreia a devenit personaj. Drama este rațiunea de a fi a personajului; este funcțiunea sa vitală: necesitatea esențială a existenței sale.

Iar eu, am acceptat doar ființa celor Șase Personaje și le-am refuzat rațiunea de a fi; am luat de la ele organismul, atribuindu-i nu propria funcțiune, ci altă funcțiune mult mai complexă, în care propria funcțiune intra doar ca una dintre dale. Situație cumplită, disperată mai ales pentru două dintre personaje — Tatăl și Fata Vitregă, care, mai mult decît celelalte, țin neapărat să trăiască și, mai mult decît celelalte, au conștiința existenței lor de personaje și cer imperios să trăiască o dramă, propria dramă, singura pe care și-o pot închipui pentru ei, dar tocmai aceasta li se refuză; situație „imposibilă”, din care personajele simt că trebuie să iasă cu orice preț, problemă de viață și de moarte. E drept că eu le-am dat altă rațiune de a fi, altă funcțiune, și anume tocmai acea situație „imposibilă”: drama căutării unui autor și a refuzului de care se lovesc; dar că așa ceva ar putea constitui rațiunea lor de a fi, că ar putea deveni pentru ei, care-și aveau dinainte o viață personală, adevărata funcțiune necesară, suficientă existenței lor, nici nu le trece prin minte, și dacă le-ai spune-o nici nu te-ar crede; pentru că nu este posibil să crezi că unica rațiune a vieții tale se poate reduce la o tortură atît de nedreaptă și illogică.

Nu pot afirma, așadar, că personajul Tatălui n-ar fi cel care ar trebui să fie, cînd își depășește calitatea și locul său de personaj, invadînd domeniul autorului, preluînd activitatea acestuia. Deprins să înțeleg și pe cine nu mă înțelege, pricep că ideea se sprijină pe faptul că acest personaj exprimă drept frămînlare a minții lui ceea ce mise cuvine mie; dar consider că e natural și că nu înseamnă mare lucru; adăogînd și observația că frămîntarea inteligentei Tatălui decurge și e suferită, trăită de el, din motive, din rațiuni care nu au nimic comun cu drama experienței mele personale; observație suficientă ca să lase critica fără suport; dar afirmînd că una este frămîntarea necesară a gîndirii mele, frămîntare pe care am dezlegarea să o atribui unui personaj, spre a-i deveni organică; și alta este activitatea mea spirituală desfășurată în realizarea lucrării, adică actul de creație a dramei celor Șase Personaje în căutarea unui autor. Dacă Tatăl ar participa la acest act, dacă ar contribui la crearea dramei unor personaje lipsite de autor, atunci da și numai atunci, ar sta în picioare afirmația că uneori el face pe autorul ?i, deci, nu mai este ceea ce ar trebui să fie. Dar Tatăl e condamnat tocmai la existența „personajului în căutarea unui autor”, o suferă, nu o creează,

28

29

o suferă ca pe o fatalitate implacabilă, ca pe o situație față de care se il, „plate: că nu știe nimic și nu-și poate explica nimic. În sfîrșit, ea este revoltă cu furie, încercînd să scape de ea; asta este el — „personaj în „atură”. Natură fixată în apariția

Personajul acesta mi-a oferit alt gen de

frământarea glandirii mele. Dacă el ar participa la activitatea autorului, ^{vece} cu vederea. Aproape toți criticii mei, în loc să-l definească drept această fatalitate s-ar explica perfect; Tatăl s-ar putea vedea acceptat, înuman", ca de obicei — ceea ce, se pare, e specificul, incorrigibilul fie și numai ca personaj respins, definitiv acceptat în această calitate de caracter al tuturor creaturilor mele, fără osebire — au avut gentilețea fantezia fecundă a poetului, și n-ar mai avea motiv de disperare că nu să remarce „cu reală satisfacție" că, în sfârșit, fantezia mea a născocit găsește cinesă-i așirme, să-i compună viața de personaj; vreau să spun ci și o figură perfect umană. Lauda mi-o explic în felul următor: aceștia ar consimți la rațiunea de a fi pe care i-o oferă autorul, și fără regrete biată Mamă, creată de mine, fiind prinsă cu toată ființa ei în atitudinea ar renunța la cea proprie, că n-ar mai apela la Director și la Actori, naturală de Mamă, fără posibilitatea liberării prin jocul rațiunii, ca la unica speranță încă posibilă. un fel de trunchi viu, numai carne, cu toate

atributele proprii: procreare,

Există însă un personaj, acela al Mamei, pe care nu-l interesează alăptare, grijă și dragoste pentru progenituri — ceea ce nu-i cere vreo de loc că trăiește, sub aspectul vieții ca scop în sine. Ea nu se îndoiște activitate cerebrală — realizează în sine adevăratul și perfectul „tip nici o clipă de existența ei; nici nu i-a trecut prin minte să se întrebe uman”. Da, așa și este, fiindcă, pare-se, în alcătuirea omului nimic nu cum și de ce, în ce fel există. Nu are conștiința existenței sale de personaj, este mai puțin necesar ca rațiunea.

de aceea nu se desprinde nici o secundă de „rol”. Nici măcar nu știe că ^{Dar} criticii, cu toate laudele, au trecut iute peste figura Mamei, joacă un „rol”. E organic creată așa. De fapt, rolul ei, al Mamei, nu nu i-a atras ideea să cerceteze nucleul de valori poetice pe care le reprezintă implică, de la sine, fiind „natural”, mișcarea rațiunii; Mama nu exista personajul în dramă. Figură ci se poate de umană, da, pentru că se prin rațiune; ea trăiește numai prin fluxul neîntrerupt al sentimentului lipsește de factorul rațiune, nu e conștientă de a fi ceea ce este și nu se matern, pur și simplu, deci personajul nu poate ajunge la conștiința preocupă sa și-o explice. Dar faptul de a-și ignora existența ca personaj propriei existențe ca personaj. Cu toate acestea și ea caută, în felul ei, ^{nu!} realitatea de a fi personaj: iată drama ei, în piesa mea. Și expresia și din motivele ei, un autor; la un moment dat pare chiar mulțumită că ^{ceu mai} puternică a acestui personaj izbucnește în acel strigăt de răspuns au adus-o în fața Directorului. Pentru că ar spera să-i dea viață și ei? ^{câtre} Director, care observă că totul s-a întâmplat mai de mult și că, Nu; pentru că speră ca Directorul să reprezinte scena cu Fiul, în care ar ^{decl n!} O-r trebui să-i trezească aceeași suferință: - „Nu, acum se întâmplă, pune atît de mult din viața ei; dar scena e inexistentă, n-a putut și nici^{se} TMîmplă într-una, îmi sfîșie inima la fel, mereu, domnule! Văd și n-ar putea să aibă vreodată loc; Mama fiind cu totul inconștientă ai Pornesc fără sfîrșit aceeași lătură, trăiesc mereu aceeași clipă, același situația de personaj și, deci, de viața pe care ar putea s-o cîștige, fixată, ^c TMzeleși, mereu.” Asta simte ea, fără s-o știe, deci, ca pe ceva inexplicabil-bine determinată în tot ansamblul ei, clipă de clipă, în orice gest și ^{cat} ^fdar o simte atît de grozav, încît nici nu se gîndește că ar fi ceva de cuvînt.

și-atîta tot. O simte ca durere,

Mama vine pe scenă o dată cu celelalte personaje dar nu pricepe căl^{sl} ur^{er} ea, stîrni^{tă}, strigă! Aşa se reflectă în ea fixitatea vieţii într-o ce anume o împing celelalte personaje. Îşi inchipuie desigur că acec. ^{TM*} ^{teea} ce u torturează şi pe Tată şi pe Fata Vitregă, dar într-altfel, nerăbdare de a trăi o viaţă de care sînt stăpîni^{ți} soşul şi fiica ei, şi care t' ^a TM ^{nc}. ^{ea} ^{mstl} ^{nc}, raţiunea se revoltă, sau încearcă să profite cum tirăşte şi pe ea pe scenă, nu e altceva decit una din neînțelesele ciudătenii^p TM ^{emctul} natura, dacă simfurile nu sînt stimulate, plinge. ale'acelui om veşnic chinuⁱ şi chinuⁱndu din ce ceilalți, şi - groaznic!

on_t^{Uctul} imanent între curgerea vieții și fixitatea formei este o

- o nouă, rușinoasă pornire necugetată din partea bieteii fete pierdute. *le /TMkorabdă nu numai a ordinii raționale, dar și a celei naturale. Mama nu ia parte activă la acțiune. întâmplările vieții sale, valoare *iJf^{oai re se} fixează, ca să existe, în forma noastră corporală, încet, pe care o constituie ele pentru ea, însuși caracterul ei, toate acestea stn^l ^{si} ucide forma. PUnsul acestei naturi constrânse la o formă fixă formulate de alții, de cei pe care o singură dată îi contrazice din impulsul "eparabila, continua îmbătrânire a corpului nostru. Plînsul Mamei instinctului matern, din revolta ființei ei, din dorința de a spune că nu. eeeai măsură pasiv și perpetuu. Sub trei înfățișări, valorificat prin ea dorește să-și părasească nici fiul, nici soțul, că pe fiu i l-au luat, 'ia^{de tea} ^{T^{ME} di T^{ie} sl} simultane, acest conflict imanent își găsește în piesa soțul a constrîns-o să-l părasească. Afîta are de spus Mama din cele în-^{ae} plina expresie. Mai mult încă, prin strigătul către Director,

30

31

Mama exprimă si valoarea particulară a formei artistice: formă ce nu se schimbă și se preschimbă această viață înformă, chinută de nostalgia închide, nu ucide viața și pe care viața nu o consumă. Dacă de o sută de ani forme proprii, izbutește sase schimbe tot organic. Când mintea mea a mii de ori Talăși Fata Vilregăși-ar relua scena, aricind, la momentul dat conceput ideea că Madama Pate se va naște așa, ca din nimic, acolo, pe în clipa când viața opere de artă trebuie să fie exprimată prin acul strigăt scedă, am simțit că puteam s-o fac și am și făcut-o: dacă m-aș fi gândit oricând, el va răsună la fel: nealterat și inalterabil Informa lui, și nu că dinainte că nașterea ei îmi va schimba direcția acțiunii și mi-o va regropa o repetare învățată, nu ca un rol reluat obligatoriu, din cerințe exterioare altfel, pe nesimțite, întorcându-mi pe dos într-o clipită planul de realitate ci dimpotrivă, de fiecare dată, la fel de viu ca și prima oară, izbucnind al scenei, n-aș mai fi realizat-o, desigur, oprit de aparentul ei ilogism, neașteptat, același todeauna: îmbălsămat de viu, într-o formă nemace Prospir inspirat, aș fi răpit astfel din farmecul piesei; dar m-a salvat efer-rabilă. La fel, oricând, deschizând cartea la întâmplare, o regăsești „e vescentă clipei: pentru că, împotriva aparențelor mincinoase, împotriva Francesca vie, mărturisindu-i lui Danie dulcele ei păcat, iar dacă de „, logicii aparente, acea naștere fantastică se bizuie pe o cerință reală, sută de mii de ori am relua lectura aceluși pasaj, de o sută de mii de anorganică, în misterioasa corelație cu viața întregii opere. Francesca își va repeta cuvintele, si nu pe de rost, ci spunându-le, de Dacă mi-ar spune cineva, acum, că lucrarea mea n-ar avea acea fiecare dată, ca pentru prima oară, cu o pasiune atît de vie, de surprinză- valoare pe care ar putea s-o aibă, dm motivul că nu este o piesă de teatru toare, încît Danie, de fiecare dată, își va repeta leșinul.

Tot ceea ce trăiește, prin faptul că trăiește, ia o formă, și tocmai prin irițeleg de ce mi s-ar adresa asemenea observații; pentru că în lucrarea ea va muri: în afară de opera de artă, care trăiește mereu tocmai ^{prin} mea reprezentarea dramei ce antrenează personajele este năvalnică și năuovo-forma luată.

Nasterea unei plăsmuii a fanteziei umane, naștere ce reprezintă uterul. Foarte adevărat. Să fi căutat cu luminarea și n-aș fi găsit un mijloc pasul pe pragul dintre nimic și eternitate, poate să survină și pe neașteptate de exprimare mai dezordonată, mai ciudată, mai arbitrară și mai corată, dacă gestația ei a fost necesară. într-o dramă închipuită, servește P(ă)stă(*)^{deci mai} romantică, de a reprezenta „drama care le antrenează acel personaj care face și spune ceea ce este necesar; așa s-a născut per'so-P(ă) cele Șase Penaje”. Foarte adevărat, dar n-am reprezentat de loc nașul, și este exact cel care trebuie să fie. Așa se naște Madama Pace^{această dramă: am} reprezentat alta - nu mai repet care. - Și-apoi, printre printre cele Șase Personaje, și-ți pare un miracol, ori mai degrabă un alte surprize la îndemina oricui, după gustul fiecăruia, se numără și o truc izbuit cu realism. Dar nu e un truc, nașterea ei este reală, noul discretă satiră a procedeeilor romantice; la aceste personaje ale mele, personaj este viu, nu pentru că ar fi trăind 'dinainte, ci pentru că s-a atît de averse să-și impună numai propriul lor rol, pe care fiecare dintre ele născut în chip fericit, cum o cere natura sa de personaj, să-i zicem „obli-”^{Jocul într-o anume dramă în Um p ce eu U prezim ca PT} Monaje gatoriu”. S-a creat deci o spărțură, o neașteptată schimbare a planului^{ale altei drame de care ei habar *}...** nicl TMF Pea-o bănuî - năvala de realitate al scenei, pentru că un personaj se poate naște astfel^{lor} Vriașă, proprie procedeeilor romantice, este umoristic concepută, numai în fantezia poetului, dar nu și pe scena unui teatru. Fără să s^{TMF PT} dată «» g'l- Iar drama Personajelor, reprezentată nu cum s-ar fi observe, am schimbat brusc condiția scenică: am readus în fantezia mea, ărgamzat în fantezia mea, dacă aș fi acceptat-o, ci pur și simplu ca dramă scena din acea clipă, dar fără s-o sustrag ochilor din sală: si astfel le-am^{repsintă} TMF P***»** și » lucrarea mea decn ca „o situație”, numai arătat spectatorilor, pe această scenă, în condițiile unei reprezentații^{inteli} - l^{relativ} dezvoltare, nu s-ar fi putut exprima decât prin aluzii, efective, cum se petrece actul creației în fantezia mea. Mutarea neașteptată^{TMF TMF} US g' d'ordonat, cu ieșiri violente, haotic: mereu întreruptă, și incontrollabilă a unei apariții scenice dintr-un plan al realității i.^{abat/la din drumul ei c m} trazăsă mereu, iar din partea unuia dintre aparti este un miracol amintindu-ți de sfințul care face să prindă mișcări statuia ce-l reprezintă, ea nemaifiind în acel moment nici de lemn, nici

Cînd spectatorii vor intra în sala de spectacol, vor găstcortina ridicatăăicena — ca în timpul zilei, nici decor, nici

portante, aproape în întuneric și goală, ca ei să aibă din primul moment impresia unui spectacol cu totul nepregătit.-----

Două scărițe, una la dreapta și alta la stînga, asigură circulația între scenă și sală. Pe scenă, capacul boltit al cuștii sufleurului, lîngă deschizătură. De cealaltă parte, în față, o măsuță și un fotoliu, cu spatele la public, pentru Director. Alte două măsuțe, una mai mică, alta mai mare, cu scaune înșirate la îndemînă pentru repetiție. Alte scaune ici-colo, la dreapta și la stînga, pentru Actori, și un pian în fund, tras lateral, aproape ascuns.

Lumina fiind s tinsă în sală, se vede prin ușa de acces la scenă cum intră Mașinistul în halat albastru și cu geanta de ustensile agățată la centură; ia dintr-un colț, în fund, niște piese de montaj; le înșiră pe jos, în față, se lasă în genunchi și începe să le fixeze în cuie. La ciocănituri, intră brusc, prin ușa dinspre cabine, Regizorul de culise.

REGIZORUL DE CULISE: Hei! Ce faci acolo?

MAȘINISTUL: Ce să fac? Bat cuie.

REGIZORUL DE CULISE: La ora asta? *(Se uită la ceas.)* E zece jumătate. Acum pică Directorul, pentru repetiție!

37

MAȘINISTUL: N-am încotro, trebuie să-mi văd și eu de IUCI.DEC.TORUL: Scrisori?

nu?

qpGRETARUL: Nici una. Asta e toată

poșta.

REGIZORUL DE CULISE: Să-ți vezi, dar nu acum. mRBCTORUL *(InlinzIndu-i textul sub banderolă):* Du-mi-l

MAȘINISTUL: Atunci, cînd? ' in cabină. *(Apoi, privind jur-împrejur și adresîndu-se*

REGIZORUL DE CULISE: Altădată, nu în orele de repetiție *Regizorului de culise.)* Aici e întuneric ca noaptea!

Haide, ia-ți repede calabalîcul și lasă-mă să pregăt'es, Spune, te rog, să se facă lumină. scena pentru Actul al Doilea din *Jocul rolurilor*¹

Mașinistul, îmbufnat, bodogănind, strînge sculele și se retrage. Actorii trupei au și început să apară pe scenă, bărbați și femei, înlii unul, apoi altul, doi cîte doi, la întîinplare: nouă sau zece, citi se presupune că ar lua parte la repetiția piesei lui Piran-dello, Jocul rolurilor, prevăzută pentru acea zi. Intrînd, îl salută pe Regizorul de culise și se salută între ei cu cîte un „bună ziua”. Unii se îndreaptă către cabine, alții — printre care Sufleurul, cu textul piesei făcut sul sub braț — se opresc pe scenă în așteptarea Directorului, pentru începerea repetiției, și, în picioare, ori așezați în mici grupuri, mai schimbă între ei cîte o vorbă; unul își aprinde țigara, altul e nemulțumit de rolul ce i s-a dat, altul, într-un grup, citește cu voce tare o notiță dintr-o gazetă teatrală. Ar fi bine ca Actrițele și Actorii să fie îmbrăcați în culori deschise, vesele, și ca această, primă scenă improvizată să pară cit mai vie, mai naturală. La un moment dat, unul dintre Actori s-a, r putea așeza la pian să cînte o melodie de dans, iar tineri Actori și Actrițe să înceapă să danseze perechi-perechi.

REGIZORUL DE CULISE *(bătînd din palme, să restabilească ordinea):* Gata, gata, ordine, vine domnul Director

Muzica și dansul vor înceta brusc. Actorii se vor întoarce să privească spre sală: se vede inlrind, pe ușa sălii de teatru, Directorul-Regizor, care, cu melonul pe cap, bastonul sub braț și trabucul în gură, va înainta printre fotolii, apoi, salutînd Actorii, va urca pe scenă pe una din scărițe. Secretarul îi va prezenta corespondenta, : citeva ziare, un text sub banderolă.

ikGr01UJL DE CULISE: Imediat.

Iese să dea ordinul, și în curînd jumătatea din dreaptfi a scenei, unde s-au grupat Actorii, e scăldată într-o lumină albă, puternică. între timp, Sufleurul a coborîl în cușca sa, și-a aprins lanterna, și a deschis textul în fală.

DIRKCTORUL *(bătînd din palme):* Gata, gata, începem!

(Regizorului de culise.) Lipsește ceva? REGIZORUL DE CULISE: Prima interpretă!

DIRECTORUL: Ca de obicei! *(Se uită la ceas.)* Am și întîrziat

zece minute. Trece-o, te rog, absentă. S-o învăța minte

să fie mai punctuală la repetiții!

N-a sfîrșit bine fraza, cînd se aude din fundul sălii vocea Primei Interprete.

PRIMA INTERPRETĂ: A, nu, va rog! Am sosit! Iată-mă!

E îmbrăcată în alb din cap pînă-n picioare, poartă o pălărie excentrică și ține un cățeluș în brațe; aleargă pe coridorul dintre fotolii și suie în fugă una din scărițe.

DIRECTORUL: Ai jurat să te lași totdeauna așteptată?! .PRIMA INTERPRETĂ: Scuză-mă. Eu am așteptat enorm pînă să treacă o mașină de piață. Dar văd că nici n-ați început; or, eu mi intru în scenă imediat. *(Apoi, chemln-du-l pe nume pe Regizorul de culise și dîndu-i cățelușul.)* Te rog, închide-l în cabină.

DIRECTORUL *(printre dinți):* Cățelușul mai lipsea! Ca și cum n-am fi destui cîini pe-aici! *(Bate iarăși din palme și se adresează Sufleurului.)* Gata, începem: Actul al Doilea din *Jocul rolurilor*.

(Așezându-se în fotoliu.) Atenție, domnilor! Cine e în scena?

¹ Piesa lui Pirandello *Il gioco delle piazze*.

Actorii și Actrițele eliberează spațiul central al scenei, se retrag de-o parte și de alta, în afară de cei

38

39

trei care încep repetiția și de Prima Interpretă, care, neluând în seamă indicațiile Directorului, s-a așezat în față, lângă una dintre măsuțe.

DIRECTORUL (către Prima Interpretă): Dumneata, ești la scenă?

PRIMA INTERPRETĂ: Nu, domnule, nu sînt! DIRECTORUL (enervat): Atunci, liberează locul, ce Duni nezeu!

Prima Interpretă se ridică și merge să se așeze lângă ceilalți Actori care stau deoparte.

DIRECTORUL (Sufleurului): Începe, începe! SUFLEORUL (urmărind textul): „In casa lui Leone Gala,

O neobișnuită sufragerie-bibliotecă". DIRECTORUL (adresându-se Regizorului de culise): Se va pune salonul roșu. REGIZORUL DE CULISE (nottndu-și pe o foiță): Salonul roșu. Bine.

SUFLEORUL (continuind să urmărească textul): „Masa este întinsă, pe birou multe cărți și hîrtii.

Dulapuri cu cărți și vitrine cu prețioase porțelanuri și cristale, servicii de masă. În fund o ușă, dînd spre dormitorul lui Leone. Ușă laterală, la stînga, spre bucătărie. Vestibulul e la dreapta."

DIRECTORUL (ridicîndu-se și dînd indicații de regie): Deci, fiți foarte atenți: Aici, vestibulul.

Dincolo, bucătăria." (Adresîndu-se Actorului care va juca rolul lui Socrate.) Dumneata intri și ieși pe aici. (Regizorului de culise.) Pui o ușă, acolo, în fund; să aibă perdele.

Se reaşază în fotoliu.

REGIZORUL DE CULISE (luînd notițe): Am înțeles. SUFLEORUL (citind, ca mai sus): „Scena întâi. Leone Gala.

Guido Venanzi, Filippo, zis Socrate." (Directorului.)

Să citesc și indicațiile de regie? DIRECTORUL: Sigur că da, bineînțeles! Ți-am spus-o de o sută de ori! SUFLEORUL (citind, ca mai sus): „La ridicarea cortinei,

Leone Gala, cu boneta de bucătar și șorțul dinainte, bate, cu o lingură de lemn, un ou într-un castronaș.

40

Filip⁰ bate altul, tot în costum de bucătar. Guido Venanzi ascultă, stînd jos."

PRIMUL INTERPRET (Directorului): În definitiv, trebuie să-mi pun neapărat tichia de bucătar?

DIRECTORUL (neplăcut impresionat de întrebare): Îmi închipui că da! Dacă așa eîn text! Arată textul.

PRIMUL INTERPRET: Dar mi se pare ridicol! DIRECTORUL (sărind furibund în picioare):

„Ridicol! Ridicol! Ce vină am eu dacă din Franța nu ne mai sosește nici o comedie ca lumea? Dacă sîntem siliți să jucăm comedii de Pirandello, pe care nu le înțelege decît cine știe ce mare isteț!

Comedii făcute cu schepsis... să nu fie mulțumiți nici criticii, nici publicul, nici actorii! (Actorii rid; iar Directorul, ridicîndu-se și apropiindu-se de Primul Interpret, strigă:) Tichia de bucătar, da domnule! Și bate bine ouăle! Și crezi că ai scăpat numai cu bătutul ouălelor? Te înșeli! Trebuie să reprezînți și găoacea ouălelor pe care le bați! (Actorii încep să rîdă iarăși și să comenteze între ei cu mare haz.) Tăcere! Și fiți atenți la explicațiile mele! (întorcîndu-se din nou către Primul Interpret.)

Da, domnule, găoacea: adică forma goală a rațiunii, fără conținutul instinctual, care este orb!

Dumneata ești rațiunea, iar soția dumitale este instinctul: în acest joc al celor două roluri,

-----fii care dumneata, care-ți joci rolul primit, consimți

să fii fantoșa propriei persoane. PRIMUL INTERPRET (deschizînd brațele): Eu, nu! DIRECTORUL (revenind la fotoliu): Nici eu! Să mergem mai departe, o să mă felicitați voi la urmă! (Pe un ton confidențial.) Te rog, așază-te cu fața mai spre sală, că altfel, cu încîlceala dialogului și dumneata care nu te auzi bine de loc, adio spectacol! (Bătînd iarăși din palme.) Atenție, atenție! Începem!

SUFLEORUL: Scuzați-mă, domnule Director, îmi dați voie

să trag capacul? E curent! DIRECTORUL: Bine, bine, poftim

Între timp în sală a intrat Ușierul, cu bereta galonată în cap și, traversînd pasajul dintre fotolii, s-a apro-

41

piat de scenă, să-l anunțe pe Director că au sosit cele Șase Personaje, care, intrate și ele în sală., îi urinează la oarecare distanță, privind jur-împrejur,

stingherite.

Cine are de gînd să pună în scenă această piesă, trebuie să facă tot ce se poate ca să obțină cu maximum de efect diferențierea între cele Șase Personaje și Actorii trupei. Felul în care se vor mișca la indicațiile suplimentare, după ce au urcat pe scenă, va ajuta mult, ca și lumina diferită, dată de reflectoare. Dar mijlocul cel mai eficient, mai indicat, pe care îl sugerăm, ar fi folosirea unor măști proprii Personajelor, măști confecționate înadins dintr-o materie care să nu se umezească la transpirație și actorii să le poată purta cu ușurință, croite și lucrate în așa fel încît să lase liberi ochii, nările și gura. În felul acesta se dă și o interpretare sensului adine al piesei. Personajele nu trebuie să apară ca niște năluci, ci ca, niște realități create, construcții imutabile ale fanteziei: deci și mai reale și mai consistente chiar decît Actorii, cu nestatornicia proprie naturii lor. Măștile vor sublinia expresivitatea figurii construite artistic și fixate pe totdeauna, cu exprimarea sentimentului de fond, care la Tată este remușcarea, la Fata Vitregă răzbunarea, la, Fiu dezgustul, iar durerea, la, Mama cu lacrimile de ceară prinse pe cearcănele și pomeții ei livizi, cum vezi în imaginile sculptate sau pictate ale Maiâti f Ungerii din biserici. Se poate specula și îmbrăcămîntea, dintr-o stofă și un croi aparte; simplă, căzînd în cute rigide, ca să dea volumul aproape statuar și, în sfîrșit, în așa fel încît să lase impresia, că stofa aceea nu se poate cumpăra în orice prăvălie din oraș, croi și confecționa la orice croitorie.

Tatăl va fi cain.de vreo cincizeci de ani: cu lîmplele atinse de calviție, ilar nu cliți, cu părul roșcat și mustăți stufoase, puțin răsucite la colțurile gurii încă, tinere și întredeschise adesea într-un suris nesigur și van. Palid, cu fruntea largă, ochii albaștri, migdalați, strălucitori și pătrunzători; poartă pantaloni de culoare deschisă la sacou de culoare închisă; uneori va vorbi mîeros, alteori cu ieșiri violente și dure.

Mania va, fi zdrobită, sufletește, copleșită de o povară intolerabilă, de rușine și umilință. Cu fața acoperită de un văl des de văduvă, e îmbrăcată modest în negru, iar cînd își ridică vălul, fața îi apare netedă, dar parcă de ceară, și va ține mereu ochii în pămînt. Fata Vitregă, de optsprezece ani, va fi îndrăzneată pînă la nerușinare. Foarte frumoasă, va, fi îmbrăcată și ea în negru, dar cu o eleganță stridentă. Își va arăta nemulțumirea față de atitudinea timidă, mîhnită, aproape rătăcită a fratelui mai mic, firavul Băiat de paisprezece ani, îmbrăcat și el în negru; o vie afecțiune pentru surioară, pentru Fetița de patru ani, îmbrăcată în alb, cu o centură de mătase neagră.

Fiul, de douăzeci și doi de ani, înalt, pare încremenit în reținutul său dispreț pentru Tată și o umbră indiferență față de Mamă, va purta un pardesiu liliachiu și eșarfă verde înfășurată la gît.

UȘIERUL (înaintînd cu chipul în mină): Iertați-mă, domnule...

DIRECTORUL (brusc, nepolitic): Ce s-a întîmplat?

UȘIERUL (timid): Așteaptă niște domni, care întrebă de dumneavoastră.

Directorul și Actorii se întorc mirați, privind de pe scenă în sală.

DIRECTORUL (tot iritat): Dar am repetiție! Și știi foarte bine că în timpul repetițiilor nu trebuie să lași pe nimeni să intre! (Către cei din fundul sălii): Cine sînt domnii? Ce doresc?

TATĂL (înaintînd, urmat de celelalte Personaje, pînă la una dintre cele două scărițe): Am venit aici să căutăm un autor.

DIRECTORUL (între surprindere și enervare): Un autor? Ce autor?

TATĂL: Un autor oarecare, domnule.

42

43

DIRECTORUL: N-avem nici un autor, nu repetam o piesă nouă. FATA VITREGĂ (cu vioiciune juvenilă, urcînd în goană scărița)

Cu atît mai bine, cu atît mai bine, domnule! Vom j

noua dumneavoastră piesă! UNUL DINTRE ACTORI (printre comentariile pline de surprindere și rîsetele celorlalți): Auzi, auzi! TATĂL (urmînd pe scenă pe Fata Vitregă): Da, dar dacă există un autor!... (Directorului.) Poate, dac-ați vrei dumneavoastră să fiți autorul...

Mama, cu Fetița și Băiatul de mină, suie primele trepte ale scăriței și se oprește acolo, în așteptare.

Fiul a rămas în sală, morocănos.

DIRECTORUL: Vă arde de glumă, domnilor?

TATĂL: Nu, vai de mine, cîtuși de puțin, domnule! Dim potrivă, vă aducem o dramă zguduitoare.

FATA VITREGĂ: Și care ar putea fi succesul dumneavoastră

DIRECTORUL: Vă rog, faceți-mi plăcerea și retrageți-vă n-avem vreme de pierdut cu nebunii!

TATĂL (atîns în amorul propriu, dar cu glas mîeros): o domnule! Știți foarte bine că viața e plină de infiniți absurdități, care, fără jenă, nici măcar nu au nevoi să pară verosimile; pentru că sînt adevărate.

DIRECTORUL: Ce tot spui dumneata acolo?

TATĂL: Spun că poți considera într-adevăr o nebunie, da domnule, să te străduiești să realizezi exact contrariul adică să crezi situații atît de verosimile, încît să pari adevărate. Și permiteți-mi să observ,

pentru că e vorba de nebunie, că ea este singura rațiune a meseriei dumneavoastră.

Actorii au un gest de indignare.

DIRECTORUL (*ridicându-se și sfidându-l*): Aha! Vi se pare că meseria noastră e meserie de nebuni?! TATĂL: Ei, da, ca să dai iluzia că e adevărat ceea ce ni este; fără să fie nevoie neapărat, numai în joacă... Ni e ocupația dumneavoastră să dați pe scenă viață unor personaje închipuite? DIRECTORUL (*brusc, devenind glasul indignării crescînde* i Actorilor): Vă rog să credeți că profesiunea de actor j_ră domnule, e o profesiune foarte nobilă. Dacă tăzi cum e la modă, domnii dramaturgi ne silesc să a_ducem pe scenă niște lucrări stupide și niște fanteze ?_n jocul unor ființe omenești, aflați că putem să ne lăudăm că am dat totuși viață— aici pe scena aceasta — unor opere nemuritoare!

Actorii, satisfăcuți, îl aprobă și aplaudă pe Director.

TATĂL (*Înterupîndu-l, cu elan*): Exact! Foarte bine! Să fie vii, mai vii decît oamenii care respiră și poartă haine ca toată lumea! Mai puțini reali, poate, dar mai adevărați! Sîntem absolut de aceeași părere.

Actorii se vor privi surprinși.

DIRECTORUL: Dar cum! Dacă înainte spuneai...

TATĂL: Nu, scuzați-mă, pentru dumneavoastră spuneam asta, domnule, fiindcă ați strigat că nu aveți timp de pierdut cu nebunii, în timp ce nimeni mai bine ca dumneavoastră nu poate ști că natura se servește de instrumentul fanteziei umane pentru a continua, pe o treaptă mai înaltă, opera ei creatoare.

DIRECTORUL: Bine, bine... Dar la ce concluzie vreți să ajungeți, în definitiv?

TATĂL: La nimic, domnule. Vreau să vă demonstrez că poți intra în viață în atîtea feluri, în atîtea forme j pom sau piatră, apă sau fluture, bărbat sau femeie; că tejiți naște chiar și J?ersgnajl

DIRECTORUL (*cuprefăcută mirare, ironic*): Și dumneavoastră, cu toate persoanele ce vă însoțesc, v-ați născut personaje?

TATĂL: Chiar așa, domnule. Personaje vii, precum ne vedeți.

Directorul și Actorii izbucnesc în rîs, ca la o glumă.

TATĂL (*rînit în suflet*): Îmi pare rău că rîdeți, pentru că ducem cu noi, vă repet, o dramă dureroasă, cum domnii pot să-și dea seama privind la această femeie cu vâlul ei negru.

Spunînd aceasta, va întinde mina Mamei, ajutînd-o să urce ultimele trepte și, continuînd să o țină de mină, o va conduce, cu o tragică solemnitate, în

44

45

partea opusă a scenei, care se va scîlda brusc înir-o lumină fantastică. Fetița și Băiatul își vor urma Manta; apoi Fiul, care va rămînc izolai, mai în fundul scenei, apoi Fata Vitregă, care se va izola și ea, dar în prim plan, rezemată de perete, la rampă. Actorii mai iutii uluiți, apoi admirînd această defilate, vor izbucni în aplauze, ca la un spectacol ce li se oferă.

TĂL- Vrem să trăim, domnule! DIRECTORUL (*ironic*): Etern?

TĂL- Nu, domnule: cel puțin pentru o clipă, în persoanele

dumnealor. TTN ACTOR: Oh! Auzi, auzi!

« INTERPRETĂ: Să trăiască în persoanele noastre! QIL PRIM (*Ou un S'est s Pre Fata Vitregă*): Ei, cît despre "mine, bucuros, dacă ar fi vorba de dînsa! DIRECTORUL (*întîi uimit, apoi indignat*): Terminați! Face

TATĂL: Iată ce este: piesa trebuie făcută (*către Director*) liniște! (*Apoi, întorcîndu-se către Personaje.*) Și, dun iar dacă vreți, și dumneavoastră, și actorii dumnea-neavoastră, scutiți-ne!

Liberați locul! (*Către Regizori voastră, o vom aranja repede între noi! de culise.*) Pentru Dumnezeu, expediază-i! DIRECTORUL (*plictisit*): Ce să aranjăm? Noi nu facem nici

REGIZORUL DE CULISE (*înaintează, apoi ezită, ca reținu un fel de aranjamente! Noi reprezentăm drame și*

de o teamă inexplicabilă): Retrageți-vă! Retrageți-i-vă comedii.

TATĂL (*către Director*): Ah, nu! Vedeți, noi... TATĂL: Asta e foarte bine! Tocmai de aceea am venit la

DIRECTORUL (*strigînd*): În definitiv noi avem de lucru aici dumneavoastră. PRIMUL

INTERPRET: Asemenea farse nu sînt permise. DIRECTORUL: Și unde e textul?

TATĂL (*Înaintînd cu hotărîre*): Mă uimește neîncredere; TATĂL: E înnoi, domnule. (*Actorii încep să rida.*) Drama dumneavoastră! Poate domnii nu sînt obișnuiți si este în noi; noi sîntemjdxdamjL; și sîntem nerăbdători vadă apărîndu-le așa, vii, drept în față, personaj

Va arăta către Tată, se va prefăce că-l îmbrățișează, dar va izbucni îndată într-un ris strident.

obișnuiți si" este în noi: noi sintemjnflPia-; ș

vadă apărându-le așa, vii, drept în față, personajeli să o reprezentăm, așa cum ne împing pasiunile.

create de un autor? Poate pentru că nu aveți aici (*arătîni FATA VITREGĂ (batjocoritoare, cu o grație perfidă, plină de*

spre cușca Sufleorului) textul în care ne-am afla? *obraznicie*): Pasiunea mea, dacă ați ști, ciomnuJe.

FATA VITREGĂ (*înaintează către Director, surîzînd ispitit* Pasiunea mea... pentru el!

toare): Gredeți-ne, domnule, sîntem într-adevăr șasi

personaje foarte interesante! Deși pierdute... TATĂL (*înlăturînd-o*): Da, pierdute, într-adevăr! (*Cătr*

Director, repede.) Da, în sensul că autorul care ne-i TATĂL (*cu mînie*): Tu, stai la locul tau, acum! bi, te rog,

creat, vii, nu a mai vrut apoi, sau nu a mai putut și nu mai rîde așa!

”
ne aducă în lumea artei. Și s-a comis, așa, un adevărai FATA VITREGĂ: Nu? Atunci, dați-mi voie: deși ori ana abia

delict, domnule, pentru că cine are norocul să se nască de două luni, domnii pot să vadă ce-aș mai cînta și

personaj viu, poate să rîdă și de moarte! Nu mai moare

Va muri omul, scriitorul, instrumentul creației; creaturi

lui nu mai moare! Și pentru a trăi etern, nu are nici

măcar nevoie de daruri extraordinare, ori de vrec

minune. Cine a fost Sancho Pânza? Cine a fost Don Abbondio? Și totuși trăiesc veșnic, pentru că germenii vieții lor au avut norocul să afle un teren fecund, o fantezie care a știut să-i crească, să-i alimenteze, să-i facă să trăiască etern.

ce-aș mai dansa!

Începe să cînte cu malițiozitate o șansonetă de la Paris, acompăniindu-se cu pași de fox-trot sau one-step, și se va opri după prima strofă. Actorii, mai ales tinerii, în timp ce ea citită și dansează, se vor apropia ca sub puterea unui farmec și vor întinde mîinile gata s-o atingă. Atunci fata va fugi; iar cînd Actorii vor izbucni în aplauze, se va opri distrată, absentă la mustrarea Directorului.

DIRECTORUL: Foarte frumos tot ce spuneți, dar, în definitiv, ACTORII și ACTRIȚELE (*rîzînd și aplaudînd*): Bine ! Bravo ! ce vreți dumneavoastră de la noi? Foarte bine!

46

47

DIRECTORUL (*furiOS*): Liniște! Vă credeți într-un music-liaj] (*Trăgîndu-l deoparte pe Tată, aproape consternat* Spuneți-mi, e nebună?

TATĂL: Nu, ce nebună! Și mai rău!

FATA VITREGĂ (*alergînd spre Director*): Și mai rău! s mai rău! E altceva, domnule ! Și mai rău! Vă rog, ascu' tați-mă: reprezentați cît mai repede această piesă, veți vedea că la un anumit punct, eu —

cînd ace înger (*o ia de mîină pe Fetiță, care stă Ungă Mamă, o duce în fața Directorului*) — vedeți ce drăgălașă es (*o ridică în brațe, sărutînd-o, o lasă din nou jos și adaug, aproape fără voie, mișcată*) —

ei da, cînd pe îngerăși acesta o va lua Dumnezeu la el, de lîngă biata Mam; dintr-o dată! Iar

prostănacul de acolo (*îl trage mai i față pe Băiat, apucîndu-l brutal de mîneacă*) va fac cea mai mare prostie, pe măsura prostiei lui! (*îl îmbrăh ceste către Mamă*) — atunci veți vedea cum îmi ia eu zborul!

Da, domnule, îmi iau zborul! Am zburat Și de-abia aștept clipa, credeți-mă, de-abia aștept Că, după cele ce s-au întîmplat, și-atît de intimi între mine și el (*arată pe Tată, cu o ocheadă*) — n mai rabd să

rămîn printre ei, să asist la chinul acestf Mame din cauza unui încurcă-lume ca el (*arată căti Fiu*) — uitați-vă la el, priviți-l! Indiferent! De gheața Pentru că este fiul legitim! Plin de dispreț pentru mint

pentru cestlalt (*arată pe Băiat*), pentru această biat creatură; noi, bastarzii — ați înțeles? Bastarzii! (*S apropie de Mamă și o îmbrățișează.*) Și pe această biat; Mamă — care e a noastră, a tuturor —

dumnealui ni vrea să o recunoască de mamă! Și o privește de sus, ci și cum ar fi numai a noastră, a celor trei bastarzi — tică losul l

Va spune toate acestea repede, în culmea agitației, fi ajungînd la „ticălosul” final, după ce a rotunjit sonor cuvînlul „bastarzi”, îl va pronunța încet, parcă scuipîndu-l.

MAMA (*cu nesfîrșită durere, către Director*): Domnule, î' numele acestor doi copii, vă implor...

(*Simte că st pierde și se clatină.*) O, Doamne...

ĂL (*alergînd să o susțină o dată cu aproape toți Actorii, surprinși, consternați*): Doamne! Un scaun, pentru biata văduvă!

ACTORII (*alergînd*): E adevărat? Chiar leșină?

DIRECTORUL: Repede, un scaun!

Unul dintre Actori apropie un scaun; ceilalți se agită în jurul ei, prevenitori. Mama, acum șezînd pe scaun, încearcă să-l împiedice pe Tată să-i ridice vâlul ce-i acoperă fața.

TATĂL: Priveți-o, domnule, priviți-o... MAMA: Ah, nu! Doamne! Nu face asta! TATĂL: Lasă-i să te vadă!

li ridică vâlul.

MAMA (*sculîndu-se, își duce mîinile la față cu desperare*): Oh, domnule, vă implor! Împiedicați-l pe omul acesta să-și ducă planul la îndeplinire, pentru mine e ceva groaznic!

DIRECTORUL (*exasperat, năuc*): Nici nu mai știu unde ne aflăm și despre ce e vorba! (*Către Tată.*) Dînsa e soția dumitale?

TATĂL (*repede*): Da, domnule, soția mea!

DIRECTORUL: Atunci, cum e văduvă, dacă dumneata ești în viață?

Actorii, uluiți, izbucnesc într-un ris zgomotos.

TATĂL (*rănit, cu reproș adînc în glas*): Nu rîdeți! Nu rîdeți așa, pentru Dumnezeu! Tocmai aci este drama ei, domnule. A mai avut un bărbat. Un alt bărbat care ar trebui să fie și el aici!

MAMA (*cu un strigăt*): Nu! Nu!

TATA VITREGĂ: Spre norocul lui, e mort: de două luni, v-am spus-o. Îi purtăm încă doliul, după cum vedeți.

TATĂL: Dar știți, nu pentru că a murit nu e aici. Nu este aici pentru că — priviți-o, domnule, vă rog, și veți înțelege îndată! — Drama ei n-ar putea fi dragostea pentru doi bărbați: incapabilă de mai mult, n-ar putea simți decît oarecare recunoștință (nu pentru mine, pentru celălalt!). Nu e o femeie: e o mamă! Iar drama ei (puternică, domnule, puternică!) se rezumă, de fapt,

48

49

la existența acestor patru copii, de la cei doi bărbați pe care i-a avut.

MAMA: I-am avut? Ai curajul să spui că i-am avut, ca și cînd i-aș fi dorit eu? El a vrut-o, domnule! El mi l-a dat pe celălalt, cu sila! M-a silit, m-a silit să plec cu celălalt!

FATA VITREGĂ (*sărînd indignată*): Nu e adevărat! MAMA (*uimită*): Cum, nu e adevărat? FATA VITREGĂ: Nu e adevărat! Nu e adevărat!

MAMA: Ce știi tu?

FATA VITREGĂ: Nu e adevărat! (*Către Director.*) Să n-o credeți! Știți de ce spune așa? Pentru cel de-acolo (*arată pe Fiu*) o spune; pentru că se topește, pierde de nepăsarea fiului ăla, căruia ar vrea să-i spună că l-a părăsit, la doi ani, numai pentru că el (*arată pe Tată*) ar fi constrîns-o.

MAMA (*cu foc*): M-a silit, m-a silit, mi-e martor Dumnezeu! (*Către Director.*) Întrebați-l (*arată pe soț*) dacă nu e adevărat! Cereți-i să spună și el!... Ea (*arată la Fată*) nu poate ști nimic despre toate astea. FATA VITREGĂ: Știu că lîngă tatăl meu, cît a trăit el, ai fost totdeauna liniștită și mulțumită. Spune că nu, dacă poți!

MAMA: Nu zic că nu...

FATA VITREGĂ: Totdeauna numai dragoste și grijă pentru tine! (*către Băiat, înverșunată*) Nu e adevărat? Spune! De ce nu vorbești, prostule!

MAMA: Oh, lasă-l pe bietul băiat! De ce vrei samă arăți ca pe o ingrată, fata mea? Nu vreau nicidecum să calc peste amintirea tatălui tău! I-am răspuns lui că mi din vina mea, nici de plăcerea mea mi-am părăsit casa și fiul! TATĂL: E adevărat, domnule. Eu sînt de vină.

Pauză.

PRIMUL INTERPRET (*către colegii săi*): Ia priviți, ce spectacol !

PRIMA INTERPRETĂ: Ni-l dau ei, nouă!

JUNELE PRIM: Să fie o dată măcar și așa!

DIRECTORUL (*din ce în ce mai viu interesat*): Stați să-i ascultăm! Stați să-i ascultăm!

Și zicînd astfel, va coborî una din scărițe pînă în sală, și va rămîne în picioare cu fața la Actori, ca

pentru 11, gusta scena, ca spectator.

FIUL (*fară să se miște din locul său, cu răceală, încet, ironic*): Da, acum să ascultăm filozoficele lor! Vă vor vorbi despre Demonul Experimentării.

TATĂL: Ești imbecil și cinic, ți-am spus-o de o sută de ori! (*Către Directorul, acum în sală.*) Mă ironizează, domnule, pentru o frază pe care am găsit-o ca scuză.

FIUL (*disprețuitor*): Frază!

TATĂL: „Frază!” Vorbe goale! Parcă nu ar fi refugiul tuturor în fața unui fapt de neexplicat, în fața unui rău consumat: să se agate de o vorbă ce nu spune nimic dar ar putea să-i liniștească!

FATA VITREGĂ: Chiar și remușcarea! Mai cu seamă!

TATĂL: Remușcarea? Nu e adevărat; nu mi-am potolit-o doar cu vorbe goale!

FATA VITREGĂ: Și cu ceva bani, da, da; și cu ceva bani! Cu cele o sută de lire pe care era gata să mi le ofere, ca plată, domnilor!

Reacție de oroare printre Actori.

FIUL (*cu dispreț către sora vitregă*): Asta e mîrșăvie!

FATA VITREGĂ! Mîrșăvie? Erau acolo, într-un "plic albastru, pe măsuța de mahon, acolo, în cămăruța din dos, la prăvălia Madamei Pace. Știți, domnule? Una dintre acele madame, care sub firma de „*Robes et manteaux*” ne momesc în „atelierelor” lor, pe noi, fete sărace, de familie bună.

FIUL: Așa și-a cumpărat ea dreptul de a ne tiraniza pe toți, cu acele o sută de lire pe care el era gata să i le plătească, dar, din fericire, nu a avut pentru ce — notați asta — să i le plătească!

FATA VITREGĂ: Ei, dar a fost cît pe-aci, cît pe-aci, știi!

Rlde în hohote.

MAMA (*revoltată*): Rușine, fata mea! Ce rușine!

FATA VITREGĂ (*izbucind*): Rușine? Dar răzbunarea mea? Tremur, domnule, tremur de nerăbdare să trăiesc scena aceea. Cămăruța... aici vitrina cu mantouri; mai

50

51

încolo, patul, divanul; oglinda; un paravan și, la fereastră, măsuța aceea de mahon și plicul albastru cu o sută de lire. îl văd și acum! Aș putea să-l iau în mînă, Dar, domnilor, ar trebui să întoarceți capul în alta parte: sînt aproape goală! Nu mai roșesc, pentru ca acum roșește el! (*Arată pe Tată.*) Și vă asigur că era foarte palid, foarte palid în acel moment! (*Către Director.*) Credeți-mă pe mine, domnule!

DIRECTORUL: Eu nici nu mai știu pe ce lume sînt!

TATĂL: Cred și eu! Luat, așa, cu asalt! Impuneți puțină ordine, domnule, și lăsați-mă să vorbesc eu, nu dați ascultare calomniei pe care o aruncă ea asupra mea, cu răutate, fără nici o explicație prealabilă.

FATA VITREGĂ: Aici nu se povestește! Nu se povestește!

TATĂL: Dar eu nu povestesc! Vreau să explic.

FATA VITREGĂ: Așa, bravo! Versiunea ta!

In acest moment, Directorul va urca din nou pe scenă să restabilească ordinea.

TATĂL: Dar dacă de aci vine tot răul! De la cuvinte! Cu toții avem în noi o lume de cîte și mai cîte; fiecare cu lumea sa de cîte și mai cîte! Dar cum putem să ne înțelegem, domnule, dacă în vorbele spuse eu pun sensul și valoarea lucrurilor așa cum sînt ele pentru mine, iar cel care mă ascultă le dă inevitabil sensul și valoarea pe care o au la el, în lumea lui lăuntrică. Credem că ne înțelegem; nu ne vom înțelege niciodată! Priviți aici: mila mea, toată mila mea pentru această femeie (*arată spre Mamă*) este înțeleasă de ea drept cea mai feroce cruzime!

MAMA: Dar dacă m-ai gonit!

TATĂL: Iată, o auziți? Am gonit-o! I s-a părut că am gonit-o

eu! MAMA: Tu știi să vorbești; eu nu știu... Dar credeți-mă,

domnule, că după ce m-a luat de nevastă... cine știe

de ce! (Eram o biată, umilă femeie)... TATĂL: Dar tocmai pentru asta, pentru că erai o biată femeie umilă te-am luat, asta am iubit eu la tine, credeam...

(Se întrerupe la gestul ei de negație; deschide brațele cu

un gest de desperare față de imposibilitatea de a se tact

înțelea de ea, și se întoarce către Director.) Poftim, ați

52

văzut? Spune că nu! Spăimîntătoare, domnule, spăimîntătoare! (*iși lovește fruntea cu palma*) surzenia ei, surzenia ei mintală! Inimă da, pentru copii! Dar surdă, surdă la minte, surdă, domnule, pînă la desperare!

FATA VITREGĂ: Da, dar spune, mă rog, ce fericire ne-a adus nouă inteligența dumatăle?!

TATĂL: Dacă am putea prevedea tot răul ce se poate naște din binele pe care ne închipuim că îl facem!

In acest moment Prima Interpretă, enervată de a-l vedea pe Junele Prim cochetind cu Fata Vitregă, va înainta întrebându-l pe Director:

PRIMA INTERPRETĂ: Scuzați-mă, domnule Director, nu începem repetiția?

DIRECTORUL: Desigur! desigur! Dar lasă-mă să-i ascult! JUNELE PRIM: E un caz atât de nou!

INGENUA: Foarte interesant! PRIMA INTERPRETĂ: Pentru cine se lasă interesat!

Și aruncă o privire ucigătoare Junei Prim.

DIRECTORUL (*către Tată*): Dar e nevoie să vă explicați mai clar.

Se așază pe scaun.

TATĂL: Da, așa este. Vedeți, domnule, aveam la mine acasă un biet om, subalternul, secretarul meu, plin de devotament, care se înțelegea de minune cu ea, și în toate (*ca arăta pe Mamă*) — fără umbră de păcat, să nu se confunde! — bun, umil ca și ea; incapabil, și unul și altul, nu să facă, dar nici măcar să gândească la rău!

FATA VITREGĂ: în schimb s-a gândit el pentru amândoi — și a făcut tot răul!

TATĂL: Nu e adevărat! Am vrut să le fac binele — și binele lor și pe al meu; da, mărturisesc, domnule! Ajunsesem să nu-i pot spune o vorbă, lui sau ei, că-i și vedeai cum își strecoară câte o ocheadă de înțelegere, cum caută unul în ochii celuilalt un sfat, să știe cum să răspundă la acel cuvânt al meu fără să-mi stърnească mânia... Era destul, înțelegeți prea bine, ca situația asta să mă țină într-o continuă mînie, într-o continuă stare de exasperare insuportabilă!

53

DIRECTORUL: Dar, iartă-mă, de ce nu-l dădeai afară pe-ace]

secretar al dumatăle? TATĂL: Chiar așa! L-am dat afară, da, domnule! Dar am

văzut-o atunci, pe această biată femeie, răătăcită în

casă, ca pierdută, ca un biet animal rămas fără stăpîn

pe care îl ții de milă. MAMA: Păi cum! TATĂL (*repede, întorcîndu-se spre ea, ca pentru a preîntîmpina*):

Fiul, nu e așa?

MAMA: Mi-a luat, mai întîi, de la piept, fiul, domnule! TATĂL: Nu din cruzime! Ca să crească sănătos și voinic, în

contact cu pămîntul! FATA VITREGĂ (*arătîndu-l cu degetul, ironică*): Ia priviți la el!

TATĂL (*repede*): Ah, e tot vina mea dacă arată așa? îl dădusem, domnule, la țară, unei țărănci, fiindcă ea (*arată spre Mamă*) nu-mi părea prea voinică, deși dintr-o familie de oameni simpli. Tot cu gîndul acesta o luasem de nevastă. Idei preconcepte, poate; dar, ce să-i faci! Am avut totdeauna această blestemată aspirație la o sănătate morală solidă! (*Aici, Fata Vitregă izbucnește iar într-un hohot de rîs.*) Dar, închideți-i gura! E de nesuferit!

DIRECTORUL: Destul! Lăsați-mă să ascult, pentru Dumnezeu!

Deodată, la cuvintele Directorului, Fata Vitregă va , rămîne iarăși absorbită și îndepărtată, cu risul întrerupt la jumătate. Directorul va cobori din nou de pe scenă pentru a realiza viziunea de ansamblu a scenei.

TATĂL: Nu mai puteam suferi viața lîngă această femeie. (*Arată spre Mamă.*) Dar nu atît, credeți-mă, din plictiseala — ce plictiseală! — de care sufeream, cît a mîhnirii chinuitoare că o vedeam pe ea suferind.

MAMA: Și m-a îndepărtat!

TATĂL: Dar înzestrată cu tot ce-i trebuia, la bărbatul acela, da, domnule, pentru a o dezlega de mine!

MAMA: Și pentru a se dezlega pe el!

TATĂL: Da, domnule, și pe mine — admit! Și de aci s-a tras tot răul. Dar am făcut-o cu bune intenții... și mai

54

mult gîndindu-mă la ea, decît la mine, pot s-o jur! (*își încrucișează brațele la piept; apoi, brusc, întorcîndu-se către Mamă.*) Te-am pierdut vreodată din ochi, spune, te-am pierdut vreodată din ochi, pînă în ziua cînd omul acela mi te-a dus departe, pe neașteptate, fără s-o știu, pe alte meleaguri,

prostește îngrijorat de interesul meu atît de curat, domnule, credeți-mă, fără nici o altă intenție? Mă interesam cu o dragoste de necrezut de mica familie care se mărea. S-o spună chiar ea!

Arată spre Fata Vitregă.

FATA VITREGĂ: Eh, vorba vine! Eram micuță, de-o șchioapă — știți? — cu codițele pe spate și pantalonașii mai lungi decît fustița — și așa, micuță, îl tot vedeam la ieșire, în fața porții, la școală. Venea să vadă cum cresc...

TATĂL: Asta e perfidie! E o infamie!

FATA VITREGĂ: Nu, de ce?

TATĂL: Infamie, infamie! (*Apoi, schimbînd tonul, cu emoție, către Director, ca o mărturisire.*) Casa mea, domnule, după plecarea ei (*arată spre Mamă*), mi-a părut goală, dintr-o dată. Ea era coșmarul meu, dar îmi umplea casa! Singur, mă simțeam prin odăi ca o muscă iarna, stingher, fără căpății. Cel de-acolo, (*arată pe Fiu*) a crescut pe-aiurea și nu știu cum, dar cînd s-a reîntors acasă, parcă nu mai era al meu. Lipsea, între mine și .el, Mama, și a rămas de unul singur, izolat, fără nici o legătură, nici sufletească nici intelectuală cu mine. Și atunci (pare ciudat, domnule, dar așa e), la început împins de curiozitate, încet, încet mă simțeam tot mai atras de familia ei, care era opera mea: gîndul la această familie a început să-mi umple golul căscat în jurul meu. Simțeam nevoia, adevărată nevoie, de a-i ști în pace, prinși de grijile simple ale vieții, norocoși prin faptul că erau în afară și departe de chinurile minții mele. Și, ca să mă conving, mă duceam s-o văd pe fetiță, cînd ieșea de la școală!

FATA VITREGĂ: Da! Se ținea după mine; îmi zîmbea și cînd

ajungeam acasă îmi făcea cu mîna „la revedere” — așa!

Îl priveam cu ochii mari, neprietenosă. Nu știam cine

e. I-am spus Mamei. Și ea cred că a priceput imediat

55

că el era. (*Mama dă din cap că da.*) La început m-am oprit să mai merg la școală, pentru cîteva zile. Cîni] m-am dus iarăși, l-am revăzut la ieșire — ce caraghioși — cu o cutie de carton în mînă. A venit la mine, m- mîngîiat; și a scos din cutie o frumoasă pălărie de pai, o florentină cu boruri mari și ghirlandă de trandafirași roz — pentru mine!

DIRECTORUL: Dar toate acestea sînt povești, domnilor! FIUL (*disprețuitor*): Bineînțeles, literatură, literatură! TATĂL: Ce literatură! Viață, domnule! Pasiune! DIRECTORUL: O fi, dar imposibil de reprezentat!...

TATĂL: De acord, domnule, pentru că toate acestea s-au petrecut mai-nainte, și eu nu spun să reprezentați scena aceasta. După cum vedeți, ea (*arată spre Fata Vitregă*) nu mai e fetița cu codițele pe spate... FATA VITREGĂ: ..! și pantalonașii ieșind din fustiță! TATĂL:

Drama vine abia acum, domnule! Nouă, complexă., FATA VITREGĂ (*întuneacă, înaintînd cu mîndrie*): ...Îs

puțin timp după moartea tatălui meu... TATĂL (*brusc, lîndu-i vorba din gură*): ...mizeria, domnule! Și se întorc aci, fără știrea mea. Din lipsa ei de inteligență. (*Arată spre Mamă.*) Abia știe să scrie, dai putea să o puie pe fată să-mi scrie, sau pe băiat, că i duc greu! MAMA: Spuneți și dumneavoastră, domnule, cum puteau

ghici eu ce era în inima lui? TATĂL: Tocmai asta e vina ta, că nu ai ghicit niciodată

nimic din ce se petrece în inima mea! MAMA: După atîția ani de despărțire, și cu toate cele întîm plate...

TATĂL: Și ce vină am eu dacă omul acela v-a dus așa dt departe? (*Adresîndu-se Directorului:*) Vă repet, așa într-o bună zi... și-a găsit alt rost, în altă localitate Mi-a fost imposibil să le dau de urmă; și atunci, bine înțeles, interesul meu a scăzut de-a lungul anilor. Dram izbucnește, domnule, neprevăzută și violentă, la întoai cerea lor; atunci cînd eu, din nefericire, din mizeri trupului încă plin de viață... Ah, mizerie, mizerie într-adevăr... pentru un bărbat singur, nedeprins d legături josnice, nu destul de bătrîn ca să se lipsească de femeie, și nici destul de tînăr ca s-o poată găsi pu

56

și simplu, fără nici o rușine! Mizerie? ce spun? Oroare, oroare! Pentru că nici o femeie nu-i mai poate oferi dragostea. Și cînd îți dai seama de asta, ar trebui mai curînd să te lași păgubaș... Dar, domnule Joricine, în lume, în fața celorlalți, își poartă ca pe-o haină demni- . tatea; dar în sinea sa știe prea bine tot ce se petrece în intimitatea lui de nemărturisit. Cade, cade în ispită; pentru a se ridica iarăși, cum poate, grăbindu-se să-șil recompună, solidă și întreagă, ca pe o piatră de mormînt, demnitatea sa, sub care să îngroape, să ascundă chiar! și de ochii săi, orice urmă, amintirea însăși a faptului rușinos. Așa

sîntem cu toții! Lipsește numai curajul să spui lucrurilor pe nume

f

FATA VITREGĂ: Dar curajul de a le face îl au toți!

TATĂL: Toți! Dar pe ascuns! De aceea îți trebuie și mai mult curaj să le spui! Pentru că e de ajuns ca unul să recunoască și — s-a terminat! I se și pune pecetea de cinic! Și totuși nu este așa domnule, el este ca toți ceilalți; mai bun, mai bun chiar, pentru că nu se sfieste să-și dezvăluie în lumina rațiunii propria sa rușine; în mijlocul bestialității umane, care închide totdeauna ochii, să n-o vadă! Femeia — iată — femeia, cum e ea, în definitiv? Te privește provocatoare, te ațîță s-o prinzi! Și cum ai prins-o, închide iute ochii. E semnul că s-a predat. Semnul prin care spune bărbatului: „închide ochii. Orbește-te, eu sînt oarbă!”⁷

FATA VITREGĂ: Dar cînd nu-i mai închide? Cînd nu mai are nevoie să-și ascundă ei, închizînd ochii, propria ei rușine, ba, dimpotrivă, vede, cu ochii deschiși, acuma seci și indiferenți, degradarea bărbatului, care fără să iubească se orbește? Ah, ce scîrbă, atunci, ce scîrbă de toate aceste complicații intelectuale, de toată această filozofie care ascunde bestia și ține apoi s-o și mîntuiască, să o scuze... Nu pot suferi așa ceva, domnule! Pentru că, după ce te-ai silit să-ți „simplifici” bestial viața, așa — zvîrlind în lături povara „umană”, orice năzuință curată, orice sentiment pur, idealuri, datorie, pudoare, rușine, nimic nu-ți stîrnește mai mult dispreț, mai multă scîrbă decît asemenea remușcări: lacrimi de crocodil!

57

DIRECTORUL: Să venim la fapte, să venim la fapte, domnilor! FATA VITREGĂ: Ce caraghios! Dar e posibil domnule să n-acestea sînt discuții!

TM_Q, „m,,” „i . *I¹

TATĂL: Da, chiar așa, domnule! Dar **faptă singură** este că un sac gol, nu stă în picioare. Pentru că să stea în picioare, trebuie să faci să se umple cu rațiunea și sentimentele care au determinat-o. Eu nu puteam ști ca, după ce bărbatul acela a murit și ei au căzut în mizerie, *na* s-si întrețină conștii, ea (*arată spre Mamă*) se va

ca să-și întrețină **copiii**, ea (*arată spre* apuca de croitorie, și va merge să ceară de lucru chiar acelei... acelei Madame Pace!

PATA VITREGĂ: Croitorie fină, domnilor, dacă vreți să știți! Servește, de paravan, pe niște doamne foarte bine, dar a aranjat în așa fel lucrurile ca aceste doamne foarte bine să o servească, în schimb, tocmai ele pe ea... și fără ca cealaltă negustorie să sufere!

MAMA: Credeți-mă, domnule, vă spun că nici pe departe n-am putut bănui că scorpia aia îmi dădea de lucru pentru că pusese ochii pe fiica mea...

FATA VITREGĂ: Biata mama! Știți, domnule, ce făcea femeia aceea cînd îi aduceam comanda lucrată de mama? Îmi înșira o listă lungă de materiale stricate, zicea ea, de mama; și îngroșa, îngroșa paguba, așa că, înțelegeți, eu eram aceea care plătea, în timp ce biata mama credea că se sacrifică pentru mine și pentru ceilalți doi, cosind și noaptea la comenzile Madamei Pace!

Gesturi și exclamații de indignare printre Actori.

DIRECTORUL (*grăbit*): Și acolo, dumneata, într-o bună zi,

l-ai întîlnit... FATA VITREGĂ (*arătînd spre Tată*): ...Pe el, pe el, da, domnule! Client vechi! Veți vedea ce scenă de efect!

Grozavă! TATĂL: Cu sosirea inopinată a mamei

mi se mai pretindă mie — ț, după" — să mă port ca o domnișoară modestă, bine crescută și virtuoasă, aprobîndu-i blestematele lui aspirații la „o solidă sănătate morală?”

[•ĂL: Drama pentru mine e toată aici, domnule: sînt convins că fiecare dintre noi — vedeți — se crede „unul”, dar nu este așa: sînt „ațîția” în el, domnule, „ațîția”, după cîte posibilități are fiecare în el însuși: „unul” cu acesta, „unul” cu celălalt — și foarte diverși! Și totodată cu iluzia că ești doar „unul singur pentru toți” și mereu „același unul singur”, cum ne credem în fiecare act al nostru. Nu e adevărat! Nu! Îți dai bine seama de aceasta doar printr-unul din actele tale izolate, în cazuri nenorocite, cînd te trezești deodată atîrînd numai de o faptă, agățat de o singură faptă; îți dai seama, vreau să spun, că nu ești în acea faptă în întregime tu, și că o deci o crudă nedreptate să fii judecat numai după acea faptă, să rămîi agățat de ea, atîrînd de funia condamnaților, pentru toată viața, ca și cînd viața ta s-ar reduce toată la acea faptă! Acum, dumneavoastră înțelegeți perfidia acestei fete? M-a surprins într-un loc, asupra unei fapte, acolo unde și cum nu trebuia să mă cunoscă, așa cum eu nu puteam fi față de ea; și ține acum să-mi dea înfățișarea la care nu m-aș fi așteptat s-o am

pentru ea, momentul acela trecător, rușinos al vieții mele! Asta, asta, simt eu, domnule, mai presus de orice! Și veți vedea că de aici drama își va câștiga o foarte mare valoare. Dar, pe urmă, mai este și situația celorlalți. A lui...

Arată spre Fiu.

(scuturindu-se, cu dispreț): Dar lăsați-mă în pace pe mine! Eu n-am ce căuta în povestea asta!

TATĂL: Cu sosirea inopinată a mamei...

mine! Eu n-am ce caut.

FATA VITREGĂ *(repede, insinuant):* ...aproape la timp. TATĂL: Cum n-ai ce căuta?

TATĂL *(strigând):* Nu! La timp, la timp! Pentru că, după: Nu am și nici nu vreau să am, pentru că știi bine că fericire, am recunoscut-o la timp! Și i-am luat pe to
nu glnt fă(juic gă f- re
acasă la mine, domnule! Va imaginați aomnsituat VITREGĂ: Oameni de rînd, noi aștia! El, persoană mea și a ei: unul în fața celui alt — ea, așa cum vedeți, și eu care nu mai îndrăznesc să ridic ochii di' pămînt!

58

, ,,,, „șuai IM, p

subțire! Dar puteți vedea, domnule, că de cîte ori îl pironesc eu cu disprețul unei priviri, de atîtea ori lasă

59

el ochii în jos pentru că știe bine tot răul pe care mi matic; mă simt nelalocul meu, foarte rău pus în compa-

l-a făcut

nia lor! Lăsați-mă în pace!

FIUL *(abia privind-o):* Eu?

TATĂL: Dar cum? De loc! Tocmai

pentru că ești așa...

FATA VITREGĂ-Tu! Tul Ție îți datorez, dragule, trotuarul, FIUL *(cu exasperare, violent):* Și ce știi tu cum sînt eu?

tiel *(Gest de oroare printre'Actori.)* Ai făcut imposibilă, Cînd te-ai îngrijit vreodată de mine?

da sau nu, prin atitudinea ta, nu zic căldura căminului, TATĂL: Așa e! Ai dreptate! Dar nu este și asta o situație?

L dar măcar acea îngăduință care face pe oaspeți să nu Izolarea ta, atît de crudă pentru mine, pentru mama

se simtă prost? Am fost intrușii care ți-am invadat ta, care, reîntoarsă acasă, te vede ca pentru prima

regatul legitimității" tale! Domnule, aș vrea să puteți oară, așa, băiat mare, și nu te cunoaște, dar știe că ești

asista la anumite mici scene, între patru ochi, între fiul ei... *(Cu degetul întins către Mamă, Directorului.)*

el și mine! Zice că i-am tiranizat pe toți. Știți de ce? Iată, priviți-o: plînge!

Tocmai din cauza atitudinii lui m-am servit de ace] FATA VITREGĂ *(furioasă, dînd din picior):* Ga o proastă!

argument pe care el îl consideră „mîrșav", argumentul TATĂL *(brusc, arătînd-o pe ea*

Directorului): Și ea nu-l poate

prin care'am intrat în casa lui, cu mama mea, care e suferi, știu bine! *(Referindu-se din nou la*

Fiu.) Spune

{;; TM_{omQ} ini na n stănină!

că nu are ce căuta aici și totuși am putea

smme că el

FIUL

uuniiBiivuaia «» n -,----- . - uau?el mi! roate ca situația cea mai dureroasă e a lui:

stă acasă liniștit vede venind la el o domnișoară, care, se simte mai străin ca oricare; simte, sărmanul, umilința cu obraznicie, privindu-l așa, de sus, îl întreabă de dureroasă de a fi primit în casă, așa, de milă... *(Con-tatăl său căruia are să-i spună nu știu ce; și-apoi o fidențial.)* Seamănă leit cu tatăl lui! Umil, tăcut... vede revenind tot cu aceleași aere, însoțită de micuța DIRECTORUL: Nu e prea frumușel! Și nu știți cît pot să aceasta- si în sfîrșit, tratîndu-l pe tatăl său — cine încurce copiii pe scenă!

toate înalt

că are această obligație sa-i uea. uani.

„a. iiii. mncimc«M, mo. muerbseaza iu cei m;

TATĂL-Dar firește, am această obligație, pentru mama ta grad. Intuiesc, acum intuiesc într-adevăr că avem FIUL- De unde să știu eu? Am văzut-o eu vreodată, domnule: aici materialul

pentru o piesă strașnică!

Am auzit eu vreodată vorbindu-se de ea? O văd într-o FATA VITREGĂ (*vrînd să se remarce*): Cu un personaj ca

zi sosind cu ea (*arată spre Fata Vitregă*) cu Băiatul mme

acesta cu Fetița aceasta, și mi se spune: „Oh, știi, * * AIAL (*dmd-o la o parte, nerăbdător să știe ce ca hotărî Direc-*

și mama ta!” Reușesc să întrevăd din felul ei de a sf Jorul): Tu, taci din gură!

întrta (*arată iarăși spre Fata Vitregă*) din ce cauza, wttJSCTORUL (*continuînd, fără să ia în seamă întreruperea*):

așa, de pe o zi pe” alta, au intrat în casă... Domnule Ceva nou, într-adevăr...

îmi zic, să veniți să mi-o

nyi ajo. m iată...

înțelegeți, domnule, născuți cum sîntem pentru Sînteți actori diletanți?

dar nu-mi place s-o fac nici față de mine singur, puteți dar, după cum vedeți, să determinați nici o ac

TAI: Înțel țione din partea mea. Credeți-mă, credeți-mă, domnulf scenă..’, sînt un personaj

„nerealizat” din punct de vedere dra RECTORUL:

60

61

TATĂL: Nu, spuneam născuți pentru scenă, fiindcă...

DIRECTORUL: Haide, haide! Nu se poate să nu fi jucat!

TATĂL: De loc, domnule, doar atît cît își joacă oricare rolu] pe care și l-a luat, ori i l-au dat alții în viață. Iar la mine, apoi, însăși pasiunea, știți, devine, de la sine, cum o stîrnești, ca la toți ceilalți de altfel, puțin teatrală...

DIRECTORUL: Totuși, dragă domnule, înțelegeți că fără un autor... eu aș putea să te recomand cuiva.

TATĂL: A, nu, dumneavoastră să fiți autorul!

DIRECTORUL: Eu? Ce spui?

TATĂL: Da, dumneavoastră! De ce nu?

DIRECTORUL: Pentru că nu am fost niciodată autor!

TATĂL: Și de ce nu ați fi acum, de ce nu? Nu se cere mare lucru. Atîția o fac! Sarcina dumneavoastră o înlesnită de faptul că ne aflăm aici, cu toții, vii, în fața dumneavoastră.

DIRECTORUL: Asta nu e destul.

TATĂL: Cum nu e destul? Văzîndu-ne cum ne trăim drama...

DIRECTORUL: Da, dar totuși e nevoie de cineva care s-o scrie!

TATĂL: Nu, cel mult să o transcrie, văzînd-o cu ochii lui, în desfășurare, scenă cu scenă. Ar fi suficient să așter-neți pe hîrtie cîte o însemnare ici-colo și apoi să repetăm! DIRECTORUL (*suind din nou pe scenă, tentat*): Eh... aproape că mă ispitește... Așa, un fel de joc... S-ar putea într-adevăr încerca... TATĂL: Dar desigur, domnule! Veți vedea ce scene or să iasă! Vi le pot indica îndată.

DIRECTORUL: Mă tentează... mă tentează. Să încercăm puțin... Veniți cu mine în biroul meu.

(*întorcîndu-si către Actori.*) Sînteți liberi pentru moment; dar nu vă îndepărtați prea mult. Într-un sfert de oră, douăzeci de minute, ne întrunim din nou aici. (*Către Tată.*) Să vedem, să încercăm... Poate o să iasă într-adevăr ceva deosebit...

TATĂL: Dar, fără îndoială! Ar fi mai bine — nu credeți: — să vină și ei...

Indică celelalte Personaje.

ECTORUL: Da, să vină, să vină! (*Se îndepărtează dar, întorcîndu-se către Actori:*) La revedere, eh! Și fiți punctuali! Peste un sfert de oră!

Directorul și cele Șase Personaje traversează scena și dispar. Actorii rămîn cu totul nedumeriți, uitîndu-se unul la altul.

PRIMUL INTERPRET: O ia în serios! Ce-o vrea să facă?

JUNELE PRIM: Asta e nebunie curată!

4L TREILEA ACTOR: Vor să improvizeze o piesă, așa cit ai bate din palme?

JUNELE PRIM: Da! Ca în Comedia dell'Arte! PRIMA INTERPRETĂ: Ah, dacă își închipuie că am să mă

pretez la asemenea farse... INGENUA: Nici eu nu mă pretez!

AL PATRULEA ACTOR: Aș vrea să știu ce-or fi indivizii ăștia... *Face aluzie la Personaje.*

AL TREILEA ACTOR: Ce vrei să fie? Nebuni sau încurcă-lume!

JUNELE PRIM: Și el se lasă dus de nas?

INGENUA: Vanitatea! Vanitatea de a fi autor...

PRIMUL INTERPRET: Ceva de necrezut! Dacă teatrul, domnii mei, ajunge în halul ăsta...

AL CINCILEA ACTOR: Pe mine mă amuză!

AL TREILEA ACTOR: Eh! în definitiv să vedem ce-o să iasă din toate astea...

Conversind astfel între ei, Actorii părăsesc scena, unii ies prin ușa din fund, alții intră în cabinele lor.

Cortina rămâne ridicată.

Reprezentăția se va întrerupe timp de douăzeci de minute.

62

Sonerie va anunța reînceperea reprezentației. Din cabine, pe ușa centrală și din sală, Actorii vor reveni pe scenă, o dată cu Regizorul de culise, Mașinistul, Sufleurul, Recuzitierul și, simultan, dinspre cabina sa, Directorul și cele Șase Personaje, în sală se stinge lumina și se aprinde pe scenă, ca mai-nainte.

VITREGĂ: Cum să n-aibă nici o importanță? Faimoasa

sofă, în care te pierzi, a Madamei Pace! DIRECTORUL: E doar la repetiție! Vă rog, nu vă amestecați.

(Către Regizorul de culise.) Căutați și o vitrină, de

preferință lungă și joasă.

FA.TA VITREGĂ: Măsuța de mahon pentru plicul albastru! REGIZORUL DE CULISE *(către Director)*: O avem pe aceea

mică, aurită.

DIRECTORUL: Bine, luați-o pe-aceea! TATĂL: O oglindă. IATA VITREGĂ: Și paravanul! Un paravan, vă rog: dacă

nu, cum fac eu? REGIZORUL DE CULISE: Bine domnișoară, avem destule

paravane, nici o grijă.

DIRECTORUL *(către Fata Vitregă)*: Și câteva cuiere, bine? FATA VITREGĂ: Da, chiar multe, multe.

DIRECTORUL *(către Regizorul de culise)*: Vedeți câte avem

să le aducă pe toate. **DIKECTO_{RU}: Haide,, inilor! State* c toți» Ate, «™ D. CUU.E: D, domole mă ,,,grijee eu.**

umtjU

t

Mocinet I

Regizorul de culise se duce grăbit să

execute ordinul:

țiune. începem! Mașmisi.

MAȘINISTUL: AICI.

Sălita. Destu!

Dircebmil continuă să disimte ((- cu

Sufleurul, apoi cu Personajele și

Actorii, el supra-

DIRECTORUL: Pregătește imediat SCena. t,

Imediat

veghează transportul mobilelor

indicate, aduse de

Să avem doi pereți Și fundalul CU O bliigu , •

oamenii teatrului, și le va dispune cum

va crede mai

te rog!

Mașinistul se grăbește să execute ordinul, și, în timp ce Directorul mai discută cu Regizorul de culise, Recuzitierul, Sufleurul și cu ceilalți Actori, asupra reprezentației ce va începe, el va improviza simulacrul de încăpere, după indicații: doi pereți și un mic fundal cu o singură ușă, în dungi roz și aurii.

bine.

DIRECTORUL *(către Sufleur)*: Dumneata, între timp, ia loc. Uite: asta este schița scenelor, act cu act. *(îi va da câteva pagini scrise.)* Dar va trebui să faci un adevărat tur de forță!

■SUFLEORUL: Să stenografiez?

DIRECTORUL *(plăcut surprins)*: Ah, perfect! Știi să stenografiezi?

DIRECTORUL *(către Recuzitier)*: Dumneata vezi dacă aw««SUF[IE(1{fj): N o[f- ș(jind eu sft gufl stenografiez , în depozit o canapea.

DIRECTORUL: Atunci, din ce în ce mai bine! *(întoreindu-se*

în depozit o canapea.

RECUZITIERUL: Da domnule, canapeaua verde. FATA VITREGĂ: Nu, nu, nu e verde! E galbenă, cu flori

de pluș. Poarte mare! Foarte comodă. RECUZITIERUL: De, așa ceva nu avem! riTR-RCTORUL: Nu are nici o importanță! Punem ce aven

către un om de ajutor.) Caută hîrtie în cabina mea- adu multă, multă — cită găsești!

Omul dă fuga și se întoarce repede cu un teanc de hirtii pe care-l dă Sufleurului.

64

— Luigi Pirandello — Teatru

65

DIRECTORUL (*continuind către Sufleor*): Urmărești scenel, pe măsură ce se reprezintă, și încerci să definitivezi; replicele, cel puțin pe cele mai importante! (*întorcându-se apoi către Actori.*) Dați-vă la o parte, domnilor; Uite, stați în partea asta (*indică la stînga sa*) și fiți foarte atenți.

PRIMA INTERPRETĂ: Dar, scuzați-mă, noi... DIRECTORUL (*ca s-o liniștească*): Nu va fi de improvizat
fiți liniștită!

PRIMUL INTERPRET: Și ce-o să trebuiască să facem? DIRECTORUL: Nimic! Să stați să ascultați și să priviți deocamdată. Fiecare va primi, apoi, rolul său transcris. Acum să facem cum vom putea mai bine o repetiție. Repetă ei.

Indică Personajele.

TATĂL (*căzută din nori, în mijlocul confuziei generale de pe scenă*): Noi? Cum adică, scuzați-mă, o repetiție? DIRECTORUL: O repetiție, da, o repetiție pentru ei!
Va arăta către Actori.

TATĂL: Dar dacă personajele sîntem noi...

DIRECTORUL: Foarte bine: „personajele”; dar aici, dragi domnule, nu recită personajele. Aici recită actorii

Personajele stau de-o parte, în text (*arată spre cușa*

Sufleorului) cînd există un text! TATĂL: Tocmai, de vreme ce nu e un text și domniile au norocii să aibă aceste personaje, vii, aici, dinaintea ochilor! DIRECTORUL: Ei, bravo! Ați vrea să faceți singuri absolu

totul? Să declamați, să vă prezentați în fața publicului! TATĂL: Sigur, așa cum sîntem.

DIRECTORUL: Aha! Frumos spectacol ați oferi publicului

vă asigur! PRIMUL INTERPRET: Atunci ce ne-ar mai rămîne nouă de făcut?

DIRECTORUL: Acum să nu vă închipuiți că vă pricepeți la declamație! Stîrniți rîsul... (*Actorii, intr-adevăr încep să rîdă.*) Poftim! Ați văzut? Rîd! (*Aduîndu-și aminte.*) **Deci — a-propo — va** trebui să împărțiți **solurile..** Oh, e ușor: se împart de la sine: (*Duînd*

doamna are rolul Mamei. (*Către Tată.*) Trebuie să-i găsim un nume.

TATĂL: Amalia, domnule.

DIRECTORUL: Dar acesta este numele soției dumneavoastră. Nu-i putem da chiar același nume !

TATĂL: Și de ce nu, mă rog? Dacă așa o cheamă... Dar, în fine, fiindcă este vorba de doamna... (*face un gest arătînd la Duîndă.*) Pentru mine ea (*arată pe Mamă*) este Amalia, domnule. Dar, cum credeți dumneavoastră... (*Este din ce în ce mai tulburat.*) Nu mai știu ce să spun. Încep, nu știu cum, să-mi simt false, străine, propriile mele cuvinte.

DIRECTORUL: Nu e cazul să vă neliniștiți, nici o grijă în această privință. E treaba noastră să găsim tonul just! Cît despre nume, dacă dumneavoastră țineți să fie Amalia, Amalia va fi; sau găsim noi altul. Deocamdată vom distribui personajele astfel: (*către Junele Prim*) dumneata, Fiul; (*către Prima Interpretă*) dumneata, domnișoară, bineînțeles, Fata Vitregă.

FATA VITREGĂ (*amuzată*): Cum, cum? Eu, cea de-acolo?

Izbucnește în rîs.

DIRECTORUL (*furios*): Ce găsești de rîs?

PRIMA INTERPRETĂ (*indignată*): Nimeni nu a îndrăznit pînă acum să rîdă de mine! Pretind respectul cuvenit, sau „la revedere”!

FATA VITREGĂ: De ce? Scuzați-mă, nu rîdeam de dumneavoastră.

DIRECTORUL (*către Fata Vitregă*): Ar trebui să vă simțiți onorată că vă reprezintă...

PRIMA INTERPRETĂ (*brusc, cu dispreț*): ...,cea de-acolo!”

FATA VITREGĂ: Dar nu vorbeam de dumneavoastră, credeți-mă! Vorbeam de mine, că nu mă văd de loc în dumneavoastră, asta e. Nu știu cum... nu semănați de loc cu mine!

TATĂL: Așa e, asta este; vedeți, domnule: expresia noastră...

DIRECTORUL: Dar ce-nseamnă expresia dumneavoastră? Credeți că aveți chiar domniile-voastre expresia asta? Pa, de unde!

FATA VITREGĂ: Cum! Nu avem expresia noastră?

66,

DIRECTORUL: Nicidecum. Expresia dumneavoastră se cuț cretizează aici, actorii sînt aceia care vă dau trup, chip, voce și gest, actorii, care, nu uitați, au știut și dea expresie unui material mult superior:

al dumiie, voastră e atât de rudimentar, încît, dacă se va susțin pe scenă, meritul, credeți-mă, va fi numai al actori], mei.

TATĂL: Nu îndrăznesc să vă contrazic, domnule. Dar cu deți-mă că este o suferință cumplită pentru noi «ai sîntem așa cum ne vedeți, cu acest trup, cu acest chip,

DIRECTORUL (*tîindu-i vorba, nerăbdător*): Dar chim dragă domnule, se aranjează prin trucaj. TATĂL: Bine, dar vocea, gestul... **DIRECTORUL**: Oh, în sfîrșit! Aici, dumneavoastră, așa cui sînteți, nu puteți fi! Aici joacă actorul; și basta! TATĂL: Am înțeles, domnule. Cred că acum ghicesc, poati de ce autorul nostru, care ne vede astfel, vii, nu vrt să ne compună pentru scenă. N-aș vrea să-i jignesc [actorii dumneavoastră, Doamne păzește!... Dar cin mă gîndesc să mă văd reprezentat așa, știu șieut cine...

PRIMUL INTERPRET (*cu orgoliu, ridicîndu-se și venind înaintea, urmat de Actrițele tinere, care rid amuzați* De mine, dacă nu vă supărați.

TATĂL (*umil și mîeros*): Sînt foarte onorat, domnule. (*înclină.*) Dar mă gîndesc că oricît își va da ostenea domnul, cu toată străduința și tot talentul, arta sa, mă întrupeze...

Se tulbura.

PRIMUL INTERPRET: Spuneți pînă la urmă! Concluzi

Actrițele rid.

TATĂL: Spun că reprezentarea pe care mi-o va da, oricît s-servi de trucuri ca să-mi semene... mă gîndesc, cu ai menea statură... (*Toți Actorii rid.*) Cu greu va put fi o reprezentare a mea, așa cum sînt eu în realita' Va fi, mai degrabă, afară de figură, așa cum interp tează dînsul că aș fi eu, cum mă va simți dînt — dacă mă va simți cumva și nu cum mă simt eu

fapt. Și mi se pare că de acest „de fapt”, cei ce sînt chemați să ne judece ar trebui să țină cont.

.**ACTORUL**: Acum vă mai preocupă și judecata criticii! Și eu care mai stau să vă ascult! Dar lăsați critica să spună ce-i place! Iar noi să ne gîndim mai curînd să punem piesa pe picioare, dacă-om izbuti! (*Trăgîndu-se de-o parte și privind Înjurulsău.*) Haidem, haidem !Sce-na e aranjată? (*Către Actori și Personaje.*) Dați-vă la o parte! La o parte! Lăsați-mă să văd. (*Va cobori de pe scenă.*) Să nu mai pierdem timp! (*Către Fata Vitregă.*) Vi se pare că scena e bine așa?

KATA VITREGĂ: Nu! De loc, nu mă regăsesc aci.

DIRECTORUL: Ei, lăsați! N-o să pretindeți să vi se construiască aici exact cămăruța din dosul magazinului Madamei Pace! (*Către Tată.*) Ziceați, o săliță veselă?

TATĂL: Da domnule, albă.

DIRECTORUL: Nu e albă, e în dungi, dar ce importanță are! în privința mobilelor, una peste alta, cred că sînt alese bine! Măsuța de colo, trageți-o puțin mai în față! (*Personalul de scenă execută. Apoi către Recuzitier.*) Dumneata găsește între timp un plic, dacă se poate albastru, și dați-l domnului. (*Arată către Tată.*)

RECUZITIERUL: De scrisori?

DIRECTORUL și **TATĂL**: De scrisori, de scrisori.

RECUZITIERUL: Îndată!

lese.

DIRECTORUL: Haidem, haidem! Prima scenă e a domnișoarei. (*Prima Interpretă vine în față.*) Nu, nu, așteptați! Spuneam de domnișoara. (*Arată pe Fata Vitregă.*) Deocamdată stați și priviți...

FATA VITREGĂ (*repede, compl'etînd*): ...cum o s-o trăiesc eu scena asta!

PRIMA INTERPRETĂ (*ofensată*): Dar știu să o trăiesc și eu, nu vă îndoiiți, îndată ce intru în rol!

DIRECTORUL (*luîndu-se cu mlinile de cap*): Domnilor! Destulă polologhie! Deci, prima scenă e aceasta, a domnișoarei cu Madama Pace... Oh! (*E încurcat, privește în jur și urcă din nou pe scenă.*) Dar unde e această Madamă Pace?

69

TATĂL: Nu e cu noi, domnule.

DIRECTORUL: Atunci cum facem?

TATĂL: Dar e vie, e vie și ea!

DIRECTORUL: Da, dar unde-i?

TATĂL: Stați, lăsați-mă să vă explic... (*întorîndu-se către Actrițe.*) Dacă doamnele mi-ar face favoarea să-mi de;

pentru cîteva minute pălăriile lor. ACTRIȚELE (*între surprindere și amuzament, în cor*): — Cum

— Pălăriile?

— Ce vrea?

— De ce?

— Ei, comedie!

DIRECTORUL: Ce vreți să faceți cu pălăriile doamnelor;

Actorii rid.

TATĂL: Nimic, doar să le pun pentru cîteva minute pt aceste cuiere. Și o doamnă ar trebui să fie atît de ama bilă să-și scoată și mantoul.

ACTORII (*ca mai sus*): — Și mantoul?

— De ce?

— Trebuie să fie cam nebun!

MAI MULTE ACTRIȚE (*ca mai sus*): — Dar de ce?

— Numai mantoul...?

TATĂL: Ca să-l agățăm în cuier, pentru moment... Faceți-m această favoare, da? ACTRIȚELE (*scoțîndu-și pălăriile, cîte una și mantoul, con ținînd să rida, și mergînd să le atîrne ici-colo pe cuiere*)

— Și de ce nu?

— Poftim!

— Nu vi se pare caraghios...?

— Le prezentăm la expoziție? TATĂL: Exact, doamnă: așa expuse! DIRECTORUL: Dar aş putea și pentru ce faceți asta? TATĂL: Iată, domnule: poate, pregătindu-i mai bine sceni atrasă de obiectele comerțului ei, cine știe dacă nu t veni și ea printre noi... (*Invitîndu-i să privească sp ușa din fundul scenei:*) Priviți! Priviți!

Ușa din fund se deschide și se vede, tnaintînd clțiva pași, Madama Pace: o matroană foarte grasă, cu o perucă pompoasă dintr-o lină de culoare morcovie și

Un trandafir roșu-aprins înfipt într-o parte, spanio Ieste; vopsită violent, îmbrăcată cu un lux de prost gust, în roșu țipător, ținînd într-o mînă un evantai de pene iar în cealaltă, ridicată, țigareta aprinsă între două degete. La apariția ei, Actorii și Directorul fug speriați de pe podium, scoțînd strigăte, îmbul-zindu-se pe scăriță și căutînd să se retragă printre scaunele din sală. In schimb, Fala Vitregă se grăbește către Madama Pace, umilă, ca în întîmpinarea unei stupine.*

FATA VITREGĂ (*alergînd la ea*): Iat-o! Iat-o!

TATĂL (*radios*): Ea este! Nu v-am spus eu? Iat-o aici!

DIRECTORUL (*învingîndu-și prima stupoare, indignat*): Dar ce sînt trucurile acestea?

PRIMUL INTERPRET (*aproape simultan*): Unde vă treziți, în definitiv?

JUNELE PRIM (*ca mai sus*): De unde a mai ieșit și ea?

INGENUA (*ca mai sus*): O țineau de rezervă.

PRIMA INTERPRETĂ (*ca mai sus*): Astea sînt scamatorii!

TATĂL (*dominînd protestele*): Vă rog, dați-mi voie! De ce defăimați, în numele unui adevăr curent, întîmplarea minunată a realității care se naște, evocată, atrasă, determinată ca formă de o scenă anume, și care are mai mult dreptul la viață, aici, chiar decît dumneavoastră, pentru că este mai autentică decît dumneavoastră?! Care dintre actrițele aflate printre dumneavoastră va interpreta pe Madama Pace ? Ei bine: Madama Pace, ea este! Nu puteți nega, desigur, că actrița care îi va prelua rolul va fi mai puțin adevărată decît ea însăși, care este, indiscutabil, ea în persoană! Priviți: fiica mea a și recunoscut-o și s-a dus imediat la ea! Stați să vedeți, stați să vedeți scena!

Cu pași nesiguri, Directorul și Actorii, suie din nou pe scenă. Dar momentul scenic între Fala Vitregă și Madama Pace, în timp ce Actorii protestau și răspundea Tatăl, începuse în șoaptă, foarte discret și cit se poate de natural, cum nu s-ar întîmpla la teatru. Așa că atunci cînd Actorii, făcuți atenți de Tată, se întorc să privească și o văd pe Madama Pace, care și pusese o mînă sub bărbia Fetei Vitrege,,

70

7

ca să-i ridice capul, și o aud vorbind atît de stricai, rămîn desigur, pentru moment, cu ochii la ea, ca apoi, foarte repede să se arate dezamăgiți.

DIRECTORUL: Ei bine?

PRIMUL INTERPRET: Ce spune, ce spune?

PRIMA INTERPRETĂ: Nu-nțelegi o vorbă.

PRIMUL INTERPRET: Mai tare ! Mai tare !

FATA VITREGĂ (*lăsînd-o pe Madama Pace, al cărui zlmh, face toate paralele, și venind în mijlocul*

Actorilor): Mă tare! Ei bravo! Sînt lucruri care nu se pot spune cu voce tare! Le-am putut spune eu cu voce tare, ca să umilesc pe el (*arată către Tată*) pentru că asta est răzbunarea mea! Dar pentru doamna înseamnă alțcevj domnilor: înseamnă pușcăria!

DIRECTORUL: Aha, asta era? Dar aici este necesar să fii auzite, draga mea! Nu auzim nici măcar noi, de p scenă! Închipuți-vă că publicul așteaptă în sală. Trebuie să jucăm scena. Încolo, puteți vorbi cît de Ui amîndouă, pentru că noi nu vom mai fi aici, ca acun să vă auzim: dumneavoastră vă prefaceți că sînte singure, într-o odaie, în dosul prăvăliei și că nu i aude nimeni.

Fata Vitfegă, cochetă, cu un surîs șiret, dă dm deget că n u.

DIRECTORUL: De ce nu?

FATA VITREGĂ (*cu voce coborîtă, în taină*): E cineva cai ne aude, domnule, dacă dînsa (*arată pe Madama Paa*

vorbește tare! DIRECTORUL (*în culmea consternării*): Trebuie să mai apa: încă cineva?

Actorii dau semne că sint iarăși gata să fugă de pe scenă.

TATĂL: Nu, nu, domnule. Face aluzie la mine. Eu voi acolo, acolo în dosul ușii; aștept; și Madama știe ast Chiar, dați-mi voie, mă duc, să fiu gata la moment dat.

Dă să se ducă.

plIRECTORUL (*oprindu-l*): Nu, nu, așteaptă! Aici este absolut necesar să respectăm legile teatrului! Înainte ca dumneavoastră să fiți gata...

FATA VITREGĂ (*întrerupîndu-l*): Da, repede, repede! Ard, v-o spun, ard de dorința de a trăi, de a trăi această scenă! Dacă el va fi cît de repede gata, apăi eu sînt de o mie de ori gata înaintea lui!

plIRECTORUL (*strigînd*): Dar întîi și-ntîi trebuie să se joace, foarte clară, scena între dumneavoastră și cea de-acolo! (*Arată către Madama Pace.*) Nu vreți să înțelegeți?

FATA VITREGĂ: Pentru numele lui Dumnezeu, domnule! Mi-a spus ceea ce știți dinainte: că lucrul mamei mele, și de data asta, e prost făcut, prăpădit, că trebuie să fiu eu fată bună, dacă vreau să ne mai sprijine în mizeria noastră.

MADAMA PACE (*înaintînd cu un aer de mare importanță*): Ei, da, senor, porque eu nu ceream arangiciar... avan-taciar...

DIRECTORUL (*înspăimîntat*): Cum, cum? Așa vorbește?

Toți Actorii vor izbucni într-un ris zgomotos.

FATA VITREGĂ (*rîzînd și ea*): Da, domnule, vorbește așa, jumătate spaniolește, jumătate pe limba noastră, și foarte caraghios!

MADAMA PACE: Oh! No frumuseșo ridar de mi se forțate palabrar cum poto limbi de italian, domnu!

DIRECTORUL: De loc! Mai departe! Așa să vorbiți, doamnă! Efect sigur! Nici că se putea găsi ceva mai nimerit ca să tăiem din cînd în cînd, cu elementul farsă, cruditătea situației. Vorbiți! Vorbiți mai departe tot asa! E perfect !

PATA VITREGA: Perfect! Mai e vorbă? Să auzi cum ți se fac, în frumusețea asta de vorbire, anumite propuneri: efect sigur! Parc-ar fi într-adevăr o farsă, domnule. Te umflă rîsul s-o auzi zicîndu-ți că „patrine senor” are chef „distrat con migo”... Nu-i așa, Madama?

MADAMA PACE: Patrine, așe; Patrine, amor! Binefer por tu, se no date placer, facer cuminseniă!

MAMA (*intervenind impetuos, spre stupoarea, consternarea Actorilor, care o uitaseră și tresar acum la tipătul ei, și rid cînd văd că a smuls peruca Madamei Pace, trîntin-du-î-o pe jos*): Zgripturoaico. Scorpie! Fata mea!

71

73

FATA VITREGĂ (*repezindu-se să o rețină pe Mamă*): Nu, t mamă! Te implor!

TATĂL (*repezindu-se și el simultan*): Fii cuminte! Fii cuminte Stai la locul tău!

MAMA: Așa? Atunci luați-mi-o de dinaintea ochilor!

FATA VITREGĂ (*către Director, care s-a repezit și el*): Nu s, poate, e imposibil ca Mama să fie de față!

TATĂL (*tot către Director*): Amîndouă la un loc, e o imposj bilitate... De aceea nu era cea de-acolo cu noi, cînd an sosit. Dacă le lași laolaltă, pricepeți, se anticipeaz; acțiunea.

DIRECTORUL: Nu are nici o importanță, nici o importanța Acun doar ce schițăm reprezentația!

Orice poate servi pentru că pînă și din harababura asta eu îmi strîng cev; material. (*întorcîndu-se către Mamă, conducînd-o să-ș reia locul pe scaun.*) Lăsați, rețineți-vă, doamnă, liniș tiți-vă; luați loc pe

scaunul dumneavoastră.

Între timp Fata Vitregă a revenit în centrul scenei și se adresează Madamei Pace.

FATA VITREGĂ: Haidem, haidem, repede, doamnă!

MADAMA PACE (*ofensată*): No, no, gracias multo! Marti; fața de față, nemica faciar!

FATA VITREGĂ* Ba haidem! Pofțiți înăuntru pe-acel „patrim senor” să se-amuze cu mine! (*Întoarsă către toți ceilalți imperioasă.*) În fine! Trebuie să încep scena asta Haidem o dată! (*Către Madama Pace:*) Dumneavoaștri retrageți-vă!

MADAMA PACE: Oh, si! Retragem, retragem rápido!

După ce și-a ridicat de pe jos peruca, va părăsi furioasă scena, aruncind o privire sfidătoare Actorilor, care o aplaudă în bațjocură.

FATA VITREGĂ (*către Tatăl*): Și dumneata fă-ți intrarea Ce atîta codeală! Pofțim încoace! Fă-te că ai și intrat Așa: eu stau aici cu ochii în pămînt — sfioasă! Hai i dată! Dă-ți drumul glasului! Spune-mi cu vocea juve nilă, ca unul care abia a trecut pragul pentru prima oară „Bună ziua, duduie!”...

DIRECTORUL (*care a coborît în sală*): Ei comedie! Ci» dirijează aici, dumneata, ori eu? (*Către Tatăl, car*

privește surprins, perplex.) Bine, intră în roi: mergi acolo, în fund, fără să pleci de pe scenă, și apoi, revii.

Tatăl execută jocul de scenă aproape cu spaimă. Foarte palid, dar intrat în haina vieții sale create, va veni din fundul scenei, surizător, străin parcă de drama ce stă să se abată asupra-i. Actorii vor fi numai ochiși urechi lăscena care începe.

DIRECTORUL (*repede, în șoaptă, către Sufleor*): Dumneata fii atent, foarte atent: notează textul!

SCEN A

TATĂL (*înaintînd, cu voce juvenilă*): Bună ziua, duduie!

FATA VITREGĂ (*cu ochii în pămînt, căutînd să-și ascundă repulsia*): Bună ziua.

TATĂL (*cercetînd-o furiș, pe sub borurile pălăriei care-i ascunde fața, e surprins de tinerețea ei și, exclamă, și de plăcere și de teama de a nu intra într-o aventură riscată*): Ah... dar... îmi închipui că nu ești pentru prima oară aici, așa e...?

FATA VITREGĂ (*ca mai sus*): Nu, domnule.

TATĂL: Ai mai fost și altă dată? (*Și cum Fata Vitregă face un gest afirmativ din cap.*) Chiar de mai multe ori? (*Așteaptă răspunsul; continuă să o cerceteze furiș, pe sub borurile pălăriei; zîmbește; apoi spune:*) Ei, acum, hai... nu e cazul să fii chiar atît de... Lasă-mă să-ți scot pălăria, vrei?

FATA VITREGĂ (*brusc, oprindu-l, nemaistăpînindu-și dezgustul*): Nu, domnule, mi-o scot și singură!

Își smulge cu nervozitate pălăria din cap. Alama, asistînd la scenă, din partea opusă, locului ocupat de Actorii, cu Fiul și ceilalți doi mai mici, și mai ai ei, e ca pe spină, urmărind cu o întreagă gamă de expresii durere, dispreț, frică, oroare — cuvintele și gesturile perechii în dialog; din cînd în cînd își va ascunde fața în palme, ori va scăpa un geamăt.

MAMA: O, Doamne, Doamne!

74

75

TATĂL (*care încremenește la geamătul ei, un lung moment își va reveni, reluînd cuvîntul pejonul dinainte*): Așg dă-mi-o mie, o agăț eu acolo. (*Îi ia pălăria.*) Dar p, un căpșor drăgălaș, frumos, ca al tău, mi-ar plăcea gî vād o pălărioară mai demnă de el. O să mă ajuți la urmă, să aleg unul dintre modelele astea ale Madarne Pace? Bine?

INGENUA (*intrerupîndu-l*): O! Atenție! Sînt pălării], noastre!

DIRECTORUL (*intervenind furios*): Tăcere! N-avem timp d spirite proaste! Asta e scena!

(*Adresîndu-se Fetei Vitrege., Reia-ți rolul, domnișoară, mai departe!*)

FATA VITREGĂ (*iarăși în rol*): Nu, mulțumesc, domnul.

TATĂL: Lasă, lasă, nu zice nu! Trebuie să primești. M-ai necăji... Sînt cîteva foarte drăguțe, ia vezi-le. Se vi bucura și patroana. Pentru asta le expune aici.

FATA VITREGĂ: Nu, nu, domnule — nu vedeți? — nici n-aș putea s-o port.

TATĂL: Poate cu gîndul la ce-ar zice cei de-acasă cînd te-ai întoarce cu pălărioara nouă? Ei, lasă, lasă! Știi CUB faci, ce spui familiei, acasă...? »

FATA VITREGĂ (*cu minie, părăsînd smerenia*): Nu de asta domnule! N-aș putea s-o port, pentru că sînt... cum s» vede prea bine: nu era greu de observat!

Arată că e înmhrăcată în negru.

TATĂL: în doliu, ah! Așa e — acum observ. Iartă-mă Grede-mă că mă întristează...

FATA VITREGĂ (*făcînd efortul să prindă curajul de a-și bin dezgustul*): Destul, gata, acum,

domnule! Se cade si vă mulțumesc eu, nu să vă simțiți prost, ori să vă-ntrisi tați. Uitați, vă rog, tot ce-am spus. Chiar și pentn mine, înțelegeți... (*Silindu-se să zîmbească, adaugă.*) Trebuie neapărat să uit că port rochia asta.

DIRECTORUL (*intrerupînd, către Sufleorul care stă la posU său, și urcînd iarăși pe scenă*): Stai o clipă, așteaptă! Ni scrie, șterge ultima frază! (*Către Tată și Fata Vitregii* Foarte bine! Foarte bine! (*Apoi numai către Tată.*, Aici, puteți trece la cele stabilite între noi. (*Căit Actori.*) Foarte reușită scena cu pălăria, ce ziceți?

k VITREGĂ: Da* partea cea mai bună abia acum vine.

De ce nu mergem mai departe? pIRECTORUL: O clipă de răbdare! (*Iarăși către Actori.*)

Bine-nțeles, trebuie tratată mai degajat... PRIMUL INTERPRET: ...cu mai multă vioiciune, firește.

PRIMA INTERPRETĂ: Da, da, știu ce avem de făcut. (*Către*

Primul Interpret.) Putem repeta imediat, nu? PRIMUL INTERPRET: Gata, din partea mea... Uite, m-am

și dus să-mi fac intrarea.

Se grăbește să iasă, ca să reapară prin ușa din fund, la momentul dat.

DIRECTORUL (*către Prima Interpretă*): Atunci, atenție, tocmai s-a terminat scena între dumneata și Madama Pace — o scriu eu la urmă — dumneata stai... Nu, unde te duci...?

PRIMA INTRRPRETĂ: Așteptați să-mi pun pălăria...

Merge la cuier să-și ia pălăria.

DIRECTORUL: A, da, foarte bine! Deci, dumneata stai aici cu ochii în pămînt.

FATA VITREGĂ (*amuzată*): Dar dacă nu e-n haine negre! PRIMUL INTERPRETĂ: O să fiu eu îmbrăcată în negru și mult

mai decent decît dumneata! DIRECTORUL (*către Fata Vitregă*): Stai de-o parte, te rog,

și privește: ai ce învăța! (*Bătînd din palme.*) Sîntem

gata, începem! Intrarea!

Coboară de pe podium, să urmărească din sală efectul scenei. Ușa din fund se deschide, intră Primul Interpret, care înaintează cu aerul degajat și siguranța bătrînului galant. Scena, interpretată acum de Interpreți, va deveni, de la primele replici, cu totul altceva, dar fără șarja unei parodii; ba chiar va părea înfrumusețată. Bineînțeles că Fata Vitregă și Tatăl vor căuta tot timpul să se recunoască în persoanele Primei Interprete și Primului Interpret, dar de la primele cuvinte ale actorilor, la repetarea propriilor lor cuvinte, vor exprima cînd prin gesturi, cînd prin zîmbete și protestări vehemente, reacția lor

76

77

Spontană — surpriză, uimire, suferință etc, după cum se va vedea mai departe. Din cușca Sufleorului se va auzi distinctă vocea acestuia.

PRIMUL INTERPRET: „Bună ziua, duduie!” TATĂL (*deodată, neizbutind să se rețină*): Nu e așa!

Fata Vitregă a izbucnit în rls la intrarea Primului Interpret.

DIRECTORUL (*supărat*): Liniște! Și, dumneata, încetează; o dată cu rîsul ăsta! Așa nu putem continua.

FATA VITREGĂ (*inaintînd pe scenă, în țată*): Dar — să an iertare ! — e foarte natural, domnule! Domnișoara (*arat, către Prima Interpretă*) stă foarte liniștită la locul ei dar dacă aș fi chiar eu, vă asigur că atunci cînd a auzi spunîndu-mi-se „bună ziua”, în așa fel și pe asemenea, ton, aș izbucni în rîs, exact așa cum am și izbucnit:

TATĂL (*făcînd și el cîțiva pași înainte*): Da, desigur, aerul., tonul...

DIRECTORUL: Ce aer! Ce ton! Treceți de-o parte acum lăsați-mă să urmăresc repetiția!

PRIMUL INTERPRET (*inaintînd*): Dacă trebuie să joc rolul unui bătrîn frecventînd o anumită casă...

DIRECTORUL: Sigur, sigur, nu vă impresionați, vă implor Reluați, reluați scena, mergea perfect! (*Așteptînd ci Primul Interpret să-și reia rolul.*) Deci...

PRIMUL INTERPRET: „Bună ziua, duduie” —

PRIMA INTERPRETĂ: „Bună ziua.”

PRIMUL ACTOR (*repetînd atitudinea Tatălui, privind furi: pe sub borurile pălăriei, apoi vădînd foarte distinct mm întiipăcerea apoi teama*): „Ah... Dar... îmi închipui că, nu ești aici pentru prima oară, șper?”

TATĂL (*neputînd rezista, corectînd*): Nu „șper” — „așa e?” „așa e?”

DIRECTORUL: Spune „aşa e” — întrebare.

PRIMUL INTERPRET (*arătînd către Sufleor*): Eu am auzi „sper”!

DIRECTORUL: Bine, bine, e acelaşi lucru: „aşa e”, sa» „sper”! Continuaţi, continuaţi... Uite, poate ceva nu' puţin şarjat... Staţi să joc eu, uitaţi-vă la mine. (*V**

urca iarăşi pe scenă, apoi, reluînd momentul intrării:) Bună ziua duduie"... 41MA INTERPRETĂ: „Bună ziua”.

DIRECTORUL: Ah, dar... îmi închipui că... (*înlorcîndu-se către Primul Interpret, pentru a-i arăta cum ar trebui să privească pe sub borurile pălăriei, pe Prima Interpretă*.) Surpriză, teamă şi plăcere... (*Apoi, reluîndu-şi rolul, întors către Prima Interpretă*.) „Nu eşti aici pentru prima oară, e aşa?...” (*întorcîndu-se iarăşi cu o privire de înţelegere către Primul Interpret*.) E clar? (*Către Prima Interpretă*.) Iar, dumneata, atunci: „Nu, domnule”... (*Din nou către Primul Interpret*.) în sfîrşit, cum să-ţi explic? Mai multă supleţă!

Şi coboară de pe scenă.

PRIMA INTERPRETĂ: „Nu, domnule...”

PRIMUL INTERPRET: „Ai mai fost şi altă dată? Chiar de

mai multe ori?” DIRECTORUL: Nu, stai puţin! Las-o mai întîi pe ea (*va*

indica pe Prima Interpretă) să facă semn că da. „Ai

mai fost şi altă dată?”

Prima Interpretă va ridica puţin capul, închizînd ochii obosită, cu dezgust, apoi, la un „în jos” al Directorului, va lăsa să-i cadă bărbia în piept, de două ori consecutiv.

FATA VITREGĂ (*nemaiputînd răbda*): O, Doamne!

Punîndu-şi iute mina, la gură să-şi stăvilească rîsul...

DIRECTORUL (*întorcîndu-se*): Ce s-a întîmplat?

FATA VITREGĂ (*repede*): Nimic, nimic!

DIRECTORUL (*către Primul Interpret*): Dumneata, acum,

dumneata, continuarea! PRIMUL INTERPRET: „Chiar de mai multe ori? Ei, acumă,

hai... nu e cazul să fii atît de... Lasă-mă să-ţi scot

pălăria, vrei?”

Primul Interpret va spune această replică pe un anumit ton, şi cu o grimasă în faţa căroră, Fata Vitregă — care rămăsese cu mina la gură, făcînd efortul de

78

79

a-şi stăvili ritul - nu se ■« mai putea reţine, iar hohotul va izbucni printre degete, irezistibil, zgomotos.

PRIMA INTERPRETĂ (*întorîndu-se indignată la locul „dinainte*): Aşa?! Eu refuz să fiu paiaţa dumneaei!

PRIMUL INTERPRET: Şi eu, la fel! Să terminăm!

DIRECTORUL (*către Fata Vitregă, zbierînd*): Destul! Destul;

FATA VITREGĂ: Bine, iertaţi-mă... regret...

DIRECTORUL: Asta e proastă creştere! O prost crescută o înfumurată, asta eşti dumneata!

TATĂL (*încercînd să intervină*): Da, domnule, e într-tdevă] aşa; dar iertaţi-o...

DIRECTORUL (*tîrcînd din nou pe scenă*): Ce să iert! E neruşinare!

TATĂL: Da, domnii In, dar credeţi-ne, credeţi-nc, că ne fa«(o impresie alît de ciudată...

DIRECTORUL: ...ciudată? Cum adică, ciudată? De ce ciudată?

TATĂL: Eu am admiraţie, domnule, vă admir actorii: pe domnul (*arată către Primul Interpret*)... pe domnişoara (*arată către Prima Interpretă*), dar, fără îndoială., asta e buba — nu sîntem noi...

DIRECTORUL: Şi puţin îmi pasă mie! Cum vreţi să fie chiat dumneata şi dumneaei, cînd ei sînt actori!?

TATĂL: Tocmai, sînt actori! Joacă bine, amîndoi, în rolurile noastre. Dar, credeţi-ne, că nouă ni se pare cu totul altceva—ar vrea să fie acelaşi lucru, şi iată că nu este!

DIRECTORUL: Cum să nu fie? Atunci ce este?

TATĂL: Ceva ce... a devenit al lor, şi nu mai e al nostru

DIRECTORUL: Dar nici nu se poate altfel! V-am ma spus-o dinainte!

TATĂL: înţeleg, înţeleg...

DIRECTORUL: Aşa că, ajunge! (*înlureîndu-se din nou cătn Actori*.) Asta înseamnă că trebuie să reluăm repetiţiilf numai între noi, cum o să şi facem. Pentru mine a fosl totdeauna un blestem să repet

în fața autorilor! Nu si¹ niciodată mulțumiți! (*ReinlorcIndu-se către Tată ? Fata Vitregă.*) Acum reîncepem tot cu dumneavoastră să vedem dacă va fi posibil să nu mai rîdă dumneaei
FATA VITREGĂ: Ah, nu mai rîd, nu mai rîd! Acuma vine, pentru mine, partea cea frumoasă; vă asigur!

80

[RECTORUL: Deci: cînd dumneata spui: „Uitați, vă rog,

¹⁾ tot ce-am spus... Chiar și pentru mine — înțelegeți..." (*către Tată*) dumneata răspunzi imediat: „înțeleg, ah, înțeleg..." și tot imediat întrebi...^{vi} VITREGĂ (*întrerupîndu-l*): Cum? Ce spuneți?

DIRECTORUL: „După cine purtați doliu?"

KATA VITREGĂ: Ba de loc, domnule! Vedeți: cînd i-am spus să nu se mai gîndească la rochia mea, știți ce mi-a răspuns? „Ah, foarte bine! Atunci hai să scoatem rochița asta, s-o scoatem repede!"

DIRECTORUL: Ei, bravo! Asta mai lipsea! Vreți să aruncăm teatrul în aer?

J'A'i'A VITREGĂ: Dar e adevărul!

DIRECTORUL: Care adevăr, mă rog! Aici sîntem la teatru! Adevărul, pînă la un anumit punct!

FATA VITREGĂ: Dar, scuzați-rnă, dumneavoastră ce gîndiți să faceți?

DIRECTORUL: Vei vedea, vei vedea! Lasă-mă acum pe mine!

FATA VITREGĂ: Nu, domnule! Din sila mea, din toate situațiile, una mai crudă și mai ticăloasă decît alta, și de pe urma căror sînt „cea care sînt" și „așa cum sînt", ați vrea — știu și eu? — să faceți... o dulcegărie romantică, sentimentală, cu el care să mă întrebe de ce sînt în doliu, și eu care să răspund cu lacrimile în ochi că de două luni mi-a murit tata? Nu, nu, dragă domnule! Trebuie ca el să-mi spună exact ce mi-a spus: „Hai să scoatem repede rochița asta!" Și eu, cu tot doliul din inimă, recent, de două luni, mă duc — vedeți? — acolo, după paravan, și cu degetele astea, care-mi tremură de silă, de rușine, îmi smulg corsajul, tot ce e pe mine...

DIRECTORUL (*luîndu-se cu mîinile de cap*): Pentru numele lui Dumnezeu! Ce vreți...?!

FATA VITREGĂ (*strigînd frenetic*): Adevărul, adevărul, domnule!

DIRECTORUL: Desigur, vă cred, așa o fi, adevărul... și înțeleg, înțeleg cît este de oribil pentru cine l-a trăit, domnișoară; dar, înțelegeți-mă și pe mine: așa ceva nu este posibil pe scenă!

FATA VITREGĂ: Nu este posibil? Ei atunci, foarte mulțumesc! Eu nu mai am ce căuta aici!

81

DIRECTORUL: Ba da, dar vedeți...

FATA VITREGĂ: Nu mai am ce căuta! Nu, nu! Ce este posibil pe scenă ați aranjat voi amîndoi, foarte mulțumești înțeleg perfect! Vreți să ajungeți cît mai repede la reprezentarea (*ingroșînd cuvintele*) preocupărilor lui teoriilor lui; dar eu vreau să se reprezinte drama mea, a mea!

DIRECTORUL (*plictisit, cu superioritate*): O, în sfîrșit, a durj. tale! Nu e numai a dumatile, scuza-mă! Este și a celor-lalți! A lui (*arată către Tată*), a Mamei! (*Arată cătn Mamă.*) Nu e permis ca un personaj să iasă el singu, în relief, să-i covîrșească pe ceilalți, să invadeze toată scena. Trebuie să fie cu toții cuprinși într-un cadru armonios și să se reprezinte ceea ce este reprezentați]; Știu prea bine că oricine are o viață lăuntrică pe cart ar vrea să și-o exteriorizeze. Dar greutatea e tocmai asta: să reușești să exteriorizezi doar atît cît este nece sar, în echilibru cu ceilalți; și tocmai din acel puțin să se deducă toată viața lăuntrică, personală! Ah, ar li comod... dacă fiecare personaj ar putea într-un mare monolog... ba chiar într-o adevărată conferință, să-și reverse în fața publicului tot ce-i clocotește în oalele lui! (*Cu blindețe, împăciuitor.*) Trebuie să vă stăpîniți, domnișoară. Și credeți-mă, în propriul dumneavoastră interes; face o proastă impresie, vă atrag atenția, toată această furie dezlănțuită, disprețul acesta nestăvilit, cînd chiar dumneata, scuza-mă, ai mărturisit că ai mai fost și cu alții, înaintea lui, tot la Madama Pace, și nu o singură dată!

FATA VITREGĂ (*plecînd capul, cu voce gravă, după o pauză de reculegere*): Așa este! Dar cum nu înțelegeți că toți ceilalți sînt tot el, pentru mine?!

DIRECTORUL (*neînțelegînd*): Cum toți ceilalți? Ce vreți și spuneți?

FATA VITREGĂ: Pentru cine se pierde căzînd, domnule, nu răspunde de tot șirul de căderi numai cel prin care 8 căzut întîi și-nfîi? Iar pentru mine el este acela, chiar înainte de a mă naște! Uitați-vă la el și spuneți dacă n-am dreptate!

82

DIRECTORUL: Înțeleg acum! Dar vi se pare puțin lucni greutatea unei atît de mari remușcări pe umerii săi? Dați-i posibilitatea să se explice în reprezentație.

VITREGĂ: Și ce credeți, cum ar putea să se reprezinte toată „nabila" sa remușcare, toate suferințele

lui „morale”, dacă vrei să-l cruțați de grozăvia că s-a trezit într-o bună zi în brațe — după ce a invitat-o să-și scoată rochia nouă de doliu, femeie, femeie căzută — cu acea copilă, domnule, cu acea copilă pe care mergea s-o vadă la poarta școlii?

Rostește ultimele cuvinte cu voce tremurătoare, emoționată. La cuvintele ei, Mama, copleșită de o durere intolerabilă, exprimată la început prin suspine înăbușite, va izbucni într-un plîns zguduitor. Emoția li învinge pe toți.

Lungă tăcere.

FATA VITREGĂ (*de îndată ce Mama va da semne de liniștire, va adăuga întunecată, hotărîtă*): Aici sîntem deocamdată numai între noi, necunoscuți de public. Puteți da mîine cum doriți spectacolul despre noi, aranjat după bunul plac. Dar nu vrei să asistați la drama adevărată? Să vedeți cum a fost într-adevăr?

DIRECTORUL: Ba da, altceva nici nu cer, ca să iau din ea cît este posibil!

FATA VITREGĂ: Ei bine, cereți să apară Mama.

MAMA (*ridicîndu-se, din plînsul ei, cu un strigăt*): Nu, nu! Să nu permiteți una ca asta, domnule! Să nu permiteți!

DIRECTORUL: Dar e numai un spectacol, doamnă!

MAMA: Eu nu pot! nu pot!

DIRECTORUL: Dar dacă totul s-a întîmplat mai de mult! Nu vă înțeleg!

MAMA: Nu, acum se întîmplă, se întîmplă, se întîmplă într-una. Chinul meu nu e prefăcut, domnule! Eu sînt vie și prezentă mereu, în orice moment al chinului meu, care se reînnoiește într-una, e mereu viu și prezent. Pe cei doi micuți de-aici, i-ați auzit vorbind? Nici nu năi pot vorbi, domnule! Stau încă agățați de mine, ca să-mi întrețină viu și prezent chinul meu: dar ei, ei nu

83

mai sînt, nu mai sînt! iar ea (*arată către Fata Vitregi*) a fugit, domnule; a fugit departe de mine și s-a pierd s-a pierdut... Dacă o mai văd aici, acum, e tot penth asta, numai pentru asta, mereu, mereu, ca să-mi reînniască mereu, viu și prezent, chinul pe care-l sufăr pentru ea!

TATĂL (*solemn*): Momentul etern, cum v-am spus, domnule (*Arată către Fata Vitregă*.) Ea este aici ca să mă prindă să mă fixeze, să mă țină legat, atîrnat pentru eternități de lanțul osîndiților, în acel unic moment trecător și rușinos al vieții mele. Nu poate să renunțe, și dumneji. voastră, domnule, nu puteți într-adevăr să mă cruțați.

DIRECTORUL: Dar bine, eu nu zic să nu reprezentăm asta; va constitui tocmai nucleul întregului prim act, pînă sî ajunge la momentul cînd ea (*arată către Mamă*) vj surprinde.

TATĂL: Așa! Aceasta este osînda mea, domnule: toată pali ma noastră, care trebuie să culmineze în strigătul ei final!

Arată și el către Marnă.

FATA VITREGĂ: li am încă în urechi! M-a înnebunit strigătul acela! Puteți să mă reprezentați cum doriți, domnule, n-are nici o importanță! Chiar și îmbrăcată; totuși să am cel puțin brațele, măcar brațele goale, pentru că, vedeți, stînd așa (*se apropie de Tată și-și lasă capul pe pieptul lui*), cu capul căzut așa, și brațele așa, pe după gîtul lui, vedeam cum îmi pulsează aici, pe braț, aici, o vinișoară; și atunci, ca și cum numai acea vinișoară palpitîndă îmi făcea silă, am strîns ochii, așa, așa, și mi-am ascuns capul la pieptul lui! (*întorcîndu-se către Mamă*.) Strigă, strigă, Mamă! (*își ascunde capul la pieptul Tatălui, și cu umerii ridicați, ca pentru a nu auzi strigătul, continuă cu vocea înecată de suferință*.) Strigă, cum ai strigat atunci!

MAMA (*repezindu-se să-i despartă*): Nu! Fata mea, fata mea! (*Iar după ce a smuls-o de Ungă el*.)

Brută, brută, e fata mea! Nu vezi că e fata mea?!

DIRECTORUL (*dînd înapoi, la strigăt, pînă la rampă, U spaima Actorilor*): Admirabil, da, admirabil! Și-acum -cortina, cortina!

1J (*alergînd la el, răvășit*): Așa, da: pentru că, într-adevăr, așa a fost, domnule! plBECTORUL (*admirativ, cucerit*): Desigur, așa este, fără îndoială! Cortina! Cortina!

La strigătul repetat al Directorului, Mașinistul coboară cortina, lăsîndu-i pe dinafară, In proscenă, pe Director și pe Tată.

DIRECTORUL (*cu ochii în sus, ridicînd brațele*): Ce dobitoc! Am spus „cortina” în sensul că Actul întîi trebuie să se termine aci, iar el îmi lasă cortina peste mine! (*Către Tată, ridicînd un colț de cortină, pentru a reapare pe scenă*.) Da, da, foarte bine! Foarte bine! Efect sigur! Așa trebuie să

terminăm. Garantez pentru Actul întâi, garantez!

Dispare cu Tatăl după cortină.

84

I

Cină cortina se ridică iarăși, vom vedea că Tehnicienii teatrului au demontat acel prim decor schematic și au pus, în loc, un mic bazin de grădină.

De o parte ascenei vor sta înșirați, pe scaune, Actorii, iar de partea cealaltă, Personajele. Directorul este în picioare, în mijlocul scenei, cu mina pe gură, într-o atitudine meditativă.

DIRECTORUL (*scuturlindu-se, după o scurtă pauză*): Deci: să ajungem la Actul al doilea! Lăsați-mă, lăsați-mi pe mine să fac așa cum am stabilit la început și va mergi totul perfect!

FATA VITREGĂ: Cum intrăm noi în casa lui (*arată către Tatăl*), în ciuda celui de-acolo!

Arată către Fiu.

DIRECTORUL (*nerăbdător*): Bine; dar lăsați-mă pe mine, vi

rog! FATA VITREGĂ: Trebuie să se vadă limpede cât este de în

ciudat! MAMA (*clătinind din cap cu tristețe*): Pentru binele caro ni

s-a Lras... FATA VITREGĂ (*Intordndu-se brusc către ea*): Ce-are-a face

Cu cât e mai mare paguba noastră, cu atât mai mari¹

și remuşcarea lui! DIRECTORUL (*nerăbdător*): Am înțeles, am înțeles! Von

tine seama de aceasta înainte de toate! Nu vă îndoiiți

86

,iMA (*implorind*): Dar faceți să se înțeleagă bine; vă rog, domnule, pentru conștiința mea, că eu am făcut tot ce mi-a stat în putere...

[. FATA VITREGĂ (*intrerupînd-o, sfidătoare, continuînd ea*): ...să mă liniștească, să mă sfătuiască să nu-i facem necazul ăsta. (*Către Director.*) Faceți-i plăcerăa, faceți-i plăcerea, pentru că e adevărat! Pentru că, între timp, după cum puteți vedea, eu mă bucur foarte tare: cu cât insistă ea mai mult, cu cât încearcă să-i cîştige inima, cu atîta cel de-acolo se ține mai departe: „absent!” Ce plăcere!

DIRECTORUL: în sfîrșit, începem o dată și acest al Doilea Act?!

FATA VITREGĂ: Nu mai scot o vorbă! Dar băgați de seamă că nu se poate să se desfășoare acțiunea numai în grădină, cum doriți dumneavoastră.

DIRECTORUL: De ce nu s-ar putea?

FATA VITREGĂ: Pentru că el [*arată către Fiu*] stă mereu închis în camera sa, la distanță! Și-apoi, în casă trebuie să se desfășoare scena cu bietul Băiat de-acolo, buimăcit, înnebunit, cum v-am spus.

DIRECTORUL: Da, da! Pe de altă parte, veți înțelege, nu putem suprima decorul, sau să-l schimbăm, în scenă deschisă, de trei-patru ori pe act!

PRIMUL INTERPRET: Se practica odată...

DIRECTORUL: Da, poate cînd publicul era ca fetița asta!

PRIMA INTERPRETĂ: Și iluzia mai simplă.

TATĂL (*ridicîndu-se brusc*): Iluzia? Vă rog nu spuneți „iluzia”! Nu întrebuițați acest cuvînt care pentru noi este atît de crud!

DIRECTORUL (*uimit*): Și de ce, nu-nțeleg?

TATĂL: Da, da, este crud, crud! Ar trebui să înțelegeți!

DIRECTORUL: Și cum să spunem atunci? Iluzia care trebuie creată aci, pentru spectatori...

PRIMUL INTERPRET: ...prin reprezentăția noastră...

DIRECTORUL: ■ ■ ■ iluziaunei-jfialită tLL '

TATĂL: înțeleg, domnule. Poate pentru că dumneavoastră nu ne puteți înțelege pe noi. Scuzați-mă!

Pentru că, vedeți, aici pentru dumneavoastră și pentru actorii dumneavoastră, e vorba, și pe bună dreptate, de un joc de-al lor.

87

r,

PRIMA INTERPRETĂ (*întrerupându-l indignată*): Un joc; de-al nostru! Ce, sîntem copii?! Aici se joacă serios domnule! TATĂL: Nu zic că nu. Și înțeleg, așa e jocul, aria dumneavoastră, care trebuie să dea tocmai, cum spunea domnul o perfectă iluzie a realității. DIRECTORUL: Chiar așa! TATĂL: Gîndiți-vă însă că noi, așa cum sîntem noi (*arată, circular, de la sine la celelalte cinci Personaje*): nu avert altă realitate decît această iluzie! DIRECTORUL (*uimii, privindu-și Actorii care au rămas ei cu suflarea tăiată de uimire*): Adică, ce vreți să spuneți? TATĂL (*după ce i-a privit o clipă, cu un slab surîs*): Dar, desigur, domnilor! Ce altceva? Ceea ce pentru dumneavoastră este o iluzie care trebuie creată, este pentru noi singura noastră realitate! (*Scurtă pauză. Face așin pași către Director și adaugă:*) Dar, de altfel, nu numai pe noi ne interesează, băgați de scamă! Gîndiți-vă bine! (*îl privește drept în ochi.*) Ați putea să-mi spuneți cine sînteți dumneavoastră? (*Și rămîne cu arătătorul îndreptat spre Director.*) DIRECTORUL (*tulburat, cu un slab surîs*): Cum, cine sînt! Sînt eu! TATĂL: Și dacă v-aș spune că nu e adevărat, pentru că dumneavoastră sînteți eu? DIRECTORUL: Ți-aș răspunde că ești nebun! *Actorii rîd.* TATĂL: Au dreptate să rîdă: aici doar se joacă (*către Director*), și ați putea să-mi replicați că numai pentru jocu! s-au domnul acela (*indică pe Primul Interpret*), care ești „el”, devine „eu”, și viceversa, că „cu” sînt „el”. Vedeți că v-am încuiat. *Actorii rîd iarăși.* DIRECTORUL (*plăcut*): Dar asta s-a mai spus nu de mult O luăm-năru de la-nceput? TATĂL: Nu, nu. **Sfrij, nu** intenționez să repet asta. Vă învi chiar să ieșiți din acest joc (*privind pe Prima InU[preta, ca pentru a-i preveni replica*) — de artă, de artă da! — pe care sînteți obișnuiți să-l practicați aici, cu actorii dumneavoastră; și vă întreb din nou, serios: „**ei**” sînteți dumneavoastră? DIRECTORUL (*întorcîndu-se uluit și totodată iritat, către Actorii*): E nemaipomenit! L-ați auzit? Unul care se dă drept personaj, să vină să mă întrebe, pe mine, cine sînt! (*cu demnitate, dar fără îngîmfare*): Un personaj, domnule, poate oricînd să întrebe pe un om: „cine ești?” Pentru că un personaj are într-adevăr o viață a sa, hotărîtă în toate trăsăturile ei, prin care e totdeauna „cineva”. Pe cînd un om — n-o spun pentru dumneavoastră în special — un om, în genere, poate să fie „nimeni”. DIRECTORUL: Bine, bine! Dar dumneata mă întrebi pe mine, care sînt, aici, Directorul! Regizorul! înțelegi? TATĂL (*ca în surdina, cu mieroasă umilință*): Numai ca să știu, domnule, dacă într-adevăr dumneavoastră, așa cum sînteți acum, vă vedeți... cum vedeți de exemplu, după o lungă vreme, pe acela care erați altădată, cu toate iluziile pe care vi le făceați atunci; cu toată viața lăuntrică și din jurul dumneavoastră, așa cum vă părea atunci — și era, era într-adevăr așa, pentru dumneavoastră! Ei bine, domnule; gîndiți-vă, revenind înapoi la acele iluzii pe care acum nu vi le mai faceți; la toate acele lucruri care acum nu vă mai „par” așa cum „au fost” pentru dumneavoastră o vreme; nu simțiți cum vă fuge de sub picioare, nu numai scîndura aceasta pe care călcați, ci chiar pămîntul, pămîntul de sub picioare, cînd vă gîndiți că și „acest om”, așa cum vă știți acum, toată realitatea dumneavoastră de astăzi, așa cum este ea, o să vă pară mîine, inevitabil, pură iluzie? DIRECTORUL (*fără să fi înțeles prea bine, derutat, de argumentația meticuloasă*): Ei bine? Și la ce concluzie vreți să ajungi? AL: Oh, la nimic, domnule, am vrut doar să vă arăt că dacă (*arată iarăși circular, de la el la celelalte Personaje*) noi nu avem altă realitate decît iluzia, ar fi cazul ca și dumneavoastră să vă îndoiiți de realitatea dumneavoastră, de realitatea pe care e respirați și o

atingeți astăzi, pentru că — la fel cu cea de ieri — ești fatal să vi se pară mîine pură iluzie.

DIRECTORUL (*luînd-o pe partea glumei*): Aha! Perfect! Șj pretindeți pe deasupra că domniile-voastre, cu această piesă pe care veniți să mi-o reprezentați aici, sîntetj mai adevărați, mai reali ca mine!

TATĂL (*cu maximum de seriozitate*): Dar fără îndoială domnule!

DIRECTORUL: Chiar așa?

TATĂL: Credeam că ați înțeles-o de la început.

DIRECTORUL: Mai reali ca mine?

TATĂL: Dacă realitatea dumneavoastră se schimbă de azi pe mîine...

DIRECTORUL: Dar e știut că se schimbă, cum altfel! Se schimbă fără încetare, ca la toată lumea.

TATĂL (*cu un strigăt*): Dar a noastră nu, domnule! Vedeți? Diferența e aici! Nu se schimbă, nu se poate schimba, nici să fie alta, niciodată, pentru că e fixată, așa, „una” pentru totdeauna (e cumplit, domnule!), o realitate de neclintit, care ar trebui să vă înfioare, văzîndu-ne de-aproape!

DIRECTORUL (*izbucnind, la o idee care i-a fulgerat prin minte*): Aș vrea să știu, totuși, cînd s-a mai văzut un personaj care să iasă din rolul său și să înceapă să peroreze cum faci dumneata, să vină cu propuneri, să-și explice cazul... Poți să-mi răspunzi? Eu n-am mai pomenit una ca asta!

TATĂL: N-ați mai pomenit, domnule, pentru că autorii ascund de obicei mijloacele lor de creație.

Cînd personajele sînt vii, vii într-adevăr în fața autorului lor, acesta nu face altceva decît să urmeze cuvînt de cuvînt, gest cu gest, tot ce îi propun ele; trebuie ca el să le vrea așa cum se vor ele însele, și vai de el dacă nu se supuno! Cînd un personaj s-a născut, își dobîndește totodată o asemenea independență, chiar și față de propriul său autor, îneît poate fi imaginat de alții în multe și diverse posturi la care autorul nici nu s-a gîndit; poate sa dobîndească uneori chiar și o semnificație pe care auto rul nici n-a visat să i-o dea!

DIRECTORUL: Firește, asta o știu prea bine!

90

AL: Și-atunci ce vă miră la noi? Imaginați-vă ce înseamnă pentru un personaj nefericirea de care v-am vorbit: să se nască viu în fantezia unui autor, iaf acesta sa-i refuze dreptul la viață; spuneți-mi dacă acest personaj lăsat așa, viu, dar fără viața lui, nu este îndreptățit să facă- ceea ce facem noi, acum, aici, în fața dumneavoastră, după ce a făcut-o multă vreme, cre-deți-mă, față de el, ca să-l convingă, să-l silească, apărîndu-i dinainte, cînd eu, cînd ea (*va arăta către Fata Vitregă*), cînd această biată Mamă...

FATA VITREGĂ (*venind în față ca rătăcită, transfigurată*): Așa e, și eu, domnule, ca să-l ispitesc, în nenumărate rînduri, în melancolia cabinetului său de lucru, seara, cînd el, răsturnat într-un fotoliu, nu se hotăra încă să întoarcă butonul electric, cînd lăsa umbra să-i invadeze odaia, iar umbra aceea să se umple de noi, care veneam să-l ispitim... (*Ca și cum s-ar fi revăzut în acel cabinet de lucru și ar fi stingherită de prezența Actorilor.*) Dacă dumneavoastră, toți ceilalți, ați pleca! Dacă ne-ați lăsa singuri! Mama aici, cu Fiul acela — eu, cu Fetița aceea, — Băiatul de-acolo, stingher — apoi eu cu el (*arată vag către Tată*) — apoi eu singură, eu singură... în umbră (*Zvîcnește deodată, ca și cum la viziunea propriei imagini lucind acolo, în umbră, vie, ar vrea să se agate de ea.*) Ah, viața mea! Ce scene, ce scene îi propuneam! Eu, eu îl ispiteam mai mult decît oricare!

TATĂL: Da, da! Dar poate numai din pricina ta; tocmai din pricina insistențelor tale, din cauza nestăpînirii tale!

FATA VITREGĂ: Dar dacă el însuși m-a vrut așa! (*Se apropie de Director pentru a-i spune, ca o confidență.*) Cred, domnilor, că a fost mai curînd o sfidare la adresa teatrului, așa cum și-l închipuie și îl cere de obicei publicul...

DIRECTORUL: Destul! Să mergem mai departe, pentru Dumnezeu! Să revenim la fapte, domnilor!

FATA VITREGĂ: Eh, mie mi se pare că aveți prea destule cu intrarea noastră în casa lui! (*Arată către Tată.*) Spuneți că nu puteți suprima decorurile, sau să le schimbați în scenă deschisă, din cinci în cinci minute!

DIRECTORUL: Ei, da! întocmai! Să combin faptele, să le grupez într-o acțiune strînsă, concomitentă; nu cum

91

pretindeți dumneavoastră, care vreți să vedeți mai întj pe frățior: întorcîndu-se de la școală, rătăcind ca umbră prin camere, ascunzîndu-se în spatele ușilor, c]o •cînd ceva în capul lui, și, așa — cum ați spus?...

FATA*VITREGĂ: ...se deschipă, domnule...

DIRECTORUL: N-am mai auzit niciodată vorba asta! Și, *biî"e zs „rămîne fără chip", numai ochi, așa este

FATA VITREGĂ: Da, domnule: iată-l acolo!

zis „r REGĂ:

ti va arăta pe Băiat lingă Marnă.

DIRECTORUL: Bravo! Și așa, simultan, ați vrea să apară Fetița care se joacă neștiutoare, în grădină.

El în cas'i și ea în grădină, e posibil?

FATA VITREGĂ: Ah, în plin soare, domnule! Fericită! / singura mea răsplată — veselia ei, sărbătoarea ei grădina aceea; scăpată de mizerie, de urîtul odăii d nesuferit unde dormeam grămadă, toți patru, eu în pa: cu ea, gîndiți-vă! Îngrozită de trupul meu pătat, lînea care mă strîngea tare, tare, cu mînuțele ei drăgăstoas și curate. în grădină, de cum mă vedea, venea în fugi la mine să mă tragă de mină. Florile mari n-o interesau era mereu cu ochii după cele „mituțe — mitutele și se bucura să mi le arate, asta era sărbătoarea ei!

La aceste cuvinte, torturată de amintiri, izbucnește într-un plîns deznădăjduit, cu capul pe brațele părăsite pe măsufă. Cu toții sînt învinși de emoție. Directorul se apropie pîrîntește de ea, cu vorbe de consolare.

DIRECTORUL: Vom pune și grădina, și grădina, fără îndoială, și sînt sigur că o să vă placă: acolo vom grup scenele. (*Strigînd la Mașinist.*) Ei! Coboară-mi niști copaci! Doi chiparoși mai mici, aici, în fața bazinului

Se vîd coborînd de sus doi mici chiparoși. Mașinistul va alerga să-i fixeze în cuie.

DIRECTORUL (*către Fata Vitregă*): Asta, așa, să ne face» doar o idee... (*Strigîndu-l pe nume pe Decorator.*) Dă-m și tu puțin cer!

DECORATORUL (*de sus*): Ce-ați cerut?

IRFICATORUL: Puțin cer! Un fundal care să cadă aici, în spatele bazinului!

Se vede coborînd de sus, o pînză albă.

DIRECTORUL: Nu albă! Am zis „cer". Nu-i nimic, lasă așa, corectez eu. (*Strigînd.*) Electrician, stinge peste tot și fă-mi puțină atmosferă... o atmosferă lunară... albastră, pe arbori, și tot albastră pe pînză, cu reflectorul... Așa! Destul!

S-a realizat, la comandă, o misterioasă ambianță lunară, făcîndu-ipe actorisă vorbească între eișisăse plimbe ca într-o grădină, seara, la lumina lunii.

DIRECTORUL (*către Fata Vitregă*): Privește și dumneata! Iar acum Băiatul nu se va mai ascunde pe după uși, în casă; poate să colinde prin grădină, să dispară pe după copaci. Totuși, trebuie să înțelegeți că ar fi foarte greu să găsim o fetiță care să joace bine scena în care vă arată floricelele. (*Către Băiat.*) Poftim, poftim în față și dumneata, mai repede! Să încercăm să strîngem puțin acțiunea. (*Și cum Băiatul nu se mișcă.*) Vino, vino! (*Apoi, trăgîndu-l spre locul indicat și încereînd să-l facă să ridice capul, care la fiecare încercare îi recade în piept.*) Of! Mare bătaie de cap și cu Băiatul ăsta!... Cum să facem? Ar trebui să scoată și el o vorbă... (*Se ocupă iarăși de Băiat și, cu mina pe umărul lui, îl conduce în spatele unui copac.*) Poftim încoace... haidem... stai să vîd... Ascunde-te nițel aici... Așa... încearcă să-ți arăți nițel doar capul, privește pe furiș. (*Se depărtează să aprecieze efectul și, îndată ce Băiatul și-a jucat pantomima, spre emoția Actorilor.*) Ah, foarte bine... foarte bine. (*Către Fata Vitregă.*) Ce ziceți, dacă Fetița, surprinzîndu-l la pîndă, ar alerga la el și l-ar face să spună măcar cîteva cuvinte...?

"ATA VITREGĂ (*îndîrjită*): Nici o nădejde să vorbească, dacă e aici și cellalt. (*Arată către Fiu.*) Mai întîi ar trebui să-l poftiți să iasă.

(*îndreptîndu-se hotărît către una dintre scărițe*): Imediat, îmi convine. Nici nu cer altceva!

92

93

11

DIRECTORUL (*reținîndu-l, repede*): Stai! Unde te dujl Așteaptă l

Mama se ridică speriată, neliniștită că Fiul ar putea pleca într-adevăr, și ridică brațele instinctiv, ca pentru a-l opri, dar fără să înainteze un pas.

FIUL (*ajuns la rampă, către Directorul care îl reține*): [],

n-am ce căuta aici! Vă rog să mă lăsați să plec! Lăsat;

mă să plec!

DIRECTORUL: Cum nu ai ce căuta...? FATA VITREGĂ (*ironică și liniștită*): Nu e nevoie să-l reț, neți: nu pleacă! TATĂL: Trebuie să reprezinte scena teribilă, din grădină scena cu Mama! FIUL (*brusc, hotărât, mindru*): Eu nu reprezint nimic! An spus-o limpede de la început! (*Către Director.*) Lăsați mă să plec! FATA VITREGĂ (*repezindu-se către Director*): Dați-mi voie domnule! (*il silește să lase jos brațele ce-l rețin pe Fiu, Dați-i drumul! (Apoi, către Piu, scăpat din mi inii Directorului.)*) Bine, pleacă!

Fiul în fața scăriței, nu poate totuși să coboare treptele, reținut parcă de o putere ascunsă; apoi, spre surprinderea și spaima Actorilor, pornește lent către cealaltă scăriță, de-a lungul rampei; ajuns acolo, rămîne iarăși în atitudinea cui va care vrea să coboare, dar fără- să se poată mișca mai departe. Fata Vitregă, care l-a urmărit tot timpul, sfidătoare, începe să rîdă.

FATA VITREGĂ: Nu poate! li vedeți? Nu poate! Trebui neapărat să rămînă aici, cu sila, ținut în lanț, insepș rabil. Iar dacă eu, care îmi iau zborul, domnule, după ce se va petrece ceea ce trebuie să se petreacă, și țocnu pentru că nu-l pot suferi, tocmai pentru că nu-i mi pot vedea mutra — ei bine, dacă eu șint încă aici, dacă mai rabd prezența și epmpania, cum vă închipui' că ar putea pleca ețl, care va rămîne aici într-adevâ cu scumpul său tată și cu mama aceea, singurul f care rămîne... (*Către Mamă.*) Haide, mamă, haid¹ vino... (*Către Director, arătîndu-i-o pe Mamă.*) P'

viți, ^{sc} Și ridicase, se ridicase să-î rețină... (*Către Mamă, parcă atrăgînd-o printr-o forță magnetică.*) Vino, vino... (*Apoi, către Director.*) Vă închipuiți ce e în inima ei, să spună ce simte ea, în prezența Actorilor dumneavoastră! Dar atît de tare e dorința de a și-l apropia, îneît, iată — o vedeți? — e gata să-și trăiască scena!

Într-adevăr, Mama s-a apropiat și, cum a rostit Fata Vitregă ultimele ei cuvinte, deschide larg brațele în semn de asentiment.

FIUL (*brusc*): Ah, eu nu, nu! Nu eu! Dacă nu pot pleca, să rămîn aici, dar, vă repet: eu nu reprezint absolut nimic!

TATĂL (*către Director, tremurînd*): Dar îl puteți constrînge dumneavoastră, domnule!

FIUL: Nimeni nu mă poate constrînge!

TATĂL: Ba da, te voi constrînge eu!

FATA VITREGĂ: Stați, așteptați! întîi și-ntîi, Fetița la bazin! (*Aleargă să ia Fetița, se lasă jos în fața ei și-i ia căpșorul în palmă.*) Bietul meu îngerăș! Tu privești uimită, cu ochisorii ăștia frumoși: cine știe unde-ți închipui că te afli! Sîntem pe o scenă, drăguța mea! Ce e o scenă? Uite-așa: e un loc unde lumea se joacă de-a spuselea că ce e-n joacă e adevărat. Se joacă o piesă, iar noi facem piesa asta. De-adevărat, știi! Chiar și tu... (*O îmbrățișează strîngînd-o la piept și legînd-o.*) Oh, îngerășule, îngerășule! In ce piesă urîtă și rea ai să joci tu! Ce lucru îngrozitor s-a pregătit pentru tine! Grădina, bazinul... Dar nimic nu este adevărat, sigur că nu! Nenorocirea tocmai asta este, drăguțo, că aici totul e prefăcătorie! Ah, dar ție poate, chiar ți place mai mult un bazin închipuit decît unul adevărat! Să te joci acolo, în bazin, ce zici! Dar nu, pentru ceilalți va fi poate numai un joc, totuși pentru tine, care ești adevărată, nu; tu te joci de-adevărat tntwWbazin adevărat, mare, frumos, înverzît, cu bambușii ăștia în jurul lui — vezi cum își lasă umbra și se oglindesc în. apă? Și cîte răfuște mai înoată pe oglinda ei,, și sfîșie umbrele... Ah, tu vrei să prinzi una, una dintre răfuște... (*Cu un țipăt care-i umple de groază pe toți.*) N,u, Rosetta, sufletul meu! Nul... Mama te-a pierdut

95

din ochi, din cauza canaliei de Fiu! Eu, cu diavol, ^{aM direcție către Buenă}: Ah! Iată că sînteți și din capul meu...! Iar el... (*Lasmd pe Fetița, se intoa^h*) ^{neaV0}astră aici! Pentru rolul ei. *cu atitudinea obișnuită către Baiat.J* Iu, ce ^{i_a}, de cerșetor?! O să fii vinnv.

Arată către Mamă

acolo, cu veșnicul tău aer de cerșetor?! O să fii vinov₆,

Arată către Mamă.

și tu dacă se îneacă Fetița! Vinovat, cu amorțea a_{st} ^{cTORUL:} chiar așa! Chiar așa! Și cred că ar trebui să a ta, ca și cînd n-aș fi plătit eu pentru toți cînd v-_a, plRJf

adus în casa asta! (*Apucîndu-l de braț,sa-i tragă cu w_l*) ^h desigur, mulțumiri... Dar nu ați înțeles încă impo- ^{incîntați de a tenția lor}mina din buzunar.) Ge-ai acolo? Ce ascunzi? bcout, Fiu ^{gibilitatea de} a reprezenta piesa aceasta? Noi nu ne din buzunar mîna, scoate mîna! (*li trage mina dj,* ^{lăm de loc în} iesă iar actorii ^a ^{-• - ■■ - -} dumneavoastră ne

buzunar și, spre spaima Actorilor, m pumnul Băiatule este un revolver. Privindu-l cu un țel de satisfacție, l s_l adresează încruntată.) Aha! De unde-l ai? Cum ți l-jj

procurat? (*Ar cum. Băiatul, sperios, cu ochii goi, «,*

["] , . . y 1 H_{mm}tl Ttn în lrrill fali 1. ¹ priveșc din afară. Credeți că poți trăi în fața unei o-glinzi care nu se mulțumește să te înghețe cu imaginea expresiei tale, dar ți-o mai și prefăce în propria carica-

¹ Toți, afară de Director și de Tatăl care a rămas trântit jos, lângă scărișă, au dispărut în spatele fundalului ce reprezintă cerul; zăbovesc acolo puțin timp, schimbând între ei scurte cuvinte și exclamații de spaimă. Apoi, de-o parte și de alta a fundalului, reapi, : în scenă Actorii.

În semiobscuritatea neasteptată publicul devine atent; apoi, pentru că nu aude gongul care anunță de obicei ridicarea

cortinei, începe să se cam agite; și aceasta cu atît mai mult cu cit de pe scenă, prin cortina închisă, ajungpînă la el voci confuze și iritate, protestele unor actori și reproșurile cuiwa care ar vrea să se impună, reducîndu-le la tăcere.

UN DOMN DIN STAL (*privește în jur și ne întrebă cu voce tare*): Ce se întîmplă aici?

ATUL DE LA GALERIE: S-ar zice că se ceartă pe scenă. AL TREILEA DINTR-UN FOTOLIU DE ORCHESTRĂ: Poate cu așa e piesa.

Cineva ride.

105

UN DOMN ÎN VIRSTĂ DINTR-0 LOJĂ (*ca și cum toate „A zgomote ar fi fost o jignire adusă seriozității sale de sj taior demn și onorabil*): Dar ce-i cu scandalul [ace« **Cînd** s-a mai auzit așa-ceva?

O DOAMNĂ BĂTRÎNĂ (*sărînd de pe scaunul său aflat în «j mele rînduri din stal, cu o față de găină speriat,, Doamne păzește, că doar n-o fi luat foc?*

SOȚUL (*oprînd-o brusc*): Ai înnebunit? Ce-ți veni cu foc, Stai jos și potolește-te!

UN TINĂR SPECTATOR DE ALĂTURI (*cu un surîs melanc, de compătimire*): Să nu spuneți așa ceva nici măi în glumă! Ar fi lăsat cortina de protecție, domn dragă!

J'r sciiui bute goflgal.

GIȚIVA DIN SALĂ: In sfîrșit, a dat Dumnezeu! ALȚII: Liniște! Liniște! '

Dar cortina nu se deschide. Se aude, în schimb, din nou gongul; din fundul sălii îi răspunde vocea irascibilă a directorului, Doctorul Hinkfuss, care a deschis cu violență ușa și înaintază furios pe culoarul iare desparte In două aripi stalul și fotoliile de orchestră.

DOCTORUL HINKFUSS: Ce gong! Care gong! Cine a d ordin să bată gongul! Ordinul am să-l dau eu, cii o să cred de cuviință!

Doctorul Hinkfuss va striga aceste cuvinte în timp ce străbate culoarul și sala și urcă cele trei trepte, pe unde se poate ajunge pe scenă. Apoi, se întoarce spre public, stăpinindu-și cu o ușurință uimitoare nervii.

In frac, cu un sul de hirtie sub braț, Doctorul Hinkfuss suferă cumplită și nedreapta osîndă de a fi un omuleț ceva mai mare de un cot. Se răzbuună însă, purtînd pe cap ditai claiă de păr. Își privește intii minutele, care poate că li fac silă și lui, așa sînt de plăplnde, cu niște degețele palide și păroase ca niște omizi; apoi fără să dea prea multă greutate cuvintelor:

106

Sînt nihînit din cauza dezordinii de moment, care s-a produs în spatele cortinei, înainte de începerea reprezentației și de care publicul a putut să-și dea seama, așa că vă cer scuze; deși, dacă ați vrea să considerați toate astea ca un prolog neprevăzut...

„0]VINUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ (*întreerupîndu-l foarte mulțumit*): Ei, poftim, vedeți? V-am spus eul

DOCTORUL HINKFUSS (*cu duritate, rece*): Ce observații are de făcut domnul?

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Nici una. Sînt mulțumit că am ghicit.

DOCTORUL HINKFUSS: Ați ghicit, ce anume?

„OMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Că zgomotele acelea făceau parte din spectacol.

POGTORUL HINKFUSS: A, da?! într-adevăr?! Vi s-a părut că a fost un truc? ! Chiar în seara asta cînd mi-am propus să joc cu cărțile pe față ! Nu vă faceți iluzii, dragă domnule. Spuneam prolog neprevăzut și adaug, poate nu chiar impropriu pentru spectacolul neobișnuit la care veți asista în curînd. Vă rog să nu mă întrepuți. Doamnelor și domnilor priviți! (*Scoate sulul de sub braț.*) în aceste cîteva pagini am tot ce-mi trebuie. Adică mai nimic. O povestioară, poate ceva mai mult, presărată ici-colo cu niște dialoguri, de un scriitor care nu vă este de loc necunoscut.

GIȚIVA DIN SALĂ: Numele! Numele!

CINEVA DE LA GALERIE: Cine e?

DOCTORUL HINKFUSS: Vă rog, domnilor, vă rog. Nu v-am chemat aici la o adunare. Sînt de acord să răspund pentru ce am făcut, însă nu pot admite să-mi cereți socoteală în timpul reprezentației.

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: încă nu a început !

DOCTORUL HINKFUSS: Ba da, domnule, a început. Și dumneavoastră sînteți cel mai puțin îndreptățit să nu credeți, pentru că exact dumneavoastră ați luat zgomotele dinainte drept începutul spectacolului. Din moment ce eu mă aflu în fața dumneavoastră, spectacolul a început.

DOMNUL ÎN VIRSTĂ DIN LOJĂ (*congestionat*): Eu credeam 0'fi vreți să ne cereți scuze pentru scandalul nemaipo-

107

menit de adineauri. Și, de altfel, vă fac cunoscut J nu am venit aici ca să ascult o conferință.

DOCTORUL HINKFUSS: La naiba conferință! Ce vă face 8, credeți și să mai și strigați așa de tare că

eu sînt ai" ca să vă țin o conferință? (*Foarte indignat de aceai apostrofare, Domnul In Vîrstă sare în picioare și j bombănind din lojă.*) N-aveți decît să plecați, daț ' vreți! Nu vă oprește nimeni. Eu, domnilor, mă afl! i aici ca să vă pregătesc puțin pentru spectacolul ne,bișnuit la care veți asista în seara aceasta. Cred că merj toată atenția dumneavoastră. Vreți să știți cine, autorul povestioarei noastre? Aș putea să vi-l spvn

CITIVA DIN SALĂ: Sigur că da, spuneți-l! Numele!

DOCTORUL HINKFUSS: Poftim, vi-l spun: Pirandello.

EXCLAMAȚII DIN SALĂ: Ufff!

GEL DE LA GALERIE (*tare, dominînd exclamațiile*): Și, adică cine e ăsta?

In fotolii, loji și stal mai mulți rid.

DOCTORUL HINKFUSS (*după ce a rls și el cîteva clipe*): [mereu același, incorijibil! Dar dacă le-a făcut-o dej, de două ori pînă acum la doi colegi de ai mei, de dați asta nu-i nici un pericol să o pătesc și eu. Unuia i-i trimis șase personaje rătăcite în căutarea unui auto care au produs o adevărată revoluție pe scenă și i-ai făcut pe toți să-și piardă capul. Altă dată a prezenta prin înșelăciune o comedie cu cifru și alt coleg și-a văzu¹ spectacolul dat peste cap de publicul care se sculas în picioare. în ce mă privește, fiți liniștiți. Am indi pîrtat orice primejdie. Numele lui nu figurează pe afișe printre altele și fiindcă ar fi fost nedrept din parte mea să-l fac cît de cît răspunzător de spectacolul dii seara aceasta.

Singurul răspunzător sînt eu.

Am luat o povestire a sa, dar aș fi putut la fel k bine s-o iau și pe-a altuia. Am preferat-o.pe-a lui pe» tru că este, poate, singurul dintre toți dramaturgi care a arătat că înțelege faptul că opera scriitorul» s-a terminat în momentul în care a terminat de ser' ultimul cuvînt. De această operă va da socoteală H fața publicului cititor și a criticii literare. Nu poate

108

po

nici nu trebuie să răspundă în fața spectatorilor, sau

domnilor critici dramatice, care-l judecă din sală.

)IN SALĂ: Chiar nu trebuie? Ei, asta-i bun! TORTJL HINKFUSS: Nu, domnilor. Pentru că o dată ajunsă pe scenă, opera scriitorului nu mai există. pE LA GALERIE: Și atunci, ce există, mă rog?

TORUL HINKFUSS: Creația scenică pe care o fac eu, și care e numai a mea.

Rog din nou publicul să nu mă întrerupă, și atrag atenția (deoarece i-am văzut pe cîteva domni critici zîmbind) că aceasta-i convingerea mea. De altfel, n-aveți decît să n-o respectați și să continuați să-l criticați pe nedrept pe scriitor, care, trebuie să admiteți, are și el tot dreptul să zîmbească la o adică, așa cum zîmbiți dumneavoastră acum de convingerea mea; bineînțeles, în cazul în care criticile vor fi nefavorabile; fiindcă în celălalt caz ar fi nedrept ca scriitorul să aibă parte de laudele care mi se cuvin mie. Convingerea mea se întemeiază pe raționamente solide.

Iată aici opera scriitorului. (*Arată sulul de hîrtie.*) Ce fac cu ea? O consider drept fondul material al creației mele scenice și mă servesc de ea, tot așa cum mă servesc de bravura actorilor, chemați să joace rolurile în funcție de interpretarea pe care le-o voi da eu; și de pictorii scenografi cărora le ordon să picteze sau să facă planul scenelor, și de decoratorii care le construiesc, și de electricienii care le luminează; toți după sfaturile, sugestiile și indicațiile mele.

într-un alt teatru, cu alți actori și alte decoruri, cu altă dispoziție scenică și de lumini, veți admite că și creația scenică va fi alta. Oare am reușit să vă demonstrez că ceea ce se vede și se judecă la teatru nu este opera scriitorului (care există numai în textul său), ci una sau alta din creațiile scenice realizate după ea, fiecare complet deosebită de cealaltă; multe, în timp ce aceea e una singură? Ca să judeci textul, trebuie să-l cunoști; și, în teatru, lucrul acesta nu se poate, deoarece interpretarea pe care i-o vor da unii actori va fi una, iar cea pe care i-o vor da alții, va fi prin forța lucrurilor alta. Ar exista numai una, dacă opera s-ar putea

109

reprezenta prin ea însăși, nu de către actori, ci de pj priile personaje, care, printr-un miracol, ar căpg. trup și glas. În acest caz, într-adevăr ar putea fi ju cată direct la teatru. Dar, e oare posibilă o aseme minune? Pînă acum n-a văzut-o nimeni. Și atim,. domnilor, există doar aceea pe care regizorul se stJ duiește, în fiecare seară, cu mai mult sau mai puț] zel, să o înfăptuiască prin actorii săi. Singura posibijj

Ca să nu vă pară de loc paradoxal ceea ce vă spu_{ri} vă rog să vă gîndiți că opera artistică e

fixată pentru totdeauna într-o formă care rămâne neschimbată reprezintă eliberarea poetului de truda sa creatoare liniștea desăvârșită la care a ajuns după frământările unei asemenea trude. Bun!

Vi se pare, oare, domnilor, că mai poate exista viața acolo unde nu mai mișcă nimic? Unde totul se odihnește într-o liniște desăvârșită?

Viața trebuie să asculte de două necesități, care nu-i permit nici să existe într-o formă fixă, nici să fie în continuă mișcare, deoarece se opun una alteia. Dacă viața ar fi în continuă mișcare nu ar avea niciodată o formă a ei. Dacă ar avea această formă, nu ar mai fi în mișcare. Și viața are nevoie atât de una, cât și de alta.

Poetul își face iluzii când crede că și-a găsit eliberarea și liniștea, fixându-și pentru totdeauna open artistică într-o formă încremenită. El a terminat numai de trăit această operă. Nu poți ajunge la eliberare și liniște decât atunci când ai încetat să mai trăiești

Cei care le-au descoperit, care au ajuns aici, își fac o jalnică iluzie; cred că sînt încă vii, când, de fapt, sînt atât de morți, încît nu mai simt nici măcar duhoarea propriului lor cadavru.

Dacă o operă artistică supraviețuiește, este numai pentru că noi mai putem s-o mișcăm din forma asta încremenită, să o topim în noi într-o mișcare vitală! Atunci, însă, viața i-o dăm noi; și ea se schimbă o dată cu timpul și cu fiecare din noi; așadar nu e una, ci sînt multe vieți; cum se poate deduce, de altfel, și din discii' țile interminabile provenite din refuzul de a crede^e

110

tocmai acest lucru: că noi slăbim cei care-i dăm această viață; că cea pe care i-o dau eu, nu poate fi asemănătoare cu cea pe care i-o dă altul. Domnilor, vă rog să jii iertați că am făcut un ocol atât de mare ca să ajung aici, fiindcă la acest punct voiam să ajung. S-ar putea să fiu întrebant:

„Dar cine v-a spus dumneavoastră că arta trebuie să fie viață? Tocmai pentru că viața trebuie să se supună celor două necesități de care vorbiți, nu-i artă; după cum arta nu-i viață, tocmai pentru că reușește să se elibereze de aceste două necesități contrarii și persistă la nesfârșit în această formă încremenită. Exact din această cauză arta e regatul creației desăvârșite, în timp ce viața este, cum trebuie să fie de altfel, într-o continuă schimbare și infinit de variată.

Fiecare din noi caută să se creeze pe sine însuși și propria sa viață cu ajutorul acelorași însușiri ale spiritului cu care creează poetul opera artistică. Și, de fapt, cine e mai dotat și știe să le folosească mai bine, reușește să ajungă pe o treaptă mai înaltă și mai durabilă, în orice caz, aceasta nu va fi niciodată o adevărată creație, întîi și întîi pentru că e menită să se istovească și să piară o dată cu noi în timp; pe urmă, pentru că nu va fi niciodată liberă, deoarece urmărește să atingă un anumit scop; și, în sfîrșit, pentru că, în voia tuturor întîmplărilor neprevăzute și cu neputință de prevăzut, a tuturor piedicilor ridicate în calea ei de unii și de alții, riscă permanent să fie contrazisă, deviată, deformată, într-un anumit sens, arta răzbună viața, pentru că viața sa e o adevărată creație în măsura în care, eliberată de timp, de întîmplări și de obstacole n-are alt scop decît în ea însăși." Am să vă răspund: da, domnilor, așa e. Ba chiar de multe ori m-am gîndit, cu teamă chinuitoare, la eternitatea operei artistice, ca la o solitudine divină și de neatins, de unde însuși poetul e exclus, îndată ce a creat-o: el muritor, de ea — nemuritoare.

Cumplită în nemișcarea sa ca o statuie. Cumplită această solitudine eternă a formelor încremenite în afara timpului.

UI

Nu știu, dar presupun că orice sculptor, după ce a creat o statuie, dacă crede într-adevăr că i-a dat viață veșnică, trebuie să dorească ca ea să se poată smulge din atitudinea sa, ca orice obiect însuflețit, să se miște și să vorbească.

Nu ar mai fi statuie, ar deveni o ființă vie.

Dar, domnilor, ceea ce arta a fixat într-o formă încremenită poate redeveni viață, se poate mișca din nou numai cu o condiție: cu condiția ca mișcarea, vii aceasta, variată, schimbătoare și

momentană să { . dăm noi; bineînțeles, așa cum va fi în stare fiecare.

Astăzi operele artistice sînt lăsate bucurosi îndivij lor solitudine dinafară timpului. După o zi de preocu pari grave, de ocupații obositoare, supărări și frăini,, țări de tot felul, spectatorii vor ca seara, la teatru, se distreze.

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Foarte mulți mese! Cu Pirandello?

Se rîde.

DOCTORUL HINKFUSS: Nu-i nici o primejdie. Fiți liniștiți (*Arată din nou sulul de klrție.*) Ăsta-i numai așa, ui flecușteț! Eu și numai eu am făcut totul!

Și vă mărturisesc că am creat pentru dumneavoaștri un spectacol plăcut, dacă tablourile și actele se voi desfășura cu grija cu care le-am pregătit, atît în ansam blu cît și în amănunt, și dacă actorii mei vor răspuns întru totul speranței pe care mi-am pus-o în ei. De alt fel, eu voi fi aici, printre dumneavoastră, gata să inter vin la nevoie, să îndepărtez orice piedici din calei reprezentației, sau să suplînesc unele lipsuri prin *ei* plicații și precizări; vreau să sper că aceasta va faci mai plăcută noutatea încercării noastre. Am împărțit spectacolul în multe acte, cu scurte pauze între ele-' Adesea o să fie numai o clipă de întuneric și o să vedeți apărînd pe neașteptate un tablou nou, fie pe scenă, fie printre dumneavoastră; da, da! aici în sală! (Spf cial am lăsat loja de colo liberă; la timpul potrivit o să fie ocupată de actori, și atunci dumneavoastră' toți, veți participa la acțiune.) O să aveți și o pauză ceva mai mare, ca să puteți părăsi sala, însă, vă avei"

tizez de pe acum, nu ca să respirați în voie, fiindcă v-am pregătit o surpriză pînă și în foaiet.

Vă mai spun cîteva cuvinte, ca să vă puteți orienta imediat.

Acțiunea se desfășoară într-un oraș din interiorul Siciliei unde (după cum știți) pasiunile sînt puternice, mocnesc ascunse și izbucnesc apoi cu violență; cea mai sălbatică dintre toate e gelozia. Povestirea vă prezintă una din aceste întîmplări provocate de gelozie, și încă din cele mai cumplite, pentru ca e iremediabilă gelozia din cauza trecutului. Mai mult încă, totul s-a petrecut într-o familie de care ar fi trebuit să rămînă foarte departe, deoarece, în mijlocul celorlalte, închise aproape ermetic, e singura din oraș deschisă străinilor, excesiv de ospitalieră, ca pentru a sfida clevetirile și a brava scandalul pe care-l provoacă.

Familia La Croce.

Se compune, după cum veți vedea, din tatăl, domnul Palmiro, inginer de mine: Sampognetta (Fluierici) cum îi spun toți, pentru că e cam distrat și fluieră tot timpul; mama, doamna Ignazia, născută la Neapole, cunoscută în orașel sub numele de Generăleasa; și din patru fete frumoase, plinuțe, sentimentale, vioaie și pline de pasiune: Mommina, Totina, Dorina, Nene.

Și acum, cu permisiunea dumneavoastră. (*Bate din palme ca o chemare, și dînd puțin cortina la o parte, ordonă cuiva din fundul scenei*): Gongul! (*Se aude o bătaie de gong.*) Să vină actorii pentru prezentarea personajelor.

CORTINA se deschide.

112

In spate se vede o cortină verde, ușoară, care se poate deschide la mijloc.

DOCTORUL HINKFUSS (*dînd puțin la o parte cortina*): rog, domnule... (*Va pronunța numele Actorului Prk cipal, care va juca rolul lui Rico Veni. însă acesta, dq se află In spatele cortinei, nu vrea să apară. Atunci, doi torul Hinkfuss va repeta.*) Te rog, te rog să vii încoat domnule (*ca mai sus*). Sper că nu vei merge pînă acolt îneît să protestezi și în fața publicului.

ACTORUL PRINCIPAL (*îmbrăcat și machiat pentru rolul li Rico Verri, în uniformă de ofițer aviator, ieșînd deduj cortină foarte agitat*): Ba da, domnule, protestez cu atît mai mult cu cit îndrăzniți să mă chemați f nume în fața publicului.

DOCTORUL HINKFUSS: Te-am jignit cumva?

ACTORUL PRINCIPAL: Da! Și continuați să mă jigniți far să vă dați seama, ținîndu-mă aici ca să discut cu dus neavoastră, după ce m-ați obligat să apar.

DOCTORUL HINKFUSS: Și cine, mă rog, ți-a cerut să discuți Dumneata ești cel care discută! Eu te-am chemat să- faci datoria.

ACTORUL PRINCIPAL: Sînt gata. Am să mi-o fac, cînd să-mi vină rîndul!

Se retrage, dînd la o parte ca furie cortina.

DOCTORUL HINKFUSS (*neplăcut impresionat*): Voiam să prezint...

PRINCIPAL (*apărînd din nou*): A nu, domnule! J-o să mă prezentați dumneavoastră unui public care mă cunoaște. Eu nu sînt de loc o marionetă, ca să mă puteți arăta publicului — ca pe o lojă goală sau pe un scaun mutat dintr-un loc în altul prin cine știe ce efect magic de-al dumneavoastră !

DOCTORUL HINKFUSS (*furios, printre dinți*): Dumneata profiți în clipa aceasta de faptul că trebuie să am răbdare.

ACTORUL PRINCIPAL (*întrerupîndu-l prompt*): Eu? de loc, domnule. Nu-i vorba de răbdare. De ce nu vrei să pricepeți că aici, în hainele acestea, domnul (*iși va spune numele*) nu mai există, pentru că s-a înțeles cu dumneavoastră să joace în seara aceasta într-o piesă improvizată? Or, ca să poată avea gata replicile, ce trebuie să se nască, să se nască din personajul pe care-l reprezintă, ca acțiunea să fie spontană și fiecare gest firesc, domnule... (*ca mai sus*) trebuie să trăiască personajul Rico Verri, să fie Rico Verri: și este, a și început să fie; ba chiar atît de mult, înțeleg, cum vă spuneam mai înainte, nu știu dacă se va mai putea adapta la toate combinațiile, surprizele și jocurile de lumini și umbre, pregătite de dumneavoastră pentru distracția publicului. Ați înțeles acum?

În acest moment se aude din spatele cortinei zgomotul unei palme răsunătoare și, imediat după aceea, protestul Bătrînului Actor Comic, care va juca rolul lui Fluierici.

BĂTRÎNUL ACTOR COMIC: Aoleo! Ce-a fost asta? Să nu îndrăznești să-mi mai dai asemenea palme, că... pe toți sfinții...

Protestul este primit cu risete în spatele cortinei.

DOCTORUL HINKFUSS (*privind de pe scenă în spatele cortinei*): Ce dracu faceți acolo? Ce mai e?

ACTRÎNUL ACTOR COMIC (*iese afară, ținîndu-se cu mina de obraz, îmbrăcat și machiat pentru a juca rolul lui Fluierici*): Este că nu tolerez ca doamna (*va spune numele Actriței de Caracter*), cu scuza că improvizează, să-mi

114

8«

.115

tragă palme (ați auzit, nu?), care pe deasupra mi-J stricat și machiajul.

fi arată obrazul palmei.

ACTRÎNUL DE CARACTER (*apărînd îmbrăcată și machiat pentru rolul doamnei Ignazia*): Dar apără-te, ce Dni, nezeu! E doar așa de ușor să te aperi! E pur și simplu, un gest instinctiv și firesc.

BĂTRÎNUL ACTOR COMIC: Și cum să mă apăr, cînd mi l, dai pe nepusă masă?

ACTRÎNUL DE CARACTER: Numai cînd le meriți, draga domnule!

BĂTRÎNUL ACTOR COMIC: O fi! Numai că vezi, dragă doamnă, eu nu știu cînd le merit.

ACTRÎNUL DE CARACTER: Atunci apără-te întotdeauna, [j. încă după mine le meriți întotdeauna.

Iar eu, dacă st improvizează, nu pot să ți le trag numai, și precis] un moment dat!

BĂTRÎNUL ACTOR COMIC: Dar nu-i de loc nevoie să mi l, tragi de-a binelea!

ACTRÎNUL DE CARACTER: Și cum, mă rog, adică să mă prefac? A, nu! eu nu joc după un rol învățat pe dinafară: totul trebuie să iasă de aici (*arată de la stomac în sus*) și să meargă strună, înțelegi?

Dumneata le ceri și eu ți le dau. DOCTORUL HINKFUSS: Domnilor, domnilor, vă rog, în fața publicului?! ACTRÎNUL DE CARACTER: Dar sîntem deja în roluri, domnilor!

director! BĂTRÎNUL ACTOR COMIC (*ducîndu-și din nou mina la obraz*)

Oho ! Nu se vede? !

DOCTORUL HINKFUSS: Deci dumneata așa îl înțelegi ACTRÎNUL DE CARACTER: Oh, iertați-mă! Voi ați să ne faceți!

prezentarea, nu? Ei bine, ne prezentăm singuri!

palma și nătîngul meu soț e prezentat cum nu ' poate mai bine.

liătrînul Actor Comic începe să fluiera ca Fluierici.

Priviți-l, vedeți? Fluieră. Exact în rol.

116

DOCTORUL HINKFUSS: Și cum, vi se pare posibil în felul acesta, adică așa, în fața cortinei, fără decor,

fără nici

o ordine?

TRITA DE CHARACTER: N-are importanță! Absolut nici

A o importanță!

OGTORTJL HINKFUSS: Cum adică n-are importanță? Și atunci cum vrei dumneata să înțeleagă publicul?

CTORU¹ PRINCIPAL: Dar bineînțeles că va înțelege! Va înțelege chiar mult mai bine așa! Lăsați în seama noastră, doar toți ne trăim rolurile.

ACTRITA DE CHARACTER: O să vedeți că pentru noi va fi mult mai ușor și mai firesc așa. N-o să mai fim împiedicați de un loc precis sau de o acțiune stabilită dinainte, care să ne taie elanul. Însă vom face, se înțelege de la sine, și tot ce ați pregătit dumneavoastră ! Până atunci, dați-mi voie să-mi prezint fiicele. (*Dă puțin la o parte cortina și strigă:*) Fetelor, veniți încoace! (*O apucă pe prima de braț și o trage afară.*) Mommina, (*apoi pe a doua*) Totina, (*pe urmă pe a treia*) Dorina, (*apoi pe a patra*) Nene. (*Toate fetele, cu excepția primei, fac la intrarea în scenă o reverență frumoasă.*) O mîndrețe de fete, mulțumesc lui Dumnezeu, care ar merita să devină toate patru regine ! Cine ar spune că tatăl lor e individul de colo ! (*Văzîndu-se arătat, domnul Palmiro își întoarce brusc capul și începe să fluiera.*) Fluieră, așa, fluieră! Ah, dragule, numai puțin grizu, cam cît o priză de-a mea de rîpe¹! De ce nu te face mina aia de sulf să tragi măcar o dată în piept puțin grizu! Da, scumpule, și să rămîi acolo mort, să piei o dată din fața ochilor mei!

TOTINA (*alergînd împreună cu Dorina s-o rețină*): Pentru Dumnezeu, mamă, nu începe iar!

DORINA (*în același timp*): Lasă-l mamă, lasă-l în pace!

ACTRITA DE CHARACTER: Ce-i pasă lui. El fluieră! (*Pe urmă, ieșind din rol, doctorului Hinkfuss*): Așa-i că merge strună ?

"OCTORUL HINKFUSS (*cu o străfulgerare de ironie răutăcioasă, găsind pe loc cum să-și salveze prestigiul*): După cum publicul a înțeles probabil, rebeliunea actorilor

¹ Un anumit soi de tutun de prizat.

117

în fața ordinelor mele e prefăcută, urzită între dinainte, ca să facă prezentarea mai spontană și ruș vie. (*în fața acestei ieșiri neașteptate, actorii rămu dintr-o dată ca niște marionete, cu gurile căscate. Doctore Hinkfuss își dă seama imediat. Se întoarce să-i privească și îi arată publicului.*) Și uluirea asta e tot prefăcut; } ACTORUL PRINCIPAL (*scuturîndu-se indignat*): Bufonerii! Rog publicul să fie convins că protestul meu nu a fost de loc prefăcut.

Dă la o parte cortina și pleacă furios.

DOCTORUL HINKFUSS (*imediat către public, confidențial*) Și ieșirea asta e tot prefăcută!

Prefăcută! Trebuie să dau, totuși, o oarecare satisfacție amorului propriu a, unui actor, ca domnul... (*îi pronunță numele*), dinlă cei mai buni pe care-i avem. Însă dumneavoastră înțelegeți că tot ce se întîmplă aici nu poate fi decît prefăcătorie. (*întorcîndu-se spre Actrița de Character*): Con tinuă, doamnă. (*Ca mai sus.*) Merge de minune. Dt altfel, de la dumneata nici nu mă puteam aștepta]; mai puțin.

ACTRITA DE CHARACTER (*descumpănită, înmărmurită, i. atîta nerușinare, nu mai știe ce să facă*): Ah! Vreți., Vreți să continui? Și... Și ce să fac, mă rog?

DOCTORUL HINKFUSS: Ei, Doamne, prezentarea pe care ai început-oatit de bine, după cum ne-a fost învoiala

ACTRITA DE CHARACTER: A, nu! Vă rog, domnule director, nu pronunțați cuvîntul învoială, dacă nu vreți să ni mai pot scoate o vorbă.

DOCTORUL HINKFUSS (*din nou, confidențial către public*) Magnifică!

ACTRITA DE CHARACTER: Dar dumneavoastră, iertați-mă vreți să lăsați chiar serios să se înțeleagă că a exista o învoială între noi pentru scena asta?

DOCTORUL HINKFUSS: Întreabă publicul dacă nu are ii clipa aceasta impresia că noi improvizăm în cadru piesei.

Domnul din fotoliul de orchestră, cei patru din stal, cel de la galerie încep să bată din palme; însă vor înceta imediat, dacă adevăratul public nu va fi molipsit de exemplu.

118

RIȚA DE CHARACTER: Da! de data asta da! Așa e! Într-adevăr improvizăm. Am ieșit pe scenă și acum improvizăm, dar atît eu, cît și dumneavoastră...

DOCTORUL HINKFUSS: Prin urmare continuă, continuă, cheamă-i pe scenă și pe ceilalți actori ca să-i prezinți!

■ CTRIȚA ^{DE} CHARACTER: Îndată! (*Chemîndu-i din spatele cortinei.*) Băieți, unde sînteți? Veniți toți încoace!

DOCTORUL HINKFUSS: Bineînțeles, intrînd din nou în rolul dumatăle.

VCTRIȚA DE CHARACTER: De asta să nu vă îndoiiți. Sînt în rol. Aici, aici, dragi prieteni.

Intră zgomotos cinci tineri ofițeri aviatori îmbrăcați în uniforme. Salută mai întîi cu emfază pe doamna Ignazia.

— Doamnă, scumpă doamnă, ce plăcere!

— Trăiască marea noastră Generăleasă !

— Și sfînta noastră protectoare!

Și alte exclamații de acest fel. Apoi le salută pe cele patru fete, care răspund cu bucurie. Unul se duce să-l salute chiar și pe domnul Palmiro. Doamna Ignazia încearcă să pună capăt acestor saluturi zgomotoase, într-adevăr improvizate.

ACTRIȚA DE CHARACTER: încet, dragii mei, mai încet! Nu faceți atîta zarvă! Așteptați, așteptați puțin! Pomâ-rici, dumneata vino încoace, oh, visul meu pentru Totina! Așa, ia-o de braț — bun! Acum dumneata, Sa-relli, vino aici cu Dorina!

AL TREILEA OFIȚER: Asta nu! Dorina e cu mine! (*O ia de braț.*) Nu ne jucăm!

SARELLI (*trîgînd-o de celălalt braț*): Ai putea totuși să mi-o cedezi mie, de vreme ce mama ei mi-o încredințează!

AL TREILEA OFIȚER: Nici nu mă gîndesc! Domnișoara și cu mine sîntem deja înțeleși.

SARELLI (*Dorinei*): Aha! Deci dumneavoastră sînteți de acord? Felicitări! (*Denunțîndu-i.*) li auziți, doamnă Ignazia?

AGTRIȚA DE CHARACTER: Cum adică, de acord?

°ORINA (*plictisită*): Ei, știți, doamnă... (*Numele Actriței de Character.*) De acord să ne jucăm rolurile.

119

AL TREILEA OFIȚER: Doamnă, vă rog să nu stricați ce s.J hotărît.

ACTRIȚA DE CHARACTER: Ah, da! Da! Iertați-mă, acum îmi amintesc! Dumneata, Sarelli, ești cu Nene.

NENE (*lui Sarelli, deschizînd brațele*): Cu mine! Nu-ți nj amintești că așa s-a stabilit?

SARELLI: Mai ales că noi sîntem aici numai ca să faceu nițel zgomot.

DOCTORUL HINKFUSS (*Actriței de Character*): Atenți,, doamnă! Vă rog, atenție!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Da, da! Iertați-mă, aveți fcutînj răbdare. Sînt atîția, că i-am cam încurcat. (*Căutîni în jur.*) Dar Verri? Unde e Verri? Ar trebui să fie aici cu camarazii lui.

ACTORUL PRINCIPAL (*prompt, scofînd capul de după cor. tină*): Cum să nu? Cu bravii camarazi care le învață pe scumpele dumneavoastră fiice ce-i modestia!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Și ce ai vrea, dumneata, mă rog"; Să le țin la călugărițe ca să învețe catehismul și broderia! A trecut vremea aceea Eneas... (*Se duce la el și apucîndu-l de mină îl trage afară.*) Fii cuminte, hai vino încoace! Uită-te la ele; nu și le etalează, însă află dumneata, care vorbești de modestie, că au virtuți dt soții gospodine, ca puține în ziua de azi! Mommina știi să facă bucătărie.

MOMMINA (*cu un ton de dojana, ca și cum, mama sa ar fi dezvăluit un secret de care sâ-i fie rușine*): Mamă!

DOAMNA IGNAZIA: Și Totina coase...

TOTINA (*ca mai sus*): Ce tot spui?!

DOAMNA IGNAZIA: Iar Nene...

NENE (*imediat, agresivă, amenințînd-o că-i astupă gura*)-Vrei să taci o dată, mamă?

DOAMNA IGNAZIA: ...să tot cauți și nu găsești dumneata alta care să transforme o haină veche într-una nouă..

NENE (*ca mai sus*): Hai, gata o dată! Ajunge!

DOAMNA IGNAZIA: ...să le scoată petele...

NENE (*îi astupă gura*): Ajunge, mamă!

DOAMNA IGNAZIA (*dîndu-i la o parte mina*): Să le întoarcă -sau ca Dorina, să știe să țină socotelile casei!

DORINA: Gata? Ți-ai golit sacul?

DOAMNA IGNAZIA: ...iată unde am ajuns! Le e rușine.

-I țijEKiCi': ...ca de niște vicii ascunse! -iMNA IGNAZIA: Pe urmă, nu sînt de loc pretențioase, se

mulțumesc și cu puțin; ca să se ducă la teatru, rămân
chiar flămânde! Bătrîna noastră melodramă: ah
Doamne! Ce-mi mai place și mie! ENfi (*care a intrat cu un trandafir în mînă*): Și Carmen,
mamă, nu-i așa?

își pune trandafirul în gură și rintă inișcindu-și șoldurile provocator.

Dragostea e ca o pasăre ciudată Pe care n-o poți îmblîzni...

ACTRIȚA DE CHARACTER: Da, și Carmen; însă nu simți că-ți Clocotește inima ca la focul bătrînei
noastre melodrame, cînd vezi cum nevinovăția strigă și nu e crezută, cînd vezi disperarea îndrăgostitei
„ah, infamul, cîntea și-a vîndut-o...” Intreab-o pe Mommina! Și cu asta, gata! Ajunge! (*Intorcîndu-se
spre Verri.*) Dumneata ai venit în casa noastră pentru prima dată, prezentat de tinerii aceștia.

AL TREILEA OFIȚER: N-am mai fi făcut-o!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Ofițer de garnizoană la tabăra de aviație de aici.

ACTORUL PRINCIPAL: Ofițer provizoriu, vă rog — numai pentru șase luni — pe urmă, basta. Dacă
o să vrea Domnul, se va sfîrși cu traiul lor fără griji pe socoteala mea!

POMÂRICI: Noi? Pe socoteala ta?

SARELLI: Ia te uită la el!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Asta n-are nici o importanță. Voiam să zic că nici eu, nici fiicele mele,
nici ăla de colo...

Din nou domnul Palmiro, imediat ce e indicat, întoarce capul și începe să fluiera.

Mai termină o dată, sau îți dau cu geanta în cap!

E o geantă cam mare. Domnul Palmiro încetează brusc.

■ ..nimeni din noi nu și-a dat seama de la început că în vinele dumitale curge sîngele negru, cu ura de
moarte a sicilienilor.

120

121

ACTORUL PRINCIPAL: ...și mă mindresc cu asta!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Știu, acum știu! (Și ce bine o știu.) I

DOCTORUL HINKFUSS: Doamnă, vă'rog, să nu anticipăm)

Să nu anticipăm!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Nu vă fie teamă, nu anticipez nimic. DOCTORUL HINKFUSS:

Faceți numai prezentarea. Să n

clară ! clară și atît!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Clară, clară, nu vă îngrijiți de asia. Vreau să spun numai cum a fost, că
la început nu se raîndrea cu asta; dimpotrivă, împreună cu noi toți ținea piept sălbaticilor de aici, care
socotesc parcă o dezonoare faptul că noi trăim ca pe continent, că pri-mim în casă cîțiva tineri și
permitem unele mici glume, așa, cum se fac în tinerețe, fără răutate. Glumea și el cu Mommina mea.
(*O caută în jur.*) Unde e? — a, uite-o. Haide, haide, vino încoace, biata mea fetiță; nu-i încă timpul să
fii așa. (*Actrița Principală care va juca rolul Momminei, e trasă de mîneacă, dar [se împotrivește.]*) Ei,
haide, vino!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Nu, nu! Lăsați-mă, doamnă, lăsa-ți-mă... (*Va spune numele Actriței de
Character; apoi înaintînd cu hotărîre spre Doctorul Hinkfuss.*) Domnule director, eu în felul acesta nu
pot să joc! V-o spun dinainte. Nu pot! Dumneavoastră ați schițat planul, ați stabilit ordinea tablourilor,
ei bine, să ne ținem de ele! Eu trebuie să cînt. Trebuie să mă simt singură, în largul meu, în rolul meu.
Așa, în vînt, n-am nici un chef să joc.

ACTORUL PRINCIPAL: Sigur! Poate că domnișoara, după această schemă, și-a scris deja replicile și
le-a învățat chiar pe dinafară.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Bineînțeles că m-am pregătit. Dumneata nu?

ACTORUL PRINCIPAL: Ba și eu! Și eu! Cum să nu! Dar nu și vorbele pe care trebuie să le spun. Să
fie clar, domni; șoară, să ne înțelegem de la început: să nu te aștept' să mă auzi vorbind după replicile
pe care ți le-ai pregătit dumneata. Eu am să spun ceea ce trebuie să spun.

Țîpă acest schimb de replici urmează o bombăneală simultană de comentarii între actori:

Ar fi chiar frumos!

Unul să-l oblige pe celălalt să spună ce-i convine
lui!

- Adio piesă improvizată, atunci! De ce n-a scris și rolurile celorlalți?! DOCTORUL HINKFUSS (*tăind
brusc comentariile*): Domnii jnei, domnilor, vorbiți cît mai puțin posibil, v-am mai spus-o. Vorbiți cît

mai puțin posibil! Gata. Prezentarea s-a terminat. Mai multă mișcare, mai multă mișcare și mai puține vorbe, ascultați-mă pe mine. Vă asigur că vorbele vor veni de la sine, spontan, din gesturile pe care o să le faceți, în funcție de acțiunea pe care v-am schițat-o. Faceți așa și n-o să greșiți. Lăsați-vă conduși și îndrumați de mine, așa cum s-a stabilit. Haideți, curaj! Și acum, retrăgeți-vă. Să lăsăm cortina. (*Se lasă cortina. Doctorul Hinkfuss, răminînd Ungă rampă, adaugă, întoreîndu-se spre public:*)

Doamnelor și domnilor, vă cer scuze. De-abia acum începe cu adevărat spectacolul. Cinci minute, numai cinci minute, cu bunăvoința dumneavoastră, ca să văd dacă totul e în ordine.

Se retrage dînd la o parte CORTINA. Cînei minute pauză.

122

11

Cortina se deschide din nou.

Doctorul Hinkfuss în loc să-i lase pe actori să apară, începe să trăgăneze lucrurile.

S-a gîndit el că „ar fi bine dacă la început v-aș oferi un spectacol sintetic despre Sicilia, cu ajutorul unei mici procesiuni religioase. Așa ceva ar da multă culoare locală”.

Și a luat toate măsurile pentru ca mica procesiune să se îndrepte de la intrarea în sală spre scenă, străbătînd culoarul care desparte în două aripi stalul și fotoliile de orchestră, în următoarea ordine:

1. patru copii din cor, în sutană neagră și cărnașe albă împodobită cu dantele; doi înainte și doi în urmă; vor purta patru luminări aprinse;
2. patru fete, așa-numitele „Verginelle”, îmbrăcate în alb, cu văluri albe și mănuși tot albe de atică, în mod special alese prea mari pentru mîinile lor, ca să pară stîngace; și ele vin tot două înainte și două în urmă, purtînd un mic baldachin de mătase albastră;
3. sub baldachin va sta „Sfînta Familie”, adică un bătrîn îmbrăcat și machiat ca să semene cu sfîntul Iosif, așa cum se poate vedea în icoanele cu Nașterea Domnului; are o aureolă de purpurină **în jurul** capului și ține în mînă lungă cîrje înflorită la un capăt; lîngă el stă o fată blondă, deosebit de frumoasă, cu ochii plecați, un surîs dulce și umil pe buze, îmbrăcată și pieptănată

124

ca Sfînta Fecioară Măria, cu o aureolă în jurul capului și ținînd în brațe un copilăș dolofan de ceară, care-l reprezintă pe Copilul Isus. Scena se mai poate vedea și astăzi în Sicilia, de Crăciun, în unele reprezentații sacre, populare, care folosesc corul și acompaniamentul instrumental;

4. un păstor mai bătrîn, cu căciulă de oaie și tundră de aba, cu picioarele înfășurate în piele de capră, și unul mai tînăr; vor cînta, unul din cimpoi și celălalt din fluier;
5. urmează un întreg cortegiu de femei și bărbați din popor, de toate vîrstele, femeile cu fuste hmgî, în cute mici și vălul de mătase tradițional pe cap, bărbații au haine scurte și pantaloni în formă de clopot, briuri de mătase în culori vii, iar în mînă, cu beretele negre tricotate, cu moț în vîrf; vor intra în sală, cîntînd în sunetele cimpoiului și fluierului:-

Astăzi și de-a pururi, Domnul

lăudat să fie;

lăudată-n veci să fie

Sfînta Fecioară Mărie.

În acest timp scena va reprezenta o stradă din oraș cu zidul alb și grosolan al unei case, ce ocupă, de la dreapta la stînga, peste trei sferturi din scenă, pînă cînd cotește spre fund. La colț, un felinar; după colț, în cealaltă parte a zidului, cea întunecată, se vede ușa unui cabaret, luminată de becuri colorate; peste drum, puțin mai în fund, oblic, portalul unei vechi biserici spre care duc trei trepte.

Cu puțin înainte de ridicarea cortinei, și de apariția procesiunii, pe scenă se vor auzi clopotele bisericii și, abia perceptibilă, orga. Cînd cortina se va ridica și va intra procesiunea, femeile și bărbații, care vor trece atunci pe stradă (opt sau nouă), vor îngenunchea pe scenă, la dreapta, de-a lungul zidului; femeile își vor face semnul crucii iar bărbații se vor descoperi. După ce procesiunea va ajunge pe scenă și va intra în biserică, aceștia o vor urma. O dată cu ultimul intrat va înceta și

125

dangătul clopotelor; în liniștea care s-a făcut, se mai aude un timp orga, al cărei sunet, pe măsură ce luminile de pe scenă se sting, e tot mai pierdut.

Brusc, de îndată ce glasul sacru al orgii se va stinge, va țîșni în contrast violent muzica de jaz din cabaret și, în același timp, zidul alb care ocupă peste trei sferturi din scenă va deveni transparent. Se vede interiorul cabaretului scinteind în zeci de lumini colorate; La dreapta, **pînă** la ușă, este așezat barul, în spatele căruia stau trei fete decoltate și vopsite țîpător. Pe peretele din fund, lîngă bar, alîrnă o perdea lungă do catifea do un roșu aprins, în fața căreia, ca un basorelieu, o stranie *chunteuse*, acoperită de văluri negre, palidă, cu capul dat pi! spate și tui ochii închiși chită cu o voce lugubră un cîntec de jaz. În puținul spațiu care mai rămîne între bar și

primul rînd de măsuțe rotunde, la care stau cei cîțiva consumatori, cu băuturile în față, își mișcă în cadență brațele și picioarele, cu spatele la bar, trei mici balerine blonde.

Printre consumatori este și Fluierici, cu o pălărie turtită ca o ciupercă pe cap și o țigară lungă de foi în gură. Consumatorul care stă în spatele lui, la o măsuță din rîndul al doilea, văzîndu-l așa de absorbit de mișcările celor trei balerine, se pregătește să facă pe socoteala lui o glumă feroce: taie două coarne lungi, din cartonul pe care e tipărită, alături do program, lista vinurilor și a celorlalte băuturi din cabaret.

Ceilalți consumatori, care și-au dat seama, se distrează grozav, îi fac cu ochiul și îl îndeamnă să se grăbească. Cînd cele două coarne sînt gata tăiate, lungi, drepte, de toată frumusețea, consumatorul se ridică și, cu multă grijă, le așază pe pălăria lui Fluierici.

Toți încep să rîdă și să bată din palme.

Fluierici, crezînd că rîsetele și aplauzele sînt pentru cele trei balerine, începe să rîdă și să bată din palme și el, făcîndu-i pe ceilalți să rîdă cu și mai mare poftă și să aplaude nebunește. Însă nu reușește să priceapă de ce se uită toți la el, și femeile de la bar, și micile balerine care sînt gata să se tăvălească pe jos de atîta rîs. Se pierde; rîsul i se sleiește pe buze, mîinile îi cad moi de-a lungul trupului.

Atunci, ciudata *chanteuse*, într-un elan de indignare, se desprinde de perdeaua de catifea și se îndreaptă spre Fluierici, ca să-i smulgă de pe cap podoaba de bațjocură, strigînd:

CLINTĂREAȚA: Sărman bătrîn! Să vă fie rușine!

Consumatorii o opresc, strigînd toți o dată, într-o hărmălaie de nedescris.

CONSUMATORII: — Stai la locul tău, proasto!

— Taci din gură și vezi-ți de treabă!

— Ce bătrîn sărman!

— Cine te-a rugat să te amesteci?

— Lasă-ne-n pace!

— Le merită!

— Le merită!

în mijlocul acestor strigăte, clintăreața va continua să protesteze, zbatîndu-se să scape din mîinile lor.

CINTĂREAȚA: Lașilor, dați-mi drumul! De ce le merită? Ce rău v-a făcut?

FLUIERICI (*ridieîndu-se în picioare, mai năucit ca oricînd*): Ce merit? Ce merit?

CEL CARE A FĂCUT GLUMA: Nimic, domnule Palmiro, n-o ascultați!

AL DOILEA CONSUMATOR: E beată, ca de obicei!

CEL CARE A FĂCUT GLUMA.: Duceți-vă acasă! Plecați de aici, domnule Palmiro. Țsta nu-i un loc potrivit pentru dumneavoastră !

împreună cu ceilalți, îi împinge spre ușă.

TREILEA CONSUMATOR: Știm noi foarte bine ce meritați dumneavoastră, domnule Palmiro!

126

127

Fluierici e condus afară cu podoaba sa de coarne pe cap. Transparența zidului se stinge. Se aud încă strigătele celor care o rețin pe cîntăreață; pe urmă, un hohot de rîs și muzica de jaz reîncepe.

CONSUMATOR: Așa-i cere meseria, domnule rîal-A¹ j₁₀. Să nu credeți niciodată în asemenea lacrimi!

ICI (*negînd, cu multă seriozitate*): Nu! Nu! Nu-i așa! Ce meserie? Vă dau cuvîntul meu de onoare că femeia

suferă: suferă cu adevărat. Și pe urmă, are aceeași **FLUIERICI** (*celor doi sau trei consumatori, care l-au* *auscos af_{affi} ac^{ee} j 9.*

și acum se distrează vazmdu-l ce frumoșii sta Incornorat mărturisit că si ea e de familie bună...

TRECEA CONSUMATOR: Nu, zău? Ia te uită! O fi și ea

AL DOILEA CONSUMATOR: Nu s-a întîmplat nimic! Și-ai fațade inginer?!

adus aminte de povestea de alaltăieri seară. **FLUIERICI** : Asta nu mai 7^{im}-V^e Ș^{tl}ueste că oricui l se poate

TREILEA CONSUMATOR: Toți știm că țineți la aceasts

cîntăreață... **AL DOILEA CONSUMATOR:** Voiau, așa, în glumă, ca ea sj

vă mai tragă o palmă, ca alaltăieri seară. **TREILEA CONSUMATOR:** Chiar așa! — spunînd c-o mo. ritați!

FLUIERICI: Aha! Acum am înțeles! Asta era! **INTÎIUL CONSUMATOR:** Ia priviți! Sus pe cer! Vedeți stelele?

AL DOILEA CONSUMATOR: Stelele? **TREILEA CONSUMATOR:** Cum, stelele? **INTÎIUL**

CONSUMATOR: Stelele! Se mișcă, domnilor! St

mișcă!

AL DOILEA CONSUMATOR: Scutește-ne! **FLUIERICI:** Crezi că se poate? **INTÎIUL CONSUMATOR:** Sigur că da! priviți! Ca și cum le-ai *Grupul merge la teatru. Cele patru fete și doamna*

atinge cineva CU două prăjini!

Ignazia slnt îmbrăcate în rochii de seară

strălucitoare

și extravan le. Și ridică mîinile, în formă de coarne.

AL DOILEA CONSUMATOR: Mai tacă-ti gura! De unde pîm^{TOTINA} (văzîndu-și tatăl cu cele două coarne pe cap): Dum-

unJe?

nezeule, papa, ce ți-au făcut?

AL TREILEA CONSUMATOR: Te pomenești că stelele ți se p^{OMARI}RIGI: Scîrbele! Lașii!

felinare?

FLUIERICI: Mie? Mi-au făcut ceva? Ce mi-au făcut?

AL DOILEA CONSUMATOR: Spuneți ceva, domnule Pal^{NENFI}: Dăți-le o dată jos de pe pălărie!

miro?

^{DOAMNA IGNAZIA} (în timp ce soțul bîjbîie cu

mîinile pe de-

FLUIERICI: Da, da! spuneam că eu, în seara asta, nu șt¹¹ *asupra pălăriei*): Ți-au pus'coarne?!

dacă ați băgat de seamă, dinadins am privit numai l»DORINA: Ticăloșii! Cine-a făcut asta?

balerine. Nici măcar n-am întors capul spre ea. M'TOTINA: Uitați-vă la ei!

impresionează așa de mult, așa de mult, sărăcuța *PLUIERTn (ALA I ■ i A*-

ea! Cînd o văd cum cîntă cu ochii închiși și cum li'en* JgTM £££ff): MinU pUS

lacrimile pe obraji!

o nenorocire. Și de fiecare dată cînd o aud oîntînd, simt... simt așa o neliniște, o tristețe...

în acest moment vin din stingă, în pas de marș, Totina la braț cu Pomărici, Nene la braț cu Sarelli, Dorina la braț cu Al treilea ofițer, Mommina Ungă Rico Verri și doamna Ignazia la braț cu ceilalți doi tineri ofițeri. Încă înainte ca grupul să intre în scenă, se aude Pomărici comandînd cadența. Cei trei consumatori, care între timp au devenit patru sau mai mulți, auzindu-i glasul, se retrag spre ușa cabaretului, lăsîndu-l pe domnul Palmiro singur sub felinar, cu coarnele pe cap.

POMĂRICI: Un, doi, un, doi, un, doi...

! De asta rî-

128

129

Pirandello — Teatru

DOAMNA IGNAZIA: Și mai stai acum și cu ele în nij,, pOJJARI^{cl}: Ați insultat niște doamne care trec pe stradă

Aruncă-le o dată, idiotule! Ești bun numai să fii J' r ' însoțite de noi, așa că e de datoria noastră să le luăm tăia de joc a tuturor nemernicilor!

părarea!

MOMMINA (mamei): Asta ne mai lipsea acum, să-l iei sj, , PATRULEA CONSUMATOR: Nimeni nu le-a insultat!

în primire...

TREILEA CONSUMATOR: Sigur că nu! Doamna ne-

a in-

TOTINA: ...cînd de vină sînt numai nespălații ăștia.

guițat pe noi!

VERRI (îndreptîndu-se spre ușa cabaretului unde consumate, nOAMNA IGNAZIA: Eu? Nu! Eu doar v-am spus în față ce

privesc scena și rid): Cine a îndrăznit! Cine a îndrăznii ' sînteți: niște pungași! ticăloși! netrebnici! buni să stați în cuști ca fiarele! asta sînteți! (Și cum toți con-

il apucă pe unul de piept.) Dumneata?

sumatorii rid cu nerușinare.) Rîdeți voi, rîdeți,

NENE: Stau și rîd...

nemer- CONSUMATORUL (incercînd să scape): Dă-mi drumul! fl. nicilor! Sălbaticilor ce sînteți!

sînt eu de vină! Și să nu îndrăznești să pui mîna t poMARIGI (împreună cu fetele și ceilalți ofițeri, Incercînd s-o

mme j

liniștească): Haideți, doamnă, veniți!

VERRI: Spune-mi cine a făcut asta!

sARELLI: Gata, acum!

POMĂRICI: Gata, Verri! Lasă-l în pace! Haide!

L TREILEA OFIȚER: Să mergem la teatru!

SARELLI: E inutil să mai facem și noi scandal!

NENE: Nu te înjosi să le răspunzi ăstora!

DOAMNA IGNAZIA: Nu, domnilor, vreau ca patronul cloaci AL PATRULEA OFIȚER: Să mergem, să mergem! E tîrziu!

ăștea de pungași să-mi dea satisfacție!

TOTINA: Precis că primul act s-a și terminat!

TOTINA: Lasă mamă, lasă!

MOMMINA: Sigur, haide mamă, vino! Lasă-i în

plata Dom-

AL DOILEA CONSUMATOR (inaintînd): Fiți atentă cum vo: nului!

biți, doamnă! Mai sînt și oameni de onoare pe aici POMĂRICI: Nu veniți și dumneavoastră cu noi la teatru,

MOMMINA: Așa se poartă oamenii de onoare?

domnule Palmiro?

DORINA: Pungași și ticăloși ce sînteți!

DOAMNA IGNAZIA: La teatru, el? Acasă! Du-te

imediat

AL TREILEA OFIȚER: Gata, domnișoară, haide, lasă-i acasă! Mîine trebuie să se scoale devreme ca să

mergă
 plata lor!
 AL PATRULEA CONSUMATOR: Ei, băieți, a fost O glumă,
 nou, auzind ce
 POMÂRICI: Interesant, dumneata numești asta glumă?
 AI, DOILEA CONSUMATOR: Doar 11 stimăm cu toții pe d» SARELU f si noi? la tMtral s» nu mai pi-M ti u
 ALTREnEONSTOATOR— "•*•«' • *»*
 n-avem nici un pic de stimă pentru dumneavoaștipOMRICI. Gta ajunge j
 doamnă dragă! CEILALȚI OFIȚERI: La teatru! La teatru! AL DOILEA
 CONSUMATOR: Ați ajuns de pomina!
 VERRI (amenințînd cu brațele ridicate): Dacă nu vă țin* în acest moment, doctorul Hlinkfuss, care a intrat
 în
 mra e vai de voi! âr în urma cortegiului și a stat într-un fotoliu
 din AL PATRULEA CONSUMATOR: Las-că O să-i raportăm «N primul rînd Pentru a «*praveghea
 reprezentația, se
 , , • n I, ridică în picioare și stneă:
 domnului colonel! r f 6
 AL TREILEA CONSUMATOR: Rușine! Ofițeri sînteți? DoCTORUL HINKFUSS: Sigur că da! Gata!
 Ajunge! La VERRI: Cine o să facă raport? teatru! Ați plecat la teatru! Eliberați
 scena! Consuma-
 GONSUMATORII (fi cei din cabaret): Toți! Noi, toți toru sã intre din nou în cabaret! Voi, ceilalți, ieșiți
 130
 131

prin dreapta! Și trageți puțin cortina, dar din J două părțile!

Actorii ascultă. Cortina se închide puțin, ca să lase la mijloc zidul alb, reprezentînd ecranul pe care
 trebuie proiectat spectacolul de operă.

Pe scenă, după ce toți ceilalți au dispărut, a mai
 rămas numai bătrînul Actor Comic.

BĂTRÎNUL ACTOR COMIC (doctorului Hinkfuss): Eu, nu mă duc cu ei la teatru, trebuie să ies prin stînga,u,

DOCTORUL HINKFUSS: Bineînțeles că prin stînga! Ce trebuie-i asta?

BĂTRÎNUL ACTOR COMIC: Nici una. De fapt voiam gg amintesc că nu m-au lăsat să spun nici un cuvînf, prea mare babilonie aici, domnule director!

DOCTORUL HINKFUSS: Ba de loc! Totul a mers foarte biiJ Și acum, haide, du-te o dată.

BĂTRÎNUL ACTOR COMIC: Trebuia să spun că toată vi, numai eu am fost țapul ispășitor!

DOCTORUL HINKFUSS: Bine, bine, gata! Ne-ai spus-t Hai, du-te o dată! Și acum urmează scena de la teatn (Bătrînul Actor Comic iese prin stingă.) Gramofon: și proiecția, repede! Filmul, vă rog!

Doctorul Hinkfuss se așază din nou pe scaunul său. între timp, la dreapta, în spatele cortinei care acoperă colțul de zid cu
 felinearul, oamenii din personalul de scenă au pus la gramofon un disc cu sfîrșitul actului I dintr-o veche operă
 melodramatică italienească. Puterea destinului sau Bal mascat, sau orice altceva: In același timp va avea loc și proiecția, pe
 zidul care servește de ecran. De-abia se aude gramofonul și începe proiecția, că loja dm sală, rămasă pînă acum goală,
 primește o lumină caldă, specială, care nu trebuie să se vadă de unde vine. Intră doamna Ignazia cu cele patru fete, Rico
 Verri și ceilalți ofițeri. Intrarea va fi zgomotoasă și va provoca imediat protestele publicului.

DOAMNA IGNAZIA: De necrezut! S-a și terminat prim¹ act!

jjA: Uff! Ce alergătură! (Se așază pe primul loc din lojă, în fața mamei): Dumnezeule, cald mai e!

Sîntem learcă!

SARICI (făcîndu-i vînt deasupra capului cu un evantai): ^p Slug^a dumneavoastră, doamnă! ^{oB}INA: Te cred! După ce ne-a dus în marș forțat! Un,

doi, un, doi...

VOCI DIN SALĂ: — Dar pînă cînd?! Liniște!

— Așa se intră într-o sală de teatru?! yoMMINA (Totinei): Mi-ai ocupat locul, scoală-te! l'OTINA:

Dacă Nene și Dorina s-au așezat la mijloc... PORINA: Am crezut că Mommina vrea să stea în spate cu Verri, ca data trecută. VOCI DIN SALĂ: — Liniște! Liniște!

— Mereu ei!

— E o adevărată nerușinare!

— Mă mir de domnii ofițeri!

— Nu e nimeni aici care să-i cheme la ordine?!

între timp In lojă e mare agitație din cauza schimbării locurilor. Totina cedează locul Momminei și se așază pe cel al

Dorinei, care se mută pe scaunul vecin, lăsat de Nene, care se va așeza pe canapea alături de mama ei. Rico Verri va sta Ungă Mommina pe canapeaua din față; În spate, Totina cu Pomărici; după ei, Dorina și cel de-al treilea ofițer; iar în fundul lojii, Sarelliși ceilalți doi ofițeri.

MOMMINA: Mai încet! Mai încet, ce Dumnezeu!

NENfi: Mai încet, nu? Intîi faci tot balamucul ăsta...

MOMMINA: Eu?

NENfi: Așa s-ar părea! N-ai fost tu cu schimbatul locurilor?

DORINA: Ce vă pasă. Lăsați-i să vorbească!

TOTINA: Parcă n-ar mai fi ascultat niciodată...

Spune titlul melodramei.

°MARIC: Ar trebui să aibă, totuși, oarecare considerație pentru niște doamne! ¹ DIN SALĂ: — Dumneata să taci!

E o rușine !

Afară cu scandalagiii!

132

133

— Dați-i afară!

— Tocmai loja ofițerilor trebuie să provoace un sJ menea scandal?

— Afară! Afară!

DOAMNA IGNAZIA: Canibalilor! Nu e vina noastră dacă J ajuns tîrziu! Spuneți și voi dacă orașul ăsta poate i considerat civilizat! Mai întîi o agresiune pe stradă acum, uitați-vă la ei, cum ne atacă în plin teatru; Canibalii !

TOTINA: Pe continent așa se face!

DORINA: Fiecare vine la teatru cînd vrea!

NENE: Mai sînt aici și oameni care știu cum se face și trăiește pe continent!

VOGI: Destul! Destul!

DOCTORUL HINKFUSS (*ridlcindu-se și adresindu-se actorii din lojă*): Da! Da! Destul! Ajunge! Nu exagerați, l rog, nu exagerați!

DOAMNA IGNAZIA: Da' de unde? Ce exagerare? Ei ne i curajează! Nu vedeți "că e o persecuție pur și simpl insuportabilă? Fiindcă am făcut și noi puțin zgomi cînd am intrat!

DOCTORUL HINKFUSS: Bine, bine! Dar acum ajunge!! altfel s-a terminat și actul!

VBRRI: S-a terminat? Slavă Domnului! Să ieșim afară!

DOCTORUL HINKFUSS: Bună idee! Toată lumea afară! I

TOTINA: Mie mi-e o sete!

Iese din lojă.

NENE: Să sperăm că o să găsim înghețată!

Ca mai sus.

DOAMNA IGNAZIA: Repede, repede copii, să ieșim! Simt' plesnesc!

Proiecția s-a terminat și gramofonul nu se mai aude. Cortina se închide complet. În timp ce sala se luminează, doctorul Hinkfuss se urcă pe scenă și se adresează publicului.

DOCTORUL HINKFUSS: Publicul care obișnuiește ca i»¹j un act și altul să iasă din sală, va putea să asiste, j^a vrea, la scandalul pe care oamenii noștri vor cont»¹¹

gj.l provoace și în foaiet; și asta nu pentru că așa vor ei, ci pentru că la ora actuală, indiferent ce fac, sar în ochii celorlalți, luați cum sînt în obiectiv și sînt condamnași să fie obiectul clevetirilor tuturor.'Duceți-vă, duceți-vă; dar vă rog, nu toți! Asta ca să nu se'facă prea mare înghesuială dincolo; gîndiți-vă: sînt o grămadă de oameni în spatele dumneavoastră care ar vrea și ei să vadă, ceea ce, de altfel, în mare, ați și văzut aici. Pot să vă asigur că cei care vor rămîne în sală nu vor pierde nimic esențial. Dincolo, ceilalți o să-i vadă amestecați printre spectatori, tot pe cei pe care i-ați văzut și dumneavoastră părăsind loja, pentru pauza obișnuită dintre acte. Eu am să profit de pauză ca să schimb decorul. Și am s-o fac în fața dumneavoastră, a celor care rămîneți în sală, ca să vă ofer un spectacol cu totul neobișnuit. (*Bate din palme ca un semnal și comandă:*) Trageți cortina!

CORTINA se trage din nou.

134

INTERMEZZO

TINA: Mie o limonada.

JURICI: O punguță cu bomboane de ciocolată... și niște ^{Po} caramele.

Nu, Pomârici, mulțumesc, dar n-are rost să cum-
Reprezentatie simultană în foaierul teatrului și pe scenă.

în foaierul teatrului, actrițele și actorii trebuie să dea impresia, cu cea mai mare libertate și firesc în mișcări, că
sînt numai niște spectatori printre spectatori (fiecare, se înțelege însă, în rolul său) în timpul pauzei dintre acte.
Vor forma grupuri în patru puncte diferite ale foaierului și fiecare din ele își va juca rolul independent de
celelalte, însă în același timp: Rico Verri cu Mommina; doamna Ignazia cu cei doi ofițeri care se numesc Pometti
și Mangini, se va așeza pe o canapea; Dorina va trece discutînd cu Al Treilea Ofițer, care se numește Nardi;
Nene și Totina vor merge cu Pomârici și cu Sarelli într-un colț al foaierului, unde va fi instalat un bufet cu
băuturi, cafea, bere, lichioruri, bomboane și alte bunătăți.

Din motive de spațiu, aceste scenete, diferite ca loc, dar simultane, sînt transcrise una după alta.

I

Nene, Totina, Sarelli și Pomârici, într-un colț al foaierului, la bufet.

NENE: N-aveți înghețată? Păcat! Dați-mi atunci o băutu' răcoritoare, vă rog! Da, una de mentă.
peri așa ceva!

IA: Cred că nici nu sînt bune! Sînt bune? Atunci, cum-pără-le, ce mai stai! E una din cele mai mari
satisfac-

tii---

...ciocolata?...

...o, nu... să-i facem pe bărbați să plătească!

E o nimica toată! Păcat că n-am avut timp să trecem pe la cafenea în drum spre teatru...

rRBLI: ...din cauza incidentului aceluia nenorocit...

TOTINA: Dar și papă, parcă dinadins frecventează anumite locuri, ca să dea ocazie să fie batjocorit de
toți nemernicii!

POMÂRICI (*dîndu-i în gură o bomboană de ciocolată*): Nu te amărî! Haide, nu te mai amărî!

NENE (*descrizînd gura ca o păsărică*): Și mie, nu?

POMÂRICI (*dîndu-i și ei*): Imediat, dar dumitale îți dau o caramea.

NENE: Dumneata ești chiar sigur că pe continent așa se face?

POMÂRICI: Cum să nu?! Să le dai fetelor frumoase cîte o caramelă direct în guriță? Mai mult ca
sigur!

SARBLLI: Și nu numai asta!

NENE: Nu numai asta? Și ce altceva?

POMÂRIGI: Eh, dacă am vrea să facem totul ca pe continent!

TOTINA (*provocator*): De exemplu?

SARBLLI: Nu putem să vă dăm exemplul aici.

NENE: Atunci mîine o să luăm cu asalt tabăra de aviație!

TOTINA: Și vai de voi dacă n-o să ne luați în avion.

POMÂRICI: Vizita o să ne facă mare plăcere, dar în privința zborului, din nenorocire...

SARELLI: E interzis prin regulament!

POMÂRIGI: Cu comandantul de-acum...

TOTINA: Parcă ați spus de căpcăunul ăsta că o să plece în curînd în permisie?!

Nu vreau s-aud nimic: vreau să zbor deasupra orașului pentru plăcerea de a-l scuipa de sus. Se poate?

136

137

SARELLI: Să zbori, nu! imposibil...

NENE: Bine, nu mai zbor, dar să-i trag așa, un scuipe I da?... Atunci, te însărcinez pe dumneata!

onl • Si știi dumneata cum i s-a răspuns? I-a tras o palma ^{NA} zdravănă!

Papă? Și ea? Săracul papă, parcă n-ar primi des-la mama!

II

Dorina și Nardi, plinibindu-se.

NARDI: Știi că tatăl dumitalo e îndrăgostit nebunește,

cîntăreața de la cabaret? DORINA: Papă? Ce spui? NARDI: Papă, papă, poți să mă crezi. De altfel,
tot oraș

știe. DORINA: Dumneata vorbești serios? Papă îndrăgostit

Izbucnește într-un ris atât de puternic, încât toți spectatorii din apropiere se întorc să-i privească.

NARDI: N-ai văzut că înainte fusese la cabaret?

DORINA: Te implor, nu-i spune nimic mamei; l-ar jupi de viu! Dar cine e cîntăreața asta? Dumneata o ci noști?

NARDI: Da, am văzut-o o dată. E o nebună îndurerată.

DORINA: Cum adică, îndurerată?

NARDI: Se spune că atunci cînd cîntă — plînge; stă cu ochi închiși și plînge cu-adevărat. Ba cîteodată, sfîrșită de disperarea care-o face să plîngă și, între noi fie zis, beată, se prăbușește la pămînt.

DORINA: Daa? Atunci poate că vinul e de vină!

NARDI: Poate. Dar se pare că bea tocmai fiindcă este dit perată.

DORINA: Și papa? Oh, Dumnezeu! Bietul de el! E de-s dreptul nenorocit săracul papă, nu-i așa? Nu, totu? eu nu pot să cred!

NARDI: Nu-ți vine să crezi? Și dacă am să-ți spun că într* seară, cred că era cam amețit și el, s-a dat în specta col în fața întregului cabaret. S-a dus cu lacrimile-' ochi și cu batista-n mîină să-i șteargă lacrimile doah nei, care cînta ca de obicei cu ochii închiși!

DORINA: Nu se poate! Chiar așa a făcut?

Exact așa i-a spus și el în fața tuturor consumato-ilor care rîdeau: „Și tu, nerecunoscătoare? Parcă i destule de la nevastă-mea!"

ilor care naeau: „Ș

n.aș primi destule de la nevastă-mea!"

În momentul acesta ajung lingă bufet. Dorina le vede pe Totina și pe Neni și împreună cu Nardi fuge spre ele.

III

În fata bufetului Neni, Totina, Dorina, Pomărici, Sarelli și Nardi.

DORINA: Știți ce mi-a spus Nardi? Că papă este îndrăgostit de cîntăreața de la cabaret!

TOTINA: Nu se poate!

NBNfi: Și tu crezi? Glumește!

DORINA': Nu, nu, e adevărat! e adevărat!

NARDI: Garantez că-i adevărat.

SARELLI: Da, da, am aflat și eu.

DORINA: Oh, și dac-ați ști ce-a făcut?!

NENfi: Ce-a făcut?

DORINA: A primit de la ea o palmă în plină cafenea!

NBNfi: O palmă?!

TOTINA: De ce?

DORINA: Pentru că voia să-i șteargă lacrimile!

TOTINA: Ce lacrimi?

DORINA: Lacrimile ! fiindcă se zice că e o femeie care plînge tot timpul...

TOTINA: Acum ați înțeles? Aveam dreptate cînd vorbeam adineauri? El e! el e vinovat! Și atunci, cum vreți ca lumea să nu rîdă și să nu-și bată joc de el? ELi.T. Dacă vreți o dovadă, căutați-i în haină, în buzunarul de la piept. Acolo trebuie să țină fotografia cîn-tăreței. Bietul domn Palmiro! într-o zi mi-a arătat-o și mie, cu niște exclamații pe care nu le mai repet.

138

139

Iv

Rino Vern și Mommina, deoparte.

MOMMINA (*intimidată puțin de figura întunecată cu ca*

Rico Verri a ieșit din sală): Ce ai? VERRI (*cu o politețe forțată*): Eu? Nimic, ce să am? MOMMINA:

Atunci de ce stai așa? VERRI: Nu știu. Știu numai că dacă mai stăm puțin J

lojă, înnebuneam de-a binelea. MOMMINA: Viața asta a devenit de nesuportat. VERRI (*tare, aspru*):

În sfîrșit îți dai seama? MOMMINA: Te rog, mai încet I Toți ochii sînt asupra noastră VERRI: Tocmai

de asta! De asta! MOMMINA: Am ajuns că aproape nici nu mai știu ce să fîj

și cum să vorbesc. VERRI: Aș vrea să știu și eu ce au de privit atîta, de J

stau și ascultă tot ce ne spunem?! MOMMINA: Te rog, fă-mi plăcerea și liniștește-te! Nu-i pro. voca!

VERRI: N-am venit aici ca toți ceilalți? Ce văd la noi așJ de ciudat, de stau cu ochii holbați? Eu pur și simplu mă-ntreb dacă e posibil...

MOMMINA: ...tocmai — cum îți spuneam și eu mai înainte-să trăiești, să te miști, să mai îndrăznești să privești, sub ochii tuturor. Uite-i cum s-au strâns în jurul surorilor mele și dincolo, în jurul mamei.

VERRI: Parc-am fi aici ca să dăm un spectacol! MOMMINA: Da!

VERRI: Mă ierți, dar surorile dumitale, din nefericire... MOMMINA: Ce fac? VERRI: Nimic, aș vrea să nu observ, dar mi se pare că le place...

MOMMINA: Ce anume? VERRI: Să iasă în evidență! MOMMINA: Dar nu fac nimic rău: rîd, vorbesc... VERRI: Sfidează prin atitudinea lor îndrăzneată! MOMMINA: Iartă-mă, dar acolo sînt și colegii dumitale. ■■■ VERRI: Știu, ca să le ațîțe; și te rog să mă crezi, că încep să mă irite tot mai mult, în special domnul SarelHi dar și Pomârici și Nardi.

wțjiA: Se distrează și ei...

P,,t,l- Ar putea să-și dea seama că o fac în dauna reputației unor fete ta locul lor. De-ar fi în stare măcar să se ăhtină de la unele gesturi și vorbe.

abțînă de ia uneie g [OMMINA: Asta da, așa e.

Bl: De exemplu, eu n-aș tolera ca unul din ei să-și per-dnmneat

jjl: De exemp, ită cu dumneata...

[jiINA: ...știi bine că prima care n-ar tolera-o, aș fi eu! Hi: E mai bine să trecem peste asta. înainte și dumneata, da, da, și dumneata ai permis unele lucruri!

JQUIMINA: Dar acum, nu! De altfel, de mult timp nu mai e așa. Ar trebui să știi.

yERRI: N-ajunge s-o știu eu: trebuie s-o știe și ei!

jfOMMINA: Dar ei o știu! O știu!

VERRI: Ei nu o știu! Nu numai o dată au ținut să-mi demonstreze că nu vor s-o știe. Mă provocau!

MOMMINA: Nu-i adevărat! Cînd a fost asta? Pentru Dumnezeu, nu-ți vîrî asemenea idei în cap!

VBRRi: Ar trebui să înțeleagă că nu se glumește cu mine!

MOMMINA: Fii sigur că înțeleg! Inșă, cu cît dumneata lași să se vadă că nu-ți place nici măcar o glumă nevinovată, cu atît ei continuă, poate chiar ca să-ți arate că era fără răutate.

VERRI: Deci dumneata îi scuzi?

MOMMINA: Dumnezeu, nu! Pentru dumneata vorbesc așa, ca să te liniștești. Și, poate și pentru mine, ca să nu te mai știu într-o stare de veșnică agitație. Să mergem. Văd că mama s-a ridicat. Cred că vrea să intre-n sală.

V

Doamna Ignazia stă pe o banchetă împreună cu Pomeni și Mangini.

DOAMNA IGNAZIA: Ah, dragii mei, ați putea să-i fiți de mare ajutor, nici nu știți ce mare ajutor ați putea să-i dați civilizației.

•«ANGINI: Noi? Cum anume, doamnă Ignazia? °AMNA IGNAZIA: Cum? începînd să dați lecții la clubul vostru!

140

141

■

POMETTI: Lecții? Cui să dăm lecții?

DOAMNA IGNAZIA: Bădăranilor din oraș! Măcar o oră pe *W*

MANGINI: Dar ce fel de lecții?

POMETTI: De bună-cuviință?

DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu! O lecție de informare, cum ș zice. Cîte o oră pe zi, în care să le arătați cum se *w* ieste în marile orașe de pe continent. Dumneata, di, Mangini, de unde ești?

MANGINI: Eu? Din Veneția, doamnă.

DOAMNA IGNAZIA: Din Veneția? Oh, Doamne, Veneția visul meu! Și dumneata, Pometti?

POMETTI: Eu — din Milano.

DOAMNA IGNAZIA: Milano! *Milan*. îmi închipui. *El* «*o* *Milan*... Eu sînt din Neapole; din Neapole care este! fără să nesocotesc Milanul și recunoscînd meritul, Veneției — vreau să spun, ca natură... un paradis Chiaja! Posilipo! Gînd mă gîndesc, îmi vine... îmi vin să plîng... Ce lucruri frumoase!...

Vezuviul, Capri,, Și dumneata ai Domul, Galeriile, Scala... iar dumneati — Piața San Marco, Canal Grande... Doamne, câte frumuseți mai sînt pe lume!... În schimb, aici s-au adunat toate murdăriile... și măcar de-ar fi numai pe străzi!

MANGINI: Doamnă, vă rog, nu le strigați în față asemewi lucruri!

DOAMNA IGNAZIA: Ba nu! Le-o strig în față. Ah, dragii mei, Sfînta Clara din Neapole. Murdăria o poartă și-n eil O au în inimă și în sînge. Veșnic turbați! Voi n-aveți impresia asta? Că parcă sînt mereu turbați?

MANGINI: Să spun drept, mie...

DOAMNA IGNAZIA: Dumitale nu ți se pare? Dar așa este: Toți sînt parcă arși de... cum se spune? de o furie înăsf cută, care îi face să devină sălbatici unii față de alții Ajunge ca unul, știu eu, să privească încoace, în loj de încolo, sau să-și sufle nasul ceva mai tare, sau săi treacă ceva prin cap și să zîmbească; Doamne apără? păzește! Pentru mine a zîmbit; și-a suflat nasul așa d'tare, ca să mă insulte pe mine; a privit încoace în l" să privească încolo ca să-mi facă mie în ciudă! Nu pot¹ să faci nimic fără să nu bănuiască cine știe ce răutat* ascunsă dedesubt, pentru că răutatea stă la pîndă * ei toți.

Uitați-vă-n ochii lor. Ți se face frică. Au od¹

Je lup.- Gata, sus! O fi timpul să intrăm. Să mergem]a sărmanele copile.

Trebuie calculai timpul necesar pentru ca toate cele patru grupuri să-și joace simultan scenele, fiecare la locul indicat, pentru ca la sfîrșit, în același timp, să vină unii spre alții, și să părăsească foaierul Împreună (chiar tăind unele replici sau adăugînd, dacă va fi nevoie). Simultaneitatea aceasta va trebui însă calculată și în funcție de timpul de care va avea, nevoie Doctorul Hinkfuss ca să-și înfăptuiască minunile pe scenă.

Aceste minuni ar putea fi lăsate pe seama inspirației bizare a Doctorului Hinkfuss. Dar, fiindcă el și nu autorul povestirii a vrut ca Rico Verri și ceilalți tineri ofițeri să fie aviatori, va voi, probabil, să pregătească în fața publicului rămas în sală, o scenă frumoasă care să reprezinte un clmp de aviație, cu un efect de perspectivă excepțional. Noaptea, sub un minunat cer înstelat, cîteva elemente sintetice: în fundul scenei se vede, mică de tot, căsuța albă a ofițerilor, cu ferestrele luminate; pe cîmp, presărate ici-colo, cîteva avioane și ele tot mici; lumini întunecate creează o atmosferă deosebit de sugestivă; se aude zumzetul unui avion invizibil, care se pierde în noaptea senină. Doctorul Hinkfuss își poate permite această plăcere, chiar dacă în sală n-a mai rămas nici un spectator. În acest caz (care trebuie totuși prevăzut și el), inlmezso-ul nu va mai fi, însă, o reprezentație simultană în foaier și pe scenă. Răul se poate remedia cu ușurință: dacă Doctorul Hinkfuss, după ce va deschide din nou cortina, va vedea că verva lui n-a reținut în sală nici măcar cîțiva spectatori, se va retrage în culise, ușor contrariat și va da dovada, bravurii sale atunci cînd reprezentația din foaier s-a terminat și publicul chemat de clinchetul clopoșeilor

va intra în sală și își va ocupa locurile. Important este ca spectatorii să aibă răbdare și să suporte aceste lucruri care sînt ca o garnitură. Dat fiind, însă, că se poate vedea după multe semne că asemenea lucruri le plac, ba mai mult, caută chiar cu o

142

aviditate lacomă garnitura, preferînd-o mincărurilor adevărate și sănătoase, toate acestea sînt spre mulțumirea lor; cel care are dreptate este, deci, Doctorul Hinkfuss, care, drept urmare, le mai toarnă după scena cu tabăra de aviație încă una, spunînd clar și cu disprețul unuia care-și poate permite unele lucruri că, de fapt, se poate lipsi de prima, deoarece nu este strict necesară. A pierdut atîta timp doar ca să obțină ceva efect; va da, de fapt, să se înțeleagă contrariul, respectiv că nu mai vrea să piardă timp, sărînd peste o scenă care putea fi omisă fără nici o pagubă.. Vom omite și noi comenzile pe care Doctorul Hinkfuss le va da cu destulă ușurință decoratorilor, mașiniștilor și personalului de scenă pentru montarea taberei de aviație. Imediat ce totul va fi gata, va cobori În sală și se va posta în mijlocul culoarului ca să dea ultimele comenzi în legătură cu efectele de lumină. După care, socotînd că totul merge cum nu se poate mai bine, se va urca din nou pe scenă.

DOCTORUL HINKFUSS: Nu, nu și iar nu! Totul jos! Stricat tot! Să înceteze zumzetul! Stingeți, stingeți! Mă gîii dese că putem să ne și lipsim de scena asta. Efectul, nimic de zis, e frumos, dar cu mijloacele de cari dispunem putem obține altele la fel de frumoase, da? care, în plus, sa facă și acțiunea să înainteze mai răpii Din fericire, în seara asta sînt complet liber și spe că n-o să vă displacă să vedeți cum ia naștere un spectacol ; nu numai sub ochii dumneavoastră, ci chiar (1 de ce nu?) cu participarea tuturor.

Vedeți dumneavoastră, domnii mei, teatrul e ca gun căscată a unei mașinării uriașe căreia îi e foame: o foafl pe care domnii poeți...

UN POET DINTR-UN FOTOLIU DE ORCHESTRĂ: Vă rog, H«1 numiți pe poeți domni; poeții nu sînt domni!

DOCTORUL HINKFUSS (*prompt*): În sensul acesta nici cri ticii nu sînt domni, și totuși, eu i-am numit așa, d* tr-o afectare polemică, care cred că, în cazul acești îmi este permisă. Spuneam, așadar, că are o foame f care domnii poeți nu știu să i-o potolească. Și nu pute" decît să deplîngem faptul că fantezia... poeților, în*

144

poiată, tiu este în stare să găsească pentru această uriașă mașinărie, care este teatrul, ca și pentru alte

mașinării care au crescut și s-au dezvoltat ulterior, o hrană potrivită și îndestulătoare. Nu vreau să înțeleg prin aceasta că teatrul înseamnă în primul rând un spectacol. Este artă, e-adevărat, însă este și viață. Este creație, la fel de adevărat, însă nu e durabilă, e de moment. E o minune: forma care se mișcă! Și minunea, domnii mei, nu poate fi decât de moment. Într-o singură clipă în fața dumneavoastră se poate naște o scenă, în interiorul ei iucă una, și încă una. Un moment de întuneric; o manevră rapidă; un joc de lumini sugestiv. Acum ani să vă arăt. Priviți! (*Bate din palme și comandă.*)
Întuneric!

Se face întuneric. Cortina se lasă încet în spatele Doctorului Hinkfuss. În sală se aprind din nou luminile, în timp ce clopoștii îi cheamă pe spectatori la locurile lor.

În cazul în care tot publicul ar fi părăsit sala iar Doctorul Hinkfuss (în imposibilitatea celor două reprezentații simultane, în foaier și pe scenă), ar fi constrâns să aștepte întoarcerea publicului pentru a realiza scena taberei de aviație, și pe urmă cea a monologului, se înțelege, că nu va fi lăsată cortina și că, după ce s-a făcut întuneric, va urma să dea ordine în fața publicului în vederea continuării spectacolului.

Aici se prevede cazul în care, așa cum e de dorit, există această simultaneitate (ar trebui chiar să se găsească o modalitate care să o asigure). După ce cortina s-a lăsat și în sală s-a făcut din nou lumină, Doctorul Hinkfuss continuă.

DOCTORUL HINKFUSS: Să așteptăm pînă va intra tot publicul. De altfel, doamna Ignazia și domnișoarele La Croce, însoțite de tinerii ofițeri, trebuie să aibă și timpul necesar ca să se întoarcă acasă. (*Adresîndu-se Domnului din Fotoliul de Orchestră, care tocmai intră în sală.*) între timp, n-ați vrea dumneavoastră, care m-ați întrerupt de atîtea ori și cu atîta îndîrjire, să informați publicul rămas aici, dacă s-a întîmplat ceva nou în foaier...

145

DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Cu mine vorbiți, DOCTORUL HINKFUSS: Da, da, cu dumneavoastră. ,3

vrea să fiți atît de amabil... DOMNUL DIN FOTOLIUL DE ORCHESTRĂ: Nu, nu s-a întîlplat nimic nou. O diversiune plăcută. Au vorbit înjît

ei. Am aflat numai că domnul Palmiro, caraghioJ

acela de „Fluierici”, e îndrăgostit de cîntăreața de JJ

cabaret. DOCTORUL HINKFUSS: Da? De fapt asta s-a putut vedea t

actul dinainte. De altfel, are foarte puțină importanți TÎNĂRUL DE LA GALERIE: Iertați-mă, dar am mai îi)tu

și că ofițerul Rico Verri... ACTORUL PRINCIPAL (*scofînd capul de după cortină, pe i spatele Doctorului Hinkfuss*): Ajunge! Terminați o dau

cu ofițer în sus, ofițer în jos! Las-că scap eu de unii

forma asta! DOCTORUL HINKFUSS (*adresîndu-se Actorului Principal, cJ*

și-a retras deja capul): Pardon? Dumneata ce te amei

teci? ACTORUL PRINCIPAL (*scofînd din nou capul*): Pentru ci

titlul ăsta mă irită, și vreau să pun lucrurile la punct;

nu sînt ofițer de carieră.

își retrage din nou capul.

DOCTORUL HINKFUSS: Ai mai spus asta, și chiar la încJ put! (*Adresîndu-se Tînărului Spectator.*)

Vă rog să ni scuzați. Spuneți că...

TÎNĂRUL SPECTATOR (*intimidat și încurcat*): Da... nu, ni mic... Spuneam că... acest domn Verri a arătații dincolo, în foaier, că e în toane proaste și că... parol începe să fie sătul de scandalul pe care-l provoacă dot nișoarele și... doamna mamă...

DOCTORUL HINKFUSS: Bine, foarte bine, însă și povestJ asta s-a putut vedea încă de la început. În orice cai vă mulțumesc.

Din spatele cortinei se aude aria lui Siebel din Faust de Gounod, cîntată la pian.

„Vorbe de dragoste — flori dragi...”

146

Iată și pianul! Totul e gata. (*Desface puțin cortina și comandă cuiva din fundul scenei.*) Gongul!

Ză sunetul gongului, coboară de pe scenă și se așază pe scaunul său.

CORTINA se trage.

III

La dreapta, în fund, scheletul unui perete cu geamuri, care are în mijloc o ușă, astfel încît dincolo să se poată zăriși anticamera, vag colorată și luminată de o lampă aprinsă. La mijlocul scenei încă un schelet de perete, prevăzut și el în centru cu o ușă deschisă, prin care se intră din salonul aflat în partea dreaptă, în sufragerie,

sugerată sumar printr-un bufet pretențios și o masă acoperită cu un covor roșu, deasupra căreia atârna un candelabru stins, cu un abajur enorm, în formă de clopot, portocaliu și verde.

Pe bufet există, printre altele, un sfeșnic de metal cu o luminare, o cutie de chibrituri și un dop de plută de la o sticlă. În salon, pe lângă pian, mai sînt un divan, cîteva măsuțe, scaune.

La deschiderea cortinei se pot vedea Pomârici, cîntînd la pian, iar Nene cu Sarelli și Dorina cu Nardi, valsînd.

De-abia s-au întors de la teatru. Doamna Ignazia și-a legat în jurul capului un batic de mătase neagră, ca un bandaj, din cauza unei dureri de dinți care a apucat-o pe neașteptate. Rico Verri a alergat la o farmacie de noapte, sperînd să găsească o doctorie cu care să-i treacă. Mornmina stă lângă mama ei, pe divan ; lângă divan se află

Pometti. Totina o dincolo **țn** afara scenei) cu Mangini.

MOMMINA (*mamei, în timp ce Pomârici cîntă și cele perechi dansează*): Te doare rău?

Dă să-i pună mina pe obraz.

IGNAZIA: Nu mă atinge că turbez!

: Verri a și alergat la farmacie. Trebuie să se întoarcă dintr-o clipă într-alta.

IGNAZIA: N-o să-i deschidă! O să vedeți că n-o să-i deschidă!

Dar sînt obligați să-i deschidă, e farmacie de noapte!

MNA IGNAZIA: Parcă n-ai ști în ce lume trăim! Au! Aoleu! Nu mă faceți să vorbesc. înnebunesc, nu mai pot! Sînt în stare să nu-i deschidă, dacă știu că e pentru mine!

Lui Verri o să-i deschidă, altfel e în stare să

le spargă ușa! (*calmă, continuînd să danseze*): Chiar așa, fii liniștită,

mamă! DORINA (*ca mai sus*): Ia imaginează-ți ce-ar fi dacă nu i-ar

deschide?! Dacă-l provoacă, e mai fiară ca ei! DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu, nu vorbiți așa! Bietul de el,

e așa de bun! A alergat numaidecît. MOMMINA: Și numai el, după cît se pare. Voi nici măcar

nu v-ați oprit din dans! DOAMNA IGNAZIA: Lasă-i, lasă-i să danseze! Tot nu mi-ar

trece durerea dacă ar sta în jurul meu să mă întrebe

cum îmi este. (*Lui Pometti.*) Tot răul mi se trage de

la furia, de la turbarea care-mi răscolește sîngele cînd

îi văd pe oamenii ăștia.

NENE (*oprindu-se din dansat, aleargă spre mama ei, înflăcărată de propunerea pe care vrea s-o*

facă): Mamă, dacă ai

spune *Ave Măria* ca data trecută? POMETTI: Sigur că da! Cea mai bună idee! ENE (*continuînd*): Știi

că atunci cînd ai spus-o, ți-a trecut

durerea!

ETTI: încercați, doamnă! Mai încercați o dată! RINA (*continuînd să danseze*): Da, mamă, spune-o! Ai

^s vezi că o să-ți treacă.

p ■ Cu siguranță. Însă și voi terminați cu dansul! ,)«' „, ȚTTi: Bineînțele! Pomârici, întrerupe și tu!

Mama o să spună *Ave Măria* ca data trecută!

148

149

POMÂRICI: (*ridicîndu-se de la pian, și apropiîndu-se de c M*

lalți): Excelentă idee! Să vedem dacă minunea o J

se repete. SARELLI: Dar, în latină, doamnă Ignazia! Spuneți-o f

latină I

NARDI: Sigur, doamnă! O să aibă mai mult efect. DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu, dați-mi pace! Ce vreți de J

mine? I NENE: Dar ai dovada de data trecută, mamă! Știi doar,

te-a lăsat!

DORINA: Pe întuneric! Pe întuneric! NENE: Să ne reculegem! Să ne reculegem! Pomârici, stii lumina!

POMÂRICI: Dar unde e Toțina? DORINA: Dincolo, cu Mangini. Dumneata nu te mai gînj

atît la Totina și stinge lumina! DOAMNA IGNAZIA: Nu așa! Ne trebuie cel puțin o lumi

nare. Și aveți grijă ce faceți cu mîinile. Totina să vini

și ea aici.

MOMMINA (*strigă*): Totina! Totina! DORINA: Luminarea e dincolo! NENE: Du-te și ia-o tu, eu mă

duc după statueta Madonei!

Iese în fugă prin ușa din fund, în timp ce Dorina intră în sufragerie împreună cu Nardi ca să ia sfeșnicul de pe bufet. Pe întuneric, înainte de a-l aprinde, Nardi o îmbrățișează puternic și o sărută pe gură.

DOAMNA IGNAZIA (*strigă după Nene care a și fugit*): Lași» nu te mai duce! Nu-i nevoie de statueta! Putem să-i lipsim de ea!

POMĂRICI (*ca mai sus*): Mai bine ad-o pe Totina aici! I DOAMNA IGNAZIA: Da, da! Totina să vină încoace! Repedți POMETTI: O măsută ca să slujească drept altar!

Se duc să o ia.

DORINA (*intrând cu sfeșnicul aprins, în timp ce Porniri*

stinge lumina): Iată și luminarea! POMETTI: Pune-o aici, pe măsută! NENE (*din fundul scenei, cu statueta Madonei*): Și iată f

Madona!

Și Totina?

imediat! Și nu mă mai plictisi atîta cu Totina! IGNAZIA: Dar putem și noi să știm ce tot face dincolo!

Nimic, pregătește o surpriză! O să vedeți! (*Apoi, invitându-i pe toți cu un gest.*) Veniți toți încoace!

Așa, și de jur împrejur! Reculește-te, mamă!

Tablou. în întuneric ușor rarefiat de lumina tremurătoare a luminării, Doctorul Hinkfuss a pregătit [j] un efect delicat: o lumină de miracol, dulce și difuză (lumina psihologică), verzuie, izvorită parcă din speranța că minunea se va înfăptui. Aceasta imediat ce doamna. Ignazia, în fața Madonei așezate pe măsută împreună cu sfeșnicul, va începe să spună rugăciunea rar și grav, așteptându-se ca după fiecare cuvînt să-i treacă durerea.

DOAMNA IGNAZIA: Ave Măria, gratia plena, Dominus te-cum...

Deodată, un tunet și un fulger roșu, violent, țîșnește diabolic și distruge totul. Totina, îmbrăcată băiețește, în uniformă lui Mangini, intră cîntînd, urmată de acesta, care e îmbrăcat cu un halat foarte lung de-al domnului Palmiro. Tunetul este vocea Totinei care cîntă, iar fulgerul, lumina pe care o aprinde Mangini înrînd.

TOTINA: „Vorbe de dragoste, flori dragi...”

Se înalță un strigăt unanim de protest.

NENE: Taci din gură, idioato! MOMMINA: A stricat totul! TOTINA (*zăpăcită*): Dar ce-am făcut?

ORINA: Mama tocmai spunea Ave Măria.

(*către Nene*): Ai fi putut să-mi spui! • Sigur! Trebuia să-mi închipui că ai să pici exact acum! JȚJNA: Doar eram îmbrăcată cînd ai venit să iei statueta!

U?j '• Așa că ai fi putut să-ți dai seama singură! ^{UJ}«INA: Gata! Isprăviți! Ce facem acum?

150

151

POMĂRICI: O luăm de la capăt! Totul de la început!

DOAMNA IGNAZIA (*cu un aer timp, așteptînd, de parcă J simți deja minunea înfăptuită*): Stați...

Așteptați... J știu...

MOMMINA (*fericită*): Ți-a trecut?

DOAMNA IGNAZIA (*ca mai sus*): Nu știu... a fost dracul s. Madona dar... (*Se strîmbă cu toată fața din cauza yJ nou cal de durere.*) Nu, nu... au, au!... Iar m-a apucat! Ce să-mi treacă! Auuu! Doamne, ce durere... (*Sei, vinge dintr-o dată, bate din picior și își impune singur* Ei bine, nu! Nu mă dau bătută! Cîntați fetelor! Și vj băieți! Faceți-mi plăcerea și începeți să cîntați! să las durerea asta spurcată să mă umilească! Hai Moț mina, dă-i drumul: „Se înalță flacăra!”

MOMMINA (*în timp ce toți strigă și bat din palme: « Da! M Minunat! Corul din „Trubadurul” »*):

Nu, mamă, nj mă simt în stare! Nu pot!

DOAMNA IGNAZIA (*rugînd-o înciudată*): Ai putea să-mi [plăcerea asta, Mommina! E pentru durerea mea!

MOMMINA: Dar dacă-ți spun că nu mă simt în stare!

NENE: Ei, haide! Fă-'i și-tu o dată pe plac!

TOTINA: Doar ți-am spus că nu vrea să se lase umilită i durere!

SARBLLI și NARDI: Da, da! Ajut-o, domnișoară!

DORINA: Doamne, că mult te mai lași rugată!

NENE: Iți închipui că nu știm de ce nu vrei să cînti?

POMĂRICI: Dar, domnișoara o să cînte!

SARELLI: Dacă e din cauza lui Verri, nu-ți fie teamă (o să-l punem noi la punct!

POMĂRICI: Dacă o să cînti, te asigur că durerea o să fie alfi gata.

DOAMNA (GNAZIA: Da, fetița mea, fă-o, haide, fă-o pent mama ta!

POMBTI: E plină de curaj Generăleasa noastră!

DOAMNA IGNAZIA: Totina, tu ai să fii Manrico!

TOTINA: Bineînțeles! Sînt gata îmbrăcată!

DOAMNA IGNAZIA: Faceți-i mustățile! Repede! Cine-i fetei mele mustățile?!

MANGINI: Prezent! I le fac eu!

POMÂRICI: Te rog! Dacă-mi dai voie, i le fac eu!

152

. Uite aici dopul de plută, Pomârici! Fug să-i aduc pălărie cu pene! Și basmaua galbenă și șalul roșu pentru Azucena!

lese în fugă prin fundul scenei și se întoarce puțin după aceea cu tot ce a spus.

[ARICI (Totinei, făcîndu-i mustățile): Binevoiește și stai o clipă liniștită!

IGNAZIA: Minunat! Tu, Mommina, ai să fii Azu-ena.

MMirNA (ca pentru sine, fără să mai aibă putere să se împotrivească): Nu, eu nu... DOAMNA

IGNAZIA (continuînd): ...Totina are să fie Manrico...

-JARELLI: Iar noi toți, corul țiganilor! DOAMNA IGNAZIA (indicînd motivul melodiei): „La lucru, la lucru! Haide! Lovește! Cine viața țiganului o-mpodobește?!

Pune întrebarea cîtorva care rămîn uitîndu-se la ea, fiindcă nu știu dacă întrebarea e în glumă sau în serios. Atunci întreabă din nou, adresîndu-se celorlalți.

„Cine viața țiganului o-mpodobește?”

Însă și aceștia rămîn uitîndu-se la ea. Nemaiputînd de durere și înfuriată la culme, li întreabă pe toți ca să-i trezească și să primească răspunsul.

„Cine viața țiganului o-mpodobește?”

TOȚI (înțelegînd abia acum, intonează răspunsul): Țigăncuușaaa!

DOAMNA IGNAZIA (respirînd de ușurare că a fost în sfîrșit înțeleasă): Ufff! (Pe urmă, în timp ce ei țin ultima notă, ca pentru sine, crispîndu-se de durere): Dumnezeule, Dumnezeule mare! Nu mai pot! Hai copii, curaj! Da-ți-i drumul l Cîntați!

POMARIGI: Așteptați puțin să termin și eu!

°RINA: Tot mai ai? Ajunge atîtl

RELLI: E foarte bine!

H E delicioasă! Acum pălăria! Repede! (I-o dă și se întoarce spre Mommina.) Și tu, fără mofturi! Baticul

153

pe cap! (Lui Sarelli.) Leagă-i-l la spate! (Sarelli J execută.) Și acum, șalul, așa! Bine!

*f

DORINA (U face vînt Momminei care e fără viață): Da' I că-te o dată !

'■'

POMÂRIGI: Am avea nevoie și de ceva în care să lovim! I

NENE: Am găsit! Talgerele de alamă!

Se duce să le ia din bufetul din sufragerie, se întoarce și le împarte.

POMARICI (ducîndu-se la pian): Atenție! O luăm de la încel put! Gata!

„Iată cețoasele urme ale nopții...”

Începe să cînte la pian corul țiganilor cu care începe actul al II-lea din „Trubadurul”.

CORUL (atacă): „Iată cețoasele urme ale nopții Lasă a cerului boltă imensă...”

Apoi lovind talgerul:

„La lucru, la lucru. Haide! Lovește! Cine viața țiganului o-mpodobește?”

De trei ori:

„Țigăncușa!” POMÂRIGI (Momminei): Atenție domnișoară! E țîndul du] mitale! Ceilalți în jurul ei! MOMMINA (înaintînd):

„Trosnește flacăra! Mulțimea sălbatică

Aleargă spre ea fericită!

Strigăte vesele în jur răsună:

Între bandiți o femeie se-arată.”

în timp ce toți cîntă, întli în cor și pe urmă Mommina singură, doamna Ignazia, așezată pe un scaun, mișeîndu-și ca o ursoaică, cînd un picior, cînd altul, ca bolborosi în cadență, ca și cum ar spune o litanie spre ușurarea durerii sale.

DOAMNA IGNAZIA: Dumnezeule mare, simt că mor! Mor, Dumnezeule! Pedepsă pentru toate

păcatele mele! Ge durere, Sfinte Dumnezeule! Bine Doamne, loveș-te-mă! Dar fă-mă să sufăr numai eu, Doamne, să plă'

tesc numai cu pentru că fetele mele petrec;! Cîntați, gurnpelc melc, cîntați, bucurați-vă! Lăsați-mă să mă chinui singură. Durerea asta e pedeapsa cerului pentru păcatele mele! Așa vă vreau, mulțumite, vesele, în săritoare! Așa Doamne, *dă, lovește-mă* pe mine! Numai pe mine și lasă-mi copilele să se bucure! Da, Doamne, vreau ca de fericirea de care eu n-am avut parte niciodată niciodată, Doamne, niciodată — măcar copilele mele să aibă parte! Trebuie, Doamne, trebuie să aibă parte! Am să plătesc eu, fă-mă pe mine să plătesc pentru ele, dacă nu ascultă întotdeauna de sfintele tale porunci. (*Și cîntă împreună cu ceilalți, în timp ce lacrimile îi curg șiroaie.*) Țigăncuușaaa! Liniște! Acum cîntă Mommina, glas de aur, „Flacăra!”... Au! Cum simt eu în cap flacăra asta! „Fericită”, da, da, „Fericită”.

In acest moment vine din fund Rico Verri. La început rămîne năucit, ca și cum ar fi văzul deschizîndu-se o prăpastie sub picioare; pe urmă se năpustește asupra lui Pomărici, îl smulge de pe scaunul de la pian și-l aruncă la pămînt, strigînd.

RICO VERRI: La dracu! Vă bateți joc de mine?

O clipă rămin toți uluiți. Se aud cîteva exclamații protesti, nepotrivite.

XENE: Ia uite ce maniere! DORINA: E nebun?

Pe urmă pe scenă se produce învîlmășeală, Pomărici

se scoală și se năpustește spre Verri, iar ceilalți

intervin să-i despartă, și să-i țină, vorbind toți

deodată, într-o hărmălaie de nedescris.

: Ai să-mi dai socoteală pentru astal VERRI (*respingîndu-l violent*): încă n-am terminat! SARELLI și

NARDI: — Mai sîntem și noi!

— Ai să ne dai socoteală la toți!

VERRI: La toți! La toți! Sînt gata să vă mut fălcile la toți! TOTINA: Cine te-a făcut stăpîn în casa noastră? VERRI: Mă trimiteți după doctorie...^{Do}AMNA IGNAZIA: ...da, după doctorie. Și?

154

155

VERRI (*arătînd spre Mommina*): O găsesc mascată în

asta! DOAMNA IGNAZIA: Dumneata ai să pleci imediat din mea!

MOMMINA: Eu nu voiam, nu voiam! Le-am spus că nu vi DORINA: Ați auzit-o?! Proasta asta se mai și scuză!

NENE: Dumneata profiți de faptul că n-avem un bărl

la casă, care să te dea afară-n brînci, așa cum merit; DOAMNA IGNAZIA (*către Nene*): Repede! Fugi și cheamj,

pe tata! Să se dea jos din pat și să vină imediat ai:: SARELLI: Dacă-i vorba așa, putem să-l dăm afară și noi!

NENE (*alergînd să-l cheme pe domnul Palmiro*): Papa, papj

lese.

VERRI (*lui Sarelli*): Cine, voi? Aș vrea s-o văd și pe-astj¹ Hai, dați-mă afară! (*După Nene care fuge:*) Cheamjîj pe papă. De ce nu? Sînt gata să dau socoteală stăpl. nului casei de ce fac! pentru că pretind să fiți respec-j tate!

DOAMNA IGNAZIA: Și cine, mă rog, te-a însărcinat pe dunh neata cu asta? Cum îndrăznești să pretinzi așa ceva!

VERRI: Domnișoara știe bine cum!

Arată spre Mommina.

MOMMINA: Da, dar nu așa, nu prin violență!

VERRI: Aha, deci eu sînt cel violent?! Eu, nu ei, care s-ail

purtat cum s-au purtat cu dumneata? DOAMNA IGNAZIA: Iți mai spun încă o dată că nu vrei

să știi nimic! Uite ușa: afară! VERRI: Nu, doamnă! Nu dumneavoastră trebuie să-mi spt-l

neți asta! DOAMNA IGNAZIA: O să ți-o spună și fata mea! Dar să ști

că în casa mea eu sînt stăpînă! DORINA: Toate patru ți-o spunem! VERRI: N-ajunge, dacă domnișoara e cu mine! Eu sînt sil¹

gurul de aici care are intenții serioase! SARELLI: Ia uitați-vă la el! Intenții serioase?! NARDI: Dar nu facem nimic rău! VERRI: Domnișoara știe bine! POMĂRICI: Măscărichile!

20

^w: Măscărici sînteți voi! (*Punînd mina pe-un scaun.*) gi feriți-vă să vă mai amestecați în povestea asta, dacă nu vreți să se termine prost!

gTTI (*camarazilor*): Înapoi, înapoi! N-are rost! Să ne retragem!

Nu trebuie! De ce!

N-o să ne lăsați singure! Doar nu e el stăpîn în isa noastră!

Nardi, vezi să nu cazi bolnav mîine! O să ne revelem!

(*întră foarte neliniștită*): Papă nu e acasă! DOAMNA IGNAZIA: Nu e acasă?

L-am căutat peste tot! Nu-i nicăieri! Cum se poate? Nu s-a întors acasă? Se vede că nu s-a întors! ilOMMINA: Unde-ar putea să fie? DOAMNA IGNAZIA: La ora asta, în oraș? SARELLI: Poate că s-a dus iar la cabaret! POMÂRICI: Doamnă, noi plecăm. DOAMNA IGNAZIA: Nu, nu încă, așteptați... MANGINI: N-aveți încotro! Mai așteptați puțin, că nu pot

să plec așa!

TOTINA: Ai dreptate! Iartă-mă! Am uitat că sînt îmbrăcată în uniforma dumatăle. Mă duc să mi-o scot.

Fuge afară.

POMÂRIGI (lui Mangini): Așteaptă numai tu ca domnișoara

să ți-o dea înapoi. Noi plecăm. DOAMNA IGNAZIA: Dar eu nu văd... VERRI: Nu-i nimic, văd ei, văd ei, dacă dumneavoastră

nu vreți să vedeți!

DOAMNA IGNAZIA: Iar eu îți repet că dumneata ești cel care trebuie să plece, nu ei! Ai înțeles?

: Nu, doamnă, nu. Ei! Pentru că în fața intențiilor mele serioase, își dau seama că nu mai e loc pentru gluma lor infamă.

: Bine, bine, ai să vezi tu mline cum glumim! 'ERRI: Sînt plin de nerăbdare să văd!

: Te rog, Verri, te rog! (*fierblind*): Dumneata să nu te rogi de nimeni!

156

157

MOMMINA: Nici nu rîmă rog! Voiam să-ți spun numai că vîj

e a mea, fiindcă am acceptat! Nu trebuia, cînd șîji

că dumneata... NARDI: ...ca sicilian serios ce se află, nu putea să știe J

glumă I

SARELLI: Însă acum, gata! Am isprăvit și noi! VERRI (*adresîndu-se nu Momminei, ci Actriței Princip'*

ieșînd spontan din rol, cu ciuda Actorului Princip

care e obligat să spună ceea ce nu vrea): Minunat! Ac'

ești mulțumită? MOMMINA (*pusă brusc în situația Actriței Principale, nM*

merită): De ce anume? VERRI (*ca mai sus*): Că ai spus ce nu trebuia! Ge rost av

să iei vina asupra dumatăle, acum la sfîrșit? MOMMINA (*ca mai sus*): Așa mi-a venit, am simțit...

VERRI: Ga să le dai curaj lor! Eu trebuia să fiu ultimul]

și să le strig că o să aibă de-a face cu mine! MANGINI: Chiar și eu, în halat? (*Și sare neindemînic, J nîndu-se în gardă.*) Gata! Hop ! NENE și DORINA (*rîzînd și bătînd din palme*): Grozav!

Bravo! Bravo! VERRI (*ca mai sus, indignat*): Bravo, nu? Stricați totul ci'

prostiile voastre! Așa o să terminăm la sfîntul așteaptă DOCTORUL HINKFUSS (*'ridicîndu-se din fotoliu*): Da de unde

Era foarte bine! Continuați, vă rog, mai departe!

Din fundul scenei, unde e ușa casei, încep să se audă bătăi tot mai puternice.

MANGINI (*scuzîndu-se*): Gînd ești în halat poate să-ți vini

să și glumești, nu? NENE: Normal că da! VERRI (*lui Mangini, disprețuitor*): Dumneata ești bun 4

joci arșice, nu să apari pe scenă I

I

MOMMINA: Dacă domnul (*va spune numele Actorului Pm*

cipal) vrea să-și joace mimai el rolul, fără noi, să v

spună și plecăm de aici! VERRI: A, nu ! Plec eu, plec eu, dacă alții vor să facă nuBi"

cum au chef și le vine lor la socoteală, chiar dacă '

prost!

pjA IONAZIA: Dar pentru Dumnezeu, mie mi s-a părut foarte potrivită replica domnișoarei: „E vina mea că am acceptat".

SARICI (*lui Verri*): Și P.e urmă, poate e bine să afli, că mai sîntem și noi aici! Li: Trebuie să ne trăim și noi rolurile! : Vrea să fie numai el bine! Fiecare are dreptul să

joace!

„OCTORUL HINKFUSS (*strigînd*): Terminați o dată! Gata! continuați scena! Mi se pare că ești chiar dumneata acum, domnule (*numele Actorului Principal*) cel care strici totul!

: Ba nu, domnule! Nu eu sînt de vină! Dimpotrivă, eu aș vrea ca cine trebuie să vorbească, să vorbească și să-mi răspundă așa cum trebuie! (*Face aluzie la Actrița Principală.*) De tre iceasuri repet, c-am și răgușit, „Domnișoara știe! Domnișoara știe!" și domnișoara nu găsește nici măcar o vorbuliță ca să mă susțină. Mereu atitudinea asta de martiră!

MOMMINA (*exasperată și aproape gata să plîngă*): Dar sînt o victimă! Sigur că sînt! Sînt victima surorilor mele, a casei, a dumatăle, victima tuturor!

în această clipă, printre actorii care vorbesc lingă

• rampă cu Doctorul Hinkfuss, își face loc Bătrînul

Actor Comic, zis „Fluierici”, cu o față de mort, ținîndu-se cu miinile insîngerate de plntecul lovit de cuțit.

Vesta și pantalonii sînt și ei plini de sînge.

FLUIERICI: Cum vine asta, domnule director! Adică eu vin și bat pînă nu mai pot la ușă, plin de sînge tot, cu mațele scoase; trebuie să intru și să mor pe scenă, ceea ce nu-i de loc ușor pentru un actor comic, și nu-mi deschide nimeni; aici toți se ceartă; actorii nici nu mai sînt în rol... Unde e efectul pe care ziceați că o să-l scot cînd am să apar plin de sînge, muribund și beat pe dea-supra! Vreți să-mi spuneți și mie, ce mă fac acum? STORUL HINKFUSS: Se rezolvă imediat! Sprijină-te de . cîntăreața dumatăle. Unde e? «NTĂREAȚA: Sînt aici.

UL DINTRE CONSUMATORII DE LA CABARET: Sînt și eu 'i ca să-l susțin.

158

159

DOCTORUL H.ÎNRFUSS: Cu atît mai bine, susține-l și du-l neata.

FLUIERICI: Trebuia să urc scările ținîndu-mă de ei... DOCTORUL HINKFUSS: Presupune și dumneata că le-ai J

cat, ce dracu! Și voi fiți gata! V-ați văietat destul. §1

poate să vă-necați ca țiganul la mal?! (*Se-ntoarce j.*

scaunul său mormăind.) Pentru un amor propriu „J

gerat și idiot!

Se reia scena.

Domnul Palmiro vine din fundul scenei, sprijinit de Cîntăreață și de Consumatorul de la Cabaret. Cum îl vîd, soția și ficele încep să țipe. Însă Bătrînul Actor Comic și-a pierdut și el însușileșirea, așa că le lasă un timp să se descarce, cu un suris resemnat pe buze și cu aerul că spune: „Ei bine, cînd o să sfîrșiți voi, o să vorbesc eu”. îi lasă, de asemenea, cînd pe Cîntăreață, cînd pe Consumatorul de la Cabaret să răspundă la avalanșa de întrebări pline de neliniște, deși, pe de altă parte, ar vrea ca ei să nu scoată nici un cuvînt și toți să aștepte răspunsul adevărat, pe care și-l rezervă pentru el la sfîrșit. Ceilalți, văzîndu-i zîmbetul zeflemitor, nu îi dau seama unde vrea să ajungă și continuă să-și joace rolurile cît pot mai bine.

DOAMNA IGNAZIA: Doamne sfinte, ce s-a întîmplat?

MOMMINA: Papă, papa dragă!

NENE: Ești rănit?

VERRI: Cine v-a lovit?

DORINA: Dar unde e lovit? Unde?

CONSUMATORUL: În pîntec!

SARELLI: Cuțit?

CONSUMATORUL: E tăiat rău! A pierdut o groază de sînd pe drum.

NARDI: Cine a făcut asta? Cine? POMETTI: La cabaret?

MANGINI: Întindeți-l pe pat, pentru Dumnezeu! POMARICI: Aici, aici, pe divan! DOAMNA

IGNAZIA (*în timp ce Cîntăreață și Consumatori*

ii așază cu grijă pe domnul Palmiro pe divan): Deci doi”

nul se-ntorsese la cabaret?

j: Cum poți să te mai gîndești acum la cabaret, mamă? i-l vezi cum este?

IGNAZIA: Cînd vîd cum îmi intră-n casă... Pri-*veste, privește cum o strînge lingă el. Cine e asta?

TĂBEAȚA: o femeie care, în orice caz, are mai multă inimă decît dumneata, doamnă!

AMATORUL DE LA CABARET: Doamnă, gîndiți-vă că soțul dumneavoastră e pe moarte!

IOMINA: Dar ce s-a întîmplat? Cum a fost? rSUMATORUL DE LA CABARET: A vrut să-i i ia apărarea...

Arată spre Cîntăreafo

nOAMNA IGNAZIA (*cu un zîmbet strîmb*): Se putea! Cavalerul!

CONSUMATORUL DE LA CABARET (*continuînd*): ...și a urmat o încăierare...

CtNTĂREAȚA: ...și criminalul...

CONSUMATORUL DE LA CABARET: ...a lăsat-o pe ea și s-a năpustit asupra lui!

VBRII: Și l-au prins?

CONSUMATORUL DE LA CABARET: Nu! A fugit amenințându-i pe toți cu cuțitul.

NARDI: Dar, cel puțin, știți cine este?

CONSUMATORUL DE LA CABARET (*arătînd spre Cîntăreața*): Știe ea foarte bine...

SARELLI: Amantul ei?

CÎNTĂREAȚA: Călăul meu ! Călăul meu!

CONSUMATORUL DE LA CABARET: Voia să facă un adevărat măcel!

NENE: Mamă, să trimitem repede după un doctor!

Intră Tolina numai pe jumătate îmbrăcată.

TOTINA: Ce-i aici? Ce s-a întîmplat? Dumnezeule, papă;

cine l-a lovit? MOMMINA: Haide, papă, vorbește, spune și tu ceva, măcar un cuvînt!

DORINA: De ce ne privești așa? ENFI: Se uită la noi și zîmbește. ^{OTI}NA: Cum s-a întîmplat? Unde!

"OAMNA IGNAZIA (*Totinei*): La cabaret, nu vezi? (*Arată*

Pre Cîntăreața.) Puahl E limpede!

160

161

■ Luigi Pirandello — Teatru

NENE: Un doctor! Repede un doctor! Doar n-o să-l... I
să moară așa!

MOMMINA: Cine se duce după un doctor? MANGINI: M-aș duce eu, dacă n-aș fi...

Își arată halatul.

TOTINA: Ah, uitasem! Du-te și ia-ți uniforma de dincoj NENE: Dumneata, Sarelli, dar repede, te rog!

SARELLI: Da, sigur că da! M-am dus!

Iese prin ușa din fund împreună cu Mangini.

VERRI: Dar de ce nu vorbește? (*Face aluzie la domnul și*

miro.) Ar trebui să spună, totuși, ceva... TOTINA: Tată! Tăticule! NENE: Se uită la noi și zîmbește.

MOMMINA: Sîntem toate aici, lîngă tine, papă! VERRI: Oare vrea să moară fără să ne spună nici un cuvînt?

POMÂRIGI: Lui puțin îi pasă! Stă acolo de nici nu știi dacă-i viu sau mort. Ce o fi așteptînd? NARDI: Eu unul nu mai știu ce să spun! Ferice de Sarelli că a fugit după doctor, și de Mangini, cu uniforma lui... DOAMNA IGNAZIA (*adresîndu-se soțului*): Vorbește o dată,

omule! N-ai nimic de spus? Dacă m-ai fi ascultat...

Dacă te-ai fi gîndit că aveai patru fete, care acum poartă

că n-o să mai aibă nici pîine pe masă!... NENE (*după ce a așteptat o clipă împreună cu ceilalți*): Nil mici Uitați-vă la el! Stă și zîmbește! MOMMINA: Nu e firesc. DORINA: Papă, nu poți să te uiți la noi și să zîmbești î?

felul acesta. Doar reprezentăm ceva pentru tine, nu? CONSUMATORUL DE LA CABARET: Poate că e așa, fiindcă:

cam băut... MOMMINA: Nici așa nu e firesc! Gînd cineva bea și e trist

la băutură, tace, de acord; dar dacă e destul de vesel

ca să zîmbească, atunci și vorbește! Altfel, să nu m

zîmbească, și gata! DOAMNA IGNAZIA: Putem măcar să știm și noi de ce zîmbești așa?

Pentru a doua oară rîdînd toți o clipă în așteptare.

162

DOAMNA IGNAZIA: Pentru că-mi face plăcere să văd că toți sînteți... It mai buni decît mine.

ELI (*în timp ce toți se privesc între ei, pierzîndu-și brusc elanul*): Ce zice?

DOAMNA IGNAZIA (*sculîndu-se în capul oaselor*): Asta zic, că după ce am intrat în casă nici eu nu știu cum, fiindcă n-a venit nimeni să-mi deschidă, deși bătusem o grămadă (je vreme la poartă...

...NARDI (*ridicîndu-se din fotoliu, înfuriat*): Iar o iei 'e li' capăt?

DOAMNA IGNAZIA: ...nu mai pot să mor, domnule director, îmi vine să rîd cînd îi văd pe toți ce grozavi sînt, și nu mai pot să mor. Slujnica (*privește în jurul său*) trebuia să intre în fugă și să anunțe: „Oh, Doamne, stăpînul! Doamne sfînte, stăpînul! îl aduc rănit!”

DOCTORUL HINKFUSS: Ce rost mai au toate astea? S-a spus sau nu că ai intrat în casă?

FLUIERICI: Atunci, de ce, mă rog, să nu se spună și c-am murit, și gata bilciul!

DOCTORUL HINKFUSS: Nu, domnule! Dumneata trebuie să vorbești, să-ți joci scena, să mori, înțelegi?

FLUIERICI: Bine, dacă-i așa, poftim scena (*se întinde pe divan*) am murit!

DOCTORUL HINKFUSS: Nu așa ne-a fost vorba, domnule dragă!

FLUIERICI (*sare în picioare și vine în față*): Atunci, scumpe domnule director, poftiți aici și omorâți-mă dumneavoastră ! Ce vreți să vă mai spun? Vă repet încă o dată că eu singur nu mai pot să mor! Îmi pare rău, dar nu sînt o armonică pe care o desfăci și o strîngi cînd ai poftă, iar dacă mai apeși și pe clape, ea, gata: cîntă!

DOCTORUL HINKFUSS: Dar colegii dumitale...

FLUIERICI (*prompt*): ...sînt mai buni decît mine. Am mai spus-o și mi-a făcut chiar plăcere. Eu nu pot! Pentru mine intrarea în scenă era totul. Ați sărit peste ea... gata, s-a terminat! Eu, ca să montez, aveam nevoie de strigătul slujnicei, și Moartea trebuia să pătrundă o dată cu mine în mijlocul veseliei nerușinate din casa asta... o Moarte beată, așa cum stabilisem, beată de un vin care s-a făcut singe.

Trebuia să vorbesc, știu, vinul și

163

slungele trebuiau să-mi dea curaj, să încep să spre groaza tuturor, sprijinit de femeia aceasta. *trage lingă el pe Cîntăreață și se agață cu un braț de gît ei.*) Așa! Să spun niște cuvinte fără sens, fără legali și în același timp îngrozitoare pentru soția mea, pentru fete și chiar pentru tinerii aceștia, ca să le arăt că am făcut pe idiotul, a fost fiindcă ei au fost răi: rea, fiece rele, prieteni răi! Nu, nu, eu eram neghi Numai eu eram bun, ei erau răi; numai eu eram deștept, ei erau proști; eu aveam ingenuitatea de part, mea, ei erau de o bestialitate perversă. Așa! (*înfuri duse, ca și cum l-ar contrazice cineva.*) Deștept, da! IJ lîgent, așa cum sînt copiii (nu toți, bineînțeles, ceica cresc în mijlocul grosolăniei și violenței celor maiji. Inșă toate acestea trebuiau spuse de un om beat și ț, delir. Trebuia să-mi duc mîinile la față — uite așa-și să mă mînjesc de sînge. (*iși întreabă colegii.*) M-aj mînjit? (*Și cum ei îi fac semn că da.*) Bine ! (*Reîncepe* Să vă îngrozesc și să vă fac să plîngeți — dar să plin. geți de-adevărat — cu picul de suflet care mi-a mai rămas, să-mi țugui buzele, așa (*încearcă să fluiera, k nu reușește*) fhhh, fhhh — și să fluier pentru ultiimi dată. (*il cheamă Ungă el pe Consumatorul de la Cal ret.*) Vîno și tu încoace. (*I se agață de gît cu celălalt braț.*) Așa! — între voi doi — dar mai aproape de ținti frumoasa mea — să-mi plec capul — cum fac păsăruj cile — și să mor.

iși pune capul pe pieptul Cîntăreței; brațele i se desfac și cade mort la pămînt.

GINTĂREAȚA: Oh, Doamne! (*încearcă să-l sprijine, apoi*

lasă să cadă.) A murit! A murit! MOMMINA (*aruncîndu-se peste trupul lui*): Papă, papă drag, papă...

Și începe să plîngă cu adevărat. Acest moment de emoție adevărată din partea Actriței Principale, le face și pe celelalte actrițe să se emoționeze, așa că încep toate să plîngă sincer. Doctorul Hinkfuss se ridică și strigă.

164

CTORUL HINKFUSS: Admirabil! Stingeți luminile! Lumi-nile, nu se-audei (*Se face întuneric.*) Părăsiți scena! „, Mama și cele patru surori stau în jurul mesei din sufragerie — peste șase zile — lumina din salon este stinsă. Se vede numai lampa din sufragerie! „gMINA (*din întuneric*): Domnule director, trebuie să

mergem să ne-nbrăcăm în negru.

CTORUL HINKFUSS: Așa e! In negru! Ar fi trebuit să lase cortina după scena morții. Ei, la urma urmei, n-are importanță. Duceți-vă să vă schimbați. Lăsați cortina ! Lumină în sală ! (*Cortina se lasă. în sală se face lumină. Doctorul Hinkfuss zîmbește îndurerat.*) Eh, efectul n-a fost el chiar așa cum trebuie, însă vă promit că mîine seară o să fie grozav. De altfel, domnilor, se întîmplă și-n viață ca un efect pregătit cu grijă, și pe care conta, să se strice cînd ți-e lumea mai dragă. Ei, și atunci, sigur că urmează reproșurile soției, fiicelor: „trebuia să faci așa" și „trebuia să spui așa!" E drept că aici era vorba de moarte. Păcat că bravul meu (*va spune numele Actorului Comic*) s-a cramponat așa de mult de intrarea asta! In sfîrșit! însă actorul nostru e foarte bun. Mîine seară sînt sigur că o să se achite de minune de scena aceasta! Fiindcă, domnii mei, pentru consecințele sale, scena e capitală! Cel care a găsit-o sînt eu ! în povestire nu exista, ba chiar sînt convins că autorul n-ar pune-o niciodată, dintr-un scrupul pe care eu n-am de ce să-l respect: chipurile, ca să nu întărească credința, foarte răspîndită, că în Sicilia se folosește cam mult cuțitul. Presupunînd că i-ar fi venit ideea să-l facă să moară, precis că l-ar fi omorît fie printr-o sincopă, fie într-un accident banal. Dar dumneavoastră ați văzut acum ce efect teatral permite o moarte ca asta, creată de mine, cu vin, sînge și un braț pe după gîtul Cîntăreței.

Personajul trebuie să moară iar familia să se prăbușească în mizerie ! Altfel, nu mi se pare firesc ca Mommina să consimtă să se căsătorească cu un turbat ca Rico Verri, rezistînd la toate argumentele mamei și surorilor ei, care vor s-o convingă din contra, să nu facă așa ceva. Mai ales ăa au cerut informații din orașelul vecin, de pe coasta sudică a Insulei, și au aflat că era într-adevăr dintr-o

165 familie înstărită, însă tatăl lui avea faima de căniijj și de om atît de gelos, incit în cîțiva ani nevasta l murit de inimă rea. Cum de nu simte oare fata asta 1 soartă o așteaptă? Cum de nu-și dă seama că între jy Verri și taică-său, cămătarul gelos, atunci cînd a lu_a, în căsătorie, a avut loc o învoială ca să poată sale ți în ciuda celorlalți ofițeri, plus ce-o mai fi stabilit sinea lui, nu numai ca să aibă o compensație pe_n)' încăpăținarea asta, ci și ca să țină capul sus în fața J cetățenilor lui care știu bine ce faimă are familia soți_u,,; Cine știe cum o s-o facă să plătească pentru toate bJ riile pe care i le-a dat viața, trăită așa cum a trăit' la ea acasă?! Sînt argumente, după cum vedeți, foaJ solide. Actrița Principală, domnișoara (*va spune mele Actriței Principale*) nu este totuși de părerea nJ După ea, Mommina e cea mai înțeleaptă din cele pay surori, cea sacrificată, cea care le-a procurat întj deauna celorlalți distracții de care, de fapt, ea nu l bucurat, obosită, nedormită și chinuită de gînduriJ tot greul familiei pe umerii ei. Pe urmă, e cea care înțt lege foarte multe lucruri, înțelege că anii trec și A tatăl, din cauza neorînduiei din casă, n-a putut si pună nimic de o parte, că nici un tînăr din oraș n-os; se însoare cu vreuna din ele, în timp ce Rico Verrioi se bată pentru ea nu într-un duel, ci în trei, cu ceilalți ofițeri, care la cea dintîi lovitură a soartei s-au topi cu toții. În fond, și ea iubește melodramele, ca și SUM rile ei: Răul, Ernani, don Alvaro...

„N-am să-mi pot smulge Chipul său din inima mea.”

dar se ține tare și se mărită cu el. (*Doctorul Hinkfuss vorbit atla, ca să lase timp actrițelor să se îmbrace 'i negru, Însă simte că nu mai poate; are o izbucnire ntiH teptată; dă la o parte cortina și strigă:*) Dar ce draj mai așteaptă gongul ăsta ! E posibil să nu fie nici acw gata actrițele? (*Și adaugă, prefăcîndu-se că vorbește¹ 'cineva din spatele cortinei:*) Nu? — Atunci ce mai ' Ce? Nu mai vor să joace? Cum adică? Cu publicul w stă și așteaptă? Vino încoace domnule, poștește a"-l

Si' prezintă Secretarul Doctorului Hinkfuss, foarte încurcat.

rETARUL: Spun că...

tCT_{or}UL HINKFUSS: Ce spun?

f oflTjL PRINCIPAL (*de după cortină, Secretarului*): Mai^v tare, vorbește mai tare, să audă limpede ce motive avem!

)CTORTjL HINKFUSS: Tot dumneata domnule...?

i *Va spune numele Actorului Principal, dar vor veni în față și ceilalți actoriși actrițe, începînd cu Slujnica și cu Actorul Comic, care-și vor scoate perucile în fala publicului. Actorul Principal s-a dezbrăca,!*
de uniformă.

vCTRIȚA. DE CHARACTER: Nu, domnule director, toți sîntem de acord ! Toți!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Așa nu mai merge! CEILALȚI: Nu mai merge! Nu mai merge! rT0RUL COMIC: Eu unul mi-am isprăvit rolul dar am venit

și eu... DOCTORUL HINKFUSS: Dar pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a mai întîmplat?

Se aude liniștit, ca un duș rece, sfîrșitul frazei Actorului Comic.

ACTORUL COMIC: ...din solidaritate cu colegii mei! DOCTORUL HINKFUSS: Din solidaritate?

Adică? ACTORUL COMIC: Adică, domnule director, plecăm cu toții! DOCTORUL HINKFUSS:

Plecați? Cum? Unde plecați? CÎȚIVA: Plecăm de aici!

STORUL PRINCIPAL: Dacă nu plecați dumneavoastră! Al^hTH: Sau plecați dumneavoastră, sau

plecăm noi! DOCTORUL HINKFUSS: Să plec eu? Cum îndrăzniți? De cînd i comandați voi mie? : — Bine, dacă nu, atunci plecăm noi! - Da, da, haideți!

— Nu mai vrem să fim marionete!

— Hai fraților, să plecăm o dat;1!

Se mișcă agitați.

166

167

DOCTORUL HINKFUSS (*ațînîndu-le calea*): Unde vreți J

plecați? Ați înnebunit? Publicul din sală a plg.i
 Ce-aveți de gând cu el? ACTORUL COMIC: Asta hotărâți dumneavoastră! Noi v.J
 spus clar: ori plecați dumneavoastră, ori plecăm jji DOCTORUL HINKFUSS: Iar eu vă mai întreb o
 dată ce j
 mai întâmplat? ACTORUL PRINCIPAL: Credeți că mai trebuia să se intim,,
 și altceva? Vi se pare puțin ce-a fost pînă acum? DOCTORUL HINKFUSS: Dar bine, Doamne iartă-
 mă, nUsi
 îndreptase totul?
 ACTORUL COMIC: Ce înseamnă că se-ndreptase totul? ACTRIȚA DE CHARACTER:
 Dumneavoastră ne pretindeți «
 improvizăm...
 DOCTORUL HINKFUSS: ...așa cum v-ați angajat! ACTORUL COMIC: Vă cer iertare, dar nu așa
 era vorba, 4
 săriți peste scene și să-mi porunciți să mor la comandă, ACTRIȚA DE CHARACTER: ...cu scena
 începută de la jumăta
 și fără căldură!
 ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Nu mai găsești cuvintele potriviți ACTORUL PRINCIPAL: Exact! Așa
 cum v-am spus de la bi
 început! Replicile trebuie să se nască firesc! ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Însă chiar dumneata ai fost cel
 cJ
 n-a vrut să le respecte pe cele care se născuseră în miij
 dintr-un elan firesc! ACTORUL PRINCIPAL: Așa e, ai dreptate! Însă nu e vil
 mea!
 POMĂRICI: Just! El a fost primul care a început! ACTORUL PRINCIPAL: Mă lăsați și pe mine să
 vorbesc? Vi*
 nu e a mea, e a lui!
mirată spre Doctorul Hinkfuss.
 DOCTORUL HINKFUSS: A mea? Cum adică a mea? De*
 mă rog? ACTORUL PRINCIPAL: Pentru că vă amestecați aici, cutei
 trul dumneavoastră blestemat, dar-ar Dumnezeu sil
 înghită pămîntul DOCTORUL HINKFUSS: Ce? Teatrul meu? Voi ați înnebu»*
 de-a binelea? Și noi unde sîntem, vă-ntreb? Nu sîn^{te}
 la teatru?
 iVh PRINCIPAL: Aha! Deci sîntem la teatru, nu? Buun! A^T At^unci dați-ne rolurile să le-nvățăm.
 TRITA PRINCIPALĂ: Aci cu act și scenă cu scenă.
 . Replicile scrise cuvînt cu cuvînt.
 FORUL COMIC: Și puteți să tăiați atunci, cît aveți chef si să săriți peste scene, cum vă place, dar să
 știm dinainte !
 r-roRUL PRINCIPAL: Dumneavoastră sînteți cel care dez-* lînțuie în noi viața...
 PRINCIPALĂ: ...cu clocotul acesta de pasiuni. DE CHARACTER: Cu cît vorbim, cu atît sîntem mai
 irinși...
): ...și sîntem toate în fierbere!... RiȚA PRINCIPALĂ: ...toate numai nervi!...
 TOTINA (*arătînd spre Actorul Principal*): Eu l-aș omorî!
 DORINA: Abuzezi de forța dumitale și vii să dictezi legi în casa noastră!
 DOCTORUL HINKFUSS: Cu atît mai bine, domnii mei! Cu atît mai bine!
 ACTORUL PRINCIPAL: Cum cu atît mai bine, dacă ne pretindeți să fim în același timp atenți și la
 scenă...
 ACTORUL COMIC: ...să nu care cumva să scăpăm vreun efect...
 ACTORUL PRINCIPAL: *Fiindcă sîntem la teatru!* Cum vreți să ne mai gîndim la teatrul
 dumneavoastră, dacă trebuie să trăim? Vedeți ce-a ieșit? Că atunci cînd m-am gîndit să termin scena
 așa cum voiați dumneavoastră, păstrîndu-mi ultima replică, am început să mă cert pe nedrept cu
 domnișoara (*arată spre Actrița Principală*) care avea dreptate! Da, da, avea toată dreptatea sa mă
 roage în clipa aceea.
 AUTRIȚA PRINCIPALĂ: Pentru dumneata m-am rugat!
 ACTORUL PRINCIPAL: Și ai făcut foarte bine (*adresîndu-se actorului care a jucat rolul lui*

Mangini) ca și dumneata, de altfel, când ai făcut gluma aceea cu halatul — și vă cer scuze: neghiobul am fost eu, pentru că l-am ascultat pe domnul acesta.

Arată spre Doctorul Hinkfuss

¹⁰CTORUL HINKFUSS: Iar eu te rog să fii atent cum vor-Uești!

169

ACTORUL PRINCIPAL (*îl dă la o parte și se adresează din JM cu patimă, Actriței Principale*): Mai lăsați-mă-n pM Dumneata ești într-adevăr victima. îmi dau soa_{aj} simt că ești tot atît de copleșită de rolul durbitale. e_j sînt eu de-al meu! Când te văd în fața mea (*li cuș_{tr}-lu capul în mîini*) cu ochii aceștia, cu tristețea gurii, κ! prin toate chinurile iadului! Tremuri toată, simt ți-e frică atunci când te-ating! E cu neputință sa ([«.: afară publicul, însă nici eu, nici dumneata nu mai Jf tem acum să jucăm ca de obicei, ca într-o piesă o_{jj} nuiță. Așa cum îți strigi dumneata disperarea și jy_j rința, tot așa trebuie să-mi strig și eu pasiunea, J siunea care mă împinge la crimă. La urma urmei, f_{jj} n-are decît să rămînă aici, ca un tribunal care ne cultă și ne judecă! (*Întorcîndu-se brusc spre Doctori Hinkfuss.*) Însă dumneavoastră trebuie să plecați!

DOCTORUL HINKFUSS (*năucit*): Eu?

ACTORUL PRINCIPAL: Exact! Trebuie să rămînem singuri numai noi amîndoi!

NENE: Sigur că da!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Să joace așa cum simt!

ACTORUL COMIC: Să asculte de viața ce se naște în ei!

TOȚI CEILALȚI (*împingîndu-l pe Doctorul Hinkfuss jos deâ scenă*): Plecați! Duceți-vă!

Dumneavoastră plecați!

DOCTORUL HINKFUSS: îndrăzniți să mă dați afară din'prtl priul meu teatru?!

ACTORUL COMIC: Nu mai e nevoie de dumneavoastră! [

TOȚI CEILALȚI (*împingîndu-l acum pe culoar*): Afară! Piti câți de aici!

DOCTORUL HINKFUSS: Țsta e un abuz nemaipomenit! Vrei: să faceți aici un tribunal?

ACTORUL PRINCIPAL: Nu! Un teatru adevărat!

ACTORUL COMIC: Ceea ce ratați dumneavoastră în fiecă» seară, fiindcă vreți ca scenele să fie numai și numai «I spectacol care să ia ochii!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Când trăiești cu toată ființa tai pasiune, atunci e adevăratul teatru și pentru asta ajuns un simplu afiș!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Cu pasiunea nu poți să te joci! I

ACTORUL PRINCIPAL: Numai la farse de nimic îți poți P^{ef}: mite să distrugi totul pentru un efect!

CEILALȚI: Afară! Afară!

^{fo}rTOR^{ul} HINKFUSS: Sînt directorul vostru!

D^ooRUL PRINCIPAL: Nimeni nu poate să comande vieții

^{ac} care se naște!

DE CHARACTER: Pînă și scriitorul trebuie să i se supună!

^{rt}RIȚA PRINCIPALĂ: Țsta-i cuvîntul! să i se supună! V^{to}RUL COMIC: Afară cu cei care vor să comande! îojl CEILALȚI: Afară! Afară!

""', HINKFUSS (*cu spatele la ușa de intrare în sală*): ă protestez! E scandalos ce faceți! Sînt direct

oCTORUL HINKFUSS (*cu spatele la ușa de intrare în sală*) Am să protestez! E scandalos ce faceți! Sînt direct...

ii scos afară din sală. între timp cortina s-a tras iar în lături. Pe scena goală e întuneric beznă. Secretarul Doctorului Hinkfuss, decoratorii, electricienii, în sfîrșit, toî personalul tehnic de scenă, a ieșit să asiste la spectacolul nemaivăzut al unui director dat afară de actorii săi.

ACTORUL PRINCIPAL (*către Actrița Principală, invitînd-o sase reîntoarcă pe scenă*): Repede! Vîno! Să ne întoarcem pe scenă!

ACTRIȚA DE CHARACTER: O să facem totul singuri!

ACTORUL PRINCIPAL: N-o să avem nevoie de nimic!

POMĂRICI: Noi o să ne facem scenele.

ACTORUL COMIC: Bravo! Iar eu o să am grijă de lumini!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Nu, e mai bine așa, totul gol și cufundat în beznă! Ascultați-mă pe mine, e mai bine așa!

ACTORUL PRINCIPAL: O lumină vagă, doar atît cît să scoată din întuneric chipurile actorilor!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Cum? Fără decor?

ACTRIȚA DE CHARACTER: Ce rost are decorul?!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Nici măcar pereții carcerei mele să mi apară?

STORUL PRINCIPAL: Ba da! Dar numai o clipă, dacă-i atingi. Pe urmă, iar întuneric! Ca să se-nțeleagă că nu cadrul, nu decorul e cel care comandă! R1ȚA DE CHARACTER: E de ajuns ca tu, copila mea, să te simți în carceră și ea o să apară, și toată lumea o să vadă cum te sufoci între pereții ei! R1ȚA PRINCIPALĂ: Măcar să mă machiez...

170

171

ACTRIȚA DE CHARACTER: Stai puțin! Am o idee! Am o idee! (Adresându-se cuiva din personalul de scenă:) Adu, 'scaun, repede!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Ce idee?

ACTRIȚA DE CHARACTER: Ai să vezi! (Către actori.) [„A timp voi pregătiți ce trebuie, dar să fie numai stricy necesar. Scaunele fetițelor! Vedeți dacă sînt gata, (jJ colo!

Recuziterul aduce scaunul.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Spuneam că ar trebui să mă machiez...

ACTRIȚA DE CHARACTER (Impingînd scaunul spre ea): Da! fata mea, sigur că da. Stai jos.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ (perplexă, neînțelegînd): Să stau aici? ACTRIȚA DE CHARACTER: Da, da, aici! Doamne, ce grozăvie!

Nene, fugi și adu cutia de machiat și un șervet... Și v-oj

aveți grijă! Fetițele să fie în cămășute de noapte, lungi! ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Dar ce vrei să faci?

Nu-nțeleg! ACTRIȚA DE CHARACTER: Lasă-ne pe noi, mama și surorile

tale, să ne îngrijim de tine. Să vezi ce bine o să **tel**

machiem noi. Nene, tot n-ai plecat? TOTINA: Adu și o oglindă! ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Și

rochia! DORINA (strigă după Nene care fuge spre cabine): Să nu uijil

rochia! Rochia! ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Fusta și cazaca! Vezi că sînt la mii

ne-n cabină!

Nene dă din cap că a înțeles și iese prin stingă.

ACTRIȚA DE CHARACTER: Trebuie să ne chinuim noi, înțelegi? Eu, mama ta, care știu ce-i bătrînețea, să te **iffj** bătrînesc, copila mea, înainte de vreme...

TOTINA: ...și noi, care te-am ajutat odată să fii frumoasa, acum o să te facem urîță...

DORINA: ...să pari trecută...

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...ca să mă condamnați pentru ci l-am luat pe omul acela?...

ACTRIȚA DE CHARACTER: Da, dar cu durere, cu cită dureri te condamnăm...

TOTINA: ...pentru că te-ai despărțit de noi...

PRINCIPALĂ: ...dar să nu credeți că am făcut-o ' de frica mizeriei care ne aștepta după moartea tatei

nu de asta!... nRINA: Atunci, de ce? Din dragoste? Ai putut într-ade-

văr să te-nDRăgostești de un monstru ca el? TR1ȚA PRINCIPALĂ: Nu, nici de asta. Din recunoștință.

ÎNTINA: Pentru ce recunoștință?

CTRIȚA PRI^{NClp}ALĂ: Pentru că el, numai el a crezut — în ciuda scandalului...

TOTINA: ...că una din noi tot se mai poate mărita?

DORINA: Ce să zic? Mare lucru ai cîștigat măritîndu-te cu el!

ACTRIȚA DE CHARACTER: Ce ți-o fi venit oare? Ai să vezi tu acum!

NBNfi (revenind cu ustensilele pentru machiaj, o oglindă, șervetul, fusta și cazaca): Am adus totul! Nu găseam...

ACTRIȚA DE CHARACTER: Dă-mi-le mie! (Deschide cutia și începe s-o machieze pe Mommina.)

Capul sus! Of, copila mea, fetița mea dragă, de-ai ști cîți din oraș vorbesc de tine ca de o moartă: „Și ce fată frumoasă era! Ce suflet bun avea!” Acum ai chipul stins... uite așa... așa... un obraz pe care nu-l mai vede soarele și vîntul...

TOTINA: ...pungile de sub ochi, acum! Fă-i și pungile de sub ochi.

ACTRIȚA DE CHARACTER: Da, da, uite-așa.

DORINA: Nu prea mult!

NENS: Ba dimpotrivă, mult!

TOTINA: Și ochii-n care se citește o durere de moarte!

NENE: Așa. Și acum părul pe la tîmple.

ACTRIȚA DE CHARACTER: Da, da.

DORINA: Nu! Să nu fie alb.

BN£: Nu alb! nu!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...scumpa mea Dorina...

TOTINA: ...așa ...bine ...bine ...nici n-a trecut bine de treizeci de ani...

ACTRIȚA DE CHARACTER: ...părul e deja cărunt la tîmple!

^{VC}TRIȚA PRINCIPALĂ: Cred că nici n-ar trebui să mă mai pieptăn!

A DE CHARACTER] (*ciufulindu-i părul*): Stai, așteaptă țin, uite-așa... gata! (*dîndu-i oglinda*): Privește-te!

172

173

ACTRIȚA PRINCIPALĂ (*dină imediat oglinda la o part**

Nu! A luat toate oglinzile din casă. Știi unde am p;

să mă văd uneori? în geam, ca o umbră, sau în

tremurătoare dintr-o cană, și am împietrit! ACTRIȚA DE CHARACTER: Stai pîițin, gura! buzele!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ: Da, trebuie șters tot rujul. Nu rj

am sînge în vine...

TOTINA: Și cutele, cutele de la colțuri... ACTRIȚA PRINCIPALĂ: La treizeci de ani s-ar putea să-a,

fi căzut și cîțiva dinți... DORINA (*Imbrățișînd-o emoționată*): Nu, nu Mommina, J

vorbi așa! NENE (*emoționată și ea și din cauza aceasta aproape mînioasă*

dînd-o la o parte pe Dorina): Corsetul! Să-și scoală ^{(IF}

setul! S-o dezbrăcăm! ACTRIȚA DE CHARACTER: Mai bine să-mbrace peste hlj

și cazaca! TOTINA: Sigur, mult mai bine! Să pară și mai stîngace J

mai prost îmbrăcată! ACTRIȚA DE CHARACTER: Să atîrne pe tine, ca pe o bătrîJ

ca pe mine.

DORINA: ...ai să te-nvîrtești chinuită prin casă... ACTRIȚA PRINCIPALĂ: ...năucă de durere...

ACTRIȚA DE CHARACTER: ...tîrîndu-ți picioarele... NENE: ...fără vlagă...

Fiecare, după ce spune ultima replică, se retrage în dreapta, în întuneric. Actrița Principală, rămasă, singură între cei trei pereți goi ai carcerei sale, ridică pe întuneric, în timp ce era îmbrăcată și machiată, se va, izbi cu capul de peretele din dreapta, apoi de cel din fund și pe urmă de cel din stîngă. În momentul lovirii, peretele va deveni o clipă vizibil, luminai de o rază tăioasă, venită de sus, ca- un fulger rece, ca să dispară din nou în beznă.

ACTRIȚA PRINCIPALĂ (*într-un ritm lugubru, cu o **intern** tate din ce în ce mai mare, lovindu-se cu capul de peW ca un animal înnebunit, închis într-o cușcă*): E zid! zidi E **zid!**

Se duce să se așeze pe scaun cu fața și gesturile unei femei care și-a pierdut mințile. Va rămîne un timp

ușa. Din dreapta, unde s-au retras mama și surorile,

se înalță din beznă o voce: e vocea mamei care va

vorbi ca și cum ar citi povestea. într-o carte.

ACTRIȚA DE CHARACTER: „Și-a fost închisă în cea mai înaltă ^V casă din oraș, cu ușa zăvorită, toate ferestrele închise și obloanele Irase: numai una a mai rămas, mică, deschisă spre câmpia și marea îndepărtate. Din orașelul de pe deal nu vedea decît clopotnițele de la biserici și acoperișuri Io caselor: unele mai înclinate, altele mai puțin înclinate, și țigle, țigle și iarăși țigle. Și ea, doar seara ce ^{HO} mai putea apropia de fereastră ca să **respire.**”

In peretele din fund devin vizibilă o mică fereastră, • voalată parcă și îndepărtată, prin care pătrunde o blîndă lumină de lună.

KNE (*din întuneric, mulțumită și cu o mirare copilărească, în timp ce de departe, de foarte departe, se aud abia șoptit melodia unei serenade*): Priviți fereastră! E chiar așa! Uitați-vă!

ACTORUL COMIC (*încet, din întuneric*): Fereastră exista ea, dar cine o fi luminat-o?

DORINA: Liniște!

Prizoniera a rămas nemișcată. Mama începe să vorbească din nou, ca și cum ar continua să citească.

ACTRIȚA DE CHARACTER: „Acoperișurile, ca niște zaruri negre, se iveau dedesubt, în lumina palidă din jurul felinarelor de pe străzile înguste ale orașelului; uneori auzea în liniștea adîncă a ulicioarelor învecinate ecoul unor pași; alteori — vocea unei femei care aștepta, poate, ca și ea, sau lătratul unui cîine; dar mai ales, aștepta cu teamă clopotul din turnul bisericii să bată orele.

. De ce mai arăta oare cum trece timpul? Cui îi spunea c-a mai trecut o oră? Totul e mort, zadarnic.”

După o pauză se aud cinci bătăi de clopot, îndepărtate, stinse. Orele. Apare Rico Verri, întunecat la față. Abia acum se-

ntoarec acasă. Are pălăria pe cap, gulerul de la pardesiu ridicai și un fular la gât.

174

175

își privește soția, care stă tot nemișcată pe scaun; pe urmă privește bănuitor spre fereastră.

VERRI: Ce faci acolo?

MOMMINA: Nimic. Te așteptam.

VERRI: Erai la fereastră?

MOMMINA: Nu.

VERRI: Cum nu, când stai acolo în fiecare seară?

MOMMINA: În seara asta nu am stat.

VERRI (*după ce a aruncat pe un scaun pardesiul, pălăria*

fularul): Nu obosești să te gîndești atîta? MOMMINA: Nu mă gîndesc la nimic. VERRI: Fetițele s-au culcat? MOMMINA: Ce-ai vrea să faci la ora asta? VERRI: Te-ntreb ca să-ți aduc aminte de singurul lucru J

care ar trebui să te gîndești: fetițele! MOMMINA: M-am gîndit la ele toată ziua. VERRI: Și acum la ce te gîndești? MOMMINA (*înțelegînd motivul pentru care o întreabă cu am*

insistență, îl pricește mai întîi cu dispreț, apoi, cîzîndiu

nou în nemișcarea și apatia de mai înainte, răspunde),

Să-mi culc trupul ăsta bătrîn și obosit. VERRI: Minți! Vreau să știu la ce te gîndești! La ce te-aj

gîndit în tot timpul, așteptîndu-mă? (*Tace o clipă, M*

ea nu răspunde.) Nu vrei să răspunzi? Aha! Pentru ci!

nu poți să răspunzi! (*Altă pauză.*) Deci mărturisești!! MOMMINA: Ce să mărturisesc? VERRI: Că te gîndești la lucruri pe care nu poți să mi l(1

spui! MOMMINA: Dar ți-am spus la ce mă gîndesc, să mă culcîj

s-adorm. VERRI: Să dormi, cu ochii ăștia? Cu glasul ăsta? Poate vreil

să zici, să visezi? MOMMINA: Nu visez. VERRI: Minți! Toți visăm. Nu se poate să nu visezi cîndj dormi.

MOMMINA: Eu nu visez. VERRI: Tu minți! Îți repet că nu se poate. MOMMINA: Bine, visez. Cum vrei tu... VERRI: Deci visezi! Visezi și te răzbuni! Gîndești și te rS'j

buni! Ce visezi? Spune-mi ce visezi!

oMMINA: Nu știu! oRI: Cum im știi? MINA: Nu știu. Tu spui că visez. Trupul meu e atît de

°o obosit, mă simt așa de sfîrșită, încît cum pun capul jos, ca d într-un somn'de plumb. Nu mai știu ce înseamnă sa visezi. Și dacă visez și cînd mă scol nu mai știu ce-am visat, nu e ca și cum n-aș fi visat?! Poate că bunul Dumnezeu mă ajută și pe mine!

[: Dumnezeu? Dumnezeu te-ajută pe tine? [MIJNA: Da, Dumnezeu, ca să pot îndura viața asta. Mi s-ar părea și mai îngrozitoare cînd m-aș trezi, dacă aș fi visat că e alta! Dar lucrul ăsta îl știi, îl înțelegi, ce vrei atunci de la mine? Vrei să mă vezi moartă, asta vrei! Moartă! Să nu mă mai gîndesc, să nu mai visez. Și, să zicem că gîndurile mai depind de voința mea, dar să visez (dacă cel puțin aș visa) ar fi fără să vreau, cînd dorm. Cum ai putea tu să mă împiedici?

VGRRI (*spumegîndși învîrtindu-se acum el ca o fiară în cușcă*): Asta e! Asta e! Asta e! Ce folos că stau și ferec ușile și ferestrele, că le-nțepenesc cu drugi pe dinafară, dacă trădarea e chiar aici, aici înăuntru? Trădarea e vie în ea, în inima ei, în carnea asta moartă; vie, dacă poate să se gîndească, să viseze și să-și amintească! Stă în fața mea, mă privește și eu nu pot să-i sparg țeasta ca să văd ce-are înăuntru, la ce gîndește! Dacă o întreb, îmi răspunde: „la nimic”, dar știu precis că în timpul ăsta gîndește, visează, își aduce aminte chiar sub ochii mei. Se uită la mine și poate că în adîncul ei, în gîndul ei există altul. Cum să fac să aflu lucrul ăsta? Cum aș putea să văd?

MOMMINA: Ce mai vrei să existe în mine, dacă nu mai sînt nimic, nu mă vezi? Nimic! Cum vrei să-mimai amintesc, dacă sufletul mi-e înghețat?

VERRI: Nu vorbi așa! Nu spune așa! Știi bine că e mai rău dacă vorbești așa!

■NA: Bine, bine, potolește-te, nu mai spun, nu mai spun nimic!

ftl: Chiar dacă ți-aș scoate ochii, ceea ce ai văzut cu ei, amintirile, amintirile pe care le porți în ei ți-ar rămîne în minte; dacă ți-aș tăia buzele, buzele astea care au Știut să sărute, tot ai simți plăcerea, gustul sărutărilor,

176

177

l-ai simți în tine, ți le-ai aminti pînă la moarte, pji la moarte ți-ai aminti gustul ăsta. Nu poți sa neJ.I

Dacă negi, minți! Poți numai să plîngi și să te înspîj minți de suferința mea, fiindcă sufăr împreună cu
til sufăr pentru tot răul pe care l-ai făcut, pe care te-ai împins să-l faci mama și surorile tale. Nu poți să
i-ai făcut, l-ai făcut și acum știi, vezi cît sufăr j cauza asta, sufăr pînă aproape de nebunie, fără nici
o vină, pentru nebunia de a te fi luat de nevastă.

MOMMINA: Nebunie, bine zici, nebunie! Și dacă știai cîu ești, nu trebuia s-o faci...

VERRI: Aha! Va să zică cum sînt eu? Cum sînt eu, n-ai Dacă știam cum ești tu, trebuia să zici, și știam
J viață ai dus alături de mama și de surorile tale!

MOMMINA: Și asta, și asta, ai dreptate! Dar adu-ți amint, că ți-ai dat chiar tu seama că nu aprobam
felul de viață din casa noastră.

VERRI: Dar din moment ce-ai trăit la fel și tu...

MOMMINA: Ce voiai să fac, dacă eram acolo?

VERRI: Și numai după ce m-ai cunoscut pe mine, nu l-a mai aprobat.

MOMMINA: Nu-i adevărat, și-nainte de asta, și-nainte! Pt urmă chiar tu ai zis că eram mai bună decît
celelalte, Nu, nu spun asta pentru mine, ca să mă scuz pe minți și să-i acuz pe alții, să știi; o spun
pentru tine, ca să-ai milă, nu de mine, dacă simți o adevărată satisfacție! să n-ai milă, sau să le arăți
altora că n-ai. Față dil mine n-ai decît să fii crud, chiar fii crud, dar fie-ți milă de tine, adu-ți aminte că
m-ai văzut, totuși, mal bună, că în ciuda vieții pe care o duceam, ai crezut, totuși, că poți să mă
iubești...

VERRI: !...atît de mult că te-am luat de nevastă! Sigur» mi s-a părut că ești cea mai bună. Și ce-i cu
asta? Ci milă? Numai cînd mă gîndesc că te-am iubit, c-a»; putut să te iubesc cu toată viața pe care
o ducea» Cum să am milă?

MOMMINA: De ce să n-ai? Dacă ai recunoaște că existai¹¹⁾ mine măcar atît, cît să scuze în parte
nebunia pe care-ai făcut-o însurîndu-te cu mine! Pentru tine spun asta

VERRI: Și nu e și mai rău? Crezi că așa pot să șterg viața dinaintea dea mă îndrăgosti de tine? Că te-
am luat!"

178

nevastă, fiindcă erai mai bună, nu-mi scuză cu nimic
nebunia, dimpotrivă, o face și mai mare, pentru că
păcatul, păcatul vieții tale e cu atît mai mare, cu cît
era i mai bună. Te-am smuls din el, dar l-am luat o

dată cu tine, l-am adus acasă, în închisoarea asta, ca
să-l ispășesc împreună cu tine, ca și cum l-aș fi comis

gî eu! Să simt cum mă mistuie, viu, mereu viu, cînd

îud cum trăiesc mama și surorile tale! uqMOMMINA: Eu nu mai știu nimic de ele! ENE (*râzvrătindu-se
din întuneric*): Om de nimic! Acum

ne vorbește de rău pe noi!

VEKRI (*urlînd îngrozitor*): Gura! Voi nu sînteți aici! pOAMNA IGNAZIA (*iese din întuneric și se apropie
de perete*):

Fiară, fiară ce ești, o ții în cușcă cu dinții ca s-o sfișii. VERRI (*lovește de două ori cu palma peretele, care
devine de*

fiecare dată vizibil): Țsta e zid! E zid, înțelegeți? Voi

nu sînteți aici! TOTINA (*se apropie de perete agresiv, împreună cu celelalte*

două surori): Și tu, nemernicule, profiți de asta ca să-i

spui blestemății despre noi? DORINA: Eram flămînde, Mommina! NENE: Ajunsesem la ultima limită
a mizeriei! VERRI: Și cum v-ați ridicat? DOAMNA IGNAZIA: Canale! Tu îndrăznești să ne-o azvîrli

în față, tocmai tu care o bagi în mormînt pe fiica mea?! NENE: Noi ne bucurăm de viață. VERRI:

Pentru că v-ați vîndut cîntea! TOTINA: Ce folos că tu i-ai păstrat-o, dacă-i mînnici zilele

pentru asta? fORiNA: Auzi, Mommina, mama se simte bine acum! Dac-ai

putea să vezi cum arată! Ce bine e îmbrăcată ! Are o

blană de castor! l»AMNA IGNAZIA: E meritul Totinei! De-ai ști ce mare

cîntăreață a devenit! DORINA: To'tina La Croce! ENE: Toate teatrele o cheamă să cînte! JAMNA

IGNAZIA: Și ce succes are! Flori! Triumfuri! - Și dezonoarea I Atunci trăiască dezonoarea, dacă
onoare înseamnă

viața pe care i-o oferi soției tale I

12»

MOMMINA (*repede, într-un elan de dragoste și milă, lui y_{el} care s-a prăbușit pe un scaun cu capul în mlini*): JJ
n-asculta, eu nu spun așa ceva, mie nu-mi pare H'I
de nimic...

VERRI: Ai vrea să fii condamnat pentru asta... MOMMINA: Nu, de ce? Eu simt că tu trebuie, trebuie s.J

strigi chinul, ca să te eliberezi! VERRI: Cum să mă eliberez, dacă ele mă ațîță în conținu,,.
Dacă ai ști ce scandal e viața lor. În oraș toți vorbej
de asta și eu, eu trebuie să-i ascult. Victoria le-a făcJ
să nu mai țină seama de nimic, să devină și mai neiJ
sinate....

MOMMINA: Și Dorina? VERRI: Toate! Și Dorina, dar mai ales Nene. A ajuns j
cocotă. (*Mommina își acoperă fața.*) O cocotă auzi I
femeie de stradă!

MOMMINA: Totina a început să cînte? VERRI: Da, pe la teatrele de provincie, bineînțeles, undj
scandalul e și mai mare din cauza mamei și a suroriU
tale.

MOMMINA: Le ia cu ea peste tot?

VERRI: Peste tot, și o duc toate într-un chef! De ce ai roșit! MOMMINA: Nu... poate pentru că abia
acum aflu... Eu ni

știam nimic... VERRI: Și te simți răscolită, nu? Teatrul, nu-i așa? Doai
înainte cîntai și tu... Și ce voce frumoasă aveai! Știi
că aveai cea mai frumoasă voce? Ia gîndește-te ce viața!

Să cînți într-un mare teatru... Doar asta era pasiune!

ta, nu? să cînți... Și-n jur lumini, bogății, nebunie,, MOMMINA : Nu-i asta...

VERRI: Nu-mi spune tu mie că nu l La asta te gîndești! MOMMINA: îți repet că nu! VERRI: Cum
nu? Dacă ai fi rămas cu ele... departe de casi

asta... Ce viață ai fi dus... în locul... MOMMINA: Tu mă faci să mă gîndesc la asta! Cum aș H
putea să mă gîndesc singură, cînd am ajuns așa cm
am ajuns? VERRI: Suferi?

MOMMINA: Simt că nu mai pot să respir... VERRI: Deci am dreptate! Suferi... MOMMINA: Vrei
într-adevăr să mă omori!?

„pi: fîu? Nu eu, surorile tale, tu, tu cu trecutul care se zbate-n tine și te-mpiedică să mai respiri!

gjjINA (*gîfîind, cu mîinile la piept*): Ai milă... te implor...

RRi: Vezi că așa e, vezi că tot ce-ți spun e adevărat? Fie-ți milă...

RRi : Cea care ai fost înainte — chiar și gîndurile și senti-

J nentele — credeai că s-au șters, că s-au stins? Nu, nu s-au stins! La cea mai mică chemare — iată-le

din nou, sînt vii, vii și neschimbate! .QJJINA: Tu ești cel care le cheamă... VER^{RI}: Poate să le recheme
un lucru de nimic, pentru că le trăiesc mereu — tu nu știi, dar așa este — trăiesc mereu, pitite în
subconștientul tău! Viața dinainte e vie în străfundul tău! Ajunge un fleac, un cuvînt sau un sunet —
cea mai mică senzație — uite, mie mi-ajunge să simt puțin mirosul sălciei și sînt din nou la țară, în
august, un băiat de opt ani, așezat la umbra unui; măslin din spatele casei argatului, înspăimîntat de-un
bondar mare și negru care bîzîie hămesit într-o floare-albă; văd cum tremură lujerul florii rănite de
lăcomiai feroce a insectei, de care mi-e frică; și frica asta, încă o mai port în mine, o simt și acum! Dar
tu, cu viața pe-care ai dus-o, cu tot ce se petrece între voi și toții tinerii care veneau în casă, închiși prin
camere — săi nu negi! — am văzut cu ochii mei — Nene, o dată cui Sarelli — se credeau singuri și
lăsaseră ușa întredeschisă: — și i-am văzut — Nene s-a prefăcut că fuge spre ușa: din fund — era o
perdea verde — și după ce a ieșit, a: apărut din nou de după perdea — își trăsese în jos bluza de
mătase roșie și își descoperise sînul — se făcea cu o» mîna că i-l oferă și pe urmă și-l acoperea la loc...
Am, văzut-o cu ochii mei. Avea un sîn mic și frumos, să-l prinzi tot într-o mîna! Totul era permis la
voi... Parcai

înainte de venirea mea, tu cu Pomârici, nu... am știut, tot! Și cine mai știe cu cîți înaintea lui

Pomârici!! Ani de zile să trăiești așa, cu casă deschisă tuturor!.... (*Se repede la ea, tulburat și cu fața
schimonosită de furie.*)l Anumite lucruri... anumite lucruri... pe care le-ai făcut', °u mine la-nceput...

dacă, într-adevăr, așa cum spuneai,, 'înă atunci nu le-ai fi cunoscut... n-ai fi putut să la faci...

180

181

MOMMINA: Dar nu, îți jur, îți jur că înaintea ta nu /Jk

făcut cu nimeni, cu nimeni! VERRI: Pomârici, te îmbrățișa, nu? te strîngea, nu? jl

spune, brațele, brațele cum ți le apuca, așa? Sp_{Un}

asa?

MOMMINA: Au, mă doare! VBRRI: Și asta-ți plăcea, nu? Dar mijlocul, mijlocul cuJ

ți-l strîngea? Așa făcea? Așa? MOMMINA: Pentru numele lui Dumnezeu, dă-mi drumul

Simt că mor! VERRI (*apucînd-o furibund cu o mină de ceață*): Și g_UJ

Spune, gura cum ți-o săruta? Așa? Așa te săruta? așaj

O sărută, o mușcă, rlnjește și-i smulge părul din cap ca un nebun: Mommina, încercînd să se elibereze, începe să țipe.

MOMMINA: Ajutor! Ajutor!

Cele două fete, în cămăși lungi de noapte, vin speriate și se agață de mama lor, în timp ce Verri fuge, luîndu-și de pe scaun numai pălăria.

VERRI: Îneebunesc! îneebunesc! îneebunesc!

MOMMINA (*făcîndu-și scut cu cele două fete, ca să se apereji* Pleacă, pleacă bestie, pleacă-de-aici!

Lasă-mă cu fetele mele! (*Se prăbușește sflrșită pe scaun; fetele slii alături și ea le ține strlns*

îmbrățișate una de-o parte fii alta de cealaltă.) Copilele mele, copilele mele, ce vâl dat să vedeți!

închise cu mine, aveți obrăjorii de ceara și ochii mari, mari și plini de spaimă! Nu mai e nimic gata, a

plecat, s-a dus, nu mai tremurați. Vreți să mai stați puțin cu mama voastră, nu-i așa? Nu vă e frig.

nu?... Fereastra e închisă. E tîrziu de tot. Stați merffl lipite de fereastra asta, două sărmane ființe care

aj vrea să vadă și ele lumea... Numărați pînzele albe "j la bărcile pescarilor și căsuțele albe din satul

unde m n-ați fost niciodată și mă-ntrebați pe mine cum c nar«j și cîmpul. Scumpele mele, dragele

mele, ce soartă aj avut! Mai rea decît a mea! Dar, cel puțin, voi nu i dați seama! Mama voastră are un

rău mare, un rău cail o roade, aici, în inimă Simte în piept ceva ca un gal°f ca un cal care a scăpat și

acum aleargă. Puneți mînuțn

aici, simțiți, simțiți cum aleargă?... Doamne, fă-l să n plătească, pentru fetele mele ! Dar o să vă

chinuiască și pe voi, fiindcă nu poate altfel, așa e făcut, să-i chinuiască pe alții și pe el! Însă voi sînteți

nevinovate... sînteți nevinovate.

[și lipește capetele celor două fete de obraji și i rămîne așa. Din dreapta, ies din întuneric și se apropie conspirativ, îmbrăcate cu un lux ostentativ și formînd un tablou foarte viu colorat, luminat de sus inlr-un mod adecvat, mama și cele trei surori.

DOAMNA IGNAZIA (*cliemlnd încet*): Mommina... Mommina...

MOMMINA: Cine e?

DORINA: Noi sîiitem, Mommina!

jENfi: Sîntem toate aici!

MOMMINA: Unde aici?

10TINA: Aici, în oraș! Am venit să cînt aici!

MOMMINA: Tu, Totina, să cînți aici?

NENE: Da, la teatrul vostru!

MOMMINA: Dumnezeu, aici? Și cînd? Cînd cînți?

N'ENB: Chiar în seara asta.

DOAMNA IGNAZIA: Mai lăsați-mă și pe mine să vorbesc,

copile binecuvîntate. Mommina mă auzi? — ce voiam

să spun? — da, da... Vrei dovada? Soțul tău și-a lăsat

pardesiul pe scaun...

MOMMINA (*intoreîndu-se să se uite*): Da, îl văd. DOAMNA IGNAZIA: Caută într-unui din

buzunare, și vezi ce

găsești! (*încet către fete.*) Trebuie s-o ajutăm la scena

asta. Sîntem la sfîrșit. •MMINA (*se ridică și începe să caute febril prin buzunarele*

pardesiului): Ce să gălesc? Ce trebuie să gălesc? ^{1E}NB (*încet Actriței de Caracter*): Răspunzi

dumneata?

«ȚA DE CHARACTER: De ce, spune dumneata... ce atîta

vorbă! ^{KN}E (*tare, Momminei*): Afișul de la teatru... unul din

afișele galbene, știi tu cum, care se împart în provincie

Pe la cafenele...⁹AMNA IGNAZIA: Ai să găsești numele Totinei, tipărit cu litere mari. Primadonă!

Dispar.

182

183

MOMMINA (*II găsește*): Uite-I! L-am găsit! (*il desfac. 1 citește.*) TRUBADURUL...

TRUBADURUL... £"1 nora (*soprană*): Totina La Crocc... In seara aceasta I Fetițele mele, auziți, mătușa voastră cîntă, cîntă. "I bunica și celelalte mătuși sînt și ele aici... sînt }t Voi nu le cunoașteți, fiindcă nu le-ați văzut niciodată I și nici eu, de atîția ani... dar sînt aici! Au venit! 'I

Gîndindu-se la furia solului.

(De asta, deci... fiindcă ele erau în oraș. Totina cinul la teatrul de aici...) Așadar și aici e un teatru!, i eu nici nu știam... Și e adevărat că mătușa Totina' Poate că vocea, dacă a studiat... De vreme ce poate j cînte la teatru... Dar voi, sărmane copile, nici nu știți ce e un teatru... Nu-i nimic, am să vă arăt eu acunjl în seara asta, cîntă mătușa Totina... Ce frumoasă trebuiri să fie în *Leonora*. (*încearcă să cînte.*) „Noaptea blîndă tăcea Gerul era senin Iar chipul lunii de-argint Frumos și lin plutea."

Vedeți că știu și eu să cînt? Da, știu și eu să cînt.,I înainte cîntam mereu; știu tot *Trubadurul* pe dinafară: o să vi-l cînt eu! Am să vă arăt și ce e teatrul, am sil joc pentru voi, fiindcă nu ați fost niciodată acolo] sărmane micuțe închise împreună cu mine. Ședeți! ședeți aici, pe scăunelele voastre, așa, una lîngă alta,iul fața mea. Am să cînt eu pentru voi! Dar mai întîîsi vă spun ce e teatrul, vreți?

(*Se așază în fața celor dom fetițe care nu înțeleg nimic; e toată un freamăt și va din ce In ce mai însuflețită pînă cînd inima nu o mn ajută și cade moartă.*) E o sală mare, mare de tot, sj multe rînduri de loji de jur împrejur, cinci sau șa"! rînduri, în care sînt femei frumoase și elegante "I pene, pietre prețioase, evantaie și flori, și domni i frac, cu plastron închis cu perle mici în loc de nasturi și cravată albă; și mai este lume multă, multă și) li în sală, în fotolii roșii, e o mare de capete; și peste tl lumini. în mijloc e un candelabru, care atîrnă oa 'f

184.

(Jer și e încărcat cu briliante; lumina te orbește, te îmbată, voi nu puteți să vă dați seama; se aude ca un ,umzet, toți se agită, doamnele vorbesc cu cavalerii lor, ,e salută de la o lojă la alta, unii iau loc în fotolii, alții privesc în sală cu binoclul... știți, binoclul de sidef pe care vi l-am dat să priviți cîmpul — îl purtam la mine, pe vremea aceea; da, mama voastră cînd se ducea la teatru, privea și ea prin binoclu... Deodată luminile se sting; rămîn aprinse numai luminițele verzi de la pupitrele orchestrei între scenă și rîndurile de fotolii; au venit și instrumentiștii, mulți de tot, și-acum își acordează instrumentele; cortina e ca o perdea, mare și grea, de catifea roșie, cu ciucuri de aur: cînd apare dirijorul cu o baghetă lungă și subțire, ca să-i conducă pe instrumentiști, cortina se deschide și începe opera; se vede scena pe care e uneori o pădure, alteori un palat regal sau o piață; și, în timp ce orchestra îi acompaniază, mătușa Totina apare pe scenă și cîntă împreună cu alții. Acesta e teatrul. Dar știți voi că înainte, mai înainte, vocea mea era cea mai frumoasă, nu a mătușii Totina? Aveam o voce tare frumoasă și pe vremea aceea toți spuneau că ar trebui să cînt la operă; da, scumpele mele, mama voastră ar fi trebuit să cînte, dar ea n-a avut curaj ca mătușa Totina... Să vă povestesc mai departe: acum cortina, trasă din amîn-două părțile, se deschide și pe scenă se vede curtea unui mare palat; soldații fac de strajă și cavaleri mulți își așteaptă căpetenia, pe Conte de Luna. Toți au mantii de catifea, pălării cu pene, spade la șolduri și cizme în picioare... E noapte; au obosit să-l tot aștepte pe conte, care s-a îndrăgostit de o doamnă de la curtea Spaniei, Leonora, și acum e gelos, așa că stă sub balconul ei s-o pîndească, pentru că știe că în fiecare noapte vine aici un Trubadur (adică cineva care e cîntăreț, dar știe să și lupte) și-i cîntă serenade. (*Cîntă.*)

„Pămîntul e pustiu..."

(*Se oprește o clipă ca să spună ca pentru sine.*) Doamne, inima... (*Și cîntă din nou, dar cu efort, luptînd cu o respirație tot mai grea și cu emoția provocată de faptul că se aude cîntînd.*)

185

„Cu greul destin de războinic

Trubadurul mai crede în dragoste (*de 3 ori*)

— numai în dragoste..."

Nu... nu mai pot să cînt... nu mai am respirația... ini. I inima mă înțeapă... nu am mai cîntat de atîția ani I Dar cu încetul poate că o să respir mai ușor și am 2f pot cînta iar... Trebuie să vă mai spun că Trubaduri acesta e chiar fratele Contelui de Luna, dar Conte de T știe asta și nu știe nici Trubadurul,

fiindcă a fost răpi; de o țigancă atunci când era mic... Este o poveste îngrijzătoare. o povestește în actul doi chiar țigancă, pe care, o cheamă Azucena. Știți că acesta era rolul meu? *Ță* eram întotdeauna Azucena... Azucena a răpit copilei! ca să-și răzbune mama, arsă pe rug, nevinovată, 4 către tatăl Contelui de Luna. Vedeți voi, țigăncile sînt niște femei care rătăcesc dintr-un loc în altul, citesc I soarta omului și au și astăzi faima că fură copii, de[aceea fiecare mamă și-i păzește. Dar Azucena de carel vă spun l-a furat pe fiul Contelui ca să-și răzbune mama. l și vrea să-l facă să piară de aceeași moarte ca mama ei; l aprinde focul, însă în furia răzbunării, aproape nebună, l își ia propriul copil, în locul fiului de conte, și-l aruncă în foc, înțelegeți? chiar pe copilul ei!... „Fiul meu... fiul meu...” Nu, eu nu pot, nu mai pot să cînt. Dumnezeu! mare, voi nu puteți înțelege ce este pentru mine seara! aceasta... Chiar *Trubadurul* ... și cîntecul țigăncii! pe care-l cîntam într-o noapte... toți erau strînși în jurul meu...

Cinlă printre lacrimi:

„Cine viața țiganului o-mpodobește?

Țigăncușă!"

În noaptea aceea tatăl meu, tatăl meu... bunicul vostru a fost adus acasă plin de sînge... iar lingă el era un *W* de țigancă... atunci, dragele mele, în noaptea aceea¹¹ s-a hotărît soarta... da, atunci mi s-a hotărît soaria-

Se ridică în picioare și regăsindu-și vocea de odinioară, cîntă disperată:

186

„Ah! De ce moartea
prea tîrziu sosește
pentru cel ce dorește,
pentru cel ce dorește să moară?

Adio,

Adio, Leonora, adio..."

Se prăbușește moartă. Cele două fetite, mai depășite ca aricînd de cele ce se-ntîmplă, n-au, nici cea mai mică bănuială; cred că așa e la teatrul de care le vorbea mama lor și rărîln pe scăunele, nemișcate, așteptînd.

hi nemișcarea aceea, liniștea devine de moarte.

Pînă cînd, din fundul scenei, de la stîngă, se aud

În întuneric vocile neliniștite ale lui Rico Verri,

Doamna Ignazia, Totina, Dorina și Nene.

ii: Cîntă, ați auzit? Era vocea ei. DOAMNA IGNAZIA: Cîntă ca pasărea-nchisă în colivie! TOTINA: Moinmina! Mommina! DORINA: Am venit! A cedat! NENE: Datorită triumfului Totinei... Să fi auzit, orașul

întreg era în de...

Vrea să spună „în delir” dar rămîne cu vorba la jumătate, îngrozită la vederea corpului nemișcat de pe jos și a celor două fetițe, care tot mai așteaptă.

VBRRI: Ce s-a întîmplat? DOAMNA IGNAZIA: E moartă? DORINA: Cînta pentru fetițe! TOTINA:

Mommina! , ENE: Mommina!

I Tablou. Doctorul Hinkfuss intră în sală plin de

!, entuziasm și străbate în goană, culoarul central,

îndreptîndu-se spre scenă.

CTORUL IINKFUSS: Extraordinar! Nemaipomenit! Ați făcut așa cum v-am spus eu! Asta nu era în povestire! «TTA DE UARA.CTKR: Iar a venit!

187

ACTORUL COMIC (*venind din stîngă*): Ce venit, că a fost timpul aici, a stat cu electricienii și a avut grijă lumini pe ascuns!

NENE: De asta au fost așa frumoase... TOTINA: Am bănuț eu, cînd am apărut atunci în gîl

(*Arată spre peretele din dreapta.*) Cred c-a fost un c f "I

grozav din sală! DORINA (*arătînd spre Actorul Comic*): Prea ar fi fost de i I

să le fi făcut el! ACTRIȚA DE CHARACTER (*arătînd spre Actrița Princip*

care nu s-a mișcat): Dar ce face domnișoara? De ce mi

se scoală? A rămas acolo... ACTORUL COMIC: Doar n-o fi murit cu adevărat?!

*7*01 se apleacă îngrijorați peste corpul Actriței Principale.*

ACTORUL PRINCIPAL (*zgîlțînd-o și chemînd-o pe nunie*)! Domnișoară... domnișoară...

ACTRIȚA DE CHARACTER: Nu te simți bine, domnișoară;!

NENE: Dumnezeu! dar nu vedeți c-a leșinat! Repede, și ridicăm de aici!

ACTRIȚA PRINCIPALĂ (*ridicându-se pe jumătate*): Nu-i nel voie... mulțumesc... E din cauza inimii... Lăsați-mă! lăsați-mă puțin să respir...

ACTORUL COMIC: La dracu, cred și eu! Dacă vreți să trăim...! Iată consecințele! Numai că noi nu sîntem aici pentru! așa ceva, să fie clar! Sîntem în teatru ca să jucăm dupil roluri scrise și învățate pe dinafară. Doar n-o să ti pretendenți să ne lăsăm pe rînd pielea pe scenă, di dragul dumneavoastră!

h

ACTORUL PRINCIPAL: Avem nevoie de un autor!

DOCTORUL HINKFUSS: Nu, de ce autor? Cel mult de niștîl roluri scrise, căroră să le dăm viață pentru o clipă j! (*se adresează publicului*) fără obrăznicile din sean! aceasta, pe care publicul va fi așa de amabil să ni l ierte.

Face o plecăciune. CORTINA

Henric al IV-lea

în românește de *Ion Frunzetti*

.....((HENRIC AL IV-LEA))j - Marchiza

MATILDE SPINA - Fiica ei FRIDA - Tînărul marchiz CARLO DI NOLLI - Baronul TITO BELCREDI - Doctorul DIONISIO GENONI — Cei patru falși consilieri secreți: 1. LANDOLFO (Lolo) - 2. ARIALDO (Franco) - 3. ORDULFO (Nono) — 4. BERTOLDO (Fino) - Bătrînul servitor GIOVANNI - DOI LACHEI în costume de epocă.

Într-un oraș singuratic din clmpia Umbriei, în zilele noastre [1922].

N.B- între paranteze drepte se va închide un mie fragment din textul actului I, care ar fi bine să se omită la reprezentarea tragediei pentru a nu stînji
rapiditatea acțiunii.

Actul 1

Salon în vilă, mobilat sever, în așa chip încîl să reprezinte ceea ce ar fi putut fi sala tronului din palatul imperial de la Goslar, al lui Henric al IV-lea.

Dar între toate aceste mobile antice, două mari portrete moderne, în ulei, reprezentînd două personaje în mărime naturală, sar în ochi de pe peretele din fund, așezate nu prea sus față de dușumea, pe un soclu de lemn sculptat, care se continuă de-a lungul peretelui întreg (avînd relief și lățime suficientă pentru a suporta să șezi pe el ca pe o laviță lungă). Portretele stau unul de-a dreapta și celălalt de-a stînga tronului, care, drept la mijlocul peretelui întrepru soclul si-și face loc cu jilțul lui împărătesc și cu baldachinul lui nu prea înalt. Cele două tablouri reprezintă un domn și o doamnă, tineri amîndoi, mascați ca de carnaval, unul în costumul lui Henric al IV-lea, cealaltă în al Marchizei Matilde di Toscana. Uși la dreapta și la stînga.

La ridicarea cortinei, cei doi lachei, ca și cum ar fi surprinși, sar de pe soclul pe care stătuseră lungiți și se așază ca niște statui, unul de o parte și celălalt de cealaltă parte a tronului, rămînd împietriți, cu halebardele în mîini. Nu mult după asta, pe a doua ușă din dreapta, intră Arialdo, Landolfo, Ordulfo și Berloldo, tineri plătiți de marchizul Carlo di Nolli ca să joace rolurile consilierilor secreți, wisali regali din mica aristocrație, sfetnici la curtea

13»

¹uigi Pirandello — Teatru

193

tui Henric al IV-lea. Din aceasta, pricină poartă costume de cavaleri germani din secolul al XI-lea. Ultimul, Bertoldo, pe adevăratul lui nume Fino, își face astăzi slujba pentru prima dată, și cei trei camarazi îl instruiesc asupra rolului ce trebuie să joace, făcîndu-și din asta un prilej de amuzament. Scena întreagă este jucată viu, cu vervă.

LANDOLFO (*către Bertoldo, ca și cum ar continua o i*

Și aceasta e sala tronului!

1

ARIALDO: La* Goslar!

ORDULFO: Sau, dacă vrei, la castelul din munții Hartz I ARIALDO: Ori la Worms! LANDOLFO: Sare cu noi, cînd ici, cînd colo, după cum cei

evenimentul pe care-l punem în scenă. ORDULFO: In Saxonia! ARIALDO: In Lombardia!

LANDOLFO: Pe malurile Rinului! UNUL DIN LACHEI (*fără să se clintească, mișcîndu-și dJ buzele*): Pst! Pst!

ARIALDO (*întorcîndu-se la apelul acesta*): Ce este? PRIMUL LACHEU (*tot ca de piatră, In șoaptă*): Intră sau ni intră?

E vorba de Henric al IV-lea.

ORDULFO: Nu, nu! Doarme! Puteți șede cum aveți chei AL DOILEA LACHEU (*părăsind, o dată cu primul, atituiim*

de statuie, râsuflînd din greu și ducîndu-se să se lungească din nou pe soclu): Ei, fire-ar să fie! Puteați să ne-ospîți

neți mai repede! PRIMUL LACHEU (*apropiîndu-se de Arialdo*): Fiți bun, M
veți un chibrit?

LANDOLFO: Ah! Fără pipă aici, înăuntru! PRIMUL LACHEU (*în timp ce Arialdo îi întinde chibritul aprins*): Nu, fumez o țigară!

Aprinde, și se lungește și el pe soclu, fumînd.

BERTOLDO (*care a stat tot timpul să observe, între perplexitate, privind sala jur-împrejurul lui și «o privindu-și hainele, ca și pe acelea ale camarazilor»*)¹¹

„ă supărați... sala asta și garderoba... care Henric al IV-lea este? Eu nu mai înțeleg: Este sau nu este el al IV-lea al Franței?

La această întrebare Landolfo, Arialdo și Ordolfo pufnesc în rîsete nebunești.

ULRU (*rizind într-una și arătîndu-l camarazilor pe Bertoldo, ca spre a-i invita să-și bată joc de el, cu toate că ei rid de asemenea în continuare*): Ia-auziți-l! Al Franței, cică! RDULRU (*ca mai sus*): Crede că-i vorba de al Franței!

RIALDO: Henric al IV-lea al Germaniei, dragul meu! Dinastia Sărilor!

ORDULFO: Marele și tragicul împărat!

LANDOLFO: Cel cu Canossa! Noi ducem aicea, zi de zi, în-fricoșătoarea bătălie dintre Stat și Biserică! Ehehei!

ORDULFO: Imperiul împotriva Papalității! Ehehei!

ARIALDO: Antipapii împotriva papilor!

LANDOLFO: Regii împotriva antiregilor!

ORDULFO: Unde mai pui războiul cu Saxonii!

ARIALDO: Și cu toți principii răzvrățiți!

LANDOLFO: Și chiar cu fiii împăratului!

BBRTOLDO (*ferindu-și capul cu miinile împotriva noianului acestuia de informații*): Am priceput! Am priceput! De aia nu-mi veneam eu în fire cînd am intrat în sala asta. Am zis eu bine: nu era asta îmbrăcăminte din secolul al șaisprezecelea!

ARIALDO: Da de unde secolul al șaisprezecelea!

ORDULFO: Aici ne aflăm între anul o mie și anul o mie o sută.

LANDOLFO: Fă și tu socotealardacă în ziua de 25 ianuarie a anului 1071 sîntem la porțile Canossei...

BERTOLDO (*mai răstăcit decît oricînd*): Dumnezeuule, dar atunci e o catastrofă!...

ORDULFO: Te cred! Dacă-aveai în cap că te afli la curtea regelui Franței!...

BBRTOLDO: Toată pregătirea mea istorică...

LANDOLFO: Ne aflăm, iubite, cu patru sute de ani mai devreme! Parc-ai fi un copilăș...

ERTOLDO (*înfuriîndu-se*): Dar nu puteau să-mi spună, pentru numele lui Dumnezeu, că era vorba de Henric al IV-lea al Germaniei și nu de al Franței!? în astea

194

195

cincisprezece zile, cit mi-au dat ca să mă prepar, nu!

eu știu cîte cărți am tocit... ARIALDO: Dar, nu te supăra, nu știai că aicea bietul Tj.

era Adalbert al Bremenului? BERTOLDO: Ce Adalbert!? Habar n-aveam! LANDOLFO: Păi, să vezi cum stau lucrurile: după ce a murit

Tito, marchizul di Nollu s-a gîndit să-l... BERTOLDO: Chiar cu el am vorbit, cu tînărul marchiz

Ce-l costa să-mi spună și mie?... ARIALDO: Poate credea că știi! LANDOLFO: N-avea de gînd să mai pună pe nimeni în loc

lui. Trei, cîțirămîneam, i se părea că puteau fi de ajuns

Dar el a început să urle: „Mi l-au îndepărtat pe Ada

beri"! Pentru că bietul Tito, pricepi? el nu credea că

era mort, ci că, sub haina episcopului Adalbert al

Bremenului, fusese îndepărtat de la curte de către

episcopii rivali, cel din Koln și cel din Mainz. BERTOLDO (*lîndu-se cu amîndouă miinile de cap*):

Dar eu!

nu știu nici o buche din toată istoria asta!... ORDULFO: Ce să spun, stai prost, atunci, dragul meu! I

ARIALDO: Și ce-i mai prost, e că nici noi habar n-avem cinei ești tu!

BERTOLDO: Nici voi? Habar n-aveți pe cine trebuie să joc eu! ORDULFO: Hm! Pe „Bertoldo”!

BERTOLDO: Pe Bertoldo, dar cine-i Bertoldo?! De cel

cheamă Bertoldo? LANDOLFO: „Mi l-au izgonit pe Adalbert? Eu îl vreau, atunci, pe Bertoldo!... îl vreau pe Bertoldo!” așa a început!

să strige. ARIALDO: Noi ne uitam, toți trei, unul în ochii celuilalt:

„Cine-o mai fi și Bertoldo ăsta”? ORDULFO: Și-acuma, iată-te „Bertoldo”, iubitule!

LANDOLFO: 'Are să-ți vină de minune rolul! BERTOLDO (*răzvrătindu-se și dînd să plece*): Ei, dar eu nu-l

joc! Foarte mulțumesc! Mă duc! Mă duc și gata! ARIALDO (*reținîndu-l împreună cu Ordulfo, și murînd de mîj*)

Hai, calmează-te ! Calmează-te ! ORDULFO: Doar n-ai de gînd să te porți ca Bertoldo oi» poveste¹.

K

Ltf

Bertoldo prostănac în folclorul italian.

196

•nOLFO: Mîngîie-te că nici noi nu știm, dacă-i vorba așa, jne sîntem. El, Arialdo, el Ordulfo, eu Landolfo... Ne ă așa. Ne-am obișnuit acum. Dar cine sîntem? de pe vremuri! Un nume de pe vremuri are să fie l iauT„Bertoldo”. Unul singur din noi toți, bietul Tito, avea un rol frumos de jucat; cum zice istoria, era episcop la Bremen și părea într-adevăr un episcop! Oh, era măreț, sărmanul Tito!

tfJ)O: Cum să nu fi fost, cînd își putuse studia bine rolul din cărți!

[;FO: Și-i porunca pînă și maiestății-sale: i se impu-L, îl călăuzea, cum se și cuvine unui sfetnic, aproape ca un tutore. Sîntem „sfetnici de taină”, consilieri secreți și noi, dacă c vorba, da' doar așa, să iasă la număr... Pentru că istoria spune că Henric al IV-lea era urît. de înalta aristocrate, deoarece se înconjurase la curte de tineri din mica nobilime... *4

ORDULFO: ...care am fi noi...! LANDOLFO: Așa e: mici vasali ai regelui: credincioși, puțin cam zvăpăiați, băieți veseli... BERTOLDO: Trebuie să mai fiu și vesel? ARIALDO: Asta-i bună! Sigur! Ca noi! ORDULFO: Și nu-i de loc ușor, să știi!

LANDOLFO: Păcat! Mare păcat! Fiindcă, așa cum vezi, aicea am avea tot ce trebuie: garderoba noastră ne-ar îngădui foarte bine să apărem cu toată splendoarea în orice spectacol cu subiect istoric, dintre cele care stîr-nesc atîtea aplauze la teatru. Material, oh, istoria lui Henric al IV-lea îți poate oferi destul material ca să scoți nu una, ci mai multe tragedii. Dar, ce să-i faci?K oi toți patru, ăștia de aicea, și cei doi nefericiți de colo (*arată spre lachei*), cînd stau ca trași în țeapă la picioarele tronului, sîntem așa, fără nimenea care să e însuflețească și să ne dea să jucăm vreo scenă. Este - cum aș zice? — este forma, dar ne lipsește conținutul! *oi sîntem într-o situație mai proastă chiar decît.adevărații consilieri secreți ai lui Henric al IV-lea, pentru ca, într-adevăr, nimenea nu le dădea nici lor vreun rol ^{le} jucat, dar ei, cel puțin, nu știau că trebuie să-l joace, îl Jucau doar așa, pentru că-l jucau. Nu era rol,era viața lor. ⁿ sfîrșit, își vedeau de interesele lor, în paguba altora;

197

vindeau investiturile, ori dracu mai știe ce. Pe cinK l ăștia, sîntem aicea, îmbrăcați așa, la curtea asta st'j lucită... ca să facem, ce? Nimic!... Ga șase fani sprijinite de perete, în așteptarea cuiva care să l_e l să le miște, uite-așa și iar așa, și să le facă' să rosteJi vreo vorbuliță, două, acolo...

ARIALDO: Ei, nu-i așa, dragul meu, iartă-mă! Noi trei),-l să știm să-i răspundem pe tonul cuvenit! Să știi I răspunzi pe tonul cuvenit! Vai de tine dacă el ițiJj bește și tu nu ești pregătit să-i răspunzi așa cum vițj

LANDOLFO: Da, asta da, asta-i drept, așa e!

BERTOLDO: Acuma știu că m-ai liniștit! și cum să f_{ac} să-i răspund cum trebuie, cînd eu m-am pregătit sada,! ochi cu Henric al IV-lea al Franței, și mă pomeni aici, așa, pe nepusă masă, cu Henric al IV-lea al Gel maniei?

Landolfo, Ordulfo și Arialdo încep să rida din nou.

ARIALDO: Ei, n-ai încotro! Trebuie să-i dai de leac citi bate din palme!

ORDULFO: N-ai grijă, haide! Te ajutăm noi. ARIALDO: Avem dincolo o sumedenie de cărți. Pînă m
alta, ți-ar ajunge o mică repetiție...

ORDULFO: Oi mai fi știind tu, așa, în linii mari, cîte crai ARIALDO: Ia uită-te-ncoace! (*îl întoarce
și-i arată pe penii*

din fund portretul Marchizei Matilde.) Cine-i asta, l
pildă? BERTOLDO (*uitindu-se*): Asta? Ei, întîi și-ntîi să-mi fie j
iertare, dar mi se pare foarte nepotrivit, două tablou]
moderne aici, tam-nesam, între toate aceste respectai!
antichități!... ARIALDO: Ai dreptate, și de fapt la început nici nu efl
aicea. Sînt două firide dindărătul tablourilor. Trebui]
puse în ele două statui, sculptate în stilul epocii. DJ
cum rămăseseră goale, au fost mascate cu pînzelel
- care le vezi ... LANDOLFO (*întrerupîndu-l și completîndu-l*): ...care ^a
de bună seamă nepotrivite dacă ar fi într-adevăr l
blouri... BERTOLDO: Și ce-s? Nu-s tablouri?

198

vrnOLFO: Da, dacă te-apuci să le pipăi: sînt tablouri. Dar pentru el (*arată misterios la dreapta,
făcînd aluzie la ffenric al IV-lea*), care nu le pipăie... : Nu? Și ce-s atunci, pentru el? InterDretez.
baeră de seamă!

FR TOLDO: INU: ' Și ce-s atunci, p NDOLFO: Interpretez, bagă de seamă! Dar cred că în
''' fond e cum spun: imagini, asta sînt. Imagini, ca... da, ăa acelea pe care le reflectă o oglindă, pricepi?
Asta de aici (*arată portretul lui Henric al IV-lea*) îl reprezintă pe el, viu cum este, în sala aceasta a
tronului, care și ea este cum trebuie să fie, în stilul epocii. De ce te miri, mă rog? Dacă ești pus în fața
unei oglinzi, nu te vezi în ea cum ești, viu, om al zilei de azi, îmbrăcat în veșminte străvechi? Ei bine,
acolo e cum ar fi să fie două oglinzi, care redau imaginile vii, în mijlocul unei lumi care... să n-ai grijă,
ai să vezi, ai să vezi, trăind laolaltă cu noi, cum are să învie și lumea asta!...

BERTOLDO: Oh! Luați seamă că eu n-am nici un chef să-n-nebunesc aicea!

ARIALBO: Dar cine-ți vorbește de-nnebunit! Ai să te distrezi!

BERTOLDO: Ei, dar spune-mi, cum se face că voi ați ajuns să fiți cu toții așa de înțelepți?

LANDOLFO: Dragul meu, nu te poți întoarce înapoi cu opt sute de ani, opt secole de istorie, fără să-ți
aduci cu tine un dram de experiență!

ARIALDO: Haide, haide! Ai să vezi cum, repede de tot, vei fi absorbit de ea...

ORDULFO: Și vei deveni înțelept și tu, la școala ei...

BERTOLDO: Da, da, vă rog, ajutați-mă chiar acum! Dați-mi cel puțin informațiile principale.

ARIALDO: Biziue-te pe noi! De la unul un pic, de la altul un pic...

LANDOLFO: Iți vom lega sforile și te vom pune la punct, ca pe cea mai potrivită și mai desăvîrșită
fanteză. Să mergem, haide!

Il ia de braț ca pentru a-l conduce afară din scenă.

(*oprindu-se și pricînd portretul din perete*): Stați! Nu mi-ați spus cine-i aia. Nevasta împăratului?

Al,nn: N_u Nevasta împăratului e Berta de Susa, sora lui Amedeu al II-lea de Savoia.

199

ORDULFO: Și împăratul, care vrea să fie tînăr ca noi I poate suferi și are de gînd s-o repudieze.

LANDOLFO: Asta e dușmanca lui cea mai invers..I Matilde, Marchiza de Toscana.

BERTOLDO: Ah, am înțeles, cea care l-a găzduit pe p_{ar} I

LANDOLFO: La Canossa: exact! ^aJ

ORDULFO: Pe papa Grigorie al VII-lea!

ARIALDO: Sperietoarea noastră! Haideți, să mergem!

*Se îndreaptă cu toții spre ușa din dreapta pe care au
intrat, cînd, de pe ușa din stîngă, apare bătrînul
cimerist Giovanni, în frac.*

GIOVANNI (*grăbit, cu sufletul la gură*): Hei! Psst! Franci
Lolo!

ARIALDO (*oprindu-se și întoreîndu-se*): Ce vrei? BERTOLDO (*mirat de a-l vedea intrînd în trac în
sala tronului*)

Ei! Cum se poate? Ei, aici? LANDOLFO: Un om de la o-mie-nouă-sute-și...! Afară!

Aleargă în spre el amenințător, în glumă, împreună cu ceilalți doi, ca să-l alunge.

ORDULFO: Sol al lui Grigore al VII-lea, afară!

ARIALDO: Afară! Afară!

GIOVANNI (*apârindu-se, plictisit*): Terminați o dată.

ORDULFO: Nu! N-ai să pui piciorul aici!

ARIALDO: Ieși afară! Ieși!

LANDOLFO (*către Bertoldo*): Vrajitorie, pricepi? Demoni

evocat de magul de la Roma! Scoate spada, scoate-ofl

(*Se prefăce că scoate spada și el.*) GIOVANNI (*strigînd*): Sfirșiți o dată, v-am spus! Nu faceți»
pe nebunii cu mine. A sosit domnul marchiz, întovărășiți!

de mai multă lume... LANDOLFO (*freeîndu-și mîinile*): Ah! Foarte bine! Sînl M
doamne?

ORDULFO (*ca mai sus*): Bătrîne? Tinere? GIOVANNI: Sînt doi domni.

ARIALDO: Dar doamnele, doamnele, cine-s doamnele? GIOVANNI: Doamna marchiză cu fiica.

LANDOLFO (*uimit*): Oh! Cum se poate? ORDULFO (*ca mai sus*): Marchiza, ai spus?

,VANNI: Marchiza! Marchiza! : Și domnii? știu.

(*către Bertoldo*): Vin să ne dea conținutul, pricepi? : Toți, trimiși ai lui Grigorie al VII-lea! Ce-o să
mai distrăm!

: Mă lăsați să vorbesc, sau nu?

^hIALDO: Vorbește, vorbește! .irANNI: So nare că unul di

Aj,nu: vuruKȘie, vorueș

OVANNI: Se parc că unul din cei doi domni e un medic. OLFO: Am priceput. încă unul din
obișnuții tăma-

i-

duitori...

Bravo, Bertoldo! Tu aduci noroc!

: Să vezi ce-o să-l mai lucrăm pe domn'doctor

ăsta! ^{jBR}XOLDO: Mă tem că am să mă văd de-odată vîrît într-o

încurcătură a naibii!

GIOVANNI: Ascultați-mă! Vor să intre aici în sală. I XDOLFO (*miratși consternat*): Cum!? Ea?

Marchiza, aicea!? RIALDO: ăsta conținut zic și eu, dacă-i așa! UNDOLFO: Păi are să iasă o tragedie

de-adevăratelea! BERTOLDO (*curios*): De ce? De ce? ORDULFO (*arătînd portretul*): Dar e chiar
asta de-aici, nu

pricepi?!

LANDOLFO: Fiica ei e logodnica marchizului. ARIALDO: Dar ce-au de gînd să facă aici? De ce-au
venit?

Putem ști?

ORDULFO: Dacă-o vede el, vai și-amar! LANDOLFO: S-ar putea însă să n-o mai recunoască.

GIOVANNI: Dacă se deșteaptă cumva din somn, voi trebuie

să-l țineți dincolo.

ORDULFO' Ce'spui!? Glumești! Și cum vrei să-l ținem? RIALDO: Doar îl știi cum e!

GIOVANNI: Pe toți dracii, chiar și cu forța! Dacă mi-au poruncit așa?! Haide, duceți-vă!

IALDO: Da, da, fiindcă la ora asta poate că s-a și trezit. °RDULFO: Să mergem, să mergem.

'•VNDOLFO (*apropiindu-se, împreună cu ceilalți, de Giovanni*):

Dar pe urmă ai să ne explici!... IOVANNI (*strigînd în urma lor*): Închideți ușa aia, și as-
cundeți cheia! Și pe-a ușii celeilalte!

200

201

Arată ușa a doua din dreapta. Landolfo, Arialdo și Ordulfo ies pe ușa a doua din dreapta.

OIOVANNI (*către cei doi lachei*): Hai, afară și voi! Pe-ai_c (*Arată prima ușă la dreapta.*) închideți ușa
după v_n! și luați cheia!

*Cei doi lachei ies pe prima ușă din dreapta. Giovanni
se îndreaptă spre ușa din stîngă și o deschide să treacă*

Marchizul Di Nolli.

DI NOLLI: Ai dat ordinele trebuincioase? GIOVANNI: Da, domnule marchiz. Puteți fi liniștit.

*Marchizul Di Nolli iese din nou o clipă, ca să-i invite pe ceilalți să intre. Intră mai întli baronul Tito Belcredi și doctorul
Dionisio Genoni, apoi Doamna Matilde Spina și marchesina Frida. Giovanni se înclină și iese. Doamna Matilde Spina e o*

femeie ca de 45 de ani, încă frumoasă și bine făcută, deși își repară mult prea evident inevitabilele dezastre ale vârstei printr-un violent dar dibaci machiaj care îi compune o figură mîndrăde Walkirie. Machiajul acesta contrastează tulburător cu gura, frumoasă și îndurerată. Văduvă de mulți ani, și-a luat drept prieten pe baronul Tito Belcredi, om pe care nici ea și nici alții nu l-au luat vreodată în serios, cel puțin pe cîte pare. Ce este Tito Belcredi, însă, în fond, pentru dînsa, știe prea bine și el. Totuși, areputersa să rîdă, dacă prietena lui simte nevoia ca el să se prefacă a nu o ști, să rîdă mereu, ca să dea un răspuns risetelor pe care glumele marchizei pe spinarea lui le slîrnesc în ceilalți.

Subțire, cărunțit înainte de vreme, ceva mai tînăr decît ea, are un cap ciudat, de pasăre. Ar putea fi plin de vioiciune, dacă agilitatea lui foarte maleabilă (care-l face să fie un foarte temut spadassin) n-ar fi ca viriță în teaca unei trîndăvii somnolente, de arab, care se revelează în strania lui voce, nazală și tărăgănată. Frida, fiica marchizei, are 19 ani. Tristă, în umbra în care o ține mama. cu firea ei poruncitoare și cu aspectul ei bătător la ochi, fala mai este și jignită în umbra aceasta și datorită bîrfelilor pe

' 202

țare le iscă mama, nu atît în paguba sa, cit a fetei. -, ' totuși, din fericire, logodită cu marchizul Carlo di Noll: tînăr bășos, foarte indulgent față de ceilalți V dar închis și ferm retransat în puținul ce crede el că poate însemna și valora pe lume și care, poate, nu-i este nici lui limpede cu totul. Este, oricum, consternat de atîtea responsabilități pe care le socotește apăsîndu-i umerii, așa că lasă altora, fericirii, dreptul de a flecari, de a se distra; el nu face asta nu pentru că n-ar dori-o, ci pentru că într-adevăr nu poate! Este în doliu sever, din pricina recente morți a mamei sale. Doctorul Dionisio Genoni are un obraz de satir, rotunjour și nerușinat, de toată frumusețea! Cu ochii bulbucați, cu bărbia scurtă și ascuțită, lucind ca argintul, cu maniere alese, aproape chel. Intră consternați, aproape înfricoșați, privind salonul cu multă curiozitate (toți în afară de Di Noll), și vorbesc mai întîi pe șoptite.

BELCREDI: Ah, minunat! Minunat!

DOCTORUL: Mai mult decît interesant! Pînă și obiectele, delirul le face pe măsura lui, întocmai.

Minunat, da,

da, minunat!

DOAMNA MATILDE (care a căutat din ochi, jur împrejur, portretul ei, II descoperă și se oprește):

Ah, iată-l! (Pri-vindu-l de la distanța cuvenită, în vreme ce în ea se nasc simțăminte de tot felul.) Da, da... Oh, uită-te!... Dumnezeule!... (își cheamă fiica.) Frida! Frida! Uită-te...

FRIDA: Ah, portretul tău?

DOAMNA MATILDE: Nu! Uită-te bine! Nu sînt eu: ești tu cea de colo!

DI NOLLI: Da, nu-i așa? Vă spuneam eu...

DOAMNA MATILDE: Dar n-aș fi crezut să fie chiar așa de asemănător. (Scuturîndu-se ca de un fior pe șira spinării.) Doamne, ce senzație! (Apoi privindu-și fiica.) Dar cum asta, Frida? (O lipește de sine, treeîndu-i un braț pe după mijloc.) Vino-ncoace! Nu te vezi tu în mine,

aouiu FRIDA: Păi, eu, la drept vorbind...

203

DOAMNA MATILDE: Nu ți se pare? Cum se poate să rin • pară? (Intorcîndu-se către Belcredi.) Uită-te și duW'J Tito! Spune dumneata!

BELCREDI (fără să se uite): Ah, nu! Eu nu mă uit! P_{em} I mine, a priori, e nu!

'l

DOAMNA MATILDE: Ce idiot! Crede că-mi face un compl i_m I (întorcîndu-se la Doctorul **Genoni**.) Spuneți, spy, I dumneavoastră, doctore!

Doctorul vrea să se apropie de ta'ilou.

BELCREDI (întors cu spatele, făcînd ca și cum l-ar striga I

furiș): Psst.! Nu! Doctore! Pentru Dumnezeu. Nu, I

potrivii! DOCTORUL (nehotărît și zîmbind): Și de ce adică ar trebui J

nu mă potrivesc? DOAMNA MATILDE: Nu-l băgați în seamă, doctore! E neJ

ferit. Veniți încoace!

FRIDA: Face pe maimuțoiul de profesie, nu știți? BELCREDI (cătref Doctor, vîzîndu-l că pornește spre tablom

Priviți-vă picioarele, doctore, priviți-vă picioarele!

Picioarele!

DOCTORUL (ca mai sus): Picioarele? De ce? BELCREDI: Aveți încălțăminte de fier. DOCTORUL:

Eu?' BELCREDI: Da, dumneavoastră, și vă duceți să luptați ci

patru piciorușe de sticlă. DOCTORUL (rîzînd tare): Ei, asta-i! La urma urmei, numi

se pare lucru de mirare, ca o fată să semene cu maică-sal BELCREDI: Tronc! Ai zis-o! DOAMNA

MATILDE (exagerat deminioasă, venînd spre Belcredi!']

De ce „tronc”? Ce este? Ce-a spus? DOCTORUL (candid): Sau poate nu e așa? BELCREDI

(râipunzînd marchizei): A zis că nu-i nimic fl

mirare, iar dumneata te-ai mirat peste măsură; șiTM
ce, la urma urmei, nu te supăra, dacă lucrul ți se pa"
acuma atât de firesc? DOAMNA MATILDE (*și mai înfuriată*): Nătărăule! Nerodul
Tocmai pentru că e atât de firesc! Pentru că nu e fi^{10a}
mea acolo. (*Arată pînza.*) E portretul meu! Și i¹¹ uimit s-o găsesc pe fiică-mea în locul meu, asta
e! I^a

204

jjimirea mea, te rog să mă crezi, a fost sinceră, așa că Vi interzic să o pui la îndoială.

g După ieșirea aceasta violentă, o clipă tac cu toții stingheriți.

(*încet, plictisită*): Doamne, veșnic același și același lucru... Pentru orice fleac, o discuție!

... CREDI (*Încet și el, ca și cum și-ar cere scuze, cu coada între picioare*): N-am pus la îndoială nimic. Am
notat doar că tu, încă de la început, n-ai împărtășit uimirea mamei tale, sau, dacă te-ai mirat de ceva,
te-ai mirat că ei îi păruse atât de colosală asemănarea dintre tine și portretul acela.

DOAMNA MATILDE: Bineînțeles! Pentru că ea nu se poate recunoaște în mine, așa cum eram la
vîrsta ei, în timp ce eu, așa cum suit acolo, pot să mă recunosc perfect în ea așa cum e acum.

DOCTORUL: Nu se poate mai exact! Pentru că un portret rămîne acolo oprit pe vecie la un anume
moment, e departe de marchezină și nu poate să-i trezească nici o amintire, în vreme ce doamnei
marchize, gîndiți-vă cîte amintiri îi poate trezi: mișcări, atitudini, priviri, surî-suri, atîtea și atîtea
lucruri care lipsesc de aici...

DOAMNA MATILDE: Asta e! întocmai!

DOCTORUL (*urmînd, întors spre dl/na*): Și, firește, dumneavoastră le puteți revedea vii în fiica
dumneavoastră!

DOAMNA MATILDE: Dar el, el nu se poate să nu-mi strice întotdeauna cele mai spontane elanuri
sentimentale, și asta numai așa, din plăcerea de a mă face să-mi ies din sările!

DOCTORUL (*orbit de lumina pe care a risipit-o, reia cu ton profesional, întors către Belcredi*): Asemănarea,
iubite baroane, se naște adesea din elemente imponderabile! Și așa se explică de fapt că...

^BELCREDI (*casă curme lecția*): ... că poate găsi cineva vreo asemănare chiar între dumneavoastră și
mine. iubite profesore!

¹¹ NOLLI (*împăciuitor*): Să nu ne mai certăm, să nu ne mai certăm, vă rog! (*Arată spre cele două uși
din dreapta, ca spre a aduce aminte că e dincolo cineva care poate auzi.*) Destul am greșit venind...

205

FRIDA: Se-nțelege! Doar e și dumnealui pe aicea...

Arată spre Belcredi.

DOAMNA MATILDE (*brusc*): De asta aș fi preferat să nu vi^e]

BELCREDI: Dar ce stric eu, dacă v-ați apucat să vă bateți "" de mine... Ce nerecunoștința!

DI NOLLI: Destul, Tito, te rog! E și doctorul aici, și a venit, cu toții, pentru o chestiune foarte
serioasă', ca, știți bine ce mult mă apasă...

DOCTORUL: Asta este, într-adevăr! Trebuie să precizăm mj întîi anumite lucruri. Portretul acesta al
dumneavoastră mă iertați doamnă Marchiză, cum de se află aici? I l^a.M dăruit dumneavoastră,
atuncea?

DOAMNA MATILDE : Nu, nu. Cu ce titlu i l-aș fi putut dăru? Eram pe-atunci ca Frida, și nici măcar
logodită. I l^{ai}J cedat, trei sau patru ani după nenorocire: l-am cedat în urma stăruințelor vii ale mamei
lui.

Arată spre Di Nolli. DOCTORUL: Care îi era soră?

Arată spre ușile din dreapta, făcînd aluzie la Henric al IV-lea.

DI NOLLI: Da, doctore, și venirea noastră aici este pentru
mine o datorie față de mama, care m-a părăsit de o
lună. Altfel, în loc să ne aflăm aici, eu și ea (*aratăspnl
Frida*) ar fi trebuit să fim plecați de mult într-o cală-l
torie...

DOCTORUL: ...și copleșiți de cu totul alte griji, pricep! DI NOLLI: Ce să mai vorbim! A murit cu
credința nestrămu-l

tată că vindecarea fratelui ei adorat e aproape. DOCTORUL: ...și nu-mi puteți spune, vă rog să nu vă
supărați,!

care au fost semnele ce-au condus-o la o asemenea cnn-l

cluzie? DI NOLLI: S-ar părea că această credință pornea de la uni

soi de discurs ciudat, pe care i l-ar fi ținut, puțin înainte I
de moartea mamei, el. DOCTORUL: Un discurs? Aha... aha... ei, da! Drace! Mi-iM
fi foarte foarte util să-l cunosc! DI NOLLI: Ah, eu nu-l știu. Tot ce știu e că mama s-a întorȘI
din această ultimă vizită la el, tulburată, pentru c'l

pO

-e nare că el fusese neobișnuit de duios cu dinsa, ca k cum ar fi avut o presimțire a apropiatului ei
sfârșit. a, pe patul de moarte, ea m-a pus să-i promit că n-am l las niciodată fără îngrijire, că am să-l
pun sub observație medicală.

ORDfL: Da. Bine. Să vedem, să vedem mai întâi... pe-atâtea ori, doar, cauze mărunte... Portretul ăsta,
deci..-

A MATILDE: O, Doamne, doctore, nu cred că trebuie ți se dea o importanță atât de mare. Asupra mea
a

făcut afîta impresie, doar pentru că nu l-am revăzut
de ani de zile...

DOCTORUL: Vă rog... vă rog... aveți răbdare... mNOLLI: Da, da! Stă aici de vreo cincisprezece ani!

DOAMNA MATILDE: Mai mult! Sînt peste optsprezece! ,OCTORUL: Vă rog, mă iertați! Nu știți
încă nici ce-aș vrea

să întreb! Pun foarte multe speranțe în aceste două
portrete, executate, îmi închipui, înainte de faimoasa

— și nenorocita — cavalcadă. Am dreptate? DOAMNA MATILDE: Sigur! DOCTORUL: Cînd el era
deci pe deplin conștient, iată — asta

voiam să spun! El v-a propus dumneavoastră să vă

comandați portretul acesta? DOAMNA MATILDE: Da'de unde, doctore! Ne-am comandat
asemenea portrete mulți din cei care luam parte la

cavalcadă. Așa, ca să păstrăm o amintire!... BELCREDI: Și eu mi l-am comandat pe-al meu, în rolul
lui

„Carol de Anjou"! DOAMNA MATILDE: Și asta, de îndată ce-am avut costumele

gata. BELCREDI: Pentru că, vezi dumneata? s-a propus mai întâi

să adunăm toate portretele astea, drept amintire, ca

într-un muzeu, în salonul vilei de pe moșia unde s-a

petrecut cavalcada. Pe urmă, însă, fiecare a vrut să

și-l păstreze pe-al lui. °OAMNA MATILDE: Și pe-al meu, așa cum v-am spus, l-am

cedat — fără să-mi pară prea rău, de altfel — pentru

că mama lui...

Arată spre Di Nolli. : Nu știți dacă cumva i l-a cerut el?

206

DOAMNA MATILDE: Ah, nu știu! Poate... Sau a fost ij J surorii lui, care nu mai știa ce să facă de
dragost"

DOCTORUL: Altceva, altceva: ideea cavalcadei, lui i-av

BELCREDI (*brusc*): Nu, nu, mie mi-a venit! Mie mi-a

DOCTORUL: Mă rog...

DOAMNA MATILDE: Nu-l lua în seamă. I-a venit Dietei Belassi !

BELCREDI: Da'de unde, Belassi!

DOAMNA MATILDE (*către doctor*): Conte Belassi, Carl I murit, sărmanul, două-trei luni după
aceea...

BELCREDI: Dar dacă Belassi nici nu era acolo, cînd...

DI NOLLI (*plictisit de amenințarea unei noi certe*): Iartă-msl doctore, e chiar neapărat necesar să se
precizeze cui ui venit ideea?

DOCTORUL: Da, mi-ar fi folositor...

BELCREDI: Dacă vă spun că mie mi-a venit! Ei, asta-i bun! N-aș avea doar cu ce să mă mîndresc,
dat fiind efectl pe care l-a avut, dați-mi voie! Asta s-a-nîmplat, doc-l tore — îmi aduc aminte ca acum

— într-o seară pe 9l începutul lui noiembrie, la club. Răsfoiam o revistjil ilustrată, germană (și mă
uitam numai la poze, se-n-l țeleg, pentru că eu, nemțește, nu știu!). într-o poză erai împăratul, la nu
știu care Universitate, în orașul unde fusese student.

DOCTORUL: Bonn! La Bonn.

BELCREDI: La Bonn! Perfect. îmbrăcat de gală, pe cal, într-unui din acele bizare costume tradiționale ale strai vechilor confrerii studențești din Germania, urmat del un cortegiu de alți studenți, nobili, călări și ei și îmbiul câți de gală. Ideea mi s-a precizat pornind de la gravurii aceea. Pentru că trebuie să mai știți că la club toată lumea nu se gîndea decît să organizeze o uriașă masoal radă cu prilejul carnavalului care se apropia. Am propuși cavalcada aceasta istorică. Istorică e un fel de a spune mai curînd babilonică. Fiecare din noi trebuia să-șil aleagă un personaj pe care să-l joace, dintr-un secol oriI din altul, nu importă: rege, împărat sau principe, cf doamna și stăpîna inimii sale alături, regină sau împH râteasă, toți călări. Caii, caparasonați, se-nțelege, dupM datina vremii, cu șabracă de culori diferite și blazon..-! și propunerea mi-a fost primită.

MATILDE: Mie, invitația mi-a ajuns prin Belassi. : Furt de proprietate intelectuală, dacă ți-a spus că ideea era a lui. Nici nu era măcar acolo, vă seara aceea, la club, cînd am făcut propunerea, nu era de altfel nici el!

Aluzie la Henric al IV-lea.

JH: Și el, atunci, și-a ales personajul Henric al

D IV-lea? '

„OAMNA MATILDE: Pentru că eu — determinată în alegerea asta de chiar numele meu — am spus că vreau să fiu, — așa, fără să mă gîndesc la mai mult — Marchiza *Matilde di Toscana*.

DOCTORUL: Nu... nu înțeleg bine legătura...)AMMA MATILDE: Ei, află! Nici eu la început n-am înțeles, cînd l-am auzit că-mi răspunde că are să fie, în cazul ăsta, la picioarele mele, ca Henric al IV-lea la Canossa. Da, de Canossa știam; dar, spun drept, nu-mi prea aminteam cum vine istoria asta. Dar mi-a făcut o impresie cu totul ciudată, cînd m-am apucat să o recitesc ca să-mi pregătesc rolul, și cînd m-am regăsit preafidelă și preazeloasă amică a papei Grigorie al VH-lea, în luptă pe viață și pe moarte cu imperiul german. Și-am înțeles foarte bine atunci de ce, cum eu alesesem rolul personajului care-i era cea mai nemiloasă inamică, el a vrut să-i stea alături, în timpul cavalcadei, ca Henric al IV-lea.

DOCTORUL: Ah! Și de ce? Pentru că, poate cumva...

BELCREDI: Doamne, doctore! E clar: pentru că el îi făcea atunci o curte nebună, și ea (*arătă spre marchiză*), ea, firește...

TOAMNA MATILDE (*subliniază, cu foc*): Firește, întocmai. Firește! Și atunci, mai mult decît oricînd, „firește”!

'RLCREDI (*a'rătînd-o*): Asta e: nu-l putea suferi!

•OAMNA MATILDE: Nu-i adevărat! Nu-mi era de loc antipatic. Ba dimpotrivă! numai că eu, e de ajuns ca un bărbat să vrea să-l iau în serios, și...

“LCREDI (*continuînd*): ...îi dă pe loc dovada limpede a prostiei lui!

°OAMNA MATILDE: Nu, dragul meu! În cazul ăsta n-a fost așa. Pentru că el nu era de fel stupid, cum ești dumneata!

208

20?

BELGREDI: Eu n-am vrut niciodată să fiu luat în serid

DOAMNA MATILDE: O știu prea bine! Dar ou el, totuși""I era de glumit. (*Cu alt ton, întorcîndu-se spre Doctor.*)- M întîmplă, nouă femeilor, pe lîngă atîtea alte nenoro_ I dragă doctore, să ne pomenim cîteodată puse fatg -I față cu doi ochi care ne privesc cu o intensă și tacit*I fîgăduință de sentiment veșnic! (*Izbucnește într-un hok de rîs strident.*) Nimic mai caraghios pe lumea asta Dacă bărbații s-ar putea vedea pe ei înșiși cu acel cey'I „veșnic” în ochi!... Totdeauna m-a apucat rîsul ă. I cînd i-am văzut! Și în ziua aceea, mai strașnic decîtI oricînd! Dar trebuie să vă fac o mărturisire: pot §.,I fac acum, după douăzeci și mai bine de ani. Cînd aniI rîs așa de el, am rîs mai mult de frică. Pentru că uneiI fîgăduințe ca a ochilor acelora i-ai fi putut da crezare I Dar ar fi fost peste măsură de primejdios.

DOCTORUL (*cu viu interes, concentrîndu-se*): Așa... așa... da I asta, asta m-ar interesa mult s-o aflu. Peste măsură deI primejdios?

DOAMNA MATILDE (*cu ușurătate*): Tocmai pentru că el nul era ca toți ceilalți! Și dat fiind că și eu... da, ce mail încoa' și-ncolo... sînt... sînt puțin cam... cam așa...I ba chiar mai mult decît atîta, ca să spun drept... (*caulil un cuvînt modest*)... sînt cam intolerantă, ăsta e cuvîntulj intolerantă față de tot ce e corect, pedant și plicticos,! oh, e așa de plicticos tot ce e corect!... Dar pe atunciI eram prea tînără, înțelegeți? și eram femeie: aș fi fostI obligată să-mi rod zăbala în dinți. Mi-ar fi trebuit uni curaj de care nu mă simțeam în stare. Și atunci, amrîsl și de el! Cu remușcări am rîs. Ba chiar cu un fel de dis-I preț față de mine însămi, mai pe urmă, pentru că mi-am dat seama că rîsul meu se contopea cu rîsul

tuturor celorlalți, — tîmpiții! — care făceau haz pe socoteala lui!

BELCREDI: Cam așa cum își rîd de mine.

DOAMNA MATILDE: Tu faci lumea să rîdă pentru că ai ticniit de a te înjosi veșnic, dragul meu, în vreme ce el, dimpotrivă! E o mare deosebire! Și apoi, ție-ți rîde lumea-" nas!

BELCREDI: Ei, mă mîngîi și eu că e mai bine așa, decît i"spate!

„tu.j- Să revenim la ce spuneam! Deci, era de pe" , tunci puțin cam exaltat, după cît cred c-am putut în-

31: Da, dar într-un chip atît de ciudat, doctore! ,: Cum adică? Aș zice... cum să spun?... aș zice:

„exaltat la

„eee '■■■■

alNA MATILDE: Da'de unde „la rece"!/? Era cum spun, doctore: oarecum straniu, de bună seamă; dar straniu din prea mare bogăție vitală: era înclinat spre extreme!... LCRBDI: Nu zic că simula exaltarea. Dimpotrivă chiar: ajungea să fie într-adevăr exaltat, foarte adeseori. Dar „s putea jura, doctore, că se vedea singur numai decît, iî actul propriei exaltări. Asta e! Și cred că asta i se întîmpla. de fiecare dată cînd avea vreun impuls mai spontan. Pot spune chiar mai mult: sînt sigur că trebuie să fi suferit din pricina asta. Avea uneori accese de furie cum nu se poate mai caraghioase, furie contra lui însuși!

DOAMNA MATILDE: Asta-i adevărat!

DELCREDI (*către Doamna Matilde*): Și de ce? (*Către Doctorul Genoni.*) Evident, pentru că această bruscă luciditate a spectacolului îl azvîrlea dintr-o dată dincolo de granițele oricărei intimități posibile între sine și propriile sale sentimente, care îi apăreau — nu prefăcute, pentru că era sincer — dar întocmai ca un lucru căruia trebuia să-i dea el, de la un capăt la altul, valoarea... valoarea - ce știu eu? — a unui act de înțelegere, ca să înlocuiască acea căldură a sincerității, care simțea că-i lipsește! Și-atunci improviza, exagera, își pierdea măsura; tocmai de asta, ca să se amețească, să nu se mai vadă pe el însuși. Și celorlalți li se părea nestatornic, înfumurat și... da, de ce să n-o spunem, chiar ridicol cîteodată. 'OCTORUL: Și... spune-mi: era nesociabil?

"ELCREDI: Nici gînd! Ținea pasul: născocitor vestit de tablouri vivante, de balet, de spectacole de binefacere, ca să rîdă, bineînțeles! Dar juca foarte bine teatru! NOLLI: Și a devenit, cu nebunia lui, un actor măreț și teribil!

" —————

211

"BELCREDI: Dar chiar de la început! închipuiți-vă că, cînd i s-a întîmplat nenorocirea, după ce a pe cal...

DOCTORUL: S-a lovit la ceafă, e adevărat? DOAMNA MATILDE: Oh, ce oroare! Călărea lîngă mi_{ne}

J

I-am văzut deodată printre copitele calului, care cabra» I BELCREDI: La început noi nu ne-am dat seama că i se îni"

plase ceva atît de grav. A fost, ce-i drept, un nioin de zăpăceală, o învălmășeală în toată cavalcada!

oprire: toată lumea voia să vadă ce s-a întîmplat- 'A

îl și culeseră de pe jos, și-l duseră în vilă. DOAMNA MATILDE: Nimic, auziți? Nici cea mai mică rânji

Nici o picătură de sînge măcar!... BELCREDI: Toată lumea-l credea dcar leșinat... DOAMNA

MATILDE: ...Și cînd, după vreo două ceasuri. BELCREDI: Da, a reapărut în salonul vilei, vroiam să spun DOAMNA MATILDE: Ah, dar cu ce ochi, cu ce ochi se uita!,

Eu mi-am dat seama numai decît... BELCREDI: Da'de unde! Nu mai spune!... Nu ne-am dat nici unul seama, doctore, pricepi?

DOAMNA MATILDE: Te cred ! Pentru că erați toți ca și nebuni! BELCREDI: Fiecare-și juca, în glumă, rolul lui! Era o adevăj

rată babilonie! DOAMNA MATILDE: îți închipui, doctore, ce spaimă, după

ce au înțeles că el, în schimb, pe-al lui îl juca în serios!! DOCTORUL: A, fiindcă și el, atunci...?

BELCREDI: Sigur. Venise din nou printre noi! Credeam ci

se restabilise și că începuse să-și joace și el rolul, ca noi

toți... mai bine decît noi, pentru că — exact ce spuneam!

— era un formidabil actor, el! în sfîrșit, credeam ci

glumește.

DOAMNA MATILDE: Au început să-l ironizeze, să-l biciuie... BELCREDI: ...și atunci — era înarmat — ca orice rege în

dieval — a tras spada din teacă și s-a năpustit împotriva

a doi-trei deodată. A fost un moment de groază pentru

toți... DOAMNA MATILDE: N-am să uit niciodată scena aceea, fețele

noastre răvășite și înspăimântate, sub masca persoanelor*

jelor pe care le jucam, în fața măștii aceleiaș terfel

care era el; nu mai era o mască, era Nebunia însăși!

212

EDI: Era Henric al IV-lea ce mai vorbă! Chiar Henric al IV-lea în persoană, într-un moment de furie!

DOAMNA MATILDE: Trebuie să-l fi influențat, mă bate pe jumătate gîndul, și obsesia mascaradei aceleia,

doctore, fiindcă o lună și mai bine de zile fusese cu gîndul tot la ea. Era urmărit în tot ce făcea de

obsesia asta... ■ BDI: Și ce-a mai studiat, ca să se pregătească!... Pînă în cele mai mici amănunte... cu

o minuțiozitate!... STORUL: Ah, e ușor de înțeles! Obsesia aceea, la început momentană, s-a fixat, o

dată cu căderea de pe cal și cu lovitura în ceafă, care i-au provocat deranjamentul cerebral, și a

rămas fixată, perpetuându-se. Putem deveni tîmpiți, după cum putem deveni nebuni...

[JRLCREDI (*către Fridași Di Noll*): Pricepeți ce farsă, dragii mei? (*Către Di Noll*.) Tu aveai patru

sau cinci ani. (*Către Frida*.) Mamei tale i se pare că ai înlocuit-o în portretul de colo, unde ea e

reprezentată pe cînd nici cu gîndul nu gîndea că avea să te-aducă pe lume vreodată; eu, iată-mă

încărunțit. Pe cînd el, iată-l, ăsta e (*indică tabloul*) — pac! o izbitură în ceafă — și nu s-a mai clintit

de-aici: Henric al IV-lea.

DOCTORUL (*care a stat, cufundat în gînduri, să mediteze, deschide deodată mîinile, întinzîndu-le drept înaintea feței, ca și cum ar vrea să capteze atenția celorlalți, și se pregătește să le dea explicația lui, științifică*): Iată, iată despre ce e vorba, deci, domnilor: este vorba chiar despre cazul...

Dir, pe neașteptate, prima ușă din dreapta, cea

mai aproape de rampă, se deschide și intră Bertoldo,

cu fața răvășită.

BERTOLDO (*dînd năvală ca unul care nu mai poate suporta*): Este voie? Vă rog să mă iertați!...

Se oprește totuși brusc, din pricina descumpănirii provocate de apariția lui între ceilalți.

¹⁰A (*cu un strigăt de spaimă, adăpostindu-se*): Oh, Dumnezeu! Iată-l!

¹⁰DOAMNA MATILDE (*retrăgîndu-se înspăimîntată, cu brațul ridicat în dreptul ochilor, ca să nu-l vadă*): El e? e el?

¹¹OLLI (*repede*): Nu, nu. Fiți liniștite!

213

(*mirat*): Dar cine e!

BELCREDI: Unul scăpat de la mascarada noastră!

DI NOLLI: Este unul din cei patru tineri pe care-i avem al că să-i țină hangul.

BBERTOLDO: Vă cer iertare, domnule marchiz...

DI NOLLI: Ce iertare? Am poruncit să se încuie ușile cu chei și nimeni să nu intre aici!

BERTOLDO: Da, domnule marchiz! Dar eu nu mai rezist •• vă cer permisiunea să plec!

DI NOLLI: Ah, dumneata ești cel care trebuia să-și slujba azi-dimineață?

BERTOLDO: Da, domnule, și vă repet că nu rezist...

DOAMNA MATILDE (*către Di Noll, cu vie consternare*): pe urmă, nu-i chiar atît de liniștit cum spuneai?

BERTOLDO (*brusc*): Nu, nu doamnă! Nu de el e vorba, ci de cei trei camarazi ai mei! Spuneți că i-

ați tocmnit ca să-i țină hangul, domnule marchiz? Dar numai de ținut hangul nu-i vorba! Ei nu-i țin

hangul nebunului; adevărații nebuni sînt chiar ei! Închipuți-vă, eu calc TăcT pentru prima dată-n

viață, și ei, în loc să mă ajute, domnule marchiz....

Pe aceeași ușă din dreapta vin în fugă, speriați,

Landolfo și Arialdo, gîfîind, se opresc Ungă ușă

înainte de a avansa în interiorul sălii.

LANDOLFO: E voie?...

ARIALDO: Putem intra, domnule marchiz?

DI NOLLI: Intrați. Dar, la urma urmei, ce s-a întîmplat?

faceți acolo? FRIDA: Oh, Doamne, eu plec. Mă duc! Mi-e frică!

Dă să iasă pe ușa din stîngă.

DI NOLLI (*reîntînd-o*): Nu, nu pleca, Frida! LANDOLFO: Domnule marchiz, prostul ăsta...

Arată spre Berloldo.

BERTOLDO (*protestînd*): A, nu, vă foarte mulțumesc, dra?¹¹

mei! Eu, în felul ăsta, nu stau! Nu stau! LANDOLFO: Cum, nu stai? ARIALDO: A stricat totul, domnule marchiz, fugind încoam

214

„jpOL^{FO}: L-a făcut să i se urce sîngele la cap! Nu-l mai ¹ putem ține dincolo. A dat poruncă să fie arestat, și

vrea să-l „judece” de pe tron, fără nici o întîrziere!

ge facem? j4OLLI: Dar închideți o dată ușa! închideți-o! Mișcați-vă și-nchideți ușa aia!

Landolfo se duce s-o închidă.

c[ALDO: N-are să-l poată ține Ordulfo singur... itfDOLFO: Domnule marchiz, dacă s-ar putea cel puțin să-l

anunțăm de vizita domniilor-lor, ca să-i abatem atenția!

Dacă domniile-lor s-au și gîndit cumva sub ce travesti

i se prezintă... DI NOLLI: Da, da, ne-am gîndit la toate. (*Către Doctor.*)

Dacă dumneavoastră, doctore, credeți că puteți proceda

fără întîrziere la vizitarea pacientului... FRIDA: Fără mine, fără mine, Carlo! Mă retrag. Și chiar și

tu, mamă, fii bună, vino, vino cu mine! DOCTORUL: Ce vreau să spun... Nu cumva e înarmat? DI

NOLLI: Nici vorbă! Ce înarmat, doctore? (*Către Frida*).

Iartă-mă, Frida, dar teama asta a ta e de-a dreptul

copilărească! Tu ai vrut să vii aici... FRIDA: Eu, nu, te rog. Mama a fost cea care.... DOAMNA

MATILDE (*cu hotărîre*): Și eu sînt gata; Dar, la

urma urmei, ce-avem de făcut? BELCREDI: E neapărat necesar, nu te supăra, să ne camuflăm

în vreun fel? LANDOLFO: E indispensabil! E indispensabil, domnule baron!

Gîndiți-vă, pe noi ne vede așa... (*Arată spre hainelesale*.)

Vai și-amar dacă vă vede pe domniile-voastre așa, în

costumele de astăzi! ARIALDO: I-ar intra în cap că e un travesti diabolic...

TOLLi: ...Așa cum vouă vi se par travestiți ei, tot astfel

lui i-am apărea travestiți noi, dacă ne-am înfățișa în

hainele noastre de fiecare zi...

DOLFO: Și încă n-ar fi nimica, poate, domnule marchiz,

iacă nu i s-ar părea că este rezultatul vrăjitoriilor dușmanului său de moarte. ^{pnT}: Papa Grigorie al VH-lea? 'O: KțocTHăi! Zice că era un „păgîn”! : Papa? Nu-i rău, ca ironie!

1!

LANDOLFO: Da, domnule baron. Și mai zice că evoca duh morților. -Îl acuză de toate iscusințele diaA'olcsf5! este groaznic de frică de vrăjitoriile papei! DOCTORUL: Mania persecuției! ARIALDO:

L-ar apuca furiile!

DI NOLLI (*către Belcredi*): Dar nu e de fel necesar să f; tu aici, nu te supăra. Noi ne facem nevăzuți.

E de-a; ' dacă-l vede doctorul. DOCTORUL: ...Eu, singur, ați spus?... DI NOLLI: Dar mai sînt și ei!

(*Arată spre cei trei ij_{nn}*) DOCTORUL: Nu, nu!... vreau să spun că, dacă doamna m_a

chiză... DOAMNA MATILDE: Bine înțeles! Vreau să fiu și eu de f_au

Vreau să-l revăd!

FRIDA: Dar de ce, mamă? Te rog!... Vino cu noi! DOAMNA MATILDE (*poruncitoare*): Lasă-mă în pace! Penu asta am venit! (*Către Landolfo*.) Eu voi fi „Adelaide” mama.

LANDOLFO: Prea bine! Mama împărătesei Berta, foarte bine Asta e! Ajunge, în cazul ăsta, să-și încingă senioramat-chiză fruntea cu diadema ducală, și să-și ia pe umeij mantia, care — are s-o ascundă complet. (*Către AriaUm Du-te, du-te, Arialdo*!

ARIALDO: Așteaptă puțin: și domnul? (*Arată spre Doctor*) DOCTORUL: A, da!... Spusesem, mi se pare, că episcopul

Episcopul Ugo de Cluny. ARIALDO: Domnul vrea să spună abatele? Prea bine: abatem

Ugo de Cluny!

LANDOLFO: A mai fost doar de-atâtea ori pe-aicea.... DOCTORUL (*năucit*): Cum adică: „a mai fost”? LANDOLFO: Nu vă speriați. Vreau să spun că, fiind un traj

vestiu lesne de înjghebat... ARIALDO: ...a mai fost folosit și altă dată. DOCTORUL: Dar...

LANDOLFO: Nu e nici o primejdie să-și aducă aminte. Si

uită mai degrabă la haină decât la om. DOAMNA MATILDE: Asta-i bine și pentru mine, dacă-i m DI

NOLLI: Noi plecăm, Frida! Vino, vino cu noi. Tit" BELCREDI: Ah, nu: dacă rămîne ea (*arată spre marchi^{dt}*:

rămîn și eu! DOAMNA MATILDE: Dar n-am nici o nevoie de tine!

iDI: Nu zic c-ai avea nevoie. Am chef să-l revăd și ^l „u- Nu-i permis?

POLFO : Ba da, și chiar poate că nu-i rău să fie mai curînd l ^{tre}i, decât doi. ^r[ALDO: Și atunci, domnul?...

TREDI : Păi, vezi de-mi găsește și mie un travestiu lesne de înjghebat! VDOLFO (*către Arialdo*):

Tocmai! Uite, de pildă: o rasă

de călugăr cluniacens. EL CREDI: Cluniacens? Cum o fi asta? "noLFO: O rasă de benedictin de la

abația de Cluny. Veți face parte din suita monseniorului. (*Către Arialdo.*) Du-te, du-te! (*Lui Bertoldo.*)

Și tu, cară-te! Și nu-ți mai arăta mutra pe ziua de azi. (*Dar nici nu-l vede bine plecînd că-lși oprește.*)

Așteptați puțin! (*Către Bertoldo.*) Adu-ne tu recuzita pe care ți-o va da el! (*Către Arialdo.*) Și tu, du-te

numaidecît să-i anunți vizita „ducesei Ade-laide" și a „monseniorului abate Ugo de Cluny". Ați priceput?

Arialdo și Bertoldo ies pe ușa întîia din dreapta.

Di NOLLI: Noi, atunci, ne retragem.

Pleacă împreună cu Frida pe ușa din stingă.

DOCTORUL (*lui Landolfo*): Cred că nu voi fi rău văzut sub veșmintele lui Ugo de Cluny!

LANDOLFO: Dimpotrivă, cît se poate de bine! Fiți liniștit! Monseniorul a fost întotdeauna primit aici

cu cel mai profund respect. Și fiți liniștită și domnia-voastră, doamnă marchiză! Nu uită niciodată că

datorește rugămintilor domniilor-voastre, ale amîndurora, pe lîngă papă, faptul că după două zile de

așteptare în zăpadă, cînd era aproape înghețat, i-a fost, în sfîrșit, admisă intrarea în castelul de la

Canossa, și dus în fața lui Grigorie al VIT-lea, care nu voia să-l primească.

^BELCREDI: Și eu, mă rog?

NDOLFO: Domnia-voastră va trebui să stați respectuos, mai de o parte.

^QAMNA MATILDE (*iritată, foarte nervoasă*): Ai face mai bine să pleci!...

21

217

BELCREDI (*incet, scos din sărite*): Ești foarte, foarte ert) I nată...

^{Jn}i

DOAMNA MATILDE (*mîndră*): Sînt cum sînt! Lasă-m* 1 pace!

Reintră Bertoldo cu travestiurile.

LANDOLFO (*văzîndu-l că intră*): A, iată și veșmintele! *li_m*

asta pentru doamna marchiză!... DOAMNA MATILDE: Stați puțin, să-mi scot pălăria!

O scoate, predînd-o lui Bertoldo.

LANDOLFO: Du-o dincolo! (*Apoi, către marchiză, dlnd u*

încingă fruntea cu diadema ducală.) Permiteți? DOAMNA MATILDE: Dar cum Dumnezeu nu-i nici o ogli_nJ

pe-aicea? LANDOLFO: Sînt oglinzi dincolo. (*Indică ușa din stîⁿ°A*

Dacă doamna marchiză vrea să și-o pună singură..., DOAMNA MATILDE: Da, da, e mai bine, dă-o-ncoace! MiJ

pun numaidecît.

Își reia pălăria, și iese cu Bertoldo, care duce mantia și diadema. În vremea asta Doctorul Genoni și Belcredi își vor pune singuri, cum se pricep mai bine, sutanele de călugări benedictini.

BELCREDI: Să spun drept, la una ca asta, adică să m-apnt să fac pe benedictinul, nu m-aș fi așteptat în viața meal Dar ce să spun: asta e o nebunie care trebuie să costa bani, nu glumă!

DOCTORUL: Mai e vorbă? Parcă atîtea alte nebunii nu costă o grămadă de bani?...

BELCREDI: ...în cazul în care, ca să-i bați nebunului i strună, ai la dispoziție un patrimoniu...

LANDOLFO: Se-nțelege, domnule baron! Avem aici o gardtj robă întreagă, toată numai costume de epocă, executat^l în chip desăvîrșit, după modele antice. Cade în **gnj*** mea: mă adresez numai

atelierelor competente de cosW mieri teatrale. Cheltuim binișor!

Doamna Matilde intră din nou, împodobită cu mantia și diadema.

218

vv. (brusc, admirînd-o): Ah, ești minunată. O ade-

- 'arată apariție regală! »fINA MATILDE (*văzîndii-l pe Belcredi și pufnind în rîs*):

Vai, Doamne! Nu, nu, pleacă de aici! Ești de neconceput:

pari un struț deghizat în sihastru!... „i[,CRtiDI: Uită-te și la doctor!... qCTORUL: Ei, ușurel, ușurel...

iAMNA MATILDE: Da'de unde, doctorul n-arată rău de

loc! Dar lu mă faci să mor de rîs! „STORUL (*către Landolfo*): Va să zică, aveți aici foarte

deseori recepții... [NDOLFO: Depinde! Cîteodată dă poruncă să i se înfățișeze

cutare sau cutare personaj. Și atunci trebuie să căutăm

pe cineva care să se învoiască a-l juca. Și femeii... DOAMNA MATILDE (*rănită, dar vrînd să nu se*

trădeze): Oh,

și femeii?

LANDOLFO: Ce să-i faci? La început, da... Și multe! BELCREDI (*rîzînd*): Asta-i bună? În costum de epocă? (*Ară-*

tînd spre marchiză.) Așa?

LANDOLFO: Știți... femeii, dintr-acelea care... BELCREDI: ...Care se învoiesc să joace

comedia, am priceput

(*Perfid, către marchiză*.) Ia seama, că devine periculos

pentru dumneata!

Se deschide a doua ușa și apare Arialdo care face la început, pe furis, un semn ca spre a pune capăt oricărui convorbiri în salon, apoi anunță solemn.

ARIALDO: Maiestatea-sa împăratul!

Intră mai întîi cei doi valeți, care se duc să se așeze la picioarele tronului. Apoi intră Ordulfo, care împreună cu, Arialdo, se ține cu respect puțin în urma, luiJlenric al fV-lea. Acesta e un om în jurul a, cincizeci de ani, foarte palid și încărunțit, dar nu pe creștet, ci la ceafă, căci deasupra frunții și pe Umple are păr blond, de un blond nefiresc, obținut cu ajutorul unei boieli de păr destul de copilărește folosită, mai mult decît evidentă; iar pe pomeții obrazilor, în mijlocul tragicei palori a feței, are fard roșu, de păpușă, mai mult decît evident și el. Poartă, pe deasupra veșmintului regal, șiacul de penitent, ca la

219

Canossa. Are în ochi o fixitate de spasm, înfricoșătoare; în contrast cu atitudinea personajului, ce caută să fie de pocăită umilință, cu atît mai ostentativă cu cît el simte ce puțin meritată e înjosirea -ia care e supus. Ordulfo duce, ținînd-o cu amîndouă mîinile, coroana împărătească, iar Arialdo sceptrul cu acvilă și globul cu cruce deasupra.

HENRIC AL IV-LEA (*înclinîndu-se mai Intîi în fața doan,în Matilde, apoi în fața Doctorului*):

Madonna... morisi,, 'nore., (*Pe urmă îl privește pe Belcredi, dă să se inehul și dinaintea lui, dar se răzgîndește și se întoarce s,,r Landolfo, care s-a apropiat de el, și-l întrebă cu v0Q joasă, cu fereală*):

E Pietro Damiani?

LANDOLFO: Nu, maiestate, e un călugăr de la Cluny care] întovărășește pe abate.

HENRIC AL IV-LEA (*se întoarce să-l spioneze pe Belcredi ca neîncredere crescîndă și vîzînd că el se întoarce întrebam și neliniștit spre doamna Matilde și spre Doctor, se apn pie de el și strigă*): E

Pietro Damiani! Nu-ți este deniei un folos, părinte, să cauți din ochi scăpare la ducesă! (*Brusc, întoreîndu-se spre doamna Matilde, ca spre «I căuta să ocolească o primejdie.*) Vă jur, vă jur, madonna, că inima mea nu mai e aceeași față de fiica domniei-voas-tre! Și mărturisesc că, dacă el (*arată spre Belcredi*)l n-ar fi venit aici ca să mi-o interzică în numele papei Alexandru, aș fi repudiat-o!... Da: există cineva care să-mi susțină dreptul de a o repudia: episcopul de Magonza, pentru o sută douăzeci mărci. (*Se uită puțin cam rătăcit la Landolfo, și zice brusc.*) Dar nu se cadej într-o clipă ca asta, să-i vorbesc de rău pe episcopM (*Își reia atitudinea de umilință și revine Ungă Belcredi.*) Îți sînt recunoscător, crede-mă că-ți sînt recunoscător, acum, Pietro Damiani, pentru ceea ce m-ai împiedicat atunci să fac! Viața mea e toată numai umilințe: mama. Adalberto, Tribur, Goslar. Și acum, rasa asta pe care o port! (*Schimbă dintr-o dată tonul și rostește, ca u0' care, într-o paranteză vicleană, își repetă rolul.*) N-a^{te} nici o însemnătate! Claritate în gîndire, perspicacitate"" atitudine fermă și răbdare cît timp sorții ne sînt împ⁰ trivă ! (*Apoi se adresează tuturor celorlalți și spune, cf^o*

220

cavitate jucată.) Știu să-mi îndrept greșelile săvîrșite, l] chiar față de tine, Pietro Damiani, mă umilesc!

(*Se închină adine și rămîne așa, aplecat în fața lui, ca IȚcibătut însă de o bănuială piezișă, care i s-a născut fără ste în suflet, și carc-l face să adauge, așa cum n-ar dori, ,e ton amenințător.*) Dacă n-a pornit cumva de la tine zvonul nerușinat că sfînta mea mamă, Agnese, ar avea egături neîngăduite cu

episcopul Henric al Augsbur-
gului!

[CREDI (*pentru că Henric al IV-lea tot mai stă înclinat, cu degetul ridicat amenințător spre el, își duce mâinile u piept și spune apoi, tăgăduind*): Nu, nu!... De la mine nu!..--

HENRIC AL IV-LEA (*ridicându-se*): Nu! Așa e? O ticăloșie! (*îl privește puțin apoi zice.*) Nu te cred în stare de așa ceva. (*Se apropie de Doctor și-l trage de mîneacă, făcînd șiret cu ochiul.*) „Ei” sînt! veșnic „ei”. Aceiași, mon-signore!

RICALDO (*încet, ca într-un oftat, dar pentru a-i sugera Doctorului*): Ei, da: episcopii răpitori!

DOCTORUL (*ca să-și joace rolul, întors spre Ricaldo*): „Ei”, da, se-nțelege... „ei”, „aceași”...

HENRIC AL IV-LEA: Nu le-a fost de-ajuns nimic! Un biet băiat, monsignore! Își trece vremea jucîndu-se, chiar v atunci cînd, fără măcar să-și dea seama, e rege! Șase ani aveam, și m-au smuls mamei mele! și m-au folosit, neștiutorul de mine, împotriva ei, și împotriva puterii însăși a Dinastiei, au profanat totul, au furat, au jefuit, au je-fu-it! Unul mai nesățios decît altul: Anno, mai lacom decît Ștefan, Ștefan mai lacom decît Anno!

LAMDOLFO (*în șoaptă, convingător, ca să-l readucă la realitate*): Maiestate...

RICAL IV-LKA (*întorcîndu-se brusc*): Ah, da! Ji-trebuie ă-i vorbesc de rău, într-o clipă ca asta, pe episcopi! Dar ticăloșia asta pe care-au săvîrșit-o cu mama, monseniore, întrece orice margini! (*O privește pe marchiză ti se înduioșează.*) Și nu mă simt în stare nici măcar 'o plîng. Mă adresez domniei-voastre, madonna, ca 'ia care a purtat în pîntece prunc: a venit aici să mă , din mînăstirea ei, acum o lună, sau așa ceva, și mi 4e spune că e moartă. (*Pauză plină de tensiune*

221

densă de emoție. Apoi, surîzînd cum nu se poate mai J; Nu pot s-o plîng, pentru că, dacă dumneata ești J și eu sint așa (arată spre șiacul din spinare), însc¹⁽⁶⁾ că am douăzeci și șase de ani!

RICALDO (*aproape șoptit, blînd, ca să-l mîngie*): Și c g urmare, e vie, maiestate.

P'

ORDOLFO (*ca mai sus*): ...și e încă la mînăstirea ei.

HENRIC AL IV-LEA (*se întoarce să-i privească*): Așa ei pot, deci, amîna pe altă dată jalea! (*li arată marc*}, 'aproape cu cochetărie de femeiușcă, boiala pe cart dat-o pe pâr.) Ia uitați-vă, am încă părul bălai... t șoptit, cași cum i-arface o mărturisire.) Pentru domnia N-aș fi avut nevoie, pentru mine, dar cite un exLgriornuștrifă. Soroacele vremii, înțelegeți signore? (*Svrwprbpîe din nou de marchiză și observh cu atenție părul.*) Ei, dar ce văd!?... și duma ducese? (*Face cu ochiulși cu mina, semne pline de înțe, Ce vrei?... italiancă! (Cași cum ar spune: „artificiu dar fără umbră de dispreț, ci dimpotrivă, cu admin malițioasă.*) Să mă ferească Dumnezeu să arăt scîi sau uimire! Ambiția! Nimeni n-ar vrea să recunoi puterea obscură și fatală care ne pune granițe voinj 'Î3ar nu-i nimic de făcut; odată ce te naști, vei muu! Să te naști! monsignore, domnia-ta ai vrut? Eu i și între o întîmplare și alta, independente amîndo de voința noastră, se petrec atîtea și atîtea lucruri ca noi toți, am vrea să nu se petreacă, și față de care greu ne călcăm pe inimă ca să ne putem resemna! DOCTORUL (*mai mult ca să spună ceva, In timp ce-l stuîi*

atent): Da, ei,... din păcate!...

HENRIC AL IV-LEA: ...și cînd nu ne resemnăm, iată, ijHJ iveală ambiția. O femeie care vrea să fie bărbat,j bătrîn care vrea să fie tînăr... Nici unul din noii minte, nimeni nu se preface! E puțin de spus: neH fixat totuși într-un anume concept despre noi i"fl și de bună credință! Cu toate acestea, monsignorȘi timp ce dumneata te ții tare agățat cu amîndouă nuH de această sfîntă sutană, de colo, din mîneacă, îți aluSÎ îți scapă, ți se strecoară ca un șarpe ceva de carej măcar nu-ți dai seama, monsignore: viața! Și ^{rm!} priză, cîhd ți-o vezi dintr-odată luînd chip, ijjjhil^{or}i descătușată de tine, parăsîndu-te! Dispreț și ură împotriva ta însuși și remușcări. Chiar și remușcări. Ah, dacă ați ști! Euxn-am trezit cu-atîtea vieți în față! jyeau o față care era a mea, dar așa de îngrozitoare că D.am putut să mă uit la ea... (*Se apropie din nou de Marchiză.*) Domniei-voastre nu vi s-a întîmplat niciodată, madonna? Vă amintiți să fi fost mereu aceeași? Oh, Dumnezeule, dar într-o bună zi... Cum se poate?... Cum se poate să fi fost în stare de a săvîrși fapta aceea... (*O privește în ochi atît de pătrunzător, Incit o face să pălească.*) Da, da, „aceea”, întocmai! știm amîndoi despre ce e vorba, nu? (Oh, fiți liniștită, n-am s-o des-tăinuiesc nimănui!)... Și cum se face că tu, Pietro Damiani, poți fi prietenul unui asemenea...

ILDOLFO (*ca mai sus*): Maiestate! ENRIG AL IV-LEA (*repede*): Nu, nu, n-am să-i spun pe nume!

știu că-l necăjește să-l numesc! (*întorcându-se spre Belcredi, ca în treacăt.*) Ce părere ai, ei?... Ce părere ai de el? Dar toți, toți fără nici o excepție, ne-nyerşunām o viață înireagășane ținem cu dinții de opTrua noastră iTRfrejnoi, tot așa cum cei ce imbatrinesc își vopsesc parul. Ce însemnătate are că boiaua asta a mea nu

poate fi, pentru dumneata, culoarea adevărată a părului meu? Dumneata, madonna, desigur că nu ți-l vopsești cu gândul să-i înșeli pe ceilalți, sau pe dumneata, ci doar așa, un pic, o picătură, să-ți înșeli imaginea din oglindă. Eu mi-l vopsesc, așa, ca să rîd. Dumneata o faci în serios, și te asigur că, deși o faci în serios, ești și dumneata deghizată: și nu spun asta, madonna, ca o aluzie la preavrednica de cinste coroană care-ți încercuiește fruntea, și la care mă închin cu venerație, și nici ca o aluzie la mantia ducală ce porți! O spun numai în legătură cu amintirea asta a trecutului, pe care vrei s-o fixezi în chip nefiresc, spun despre părul dumatăle bălai care odată te-a făcut să te placi singură, sau despre părul dumatăle brun, dacă erai oacheșă; imaginea tinereții apuse care dispăre. Și tu, Pietro Damiani? Ție, dimpotrivă, amintirea a ceea ce ai fost, c^a ceea ce ai făcut, îți apare acum ca o recunoaștere a unor vieți uitate, a unor realități trecute care ți-au ăniaș undeva, în suflet, nu-i așa? ca un vis!... Și chiar

222

223

și mie, ca amintirea unor vise, și atîtea, cînd stai șiJ gîndești din nou la ele, sînt fără nici o explicație, J nu-i nici o minune, Pietro Damiani; așa va fi și A cu viața noastră de azi! (*Dintr-o dată, înfurii, H și înșfăcîndu-și cu putere pelerina de șiac din spi_{ncir}* Rasa asta! (*Cu o veselie sălbatică dă s-o sfirtece, în vr^r ' ce Arialdo, Landolfo și Ordulfo se apropie repede, î_nl. ? mîntați, ca pentru a-l reține.*) Ah, Dumnezeule! "!" dă îndărăt și scoțîndu-și rasa, le strigă.) Mîine, la Br 1 sanone, douăzeci și șapte de episcopi, germani și J_o barzi, vor iscăli împreună cu mine destituirea p_aJ Grigorie al VII-lea; nu pontif, ci fals monah!

ORDULFO (*dîmpreună cu ceilalți doi, conjurîndu-l să «(, Maiestate, maiestate, pentru numele lui Dumnezeu*

ARIALDO (*invitîndu-l cu un gest să-și repună rasa penitmtikA* Ia seama ce spui, Sire!

LANDOLFO: Monseniorul se află aici, dîmpreună cu ducej ca să mijlocească pe lîngă sanctitatea-sa papa în favoarJ măriei-tale!

Și pe furîș îi face Doctorului semne să spună repede i el ceva.

DOCTORUL (*pierdut*): A, da, uite... da,... sîntem aiciI să mijlocim...

HENRIG AL IV-LEA (*dintr-o dată pocăit, aproape speriat, lăsîndu-ipe cei treisă-i pună din nou pe umeri rasa și înfășam du-se în ea cu mîini tremurătoare*): Iertare... da, daJ iertare, iertare, monsignore; iertare, madonna... sinii vă jur... simt tot greul blestemului! Anatema! (*Sein doaie, luîndu-și capul între mîini, ca în așteptam l ceva ce-ar urma să-l strivească, și stă cîțva timp așa-li urmă, cu altă voce, tot fără să-și schimbe poziția, le spm încetișor, ca pe unsecret, lui Arialdo, Landolfo și Ordulm* Dar, nu știu pentru ce astăzi nu izbutesc să fiu ^{unii}j înaintea ăluia de colo (*Și-l arată, cape furîș, pe Belcrth*

LANDOLFO (*cu jumătate de gură*): Pentru că, măria-încăpățînezi să-l crezi Pietro Damiani, cînd nu e ell

IENRIC AL IV-LEA (*privindu-l înfricoșat*): Nu e l Damiani?

ARIALDO: Da'de unde! E un biet monah, maiestate!

224

;

piC AL ÎV-LEA (*dureros, cu exasperare în oftat*): Eh, nici ' ,jinil dintre noi nu-și dă seama de ceea ce face, cînd o J_{acc} din instinct... Poate că domnia-voastră, madonna, mă veți putea înțelege mai bine decît ceilalți, pentru că sînteți femeie... Clipa asta e pentru mine solemnă și decisivă. Aș putea, vedeți? chiar acum, în timp ce vă vorbesc, aș putea accepta ajutorul episcopilor lombarzi pentru a pune stăpînire pe persoana pontifului, asediîndu-l aici, la castel: apoi aș putea da fuga la Roma, ca să aleg acolo un antipapă și să-i întind o mînă, în chip de aliat, lui Robert Guiscard. Grigorie al VII-lea ar fi pierdut! Dar rezist acestei ispite, și credeți-mă că gînt înțelept făcînd asta. Am simțul vremurilor acestora, și măreția celui care știe să fie cine trebuie să fie! Un papă! V-ar veni acum să rîdeți de mine, văzîndu-mă așa? Ați fi cum nu se poate mai lipsiți de duh, pentru c-ar însemna că nu-nțelegeți ce înțelepciune politică îmi spune acum să-mi reiau haina asta de pocăință! Vă spun eu: mJnejolurile-B-aiLputea săfiedg-a-ndoase-Jea! Și ce o slTFăceți voi atunci? Ați putea rîdecuHîva și de papă văzîndu-l în straie de rob? Nu! Am fi chit! Eu, azi, mascat în penitent, el, mîine, în prizonier. Dar vai și-amar de-

acela care nu știe să-șipoartemasca, fie ea de rege ori de papă! Poate că el e, astăzi, cam prea crud. Asta-i adevărat. Gîndește-te, madonna, că Berta, fiica domniei-tale, pentru care, vă repet, inima mea s-a schimbat... *(se întoarce brusc spre Belcredi și-i strigă în față, ca și cum celălalt l-ar fi contrazis)* ...s-a schimbat, da, s-a schimbat datorită dragostei și supunerii duioase de care a știut să-mi dea dovadă în aceste groaznice clipe! *(Se oprește zguduit și agitat de ieșirea aceasta violentă și face eforturi să se stăpînească, cu un geamăt de exasperare înăbușit în gîtlej. Apoi se îndreaptă din nou, cu umilință blindași dureroasă, spre marchiză.)* A venit cu mine, madonna, e jos în curte. A vrut să mă urmeze, ca o cerșetoare, și a degerat, a degerat stînd două nopți sub cerul liber, în viscol și-n troiene de 'padă! Dumneata îi ești mamă! Ar trebui să implori, dimpreună cu el *(arată spre Doctor)*, iertarea papei: să-ne primească!

225

i Piranclello — Teatru

HI

DOAMNA MATILDE *(iremurînd, cu vocea sugrumată, un firicel de glas)*: Dar sigur, sigur, fără întîrzierp "■

DOCTORUL: O vom face, o vom face!...

HENRIC AL IV-LEA: Mai este ceva. *(Și-i chemă mai apăsător strîngîndu-și-i împrejur și le spune încet, în mare tălăl, 'Nu-i de-ajuns să mă primească. Știți că el poate „w”; —vă spun eu: „totul” ! Evocă pînă și duhurile morții, (Se izbește în piept.) Uitați-vă la mine! Mă ved’j’ Nu-i artă vrăjitoarească pe care să n-o cunoaș! Ei bine, monsignore, ei bine, madonna! Adevărata l’osîndă e asta: sau cea de colo, priviți! (își arată portreh din perete, ca și cum i-ar provoca spaimă.)* Osînda m» este să nu mă mai pot desprinde de opera asta vrăji, torească! Sînt pocăit acum, și pocăit rămîn, vă jur, -rămîn pocăit atîta vreme cît el încă nu m-a primit. fw pe urmă voi doi, după revocarea bulei de excomunicare trebuie să cereți pentru mine de la papă, care o poate face, să mă scoată de aici *(indică din nou portretul)* și să mă facă s-o trăiesc întreagă, întreagă, sărmani asta viață a mea, de la care am fost alungat... Nu poți avea mereu tot douăzeci și șase de ani, madonna!., Și eu ți-o cer și pentru fiica domniei-tale, ca s-o pol iubi așa cum merită ea. Bine dispus cum sînt acum, înduioșat cum sînt de mila ei. Iată. Asta să-i cereții Sînt în mîinile voastre. *(Face n plecăciune.)* Madonna, monsignore!

Dă să se retragă, plecat, pe ușa pe care a intrat, dar, observindu-l pe Belcredi, care se apropiase puțin ca să audă mai bine, văzîndu-l cum întoarce fața spre fund și presupunînd că acesta vrea să-i fure coroana imperială, care e pe tron, spre surprinderea și spaima generală, aleargă s-o ia și s-o ascundă sub rasă, și cu un surîs foarte viclean în ochi și pe buze, se întoarce inclînindu-se de mai multe ori și dispare. Marchiza este zguduită pînă într-alîta incît se așază frîntă de durere, ca leșinată.

CORTINA

226

Actul al II-lea

O altă sală a aceleiași vile, alături de „sala tronului” împodobită cu mobile antice, austere. La dreapta, la aproximativ două palme de pămînt, se află un fel de balconaș, înconjurat de o balustradă de lemn cu pilaștri, întreruptă în părți și în față, unde sînt treptele de acces. În acest balconaș se află o masă și cinci scaune stil, unul la un cap al mesei și cîte două pe părți. În fund, un vestibul. La stînga, două ferestre care dau spre grădină. La dreapta o ușă care dă în „sala tronului”. E în plină după-amiază, în aceeași zi.

Sîni în scenă Doamna Matilde, Doctorul și Tito Belcredi. Își continuă conversația. Dar Doamna Matilde se ține mai deoparte, „întunecată”, vădit plictisită de ceea ce spun ceilalți doi, cărora totuși nu poate să nu le acorde nici o atenție, pentru că în starea de tulburare în care se află, orice lucru o interesează fără voia ei, împiedicînd-o să se concentreze pentru a-și duce pînă la capăt un gînd mai tare decît ea, care-i dansează sub țeastă și-i dă ghes. Cuvintele pe care lă aude spuse de ceilalți doi îi atrag atenția, pentru că, instinctiv, simte ca o nevoie de a întreține cu cineva o conversație în momentul acesta.

: O fi, o fi cum zici dumneata, dragă doctore, dar asta e impresia mea.

T

DOCTORUL: Nu spun „nu”, dar crede-mă și pe mine: e * mai... numai așa, o... o impresie!

BELCREDI: Iartă-mă: totuși a ajuns s-o și spună, ba chj. foarte limpede! *(întorcîndu-se spre marchiză.)* Nu-i ag! marchiză?

DOAMNA MATILDE *(întorcîndu-se, ca și cum ar fi fost*

cată de vorbele lor să-și continue un glnd): Ce-a spu7) *(Apoi, neconsimțind.)* A, da... A spus, dar nu

din p_j cina la care te gîndești dumneata.

DOCTORUL: Făcea aluzie la veșmintele pe care le pusesem pe deasupra hainelor noastre: mantia doamnei (*aram spre marchiză*) și rasele noastre de benedictini. Toată chestiunea asta e o copilărie.

DOAMNA MATILDE (*tresărind și ridicîndu-se din nou, indignată*): Copilărie? Cum poți spune asta, doctore?

DOCTORUL: Pe de o parte, da! Vă rog: lăsați-mă să vorbesc marchiză. Dar pe de altă parte, e mult mai complicat decît v-ați putea închipui.

DOAMNA MATILDE: Pentru mine, dimpotrivă: e limpede ca lumina zilei!

DOCTORUL (*cu surîsul compătimitor al celui competent, făturos, de opiniile neștiutorilor*): Firește, firește! Dar trebuie să mai și cunoști ceva din psihologia aceasta, cu totul particulară, a nebunilor, prin care — fiți atenți — ne putem da, cu certitudine chiar, seama că un nebun poate foarte bine să observe că are de-a face cu un deghizament, cînd i se prezintă cineva în travesti, și să-l ia drept atare; cu toate acestea, vă asigur, domnilor, că e întocmai cum fac și copiii, pentru care jocul e totodată și joc și realitate, de asta am spus că e o copilărie. Dar, pe de altă parte, lucrurile sînt extrem de complicate, și iată în ce sens: pentru că el are, nu se poate să n-aibă, absolută conștiință că este, pentru el însuși, pus față în față cu sine, o imagine; imaginea lui, de dincolo!

Arată spre stînga sala tronului, făcînd aluzie la portretul știut.

BELCREDI: A spus-O doar!

DOCTORUL: Așa. Foarte bine! O imagine căreia i-au apărut în față alte imagini: adică ale noastre. Și iată că acum

228

(₁ delirul lui acut și lucid totodată, și-a putut da adevînt seama că este o diferență între imaginea sa și cea a celorlalți. Vreau să spun, și-a dat

adevînt seama că este o diferență între imaginea sa și cea a celorlalți. Vreau să spun, și-a dat seama că în imaginile noastre există o prefăcătorie și

toți noi, în imaginile noastre există o prefăcătorie și a devenit bănuitor. Toți nebunii sînt înarmați, otdeauna, cu un spirit de neîncredere extrem de vigilenț și neîntrerupt. Dar asta e tot! Lui, firește, jocul acesta la care ne-am pretat noi luîndu-l pe el drept centru, a avut de ce să i se pară caritabil. Iar jocul lui ca i'nsuși la al nostru s-a dovedit cu atît mai tragic, cu atît el, ca și cum ar fi vrut să ne sfideze — mă înțelegi? — minat de suspiciune, a vrut cu tot dinadinsul să-i dea pe față caracterul de joc, și ceea ce făcea el era joc, atunci cînd ne-a întîmpinat cu boiaua stridentă, e obraji și pe tîmple, spunîndu-ne că se vopsește anume, ca să se distreze!

DOAMNA MATILDE (*izbucînd din nou*): Nu, nu e asta explicația, doctore! Nu e asta! Nu e asta!

DOCTORUL: Cum „nu e asta”...?

DOAMNA MATILDE (*fremătătoare, sigură pe sine*): Eu pun capul că m-a recunoscut! DOCTORUL: Nu se poate... nu e cu puțință! BELCREDI (*odată cu el*): Nici gînd!

DOAMNA MATILDE (*și mai hotărîtă, aproape furioasă*): M-a recunoscut, vă spun. Cînd a venit lingă mine să-mi vorbească, fixîndu-mă drept în ochi, pînă-n străfundul ochilor — m-a recunoscut!

BELCREDI: Dar dacă-ți vorbea tot timpul de fiica ta, înseamnă că... DOAMNA MATILDE: Nu e adevărat! De mine! De mine

vorbea! BELCREDI: Da, poate, cînd s-a referit la...

MATILDE (*repede, fără reținere*): ...la părul meu vopsit. Dar ați băgat de seamă că a adăugat atunci: „sau amintirea părului brun, dacă erați brună”?... ” adus perfect aminte că eu, atunci, eram brună. s Fleacuri, fleacuri!

- MATILDE (*fără să-l bage în seamă, adresîndu-se forului*): Părul meu, doctore, de fapt e negru, ca și la fiicele mele. De asta o fi început să vorbească de

229

BELGRBDI: Dar nici n-o cunoaște pe fiica ta! N-a văd niciodată!

1

DOAMNA MATILDB: Tocmai! Înseamnă că n-ai înțeles nimic! Cînd vorbea de fiica mea, vorbea de tîm mine: de mine, așa cum eram pe atunci!

BELCREDI: Dar asta-i curată contagiune. Curată giune!

DOAMNA MATILDE (*încet cu dispreț*): Contagiune! Ij,

BELCREDI: Nu te supăra: I-ai fost tu vreodată nev Fiica ta, în aiurelile lui, îi e nevastă: Berta di?

DOAMNA MATILDE: E foarte de-nțeles! Pentru că eu, fiind brună, cum îmi păstrase el amintirea, ci bw „așa”, m-arn dat drept Adelaide, mama. Fii_{ca}, pentru el nu există — n-a văzut-o niciodată, chiaj ai spus. De unde știe, atunci, dacă-i blondă sau br*

BELGREDI: Dar, draga mea, a spus „brună”, așa, în gJ (Doamne, Doamne!), vorbind despre cele ce vorj perpetueze, oricum ar arăta, blonde sau brune, imJ tinereții lor, refăcându-și culoarea părului prin von și tu, ca de obicei, începi să-ți închipui câte și maid Uite, doctore, zicea că n-ar fi trebuit să vin eu aicij ea e cea care n-ar fi trebuit să vie!...

DOAMNA MATILDE (*învinsă la început de argumenta Belcredi și rămasă cufundată în gânduri, își revine m dar furioasă pentru că a intrat la bănuială, se îndoiț* Nu!... nu!... De mine vorbea. A vorbit mereu doail mine, pentru mine, de mine...

BELCREDI: Halal! Ce spui? Nu mi-a dat pas să răsulj clipă, și zici că n-a vorbit decît de tine? Nu cunni s-o fi părut că tot la tine făcea aluzie cînd vorbej¹ Pietro Damiani?

DOAMNA MATILDE (*cu aerul că-l sfidează, aproape m orice opreliște a conveniențelor sociale*): S-ar preap¹ Ai ști să-mi răspunzi de ce chiar din prima clipă a s» o bruscă aversiune pentru dumneata? Numai p^{8*} dumneata?

Din tonul întrebării trebuie să reiasă într-adevăr, aproape textual, răspunsul: „Pentru că a înțeles că lu mi-efli amant!” Belcredi pricepe (iifț de bin,

230

Încît rîmi ne, pe loc, nedvind ce să mat spună, cil rătăcit, și cu un surls pe buze.

jL: Cauza, dacă îmi permiteți, ar mai putea fi și i ntul că i-a fost anunțată numai vizita ducesei Adelaide • a abatelui de Cluny. Cum s-a văzut pus în fața unui treilea, care nu-i fusese anunțat, numaidecît i s-au

y. um s-a văzut pus in iaț

jilea, care nu-i fusese anunțat, numaidecît i s-au trezit suspiciunile...

,pgDI: Asta e; perfect! Suspiciunea l-a făcut să vadă !_n mine un inamic: Pietro Damiani, și gata! Dar dacă j_{se} încăpățînează să susțină că a recunoscut-o l... K0XMATILDE: De asta sînt sigură, n-am nici o îndoială l ' jtfi-au spus-o ochii lui, doctore: știi și dumneata că se poate privi în așa fel încît... încît nici o îndoială să nu mai fie cu putință! Poate să fi fost o singură clipă, ce vreți să vă spun eu?...

DOCTORUL: Ipoteza nu e de nesocotit: un moment de luciditate...

3AMNA MATILDE: Da, asta trebuie să fi fost, poate! și atunci tot ce-a spus mai departe mi s-a părut, de la un capăt la altul, o tinguire pe ruinele tinereții mele și a lui... din vina întîmplării aceleia îngrozitoare care l-a fixat aici, în personajul ăsta de mascaradă, de care nu s-a mai putut separa și de care vrea, vrea acum cu tot dinadinsul, să se separe!...

BELCREDI: Exact! Ca să se poată apuca să-ți iubească fata. Sau pe tine — cum crezi — înduișat de mila ce-i arăți.

DOAMNA MATILDE: Care-i nețarmurită, te rog să mă crezi!

BELCREDI: Se vede, marchiză! Atît de nețarmurită încît un vraci traumaturg ar prevedea, mai mult decît probabilă, minunea vindecării lui prin milă...

TORUL: îmi dați voie și mie să-mi spun părerea? Nu făc minuni pentru că eu sînt medic, om de știință, și nu vraci, traumaturg! Am fost cum nu se poate de atent la tot ce ați spus, și vă repet că acea elasticitate analogică, proprie oricărui delir sistematic, e vădit i la el s-a... cum aș zice?... s-a relaxat la extrem.

Elementele, ca să recapitulăm, elementele delirului său

ⁿu mai sînt solidare între ele, nu se mai țin coerent

iteodată. Mi se pare că în momentul acesta e pe cale

se re-echilibreze, cu efort, cu greutate, înlăuntrul

231

«r

personalității acesteia, suprapuse adevăratei, sonalități, și asta prin solicitări bruște, car_e-nu dintr-o stare de început de apatie — și faptu] . _{RUJ}. e foarte îmbucurător — ci mai curînd din sedi W lui comodă într-o stare morbidă, de melancolie r_e{' "e • care demonstrează o... o considerabilă, da... p cuvînt considerabilă activitate cerebrală l Foarte curator, repet. Iar acum, odată ajunși aicea, d_a violența trucului pe care l-am pus la cale...

DOAMNA MATILDE (*întorcându-se către fereastră, cu unei bolnave care se căită*): Dar de ce oare nu
întoarce odată automobilul? În trei ceasuri și jumătate!

DOCTORUL: Ce spuneți?

DOAMNA MATILDE: Automobilul, doctore! Sînt mai bine trei ceasuri și jumătate!

(*brusc*)- ...va fi vindecat! (*Apoi silabisind cu de a-l ironiza.*) Li vom re-pa-ra!

(*usc*) a-l ironiza.) Li vom re-pa-ra

jasornio care s-a un» * „

Întotdeauna cum se întîmplă cu ceasurile noastre de mină: "Jdecît să aștepți să ajungă timpul din nou la
cifra cea-„ini unde s-au oprit minutarele, și-apoi... o zgudui-

o zgudui-

» ^UT "să seVămTăTrologlul'nostru va reîncepe Jarate orele, după o pauză atît de îndelungata...

¹ f,, „„mental acesta miră, din vestibul, marchizul Carlo di Nolli.

MATILDE: Ah, Carlo!... și Frida? Unde ai lăsat-o? I Uite-o, vine numaidecît.

trei ceasuri și jumătate!

„⁰RUL: Automobilul a votul.'

DOCTORUL (*amușind și privind ceasul*): Ba chiar nu oLLI: Da.

all|l>„n?

de patru, dacă-i vorba!...

Ok MATILDE. Da? Și roch.a, a adus-o.

DOAMNA MATILDE: Ar fi putut fi aici de cel puțin oJy„NoLLI: E aici de mult.

tate de oră! Dar ca de obicei...

aoRUL: Oh, splend.d Bplend«l JJ U de3?

BELCREDI: Poate n-au găsit rochia...

Î^{0A}MNA MATILDE (*țremaUnd*). h ț-i.Unoe

DOAMNA MATILDE: Dar le-am spus cu precizie unde am ^{NO}LLI (*HdicM^{dTM'}TM'fT₀Zrsă* lipsită de
sens și (*Foarte nerăbdătoare*.) S-ar putea ca mai curînd Frida care se pretează țara wajinlao grea

P

ind spre

-- - ■•—■•'—

de prost gust): I ai... o sa vcuc.i

i

vestibul.) Uitați-vă...

Se prezintă în prag, dinspre vestibul, Bertoldo, care

anunță cu un aer solemn:

ERTOLDO: Înălțimea sa Marchiza Matilde di Canossa! Intră numaidecît Frida, **frumoasă și plină** de măreție,
împodobită cu străvechiul costum purtat de maica-sa ca „Marchiza Matilde di Toscana", la faimoasa cavalcadă. Trebuie să
înlocuiască, în carne și oase, imaginea pictată din portretul aflat în sala tronului.

- (*trezînd pe dinaintea lui Bertoldo, care ? spune cu voce domoală și plină de dispreț*): Di Toscana

Matilde di Toscana, te rog!... Canossa e doar unul din °astelele mele.

tlnde-i Frida?

BELCREDI (*aplecîndu-se puțin pe fereastră*): O fi în gr» cu Carlo...

DOCTORUL: Va trebui s-o convingeți să-și înfrîngă teamă

BELCREDI: Dar nu e vorba de nici o teamă, doctore,și! crezi că se teme! O plictisește doar...

DOAMNA MATILDE: Faceți-mi plăcerea de-a n-o mai atîta, ce Dumnezeu! Dacă n-o cunosc eu...

DOCTORUL: Să așteptăm. Aveți răbdare. În fond, n-ai țînă decît o clipă, și trebuie să aibă loc chiar
desear Dacă izbutim să-l zdruncinăm, vreau să zic, să mf prin zguduitura asta violentă firele gata
slăbite cal mai leagă încă de nălucirea lui, redîndu-i ceea însuși cere (a spus-o: „Nu poți avea mereu tot
dou și șase de ani, madonnal"), eliberarea de osînda

și șase de ani, maaonnarj, enuerarea ue u»n'«« ■

care lui însuși a început să-i fie clar că e o osînda' B^{ELCREDI} ^e,*admirativ*): p_ri iți-o! Priviți-o! Pare alta!
sfîrșit... dacă putem obține prin asta recucerirea t¹¹¹ Pams „„„„ „„„ fi pn i

a senzației de distanțare în timp...

232

niCl 'pTrc-as fi eu! Dumnezeule! Acuma

233

vedeți? Stai pe loc Frida! Vedeți? F^{nm}.

«„tonilor, gîndiți-vă puțin: vorbesc serios. Pentru noi

leit! În carne și oase!

^{lre}lul J „doar douăzeci de ani, două costume, și o

mascaradă.

"AnTTI •*— J • " '»i i . --,

dacă pentru el, așa cum spuneai,

doctore, s-a

^{ta}j timpul în loc, înlăuntrul ca și în jurul lui, dacă el P.:egte acolo (*arată spre Frida*), cu ea, acum
opt *curi și mai bine, atunci, va fi atît de uriaș saltul, (t de vertiginos încît, căzut dintr-o dată în
mijlocul „ru.-- (*Doctorul li face un semn negativ cu tul-*) Nu-i așa cum spun?

Nu. Pentru că viața, iubite baroane, prinde

al nostru

DOCTORUL: Da... da!... Absolut. E absolut BBLCRBDI: Exact. Uitați-vă, uitați-vă!... Ce

FRIDA: Nu mă faceți să râd, că nu mă mai pot ține! V'

fel de talie aveai, mamă? A trebuit să mă sug t₀ *

să intru în ea. DOAMNA MATILDE (*emoționată, încercând să-i pună i
in ordine*): Așteaptă un pic... Stai locului dacă vrei"

Pliurile astea... Ți-e așa de strimț, într-adevăr! FRIDA: Mă înăbuș! Va trebui să-i dăm zor, pentru jJ

lui Dumnezeu... DOCTORUL: N-avem încotro! trebuie să așteptăm întiigj

facă seară... FRIDA: Nu, nu, nu rezist; nu mă simt în stare să rezist»

deseară!

DOAMNA MATILDE: Dar cine te-a pus s-o îmbraci așa rep(FRIDA: Cum am văzut-o! Ispită!

Irezistibilă... DOAMNA MATILDE: Baremi să mă fi chemat! Poate Ț

fi ajutat într-un fel. E așa de mototolită, Doamn FRIDA: Am văzut și eu, mamă. Dar e mototolită denii

N-are să fie ușor de netezit... DOCTORUL: N-are nici o importanță, marchiză! Iluzi

desăvârșită! (*Apoi apropiindu-se și invitind-o să i*

ceva mai în față, Ungă fiica ei, fără s-o acopere fota

Dacă-mi dați voie: fiți bună și stați aici—mai încoac

la o anumită depărtare, puțin mai în față...

atî* „ostru-

să experimentezi senzația depărtării t_{re}buie să treacă prin tot ce-am trecut noi, d

adică să îmbătrânească, făcînd încă o dată, de la

BELCREDI:

timp? DOAMNA MATILDE (*intoreîndu-se spre el, alene*):

de ani la mijloc! Un dezastru, nu? BELCREDI: Să nu exagerăm...! DOCTORUL (*pus in mare
încurcătură și vrînd s-o dres*

Nu! Da, de unde? Ba chiar aş zice că... vreau să spi

va să zică, de rochie... vreau să văd dacă... BELCREDI (*rîzînd*): Dacă e vorba de rochie, doctore,¹

să nu mai pomenim de cei douăzeci de ani! Sînt

■TORUL:

idacini noi! Actualitatea asta, acest „aici !a deveni pe dată real și pentru el, și-l va antrena mirnaidecit,
smulgîndu-i dintr-o singură lovitură năluca și dezvăluindu-i că nu-s decît douăzeci de ani, cei opt sute
despre care vorbești dumneata. Are să fie ceva ca trucajele: iată, ceva ca saltul în vid, de pildă, care je
practică în ritualul masonic, și-ți pare cine știe ce grozăvie, ca la sfîrșit să vezi că ai coborît o modestă
scară!

PELCREDI: Oh, ce descoperire! Da, da! Uită-te la Frida si la marchiză, doctore! Cine e mai avansat?
Noi, bă-trîni, doctore! Se cred mai înaintați tînerii: nu e adevărat! Sîntem mai înaintați noi, cu atît mai
înaintați, cu cît *timpul nostru* e mai mare decît al lor!

DOCTORUL: Ei, așa ar fi, dacă trecutul nu ne-ar duce departe, îndărăt!

BELCREDI: Ei, asta-i! De anume ce? Nu duce departe. Dacă ei (*arată spre Frida și Di Nolli*) de-abia
de-aci înainte

. i ,,,,; doctore,

adică să îmbătrînească, făcînd încă o data, ae ia un cap la altul, toată seria, aceleași prostii pe care le-
am crezut ale noastre exclusiv...! Înșelarea vine de acolo că toți ne iluzionăm asupra porții pe unde se
iese din viață, și credem că e undeva înainte! Nu e adevărat! știind începem să murim de cum ne
naștem, cel care a taceput mai întîi e deci mai înaintat decît toți ceilalți Și prin urmare, cel mai tînăr e
tata Adam! Uitați-vă *ici (*o arată pe Frida*): cu opt sute de ani mai tînără t noi toți, Marchiza Matilde
di Toscana! (*I se*

sute! O prăpastie, și dumneata vrei să-l faci să tre»-

realmente peste ea, așa, dîndu-i un brînci? (*Arăt'''' închină adine.*)

ntîi pe Frida, și apoi pe marchiză.) De aici, dincoa-'OIHOLLI: Te ro°, 'te rog, Tito: să lăsăm glumele.

Au să-l culeagă fărâmițe, bun doar de pus într-o coș^{at}

235

234

T

BELCREDI: Ah, dacă ți se pare că glumesc...

DI NOLLI: Bine înțeles, Doamne! De când ai venit.,,

BELCREDI: Cum asta? M-ați vîrît pînă și în travese I benedictin!...

M

DI NOLLI: întocmai. Dar, ca să faci o treabă serj₀ I BELGREDI: Ei, ce să spun!... O fi fiind serioasă pentru_u

uite, pentru Frida, de pildă, cum văd eu acujj_l

(*Apoi întorcîndu-se spre Doctor.*) Îți jur, doctori

încă n-am priceput ce ți-a venit în cap să masjtj_j DOCTORUL (*plictisit*): Ai să vezi! Lasă-mă să-mi uu_cpj_j,

la capăt!... Te cred! Și unde mai pui că o s-o vezi sil

marchiză îmbrăcată tot așa!... BELCREDI: Aha, pentru că și ea trebuie să...? DOCTORUL: Sigur,

sigur, cu alte veșminte, la fel, j,

dincolo, păstrate pentru ocaziile cînd îi venea luicU

să se afle din nou în fața Marchizei Matilde di CanossJ FRIDA (*care conversa încet cu marchizul Di Nolli, și «j*l

seama că și Doctorul face greșeala lui Bertoldo)] I

Toscana! Di Toscana!

DOCTORUL (*ca mai sus*): Dar nu-i tot una?!... BELCREDI: Aha, am înțeles! Are să se afle deodată înfJ

amîndurora...?

DOCTORUL: Exact. Și atunci... FRIDA (*chemîndu-l spre fundul scenei*): Vino puțin, teJ

doctore, mă auzi? DOCTORUL: Iată-mă!

Se apropie de cei doi tineri și se preface că le dă explicații.

BELCREDI (*încet, către Doamna Matilde*): Ei, Doam_l

Va să zică, în concluzie...

I

DOAMNA MATILDE (*întorcîndu-se cu hotărîrea întipării*

figură): Ce anume?

I

BELCREDI: Te interesează într-adevăr atît de mult? PI

într-atîta încît să te pretezi la asta? Enorm, pentm_l

femeie!

DOAMNA MATILDE: Pentru o femeie oarecare! .1

BELCREDI: Da'de unde! Pentru orice femeie. Toate-s 1*1

draga mea, în privința asta! Dai dovadă de o al»^{IK}

ție... DOAMNA MATILDE: I-o datorez...

sești.

: Nu minți! Ești doar conștientă că nu te înjo-

MATILDE: Atunci? De ce fel de abnegație poate fi vorba?

,CREDI: De abnegația care e suficientă pentru a nu te înjosi pe tine în ochii celorlalți, dar pentru a mă jigni pe mine.

NA MATILDE: Dar cine se mai gîndește la tine în clipa asta!

NOLLI (*venind spre ei*): Iată, iată deci, da, da, iată cum vom face... (*întorcîndu-se spre Bertoldo.*) A, erai aici?! Du-te de-mi cheamă pe unul din cei trei de dincolo! BERTOLDO: Numaidecît.

Iese prin vestibul.

DOAMNA MATILDE: Cred că ar trebui să ne prefacem mai întîi că ne luăm rămas bun!

DI NOLLI: Exact! De asta îl și chem, ca să pun la cale întrevederea voastră de adio! (*Către Belcredi.*)

Tu, poți lipsi: rămîi aici!

BELCREDI (*clătînînd ironic din cap*): Da, bineînțeles, am să lipsesc!... am să lipsesc!

DI NOLLI: Mai mult pentru a nu-i da din nou bănuiele, pricepi?

BELCREDI: înțeleg! *Quantite negligeeable.*

DOCTORUL: Trebuie să-i dăm certitudinea absolută, dar absolută! că am plecat.

Intră pe ușa din dreapta Landolfo, urmat de Bertoldo.

LANDOLFO: Se poate intra? I NOLLI: Intră, intră! Uite... Te cheamă Lolo, nu?

UNDOLFO: Lolo, ...sau Landolfo, cum doriți!

DI NOLLI: Bine. Iată despre ce e vorba: acum, doctorul și marchiza își vor lua rămas bun...

LANDOLFO: Foarte bine. Va fi de-ajuns să-i spunem că pontiful le-a făcut hatîrul să accepte a-l

primi! E acolo, în camerele lui, și geme, pârîndu-i rău de tot ce a spus! E disperat că s-ar putea să nu mai obțină iertarea papei. Dacă domniile-lor doresc... Doar să aibă răbdarea de a-și pune din nou veșmintele... °GTORUL: Da, da, să mergem, să mergem...

236

237

LÂISfDOLFO: Așteptați. Îmi îngădui să vă sugerez un J_{uc} 1 și anume să adăugați că și Marchiza Matilde 1! Toscana a implorat, dimpreună cu domnia-voastră iertarea pontifului, și hatîrul de a fi el primit în ailj I ență. ■

DOAMNA MATILDE: Ei, uite! Vedeți că m-a recunoscut)

LANDOLFO: Nu, iertați-mă! Cer asta pentru că îi este foa,t' teamă de ura Marchizei, care l-a găzduit pe papă j castelul ei. E ciudat: în istorie, pe cîte știu eu — 1L domniile-voastre sînteți desigur în măsură să «tunuri bine decît mine istoria — nu se spune nicăieri, nu.; așa, că Henric al IV-lea ar fi iubit-o în taină pe Marchiz» di Toscana?!

DOAMNA MATILDE (*repede*): Nu, într-adevăr. Nu se spun. Ba dimpotrivă!

LANDOLFO: Ei, da! Așa mi se părea și mie! Dar el zice c-a iubit-o, tot mereu o repetă !... și-acuma îi e teamă ca nu care cumva, din indignare, ea, față de această iubire tăinuită, să încerce să influențeze inima pontifului în defavoarea sa.

BELCREDI: Va trebui să-l faci să-i intre în cap că ura asta a ei nu mai există!

LANDOLFO: Foarte bine! Așa gîndeam și eu.

DOAMNA MATILDE (*către Landolfo*): 'Da, foarte bine. (*Apoi către Belcredi.*) Fiindcă istoria spune clar, dacă cumva n-o știi, că papa s-a lăsat înduplecat tocmai la rugămințile Marchizei Matilde și ale abatelui de Cluny. Pot să-ți spun, Belcredi, că atunci cînd s-a organizat cavalcada aveam de gînd tocmai să mă folosesc de faptul acesta istoric pentru a-i demonstra că sufletul meu nu-i mai era chiar atît de vrăjmaș cît își închipuia el.

BELGREDI: Dar atunci, totul e cum nu se poate mai bine, iubită marchiză! urmează, te rog, urmează istoria întocmai!...

LANDOLFO: E perfect. În cazul ăsta, nu mai încapă nici o îndoială, doamna ar putea să-și cruțe oboseala unui dublu deghizament, și să se prezinte cu monsignorul (*il indică pe Doctor*), de-a dreptul în veșmintele Marchizei di Toscana...

DOCTORUL (*brusc, cu putere*): Nu, nu! Asta nu, vă rog! Ar strica tot! Impresia confruntării trebuie să fie fulge^{ra}

toare! Nu, nu, marchiză, să ne vedem de treabă! Dom-nia-ta Le vei prezenta din nou ca Ducesa Adelaide, mama împărătesei, și ne vom lua rămas bun. Mai cu seamă asta e neapărat necesar, să știe el că am plecat. j{aide, haide... să nu ne pierdem vremea! Mai avem jncă alitea de pregătit!...

Pleacă Doctorul, Doamna Matilde fi Landolfo,pe ufa din dreapta.

„jj3A: Dar mie a început să mi se facă frică din nou... j nolli : O luăm da capo? Frida!...

A: Era mai bine dacă îl vedeam de la început.

I: Dar, crede-mă, n-are de ce-ți fie teamă! [DA: Nu e furios? nj nolli: Dimpotrivă, e liniștit.

BELCREDI (*cu ironică afectare sentimentală*): Melancolic!

N-ai auzit că te iubește? FRIDA: Foarte mulțumesc! Tocmai de asta! BELCREDI: N-are să-ți facă nici un rău... DI nolli: Și pe urmă, e vorba de cîteva clipe... FRIDA: Da, dar pe întuneric! Acolo! Cu el...

DINOLLI: Doar pentru o clipă. Și eu am să stau prin preajmă,

iar ceilalți se vor aține toți dindărătul ușilor, la pîndă,

gata să dea fuga, și de îndată ce-are să se vadă față în

față cu mama ta, pricepi?... pentru tine, rolul se încheie. BELCREDI: Teama mea e mai curînd alta: că nu vom izbuti

să facem decît... gaură-n baltă!

DINOLLI: Iar începi? Mie, leacul mi se pare foarte eficace! FRIDA: Și mie, și mie! Îl simt și freamăt de nerăbdare!... BELCREDI: Uitați că nebunii — din păcate nu-și dau seama

de asta — își au fericirea lor, de care noi nu ținem

acum socoteală... I nolli (*intrerupindu-l plictisit*): Ce fericire? Alta acum!

Te rog!

BELCREDI (*cu forță*): Nu raționează! ¹ nolli: Dar ce are aface aici raționamentul? Nu te supăra!...

^BELCREDI: Cum așa! Nu ți se pare raționament, operația pe care — dacă m-aș lua după voi — ar

trebui s-o facă, văzînd-o pe ea (*arată spre Frida*) și văzînd-o pe mai-

238

23?

că-sa? Doar, noi i-am construit schelăria într
silogism!

DI NOLLI: Nu, nimic din toate astea! Nu-i vorba de nici

raționament! Ii prezentăm o dublă imagine a propti

sale năluciri, cum a spus doctorul. BELCREDI (*cu o ieșire neașteptată*): Ascultă, eu n-am întei

niciodată de ce-și iau ăștia doctoratul în medic'j_n,-! DI NOLLI (*zăpăcit*): Cine!? BBLCREDI:

Alieniștii! Psihopatologii! DI NOLLI: Ei, asta-i bună! Dar în ce vrei să-și ia doctoratul) FRIDA: O

dată ce sînt alieniști! BELCRBDI: Tocmai! Înț drept, draga mea! Tot ce spun;

e flecăreală! și cel care se pricepe să flecărească ni;

vîrtos, acela e mai plin de merite! „Elasticitatea ana.

logică", „senzația distanțării în timp!"... i-auzi colo!

și, la o adică, primul lucru pe care ți-l spun este că ei

nu fac minuni — cînd chiar minuni ar fi cazul să facă!

Dar ei știi una: că, mă înțelegi, cu cît ar repeta mai

des că nu-s vraci și traumaturgi, cu atît ceilalți or să

creadă mai abitir în seriozitatea lor. „Nu fac minuni!"

(ar fi neserios!) — și cad totdeauna în picioare, de ți-e

mai mare dragul! BERTOLDO (*care a stat să tragă cu urechea îndărătul ușii din*

dreapta, uitîndu-se și pe gaura cheii): Iată-i! Iată-i! Vin!

Fac semn că vin încoace... DI NOLLI: Ah, da? BERTOLDO: Și pare că el vrea să-i

întovărășească... Da, da,

uite-l, uite-l! DI NOLLI: Să ne retragem, atunci! să ne retragem repede!

(*Intorcîndu-se la Bertoldo, înainte de a ieși.*) Tu rămîi aici! BERTOLDO: E nevoie să rănim?

Fără să-i răspundă, Di Noll, Fnda și Belcredi se fac nevăzuți prin vestibul, lăsîndu-l pe Bertoldo încurcat și surprins. Se deschide ușa din dreapta, și intră primul Landolfo, înclinîndu-se apoi numai-decil, pe urmă Doamna Matilde, cu mantie și cumună ducală, ca în actul intli, și Doctorul, purlind sutana abatelui Ugo de Cluny. Henric al IV-lea e între ei, îmbrăcat în veșminte regale. Intră apoi Ordulfo și Arialdo.

240

AL IV-LEA (*continuîndu-și discursul care se poate Tântti că fusese început în sala tronului*): ... și eu
vă întreb: cum aș mai putea fi viclean, dacă mă credeți îndărătnic!...

«fORUL: Dar nici vorbă! Ce îndărătnic! Se poate? gIC AL IV-LEA (*surîzînd, vizibil complăcîndu-se în joc*): Atunci, pentru cuviosia-voastră, aș fi într-adevăr viclean? fORUL: Nu, nu. Nici îndărătnic,

nici viclean!

"pRIC AL IV-LEA (*se oprește, și exclamă pe tonul cuiva care subliniază, binevoitor dar ironic, că lucrurile nu pot rîrînine așa cum sînt*): Monsignore! Dacă îndărătnicia nu e un viciu care să meargă
mîna în mîna cu viclenia, nădăjduiam că, de vreme ce tăgăduiți c-așfi îndărătnic, măcar puțină viclenie
ați binevoi să-mi atribuiți! Vă asigur că-mi e foarte necesară! Dar dacă vreți s-o țineți toată pentru
dumneavoastră...

POCTORUL: Ah, cum, eu? Vi se pare c-aș fi viclean?

[ENRIG AL IV-LEA: Nu, monsignore! Cum puteți spune una ca asta? Nu pareți de loc... (*Schimbînd
tonul ca sa se adreseze Doamnei Matilde.*) Dacă-mi dați voie: aici, în pragul despărțirii, un cuvînt —
confidențial doamnei ducase. (*O conduce puțin mai la o parte și o întreabă cu temere, în mare taină.*)
Fiica domniei-voastre vă este dragă cu adevărat?

DOAMNA MATILDE (*pierdută*): Dar desigur, bine înțeles...

HENRIC AL IV-LEA: Și ați vrea ca eu s-o răsplătesc prin dragostea mea, de toate nedreptățile pe care
i le-am făcut, cu toate că sînt sigur că nu credeți în ticăloșiile de care mă acuză vrăjmașii?...

DOAMNA MATILDE: Nu, nu, nu cred: n-am crezut niciodată... WIG AL IV-LEA: Ei bine, atunci,
vreți?

^{D^o}AMNA MATILDE (*ca mai sus*): Ce anume?

I AL IV-LEA: Să revin la iubirea pentru fiica domniei-voastre. (*O privește și adaugă brusc, pe un ton
plin de mister, de prevestire și de spaimă în același timp.*) Nu-i "ți prietenă, nu-i fiți prietenă Marchizei
Matilde di » Toscana!

■MNA MATILDE: Și totuși, vă mai spun încă o dată că ea *H implorat mai puțin decît noi, nu l-a

conjurat cu

241

d_{ca}J

mai puțină ardoare pe pontif, ca să vă iertarea...

HENRIC AL IV-LBA (*brusc, încet, fremătător*): Nu-mi spu I asta! Nu-mi spuneți! Pe ceruri, madonna, nu v_jjj'ți ce efect produce asupra mea? DOAMNA MATILDE (*il privește, apoi încetișor de tot*

cum i s-ar încredința): O mai iubiți și acum? HENRIC AL IV-LEA (*înfricoșat*): Și-acum? De ce spu I „și-acum”? Știți cumva că... Nimeni nu știe! Niil nu trebuie să știe! DOAMNA MATILDE: Dar poale că ea o știe; da, desig_{Ur}, l

vreme ce s-a rugat atît... pentru domnia-voaslj

HENRIC AL IV-LEA (*o privește puțin, apoi rostește*): c;

spuneți că vă iubiți fiica? (*Pauză scurtă. Se întUJM spre Doctor cu un ton amuzat.*) Ah, monsignore, dacJ

ști! Nevasta asta a mea, dac-ați ști că eu nici n-amjj

că mi-e nevestă, decît după... decît tirziu de tot, foivtJ

fîrziu!... și chiar acuma: sigur, mi-e nevestă, nuj

poate să nu-mi fie, nu încape nici o îndoială, dar vJ

putea jura că aproape nici nu mă mai gîndesc la asta,,

O fi un păcat, poate, dar nu mi-o mai simt aproape;pj

să spun că mi-a ieșit de la inimă și ce e mai uimitori

că nici maieă-sii — știi, nu-i mai e dragă! Mărturisiți]

madonna, că nu prea vă doare inima de dînsa! (*Im*

cîndu-se către Doctor cu exasperare.) îmi vorbește U

cealaltă! (*înfuriindu-se din ce în ce.*) Și cu o insistenți,

cu o insistență, pe care nu izbutesc să mi-o explkj

LANDOLFO (*umil*): Poate pentru a vă spulbera, maiestăți)

o părere greșită pe care v-ați putut-o forma despij

Marchiza di Toscana. (*Și, sfiindu-se că și-a îngM4*

observația aceasta, adaugă numaidecît.) Spun asta, bi»

înțeles, referindu-mă la momentul de față...

HENRIC AL IV-LEA: Pentru că și tu susții că mi-ar fii*

prietenă și binevoitoare!

LANDOLFO: Da, în momentul de față, da, maiestate» DOAMNA MATILDE: Sigur că da, așa

e: de asta! HENRIC AL IV-LEA: Am înțeles! Atunci, însemnează s» credeți că o iubesc. Am înțeles!

Am înțeles! N-a crez» nimeni, niciodată, nimeni n-a bănuț măcar. Cu^a mai bine! E mai bine așa!

Destul! Gata! (*Puneai discuției, întorcîndu-se spre Doctor, avînd cu tom*

242

. (*u cu totul altă înfățișare.*) Monsignofe, jj văzut? Condițiile de care papa a făcut să depindă Evocarea

excomunicării mele n-au nimic de-a face, dar jjsolut nimic, cu motivul pentru care m-a excomunicat!

Spuneți-i papei Grigorie că ne mai vedem noi, la Bres_{ano}ne, și dumneavoastră, ducesa, dacă veți avea

cumva_{no}rooul să vă mai înfîlniți vreodată cu fiica dumneavoastră... jos, în curtea castelului amicei

voastre, marchiza... ce-aș putea să vă spun să-i transmiteți?... Convingeți-o să iasă de acolo, vom

vedea dacă voi reuși₃-o leg din nou de mine, să mi-o țin aproape, ca nevestă și ca împărăteasă!... Cîte

nu mi s-au înfățișat pînă astăzi dîndu-mi asigurări că fiecare din ele e Ea — ea, _{ce}a pe care eu știam

bine că o am de nevestă!... Da! am și căutat citfodată să... (nu e nici o rușine: nevesta mea!) Dar, toate

spunîndu-mi că sînt „Berta”, spunîndu-mi că se numesc „di Susa”, pufneau de rîs — nu știu de ce!

(*Ca și cura ar face o mărturisire.*) Înțelegeți? în pal, eu fără veșmîntul ăsta, și ea la fel... da, Dumne-

zeule, fără veșminte... un bărbat și o femeie... e un lucru firesc! Nu te mai gîndești de fel cum te

cheamă! iar haina, atîrnată-n cui, rămîne ca o fantasmă! (*Și, ca alt ton, din nou ca o mărturisire făcută*

Doctorului.) yptiți, monsignore, pi; mine mă bate gîndul că fantasmele, în genere, nu-s altceva decît

niște biete ticluiri ale mintii noastre, la urmaurmei! Niște imagini pe care nn rmișim să l_p menținpm în

rpgațijfior” l iilili «i atînj inr.ep să sp desfășoare și ziiia cînd ești treaz, și te umplu de spaimă... Mie mi-e

atît de frică noaptea, cînd mă pomenesc cu ele dinaintea ochilor — atîtea imagini învîlmășite, care rîd

în hohote, descălecînd de pe cai... Mă înspăimînt, de-atîtea și atîtea ori, chiar ?i de pulsația sîngelui

meu în artere, de bătaia inimii pe care o aud, în tăcerea nopții, ca pe un bocănit înfundat de pași în

încăperi îndepărtate!... Dar, destul! V-am ținut chiar prea mult în picioare, aicea! Plecăciun-^uț,

venerabile monsignore, omagiile mele, madonna!... (In dreptul pragului, pînă la care i-a întovărășit, îi lasă f plece, primindu-le salutul aplecat. Doamna Matilde ¹ Doctorul pleacă. El închide ușa și se întoarce repede, Khimbat la față.) Paiațe! Paiațe! Paiațe 10-----*—*

243

de culori: nici nu-i atingeji! Tîbne o clapa, și roșie, galbenă, verdej. Și celălalt: Pietro Hărfha Trfec TTLăm nimerit în plin! I-a fogi ⁰¹ să mi se mai arate o dată! (Spune toate aceste ¹ frenetică veselie, cu neputință de stăvilit, mișei în scenă încoace și încolo, cu o mobilitate egală a o pînă cînd, pe neașteptate, dă de Bertoldo, care mult decît uluit, băgat în spe. rieți de această transformare.) Dar, ia te uită la imbecilul ăsta stă aici să caște gura la mine, cu ochii zgîțil. j scutură de umeri.) Nu pricepi? Nu vezi cum jf cu xLjjgarnisesc, ctim mi-i fac să vină niște paiațe, moarte de frîc FTși-«trt Finca de ^{tt} decît ca am să le smulg de pe spinare hainele de radă, și am să descopăr că-s travestiți, ca și (i-aș fi constrîns chiar eu să se mascheze, doar așa, fijj) jft-Trhef să mă joc de-a nebuivul! Să fac pe nebiin;

LANDOLFO, ARIALDO, OKfi VLFO (zguduiți, căzuți din)® uitîndu-se unul la altul): Cum?... Ce spune?... Q, adică?... va să zică!?...

HENRIC AL IV-LEA (se întoarce brusc la exclamațiile k strigă poruncitor): Destul! Să se sfîrșească! M-am plici sit! (Apoi repede, ca și cum pe măsură ce se gîndește bine nu-șipoate crede lui însuși și nu-șipoate afla linișim Cerule! Nerușinarea de a mi se înfățișa aicea, mi acuma... cu ibovnicul alături!... Și mai aveau aen că se pretează la jocul ăsta de milă, ca să nu-l înfuri pe un biet nebun, scos din rîndul oamenilor, scos di curgerea vremii, scos din viață!... Ei, de altfel așii Dar gîndiți-vă dacă aș fi putut răbda eu o asemeni jignire. Ei da, ei zilnic, clipă de clipă, pretind ca alt să fie așa cum îi vor ei; și asta, nu, asta nu li se part contrafacere a personalității! — Ba dimpotrivă, dim trivă! — E felul lor de a gîndi, felul lor de a vedea.* simți, fiecare și-l are pe al lui! Yi-l aveți și voi pe al J tru, nu? Bineînțeles? Dar ce poate fi modul vostru»¹ vedea? Cel al turmei! Mișelesc, nestatornic, nesig^{ur} Și ei profită de asta și vă fac să-l răbdați pe-al l^{or} să-l adoptați, așa încît să simțiți și să vedeți f¹ Sau, cel puțin, își fac iluzia că-i așa! Fiindcă,* stai și te gîndești, ce reușesc ei să spună? Vorbe! }^{or}

244

pe care fiecare le înțelege și le repetă în felul lui. Ei, dar în felul ăsta se formează, totuși, așa zisele curențe de opinie! Și vai de cel care, într-o bună zi, se vede pecetluit cu una din vorbele astea pe care le repetă toți! De pildă „nebun”...! sau, de pildă — știu eu? — „imbecil”. Ia spuneți-mi! Puteți sta cu mîinile în sîn, știind că este cineva care-și dă toată osteneala să-i convingă pe ceilalți că sînteți așa cum vă vede el, să vă impună prețuirii celorlalți, așa după cum v-a judecat el că meritați? „Nebun, nebun” jfNu vorbesc de ce-i acuma, fiindcă acuma o fac în glumă. Dar înainte j înainte, înainte de a mă fi izbit la cap, căzînd de pe cal...’ (Se oprește dintr-o dată, băgînd de seamă cum se agită cei patru, uluiți mai vîrtos decît oricînd și înspăimîntați.) Vă priviți în ochi? (Imită, cu strîmbături ale feței, semnele stupefacției pe care o arată fețele lor.) Ah! Ei? Ce revelație! Sînt sau nu sînt? Haide, gata: sînt nehun! (Devine groaznic.) Dar atunci pe toți zeii: îngenunchiați! îngenunchiați! (îi silește să îngenunchieze toți, unul cîte unul.) Vă ordon să îngenunchiați toți la picioarele mele! Așa! și să atingeți de trei ori cu frunțile pămîntul! Jos! Așa: toți în fața nebunilor, așa se cade să steaufXa vederea celor patru îngenunchiați, își simte brusc veselia sălbatică evaporîndu-se și se disprețuiește.) TSus, hai, ridicăți-vă, turmă de oi! V-ați supus poruncii mele? De ce? Puteați să mă puneți în cămașa de forță!... Să zdrobești un om cu greutatea unui cuvînt? N-are nici o însemnătate! Ce e omul? O muscă! Viața întreagă ne este zdrobită așa, de greul cuvintelor. Greul cadavrelor! Priviți-mă: puteți cu toată seriozitatea crede că Henric al IV-lea e încă viu? și totuși, iată: vă vorbesc, ordon și mă impun vouă, celor vii! Așa vă vreau! Nu vi se pare și asta tot o farsă, că morții conținjiă sT TTP fapjTjpi viată?l)”? , aici e chiar farsă! Dar ieșiți de aici, în lumea vie! Se crapă de ziuă. Aveți timpul înaintea voastră! Zorile vieții: ziua asta, care vă stă în față... ziceți voi: o vom face noi!... Așa? Voi? Duceți salutul meu tuturor datinilor! Salutați în numele meu toată tradiția moravurilor moștenite! Puneți-vă pe vorbit! Papagaliciți toate cuvintele care s-au rostit de cînd e lumea! Credeați

245

6a trăiți? Mestecați din nou viața morțilorX(e opr^{es}, dinaintea lui Bertoldo, care-l privește timp.) Nu pric^e” ’ nici o boabă, nu-i așa?... Cum te numești? BERTOLDO: Eu?... Eh... Bertoldo!...

HENRIG AL IV-LEA: Ce Bertoldo, prostule? Aici, între paș,,
ochi: cum îți zice? —N I

BERTOLDO: De..!, de-adevăratelea, mă... mă cheamă Fino, HENRIC AL IV-LEA (*la gestul abia schițat de rechemare " ordine și de avertisment al celorlalți trei, se întoarce brusc casă-i reducă la tăcere*): Fino? BERTOLDO: Da, Fino Pagliuca, domnule! HENRIC AL IV-LEA (*răsucindu-se din nou spre ceilalți*). Doar v-am auzit strigându-vă între voi de-atâtea orii (*Către Landolfo.*) Pe tine te cheamă Lolo? LANDOLFO: Da, domnule... (*Apoi, cu o izbucnire bucuroasă.*)

Oh, Doamne... Dar atunci,..? IENRIG AL IV-LEA (*brusându-l*): Atunci ce? LANDOLFO (*dezumflat dintr-o dată*): Nimic!... ziceam,, HENRIC AL IV-LEA: Cănumai sînt nebun? Nu sînt. Numii Yfđetiđ H.aideti slTridem'ttc seama cuinecrede. "TCairi Arialdo.jTwiiu, tu te numești Franco... ŢLuiOrdulj'o.j și tu, stai puțin... ORDOLFO: Momo!

IENRIG AL IV-LEA: Așa e, Momo! Ce frumos, nu? LANDOLFO: (*ca mai sus*): Prin urmare... oh, Dumnezeule... IENRIG AL IV-LEA (*ca mai sus*): Ce? Nimica! Să rîdem, noi între noi: un rîs lung, din toată inima(*Rlde.*) Ha.

ha, ha, ha, ha! LANDOLFO, ARIALDO ORDOLFO (*uitîndu-se unul la atoli răătăciți, oscilînd între veselie și spaimă*): E vindecat?

Să fie adevărat? Ce se petrece? HENRIC AL IV-LEA: Tăcere! Tăcere! (*Către Bertoldo.*) Tu nu rîzi? Tot mai ești supărat? Jignit? Dar n-ai motiv.

Nu ție-ți spuneam, știi? Se potrivește la toată lumea.

pricepi? Djijcum toată lumea gejxtrivește să-i faM V'tiP ""îi sfi țreă7Ta(TT'flpL njtvunXlcăsa aibe mflft

ii d a T³TM*»!'' fQ nn rabd*

T

flfi f'tift ^{11T11} « treacă drept TTeKTJji7sa aibe IQ să-i țină ferecați Si știi de ce? Pentru că nu rabd» nimeni să-i audă vorbind! Ce spun eu, de pildă, desp^eI cei care au plecat? Că ea e o tîrfă, și celălalt — un craidon murdar, iar al treilea — un impostor!... Nu ă adevărat! Nici unul n-o poate crede! Dar stau toți s"

246

jnă asculte, înspăimîntați! Ei, aș vrea să știu și eu pentru ce, dacă nu e adevărat! Nu poți avea nici o încredere doar în ceea ce spun nebunii! și totuși, stau ținîtuți locului și-ascultă, așa, cu ochii zgîiți de spaimă ! î)e ce? spune-mi, spune-mi tu de ce? sînt calm, nu vezi? tTOLDO: Păi, pentru că... poate ei cred că...

AL IV-LEA: Nu, dragul meu!... Nu, dragul meu!... Uită-te în ochii mei... Nu zic că-i adevărat, fii liniștit. Nimic nu-i adevărat! Doar uită-te în ochii mei!

gERTOLDO: Da, mă uit: ce anume?

jjjjNRIG AL IV-LEA: Ei vezi? Ei vezi? Și tu! Ai și tu, acuma spaima asta, în ochi! Pentru că-ți par nebun! Uite dovada! Uite dovada! (*Și rîde.*)

LANDOLFO (*In numele celorlalți, făcîndu-și curaj, scos din fire*): Dar ce dovadă ! Nu e nici o dovadă.

HENRIG AL IV-LEA: Spaima asta a voastră! Pentru că acum, din nou, vi se pare că sînt nebun! și totuși, știți și voi, zău așa! M-ați crezut nebun! Pînă mai adineaori ați crezut că sînt nebun! E adevărat, ori nu? (*îi privește puțin și-i vede îngroziți.*) Ei, vedeți? Vă dați seama că poate să se preschimbe și în teroare, spaima asta, ca și cum v-ați pomeni că vi se surpă pămîntul sub picioare, sau că vi se ia aerul pe care-l respirați!? Nu se poate altfel, domnilor! Pentru că, a te afla în fața unui nebun, știți ce înseamnă? înseamnă să te afli în fața unuia care-ți dărimă din temelii tot ce ai construit în tine și în jurul tău, logica, logica tuturor construcțiilor tale! (Ei, ce vreți? construiesc fără logică, fericirii de ei, nebunii! sau cu o logică a lor, care e mai ușoară ca fulgul! Fulg în vînt, fulg în vînt! Azi așa, mîine cine știe cum! Voi vă țineți tari, și ei nu se mai țin de fel. Fulgi în vînt! Fulgi în vînt!) Voi spuneți: „Așa ceva nu poate exista!"... și, pentru ei, orice poate exista. Dar voi spuneți că nu e adevărat!... Și de ce? Pentru că nu ți se pare adevărat ție, ție și ție. (*Arată pe cei trei.*) Sau la alți o sută de mii! Ei, dragii mei! Mai rămîne de văzut, în cele din urmă, care e lucrul care li se pare adevărat acestor o sută de mii, ce nu sînt socotiți nebuni, și abia atunci o să vă puteți da seama ce spectacol splendid oferă acordul dintre ei: floarea logicei, hai?... Eu știu că mie, cînd eram copil, mi se părea

247

adevărată luna din puț! Și câte alte lucruri nu mi păreau adevărate! Și credeam tot ce-mi spuneau căp^e lalți, și eram fericit! Pentru că, vai și amar, vai și amar de voi, dacă nu vă păstrați tăria față de ceea ce vi se pare adevărat azi, și ceea ce vi se va părea adevărat, mâine, chiar dacă e de-a-ndoaselea decât ceea ce vi părea adevărat ieri! Vai de voi dacă vă adânciți, cum a'm făcut eu, în meditația faptului acestuia îngrozitor, că te poate cu adevărat înnebuni: anume, dacă ești înaltul, și te uiți în ochii lui, așa cum mă uitam eu când în anume ochi, poți să te vezi pe tine sub chipul unu: cerșetor oprit în fața unei porți pe care n-are să poată intra niciodată: cel ce intră pe poarta asta nu vei fi niciodată tu, cu lumea ta lăuntrică, așa cum ai agonizat-o, prin pipăitul și prin văzul tău propriu; cel care va intra e unul, necunoscut ție, modelat așa cum te vede și te pipăie celălalt, prin ochii căruia dai să intri în lumea lui de nepătruns... (Pauză încordată, prelungă) Umbra începe să se facă mai densă în încăperea, sporind aerul de rătăcire și de profundă consternare în care ui patru mascați sînt cufundați, din ce în ce mai separați de Marele Mascat rămas pe gînduri, în contemplam înspăimîntătoare a mizeriei, care nu e numai a lui, citi tuturora. Apoi el se scutură, dă să-i caute în jurul lui pe cei patru, pe care nu-i mai simte în jur și spune:) S-a făcut întuneric aici...

ORDULFO (repede, înaintînd spre el): Vreți să mă duc să aduc lampa?

HENRIG AL IV-LEA (cu ironie): ...Lampa, da! Credeți că nu știu că de îndată ce vă întorc spatele, cu opaițul meu în care o festilă pîlpîie în untdelemn, și mă duc să mă culc, voi aprindeți lumina electrică, pentru voi, aici? Și chiar în sala tronului? Mă fac că nu vad...

ORDULFO: Ah, atunci, poate vreți...

HENRIG AL IV-LEA: Nu: m-ar orbi! Vreau lampa mea.

ORDULFO: Iată, trebuie să fie gata pregătită, aici, în spatele ușii.

Se duce spre ușa vestibulului, o deschide, iese pentru o clipă și se întoarce numaidecît cu o lampă străveche, dintre cele care se țin de un inel, aflat deasupra.

248

«Î

EUG^{AL} IV-LEA (luînd lampa și arătînd masa din balcon): Așa, puțină lumină !... Sedeți! Aici, în jurul mesei. Dar nu așa!... În atitudini mai frumoase, mai nesilite... (Către Aialdo.) Uite, tu stai așa... (îl așază într-o poză, apoi către Bertoldo) ...și tu, așa! (îl potrivește.) Iată, așa... (Se duce să se așeze și el în fața lor.) Iar eu, dincoace. (întorcînd capul spre una din ferestre.) Ar trebui să-i comandăm lunii un mănunchi frumos de aze decorative... *Ne trebuie luna, avem nevoie de ea! Eu, cel puțin, îi simt nevoia, și stau așa, pierdut, adeseori, s-o contemp lu de la fereastră... Cine ar putea să jîrreadă jîr privind-o, că are cunoștință de cei 800 de ani tîpntîși dp. faptul că eu, stînd asajî pervazul ferestrei, nu pot fîeu adevărat Henric al IV-lea, care se uită la TunTcalăîrbiet om de rînjîdJ'Dar priviți, priviți ce minunat tablou nocturn: împăratul între credincioșii săi sîfnetnici ... Nu vă face nici o plăcere?

LANDOLFO (încet către Aialdo, ca pentru a rupe farmecul): Vezi? Acum că știu că nu era de-adevărat...

HENRIC AL IV-LEA: Adevărat, ce?

LANDOLFO (șovăind, ca spre a se scuza): Nimic... așa... pentru că lui, intrat proaspăt în slujbă, chiar azi-dimi-neapă (arată spre Bertoldo) îi ziceam: „Păcat că, îmbrăcați așa... și cu atîtea costume frumoase acolo, în garderobă... și cu o sală ca asta"... (Arată spre sala tronului)

HENRIG AL IV-LEA: Ei, mai departe! Păcat că ce?

LANDOLFO: Da, fiindcă nu știam...

HENRIG AL IV-LEA: ... că spectacolul era doar o farsă, o comedie?

LANDOLFO: Pentru că noi credeam că...

ARIALDO (ca să-i vină în ajutor): ... într-adevăr... da!... credeam că era în serios!

HENRIC AL IV-LEA: Și acum? Cum e? Vi se pare că nu e în serios?

LANDOLFO: Păi, dacă spuneți că...

HENRIG AL IV-LEA: Spun că sînteți niște proști! Trebuia să știți să faceți jocul ăsta înșelător să fie în serios pentru voi înșivă, nu ca să dați reprezentații în fața mea, sau în fața cine știe cui, din cei care vin aici să mă viziteze din cînd în cînd, ci doar pentru voi, așa cum sînteți în chip firesc, în viața de toate zilele, față cu nimeni!

249

r

(Lui Bertoldo, luindu-l de braț.) Pentru tine însuți pricepi? — pentru tine, care înlăuntrul acestei fictiiiJ despre tine însuți puteai mânca și dormi, sau puu ! să te scarpini pe spinare, dacă te mânca vreo urticarj ! (întorcîndu-se și spre ceilalți.) Simțindu-vă vii, vii !' adevărat, în mijlocul istoriei anilor o mie și o sut*-.*' aici la curtea împăratului vostru, Henric al IV-le.^d [și puteați să vă gîndiți de-aici, din aceste tinuw îndepărtate ale noastre, atît de viu colorate și cu mi,' de cimitir, să vă gîndiți că, la o depărtare de opt secol mai jos... mai jos!... oamenii de la anul o mie și nou? sute se vor încaieră într-o învîlmășeală de nedescris se vor zbate într-o temere fără de răgaz, ca să știe cumle sînt determinate întîmplările, ca să observe cum î»j vor putea afla statornicirea istorică faptele care i-ail azvîrlit într-o asemenea vînzoleală și într-atîta obidă! În timp ce voi, cînd colo, sînteți gata intrați în istorie dimpreună cu mine! Oricît de triste ar fi întîmplările vieții mele și oricît de groaznice faptele, oricît de aprige bătăile și de dureroase întorsăturile destinului... sînt gata — istorie; nu se mai schimbă, nu se mai pot schimba, pricepeți? Oprite pe veci, ce-ați mai putea adăuga la ele, admirînd felul în care fiecare efect urmează supus cauzei lui, cu o logică desăvîrșită, și fiecare eveniment se desfășoară precis și coerent în toate amănuntele lui? Plăcerea, plăcerea istoriei înțelese, care, la urma urmei, e uriașă!

LANDOLFO: Ah, frumos, foarte frumos!

HENRIC AL IV-LBA: Frumos, dar ajunge! Acum, să știți, eu n-aș mai putea-o face! (Ia lampa ca să se ducă la calcare.) Și nici voi, de altfel, dacă pînă azi n-ați înțeles rațiunea pentru care o puteați face! Mie, acum IUH silă! (Aproape numai pentru sine, cu furie violenți abia stăpînită.) Pe Dumnezeuul meu! Trebuie s-o W să se căiască de venirea ei aici!fCa soacră... oho, "a soacră mi s-a mascat... și el, ca părintel-călugăr-și-mi cară cu ei un l-ne.dir, ng să mji vpino și cin' știe de n-or fi nădăjduind cumva să mă și vindece?.' Paiate! Vreau să am plăcerea de a-l pălmuimăcar P^funul dintre ei: pe dînsul! E un spadasin faimos? Are9*1

250

mă străpungă?... Dar vom vedea... vom vedea!... (Se aude ciocnind la ușă, dinspre vestibul.) Cine e? VOCEA LUI GIOVANNI: Deo gratias!

RIALDO (peste măsură de mulțumit pentru că și acum i se mai poate, încă, face cuiva o farsă): Ah, e Giovanni. Giovanni, carevine ca în toate serile să-și joacp rolil 'de călugăraL

ORDÎJLFO (ca mai sus, frecîndu-și manile): Da, da, să-l lăsăm sjsi-.1 jnfTi sfi-l 1 fipfim nn gi-l j^{Qn}-^Q-l-[RIG AL IV-LEA (imediat, sever): Prostule! Vezi? și de ce? ca să-ți bați joc de el, de un biet bătrîn, care o face de dragul meu?

LANDOLFO (cătrel Orrl.ii.lfn)- Trehi]je să jucăm ca și cum ar fi de adevărat totul. Nu pricepi?

HENRIC AL IV-LEA: Tocmai! ca și cum ar fi de-adevăratL Pentru că numai așa nu mai este o larsă realitatea! (Se ducesă deschidă ușași-l introduce pe Giovanni îmbrăcat ca un călugăr umil și purtînd un sul de pergament sub braț.) Intră, intră, părinte! (Apoi, luîndu-și un ton de tragică gravitate, și de resentiment dur.) Toate documentele privitor la viața noastră imperială și la anii stăpî-nirii noastre în imperiu, cîte au fost prielnice bunului nostru nume, fură, pînă la una, nimicite, în chip voit, de vrăjmașii noștri; rămîne singură numai scăpată nimicirii scriptura aceasta despre anii vieții noastre, datorată penei umilului călugăr, nouă credincios... și voi aveți poftă de rîs? (Se îndreaptă cu dragoste spre Giovanni și-l invită să stea în dreptul mesei, dinaintea ei.) Așază-te, părinte, așază-te aici, și ia lampa mai aproape. (Ii pune alături lampa pe care o are încă în mină.) Scrie, părinte, scrie!

GIOVANNI (desfășoară sulul de pergament și se pregătește de scris, gata pentru dictare): Sînt gata, maiestate!

HENRIC AL IV-LEA (dictînd): Decretul de pace promulgat de Magonza atîta bucurie a adus în inima celor mărunți ca și în inimile mari, pe cît de rău a izbit în cei răi și în cei trufași... (începe să coboare cortina.) Belșug aduse celor dintîi, foamete și nefericire celor din urmă,..

CORTINA

251

T

*rid**⁶

instinctiv, ca spre a se apăra, brațele): Cine mă

Actul al III-lea

Sala tronului, în beznă. Prin întuneric peretele din fund abia se deosebește. Pânzele celor două portrete au fost luate, și în locul lor, între ramele rămase să închidă golul firidelor, s-au postat, chiar în atitudinea fiecăruia din cele două portrete, Frida și Di Nolli; prima îmbrăcată ca „marchiză de Toscana”, așa cum apăruse în actul al II-lea, iar Carlo di Nolli îmbrăcat ca „Henric al IV-lea”.

La ridicarea cortinei, o clipă scena e goală. Se deschide ușa din stîngă și intră, ținînd lampa de inel, Henric al IV-lea, întors cu spatele, ca să le poată vorbi celor patru tineri ce se presupun a fi în sala de alături, dimpreună cu Giovanni, ca. la sfîrșitul actului al doilea.

HENRIC AL IV-LEA: Nu, rămîneți, rămîneți! Mă descurc singur! Noapte bună!...

îchide ușa la loc și se mișcă de-abia, obosit și trist, spre a străbate sala tronului, îndreptîndu-se spre ușa a, doua din dreapta, care dă în apartamentul lui.

FRIDA (*abia îl vede depășînd puțin nivelul tronului, că șoptește din firida ei, ca una care s-ar simți leșinînd de frică*): Henric!...

HENRIC AL IV-LEA (*opriindu-se la auzul vocii, ca izbit mișelește de un pumnal în spate, întoarce un obraz descompus în spre peretele din fund, dînd semne că ar vrea să-ș*¹

252

flu e o întrebare, e o exclamație, care se confundă cu un lipăi de spaimă și nu așteaptă răspuns de la întunericul și tăcerea sălii, ce s-au umplut dintr-o dală, pentru el, de oroarea bănuiei că ar fi cu adevărat nebun.

ni (la gestul acesta de groază, nu mai puțin înspăimîntată el el și de ceea ce s-a prelat să facă, repetă ceva mai ic!

lare): Henric!...

Dar spune asia, scolind puțin capul din firidă, vîrînd lotuși să-și poală, juca rolul ce i-afost încredințat. JHenric al IV-lea, scoate un urlet: lasă să-i scape din mii ni lampa, ca să-și prindă capul între palme, și dă, să fugă.

DA (*sărînd din firidă pe soclu și strigînd ca înnebunită*): Henric!... Henric!... Mi-e frică!... Mi-e frică!...

Și în timp ce Di Nolli, sare la rîndul lui de pe soclu, și de aici pe podea, alergînd spre Frida care continuă, să strige în prada, groazei, pe punctul de a leșina, țîșnesc pe ușa din stîngă, toți: Doctorul, Doamna Matilde, îmbrăcată și ea ca „Marchiză de Toscana”, Tito Belcredi, Landolfo, Arialdo, Ordulfo, Bertoldo, Giovanni. Unul din aceștia aprinde brusc lumina electrică. În sală: lumină ciudată de lampadare ascunse în tavan, în așa chip incit scena să fie luminată viu numai în partea de sus. Ceilalți, fără să se îngrijească de Henric al IV-lea care rămîne uitîndu-se la ei, prostiți de năvălirea asta, neașteptată, după clipa de groază, din pricina căreia încă vibrează toată ființa 'ui, se îngrămădesc grijulii să o susțină și să o îmbărbăteze pe Frida, care încă tremurași geme, aproape leșinată în brațele logodnicului. Vorbesc toți, într-o confuzie de nedescris.

■ Nu, nu, Frida... Sînt aici!... sînt cu tine! °RUL (*venit o dată cu ceilalți*): Gata, gata. Nu mai e ailitic de făcut...

253

T

DOAMNA MATILDE: E vindecat, Frida. Uită-te! E Vezi?

DI NOLLI (*prostit*): Vindecat?

BELCREDI: Se prefăcea, ca să rîdă! Fii liniștită!

FRIDA (*ca mai sus*): Nu! Mi-e frică! Mi-e frică!

DOAMNA MATILDE: Dar de ce? Privește-l! Dacă nu de-adevărat? ! ...Nu era de-adevărat!...

DI NOLLI (*ca mai sus*): Nu era de-adevărat...? Ce spuij E vindecat?

DOCTORUL: Așa se pare! Gît despre mine...

BELCREDI: Dar, bineînțeles! Ne-au spus ei! (*Arată sn patru tineri.*)

DOAMNA MATILDE: Da, și încă de mult! Le-a mărturisit.

DI NOLLI (*acum, mai curînd indignat decît năucit*): « cum vine asta?... Doar pînă mai adineauri...?

BELCREDI: Ei, aș! Juca teatru, ca să rîdă pe socoteala și (ja șăsi bata joc de noi, care, de

bunacredință

DI NOLLI: Eu puțină i îsă-și bată joc și de soră TuîTpiJJ moartea ei...?

HENRIC AL IV-LEA (*care a rămas reculegindu-se, să-ispăieze când pe unul când pe altul, tresare sub acuzațiile k sub biciul disprețului pentru fapta lui, pe care ușor socotesc ca o farsă crudă, în sfârșit demascată. Privim demonstrând prin scinteierile ochilor, că meditează răzbunare, pe care, până în prezent, mânia care fieM el nu-l lasă să o contureze cu precizie; izbucnește în mintea acestuia, rănit în suflet, cu ideea clară de a-și asupră-și, ca fiind reală, năluca pe care i-o conmi' acum cu viclenie prin această insidioasă punere în și-i strigă nepotului*): Ei, dă-i înainte! Spune, i departe!

DI NOLLI (*rămânând zăpăcit la strigătul acesta*): Mai depăi ce?

HENRIC AL IV-LEA: Nu va fi murit numai „sora” ta!

DI NOLLI (*ca mai sus*): Sora mea? Eu vorbesc de sora pe care ai constrâns-o, până în ultima ei clipă),⁸ se înfățișeze aicea ca fiindu-ți mamă, mama i* rătăului, Agnese!

HENRIC AL IV-LEA: Și nu-ți era mamă?

DI NOLLI: Ba da, mama mea, mama mea, întocmai!

254

J AL IV-LEA: Mie, celui „bătrân și de demult”, vrei „r” i”Hn”i r”-” murit, mama... ta? Tu ai des-
[S doar de câteva clipe, de colo! (*Arată spre frida*)] jft tve »-« *scoboril.*) Și ce știi tu, ce poți tu să știi?
Poate * „u am jeli-o pe-a mea, îndelung, zile și zile-n șir, c înă. chiar qsa TM»TMTM vezi îmbrăcat...
njjuna, cniar așa c^{iiTr} ma Y-----

NA. MATILDE (*consternată, uitându-se la ceilalți cu*

■” *fiedamerire*): Ce, ce spune?

„TORUL (*foarte impresionat, studiindu-l*): Încet, vorbiți ”încet, vă rog!

„PVBIC AL IV-LEA: Ce spun? Văntrebam pe voi, pe toți, dacă nu era Agnese mama lui Henric al IV-lea 1 (*Se întoarce spre Frida, ca și cum ea ar fi într-adevăr Marchiza de Toscana.*) Dumneata, marchiză, s-ar cuveni să o știi, pe câte mi se pare!

FRIDA (*încă înspăimântată, strângându-se mai mult la pieptul lui -Oî Nollî*): Nu, nu, eu nu! eu, nu!...

DOCTORUL: Iată că recidivează: revine delirul... Vorbiți încet, domnilor!

BELCREDI (*mîniat*): Ce delir, doctore, ce delir? Nu vezi că începe din nou să joace teatru?

HENRIC AL IV-LEA (*brusc*): Eu?... Voi ați golit fridele astea două; și el îmi apare în fața ochilor jucînd pe Henric al IV-lea...

IELCREDI: Ei, dar gata o dată cu comedia asta! JNRIC AL IV-LEA: Cine-a spus: „comedie”?

IOGTORUL (*lui Belcredi*): Nu-l irita, pentru Dumnezeu!

IELCREDI (*fărăsă-l ia în seamă, și mai violent*): Doar ne-au spus ei! (*Arată din nou spre cei patru tineri.*) Ei, ei! Întrebați-i!

HENRIC AL IV-LEA (*întorcîndu-se spre ei și privindu-i lung*): Voi? Ați spus voi „comedie”?

LWDOLFO (*timid, încurcat*): Nu!... am spus într-adevăr că... că v-ați vindecat.

ELCREDI: Prin urmare, ce mai vreți. Gata! S-a terminați... (*Către Doamna Matilde.*) Nu ți se pare o copilărie, care ieșine de nesuportat, marchiză, să-l vezi pe el (*arată spre Di Nollî*) și să te vezi pe dumneata de-asemeni, gătiți așa?

UAMNA MATILDE: Dar lasă-ne în pace! Cui îi mai stă șîndul la haine, dacă el s-a însănătoșit într-adevăr?

255

HENRIC AL IV-LEA: Însănătoșit, da! M-am Însăi (*Către Belcredi.*) Da, dar nu ca să se termine așa dată, cum crezi tu! (*il apucă de haine.*) Știi ’.?° douăzeci de ani nimeni n-a îndrăznit vreodată arate în fața mea, aicea, așa, ca tine, și ca ăsta? (*Arată spre Doctor.*)

BELCREDI: Știu, sigur că știu! Și, de fapt, chiar și c mai departe decît azi dimineață, m-am arătat înj ta îmbrăcat în veșminte de...

HENRIC AL IV-LEA: De călugăr, așa e!

BELCREDI: Și tu m-ai luat drept Pietro Damiani! Iată nici măcar n-am rîs, tocmai, fiindcă am crezut.

HENRIC AL IV-LEA: ...că aș fi nebun! Și-acuma, cgrj vindecat, îți vine să rtzi, nu?... îți vine să rîzi văzîy pe ea așa!... Cu toate astea, te-ai fi putut gîndi că oohii mei, așa cum arată ea astăzi... (*Se întrerupț o scuturare de dezgust...*) Ah! (*Și numai decît se adrese Doctorului.*) Dumneata ești medic?

DOCTORUL: Eu? Da!...

HENRIC AL IV-LEA: Și dumneata ai pus-o și pe ea să L în pielea Marchizei de Toscana?

Știidoctorecă airiț cat aiilipă să-Tfli întiinecjdin nou mințile? Pe toții}» nezeii: să pui portretele să

strige, să le faci să sară din rame, vii... (*O măsoară pe Frida și apoi pe Di Nt ca mai pe urmă să o măsoare pe marchiză, și în sfârșit i privește și hainele de pe el.*) Ei, ce să spun, splendid! combinația asta... Două perechi... Foarte bine, nus poate mai bine, doctore: pentru un nebun!... (*îflia un semn cu mina, de-abia schițat, lui Belcredi.*) Și 1 acuma, i se pare o mascaradă de carnaval, ne-la-loculei! Nu? (*Se întoarce să-l fixeze.*) Gata! Jos acum și« hainele astea ale mele, de carnaval! Ca să viu cu tim nu-i așa?

BELCREDI (*protestînd*): Cu mine! (*Corijînd.*) Cu noi!

HENRIC AL IV-LEA: Unde? La Club? în frac, cu cravati albă?... sau acasă la marchiză, noi amîndoi, braț" braț?...

BELCREDI: Unde ai poftă! Ce-ai vrea? Să rămîi tot aj mă rog, să prelungești la infinit, de unul singur? ce n-a fost decît gluma nefericită a unejzilejifiaxii* E într-adevăr de necrezut, eTte ne"crezut7cum ai P^u

256

■[aci asta, după ce te-ai văzut scăpat de nenorocirea

ar e și se întîmplase! .glC AL IV-LEA: Așa e. Dar vezi? Uiți că, rostogolindu-mă

e pe cal, am devenit nebun de-a binelea, pricepi? O bucată de vreme!

««ORU^L: "i da, da, iată: interesant! Și cît a ținut? HI?

AL IV-LEA (*repede Doctorului*): Da, doctore, mult; 'cam doisprezece ani! (*Și apoi brusc, revenind la dialogul a Belcredi.*) Și, ia gîndește-te: că nu ai mai fi putut vedea nimica, dragul meu, nimica din tot ceea ce, după ziua aceea de carnaval, ai trăit; voi, nu eu.', cum s-au schimbat lucrurile; cum m-au trădat prietenii; cum mi-au luat locul alții... de pildă... știu eu, să presupunem: în inima femeii pe care o iubeam; să nu mai știu nimica: cine-a murit, cine a pierit în lumea largă... toate astea! Știi? N-a fost, n-a fost de fel o comedie pentru mine, cum ți se pare!...

BLCRBDI: Dar nu, eu nu spun asta, nu m-ai înțeles! Vorbeam de ce-a fost *după*!

HENRIC AL IV-LEA: Ah, da? După?... într-o bună zi... (*Se oprește și se întoarce spre Doctor.*) Caz foarte interesant, doctore! Studiază-mă ! Studiază-mă bine!... (*Tremură tot, vorbind.*) Așa, de la sine, Dumnezeu știe cum, într-o bună zi... răul de-aici (*își atinge fruntea*)... ce știu eu cum... s-a lecuit...

Deschid din nou ochii, treptat, treptat, și mai întîi nu-mi pot da seama dacă sînt treaz ori visez. Dar sînt treaz, da, sînt treaz: pipăi lucrurile, unul cîte unul, și încep să văd clar... Ah — cum zice el (*arată spre Belcredi*) — gata! Jos atunci cu haina asta de carnaval!... Cu coșmarul ăsta!... Să deschidem ferestrele, să respirăm viața, soarele! Afară, afară! Să ieșim de aici! (*Frînîndu-și brusc elanul.*) Dar încotro? și ca aă fac, ca? Ca să mă ^{arflit} *■"■* cil țfegptnl, pe 'a splate, - littt-l pă H^{pp}"^p al TV-W' Și nu ca acuma, ci braț

pp Mpnpnp. qⁱ i v-ma i Și nu ca acuma, ci braț la, braț cu tine, înconjurat de scumpii mei prieteni de-o viață?

^{iE}LCREDI: Dar nici gînd? De ce spui asta? De ce să te arate?

°0AMNA MATILDE: Pe cine l-ar mai lăsa inima să... Dar nici nu te gîndi! Nu-i vina ta: s-a întîmplat nenorocirea!...

17

257

Pirandello — Teatru

T

HENRIC AL IV-LEA: Dar dacă și-nainte do nenorocire ' numeau toți: „nebulul"! Toți. (*Către Belcredi.*) -jl știi prea bine! Tu care, mai vîrtos decît toți, te-ncî,,⁰șai împotriva oricui încerca să mă apere! BELCREDI: Oh, era în glumă, ce Dumnezeu!... o făceam

de haz! HENRIC AL IV-LEA: Uită-te la părul meu. (*li arată p încărunțit de pe ceafă.*) BELCREDI: Și al meu e sur!

HENRIC AL IV-LEA: Da, cu deosebire că eu am Încărunții aici, ca Henric al IV-lea înțelegi? Și nici măcar n, mi-am dat seama că îmbătrînesc. Am prins de vesL într-o bună zi, cînd am deschis din nou ochii, și m cuprins groaza... pentru că am priceput într-o clipițj că nu numai părul: tot trebuie să fi încărunțit așa, j totul s-a prăbușit, totul s-a terminat!..Ar fi însemnats'ă năvălesc mînat de o foame de lup, la un ospăț unde ceilalți comeseni, sătui de mult, s-au împrăștiat, si mesele-s întoarce cu picioarele în sus... BELCREDI: Ei, și ce vrei? Nu te supăra: dar ceilalți... HENRIC AL IV-LEA (*brusc*): Știu! știu! Nu puteau sta să m-aștepte pe mine, pînă mă vindec! Nici măcar cei care mi-au împuns pe la

spate calul meu înzorzonat... cu spada, plină la sânge!... DI NOLLI (*impresionat*): Cum? Cum?

HENRIC AL IV-LEA: Da, mișelește, pe la spate, ca să-l faci să azvîrle din copite și să mă bușească de pămînt! DOAMNA MATILDE (*brusc, cu groază*): Dar asta e un lucru pe care-l aflu abia acum!...

HENRIC AL IV-LEA: O fi fost și asta tot așa... în glumă! DOAMNA MATILDE: Dar cine a fost? Cine călărea în spatele nostru?

HENRIC AL IV-LEA: Nu mai are rost s-o știi! Toți cei ce au continuat să petreacă la ospățul de care vorbeam, Ț care acum ar vrea să-mi dea resturile lor, marchiză, "blîndă și duioasă milă, fiindcă le-o fi rămas lipită P^e marginea blidului sleit, vreo fărîmă de remușcare Foarte mulțumesc! (*întorcîndu-se spre Doctor.*) Și-ati "L cea, doctore, vă puteți da seama dacă, nu e cu totul fîșh* cazul ăsta, în analele nebuniei! Am preferat să răi» nebun, găsind aici de-a gata, pregătite și puse la toate cele trebuincioase pentru desfătarea aceasta atît jg nouă: să-mi trăiesc nebunia, cu cea mai lucidă conștiință posibilă și să mă răzbun astfel de brutalitatea... j,olovanului care mi-a zdruncinat creierii!... Și singurătatea asta — așa scîlbîmbă, pustie și hîdă cum mi-a apărut cînd am deschis din nou ochii — să mi-o îmbrac pe dată, cum pot mai bine, în culorile și splendoarea zilei aceleia îndepărtate de carnaval —cînd dumneata (*o privește pe Matilde, dar arată spre Frida*), marchiză, ai reputat victoria cea mare! — și să-i oblig pe toți cei ce mi se înfățișau dinaintea ochilor, să o joace mai Hfi parte, l?c toți dracii, acuma doar ca sa-mi petrecm. acea faimoasă mascarada din vremi uitate, care fusese — pentru voi, pentru mine, nu! — o comedie de o zi! S-o fac să devină pe veci, nu o comedie, nu, ci o realitate. "realitatea, unei nebunii adevărate: toți aici, mascați, îi sala tronului, și-acești patru sletnici ai mei de taină: consilieri secreți și, se subînțelege, caiafe! (*Se întoarce brusc spre ei.*) Aș vrea să știu ce-ați avut de cîștigat dînd pe față taina că mă vindecasem! Dacă-s sănătos, înseamnă că de voi nu mai este nevoie, și vă veți pierde slujba! Să te încrezi în cineva, asta da. asta într-adevăr fi o treabă de nejm. Ah, dar vă acuz acum eu, e rinduT meu! Știți? Aflați că le trăznise prin cap să se apuce și ei acuma de făcut farse ca mine, și să-și ridă de voi jucînd mai departe comedia!

Izbușnește în rîs. Rid, dar deconcertați, și ceilalți, afară de Doamna Matilde.

BELCREDI (*către Di Nolli*): Ce spui?... Nu-i rău de fel...

DI NOLLI (*către cei patru tineri*): W oi?

HENRIC AL IV-LEA: Trebuie să-i ierți! Asta (*își scutură haina de împărat*), asta care pentru mine este caricatura voită a celeilalte mascarade, a celei neîntrerupte, de fiecare clipă, în care sîntem fără voia noastră paiătele (*arată spre Belcredi*), atunci cînd fără s-o știm ne mas-căm în ceea ce ni se pare c-am fi, haina asta, iertați-i, ei încă nu și-o văd ca pe propria lor persoană. (*întorcîndu-se din nou spre Belcredi.*) Știi? Te deprin7Î fr-QT-to. esne! si te plimbi fără nici o greutate, uite-aaa, sub jnjjiiir,rafric pp r.ajg-l joci... (*îl joacă*)...

258

259

T

uite-așa ... într-o sală ca asta! Fii atent, doctore! } 1 aduc aminte de un preot frumos — de bună seamă j 1 dez — care dormea la soare, într-o zi de noiembrie, "■ sprijinit cu brațul de spătarul unei bănci, într-o gră⁶) publică. Plutea așa, ca înecat în plăcerea aurită a "durii, care lui trebuie să i se fi părut ca vara! p^u?at-fi siguri că în clipa aceea nu mai știa nici că e p^r e" nici unde se află. Visa! Și cine poate ști ce visau¹ lingă el a trecut atunci un ștregar, care a rupt o floa cu tulpină cu tot, și în treacăt, așa, l-a gîdilat p^e p^r e" aici, sub barbă. L-am văzut deschizînd ochii, ca^fet rîdeau, și l-am văzut rîzînd, rîsul fericirii din v" nu-și aducea, aminte de nimic. Dar brusc, într-o **clini** s-a înțepenit la loc în rasa lui preotească, și în **ochi** s-a întors gravitatea aceea, pe care voi ați putut-o vecU în ochii mei, pentru că preoții irlandezi își apără serk zitatea credinței lor catolice cu același zel cu care eu apăr drepturile sacrosancte ale monarhiei ereditare Sînt vindecate, doctore: pentru că-mi dau perfect seama că fac pe nebunul, aici, în fața voastră, și fac pe nebunul cu tot calmul! Păcat, de voi că o trăiți atît de agitat fără să vă vedeți și să vă știți nebunia 1

BBLGRBDI: Asta-i bună! Am ajuns, dacă băgați de seamă, la concluzia că nebunii sîntem noi acuma!

HENRIC AL IV-LEA (*cu o tresărire pe care se străduiește totuși să și-o rețină*): Dacă n-ați fi fost nebuni, tu și cu ea (*i arată pe marchiză*), ați fi venit împreună la mine?

BELGREDI: Eu, să spun drept, am venit crezînd că nebunul ești tu.

HENRIC AL IV-LEA (*brusc și tare, arătînd pe marchiză*): Și ea!

BELCREDI: A, ea? Nu știu... Văd că stă ca vrăjită de tot ce spui... fascinată de „nebulia” asta a ta conștientă! («*întoarce spre ea.*») împopoțonată cum ești, ce să spun, ai putea chiar rămîne aici, cu el, să-ți trăiești aieve» nebulia asta, marchiză...

DOAMNA MATILDE: Ești insolent!

HENRIC AL IV-LEA (*repede, căutînd s-o împace*): Nu te f. trivi! Nu-l băga în seamă. Continuă să mă provoace?¹ doctorul l-a avertizat totuși să nu mă irite! (*întorci du-sespre Belcredi.*) Dar de ce vrei să mă mai irite tot* s-a întîmplat între noi? Rolul pe care-l ai în nenoroci*¹

ele, ^{cu oa} (*arată spre marchiză, și se întoarce apoi „te 60., arătîndu-l pe Belcredi*), rolul pe care-l joacă el cum în viața ta? Asta de-aici e viața mea Nu e a

ostră! Pe-a voastră, viața în care-ati îmbătrînit eu
păstră! Pe-a voastră, viața în care-ați —om trăit-o! (*Către Doamna 'Matilde.*) Asta voiai «Tîrn spui, asta vroiai să-mi demonstrezi, făcînd sacrificiul să te Îmbraci așa, după sfatul doctorului? Oho, e foarte bine pus în scenă, ți-am mai spus-o, doctore:

Iată-ne cum eram amîndoi pe-atuncea, ei? și ia uite cum sîntem acum! " Dar eu sînt un alt fel de nebun decît voi, doctore! Eu știu foarte bine că cel de colo (*arată spre Di Nolli*) nu pot fi eu, pentru că Henric al jV-lea suit eu, nu el! Eu, aici, de douăzeci de ani, pricepeți? Țintuit în veșnicia asta de mască! I-a trăit ea (*arată spre marchiză*), s-a bucurat ea de ei, de acești douăzeci de ani, ca să ajungă, uite-o! — așa cum eu n-o mai pot recunoaște! Pentru că eu o cunosc așa. (*O arată pe Frida și se apropie de ea.*) Pentru mine, e veșnic așa... Îmi pareți cu toții niște copii pe care pot să-i sperii!...

(*Fridei.*) Și ție ți s-a făcut frică de-a binelea, copila mea, de farsa pe care te-au convins s-o faci, fără să priceapă că pentru mine nu putea fi farsa la care se gîndeau ei... Ce miracol înfiorător: visul, care învie în ființa ta, mai viu ca niciodată! Erai, acolo, o imagine: te-au făcut femeie în carne și oase. Ești a mea acum! Ești a mea! A mea! A mea, de drept! (*O cuprinde cu brațele, rîzînd ca un nebun, în vreme ce toți ceilalți țipă înspăimîntați: dar cum ei dau fuga să i-o smulgă din brațe pe Frida, devine furios, înfricoșător și strigă către cei patru tineri ai săi.*) Țineți-i! Țineți-i! Vă ordon să-i țineți! Nu-i lăsați!

Cei patru tineri, în uluirea lor, ea și cum ar fi hipnotizați, dau să-i țină, ca niște automate, pe Di Nolli, pe Doctor și pe Belcredi.

""LCREDI (*se eliberează brusc și se azvîrle asupra lui Henric "l IV-lea*): Dă-i drumul! Dă-i drumul! Nu ești nebun! T

""HG AL IV-LEA (*fulgerător, smulgînd sabia de la șoldul hi Landalf'o care c mai aproape*) : Nu sînt nebun? Na-ți!

260

261

rănește la pîntece. Se aude un urlat de groază. Toți aleargă să-l susțină pe Belcredi, exclamînd în mijlocul tumultului:

DI NOLLI: Te-a rănit?

BERTOLDO: L-a înjunghiat! L-a înjunghiat!

DOCTORUL: Spuneam eu!

FRIDA: Oh, Dumnezeuule!

DI NOLLI: Frida, vino aici!

DOAMNA MATILDE: E nebun! E nebun!

DI NOLLI: Țineți-l!

BELCREDI (*în timp ce-l transportă pe ușa din stingă, pîr.*

tează sălbatic): Nu! Nu ești nebun! Nu e nebuni ;

nehuni-..

les cu ei pe ușa din stingă slrigind, și continuă să strige de dincolo, pînă ce, pe deasupra celorlalte strigăte, se aude unul, foarte ascutit, al Doamnei Matilde, după care urmează tăcere,

HENRIC AL IV-LEA (*rămas pe scenă între Landolfo, Arialdosi Ordulfo, cu ochii holbați, scos din minți de propriak nălucire adusă la viață, care într-o clipă l-a împins l crimă*): Acuma, da!... N-avem Încotro... (îi cheambî jurul lui, ca spre ase adăpostii.) „aici, împreunăio,

..a r 111 l i n r v * k o 14-a-1 n i r * t m l

unul lingă altul... și pe vecie l..T

CORTINA

Omul cu floarea în gură

în românește de *Constanța Trifu*

Personajele dialogului

OMUL CU FLOAREA ÎN GURĂ UN CLIENT PAȘNIC

N.B.

Spre sfârșitul piesei, în locurile indicate, va, scoale de două ori napul de după colțul bulevardului o umbră da femeie îmbrăcată în negru, purtând o pălărie veche cu pene care atarnă în jos.

în fund se văd copacii unui bulevard și printre frunzele lor becurile electrice. De ambele părți, ultimele case ale unei străzi care dă în acest bulevard. În casele din stînga se află o sărăcăcioasă Cafenea de noapte, cu măsuțe și scaune pe trotuar. În fața caselor din dreapta un lampion, cu becul aprins. La colțul ultimei case din stînga, care face unghi cu bulevardul, un felinar, și el aprins.

Puțin după miezul nopții. Din depărtare se aude, la intervale, sunetul gîdilat al unei mandoline.

La ridicarea cortinei, Omul cu floarea în gură, așezat

la o măsuță, îl privește lung și tăcut pe Clientul

pașnic care, la măsuța alăturată, sugă cu paiul sirop de mentă.

OMUL CU FLOAREA: Ah, tocmai voiam să-ți spun! Dumneata, va să zică, om pașnic și... Ai pierdut trenul?

CLIENTUL: Știi, pentru un singur minut! Ajung **în gara** și-l văd cum îmi zboară prin fața **ochilor**.

OMUL CU FLOAREA: Puteai să fugi după el. HINTUL: Firește. E de rîs, știu. Doamne, Dumnezeule, dacă n-aș fi tîrît după mine toate pachetele și pachetelele alea... Mai încărcat decît un măgar! Dar femeile — comisioane și iar comisioane... nu mai isprăvesc! Trei minute cred că mi-au trebuit, cînd am coborît din Răsură, ca să le agăț de degete; cîte două pachete de 'iecare deget.

267

OMUL CU FLOAREA: Trebuie să fi fost nostim! Știi ce făcut eu? Le-aș fi lăsat în trăsură.

fiul!

CLIENTUL: Da, da... Și nevastă-mea? Și fetele ^{mej} **toate** prietenele lor?

e!

OMUL CU FLOAREA: Ce gălăgie ar fi făcut! Grozav _m distrat!

"a?!

CLIENTUL: Fiindcă dumneata nu știi poate ce devin f_e cînd pleacă în vilegiatură!

e!

OMUL CU FLOAREA: Ba știu. Tocmai fiindcă știu. (*p_a* . Toate spun că n-au nevoie de nimic.

CLIENTUL: Parcă numai atît? Sînt în stare să pretindă se duc din spirit de economie. Pe urmă, cum ajun»! vreun sătuleț de pe aici, din apropiere, cu cît e urît, cu cît e mai nenorocit și mai murdar, cu atît i apucă mai rău nebunia să-l înfrumusețeze cu p_oj **bele** lor cele mai arătoase! Ei, femeile, dragă domnul! De altfel e meseria lor... „Scumpule, dacă ai da o *lw*. pînă în oraș? Aș avea neapărată nevoie de cutare... ,de cutare... și poate că, dacă nu te-ar plictisi (dră™ acest „dacă nu te-ar plictisi"), și fiindcă tot ești acolo., ai trece și pe la..." „Draga mea, dar cum oi fi vrîndsi le fac în trei ore pe toate?" „Ce vorbești? Dacă ieși trăsura..." Nenorocirea e că, avînd nevoie să stau aici doar trei ore, n-am mai luat cheia de la casă.

OMUL CU FLOAREA: Oh, grozav! Și atunci?

CLIENTUL: Am lăsat maldărul de pachete și pachetele li gară, la bagaje... m-am dus la un birt să mîncînc; și pi urmă, ca să-mi omor necazul, la teatru. Mureai de căldură. La ieșire, mă gîndesc, cum să-mi trec timpul! S-a făcut douăsprezece noaptea; la patru iau primul tren; pentru trei ceasuri de somn, nu merită cheltuiala. Și-am venit aici. Cafeneaua asta nu închide, nu-i așa?

OMUL CU FLOAREA: Nu închide, nu. (*Pauză.*) Și zi *W*-ai lăsat toate pachetelele în gară, la bagaje?

CLIENTUL: De ce mă întrebi? Te pomenesti că n-or fi în l guranță? Erau toate legate bine...

OMUL CU FLOAREA: Nu, nu de asta. (*Pauză.*) Legate b"* cred și eu; cu arta aceea deosebită pe care o au vînzăto^l cînd împachetează marfa... (*Pauză.*) Ce mîini! Oc^oa frumoasă de hîrtie dublă, roșie, lucioasă... care-ți'

, i.ore mimai cînd o vezi... atît de netedă, că-ți vine â-ți lipești obrazul de ea ca să-i simți mîngîierea răco-jtoare...'O întind pe tejghea și pe urmă, cu delicată jîidemîinare, așază pe ea, la mijloc, materialul ușo? și' ujjie împăturit. Cu dosul mîinii scot apoi capătul de dedesubt, îl lasă apoi în jos pe cel de deasupra, făcînd, cu sprintenă grație, și un mic tiv, ca un gest gratuit, din amorul artei; îl îndoiesc pe urmă în formă de triunghi, ca să-i ascundă marginile; întind o mîină spre cutia cu sfoară, trag din ea cît le trebuie ca să lege pachetul și îl leagă atît de repede, că nici n-ai vreme să le admiri dibăcia, și ți-l prezintă cu funda gata pregătită s-o treci prin deget.

CLIENTUL: Ei, se vede că i-ai urmărit cu multă atenție pe vânzători...

OMUL CU FLOAREA: Eu? Domnule dragă, zile întregi nu fac decât asta. Sînt în stare să stau nemișcat și-un ceas și să privesc într-o prăvălie prin vitrină. Uit de mine. Am impresia că sînt, și chiar aș vrea să fiu, bucata aceea de mătase... sau de dril... panglica roșie sau albastră pe care vânzătoarele de mercurie, după ce au măsurat-o, ai văzut cum o fac? Și-o înfășoară în formă de opt pe degetul mare și pe cel mic de la mîna stîngă, înainte de a o împacheta. (Pauză.) Mă uit la client sau la clientă cum ies din prăvălie cu pachetul agățat de deget, ținîndu-l în mîna sau sub braț... îi urmăresc cu privirea pînă îi pierd din ochi, închipuindu-mi... ah, cîte lucruri nu-mi închipui! Nici nu-ți trece prin minte. (Pauză. Apoi, întunecat, ca pentru sine.) Dar îmi folosește- Asta îmi folosește.

CLIENTUL: Îți folosește? Iartă-mă... ce-ți folosește?

OMUL CU FLOAREA: Să mă agăț așa — vreau să spun cu închipuirea — de viață. Ca o zorea de zăbrelele unui grilaj. (Pauză.) Ah, să nu las o clipă închipuirea să se odihnească: să particip, să particip prin ea la viața altora... dar nu la a celor pe care-i cunosc. Nu, nu. La a lor n-aș putea! Dacă ai ști ce silă îmi este, ce greață! La viața străinilor, cu care închipuirea mea poate lucra în voie, nu la întîmplare, ci ținînd seama de cele mai neînsemnate aparențe descoperite într-una sau într-alta. Dacă ai ști cît și cum lucrează! pînă cînd reușesc să pă-

268

269

trund în adîncul ei! Văd casa unuia sau a altuia, iese în ea; ajung să simt pînă și mirosul acela deo ! care există în fiecare casă în a duniitale... în u alt« Dar în casa noastră noi nu-l mai simțim, pentru că mirosul propriei noastre vieți, înțelegi? Ei, văd c.-est aprobi...

*H

CLIENTUL: Da, fiindcă trebuie să fie mare plăcerea a pe care o încerci dumneata închipuindu-ți atite» cruri...

1

OMUL CU FLOAREA (plictisit, după ce s-a gîndit puțin); ț, cere? eu?

s'

CLIENTUL: Da, așa cred...

OMUL CU FLOAREA: Ce plăcere? Ia spune-mi, te rog! Aif_M vreodată să consulți un doctor cu renume?

CLIENTUL: Eu, nu, de ce? Doar nu sînt bolnav!

OMUL CU FLOAREA: Nu te alarma ! Te-am întrebat mij ca să știu dacă ai văzut vreodată în locuința unui a_{SF} menea doctor cu renume sala în care clienții își așteaptă rîndul la consultație.

CLIENTUL: Ah, da! Mi s-a întîmplat o dată să mă duc cm față a mea care suferea de nervi.

OMUL CU FLOAREA: Bine. Nu e nevoie să-mi spui. Săi acelea, ziceam... (Pauză.) Te-ai uitat cu băgare di seamă la ele? Canapelele de modă veche, îmbrăcate ii stofă de culoare închisă, scaunele acelea tapisate, di multe ori desperechiate... fotoliile acelea mici... Lucruri cumpărate de ocazie, puse acolo pentru clienți; nu aparțin casei. Domnul doctor are pentru el, pentru prietenele soției lui, un salon cu totul altfel, frumos, bogat. Cine știe cît de nelalocul lui ar părea un scaun sau un fotoliu din salonul acela adus în sala de așteptare, pentru care e foarte bun mobilierul ei fără p» tenții, sobru, decent. Aș vrea să știu dacă atunci cîni te-ai dus cu fata dumitale, te-ai uitat cu băgare dl seamă la fotoliul sau la scaunul pe care ai așteptat.

CLIENTUL: Nu, nu m-am uitat...

OMUL CU FLOAREA: Se înțelege, fiindcă nu erai bolnav.' (Pauză.) Dar nici măcar bolnavii nu se uită de ce^l mai multe ori, obsedați cum sînt de boala lor. (Pauzei Și totuși, de cîte ori unii din ei nu-și privesc atenți^l getul care bate toba fără sens pe brațul lustruit al t^l

270

jlui în caro stau! Se gîndesc și nu văd. (Pauză.) Dar ■impresie îți face pe urmă, cînd ieși de la consultație ij treci din nou prin sală, revederea scaunului pe care Itatuseși cu puțin înainte, în așteptarea sentinței pri-yitoare la răul tău încă necunoscut; și-l regăsești ocupat e un alt client, și el cu răul lui secret; sau gol, indiferent, așteptînd să fie ocupat de altul. (Pauză.) Dar ce spuneam? Ah, da... Plăcerea de a-ți imagina. Cine ție de ce m-oi fi gîndit la unul din scaunele acestor anticamere de doctori, în care clienții așteaptă să fie consultați!

CLIENTUL: Da... într-adevăr...

[TJL CU FLOAREA: Nu înțelegi? Nici eu. (Pauză.) E sigur însă că anumite imagini care-ți trec prin minte, fără legătură între ele, sînt atît de proprii fiecăruia dintre noi și provocate de cauze și experiențe

atît de ciudate, îneît oamenii nu s-ar mai înțelege unul cu altul dacă vorbind, nu s-ar abține să facă uz de ele. Nimic mai lipsit de logică, de cele mai multe ori, decît asemenea analogii. (Pauză.) O legătură ar putea fi totuși. Aceasta: le-ar face plăcere acelor scaune să-și imagineze cine e clientul care s-a așezat pe ele în așteptarea consultației? ce boală mocnește în el? unde se va duce și ce va face după terminarea vizitei? Nici o plăcere. La fel și mie: niciuna! Vin atîția clienți și ele stau acolo, biete scaune, așteptînd să fie ocupate. Ei bine, ocupația asta a mea este și ea la fel. Acum mă preocupă un lucru, pe urmă altul. în acest moment mă preocupi dumneata, și crede-mă, nu-mi face nici o plăcere că ai pierdut trenul, că te așteaptă familia în vilegiatură, că ai probabil o mulțime de griji...

CLIENTUL: Of, știi, o mulțime...

OMUL CU FLOAREA: Mulțumește-i lui Dumnezeu că sînt doar griji. (Pauză.) Alții au parte de mai rău, domnule dragă. (Pauză.) Eu trebuie să mă agăț cu închipuirea de viața altora, dar așa, fără plăcere, fără pic de interes, dimpotrivă... dimpotrivă, ca să-i simt plictiseala ca să văd cît de inutilă și de prostească este și că nu trebuie să-i pese nimănui cînd se sfîrșește. (Cu mînie surdă.) Știi, acest lucru trebuie să ni-l demonstrăm bine; cu probe și exemple la nesfîrșit, nouă înșine, cu

271

neînduplecare. Pentru că, domnule dragă, nu ști ce e făcut, dar există, există, gustul vieții îl' sîi toți aici, în fundul gîtului, ca o neliniște care nu se" tolește niciodată, fiindcă viața, prin însuși faptei' o trăim, este mereu atît de lacomă de ea însăși, te lasă să-i simți gustul. Gustul e în trecutul cart. mîne viu în noi. Gustul vieții ne vine din aminti' care ne țin legați de ea. Legați însă de ce? De f]eili_ăsta de acum... de plictiselile astea... de afîtea i]', stupide... de ocupații prostești... Da, da... Tot c., pare acum un fleac... tot ce ne plictisește acum... ajung pînă la a spune, tot ce acum e o nenorocire adevărată nenorocire pentru noi... da, la distanță patru, cinci sau zece ani, cine știe ce savoare va căii;' ...ce gust, aceste lacrimi. Și viața, Dumnezeule, nun la gîndul că ai s-o pierzi... mai ales cînd știi că e o eh,.. tiune de zile... (In acest moment de după colțul y,, dreapta va scoate capul, să spioneze, femeia îmbrăcați în negru.) Uite... vezi? Acolo, după colț... vezi umbra aceea de femeie? Uite, s-a ascuns!

CLIENTUL: Cum? Cine... cine era?

OMUL CU FLOAREA: N-ai văzut-o? S-a ascuns.

CLIENTUL: O femeie?

OMUL CU FLOAREA: Da, nevastă-mea.

CLIENTUL: Ah, doamna dumitale?

OMUL CU FLOAREA (după o pauză): Mă urmărește de la distanță. Și-mi vine, crede-mă, să mă duc și s-o iau la palme. Ar fi însă zadarnic. E ca unul din cîinii ăia pierduți, încăpățînați, pe care oricît i-ai bate, se țin stai de tine. (Pauză.) Cît suferă femeia asta pentru mint nu poate să-ți treacă prin minte. Nu mai mănîncă, im mai doarme. Zi și noapte se ține după mine așa, la di-tanță. Dacă și-ar șterge măcar de praf vechitura aia i-pălărie pe care-o poartă pe cap, hainele! Nu mai a^{ral} a femeie, ci a cîrpă de bucătărie. I s-a prăfuit peil^l: totdeauna și părul, aici pe tîmple: și are numai t^{lM} zeci și patru de ani. (Pauză.) Mă cuprinde o furie, ""• nici nu-ți închipui. Mă reped cîteodată la ea, îi st^l în față: Proasto! și-o zgîlții bine. Acceptă orice- ' și se uită la mine cu niște ochi... cu niște ochi cav . îți jur, mă fac să simt aici, în degete, dorința s^l

T
.....

șă s-o strîng de gît. Degeaba. Așteaptă să mă înde- ca să mă urmărească din nou, de la distanță. fi i l)

Ui
(în clipa aceasta, femeia va scoate iar capul.) Uite, Iezi... scoate iar capul de după colț... j.flTUL: Biata femeie! ' jrt, CU FLOAREA: Ce biata femeie? Ar vrea, știi ce-ar

vrea? s stau acasă, cuminte, liniștit, să mă las răsfățat de atențiile ei cele mai grijulii și mai dragăstoase; să mă bucur de ordinea perfectă a odăilor, de strălucirea mobilelor, de tăcerea aceea ca de oglindă care dom-ne-a altădată în casa mea, măsurată de tic-tac-ul pen-dulei din sufragerie. Asta ar vrea! Și eu te întreb pe dumneata, ca să poți înțelege absurditatea... dar nu, ce absurditate! macabra sălbăticie a acestei pretenții, te întreb dacă ți se pare posibil ca locuințele din Avez-zano și locuințele din Messina, știind de cutremurul care urma să le prăbușească peste cîteva clipe, ar fi putut să stea liniștite sub razele de lună, rînduite în șiruri de-a lungul străzilor și al piețelor, supuse la poruncile cadastrului municipal. Case, pentru numele lui Dumnezeu, din piatră și din traverse, și ar fi luat-o la goană! Inchipuieti-i pe cetățenii din Avezzano, pe cetățenii din Messina, dezbrăcîndu-se tacticosi ca să se culce, împăturindu-și hainele, punîndu-și ghețele afară la ușă și intrînd în așternut ca să se bucure de albeața strălucitoare a cearșafurilor proaspăt spălate... deși au aflat că peste cîteva ore vor fi morți. Ți se pare posibil?

CLIENTUL: Dar poate că doamna...

OMUL CU FLOAREA: Lasă-mă să vorbesc! Dacă moartea, domnul meu, ar fi una din insectele acelea ciudate și grețoase, pe care le descoperă cineva dintr-o dată pe tine... Treci pe stradă; un alt trecător te oprește brusc Și, prudent, cu două degete întinse, îți spune: „Vă rog, îmi dați voie? Dumneavoastră, stimate domn, aveți moartea

pe dumneavoastră." Și cu cele două degete întinse, o ia și o aruncă!... Ar fi nemaipomenit! Dar moartea nu e ca una din acele insecte grețoase. Sînt ătia care se plimbă senini și neștiutori; și poate că ă, poartă cu ei; nimeni n-o vede; și ei se gîndesc liniș-*ți la ceea ce vor face mîine și poimîine. Acuma eu

272

273

r

(*se ridică*) dragă domnule, uite... vino aici (*îi ț se ridice și îl conduce pînă sub lampion*), aici, s j pionul ăsta... vino... să-ți arăt ceva... Uită-te aici '"'. mustața asta... aici... vezi ce grozav tubercul v'j⁸ ceu? Știi cum se numește? Poartă un nume dulce tot... mai dulce ca o bomboană: *Epiteliom* se clw Rostește-l, și-ai să vezi cît e de dulce: *epiteliom*... fy tea, înțelegi? a trecut, mi-a lăsat această floare, gură și mi-a spus: „Ține-o, dragul meu; mă întorc pe, opt sau peste zece luni!" (*Pauză.*) Spune-mi j-j-dumneata dacă eu, cu această floare în gură, pot " stau liniștit acasă, și cuminte, cum ar vrea neferi, aceea! (*Pauză.*) li strig: „Ah, da, și vrei să te sărut;! „Da, sărută-mă!" Dar știi ce-a făcut? Săptămîna t, cută s-a zgîriat cu un ac aici, pe buză, pe urmă mj, s luat capul în mîini și a vrut să mă sărute... să mă rute pe gură... Zice că vrea să moară cu mine., (*Pauză.*) E nebună... (*Apoi furios.*) Acasă eu nu stau. Simt nevoia să stau în fața vitrinelor și să admir dibăcia băieților de prăvălie. Pentru că, dumneata îți dai seama, dacă mă apucă o dată disperarea... dumneak îți dai seama, pot să distrug ca pe un nimic viața unui-pe care nici nu-l cunosc... să pun mîna pe revolver să-l omor pe unul care, ca dumneata, a pierdut sp nenorocul lui trenul... (*Rîde.*) Nu, nu, nu-ți fie teamă, domnule dragă: glumesc! (*Pauză.*) Plec. Cel mult-omorî pe mine... (*Pauză.*) Au ieșit, zilele astea, ni caise o frumusețe... Dumneata cum le mănînci? coajă, nu? Le rupi în jumătate; le apeși cu două de în lung... ca pe două buze umede... Ah, ce deltai (*Rîde. Pauză.*) Omagiile mele stimatei doamne și" lor dumitale care sînt în vilegiatură. (*Pauză.*) Mi închipui îmbrăcate în alb și bleu, așezate la umbra o pajiște verde. (*Pauză.*) Fă-mi o plăcere, mîine neață cînd vei ajunge acolo. Îmi închipui că satul* oarecare distanță de gară. în zori, poți face c pe jos. Rupe un smoc de iarbă de pe marginea di'"' lui. Numără-i firele pentru mine. Cîte fire ai să £«"

274

au,Ja zile voi mai avea de trăit. (*Pauză.*) Ai grijă Însă s j a lege-l mai stufos. (*Rîde. Apoi:.*) Noapte bună, domele dragă.

Și va pleca fredonînd cu gura închisă motivul clntat de nandolina din depărtare, îndreplîndu-se spre colțul din dreapta; dar, la un moment dat, gîn-dîndu-se că nevasta îl așteaptă acolo, se va întoarce și o va coti după alt colț, urmărit de ochii pașnicului client, căruia emoția i-a luat răsufierea.

Voluptatea onoarei

în românește de

N. AL Toscani

T

Personajele

ANGELO BALDOVINO - AGATA RENNI -Doamna MADDALENA, mama ei — Marchizul FABIO COLLI - MAURIZIO SETTI, vărul lui -PAROHUL de la biserica SANTA MARTA -■MARCHBTTO FONGI, om de afaceri — PRIMUL CONSILIER - AL DOILEA CONSILIER - AL TREILEA CONSILIER - AL PATRULEA CONSILIER. Un camerist — O cameristă — Doica (nu vorbește).

N.B.

într-un oraș din Italia Centrală, În zilele noastre [1925].

NOTE PENTRU SPECTACOL

Angelo Baldovino: în jur de patruzeci de ani; grav; părul blond-roșcat, de loc îngrijit; bărbuță roșcată, puțin zbîrlită; privirea pătrunzătoare; glasul cam leneș, profund. Poartă un costum greoi, cafeniu; mai tot timpul ține în mîini o pereche de ochelari. E ceea ce se cheamă o persoană neglijentă. Aerul, felul de-a vorbi, de-a zîmbi, denotă un om cu o viață zbuciumată, care păstrează în sinea lui — ascunse bine — amintiri furtunoase și amare, de pe urma cărora a ajuns la o filozofie ciudată, plină de ironie, și, totodată, de îngăduință. Aceasta, mai cu seamă, în actul întâi și, în parte, în actul al treilea. În actul al doilea apare — cel puțin ca exterior — schimbat: de o sobră eleganță; dezinvolt, dar cu demnitate — un domn; bărbuța și părul sînt îngrijite; mîinile nu-i mai sînt ocupate de ochelari.

Agata Renni: douăzeci și șapte de ani orgolioasă, aproape dură în efortul pe care-l face de a rezista la prăbușirea onoarei sale. Dacă în actul întâi e disperată și răzvrătită, în următoarele e curajoasă, hotărîtă și supusă în fața sorții.

Doamna Maddalena: cincizeci și doi de ani; elegantă, încă frumoasă, dar resemnată la vîrsta ei; lină de dragoste pentru fiica sa, e cu totul robită e această dragoste.

Marchizul Fabio Colii: patruzeci și trei de ani, iurte îngrijit, cumsecade; lipsit însă de acea deli-

281

catete care-i face pe unii bărbați să fie nefericiți în dragoste.

Maurizio Setti: treizeci și opt de ani; elegant și dezinvolt, fluent, om de lume, amator de aventuri.

Marchetto Fongi: cincizeci de ani, vulpe bătrînă, tip mărunt de secătură, suspect, șovăitor; inteligent totuși, nelipsit de spirit și de un oarecare aer de distincție.

Actul I

Salon elegant în casa Reuni. În fund, **ușă** comună. În dreapta, ușă laterală. În stîngă, ferestre.

Scena 1

MAUIUZIO SICTTI, CAMERISTA, apoi DOAMNA MADDALENA

La ridicarea cortinei, în scenă nu e nimeni. Se deschide

ușa din fund și intră camerista, care-l invită pe

Maurizio Setti.

CAMERISTA: Vă rog să luați loc. O anunț îndată pe doamna.

Iese pe ușa din dreapta. Puțin după ieșirea cameristei,

pe aceeași ușă intră doamna Maddalena. E neliniștită,

nerăbdătoare.

MADDALENA: Bună ziua, domnule Setti! Ei? Ce-ați făcut? MAURIZIO: E aici! A venit o dată cu mine, în dimineața

asta.

MADDALENA: E... în ordine lotul? MAURIZIO: Totul! MADDALENA: I-ați explicat... totul... clar?

MAURIZIO: Totul, totul!... Nu vă fie teamă.

MADDALENA (*nesigură*): Bine, bine... dar, cam cît de clar? MAURIZIO: O, Dumnezeu! I-am spus... i-ara spus cum stau lucrurile într-adevăr! MADDALENA (*clătîndu-și capul, cu amărăciune*): Cum stau

lucrurile într-adevăr...?! Vai de mine!

283

T

MAURIZIO: Bine, doamnă, dar trebuia să-i spun!

MADDALENA: Da, desigur... numai că...

MAURIZIO: Nu vă speriați, doamnă, fiindcă lucrurile se pot schimba... Gravitătea lor este în funcție de tateea persoanelor, de alegerea momentului, de a ciera condițiilor...

MADDALENA: Da, da! Chiar așa!

MAURIZIO: În privința asta, nu aveți nici o grijă! Am săr eu cum să-i explic!...

111

MADDALENA: Adică, ce situație avem? Cine e fiica Șii... a acceptat? Fără nici o dificultate?

MAURIZIO: Fără nici o dificultate, stați liniștită!

MADDALENA: Vai de mine! Liniștită, prietene?! **Cum**, putea să stau liniștită? Cum arată? Spuneți-mi, măea cum arată?

MAURIZIO: Ei... în sfârșit, un bărbat frumos! Nu spun c-aj fi un Adonis, dar e un bărbat frumos, veți vedea!. înfățișare plăcută, degajă un aer de demnitate neafeo-tată. Ce mai! E nobil din naștere!... Un Baldovino!

MADDALENA: Dar cu sentimentele? Vreau să spun: cum stă cu sentimentele?

MAURIZIO: Excelent! Excelent, credeți-mă!

MADDALENA: Știe să vorbească? Vreau să spun: știe să vorbească...

MAURIZIO: Vai, doamnă, dar la Macerata, până și-n cele mai îndepărtate colțuri, se vorbește o italiană superbă!

MADDALENA: Nu!... Nu despre asta e vorba. Am vrut să spun dacă știe să vorbească cuviincios! Fiindcă... trebuie să mă înțelegeți! Asta-i foarte important! O vorbă nelalocul ei, o vorbă fără... (*De-abia mai poate mura cuvintele, de parcă simpla lor rostire ar îndurera-o.*) ...fără aceea... o, Dumnezeule! nu găsesc cuvântul n trivir...

Scoate batista și începe să plângă.

MAURIZIO: Țineți-vă firea, doamnă!

MADDALENA: ...ar fi o lovitură de pumnal pentru bn«^a mea Agata!

MAURIZIO: Nu, doamnă! în privința asta chiar că pui fi liniștită. Nu-i va ieși niciodată din gură vreo voi' care să nu fie la locul ei. Vă garantez! E foarte W

* Ponderal. Vă spun că e un domn! Și-apoi, pri-* pe totul din zbor!... Nu vă fie teamă în privința asta. Vă garantez!

MADDALENA: Credeți-mă, domnule Setti! Zău așa, dacă n-ai Șii^{tnl} P^{(l} ce mme m^a află! Parc-aș fi amețită... nău-•ită-'- Nu-i ușor să te trezești așa, dintr-o dată, în fața neî asemenea cerințe!... Mă simt ca-n fața unei neno-iri- - - dintre acelea, știți?... care lasă ușa deschisă, oricare străin poate să pătrundă și să iscodească! ȚmiZIO: Doamna mea, în viață... pDALENA: Și fetița mea, fetița mea!... Cu inimioara ei! Dacă ați vedea-o, dacă ați auzi-o... Cât se mai chi-t!

nuieȘ^{iv}MAURIZIO: lini închipui. Credeți-mă, doamnă, că m-am

străduin din toate puterile să... MADDALENA (*întrerupându-l, strângându-i mina*): Știu,

știu!-- Nu vedeți cum vorbesc cu dumneavoastră? Și

asta fiindcă știu cine sînteți: mai mult decît un văr,

un frate al marchizului nostru, domnul Fabio Colii! jMAURIZIO: Fabio e dincolo? tMADDALENA: Da, dincolo. Probabil că nu poate încă s-o

lase singură în cameră. Trebuie să stai cu ochii pe ea

toată vremea! Cînd a auzit că ați venit, era cît pe aci

să se arunce pe fereastră. MAURIZIO: Dumnezeule! Pentru mine? MADDALENA: Nu, nu pentru dumneavoastră! Ci pentru că

știe motivul pentru care v-ați dus la Macerata, și cu

cine v-ați întors. MAURIZIO: Păi asta, dimpotrivă... iertați-mă... mi se pare

că... MADDALENA: Nu! Ce spuneți! Plînge, se chinuie. E atît

de disperată, înecat mă cuprinde spaima! MAURIZIO: Dar... iertați-mă, nu se hotărîse așa? Nu conșimțise chiar ea?

'DALENA: Așa-i! Tocmai pentru asta! URIZIO (*consternat*): Nu mai vrea? "tDALENA: Nu! Ce să vrea!... Ar putea să vrea? Numa ă trebuie, trebuie silită să vrea!...

JRIZIO: Sigur, doamnă! Să se gîndească puțin!...

BALENA: Dar fetița mea va muri, domnule Setti! IZIO: Nu, doamnă! Veți vedea că...

284

285

MADDALENA: Ba da! Va muri! Dacă mai înainte nu, o altă prostie! Am fost prea îngăduitoare, știu! N'V'V duiam... nădăjduiam că Fabio va fi mai prud H Ridicați din umeri? Așa-i! Într-adevăr, nu ne mă"* mîne altceva de făcut decît să ridicăm din umeri' închidem ochii, și să ne lăsăm acoperiți de ruși_n, '*

MAURIZIO: Nu, nu vorbiți așa, doamnă! De vreme c luat măsuri...

"

MADDALENA (*acoperindu-și fața cu mlinile*): Vă rog j Nu vreau să vă aud vorbind astfel! E groaznic! (*Qf*ți-mă, domnule Setti, că am remușcări, acum, p_{er} ceea ce, mai înainte, n-a fost din partea mea alw decît slăbiciune. Vă jur!

MAURIZIO: Vă cred, doamnă!

MADDALENA: Dar nu mă puteți înțelege! Fiindcă sîntet bărbat, și nici măcar tată! Nu puteți înțelege citi dureros e pentru o mamă să-și vadă propria fiică ci» cînd an cu an, începînd să-și irosească tinerețea, Nu mai ai curajul să te folosești de acea asprime la caii te îndeamnă prudența... ba mai mult: la care te obligi onoarea! Ah! Onoarea!... Ce cuvînt de nimic, în ani mite momente! Buzele unei mame — care și-a trăi viața, bine sau rău, care a iubit... — nu mai pot scoati o vorbă atunci cînd ochii fiicei ei se ridică spre eaparti implorînd milă! Ga să nu consimțim pe față, ne prefacem că nu ne dăm seama de nimic. Și prefăcătoria asta, împreună cu tăcerea noastră, devin complice, pînă se ajunge... se ajunge îri situația în care ne aflăm ni acum. Numai că speram, repet, speram că Fabio va prudent.

MAURIZIO: Vedeți, doamnă, prudența...

MADDALENA: Știu, știu...

MAURIZIO: De i-ar fi stat în putință, el însuși...

MADDALENA: Știu... li văd... Și el e ca și înnebunit, manul! De n-ar fi fost omul cinstit, care este, cred! că toate acestea s-ar mai fi întîmplat?

MAURIZIO: Fabio e un om atit de bun!

MADDALENA: Și-apoi, știam că-i nefericit, că-i despa" de soția lui, care-i o femeie nedemnă!

Vedeți, doinj¹¹ Setti! Tocmai motivul acesta, care ar fi trebuit sa împiedice să ajungem în situația de-acum, toc©"

286

fost cel care ne-a făcut să ajungem! Spuneți-mi cu " ta sinceritatea: sînteți sigur că Fabio, dacă ar fi ¹⁰ t liber, s-ar fi căsătorit cu fetița mea? Szl^{o: Fără} îndoială! nALENA: Spuneți-mi, spuneți-mi cu toată sincerita-

d^D, Vă rog! oiZIO: Dar bine, doamnă, nu-l vedeți chiar dumnea-

i^{il}l¹ aștră cit este de îndrăgostit? În ce stare se află acum? QALENA: Adevărat? Adevărat? 1... Nici nu vă puteți nchip^u cit de mîngîietoare e, într-un moment ca acesta, oină și ^{cea} mai mică dovadă!

itjRIZIO: Vai, doamnă! Cum puteți spune asemenea lu-

crU^{ri} 1 ••• A^m pentru dumneavoastră și pentru domnișoara Agata cel mai mare respect, cea mai sinceră și devotată considerație.

QALENA: Mulțumesc! Mulțumesc!...

jAUBIZIO: Vă rog să mă credeți! Acesta a fost și motivul care m-a determinat să mă interesez atît de mult.

jliDDALENA: Mulțumesc, domnule Setti. Trebuie să știți că, atunci cînd o femeie, o biată femeie tînără a așteptat ani în șir, în cinste, un tovarăș de viață, și nu-l găsește, iar în cele din urmă vede un bărbat care ar merita toată dragostea, și despre care știe că a fost batjocorit, chinuit, jignit pe nedrept de o altă femeie — trebuie să știți că nu poate rezista îndemnului fîresc de a-i dovedi că nu toate femeile sînt la fel cu aceea; că există totuși, una, care știe să răspundă la dragoste cu dragoste, și să prețuiască fericirea pe care cealaltă a călcat-o în picioare.

IWRIZIO: Da, dai A călcat-o în picioare! Bietul Fabio! Bine spuneți, doamnă. Nu merita una ca asta.

"DALENA: Rațiunea spune: „Nu! Nu poți, nu trebuie" - nu numai fetei, ci și băiatului, dacă e cinstit, ba chiar și mamei care se uită la amîndoi și se chinuie, se îramîntă... O clipă de tăcere, ascultî glasul rațiunii,

.Iti înăbuși îndemnurile inimii...

URIZIO: ...și în sfârșit, vine momentul... DDALENA: ...vine! ah! vine pe furiș, amăgitor... E o seară minunată de mai. Mama iese la fereastră. Afară: Jori și stele! Înăuntru: teama, iubirea cea mai deznă-Și mama își spune ei însăși: „Măcar o dată să

287

11

se bucure și fetița mea de toate florile și de toate lele!" — Și rămîne acolo, în umbră, de strajă delict, la care întreaga natură înconjurătoare deamă să-l săvîrșești, și pe care oamenii și noastră, mîine, îl vor condamna! Numai că aceea ești ispitit, fericit să-l lași să se-nfăptuiască! o stranie satisfacție a simțurilor tale, și cu o născă care înfruntă condamnarea, oricît de scump va mîine să o plătești. Așa stau lucrurile, dragă do Setti! Nu pot fi scuzată, dar compătimită — da! un asemenea moment, ar trebui să mori. Numai dimpotrivă, nu mori. Rămîne viața, care are nevoie pentru a se menține, de toate acele lucruri pe care dat deoparte într-o singură clipă.

MAURIZIO: Da, doamnă. Iată! Mai înainte de orice, voie de calm. Cred că recunoașteți că, pînă acum toți trei — dumneavoastră pe de o parte, Fabio și nișoara pe de altă parte — ați dat prea mult frîu sentimentelor.

MADDALENA: Ai dreptate!... Prea mult, prea mult, da.

MAURIZIO: Ei bine, acum sentimentele trebuie să fie de la o parte, pentru a face loc rațiunii!

MADDALENA: Da, da.

MAURIZIO: Și asta pentru a face față unei necesități care nu admite amîinare! Așa dar... A! Dar uite-l pe

Fut

Scena 3

FAISIO ȘI MAURIZIO

FAISIO: Dar ce-i cu necearți în halul ăsta? j. Te'rog, Maurizio, să nu-mi spui nimic! Crezi că ai f⁰-sit remediul? Așa crezi tu? Știi ce-ai făcut? Îți spun! N-ai făcut altceva decît să dai cu fard pe chipul

Q! Ei da, tu! Doar aparența sănătății!

și

Scena 2

MARCHIZUL FABIO, DOAMNA MAURIZIO SETTI

MADDALENA,

FABIO (*intrînd pe ușa din dreapta: neliniștit, disperat — doamnei Maddalena*): Vă rog duceți-vă, duceți-l dincolo! N-o lăsați singură!

MADDALENA: Da, da... îndată... Cred că...

FABIO: V-am rugat să vă duceți dincolo!

MADDALENA: Da, da! (*Lui Maurizio.*) Mă scuzați!

Iese pe ușa din dreapta.

288

: Dar așa mi-ai cerut chiar tu! Stai să ne-nțelegem! vreau de loc să joc rolul salvatorului! o: Dar nu vezi că sufăr, sufăr, Maurizio! Sufăr pentru ființa aceea sărmană și pentru mine, chinurile iadului! Și ăsta-i rezultatul remediului tău, pe care-l consider just, dar tocmai pentru că-l consider just — pricepi? sufăr! Numai că e un remediu extern, care poate salva doar aparența și nimic altceva!

MAURIZIO: Bravo! Acum nu mai face nici un ban?! Păi, acum patru zile erai disperat pentru salvarea acestei aparențe! Și cînd poți s-o salvezi... FABIO: ...văd cît sufăr!... Nu ți se pare firesc? MAURIZIO: Nu, dragul meu. Pentru că în felul ăsta n-o mai salvezi! Trebuie să existe o aparență? Dacă da, începe prin a ți-o impune ție! Tu nu te vezi. În schimb te văd eu. Așa că mie îmi revine obligația de-a te zgîl-ții zdravăn, de-a te reface... de a-ți da cu fard, cum spui, tu! El este aici! A venit cu mine. Dacă trebuie să sfîr-

șim... FABIO: Da, da... spune-mi, spune-mi... Dar e inutil! L-ai

prevenit că nu-i las pe mîna nici măcar o centimă? MAURIZIO: L-am prevenit. MAURIZIO: Și a acceptat?

URIZIO: Dacă-i aici, cu mine! Numai că pentru a fi în stare să-și îndeplinească obligațiile pe care și le ia față de tine, cere (și mi se pare că-i drept să ceară!) lichidarea trecutului său!... Are ceva datorii. „⁰

Cîte? Multe? Trebuia să bănuiesc!

: Nu! Puține, puține!... Ce naiba! L-ai vrea și fără datorii? Îți repet: are puține. Dar trebuie

289

Prandello — Teatru

să adaog — el însuși mi-a cerut să nu uit și g — că are atît de puține datorii, nu din lipsă de din partea lui, ci din lipsă de... credit din partea FABIO: Aha!... Foarte bine!

MAURIZIO: Mărturisire de om cinstit, nu? Gînd₆
dacă s-ar mai fi bucurat și de oarecare credit, ' FABIO (*prinzîndu-și capul în mîini*): De ajuns, deiV
Te rog! Spune-mi mai bine despre ce ai discutat " E prost îmbrăcat? Cum arată? Prăpădit? ' ""
MAURIZIO: L-am găsit mai istovit decît ultima oară asta se remediază. În parte am și remediat!...
ȘtVi un om asupra căruia moralul are o mare inf]Ue'mFaptele rele... pe care se vede constrîns să le s₃!-
șească...

FABIO: Joacă? Trișează? Fură? Ce face? MAURIZIO: Juca... Dar de-o bucată de vreme nu mai ea,
lăsat să joace. Era așa de abătut, că-ți făcea M-am plimbat cu el toată noaptea, pe bulevard, lungul
zidurilor. Ai fost vreodată la Macerata?" FABIO: Nu.

MAURIZIO: Te-asigur că pentru mine a fost o noapte tastică! Să te plimbi pe un bulevard, printre
scnteie-rile miriadelor de licurici, alături de un om care-țiw bește cu o sinceritate înspăimîntătoare!...
La fel cu li» ricii care seînteiau în fața ochilor, simțeam — și aiti datorită lui! — cum îmi țîșneau în
minte gînduri neaț-teptate, ascunse pînă atunci în cele mai obscure taini ale sufletului. Mi se părea...
— nu știu!... —câi mai sînt pe pămînt, ci într-un ținut de vis: ciudat,k gubru, misterios, în care ținut el
se-nvîrtea în chip* stăpîn, și unde se puteau petrece lucrurile cele rni zare, cele mai neadevărate și lui
să-i pară firești și nuite. El și-a dat seama de starea mea (își dă seam de orice), mi-a aîmbit, și a început
să-mi vorbea!» despre Descartes. FABIO (*zăpăcit*): Despre cine? MAURIZIO: Despre Cartesio!¹
Descartes!... Ehe! Vei!* dea, dragul meu, că mai are și cultură, în special f* zofică, formidabilă. Mi-a
spus că Descartes...

¹ Italianizaro curentă a numelui filozofului francez D

290

[Pentru numele lui Dumnezeu! Ce mă interesează it¹¹ ' mine, acum, Descartes?

jglO: Lasă-mă să-ți spun! Ai să vezi că te interesează !

vti-a ^{sP}US c Descartes, cercetînd cu atenție conștiința

as^{tră} asupra realității, a avut unul din cele mai teri-

'ile raționamente oare s-au petrecut vreodată în mintea

menească! Fii atent! Că visele, dacă ar avea *regolari-ț* noi n-am mai ști să deosebim somnul de starea
de

eghe! Tu n-ai simțit o senzație ciudată atunci cînd mul din vise ți se repetă de mai multe ori? E
aproape

„neputințasă nu crezi că te afli în fața unei realități! aceasta, fiindcă întreaga noastră capacitate de
cunoaștere u lumii atîrnă de acest fir subțirel, care se „hram'ă: re-gu-la-ri-ta-tea experiențelor noastre.
Noi, care trăim în această regularitate, nu ne putem imagina ce lucruri ar putea să fie reale, adevărate,
pentru cineva care trăiește în afară de orice regulă, cum trăiește omul nostru! Așa că, la un moment
dat, mi-a venit foarte ușor să-i fac propunerea. Tocmai îmi vorbea de anumite proiecte de-ale lui, pe
care le considera realizabile, dar pe care eu le găseam atît de absurde și irealizabile, îneît propunerea
mea — pricepi? — a devenit dintr-o dată foarte nimerită, ușor de făcut, mai ușor decît mi-aș fi putut
închipui; atît de rezonabilă, îneît oricine ar'fi putut s-o accepte. Și minunează-te! Nu eu am fost cel
care să-i vorbesc primul despre condiția cu banii, nu! El a fost! Și imediat a început să protesteze
supărat, indignat: nici un ban!... Nu voia să-i vadă nici măcar de departe! Și știi de ce? FABIO: De ce?
iURIZIO: Fiindcă e mult mai ușor — susține el — să fii erou, decît om cinstit. Erou nu poți fi decît o
singură dată. Atît! Om cinstit însă, trebuie să fii totdeauna. Și asta nu-i de loc ușor! FABlo: Aha!...
(*Neliniștit, mînios, sumbru, începe să se plimbe prin cameră.*) E... e, așadar, un om inteligent, după cît
se pare!

*IZIO: Oho!... Chiar foarte, foarte inteligent! ¹¹⁰; Se pare, însă, că s-a folosit cam prost de inteli-
gență!

291

MAURIZIO: Cam prost? Foarte, foarte prost! De c₆ ț copil. Ți-am spus c-am fost colegi de școală. c_u .
gența lui putea să ajungă departe. Numai că t studia doar ce-i plăcea, doar ce-i putea folosi c_{JH} puțin.
Știi ce spune? Că educația e dușmana }_m H ciunii! Și asta, fiindcă educația face necesare o_s de lucruri,
de care, pentru a fi înțelepți, ar treK' ne lipsim. S-a bucurat de o creștere aleasă: «J! ' deprinderi,
ambii, chiar și vicii... Po urmă, ale vU valuri... Dezastrul financiar al tatălui... și... nu-mj de ce-ai

rămas locului atât de uimit?!

FABIO (*Inceplnd din nou să se plimbe prin cameră*): u spus că e... că e și bărbat frumos, nu?

MAURIZIO: Da, o prezență plăcută. Dar ce-i cu tine? (*fiji la spune, Fabio, nu cumva începi acum să te temi* '■ am ales prea bine?!...

FABIO: Termină o dată! Mă gîndeam... mă gîndeam J lucruri inutile... ei da!... și inteligența, și cultu»

MAURIZIO: ...filozofică! Află că, în cazul'de față, nud se pare de loc inutilă!

FABIO: Pentru Dumnezeu, Maurizio, lasă gluma! Eu ;J pe jeratec, și tu... Aș fi vrut să fie... așa... mai fărăpre-tenții! Un om modest, cumsecade...

MAURIZIO: ...care să se descopere imediat? care să nu aib înfățișarea corespunzătoare? Iartă-mă, dragul meu! Di eram obligat să țin seamă și de casa în care trebuiai între. Un om mediocru, care nu mai e tînăr, ar fi păta suspect... Ne trebuia un om deosebit, care să inspl respect și considerație... încît lumea, mîine, să-și poatl explica motivul pentru care domnișoara Renni -m ceptat... Și eu sînt sigur că...

FABIO: ...că...?

MAURIZIO: ...că îl va accepta! Și nu numai atât! îmi l mulțumi ceva mai călduros decît o faci tu!

FABIO: Da! îți va mulțumi... Dacă ai fi auzit-o! I-ai »■ că totul trebuie să se facă cît mai repede?

MAURIZIO: I-am spus! Vei vedea că va ști să cîștigc dei dată încrederea...

FABIO: ...adică?

MAURIZIO: O, Dumnezeule!... Atît cît vei vrea ^{5iv} acorzi!

TA,

192

Scena 4

FABIO, MAURIZIO, apoi DOAMNA MADIALENA

RIDI (*apârlnđ la ușa din dreapta*): Domnule marchiz ! „,n_a vă poștește o clipă dincolo.

pot acum! Trebuie să plec cu vărul meu. (*Lui io.*) Trebuie să-l văd... să-i vorbesc. (*Cameristei.*) -i, te rog, doamnei, să aibe puțină răbdare... că lum nu pot! „,RRISTA: Da, domnule! (*Iese.*)

rRIZIO: E-aici, la doi pași: la hotelul de-alături. Dar ¹ jn halul în care arăți?

MO: Simt că înnebunesc... înnebunesc... înnebunesc... ■* între ea, carc-i dincolo, și plînge... și tu, care ești aici, ji-mi spui...

nUBIZIO: Liniștește-te! Pînă acum nu există nici un angajament! Și dacă nu vrei...

iBIO: Dar îți spun că vreau să-l văd, să-i vorbesc! HURIZIO: Păi atunci să mergem! E-aici, ți-am spus doar, la doi pași!

H.VDDALBNA (*intrînd, agitată*): Fabio! Fabio!... Marchize, veniți încoace! Vă rog să nu mă lăsați singură într-o clipă ca asta! 'ABIO: O! Dumnezeule!...

IADDALENA: E într-o criză groaznică. Veniți, vă implor! ABIO: Dar trebuie...

«AURIZIO: Nu, nu... du-te! Du-te, acum! IADDALENA: Pentru numele lui Dumnezeu! Veniți, domnule Fabio!

WJRIZIO: Vrei să ți-l aduc aici? Fără nici o obligație. îi vei vorbi aici. Poate va fi mai bine și pentru domnișoara Renni.

iABIO: Da! Du-te, du-te! Fii atent însă: fără nici o obligație! Pînă ce nu va vorbi cu mine!... Fără nici o obligație! Iese pe ușa din dreapta.

•WRIZIO (*strigînd în urma lui*): Nici o grijă! în două minute sînt înapoi.

Iese prin vestibul.

AD^oALENA (*In urma lui*): Cu el? Aici?... " să iasă pe ușa din dreapta, dar apar Agata și Fabio.

293

Scena 5

AGATA, KAIUO ȘI MAIH)ALENA

AGATA (*ciufulită, furioasă, smucindu-se din mîinu Fabio*): Lasă-mă! Lasă-mă!... Lasă-mă să plec! h-drumul!...

MADDALENA: Fetița mea, unde vrei să pleci?

AGATA: Nu știu unde, dar vreau să plec!

FABIO: Agata! Agata! Te rog!...

MADDALENA: Dar e-o nebunie ce faci!

AGATA: Lăsați-mă! Înnebunesc sau mor! Nu mai scăpare pentru mine! Nu mai rezist!

Cade într-un fotoliu.

MADDALENA: Ai răbdare până ce Fabio îl vede, până-i vezi, bește... Până îl vezi și tu!

AGATA: Nu! Eu? Nu! Nu pricepeți că-i îngrozitor ci cereți? Nu pricepeți că-i monstruos ce vreți să faceți mine?

MADDALENA: Cum așa?! Chiar tu, fetița mea...

AGATA: Nu! Nu vreau! Nu vreau!

FABIO (*disperat, ferm*): Ei bine, nu! Dacă tu nu vrei, u Nici eu nu vreau! Așa-i! E monstruos! Și-i îngroz¹ și pentru mine! Dar ai, atunci, curajul să intru situația împreună?

MADDALENA: Pentru Dumnezeu, domnule Fabio! O nești? Dumneavoastră sînteți bărbat, și puțin vă pi scandal! Noi, în schimb, nu sîntem decît două femei singure, și dezonoarea se va revărsa asupra tră! Ne aflăm între două rele, și trebuie să-l ale>--cel mai mic! Între dezonoarea care ne va acop noi toți...

AGATA (*intervenind imediat*): ...și dezonoarea care-l v

: Unde? Și ce vrei să faci? Să înfrunți scatt-fl! Dacă vrei asta, eu... eu... (*imbrățișînd-o, izbucnește în plîns, disperată*): Nu... ^{IT} ntru tine, mamă!... nu... nu... pentru tine... NA: Pentru mine? Nu! Ce tot spui! Pentru mine? gîndi la mine, fetița mea! Nu-i locul acum să ne mjjgîiem una pe alta! Nu putem scăpa de el! Trebuie stăm aici, să suferim toți trei, împreună, și să pricim îⁿ moc* oș^al pedeapsa, fiindcă toți trei sîntem ,-inovați! TA: Tu nu, mamă... Tu nu!...

Eu mai mult decît tine, fetița mea! Și îți

J^{ur}

că sufăr mai mult decît tine!

SiTA: Nu, mamă! Pentru că eu sufăr și pentru tine!

JADDALENA: Iar eu, numai pentru tine! Și de-aceea sufăr mai mult! Pedeapsa mea nu o împart, pentru că mă simt, întreagă, în tine, fetița mea! Așteaptă! Așteaptă... să vedem...

iGATA: Dar e oribil! Oribil!

iADDALENA: Știu... Dar mai întîi să-l vedem!

iGATA: Nu pot! Nu pot, mamă!

iiDDALENA: Dar sîntem și noi cu tine, fetița mea! Nu poate fi nici o înșelăciune! Nu ascundem nimic! Rămî-nem aici — eu și Fabio — alături de tine! ATA: Dar va fi aici — pricepi, Fabio? —va fi aici, între noi, mereu, un om care știe ce ascundem față de alții!

'10: Dar, draga mea, și el va fi interesat să ascundă, pentru el, și tot pentru el va trebui să respecte condițiile ngajamentului. De nu le va respecta, cu atît mai bine pentru noi! Cum va spune că nu-i mai convine, vorn ai mijlocul de a-l face să plece. Asta-i tot! Cu atît

,-----^{lai} mult, cu cît atunci nu ne va mai păsa de el!

peri pe unul singur, nu-i așa? Numai pe mine! VDDALENA: Pricepi, Agata? Nu va rămîne aici, pentru eu sînt cea care va trebui să trăiesc cu acest oin. : totdeauna! Doar puțină vreme

văd zi de zi! Pe acest om care trebuie să fie un tic» B10; Sigm, că . Numi că . ? . de

TA: Nu!... Nu!... O să-l avem mereu înaintea ochilor! pALENA: Să așteptăm, fata mea... Să-l cunoști mai wtîil Setti ne-a asigurat că... Nici o grijă! Vom găsi mijlocul de-a scăpa de el!

văd zi de zi! Pe acest om care trebuie să fie un om josnic, dacă se pretează la un asemenea (*Se ridică și se îndreaptă spre ușa din fund.*) nu vreau! Nu vreau să-l văd! (*Maddalena și s-o rețină.*) Lăsați-mă! Lăsați-mă să plec!

294

295

*S«

MADDALENA: Setti ne-a asigurat ca e foarte inteligē (*Se aude ciocnînd la ușa din fund. Pauză, fîj speriați. Apoi:)* A!... A*venit!... El e!...

Scena 6

CAMERISTA, CEI DE MAI ÎNAINTE

AGATA (*sărînd în picioare și repezîndu-se la ică* mergem, mamă! Să mergem! O! Dumnezeului O trage pe maică-sa spre ușa din dreapta.

MADDALENA: Da, da! li va vorbi el! Noi să mergem

colo!... FABIO: Fiți liniștite!

Maddalena și Agata ies pe ușa din dreapta.

CAMERISTA (*deschizînd ușa din fund și anunțînd*): Doi!

Setti, cu un domn. FABIO: Poftește-i înăuntru! CAMERISTA: Vă rog să intrați, domnilor.

Scena 8

BALDOVINO, FABIO

VINO (*stind în scaun, își pune ochelarii pe vârful nasu-și, aplecînd capul înapoi, spune*): Mai înainte de 'vă cer o favoare.

ate "■" ia.vua.ie.

,o- Spuneți, spuneți, vă rog...

ft oVINO: V-aș ruga, domnule marchiz, să-mi vorbiți ;^{vid}, sc^{his}.

o- Da, desigur... Și eu vă cer același lucru. "■" ' ' : Vă mulțumesc. S-ar putea, totuși, ca dumne-

noviN t p, ș

¹¹ mnastră, să nu înțelegeți această expresie „deschis” așa cum o înțeleg eu.

I- Dar... nu știu... deschis... și... cu toată sinceritatea (*Si fiindcă Baldovino face semn din deget că nu.*)... i?

Camerista iese.

S c e n a 7

MAURIZIO, BALDOVINO, FABIO

MAURIZIO (*intrînd*): Fabio, dă-mi voie să-ți prezint]^H tenul meu Angelo Baldovino. (*Fabio se înclina Baldovino:*) Marchizul Fabio Colii, vărul meu.

Baldovino se înclină.

FABIO: Vă rog să luați loc.

MAURIZIO: Voi doi aveți de vorbit! Vă las... (*Lui Bdi, vino, strîngîndu-i mîna.*) Ne revedem mai tîrziu hotel, da? La revedere I Fabio!

FABIO: La revedere!

Maurizio iese prin vestibul. ■

296

Munci?

DOVINO: Nu-i de-ajuns! Vedeți, domnule marchiz: în mod inevitabil, noi ne *construim*. Stați să mă explic. Iată: intru în casa asta, și devin imediat, în fața dumneavoastră, acela care trebuie să fiu — mă *construiesc*! — adică, mă prezint într-o formă adaptată la relațiile pe care trebuie să le stabilesc cu dumneavoastră. Și la fel faceți și dumneavoastră, care mă primiți. Dar, în fond, înăuntrul acestor construcții ale noastre, puse față-n față, înapoia perdelor și a obloanelor, stau ascunse bine gîndurile noastre cele mai secrete, sentimentele noastre cele mai intime, tot ceea ce sîntem pentru noi înșine, în afara relațiilor pe care vrem să le stabilim. Am fost îndeajuns de clar?

'ABIO: Da, da! Foarte clar... Foarte clar! Vărul meu mi-a spus că sînteți foarte inteligent.

BALDOVINO: Iată! Dumneavoastră credeți, probabil, că eu am vrut, mai adineaori, să vă dau o mostră de inteligență !

'ABiO: Nu... spuneam așa, fiindcă... aprob, aprob ceea ce ați știut să explicați atît de bine.

ALDoviNO: Încep eu, atunci — bineînțeles, dacă-mi permiteți! — să vorbesc deschis. De la o vreme, domnule Marchiz, simt — aici, în mine, — un dezgust profund ■^ață de josnicele mele construcții, pe care mă văd silit

297

1

să le întrebuițez și-n relațiile cu ai mei... șg cu semenii mei, dacă asta nu vă jignește... 'ti

FABIO: Nu, de loc... Va rog, continuați, continuat}

BALDOVINO: Eu, domnule marchiz, mă uit într-una'u" și-mi spun: „Ce josnic, ce nedemn este ceea ce nilr" să faci!"^{ștl}

FABIO (*descumpănit, încurcat*): O, Dumnezeule!...]^{ar} pentru ce?

BALDOVINO: Pentru că — scuzați-mă! — acesta este a]^a rul! Dumneavoastră, mai mult ca oricine, ați pm * mă întrebați: atunci, pentru **ce faci asta?** Pentru foarte mult din vina mea, dar tot așa de mult »; vina altora, iar acum, prin forța lucrurilor, nu pot» altfel. A vrea să fim într-un fel, sau într-alt fel, e tn ușoară, domnule marchiz! Greutatea vine pe urmă: d *putem fi* așa cum ne vrem! Nu sîntem singuri! Sîn noi, și animalul din noi. Animalul care ne tlp Oricît l-am biciui, nu-l vom supune niciodată. Ia (3 cați să convingeți un măgar să nu meargă pe margine, unei prăpăstii!... Va primi lovituri de bici, sniucitj ghionti, și tot pe-acolo va merge, fiindcă nu poate alt fel. Și dacă, după ce l-ați biciuit, după ce l-ați lovit bine, o să vă uitați la ochii lui îndurerați... ia spuneți: nu vi se va face milă? Spun milă; nu-l scuz! Inteligența, care scuză animalul, se abrutizează și ea. Dar să-ți iii milă, e altceva! Nu vi se pare?

FABIO: Desigur... desigur... Cred că e cazul să discutăm despre noi, nu?

BALDOVINO: Asta am și făcut pînă acum, domnule mai chiz! V-am spus toate acestea pentru a vă face să in legeți că, știind ce fac, am și o anumită demnitate pe care țin să mi-o salvez. Și nu există altă cale de-a salva decît vorbind deschis. Mînjind, ar fi oribil, I teribil de vulgar. Adevărul!

FABIO: Așa-i, da... E limpede... Să încercăm să ne-nw' gem..'.¹

BALDOVINO: Atunci, dacă-mi dați voie, am să vă între-

FABIO: Cum ați spus?

BALDOVINO: Dacă-mi îngăduiți, vă voi pune câteva i^{11ft} bări.

A, da!... întrebați, vă rog.

j co

. Așa... (*Scoate un carnet din buzunar.*) Am n^dițiile esențiale ale situației. Cum trebuie să ^{B111} un lucru serios, așa e mai bine și pentru dum-^avoastră, și pentru mine. (*Deschide carnetul și îl răs-^l esie; între timp, începe să pună întrebări cu aerul unui °iecător, de loc sever.*) Dumneavoastră, domnule marchiz — sînteți amantul domnișoarei... o (*Izbucnind deodată, ca să întrerupă întrebarea și căutare® ⁷ⁿ carnet*) Nu!... Iertați-mă... dar... așa... QVINO (*ealm, zîmbitor*): Vedeți? De la prima între-

⁴ⁿ bare ați și început cu obiecțiile!... oJ0: Dar e firesc! Pentru că...

^foOVINO (*deodată sever*): Nu e adevărat acest lucru?

⁸ Spuneți că nu e adevărat? Atunci... (*se ridică*) ...ier-tati-mă, domnule marchiz. V-am spus că am demnitatea mea. N-aș putea să mă pretez la o asemenea comedie tristă și umilitoare.

«BIO: Cum!... Eu cred că, dimpotrivă, felul dumneavoastră de a...

BALDOVINO: Vă înșelați! Demnitatea mea (așa cum e) nu o pot salva decît cu condiția ca dumneavoastră să vorbiți cu mine, ca și cum ați vorbi cu însăși conștiința dumneavoastră. Sau așa, domnule marchiz, sau de loc! Nu mă pretez la roluri nedemne. Adevărul! Vreți să-mi răspundeți?

FABIO: Ei bine... da... Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai căutați în carnetul acela. Vă referiți la domnișoara Agata Renni?

MtDOVINO (*nu ține seamă de rugămintea lui Fabio; continuă să caute în carnet; găsește; repetă*): Agata Renni 1 Exact! Douăzeci și șapte de ani?

¹¹¹¹¹0: Douăzeci și șase.

"M'DOVINO (*se uită în carnet*): I-a împlinit în ziua de nouă, 'una trecută!... Deci: merge pe douăzeci și șapte!... Și-⁻, ar fi... (*se uită din nou în carnet*) ...ar fi și o mamă, nu?

†I0: Dar, îmi dați voie...

DOVINO: E un scrupul, credeți-mă! Nimic altceva decît ^{Un} scrupul, din partea mea! Iar pentru dumneavoastră, o garanție în plus! Domnule marchiz. Mă veți găsi, , la fel de precis ca acum.jy,i
299

T

rât

Pati

FABIO: Ei bine, dai Există și o mamă!

BALDOVINO: Citi ani are, dacă nu vă supărați?

FABIO: Dar... de unde vreți să știu?!... S-ar putea cincizeci și unu... cincizeci și doi...

BALDOVINO: Numai?... Iată de ce... — vorbind și, ar fi fost mai bine să nu fie. *Mama este o comtrucr ductibilă*. Dar, știind că există, să creștem puțin v Să spunem, așadar, cincizeci și trei de ani. rj^{la} voastră, domnule marchiz, trebuie să fiți J^l vîrstă cu mine... Numai că eu-s cam uzat. mult. Am însă patruzeci și unu!

FABIO: O!... Păi atunci, eu sînt mai în vîrstă. și trei!

BALDOVINO: Felicitările mele! li purtați de minune. Si poate că și eu, refăcîndu-mă puțin... Așadar, patiV și trei. Acum, iertați-mă, dar vă trebui'să ating o'; chestiune delicată.

FABIO: Soția mea?

BALDOVINO: Sînteți despărțiți. V-a făcut zile fripte... știu, dumneavoastră sînteți un perfect gentilom-și cine nu știe să le facă, e sortit să le-ndure. Așt. mizeriile vm din partea soției dumneavoastră.'-... , găsit, aici o consolare. Numai că viața — ca un c'.;... tar nemilos 1 — ne face să plătim pentru fiecare i pe care ni-l cedează, cu sute de necazuri și neplă.■...:

FABIO: Din păcate 1

BALDOVINO: Mie îmi spuneți! Vedeți dar, domnule m. chiz, că trebuie să plătiți pentru consolarea pe ■ ați găsit-o aici 1 Aveți în față umbra amenințătoare. unei scadențe fără amînare. Eu vin să pun o semnat© de gir, și să-mi asum plata poliței dumneavoastră *"" nu vă puteți închipui, domnule marchiz, ce simt că mă pot răzbuna pe o societate care nu ai nici un credit semnăturii mele. Mare lucru: să-ți i semnătura! îmi spun: „Iatăl Cineva a luat vieții^{0*} ce nu i se cuvenea, și, acum, eu plătesc pentru eb asta, pentru că — de n-aș plăti — reputația lui ai in aer, onoarea unei familii ar da faliment 1" E p^{eli} mine, domnule marchiz, o frumoasă satisfacție: ° vanșă! Credeți-mă, n-o fac din alte motive. Vă îi¹ⁿ⁰¹ⁿ

300

tot dreptul! Fiindcă cu sint... îmi permiteți o

împăț

pesigur! Spuneți, spuneți...

• rivINO (*cont Inul nd*): ...ca cineva care ar veni să puie"

î ță î

riv (

■ ȃi,culațio aur sunător, într-o țară în care nu se cu-aste altă monedă decât cea de hîrtie. E lucru firesc lă început să nu se acorde încredere aurului 1 Și dumne-avoastră sînteți tentat să-l refuzați, nu? Dar e aur ȃr curat 1 Nu vă îndoiiți, domnule marchiz 1 N-am putut s-l risipesc, pentru că-l am în suflet, și nu în buzunare- Altfel!

: Asta-i bine! Deci despre asta-i vorba? Foarte bine!-- Nici nu caut altceva, domnule Baldovino. Onoarea! Frumusețea sentimentelor! ,DOVINO: Am și cîteva amintiri de familie... Dezonoearea rn-a costat scump: sacrificarea amorului propriu, amărăciuni fără sfîrșit, dezgust, repulsie... Ce-o să mă coste onoarea? Dumneavoastră mă invitați... eu, primesc... și, împreună, la nuntă. în aparență, mă însor cu o femeie; dar în realitate, mă însor cu onoarea.

FiBIO: Așa-i! Desigur! Și-acum, destul! Mi-ajunge! Gata! DOVINO: Gata? Credeți că e.gata? Iertați-mă, domnule marchiz, dar consecințele?

FABIO: Ce vrei să spui? Nu pricep.

BALDOVINO: Ei, da! Văd că dumneavoastră... firește, pentru că suferiți în fața mea, și vă dați toată osteneala să rezistați acestei situații penibile, spre a ieși, totuși, din ea, văd că tratați chestiunea cu prea multă ușurință.

FABIO: Nu! Nicidecum! Cum, cu ușurință?

¹¹LDOVINO: Permiteți? Domnule marchiz! Onoarea mea trebuie sau nu trebuie să existe?

^{11B1}O: Sigur că trebuie să existe! E singura condiție pe care v-o pun.

DOVINO: Foarte bine. în sentimentele mele, în voința mea, în toate acțiunile mele. Ea există. O simt. O vreau. } voi dovedi. Ei bine? ¹⁰: Cum, ei bine? V-am spus că mi-ajunge! Gata!

*M)OVINO: Dar consecințele, domnule marchiz? Nu vă ^{fic} cu supărare, consecințele... ei? Să vedem: onoarea, ^a?a. cum o vreți de la mine — ce este? Gîndiți-vă puțin.

301

...animalul?

I *

a

Nimic! O abstracție. O formă pură! Ȃm absolutul! Scuzați-mă, dar... dacă trebuie să de onoare, va fi nevoie, fără doar și poate, ca eu iese — ca să spunem așa — această abstracție-viață acestei forme pure; să o simt în toată fii această onoare abstractă și absolută. Și-atunc, vor fi consecințele? Prima, veți vedea, va ii ^{ac} va trebui să fii un tiran.

FABIO: Un tiran?

BALDOVINO: Prin forța lucrurilor! Fără să vreau! «■ înțelegem: în ceea ce privește forma pură! (Resy¹¹ mă interesează.) Dar pentru forma pură, om de on¹¹ cum mă vreți dumneavoastră, și cum mă vreau eu* trebui neapărat să fii un tiran, vă avertizez! Yâ-* obliga să respectați cu scrupulozitate toate aparent»]' ceea ce va cere, inevitabil, din partea dumneavoastră a domnișoarei, a mamei, grave sacrificii; o supărător limitare a libertății, respectul tuturor convențiilor vieții sociale. Și... vă spun cinstit, domnule marchiz pentru a vă dovedi că sînt însuflețit de cele mai bi intenții — știți ce va rezulta din toată chestiui asta? Ce se va impune între noi, și va sări în ochii tuturor? Că, tratînd cu mine, să nu vă faceți iluzii — omul de onoare care voi fi — fapta ticăloasă o săvîrșiți dumneavoastră, ceilalți, și nicidecum eu! Eu,îi toată această combinație necurată nu văd decât un sii gur lucru: posibilitatea pe care mi-o dați — și pe eu o accept — de a fi om de onoare.

FABIO: Dar... dragă domnule... pricepeți că... chiar dumneavoastră ați recunoscut-o... eu... în clipa asta nu-s i" stare să vă urmăresc prea bine... Vorbiți minunat,ii;" vă rog, vă rog foarte mult, să coborîm pe pămînl'-

BALDOVINO: Eu? Pe pămînt? Nu pot!

FABIO: Iertați-mă... dar cum nu puteți? Ce vreți să spum!

BALDOVINO: Nu pot, domnule marchiz, tocmai din condițiilor pe care mi le puneți! Prin forța lucruri trebuie să plutesc în abstract. Băgați de seamă sa cobor pe pămînt! Realitatea nu este pentru mine'- *' trați-o pentru dumneavoastră. Cobor îți dumneavoa în ea. Vorbiți! Vă ascult! Voi fi inteligența ca¹¹ ' scuză, dar compătimente...

302

f 7umsc, drătindu-se cu degetul):

¹ ""(fin. IeW-mă¹ Ero consecință!

da..-Aveți dreptate! Chiar așa! Deci.. să vor-SăVorbească, așadar, animalul!... Fără oco-jirect,W? Iar dumneavoastră să mă ascultați, / compătimiți- Tocmai pentru a ne înțelege... Vreți ă'spuneți că pentru a vă înțelege cu

eU•

¹ • e?

?! Cu dumneavoastră, da! Cu cine altul?

nOVI^{NO}: Nu, domnule marchiz! Cu dumneavoastră în-l -yă trebuie să vă înțelegeți! Eu, pentru mine, am înțe-

²¹ totul foarte bine. Dacă am vorbit atîta (să știți că obiceiul să vorbesc mult!) am făcut-o pentru că

s

am ob

oiam să vă dați bine seama E?

) p
de absolut totul!

■10: po

Eu?

irpoVINO: Dumneavoastră, dumneavoastră! Pentru mine chestiunea e ca și terminată. E foarte simplu, nu? Ce trebuie să fac eu? Nimic. Nu reprezint decit forma. Acțiunea — care nu e prea frumoasă — o săvîrșiți dumneavoastră... ați și săvîrșit-o, iar eu vin s-o repar, s-o ascund; dumneavoastră veți continua s-o săvîrșiți, iar eu o voi ascunde mereu. Dar pentru a o ascunde bine — în interesul dumneavoastră, și, îndeosebi, al domnișoarei ! — trebuie să mă respectați; și aceasta nu vă va fi ușor, în rolul pe care vreți să vi-l rezervați! Să mă respectați, spun: nu în sens propriu — pe mine, ci forma — forma pe care eu o reprezint: aceea de bărbat onorabil, al unei femei onorabile! Nu vreți s-o respectați?

FABIO: Ba da, desigur!

3ALDOVINO: Și nu pricepeți că această formă va fi cu atît mai riguroasă și mai tirană cu cît veți vrea ca onoarea mea să fie mai pură? De-aceea vă spuneam să fiți atent la consecințe. Nu pentru mine, ci pentru dumneavoastră! Eu, vedeți, am ochelari buni pentru filozofia mea. Și) pentru a-mi salva — în aceste condiții — demnitatea mea, îmi va ajunge să văd în femeia — care numai

r °u numele va fi a mea! — să văd o mamă...

'O: Așa, da... foarte bine!

^DOVINO: ...și să concep raporturile mele cu ea în funcție de micuța ființă care va veni pe lume —

adică, în

303

T

funcție de oficiul ce-mi este dat să îndeplinesc-candid, foarte nobil, pătruns de nevinovăția cel •* celei, care va veni pe lume. E bine, așa? ¹

FABIO: Foarte bine! Da, da! Foarte binlj '

BALDOVINO: Fiți atent! Foarte bine pentru mine, nu tru dumneavoastră! Băgați de seamă, domⁿu^e ' chiz: cu cît aprobați mai mult, cu atît veți s''întîmpinat mai multe neplăceri!, ^d

FABIO: Cum?! Iertați-mă, dar pentru ce? Nu văd i, aceste dificultăți pe care le vedeți dumneavoastră

BALDOVINO: Cred că-i de datoria mea să vă fac să le v^ei domnule marchiz. Dumneavoastră sînteți un gentil, O serie întreagă de lucruri, de obligații, vă silesc -■' vă purtați ca un om de onoare. Dar nici nu vă p^uV lipsi de onoare! E atît de adevărat ce spun, încît-J altă probă vreți? —neputînd-o găsi în ceea ce fac^er o căutați în mine. *Eu trebuie să reprezint onoarea dun neavoastră!* Adică, să fiu bărbatul cinstit al unei few care nu poate fi soția dumneavoastră; să fiu tatăl cinstit al unui nou-născut, care nu poate fi copilul dum-neavoastră. Nu-i așa?

FABIO: Da, da! Așa-i..!.

BALDOVINO: Dar dacă soția este a dumneavoastră, șinui mea; dacă copilul este al dumneavoastră, și nu almei, nu înțelegeți că nu va fi de-ajuns ca numai eu să k om de onoare? Că și dumneavoastră, domnule marclm, trebuie să fiți om de onoare? Veți fi silit! Prin fort lucrurilor!

FABIO: Cum, cum? Nu pricep! Stați... Dacă...

BALDOVINO: Simțiți că vă fuge pămîntul de sub picioare

FABIO: Nu!... Vreau să spun... dacă trebuie să se schiml' condițiile...

BALDOVINO: Sînteți nevoit! Le schimbați chiar dunine» voastră! Aparențele acestea, care trebuie salvate, d* nule marchiz, mi sînt numai pentru alții! Va fi "" aici, și pentru dumneavoastră! Una, pe care dum"" voastră înșivă ați vrut-o, și căreia eu, tocmai eu, v trebui să-i dau viață: *onoarea dumneavoastră*. V-ați S¹, dit la asta? Băgați de seamă că nu e lucru prea uș^o

FABIO: Dar dacă dumneavoastră știți...

»**-- Tocmai pentru că știu! Vorbesc împotriva interesului meu, dar nu pot face altfel. Vă sfătuiesc, Hoinnule marchiz, să vă gîndiți bine!

Pauză. Fabio se ridică și începe să se plimbe agitat, consternat. Baldovino se ridică și el, și așteaptă.

BAI

(plimbîndu-se): Sigur că... veți înțelege că... dacă

eu---j)OVINO: Ba da! Credeți-mă că e mai bine să vă mai

gîndiți la ceea ce v-am spus, și — dacă credeți — consultați-o și pe domnișoara. *(Aruncă o privire spre ușa din dreapta.)* Poate că aceasta nu va mai fi necesar, fiindcă...

(întorcîndu-se brusc, cu mînie): Ce vreți să spuneți?

BALDOVINO *(foarte calm, trist)*: O!... în fond, aceasta ar fi foarte firesc. Mă retrag. Cred că-mi veți comunica, sau veți face să mi se comunice la hotel, hotărîrea dumneavoastră. *(Dă să se-ndrepte spre ieșire, dar se întoarce.)* În orice caz, puteți conta, atît dumneavoastră, domnule marchiz, cît și domnișoara, pe întreaga mea discreție.

FABIO: Nu mă îndoiam.

BALDOVINO *(rar, grav)*: în ce mă privește, am pe conștiință multe alte vini!... Și-aici, după mine, nu-i vorba de vreo vină, ci numai de-o nenorocire. Oricare va fi hotărîrea pe care o veți lua, să știți că voi rămîne totdeauna recunoscător — în secret — vechiului meu coleg de liceu, pentru că m-a socotit demn de-a mă apropia cu onestitate de această nenorocire. *(Se înclină.)* Domnule marchiz...

CORTINA

T

Actul al II-lea

Salon magnific în casa Baldovino. Se văd cîtova mobile care erau și în salonul din actul precedent. Ușa comună în fund; uși laterale în dreapta și în stînga.

Scena 1

MABCHEXTO FONGI, MARCHIZUL PABIO

La ridicarea cortinei, Fongi — cu pălăria și bastonul într-o mină — ține deschisă, cu cealaltă mină, ușa din stingă, și vorbește spre interiorul camerei în care se află Baldovino. Fabio așteaptă, ca, unul care nu vrea să fie nici văzut, nici auzit de dincolo.

FONGI *(spre interior)*: Mulțumesc, mulțumesc, Baldovino, da... Cum îți închipui că n-am să vin să asist la această ceremonie plină de candoare! Mulțumesc ! Peste o jumătate de oră sînt înapoi, împreună cu prietenii consilieri. La revedere.

îchide ușa; se întoarce spre Fabio, care se apropie de el în vlr'ful picioarelor, face cu ochiul, și dă șiret din cap.

FABIO *(încet, cu grijă)*: Da?... Crezi, într-adevăr? FONGI *(ii răspunde mai întii din cap, făcînd mereu cu ochio*)*

A căzut în cursă! S-a prins! FABIO: Și mie mi se pare. Iată: au trecut șase zile!

ol (arata trei degete de la o mină, și le agită): Irei... trei sute... trei sute de mii de lire! Ti-am spus? Nu putea să dea greș. *(îl ia de braț și se îndreaptă cu el spre ușa comună, vorbindu-i.)* Va fi o scenă de mare haz. fotu-i să mă lăsați să lucrez... să-mi dați mină liberă! Ce-o să ne mai batem joc de el!... *(fese cu Fabio.)*

Scena 2

BALDOVINO, MAUKIZIO

Scena rămîne un moment goală. Ușa din stingă se deschide: intră Baldovino și Maurizio.

(privind împrejur): Ei!... Dar știți că te-ai instalat foarte bine!

BALDOVINO *(neatent)*: Da... *(Cu un zîmbet echivoc.)* ...Cu o desăvîrșită corectitudine! *(Pauză.)* Ei! Spune, spune ceva... Pe unde ai umblat?

MAURIZIO: Eh!... Prin lume... Dar nu prin locuri obișnuite.

BALDOVINO: Tu?

MAURIZIO: De ce te miri? Nu crezi?

BALDOVINO: Nu prin locuri obișnuite? Păi, dacă n-ai fost nici la Paris, nici la Nisa, nici la Cairo... unde ai fost, mă rog?

MAURIZIO: în țara cauciucului și a bananelor!

BALDOVINO: În Congo?

MAURIZIO: Da!... Am umblat prin păduri nemărginite!... Dar știi? Autentice!

BALDOVINO: Interesant! Și-ai văzut sălbăticiuni?

MURIZIO: Da. Nișto nenorociți de negri din *mehallc*.

BALDOVINO: Nu. Vreau să spun, l'iare, fiare adevărate: tigri, leoparzi!

MURIZIO: Nicidecum! Mulțumesc! Dumnezeu! Cum îți strălucesc ochii!

^BLDOVINO (*suride cu amărăciune; desface degetele de la o mină și-i arată lui Maurizio unghiile*):

Vezi unde am ajuns? Și nu ni le tăiem, pentru a ne dezarma, nu! Ni le tăiem, pentru ca mâinile noastre să pară mai civilizate ... Vreau să spun: mai apte pentru o luptă cu mult

307

T

mai feroce decât aceea pe care bieții noștri străm dădeau numai cu unghiile. Iată de ce am invidi_a f^o deauna fiarele! Și tu, nenorocitul, ai umblat pri_n t^uduri și n-ai văzut măcar un lup !

M-

MAURIZIO: Lasă asta ! Să vorbim mai bine de tine. Ei? r merge?

l""

BALDOVINO: Ce anume?

" "" "

MAURIZIO: Căsnicia ! Nevastă-ta! Adică... doamna !

BALDOVINO: Cum ai vrea să meargă? Foarte bine!

MAURIZIO: Și... raporturile tale cu... domnul?

BALDOVINO (*se uită o clipă la el, apoi ridicându-se*): O_u vrei să fie?

MAURIZIO (*schimbând tonul, cu franchețe*): Să știi că totuși, foarte bine!

BALDOVINO: Firește! Pentru că muncesc!... Am o ocu-pație...

MAURIZIO: A! da... Așa-i, că am auzit că Fabio a înființat o societate anonimă.

BALDOVINO: Da. Ca să-mi găsească o ocupație. Se pricepe foarte bine la afaceri.

MAURIZIO: Ești administrator delegat?

BALDOVINO: Da. Și tocmai de-aceea merg bine afacerile.

MAURIZIO: Și asta am auzit! Știi... aș vrea să intru și eu în combinația asta. Se spune însă că ești de-o severitate înspăimântătoare!

BALDOVINO: Exact! Nu fur... (*Se apropie de el și-l apud pe Maurizio de brațe.*) Știi!... Să ai pe mână sute de mii... Și să poți să te uiți la ele ca la niște petece de hîrtie! Să nu mai simți nevoia, nici cea mai mică nevoie să...

MAURIZIO: Ehei! Asta trebuie să fie pentru tine o mare plăcere!

BALDOVINO: Mare? Divină, dragul meu! Și nici o afacere ratată, știi? Dar se muncește, nu glumă!

Și toți trebuie să mă asculte!

MAURIZIO: Vezi tu... tocmai de-aceea, oamenii...

BALDOVINO: ...se plîng, da? Hai, spune!... Țipă? Ci** tesc de mînie?

MAURIZIO: Spun... Spun că ai putea fi mai puțin... m^o culos! Asta spun !

308

pOVIN^o: Știu! îi sufoc! Pe toți îi sufoc! Pe oricine ' _{ge}-apropie de minei Dar tu, Maurizio, trebuie să mă înțelegi! Nu pot face altfel! De zece luni nu mai sînt

: Nu?!.-. Și, mă rog, ce ești?

p: Ți-am spus mai adineaori: aproape o divini- _{ta}te! Ai putea să înțelegi asta! N-am corp decât în apar-
rență. Stau cufundat în mijlocul cifrelor, al speculațiilor. Și toate sînt pentru alții! Pentru mine nu e nici
o centimă, și nici nu vreau să fie! Locuiesc aici, în casa asta frumoasă, și aproape nu văd, nu aud, și nu
ating nimic Uneori, mă minunez eu însumi auzindu-mi sunetul vocii, zgomotul pașilor; dîndu-mi
seama că am nevoie și eu să beau un pahar cu apă, sau să mă odihnesc. Ai priceput? Trăiesc în
absolutul unei forme pur abstracte!

MAURIZIO: Ar trebui să ai un pic de milă pentru bieții muritori !

BALDOVINO: Și am! Dar nu pot să fac altfel!... I-am spus vărului tău, marchizul; l-am făcut atent la timp! Eu mă țin de litera angajamentului!

MAURIZIO: Hai, recunoaște că-ți faci din asta o plăcere diabolică!

BALDOVINO: Diabolică? Nu! Suspendat în aer, m-am întins parcă pe un nor... E plăcerea sfinților de pe frescele din biserici!

MAURIZIO: Trebuie să înțelegi, dragă Angelo, că nu e cu putință ca lucrurile să țină așa, la, infinit.

BALDOVINO (*întunecat, după o pauză*): Da... știu! Odată și-odată se va sfârși. Și s-ar putea ca, foarte eurînd ! Dar să se păzească! Și să aibă multă grijă! (*îl pricește In ochi.*) Spun asia în interesul lor.

Deschide-i bine ochii vărului tău! Mi se pare că dorește tare mult să scape cit mai repede de mine. Ce ai? Pari tulburat... Știi ceva?

MAURIZIO: Nu... absolut nimic.

ALDOVINO: Hai, fii sincer!... Mi-e milă, bagă de seamă!

E așa de firesc ! AURIZIO: Te asigur că nu știu nimic! Am vorbit cu doamna

Maddalena. IN'u l-am văzut încă pe Fabio. ALDOVINO: Da, la... Las'că știu!... Amîndoi, mama și vărul tău, și-au spus: „O mărităm *pro forma*! După

309

eîntva timp, sui) un pretext oarecare he scăpăm noi ' el!" Într-adevăr, ăsta era lucrul cel mai de dorit de. Numai că e o speranță deșartă l Au fost de o ușurimJ deplorabilă, chiar și în asta.

MAURIZIO: Așa bănuiești tu! Cine îți spune? BALDOVINO: E-așa de adevărat, încît au pus ca o fundamentală onoarea mea! MAURIZIO: Iată, decil Vezi bine că... BALDOVINO: Ce prost ești!

Logica e ceva, iar sufletul e alt ceva. Poți — prin coerență logică — să propui un l_{CI}, iar — cu sufletul — să sperî la un altul. Crede-i.-dragul meu, că mi-ar fi foarte ușor — pentru a le f_{at} un serviciu lui și domnișoarei — să le dau un raotiv de a scăpa de mine. Dar să nu spere la asta, fiindc eu... dai aș putea s-o fac, dar nu o voi face! *Pentru ei nu o voi face, fiindcă ei nu pot dori, absolut de l_o ca eu să fac asta!*

MAURIZIO: Pentru Dumnezeu! Ești teribil! Le negi pîi_{la} și posibilitatea de a dori ca tu să săvîrșești o faptă

urîță?

BALDOVINO: Uite! Să presupunem că o fac. Mai întîi, toi răsufla ușurați. Vor scăpa de piedica nesuferită pe care o reprezintă persoana mea. Onoarea, prăbușindu-se o dată cu mine, s-ar putea crede că — dacă nu în întregime, cel puțin în parte — ar rămîne cu ei: doamna ar fi o soție legitimă, despărțită de un bărbat nedemn, și în această lipsă de demnitate a soțului, tînără cum e, ar putea să-și găsească o scuză lăsîndu-se consolată de un vechi prieten de-al casei. Ceea ce nu era îngăduit unei domnișoare, i se poate ierta foarte ușor unei doamne absolvită de orice obligație de fidelitate conjugali! E bine? Așadar eu, soțul, pot fi un nemernic, și ci m pot alunga din casă. Numai că eu n-am intrat aici doar ca soț. Ca simplu soț, dimpotrivă, n-aș fi intrat nici' odată, căci n-ar fi fost nevoie de minei Era nevoie de mine, pentru că acest soț trebuia, peste puțin timPi să fie tată; peste puțin timp, adică, vreau să spui^{l'm} la timpul potrivit. Aici era nevoie de un tată. Și tatăl" ehl tatăl — în interesul domnului marchiz — trebȘ să fie, neapărat, om de onoare l Și asta pentru că, da^{ea} în calitatea mea de soț pot pleca fără să cauzez vi*

310

paguba soliei mele, care, părăsind numele meu și-l reia pe al ei, ca tată însă, fapta mea urîță ar dăuna fără doar și poate fiului meu, care nu va avea alt nume decît al meu! Și cu cît voi cădea mai jos, cu atît el va avea mai mult de suferit. Și asta, el, nu o poate dori absolut de loc!

.IAORIZIO: Ar mi! Desi^{ur}!

HALDOVINO: Ei, vezi acum? Și ca să cad... nu-mi este greu de loc! Voi cădea... Mă cunoști doar!...

Dar și eu mă voi răzbuna pentru fapta mîrșavă pe care vor s-o facă, alungîndu-mă de aici, ca pe un om de nimic. Le voi pretinde copilul, care — prin lege — îmi aparține l Mai întîi, am să li-l las doi sau trei ani, ca să-nceapă să-l îndrăgească; apoi, voi dovedi că soția mea trăiește, ca adulteră, cu amantul ei, și le voi lua copilul, pe care-l voi tîrî după mine, jos... cît mai la fund... Tu știi că-n mine zace o bestie teribilă, de care am vrut să scap, încătușînd-o în condițiile astea care mi-au fost oferite. E în interesul lor, mai cu seamă, să mă facă să le respect, așa cum vreau și eu de altfel! Și asta, pentru că, de mă voi elibera de ele, astăzi sau mîine, nu știu, într-adevăr, unde aș putea ajunge. (*Schimbînd tonul pe*

neasteptate.) De ajuns, de ajuns... Ia spune-mi! Te-au trimis la mine de cum ai sosit? Ei, hai!... Ce vrei să-mi ceri? Grăbește-te, te rog. (*Se uită la ceas.*) Ți-am acordat mai mult timp decât ar fi trebuit. Știi că-n dimineața asta e botezul copilului? Și că, înainte de prînz, am aici o reuniune cu consilierii pe care i-am invitat? Așa că... Cine te-a trimis? Văru-tău? Sau doamna mamă?

MAURIZIO: Ei, da!... Tocmai pentru botezul micuțului! Numele pe care vrei să i-l dai...

BALDOVINO: Bine, bine! Știu!

UAURIZIO: Tartă-mă, dar nu ți se pare...?

^BALDOVINO: Știu... Bietul copilaș! E un nume prea... greu pentru el. Riscă aproape să fie strivit! Rlzi (*silabisind*): Sigismondo!

OVINO: Dur e un nume obișnuit în familia mea. Tatăl meu se chema așa... Bunicul meu tot așa...

RIZIO: Trebuie să înțelegi, Angelo, că ăsta nu-i un argument serios pentru ei.

311

nu m-aș fi

BALDOVINO: Nici eu —■ și tu știi astal — nu m-aș fi cj , vreodată la așa ceva... Așa-i ! E un nume urît, *vii[of]* în special pentru un copilaș... și... îți mărturisesc.. 9 *șoaptă*) ...că de-ar fi fost copilul meu —al meu! poate că nu i-aș fi pus numele ăsta... MAURIZIO: Ei, vezi? Vezi?...

BALDOVINO: Ce să văd? Asta, dimpotrivă, trebuie să cn stituie pentru tine un argument în plus că nu pot ac« să mă abat de la acest nume! Văd că ne-ntoarcem m_{er} în același loc! Nu e pentru mine, ci pentru forma! Pentru formă, pricepi? Fiindcă trebuie să-i dau nume, nu pot să i-l dau decît pe acesta! E inutil și știil Cu totul inutil ca să insiste! Îmi pare rău, î_a, nu fac concesii, poți să le-o spui! Ei! la dracu! Să ms lase să lucrez! Toate astea sînt fleacuri! Îmi pare rău dragul meu, că te-am primit așa. Ne mai vedem, n_uj La revedere.

Scena 3

MAURIZIO, DOAMNA MADDALENA, FABIO

Maurizio va rămlne cu gura căscată. Peste puțin, pe ușa din dreapta intră, unul după altul, doamna Maddalena și Fabio, curioși să afle vestea pe care au așteptat-o atita. Maurizio îi pripește, și cu un deget se scarpină după ceafă. Mai întli doamna Maddalena, apoi Fabio, îi fac din cap un semn mut de întrebare; ea, cu ochii rugători, el, în schimb, cu privirea încruntată. Maurizio le răspunde cu un alt semn — negativ — din cap, închizînd ochii pe jumătate, apoi desface brațele. Doamna Maddalena se prăbușește, zdrobită, într-un fotoliu, și rămlne așa. Fabio se așază și el, dar ghemuindu-se-n fotoliu, cu pumnii slrînși pe genunchi. Se așază și Maurizio clătîinînd din cap, și răsuflînd lung și zgomotos pe nări. Nici unul dintre ei nu are puterea să rupă tăcerea care-i strivește. La suspinele zgomotoase ale lui Maurizio, Fabio răspundeși el cupufniluri. Doamna Maddalena nu poate nici să sufle, nici să suspine; neconsolată, cu

m

T

colțurile gurii lăsate în jos, clatină din cap, ori de cîte ori aude un suspin sau o pufnitură. Actorilor să nu le fie teamă, să prelungească această scenă mută. Deodată, Fabio sare în picioare și începe să se plimbe, frămîntat, deschizînd și strîngînd pumnii. După puțin timp, se ridică și Maurizio, care se apropie de doamna Maddalena, și, înclinîndu-se în fața ei, întinde mina pentru a-și lua rămas bun.

vLADDALENA (*încet, de parcă s-ar tîngui, intinzîndu-i și ea*

mina): Plecați? pBIO (*răsucindu-se brusc*): Lasă-l să plece! Nu știu cum

a avut curajul să vină aici! (*Lui Maurizio.*) Să nu mai

îndrăznești să te uiți în ochii mei! (*își reia plimbarea.*) jLAURIZIO (*nu îndrăznește să protesteze; întoarce doar*

capul și se uită la el, ținînd mina doamnei Maddalena

într-a lui, apoi spune încet): Și doamna? HADDALENA (*încet, ca și cum s-ar tîngui*): Așteaptă dincolo,

lîngă copil. MAURIZIO (*cu. mîna doamnei Maddalena încă într-a lui,*

spune încet): Salutați-o din partea mea. (*Duce la gură*

mîna doamnei Maddalena, și i-o sărută; apoi deschide

din nou brațele.) Rugați-o din partea mea... rugați-o

să mă ierte.

MADDALENA: O!... Ea, cel puțin, acum are copilul FABIO (*plimbându-se mereu*): Da! Se va bucura de copii

Asta pînă cînd domnul ăla o să înceapă să-l asuprească și să-l chinuiască și pe el.

MADDALENA: De asta, de asta mă tem cel mai mult! FABIO (*plimbându-se mereu*): A și început cu numele. MADDALENA (*lui Maurizio*): Nu știu dacă mă credeți, dar de zece luni nu mai putem respira!

BIO (*se plimbă mereu*): Bănuim noi cum vrea să-l crească! MADDALENA: E groaznic... Nu mai putem citi nici măcar un ziar!

JAURIZIO: Nu? De ce?

*ADDALENA: Ei! Are o anumită părere despre presă... jATJRiziO Dar... în casă, cum e? Rău? Aspru?

LENA: Ceee?... Mai răul... E foarte politicos! Știe
s'a spună cele mai aspre lucruri pentru noi într-un fel...
u argumente at.lt de neașteptate, și care par, sfînd și
313

T

ascultîndu-le, atît de greu de combătut, încît ne * 1 dem totdeauna constrînse să facem cum vrea el 1
*" om înspăimîntător, înspăimîntător, credeți-mă, do! nule Setti! Eu nu mai am tărie nici să respir.

MAURIZIO: Ce pot să vă spun, doamnă? Sînt uluit!... j
fi crezut niciodată...

FABIO (*izbucnind din nou*): Te rog, eu nu pot pleca în cli* asta, pentru că e botezul copilului!
Altminteri, pleca imediat! Tu însă, șterge-o! Auzi! Șterge-o 1 q", nu mai pot să te văd înaintea
ochilor 1 MAURIZIO: Ai dreptate, da... Plec, plec...

Scena 4

CAMERISTUL, CEI DE MAI ÎNAINTE

CAMERISTUL (*deschizînd ușa din fund și anunțînd*): Parohul
de la biserica Santa Marta. MADDALBNA (*ridicîndu-se*): A! Roagă-l să poftească.
Cameristul iese.

MAURIZIO: La revedere, doamnă.

MADDALENA: Chiar vreți să plecați? Nu rămîneți la botez? Agata s-ar bucura să fiți și
dumneavoastră. Veniți, veniți... Eu am multă speranță în dumneavoastră. Maurizio ridică mlinile încă o
dată, se înclină, îl privește pe Fabio, neîndrăznind măcar să-l salute, și iese pe ușa din fund, înclinîndu-se în fața parohului
de la Santa Marta, care, între timp, a intrat, introdus de către servitorul care se retrage, închizînd ușa.

Scena 5

PAROHUL DE LA SANTA MARTA, DOAMNA MADDALENA, FABIO

1 ăin*

PAROHUL DE

MADDALENA: Fiți binevenit! Vă rog să luați loc, PAROHUL: Ce mai faceți? Ce mai faceți,
doamnă?

FABIO: Părinte 1

PAROHUL: Dragă domnule marchiz! Am venit, doamnă)⁸¹
iau ultimile măsuri.

.ppALBNA: Mulțumesc, părinte. Copilul din cor pe care l-ați trimis, a și venit. : Bine, bine!

-ippALENA: Am pregătit totul dincolo... și cu podoabele pe caro lo-ați trimis de la biserică. Ah! Să
știți că a ieșit o splendoare! E o minune! Zău! O minune! Să vă conduc să vedeți...

pAP,OHUL: ...și doamna?

jlADDALENA (*rămînînd încurcată*): Iată... trimit s-o cheme.

PAROHUL: Dacă e ocupată... n-o deranjați! Voiam să știu dacă se simte bine.

MADDALENA: Da, mulțumesc, acum se simte bine. Cred că înțelegeți... copilul o acaparează.

PAROHUL: îmi închipui!

jlADDALENA: Nu-l părăsește o clipă.

PAROHUL: Așadar, domnul marchiz va fi nașul?

FABIO: Da...

MADDALENA: Și eu nașă!

PAROHUL: Asta se-nțelege de la sine... Și... numele? Ră-mîne cel fixat?

MADDALENA: Din păcate... (*Suspînă adine.*)

FABIO (*mînios*): Din păcate!

PAROHUL: Totuși... să știți că... în definitiv... e un sfînt venerabil... un rege! Știți... mă ocup și eu, puțin, cu hagiografia...

MADDALENA: Oh, desigur, știu! Dumneavoastră sînteți un învățat!

PAROHUL: Nu, nu... vă rog, nu spuneți asta! Studiez cu pasiune... da... Sfîntul Sigismondo a fost regele Bur-gundiei, și a avut de soție pe Amalberga, fiica lui Teo-doric... Mai tîrziu, rămas văduv... se însoară, din nenorocire, cu o domnișoară de onoare de-a reginei... o perfidă, care, prin instigații infame l-a făcut să săvîr-sească... ei, da!... cea mai fîroasă din crime... asupra propriului fîu...

DALENA: Dumnezeu! Asupra propriului fîu? Și ce i-a făcut?

HUL: Ah!... (*Gest cu ambele mîini.*) L-a sugrumați

ADDALENA (*aproape strigînd lui Fabio*): Ai înțeles?

'AROHUL (*repede*): Dar s-a pocăit! Numaidecît! Spre iertarea păcatului s-a dedicat practicelor celei mai rigide

315

314

penitențe; s-a retras într-o înînăstire, a cat». l

aspră de călugăr, și virtuțile sale, și supliciul Indi* cu sîntă resemnare, au făcut să fie trecut în rîndul nf tirilor!

miir_

MADDALENA: Și a îndurat supliciul?

PAROHUL (*cu ochii pe jumătate închiși, întinde gîtul u apleacă, și apoi, cu un deget, face semnul decapit£frl în 524, dacă nu mă-nșel.* '■'

FABIO: Nu e rău! Teribil sfînt! Își sugrumă copilul... decapitat...

PAROHUL: Deseori, cei mai mari păcătoși, domnule mai. chiz, ajung cei mai venerați sfînți! Și, credeți-i-acesta a fost și înțelept! Lui i se datorează codul bur' gunzilor, faimoasa *Loi Gombette l E-*adevărat că-i o ■ rere combătută, dar eu mă alătur lui Savigny care o susține... da, da, ...da, da ...mă alătur lui Savigrryl

MADDALENA: Pentru mine, părinte, singura mîngîieree că-l voi putea chema cu diminutivul: Dino.

PAROHUL: Da, da... Sigismondo, Sigismondino, Dino... Foarte bine! Ei, da! Pentru un copil, Dino, merge... merge de minune, nu-i așa, domnule marchiz?

MADDALENA: Da! Numai că rămîne de văzut dacă el va permite...

FABIO: Asta așa-i...

PAROHUL: Ei!... în sîrșit... dacă domnul Baldovino ține la numele tatălui său... va trebui să aveți răbdare... Deci, cum rămîne în privința orei?

MADDALENA: El va trebui să hotărască și ora, părinte. Așteptați. (*Sună.*) îl 7om anunța numaidecît. Aveți răbdare o clipă.

Scena 6

CEI DE SIAI INAINTK, CAMEITIS'FUL Cameristul intră pe ușa din fund.

MADDALENA: Anunță-l pe domnul că părintele e aici. poate veni o clipă... Pe-acolo, pe-acolo... îi arată ușa din Stîngă. Cameristul se înclină, traversează scena, ciocănește la. ușa din stingă,, deschide și intră.

316

'pAROHUL

Scena 7

MADDALENA, FABIO, BALDOVINO

.pOVINO (*intră, grăbit, pe ușa dinstînga*): O! Părinte!... 'gînt foarte onorat de vizita dumneavoastră. Vă rog, vă rog luați loc.

uOHUL: Mulțumesc, domnule Baldovino. V-am deranjat! kDOVINO: Ce spuneți? Vă rog!... sînt chiar fericit să vîg văd în casa mea. Cu ce va pot servi?

„ROHUL: Să-mi faceți o favoare. Adică... am vrea să ne punem de acord asupra orei botezului.

oiiJOVINO: La dispoziția dumneavoastră, părinte! Cînd vreți! Nașa e aici, nașul la fel! Doica cred că-i dincolo; eu sînt gala... biserica o la doi pași...

MADDALENA (*uimită*): Cum?

FABIO (*cu mînie de-abia reținută*): Cum?

BALDOVINO (*întoreîndu-se să-i privească, și el uimit*): Ce s-a întîmplat?

PAROHUL (*îndată*): Să vedeți, domnule Baldovino... S-a aranjat ca... dar cum? dumneavoastră nu știți?

MADDALENA: Totul e gata dincolo!

BALDOVINO: Gata? Ce anume?

PAROHUL: Pentru botez! Să-l celebrăm în casă!... în felul acesta sărbătoarea va fi mai impozantă!

FABIO: Părintele a trimis și podoabe de la biserică!

BALDOVINO: Sărbătoarea va fi în felul ăsta mai impozantă? Iertați-mă, părinte, dar nu mă așteptam să vă aud vorbind astfel.

PAROHUL: Nu... să vedeți... voiam să spun... că în orașul nostru o obiceiul — știți? — ca toți oamenii bogați să celebreze botezul în casă.

WLDOVINO (*cu simplitate, zîmbind*): Și nu v-ar fi plăcut mai mult, părinte, ca unul dintre oamenii aceștia să dea exemplul acelei umilințe, pentru care nu există nici bogați, nici săraci înaintea lui Dumnezeu? DALENA: Dar nimeni nu se gîndește să-l jignească pe Dumnezeu celebrînd un botez în familie!

■ Ei, gata! Iartă-mă... dar mi se pare că-ți face plăcere să strici totul. să te opui mereu la ceea ce propun ceilalți. E curios, da... că tu... tocmai tu, te amesteci în asemenea lucruri și ne dai lecții!

317

T

BALDOVINO: Te rog, dragă marchize, nu mă sili să mai mult. Vrei, cumva, să-ți expun profesia credință?

FABIO: Nu! nu vreau nimic!

BALDOVINO: Dacă ți se pare o ipocrizie din partea

FABIO: N-am spus ipocrizie! Mi se pare că-i **tocpățlu**

BALDOVINO: Vrei să pătrunzi în sufletul meu? Ce știi? Să admit că tu crezi — ținînd seamă de sentiment mele — că n-ar trebui să dau importanță acestui ^{ac}! —botezul—pe care voi toți vreți să-l săvîrșiți... Ei b_n atunci cu atît mai mult — dacă acest act nu mj Jj veste, ci e pentru copil, iar eu, ca și voi, recunosc; aprob că trebuie îndeplinit pentru el — înțeleg să fu, celebrat așa cum se cuvine: adică pruncul, fără nici un privilegiu *care ar jigni însuși actul ce trebuie oficiat* să fie dus la biserică, la cristelniță. Mi se pare, totuși! cam curios din partea voastră că mă faceți să spui aceste lucruri în fața părintelui, care nu poate să nu recunoască aici cîtă cucernicie — nu-i așa, părinte? -și cîtă solemnitate există într-un botez celebrat așa cum se cuvine, în lăcașul lui divin.

PAROHUL: O, desigur! Fără nici o îndoială!

BALDOVINO: La urma urmelor, eu nu-s singurul care hotărăște. Fiind vorba de copil — care mai înainte de toate aparține mamei! — s-o auzim și pe ea! (*Apasă de dom ori pe sonerie.*) Nu voi vorbi nici eu, nici voi. Să-l lăsăm pe părinte să vorbească.

Scena 8

CAMERISTA, CEI DE HAI LAINTK, AGATA

; Camerista intră pe ușa **din** dreapta.

BALDOVINO: Roagă pe doamna să poftească puțin pină ¹ Camerista se înclină și iese.

PAROHUL: Vedeți... eu... credeți-mă... aș prefera să¹ biți dumneavoastră, domnule Baldovino!

Vorbit¹ de bine...

„u

aici

pOVINO: O, nu, nu! Dimpotrivă! Eu mă retrag. Veți expune cum veți crede argumentele mele.

(*Maddal'e-neîși lui Fabio.*) Voi le veți arăta pe ale voastre. Mama _{iv} va hotărî astfel în deplină libertate.

Și se va face așa cum va hotărî ea. Iat-o.

Agata intră pe ușa din dreapta, îmbrăcată într-o elegantă rochie de casă. E palidă, rigidă. Fabio și parohul se ridică.

Baldovino va rămîne în picioare.

■(ATA: A! Părinte!...

PAROHUL: Felicitările mele, doamnă.

.glO (*inclinîndu-se*): Doamnă...

DOVINO (*Agatei*): Te-am poftit pentru a hotărî în privința botezului. (*Parohului.*) Respectele mele,

părinte !

PAROHUL: Omagiile mele, domnule Baldovino!

Baldovino iese pe ușa din stînga.

Scena 9

CEI DE MAI ÎNAINTE, fără BALDOVINO

AGATA: Dar nu s-a hotărît?

HADDALENA: Ba da! Totul e gata dincolo! Totul... așa de frumos!

FABIO: Numai că s-a ivit ceva nou.

PAROHUL: Domnul Baldovino... vedeți...

HADDALENA: Nu vrea ca botezul să se facă în casă!

AGATA: Și de ce nu vrea?

MADDALENA: Fiindcă, spune el...

PAROHUL: Îmi dați voie, doamnă? La drept vorbind, n-a spus că nu vrea. Vrea să hotărîți dumneavoastră, doamnă, Pentru că — a spus — copilul aparține mai cu seamă mamei. Așadar, dacă dumneavoastră, doamnă, vreți ca botezul să se celebreze în casă...

HADDALENA: Desigur! Așa ne-am înțeles!

PAROHUL: Eu, într-adevăr, nu găsesc nimic rău.

R. S-a făcut în atîtea case!

PAROHUL: Și eu i-am spus, nu-i așa? Și eu i-am spus domului Baldovino!

319

T

AGATA: Și atunci? Nu știu ce mai trebuie să hotărască PAROHUL: Să vedeți... Fiindcă domnul Baldovino a servat — și într-adevăr, trebuie s-o recunosc, cu simț al respectului care-i face cinste! — a obsei¹¹ spun, că botezul ar avea, cu siguranță, mai mare solenitate celebrat la biserică, în lăcașul divin. Și c^{ett}-tru a nu ofensa... ah! a spus aici o frază într-ad^y frumoasă!... „fără nici un privilegiu”, a spus, „car^e a^a jigni însuși actul ce trebuie oficiat pentru prunc” n principiu!... Ca principiu!...

AGATA: Atunci, dacă dumneavoastră aprobați...

PAROHUL: Ca principiu, doamnă, nu pot să nu aprob!

AGATA: Să se facă deci așa cum vrea el.

MADDALENA: Cum? Și tu aprobi?

AGATA: Sigur că aprob, mamă!

PAROHUL: Ca principiu, repet, doamnă! Și-apoi...

FABIO: Nu e nici o ofensă!

PAROHUL: Sigur! Nici una! Ce ofensă?

FABIO: Nu e decît plăcerea de-a ne strica petrecerea!

PAROHUL: Dar dacă și doamna hotărăște așa...

AGATA: Da, părinte! Așa hotărască!

PAROHUL: Atunci e bine! Biserica e alături! E de-ajuns să-mi trimiteți vorbă. Omagiile mele, doamnă. (*Doamnei Maddalena.*) Doamnă...

MADDALENA: Vă însoțesc.

PAROHUL: Nu vă deranjați, vă rog... Domnule marchiz.,

FABIO: Vă salut, părinte.'

PAROHUL (*Maddalenei*): Nu vă deranjați, doamnă. MADDALENA: De loc... vă rog, vă rog...'

■

Parohul și Maddalena ies pe ușa comună.

Scena 10

AGATA, FABIO

Agata, foarte palidă, dă să iasă pe ușa din dreapta.

Fabio, fierbind, se apropie de ea și-i vorbește în șoaptă, agitat.

FABIO: Agata, pentru numele lui Dumnezeu, nu răbdarea mea prea departe!

320

„u. Destul... (*Arată, cu severitate, mai mult din cap ■dect^{cw} mina - u⁹a din stingă.*) ...Te rog!

„0: încă o dată... încă o dată, așa cum vrea el? KTA: Da! Căci încă o dată, așa cum vrea el, e drept!... ' "

BIO: Tot, absolut tot ce-a spus el, din prima zi când ne-a ieșit în cale, a fost pentru tine drept! ATA: Șt! Să nu reîncepem acum să disoutăm ceea ce ■^{vo} s-a stabilit atunci cu acordul tuturor!

ojo: Dar cum să nu reîncep când văd că, acum, tu ești cea care-l susții, tu! Pentru tine a fost greu să-ți învingi

numai repulsia primei impresii! Și ți-ai putut-o învinge ascultînd de după ușa cuvintele lui, iar acum uită-te la tine, poți să stai așa liniștită pe baza celor stabilite atunci, și pe care eu le-am acceptat numai pentru a te potoli! Acum, tu ești cea care-l susții! Pentru că el știe că...

GATA (*brusc, cu mlndrie*): Ce știe? FBIO: Vezi? Vezi? Ții la el? Și vrei ca el să știe că-ntre noi nu mai există de-atunci absolut nimic! AGATA: Țin la mine! FABIO: Nu, nu! La el! La el!...

AGATA: Pentru mine nu pot suporta ca el să-și închipuie

altceva! FABIO: Te cred!... Pentru că ții să fii stimată de el! De

parcă n-ar fi luat și el parte la înțelegerea noastră!... AGATA: Vorbind în felul acesta, pentru mine nu înseamnă

altceva decît că rușinea lui — dacă a existat vreodată! —

ar trebui să fie și a noastră. Tu o voiai pentru el. Iar eu

nu o vreau pentru mine! fABiO: Dar eu vreau ceea ce-i al meu! Ceea ce ar trebui încă

să fie al meu, Agata! Pe tine... pe tine... pe tine...

O prinde, înfrigurat, și vrea s-o stringă în brațe.

^AGATA (*Impotrivindu-se, fără să cedeze cit de puțin*): Nu... ^au... pleacă! Lasă-mă în pace! Lasă-mă să plec!

Ți-am ^apus: nu voi mai fi a ta, nu voi mai fi pînă ce nu vei reuși să-l alungi de-aici...

^{'O} (*fără sâ-i dea drumul, cu pasiune crescîndă*): Asta se ^v întîmpla chiar astăzi! îl voi alunga ca pe un hoț, astăzi, chiar astăzi!

-^L«lgi

321

Pirandello — Teatru

T

AGATA (*uimită, fără să mai aibe puterea de a rezista*)- n un hoț?

h

FABIO (*strîngînd-o la piept*): Da... da... ca pe un [ot pe un hoț! A căzut în cursă! A furat!

■' C

AGATA: Ești sigur?

FABIO: Foarte sigur! Are în buzunar peste treisute de de lire! 11 vom alunga chiar astăzi! Și tu vei fi dm J a mea, a mea, a mea...

Scena 11

BALDOVINO, CEI DE MAI ÎNAINTE

Se deschide ușa din stînga și intră Baldovino, eu joben

pe cap. Descoperindu-i pe cei doi, îmbrățișăți, se

oprește brusc, surprins.

BALDOVINO: O!... Vă cer scuze... (*Apoi, cu severitate, ale. nuată de un surîs fin, ironic.*) Slavă Domnului că am intrat eu! Nu se poate întîmpla nimic! Dar, gîndiți-vj că putea să intre cameristul. Vă sfătuiesc să încuiați măcar ușile.

AGATA (*tremurînd de minie*): Nici nu era nevoie să încuiet ușile!

BALDOVINO: Nu spun pentru mine, doamnă. îi spun marchizului, pentru dumneavoastră!

AGATA: I-am spus eu însămi domnului marchiz, care —di altfel — voia... (*il privește cu asprime*) ...să stea de vorbă, acum, cu dumneavoastră!

BALDOVINO: Cu mine? Cu plăcere. Și despre ce anume?

AGATA (*disprețuitoare*): întrebați-vă pe dumneavoastră înșivă!

BALDOVINO: Pe mine însumi? (*Se întoarce spre Fabio ■*) Despre ce-i vorba?

AGATA (*lui Fabio, poruncitoare*): Spune-i!

FABIO: Nu, nu acum!...

AGATA: Vreau să-i spui acum, în fața mea!

FABIO: Ar trebui să așteptăm...

BALDOVINO (*deodată, sarcastic*): Poate că aveți nevoie martori, domnule marchiz!

T

(foarte calm, zîmbind): Nu! Mai mult, domnule marchiz! E vorba de mai mult! De cincisute șaizeci și trei de mii... Așteptați! (*Scoate din buzunarul hainei un portofel și trage din el cinci cartonașe pe care sînt scrise cifrele unui bilanț, trecute pe două coloane, și citește, de pe ultimul cartonaș cifra totală.*) Cinci sute șaizeci și trei de mii șapte sute douăzeci și opt de lire și șaizeci } centime ! Mai mult de o jumătate de milion, domnule marchiz. Mă prețuiți prea puțin!

O: Fie oricît o fi! Nu mă interesează! Puteți să-i țineți și să plecați!

BALDOVINO: Prea vă grăbiți... prea vă grăbiți, domnule marchiz! După cîte se pare, aveți motive să vă grăbiți, dar tocmai de asta trebuie să fiți atent! Căzul e mult mai grav decît vă închipuiți dumneavoastră.

FBIO: Terminați odată! Lăsați acum aerele astea!

BALDOVINO: Ce aere? Nu... (*întoreîndu-se spre Agata.*) O rog pe doamna să se apropie și să mă asculte. (*Apoi, cum Agata s-a apropiat încruntată, rigidă.*) Dacă vă face plăcere să mă numiți hoț, vom putea să ne înțelegem și asupra acestui lucru... Ba aș spune că e bine să ne înțelegem chiar acum. Dar vă rog să luați totuși în considerare că nu e drept, în primul rînd, pentru mine. Iată! (*Le arată cartonașele, ținîndu-le răsfire în evantai.*) Din aceste socoteli — veți vedea, domnule marchiz — rezultă că cele cinci sute și mai bine de mii de lire sînt înscrise ca economii și cîștiguri neprevăzute ale societății dumneavoastră. Dar nu face nimic! Se poate remedia, doamnă! Aș fi putut să le bag în buzunar, doar cu două degete, după ei... (*il arată pe Fabio, Și face aluzia la asociații lui*) ...dacă aș fi căzut în cursa pe care mi-au întins-o printr-un anumit omuleț, necinstit, strecurat în calea mea: domnul Marchetto Fongi, care a venit aici, în dimineața asta... Ah! (*lui Fabio*) ••nu contest că mi-ați întins cursa cu oarecare iscusință ! (*Agatei.*) Dumneavoastră, doamnă, nu înțelegeți Prea multe din astfel de lucruri... Dar mi-au ticluit un anumit viriment de partide, din care trebuia să re-^zulte, în favoarea mea, un excedent pe care l-aș fi putut

J

băga în buzunar, în liniște, sigur că nimeni fi dat seama. Numai că, de-aș fi căzut în cursă pus mina pe bani, cei care-mi ticluiseră viri m-ar fi luat, îndată, ca din oală. (*Lui Fabio*) așa?

AGATA (*cu dezgust, abia reținut, privindu-l pe Fabio nu răspunde*): Ați făcut asta?

BALDOVINO (*numaidecît*): Nu, doamnă, nu trebuie să indignat! Și dacă puteți să-i puneți cu atîta asp această întrebare, băgați de seamă însă, că nu eu trebuie să mă simt prost, pentru că aceasta însă, într-adevăr, prezența acestui om a ajuns de neg portat. Și dacă prezența lui a ajuns de nesuportat I consecință, și a mea devine la fel.

AGATA: A dumneavoastră, pentru ce?

BALDOVINO (*li aruncă o privire de o profundă intensitate ; numaidecît apleacă ochii, tulburat, ca și pierdut*):

Pen că... dacă devin om în fața dumneavoastră... eu... eu n-aș mai putea... ah! doamnă... mi s-ar întîmpla lucruri cel mai trist cu putință: acela de-a nu mai putea ridica ochii ca să înfrunt privirea celorlalți... (*își trece o mU peste ochi, peste frunte, ca să-și revină.*) Nu... haide, haide... Aici trebuie luată repede o hotărîre! (*Cu am răciune.*) Am crezut că voi avea astăzi satisfacția de a trata ca pe niște copii pe acești domni consilieri, pe acest Marchetto Fongi, și chiar pe dumneavoastră, domnule marchiz, care ați greșit închipuindu-vă că puteți prinde în laț un om ca mine! Acum însă mă gîndesc că, dacă ați putut recurge la acest mijloc, de a mă denunța ca hoț, pentru a putea învinge reținerea ei (*o arataf Agata*), fără măcar să țineți seama că această rușine -dt a mă alunga de aici, ca hoț, de față cu cinci străini s-ar putea răsfrînge și asupra copilașului de-abu născut... ei bine, mă gîndesc că, pentru mine, volupt*; tea onoarei trebuie să fie cu totul alta! (*întinzînd lui Fabio cartonașele pe care le-a arătat.*) Luați-le! ale dumneavoastră, domnule marchiz!

FABIO: Ce vreți să fac cu ele?

BALDOVINO: Să le rupeți! Sînt unica dovadă a cinstei Baniș șjinj, jiu casa de fier, pînă la ultima

centim

324

«rivește fix în ochi, apoi, cu putere și cu asprime dispre-
idto^aTe.) Trebuie să-i furați dumneavoastră!

†o (răsucindu-se de parcă ar fi primit o lovitură de bici

tOOVINO: Dumneavoastră! Dumneavoastră, da! BLO: Ați înnebunit!?

†nOVINO: Vreți să faceți lucrurile pe jumătate? V-am d dl hi ă di

†nO

†

demonstrat doar, domnule marchiz, că cerîndu-mi să fiu om de onoare, în mod obligatoriu trebuia să se ajungă la aceasta: fapta urîță ați fi săvîrșit-o dumneavoastră! Furați banii aceștia! Voi trece eu drept hoț — și voi pleca, pentru că, într-adevăr nu mai pot rămîne aici.

†igl0: Dar asta e o nebunie!

4LDOVINO: Nu-i nici o nebunie! Eu judec pentru dumneavoastră, pentru toți. Nu spun că trebuie neapărat să mă trimiteți la închisoare. Nu ați putea face asta! Veți fura numai banii în locul meu.

FABIO (iritat, înfruntîndu-l): Ce spuneți?...

DOVINO: Nu vă simțiți jignit! E doar o vorbă, domnule marchiz. Veți face o figură magnifică. Veți lua pentru o clipă banii din casa de fier, pentru a dovedi că eu i-am furat. Apoi, imediat, îi veți pune la loc, pentru ca asociații dumneavoastră să nu sufere, firește, nici o pagubă de pe urma încrederii pe care mi-au acordat-o datorită dumneavoastră. E clar. Hoțul voi rămîne eu.

AGATA (protestînd): Nu! Asta nu! (Cei doi bărbați — prin joc de scenă — susțin contrariul. Atunci, Agata, ca pentru a corecta — fără însă a șterge — efectul protestului ei:) Și copilul?

BALDOVINO: Dar asta-i o necesitate, doamnă...

AGATA: A, nu! Nu pot, nu vreau să admit așa ceva!

Scena 12

mu CAMERISTUL, CEI 1)10 MAI ÎNAINTE, apoi CEI PATRU CONSILIERI, AIA!!(11KTT0 !'Oin(îl, DOAMNA MADDALENA, DOICA ERISTUL (apărînd în ușa din dreapta, din fund, și anun- F tind): Domnii consilieri și domnul Fongi. (Iese.) O (deodată, foarte deprimă!.): Să amînăm această discuție pe mîine!

325

BALDOVINO (pregătit, tare, sfidînd): Eu sînt hotărît și
gătit chiar de acum.

AGATA: Și eu vă spun că nu vreau, pricepeți!¹ Nu BALDOVINO (extrem de hotărît): Acum, mai mult ca

tocmai de aceea, doamnă... MARCHETTO FONGI (intrînd cu cei patru consilieri),
voie?... E voie?...

în același timp, pe ușa din dreapta intră doamna Maddalena cu pălăria pe cap, și doica, îmbrăcații de gală, înzorzonată, în brațe cu noul născut într-un port-enfant foarte luxos, acoperit cu un văl albastru deschis. Toți îl înconjoară, cu exclamații, felicitări, urări, după cum e situația, în timp ce doamna Maddalena ridică cu grijă vălul pentru a arăta copilășul.

CORTINA

Actul al III-lea

Biroul lui Baldovino. Mobilier bogat, de o eleganță sobră. Ușă în fund, ușă laterală în dreapta.

Scena 1

BALDOVINO, DOAMNA MADDALENA

Baldovino, îmbrăcat în același costum cu care a apărut

În actul întîi, stă întunecat și grav, cu coatele pe

genunchi, capul în mîini, și se uită-n podea. Doamna

Maddalena îi vorbește îngrijorată, de aproape.

MADDALENA: Ar trebui să înțelegeți că nu aveți dreptul ăsta! Nu mai e vorba nici de
dumneavoastră, nici de el, nici măcar de ea, ci de copil... de copil!

BALDOVINO (ridicînd capul și privind-o crunt): Și ce mă privește pe mine copilul?

HADDALENA (îngrozită, dar revenindu-și): Dumnezeule! E adevărat! Dar vă reamintesc ce-ați spus chiar
dumneavoastră despre copil: că răul va fi numai pentru el! Cuvintele astea adevărate s-au întipărit în
inima ficei mele, și acum — trebuie să înțelegeți — o fac să sîn-gereze! Acum cînd ea nu e decît
mamă, numai mamă! Eu, acum, nu mai înțeleg nimic, doamnă! Dar nu-i adevărat! Chiar
dumneavoastră sin- ?ur i-ați spus-o ieri marchizului! JDOVINO: Ce anume?

JOVI ⁵AL

ENA: Că n-ar fi trebuit să facă asta pentru copil!

327

BALDOVINO: Eu? Nu, doamnă. Puțin îmi pasă că d marchiz a făcut asta. Știam că o va face. (*o mai mult plictisii decât dezgustat.*) De altfel, dumneavoastră, doamnă!

MADDALENA: Eu, nu! Eu, nu! Jur!

BALDOVINO: Ba știți! Pentru ce altceva a înființat Societate anonimă?

MADDALENA: Pentru ce? Cred că pentru... pentru a yj de lucru...

*

BALDOVINO: Așa-i! Și pentru a mă îndepărta de ^{ac4g}. Fără îndoială, la început, pur și simplu pentru ^a Fiindcă spera că, avînd aici o mai mare libertate JI vreme ce eu eram ocupat în altă parte — fiica ^{dumne} voastră...

MADDALENA (*întrerupindu-l*): ...nu! Agata nu! El, Sigur că da! A făcut-o poate pentru asta. Dar va pot asj! gura că Agata...

BALDOVINO (*ridicînd brațele și izbucnind*): Ei, Dumnezeu! Cum puteți fi atît de oarbă? Puteți să-mi dați această asigurare — dumneavoastră — mie?

MADDALENA: Acesta e adevărul...

BALDOVINO: Și nu vă înspăimîntă? (*Pauză.*) Nu pricepeți că asta înseamnă că eu trebuie să plec, și că dumneavoastră, în loc să fi venit la mine, trebuia să fi stat lingă fiica dumneavoastră și s-o convingeți că e mai bine ci eu să plec?

MADDALENA: Dar cum? Dumnezeu, cum? Asta e! BALDOVINO: N-are importanță cum! Important e ca eu ii plec!

MADDALENA: Nu! Nu! Vă va opri ea!

BALDOVINO: Vă rog, doamnă, nu mă faceți să-mi pierdf eu capul! Nu mă faceți să-mi slăbească puterea pe cari o mai am, și să nu văd consecințele la care au ajuns l orbește! Băgați de seamă! Am spus: orbește! Și nu *fi* tru că le lipsește inteligența, ci pentru că atunci ci» cineva trăiește, *trăiește și nu se vede*. Eu văd, pentru¹ am intrat aici ca *să nu trăiesc*. Vreți să mă siliți să^{tra} iese? Băgați de seamă! Dacă viața mă recucer orbindu-mă și pe mine... (*Se întrerupe, stăpînîniw cu greutate avîntul de omenie care l-a cuprins, §^l c. In clipele de amenințare îi dă o înfățișare aproape l*

328

^j *roasă; reia calm, aproape nepăsător.*) Vedeți... vedeți... așadar, că eu nu am vrut altceva decât să-i atrag atenția domnului marchiz asupra consecințelor a ceea ce a făcut: adică, voind să treacă drept hoț un om de onoare (nu ^u sînt cel vrednic de onoare, pricepeți? ci acel om pe care *l-a. vrut de onoare, aici*, și pe care am consimțit să-l Întruchipez, ca să-i demonstrez orbirea lui) voind, deci, *să treacă drept hoț un om de onoare, trebuia ca banii să-i fure el*.

NA: Dar pentru ce vreți să-i fure el? ^pentru ca eu să trec drept hoț! : Dar nu poate! Nu trebuie!

DOVINO: Vă spun eu că-i va fura! Se va face că-i va fura. Altminteri, îi voi fura eu de-a binelea!

Chiar vreți să mă siliți să-i fur?

Scena 2

CEI DK MAI ÎNAINTE, MAURIZIO

Maurizio intră pe ușa din dreapta. Baldovino, de cum îl vede intrînd, izbucnește în rîs.

BALDOVINO: Ha, ha, ha, ha! Și tu vii să mă rogi „să nu fac nebunia asta”?

MADDALENA (*grăbită, lui Maurizio*): Da, da, vă rog, domnule Setti, spuneți-i și dumneavoastră!

MAURIZIO: Stați liniștită că nu o va face! Și asta pentru că știe foarte bine că e o nebunie! Dar nu a lui, ci a lui Fabio!

BALDOVINO: El te-a trimis să salvezi situația?

MAURIZIO: Nu! Am venit pentru că mi-ai scris chiar tu să vin.

BALDOVINO: Așa-i, așa-i!... Mi-ai adus suta de lire pe care ți-o ceream împrumut?

MAURIZIO: Nu ți-am adus nimic!

^BALDOVINO: Pentru că ai înțeles — isteț cum ești — că totul nu era decât o ficțiune! Bravo! (*iși*

prinde haina ca ambele mâini și:) Vezi totuși, că mă găsești îmbrăcat de drum —■ cum îți scriam în bilet — îmbrăcat în ace-

329

T

lași costum cu care am venit aici! Unui om de îmbrăcat în felul ăsta — ei? ce spui? — nu-i într-adevăr, decît cele o sută de lire cerute cu îi unui proverbial prieten din copilărie, pentru pleca onorabil... (*Cu un elan neprevăzut, o-prop de Maurizio, își reazimă mîinile pe umerii lui.*) țin foarte mult la această ficțiune!

MAURIZIO (*uimit*): La dracul Ce tot spui?

BALDOVINO (*întorcîndu-se și privind-o pe doamna M_oA_l lena, începe să rîdă din nou*): Și această sărmană doam care se uită la noi cu niște ochi!... (*Cu bunăvoință, „l' voc.*) Vă explic îndată, doamnă... Vedeți, așadar greșeala domnului marchiz (greșeală, doamna a_e foarte scuzabilă și demnă, după mine, de cea mai m_{ar}' compătimire!) constă numai în aceea că și-a închipui» că eu pot, într-adevăr, să cad în cursă. Greșeala nu est» de nereparat. Domnul marchiz se va convinge că, îi_n adus aici pentru o ficțiune care — mărturisesc cin-stit — a început să-mi placă, această ficțiune trebuie să fie dusă pînă la capăt! Pînă la furt, domnii mei — dar nu de-adevărat, ați priceput? — că eu, adică să bag în buzunar realmente trei sute de mii de lire' cum credea el! (Sînt mai mult de cinci sute, doamnă!) Fac aceasta gratuit 1 Chiar și drama pe care o cere acest furt! Și asta numai pentru plăcerea mea! Nu... nu vă fie teamă că pun în aplicare amenințarea pe care am aruncat-o numai așa, ca să-l sperii pe domnul marchiz, că voi lua copilul după trei sau patru ani! Povești! Ce vreți să fac eu cu copilul? Sau, poate, vă temeți de șantaj?...

MAURIZIO: Terminal Destul, Angelo! Nimeni nu se gin-dește aici la așa ceva!

BALDOVINO: Și dacă m-am gîndit eu, de pildă?

MAURIZIO: Îți spun încă o dată să termini!

BALDOVINO: Șantaj nu... dar să duc ficțiunea pînă la capăt, da! Să mă bucur de această plăcere rafinată de a va vedea pe toți speriați, implorîndu-mă să nu mă dau drept hoț luînd niște bani pe care, totuși, cu atîta sîr-guință voiati să mă faceți să-i iau!

MAURIZIO: Dar nu i-ai luat!

330

„OVINO: Te cred!... Pentru că vreau să-i ia el, cu mîi-“ ile l'!“ (*Văzindu-l pe Fabio intrînd — pe ușa din j_{reap}ta — teribil de agitat, chinuit, foarte palid.*) Și-i va lua, vă garantez eu!

Scena 3

FABIO, CKI DE MAI ÎNAINTE

jO (*răvășit, se apropie tremurînd de Baldovino*): îi voi ¹ lua? Deci... — Dumnezeule!—ați lăsat cheile de la casa de fier pe alte mîini? DOVINO: Nu, domnule marchiz. De ce? IO: Dumnezeule!... Și-atunci? Să fi aflat cineva... să fi scăpat vreo vorbă Fongi?

UAURIZIO: Lipsesc banii din casă?

MADDALBNA: Vai de mine! Dumnezeule!...

BALDOVINO: Stați!... Liniștiți-vă, domnule marchiz!... (*își bate haina cu palma, în dreptul pieptului, ca să indice buzunarul dinăuntru.*) Sînt la mine! Aici!

FABIO: A!... I-ați luat dumneavoastră?

BALDOVINO: V-am prevenit, domnule marchiz! Cu mine lucrurile nu se fac pe jumătate!

FABIO: Bine, bine... Spuneți-mi, în definitiv, unde vreți să ajungeți?

BALDOVINO: Nu vă fie teamă. Știam că unui gentilom ca dumneavoastră i-ar fi repugnat să-și însușească — chiar și numai pentru a simula, și doar pentru o clipă! — acești bani închiși în casa de fier, și atunci, i-am luat eu însumi ieri seară.

FABIO: Așa?... Și cu ce scop?

BALDOVINO: Pentru a vă da posibilitatea, domnule marchiz, să faceți mărețul gest al restituirii banilor.

FABIO: Stăruiiți încă în această nebulie?

BALDOVINO: Dar nu vedeți că am luat într-adevăr banii? Dacă nici acum nu faceți cum spun eu, ceea ce trebuie să rămîna încă o ficțiune va deveni un lucru foarte serios, așa cum voiati dumneavoastră.

^pABlo: Voiam... dar nu înțelegeți că acum nu mai vreau!

331

BALDOVINO: Acum vreau eu, domnule marchiz.

FABIO: Ce vreți?

BALDOVINO: Exact ceea ce voiați dumneavoastră. r spus ieri, dincolo, doamnei... (*face aluzie la Agata*) t' am banii în buzunar? Ei bine, îi am în buzunar! ^{C"}

FABIO: Slavă Domnului, că pe mine nu mă aveți în v. nar I

BALDOVINO: Ba vă am și pe dumneavoastră I și pe A neavoastră, domnule marchizi Mă duc la ședința !?" Consiliu. Trebuie să dau raportul. Nu mă puteți' ^{OB} ■ Firește, n-am să scot o vorbă despre excedentul pe ' mi l-a ticluit cu dibăcie domnul Marchetto Fongi ■ voi da satisfacția de a mă surprinde furînd. Fiți si,¹ că voi ști să joc de minune zăpăceala hoțului prins asJ pra faptului. Pe urmă, aranjăm noi totul, aici.,,

FABIO: Nu veți face asta!

BALDOVINO: O voi face! O voi face, domnule marchiz.

MAURIZIO: Dar nu poți trece drept hoț, pentru că așa vrei tu, cu încăpăținare, cînd în realitate nu ești!

BALDOVINO (*hotărît, amenințînd*): V-am spus că sînt hotărît să fur de-a binelea, dacă mai continuați să mă contraziceți !

FABIO: Dar de ce, pentru numele lui Dumnezeu, de ceî Pofitim! Și eu vă rog să rămîneți!

BALDOVINO (*întunecat, cu gravitate, se întoarce și-l privește*): Și cum, domnule marchiz, ați vrea ca eu să mai rămîn aici, acum?

FABIO: Dacă vă spun că regret... regret sincer...

BALDOVINO: Pentru ce?

FABIO: Pentru ce am făcut!

BALDOVINO: Dar nu pentru ceea ce ați făcut trebuie să regretați, domnule marchiz, căci asta-i foarte naturalei pentru ceea ce n-ați făcut!

FABIO: Și ce-ar fi trebuit să fac?

BALDOVINO: Ce? Trebuia să veniți neapărat la mine, după cîteva luni, și să-mi spuneți că, dacă eu mă țineam « angajamentul luat (lucru care nu mă costa nimic)) j¹ că dumneavoastră, de asemenea, voiați să vă țineți o^e angajament (cum era și firesc), mai era cineva aici, fl^{al} presupus de mine și de dumneavoastră, pe care demnitat și noblețea sufletească — așa după cum am prevăzut"

332

impiedicat-o să accepte toată această poveste, ai-atunci, v-aș fi demonstrat îndată cît de absurdă este retenția dumneavoastră de-a aduce aici, pentru a juca P^{ce}st rol, un om de onoare l țin- Da, da! Aveți dreptate! Și, într-adevăr, mi-a fost f-^{4"}i^udă pe el... (*îl arată pe Maurizio*) ...că mi-a adus în un om ca dumneavoastră!

: Greșiți! Gredeți-mă că a făcut foarte bine adu-

țO șt ț

„Indu-mă pe mine! Voiați un om de onoare, dar mediocru, nu-i așa? Ca și cum ar fi fost cu puțință ca un mediocru să accepte o asemenea poziție fără să fie un nemernic! Numai eu am putut s-o accept, eu care „după cum vedeți— pot să nu am nici un scrupul de a mă da drept hoț!

URIZIO: Cum? Pentru ce?

'10 (*în același timp*): Așa, de plăcere? JURIZIO: Cine te silește? Nimeni nu vrea una ca asta!

ADDALENA: Nimeni! Ne-am strîns cu toții să vă rugăm...

BALDOVINO (*lui Maurizio*): Tu, pentru prietenie... (*Doamnei Maddalena.*) Dumneavoastră, pentru copil... (*Lui Fabio.*) Și, dumneavoastră, pentru ce anume?

ABIO: Pentru același motiv, și...

iLDOVINO (*privindu-l în ochi, de aproape*): Și pentru mai care? (*Fabio nu răspunde.*) Vi-l spun eu: pentru că ați văzut efectul, acum, a ceea ce ați făcut. (*Maddalenei.*) Doamna mea! Vreți să mă întrebați ce se întîmplă cu reputația copilului? Dar e o iluzie! El cunoaște... (*îl arată pe Maurizio*) ...prea bine... trecutul meu... Da, poate că viața mea de-acum... așa de nepătată... putea să nu-i facă pe alții să se gîndească la atîtea lucruri triste... întunecate... din cealaltă viață a mea... Dar el... (*îl arată pe Fabio*) ...se gîndește acum la cu totul alte lucruri decît la copil, doamnă! (*Se întoarce și spre ceilalți.*) Nu vreți să țineți seamă de mine? Vă închipuiți că mult am să mai fiu pentru voi numai o lumină? Am și eu sărmana mea carne care strigă l Am și eu sînge la vine, sînge negru, amar de tot veninul adunat din amintirile mele... și mi-e teamă să nu se aprindă! Ieri, n camera de dincolo, cînd domnul acesta... (*îl arată Pe Fabio*) ...mi-a aruncat în obraz — de față cu nobila dumneavoastră fiică — presupusul meu

T

mai orb decît el, mai orb decît toți! — î l il d i

ț

cursă, cu mult mai periculoasă decît prima, și ^B A de zece luni, de cînd stau aici, alături de ea, ^{a,,} ^e Cîț fără să îndrăznesc s-o privesc, mi-o întindea^{î_n!} ^{0:}!" inima mea! S-a folosit de înșelătoria dumneavn copilărească, domnule marchiz, ca să mă facă să prăpastia. Trebuia să tac—pricepeți? — să îngk-⁸,¹ fața ei injuria dumneavoastră, să trec drept hot [!] în fața ei! Iar pe urmă, să vă iau între patru ochi' vă demonstrez că nu era adevărat, și să vă siw'? secret, să continuăm — între noi doi existînd deplin—să jucăm comedia pînă la capăt. Nnig să tac. Carnea mea a strigat! Dumneavoastră...^{!"} neavoastră... tu... mai aveți curajul să mă reți^{nen} Eu zic că pentru a pedepsi așa cum se cuvine carnea as't' bătrînă, sînt poate acum constrîns să fur într-adevj.i
Toți rămîn muți și-l privesc cu spaimă. O pauză. Pe ușa din dreapta intră Agata, palidă și hotărîtă. Se oprește după cîțiva pași. Baldovino se uită la ea, se chinuie să-i reziste, înduioșat și grav; dar privirea îi este înspăimîntată.

Scena 4

AGATA, CEI DE MAI ÎNAINTE

AGATA (*mamei, lui Fabio, lui Maurizio*): Lăsați-măsăvor-

besc singură cu el. BALDOVINO (*aproape bîlbiindu-se, cu ochii plecați*): Nu...

nu, doamnă... Vedeți, eu... AGATA: Trebuie să vă vorbesc. BALDOVINO: E... e inutil, doamnă... Le-am spus lor...^{*1}

ceea ce aveam de spus...

AGATA: Și acum veți asculta ceea ce am să vă spun * BALDOVINO: Nu, nu... vă rog... E inutil, vă asigur... ajunge-

ajunge... AGATA: ...Așa vreau! (*Către ceilalți.*) Vă rog să ne Wfl singuri.

Doamna Maddalena, Fabio, Maurizio ies pe ușa din dreapta.

334

Scena 5

AGATA, BALDOVINO

. N-am venit să vă spun să nu plecați. Am venit ,ă spun că voi merge cu dumneavoastră. naVINO (*are încă un moment de rătăcire; de-abia se kine, apoi spune încet*): Înteleg. Nu vreți să-mi vorbiți ^e ^{co}pil- O femeie ca dumneavoastră nu cere

p

Le face!

ar nu e

fac

^{un} sacrificiu. E ceea ce trebuie să

pO Nu, nu, doamnă! Nu trebuie s-o faceți nici

pentru el, nici pentru dumneavoastră! Și datorita mea

să vă împiedic cu orice preț!

T: Nu puteți. Vă sînt soție. Vreți să plecați? E drept. Vă aprob și vă urmez.

RiLDOVINO: Unde? Vă gîndiți ce spuneți? Fie-vă milă de dumneavoastră și de mine... și nu mă faceți să vorbesc... înțelegeți singură, pentru că eu... pentru că eu... în fața dumneavoastră, nu știu... nu mai știu să vorbesc...

AGATA: Nu mai e nevoie de vorbe. Mi-a fost de-ajuns ceea ce ați spus în prima zi cînd ați venit în casa asta. Trebuia să intru numaidecît și să vă strîng mîna.

BALDOVINO: Ah! Dacă ați fi făcut asta, doamnă! vă jur că am sperat... am sperat o clipă că o veți face... vreau să spun, că am sperat că veți intra... nu pentru că aș fi putut să vă strîng mîna, nu... Totul s-ar fi terminat de-atunci!...

AGATA: V-ați fi retras?

BALDOVINO: Nu! Mi-ar fi fost rușine sa stau în fața dumneavoastră, doamnă, cum mi-e rușine și acum.

■WATA: Și de ce? Fiindcă ați vorbit ca un om de onoare?

BALDOVINO: E ușor, doamnă! Foarte ușor să fii om de onoare, atît timp cît e vorba să salvezi o aparență, înțelegeți? Dacă ați fi intrat să spuneți că nu mai puteți suporta înșelăciunea, eu n-aș fi putut să mai rămîn aici nici măcar o clipă. Cum nu mai pot să rămîn acum.

)^{GAT}A: Așadar, v-ati gîndit...?

^{Uo}OVINO: ...nu, doamnă! Am așteptat. Dar nu v-am văzut intrînd... I-am vorbit marchizului, am căutat

335

T

să-i demonstrez că era cu neputință să pretindă a mine să fiu om de onoare. Cu neputință, nu ț, J mine, ci pentru dumneavoastră ceilalți! De ac buie să înțelegeți că acum — schimbînd chiar voastră condițiile — aceasta devine, în schimb, tință pentru mine! Nu pentru că mi-ar lipsi sau puterea, ci pentru că sînt ceea ce sînt, d pentru tot ceea ce am făcut... Dacă ar fi să iau rolul acesta pe care l-am primit să-l joc... ""

AGATA: Noi am vrut să joci rolul acesta!

BALDOVINO: Și eu l-am acceptat!

AGATA: Dar arătînd de la început care vor fi consecinței și aceasta pentru a-l face pe marchiz să nu le accepte! Ei bine, eu le-am acceptat!

BALDOVINO: Nu trebuia, nu trebuia, doamnă! (Asta-i gre. șeala dumneavoastră!) Deoarece, aici, nu am vorbit niciodată eu! Ci o mască grotescă! Și pentru ce! Pentru că voi toți, toți trei, formați aici o biată umani. tate care suferă în bucurie, sau se bucură în suferințele existenței sale ! O biată mamă, fără putere, care a știut totuși să facă sacrificiul de a consimți ca fiica ei si iubească în afara oricărei legi. Și dumneavoastră, îndrăgostită de un om cumsecade, ați putut uita că acest om era legat, din nefericire, de o altă femeie! Toate acestea vi s-au părut greșeli, nu-i așa? Și-atunci, ați alergat îndată după cineva care să le repare... Și m-ați chemat pe mine, nu? Iar eu am venit și am început să vă vorbesc într-un limbaj sufocant; acela alunei onoare artificiale și împotriva naturii, împotriva căreia dumneavoastră ați avut curajul să vă răzvrățiți! Știam că, pînă la urmă, ceilalți doi nu vor mai putea să accepte consecințele. Omenescul din ei trebuia să se răzvrătească ! Am auzit toate oftaturile mamei dumnf* voastră, și pe acelea ale domnului marchiz. Și m-am bucurat nespus de mult, credeți-mă, văzîndu-i cum p¹¹¹¹ acum la cale această cursă contra celei mai grave dint'ț consecințele pe care eu le-am prevăzut! Adevărat pericol era pentru dumneavoastră, doamnă: ca sa acceptați pînă la capăt! Și le-ați acceptat! Ați P¹¹ să le acceptați pentru că — din nenorocire ! — în "" j neavoastră trebuia ca o dată cu maternitatea să m^a

336

amanta! Iată! Nu sînteți altceva decît mamă. Numai „a eu, *eu nu sint tatăl copilului dumneavoastră*, doamnă? l înțelegeți ce înseamnă asta? ATA: A! Din cauza copilului? Fiindcă nu-i al dumnea-

^A voastră?

„LnoVINO: Nu! Nu! Ce spuneți!... înțelegeți-mă bine! pJumai pentru faptul că vreți să veniți cu mine, copilul devine al dumneavoastră, numai al dumneavoastră și deci mai sacru pentru mine decît chiar dacă ar fi fost al meu cu adevărat! — o dovadă a sacrificiului și a cinstei dumneavoastră!

AGATA: Și-atunci?

„BALDOVINO: V-am spus toate astea ca să vă fac atentă asupra realității mele, doamnă, fiindcă dumneavoastră nu vedeți decît copilul! Dumneavoastră continuați să vorbiți unei măști de tată! 3ATA: Nu, nu... vă vorbesc dumneavoastră, ca om!

ALDOVINO: Și ce știți despre mine? Cine sînt? }ATA: Iată cine sînteți! Acesta! (*Baldovino, aproape anihilat, lasă privirea în podea.*) Puteți ridica privirea, dacă eu pot să vă privesc în față! Fiindcă noi toți, atunci, ar trebui să ne plecăm privirea în fața dumneavoastră, și numai pentru motivul că vă este rușine de greșelile pe care le-ați săvîrșit.

BALDOVINO: N-aș fi sperat niciodată că soarta mi-ar putea rezerva fericirea de-a auzi asemenea cuvinte... (*Se scutură cu putere, ca pentru a se smulge dintr-o vrajă.*) Nu... nu... doamnă... ajunge! Credeți-mă că sînt nevrednic ! Știți că am — aici — mai bine de cinci sute de mii de lire?

M3ATA: Le veți restitui și vom pleca.

BALDOVINO: Ce?!... Ar trebui să fiu nebun! Nu le restitui, doamnă ! Nu le re-sti-tui!

ATA: Atunci vă spun că eu și copilul vă vom urma chiar Și așa...

ALDOVINO: Mă veți urma... chiar hoț fiind?

Cade zdrobit pe un scaun. Izbucnește în plîns și își ascunde fața în mîini.

¹A (*îl privește o clipă, apoi se duce la ușa din dreapta și cheamă*): Mamă!

337

S c e n a 6

MADDALENA, BALDOVINO, AGATA

Doamna Maddalena intră, și văzându-l pe Baldovino plingând, rămîne împietrită.

AGATA: Poți sa le spui domnilor de dincolo că nu mai nimic de făcut aici.

"

BALDOVINO (*ridicându-se brusc*): Nu! Așteptați... Banii (*Scoate portofelul din buzunar.*) Nu dumneavoastră Eu! (*Caută să-și potolească plinsul, să-și vină în fire', nu găsește batista. Agata i-o întinde repede pe-a ei. j?j înțelege gestul care-i unește, în acel plîns, pentru prim» oară; sărută batista, apoi o duce la ochi ținînd-o pe AgatQ de mină. își revine cu un suspin care-l umple de bucurie și emoție, apoi spune.*) Acum știu cum trebuie să]e vorbească!

CORTINA

Să îmbrăcăm pe cei goi

în românește de N. Carandino

T

Personajele

ERSILIA DREI - FRANCO LASPIGA, fost locotenent de marină — Consulul GROTTI — Bătrînul romancier LUDOVICO NOTA — Ziaristul ALFREDO CANTAVALLE - Doamna ONORIA, proprietăreasă — EMMA, femeie de serviciu
La Roma — în zilele noastre [1923].

T

Actul I

Cabinetul de lucru al romancierului Ludovico Nota.

O cameră mare într-un apartament de închiriat, cu mobile vechi, desperechiate, cumpărate de ocazie: unele mai comune, din proprietatea doamnei Onoria, altele aparținînd romancierului. Pe peretele din fund, o bibliotecă mare cu cărți; pe peretele din dreapta, între două ferestre cu perdele vechi, îngălbenite, un pupitru înalt pentru scris în picioare și prevăzut cu un raft, încărcat cu dicționare voluminoase. La peretele din stînga un divan de stil vechi, acoperit cu o stofă înflorată de culoare deschisă, cu dantele prinse în ace pe spetează și pe brațe, poate pentru a ascunde jegul. Fotolii, scaune tapițate, o măsuță cu bibelouri: totul pe un covor vechi și decolorat. La stînga, în primul plan, ușă dînd în vestibul. În perete, o ușă dă spre toaletă. În peretele din fund, alături de bibliotecă, este o ușă cu draperie care dă în camera de culcare a lui Nota. În mijlocul camerei o masă ovală, cu cărți, reviste, ziare, vase de flori, cutii de țigări, statuiete, iar înaintea acestei mese un fotoliu încărcat cu multe perne. Pe pereții din dreapta și stînga atîrnă tablouri fără valoare artistică, dăruite de pictori prieteni. Camera, deși prevăzută cu două ferestre, este mai curînd întunecoasă, aproape în penumbră, din cauza îngustimii străzii și înălțimii caselor din față, care o apasă. Strada este foarte zgomotoasă, iar zgomotele se lasă auzite în pauze,

343

la locurile indicate: hurelul trăsurilor, al căruțelor, soneriile bicicletelor, claxoanele automobilelor, zarva motocicliștilor, pocnete de bici, larmă confuză de voci, strigăte de negustori ambulanți, de vînzători de ziare, vacarmul certurilor populare.

La ridicarea cortinei scena e goală. Cele doua ferestre deschise lasă să intre în oarecare măsură zgomotele străzii. Se deschide ușa de la vestibul și intră cu pălărioara pe cap, cu aerul că nu cunoaște locurile, Ersilia Drei. Este îmbrăcată cu o rochie puțin uzată, albastră, decentă, gen institutoare sau guvernantă. Are puțin mai mult de 20 ani și e frumoasă, dar cum a scăpat de curînd din ghearele morții, e foarte palidă și are o privire pierdută pe care o subliniază cearcănele de sub ochi. Parcurge cu privirea camera, stînd în picioare, în așteptarea cuiva care trebuie să între. Vrea să surîdă despectaco-lul care i se oferă dar, contrariată de zgomotele străzii, încrunță obosită din sprîncene. Ludovico Nota intră în fine, în timp ce-și pune la loc portofelul în buzunarul interior al vestonului. Bărbat frumos, care are încă prestanță, deși a depășit vîrsta de 50 de ani.

Ochi pătrunzători, strălucitori, iar pe buzele încă proaspete, un surîs juvenil. Rece, meditativ, lipsit totalmente de acele calități naturale care stîrnesc simpatie și confidență, incapabil de a simula un minim de căldură de sentiment, se ostenește să

pară cel puțin afabil, dar această afabilitate, care s-ar dori firească și nu este, în loc să liniștească, tulbură și uneori descumpănește pe interlocutor.

LUDOVICO: Iată-mă, în fine! Ia loc, te rog... Doamne, ține-ți r. estrele astea! (*Se repede și le închide.*) Sînt un ade«-rat blestemi Dar dacă nu le deschid puțin, se face»¹ odaie un miros acru de stătut... Case vechi... Darsc«^{a1} te-ți, scoate-ți pălăria!

Ersilia ascultă. Intră prin ușa din fund, purtînd sub braț un schimb de lenjerie de pat de dat la spălat și în mina liberă o mătură, doamna Onoria, aproximativ de 40 ani, mică, vopsită și trîncănitoare.

344

T

.jOBi*- - e poate?

¹ °OVICO (*care nu o aștepta*): Oh! Dumneata erai aici?

°piA (*bolborosind*): Am schimbat rufăria așa cum mi-ați lăsat scris azi dimineață în vestibul.

.pOVICO (*încurcat*): Oh, da!

°gIA (*brusc*): Dar dacă e vorba de... (0 *privește pe*

'Cf. gilia și se întrerupe.) Așteptați, să ne înțelegem, mă duc să las acolo rufele astea...

°jpOVICO: ...nu prea decente.

L-ORIA (*deodată minioasă*): Dumneavoastră îmi spuneți că nu sînt decente?!

(jDOVICO (*străduindu-se să surîdă*): Așa am impresia! De altfel, chiar dumneata simți nevoia să te descotorosești de ele!

°jJORIA: Da, domnule... *de toate*, nu numai de rufe!

UDOVICO (*supărat*): Ce vrei să spui? Lămurește-mă! iRIA (*înfruntîndu-l*): M-aș descotorosi bucuroasă de această domnișoară pe care mi-ați adus-o în casă! Dacă asta vi se pare decent...

LUDOVICO: Te rog să vorbești respectuos, altminteri...

ONORIA: Altminteri, ce? O să vă vorbesc deschis, în fine. Mă duc să las lucrurile dincolo și mă întorc.

Iese în grabă pe ușa vestibulului.

LUDOVICO (*dă să se ia după ea*): Scorpie bătrînă!

ERSILIA (*mîhnită, înspăimîntată, oprîndu-l*): Nu, nu vă rog!

lăsați-mă să plec... LUDOVICO: Ba de loc! Sînt acasă la mine și veți rămîne

aici! WORIA (*reintrînd brusc*): La dumneata? Cum acasă la

dumneata? Ești în cameră mobilată și nu la dumneata.

Și n-ar trebui să uiți că locuiești în casa unei femei onorabile!

UDOVICO: Cine? Dumneata onorabilă! °N0RIA: Da! Eu, domnule! DoviCO: Ești tocmai pe cale să ne-o dovedești!

A: Da, domnule 1 Tocmai **1 Pentru că nu-ți permit**

** -mi aduci femeii în casă. OVICO: Ești mojiacă și obraznică! Măsoară-ți cuvintele!

345

li

T

i_{at}

LUDOVICO: O necioplită, o necioplită care nu-și dă se cu cine are de-a face!

KRSILIA: Sînt o biată bolnavă care în clipa asta i_{es} spital.

LUDOVICO: Nu vă obosiți să dați explicații acestei f_{eit}

ONORIA: Dacă sînteți bolnavă...

Zgomotul unui car greu, încărcat, face să tremure geamurile de la ferestre.

LUDOVIGO: Destul! Nu mă poți opri să cedez locuința

pentru cîteva zile... ONORIA: Ba nu! N-ai dreptul! Camerele ți le-am închiri numai duminică!

LUDOVICO: Și dacă îmi sosește o soră sau o rudă? ONORIA: Să se ducă la hotel! LUDOVICO: Ah! Nu am dreptul să o găzduiesc aici

cîteva nopți? ONORIA: Dar domnișoara nu ți-e rudă! Cui îi spui dumneata gogoșile astea? LUDOVICO: De unde știi dumneata? Și dacă mă duc eu și dorm la hotel? Nu? ONORIA: În orice caz, trebuie să-mi ceri înainte, politicos, permisiunea.

LUDOVICO: Chiar permisiunea? ONORIA: Da, domnule! Și încă politicos! Iar dacă aici se simte un miros de nesuportat, iartă-mă, de ce nu pleci!

Măcar de mi-ai lăsa odăile libere! LUDOVICO: Ți le voi lăsa, fii fără grijă, și încă imediat! Pînă atunci, te rog să o iei din loc. ONORIA: Îmi lași camerele?

LUDOVICO: Peste cîteva zile, da. La sfîrșitul lunii. ONORIA: E perfect! Nu mai zic nimic.

LUDOVICO: Bine ! Atunci pleacă! . J

ONORIA: Uite că plec, uite că plec. Închipuie-ți! Numai»
nimic.

Iese prin vestibul. LUDOVICO: Ia uite ce gaiță ! Vă cer iertare, domnișoara-

Abia ați intrat și imediat această scenă stupida.-BRSILIA: Oh, nu face nimic! Îmi pare rău mai mult ca cauza mea...

346

QVICO: O, nu! Do un an mă lupt cu vrăjitoarea asta!

sînt legat, parcă printr-un coșmar de toate aceste orori, poate că vă imaginați altfel... casa unui scriitor.

JKLIA: Nu! Pentru mine lucrurile astea n-au nici o impor-tanță- Dar e desigur trist că dumneavoastră, cu atîta renume...

gVICO: Vom avea la sfîrșitul lunii un mic apartament liniștit la Macao pe strada Sommacampagna, între grădini. Ne vom duce mîine să-l vizităm împreună, și împreună vom cumpăra mobilier nou; vă veți pregăti singură cuibul.

Doamne, dar pentru mine...

jjDO: O, nu! Trebuie, nu? trebuia să plec de aici! Cu orice preț! Știți, sînt... sînt dintre acei care trebuie mereu să înceapă. Dacă ați ști ce mulțumit sînt că am avut inspirația asta să vă scriu și să încep cu dumneavoastră o viață nouă. Mlaștină; muște; zăduf. Deodată respir! Ce s-a întîmplat? Nimic! A pornit o adiere! Așa e viața mea.

3BSILIA: Nu știu cum să vă mulțumesc într-adevăr...

LUDOVICO: Uite cum... Trebuie să începi prin a zice „îți” mulțumesc, dar nu e cazul, fiindcă trebuie dimpotrivă, să-ți mulțumesc eu ție, că ai acceptat puținul pe care...

ERSILIA: Nu e puțin, e mult! mult! Pentru mine e foarte mult!

LUDOVICO: Pentru tine, poate. Vreau să spun că puținul pe care ți-l ofer îl vei înfrumuseța, îl vei spori...

SRSILIA: Nu moi vorbești așa!)OVICO (*Indrcptînd-o cu un surîs*): „Nu mai vorbești așa”.

SRSILIA: Trebuie să mă obișnuiesc. Dacă ați ști cît sînt de tulburată...

WDOVICO: Tulburată, de ce?

ERSILIA: De acest noroc; evident! OVICO: Asla-i bună! Fiindcă sînt scriitor? ULIA: Fiindcă

povestirea nenorocirilor mele de către ție, actul meu disperat, au putut stîrni atenția, mila...

⁸⁰VICO: Interesul, interesul!

*LIA: ... a unui om ca dumneavoastră (*corectîndu-se deodată, cu un surîs trist*) ...ca tine.

347

F

c^{-v}

LUDOVICO: Da, m-am simțit prins, citind acel zi_{ar} cum uneori, aflînd din întîmplat_e un lucru sau a_a du-
l povestit... simțim deodată, printr-o comoț_e rioară, printr-o simpatie neașteptată, că am găsit să-l
căutăm, germenul... germenul unei nuvele, a¹

roman. ERSILIA: Și v-ați gîndit poate (*ca mai sus*) ...și te-ai c

poate să o scrii...? LUDOVICO: Nu! Înțelege-mă bine! Să nu-ți închipui
fost vorba de o simplă curiozitate de artist! Am
o comparație ca să te fac să pricepi interesul în
pe care mi l-ai trezit... ERSILIA: Ah! Dacă biata mea viață, toate mizeriile
tristețile ei, dacă toate suferințele mele ar servi
la asta...

LUDOVICO: Să mă îndemne să scriu un roman? ERSILIA: De ce nu? Aș fi fericită și mândră... Da,
mândră

(Și surîzînd cu o grație care pare s-o înviorereze, adăugî)

Da, într-adevăr. LUDOVICO (o privește și apoi spune): M-ai dezarmat.

ERSILIA: De ce?

LUDOVICO: Fiindcă, fără să vrei, mă socotești bătrîn. ERSILIA (brusc, rușinată): Eu? Ba nu,
spuneam...

LUDOVICO: Un roman, fetiço, ori îl scrii, ori îl trăiești.

Ți-am spus că m-am simțit imediat „prins”, dar im

pentru a-l scrie; ci pentru a-l trăi! Îți întind brațele.

Și tu, în loc să-mi oferi — știi eu? — gura, îmi întinzi

stiloul să scriu? ERSILIA: Dar e prea repede... LUDOVICO: ...gura... înțeleg... Sau prea târziu?

ERSILIA: Nu...

LUDOVICO (dîndu-și seama de încurcătura pe care o pricinuisese excesiva lui dezinvoltură): Privește
cît de deosebit este ceea ce se petrece în mine și ce se petrece în tine. Eu m-am simțit jignit că interesul
meu pen'j" viața ta ar fi putut fi privit de tine ca o curiozitate* scriitor... Și tu dimpotrivă, ești jignită,
sau cell nu ești încîntată, cînd îți spun că scriitorul, dacă ^{at} - ■•- * — „s ja uor{f nr ca un om sa **spune,:**

g nO

L-ar

nu ești inciuxaia, umu i_v»

vrut să facă operă de scriitor — ca un om, să sp plin de experiență, ca să nu-i zicem bătrîn — ^L. Ji avut
nevoie nici să-ți facă oferta aceea, nici să ^{vie}

țe ia de la ușa spitalului. Fiindcă — dacă vrei să știi — citind ziarul, mi-am imaginat destul de
repede ro-pianul întreg, de la un cap la altul. Ah! Cum? Așa deodată?

• : într-o clipă. Cu abundență de situații, cu o bogăție extraordinară de detalii... O! Ce frumusețe! -

Orientul... vila aceea de lîngă mare, cu terasa ei... tu acolo, guvernantă... fetița care cade de pe terasă.

Concedierea ta... Pe urmă călătoria... sosirea aici... îngrozitoarea descoperire... Tot, tot... așa, fără să te
văd, fără să te cunosc...

rgjLiA: Și cum ți-ai închipuit că eram?... Așa cum sînt? (Ludovico, surîzînd, face semn cu degetul că
nu.) Dar cum atunci? Spuneți-mi! (Ca mai sus.) Spune-mi.

jijjpoVICO: De ce vrei să știi?

ERSILIA: Fiindcă aș vrea să fiu așa cum m-ai văzut tu.

LUDOVICO: Ba nu! Fiindcă îmi plac mult, mult mai mult așa. Vorbesc din punctul meu de vedere.
Nu dintr-al romanului.

ERSILIA: Dar atunci... „romanul” meu l-ai scris despre alta?

LUDOVICO: Firește... Era romanul aceleia pe care mi-o închipuisem.

ERSILIA: Mult deosebită de mine?

LUDOVICO: Altă femeie.

ERSILIA: O, Doamne! Dar atunci nu înțeleg, nu mai înțeleg...

LUDOVICO: Ce nu înțelegi?

ERSILIA: Interesul pe care mi l-ai arătat... cum poate fi pentru mine?

LUDOVICO: Dar pentru cine atunci?

ERSILIA: Păi dacă eu nu sînt aceea... dacă povestea mea, nenorocirile mele... tot ceea ce te-a interesat
citind ziarul... zic eu... Dacă nu te-a interesat pentru mine... dacă le-ai văzut ca fiind ale alteia, care nu
sînt eu...

Rămîne dezorientată, surprinsă.

JOVICO: Ei bine?

Eu atunci pot să plec.

) (rîzînd și luînd-o în glumă): Ba de loc, scumpa Tu, nu! Aceea care va pleca este eroina romanului;
oare nu ești tu! .

T

ERSILIA (*bănuitoare și neîncrezătoare*): Cum nu sînt
Nu mă crezi?

LUDOVICO (*ca mai sus*): Ba da, te cred, te cred! r moment însă vreau să mi te închipui într-o nouă
aceea care va fi, care ar putea fi de azi înainte, cu Și aş vrea ca și tu să-ți imaginezi această nouă vil?
a ta, fără să-ți mai reamintești toate întîmplările trkf pe care le-ai trăit.

ERSILIA (*cu un surîs îndurerat*): Atunci nu voi mai fi j,; aceea, nici aceasta... Voi fi încă una... alta...

LUDOVICO: O alta, da, aceea care poți fi. ERSILIA (*întorcîndu-se spre el, mirată*): Eu?

(*Clătinl_{nj} din cap și cu un gest schițat al mîinilor pe care U ti_n, pe genunchi.*) N-am putut fi niciodată
nimic. LUDOVICO: Asta-i bună! Cum nimic? ERSILIA: Nimic... niciodată... LUDOVICO: Dar ești,
totuși! ERSILIA: Ce sînt?

LUDOVICO: înainte de orice, o fată frumoasă. ERSILIA (*cu tristețe, dînd din umeri*): Frumoasă,
nu,, si

apoi, dacă n-am știut să profit...

LUDOVICO: Ai dreptate... cînd nu știi. Poate din disperare să-ți vină în minte, înainte de a lua o
hotărîre extremă, să te lași să aluneci pe pantă. ERSILIA (*întunecată, întorcîndu-se să-l vadă*): O,
Doamne!...

Ce spui?

LUDOVICO: Nu, nu. Spun acestea fiindcă mi le închipuiam, mi le închipuiam despre „aceea” din
roman. Disperata că nu mai știe ce să facă... într-o seară... privindu-se în oglinda întunecată a camerei
de hotel... o hotărîre bruscă... o tentație nebună... Nu mai are nimic, doar cîteva lire în poșetă... și
hotelierul care cere plata notei... ERSILIA (*uluită, îngrozită*): Dar toate astea nu erau scrise
in ziar?

LUDOVICO: Mi le-am imagi... (*Se întrerupe, surprins,?’ întreabă brusc, aplecîndu-se spre ea.*) Era
cumva a
vărat?

ERSILIA (*ascunzîndu-și fața în mîini și tremurînd de r”?* și dezgust): Da...

4M-u, .

■ 350

: Ah, drace! (*Aproape numai pentru el, în grabă, ctt satisfacție.*) Ia te uită, ia te uită ce bine am ghicit!
(*Avoi din nou îndurerat și plin de grijă.*) Ai coborît în seara aceea în stradă?

(*ca mai sus*): Da... da...

(*ca mai sus*): Și ai fost... cu imul de pe stradă? unul... cu un trecător oarecare?

l (*fără să-și dezvăluie fața*): Și pe urmă... după... nu «știam ce să fac... după... ojpOVIGO (*brusc*):

Cum să-i ceri bani, nu-i așa? (*Și fiindcă Ersilia nu-i răspunde, răspunde el ca și cînd ar ști totul.*) Nu
ți-a dat nimic, nu? Ah, cît e de adevărat! Cît e de adevărat! Și te-a cuprins atunci dezgustul, scîrba de
această încercare zadarnică și urîță... Perfect! Perfecti (*Ersilia izbucnește în lacrimi.*) Nu!... Plîngi? De
ce plîngi acum?... Nu, nu...

Se apropie să o îmbrățișeze, să o calmeze.

ERSILIA (*rîdicîndu-se înjosită, umilită*): Lasă-mă... Lasă-mă

■șă plec imediat...

LUDOVICO: Cum? Ce spui? De ce? ERSILIA: Acum că știi faptul. HJDOVICO: Dar știam deja!

Știam! ERSILIA: Cum știai? UJDOVICO: Fiindcă-mi imaginasem! N-ai văzut? Am avut

intuiția totală a faptului... Și atît de exactă l ERSILIA: Dar mie îmi este așa de rușine!

*în acest moment izbucnește în stradă un vacarm
violent, ca în cazul unui accident. Zgomot de căruțe,
tărăboi, strigăte de amenințare, blesteme, fluierături,
înjurături.*

-UDOVICO: Rușine? Ce fel de ru... (*Se întrerupe pentru a se întoarce spre fereastră.*) Dar ce dracu s-
a întîmplat? ILIA: Strigă. Poate un accident.

Tumultul crește. Se strigă „Ajutor l Ajutori” Doamna Onoria intră alergînd, Inspăimîntată.

: Au călcat un bătrîn, un biet bătrîn; l-au **strivit** zid. Aici sub ferestre!

Aleargă să deschidă una din ferestre. Ludovico și Ersilia se pleacă la cealaltă. Ferestrele fiind deschise, hărmălaia străzii invadează scena pentru câteva minute. Un automobil și o căruță s-au tamponat: automobilul schimbând direcția a strivit de zid un bătrîn, care n-a avut timp să-l evite. Bătrînul e muribund sau chiar mort: e ridicat în mijlocul țipetelor și al învălmășelii și băgat într-o trăsură care pornește în galop spre spital. Scena se reconstituie pentru public din țipetele mulțimii, țipete confuze și fragmentate. Dintre care, după un urlet și primele exclamații de groază, se distinge: „Ah! Doamne-Dumnezeule, ajutor, ajutor!”, se pot auzi replicile următoare: „Săracul!” „Strivit!” „Dați-vă înapoi”. „Uite-l că fuge”. „A fugit”. „Nu, nu, stai!” „A murit”. „E un bătrîn” „Alergați repede.” „Țineți-l bine”. „Strivit!” „A murit”. „Am schimbat direcția, am schimbat direcția!” „Nu! El a venit peste mine”. „Nu e adevărat”. „El este, el este!” „La ocnă”. „Să-l împuște”. „La o parte, faceți loc”. „Nu, nu! Nu e mort!” „O, săracul de el”. „La spital, la Consolazione.” „Mai bine la San Giacomo”. „Pălăria, luați-i și pălăria!” „Bietul bătrîn”. „Asasini, asasini”. Pe scenă agitația mulțimii de dedesubt se repercutază în gesturile și în exclamațiile celor trei privitori de la ferestre.

ONORIA: A murit... A murit! Oh, sărăcuțul... Oh, țineții țineți-l... Vrea să fugă... Ce mutră! Și se mai apără!

L-a strivit ca pe o broască. ERSILIA (*îndepărtîndu-se cu groază de la fereastră*): Doamne, ce spectacol, ce spectacol! LUDOVICO (*reînchizînd fereastra*): Cred că este vreun fu»«' ținător bătrîn. Doamnă Onoria, închide, închide, «rog!

ONORIA: L-au dus! O fi murit!

LUDOVICO: Chiar dacă nu e mort, n-ajunge el viu la spital! ONORIA: Cobor, cobor să aflu! Ah! Ce nenorocire! Ce ne»

rocire!

Pleacă în grabă prin vestibul.

T

LUDOVICO: într-o străduță ca asta, atît de prăpădită, în care în zilele de ploaie nu mai ai unde pune piciorul, este o circulație îndrăcită de trăsuri, de căruțe, de automobile. Și mai fac și negustorie ambulantă. Mai au curajul să mai facă și comerț.

ERSILIA (*după o pauză, cu ochii ficși, Inspăimîntată*): Strada... ce oroare!

LUDOVICO: Dar și ce școală pentru cine scrie! Imaginația se liberează de toate impedimentele vulgare. Ca și cum ar pluti pe nori! Dar există strada, cu oamenii care trec, toate zgomotele vieții: viața altora, străină dar prezentă, care distrage, întrerupe, împiedică, contrazice, deformează... Noi vrem să stăm împreună, să compunem împreună o poveste frumoasă? Ei bine, presupune că eu aș fi fost din întîmplare strivit jos în stradă. Ce ai mai fi făcut tu atunci? Dar ți s-a mai întîmplat ca viața să-ți fie întreruptă de o întîmplare neprevăzută; căderea acelei fete de pe terasă.

Pauză.

ERSILIA (*furată de gînduri, clătînd încet din cap*): Să servești... să ascuți... să nu poți face nimic...

O haină uzată de lucru, care se afîrnă în fiecare seară de un cui în perete... O, Doamne, ce lucru înspăimîntător, să știi că nimeni nu se mai gîndește la tine! În stradă... Mi-am văzut viața. Știu eu, cu senzația că nu mai exist, că era un vis... cu toate lucrurile acelea din jurul meu, cu rarii trecători din grădina aceea din sud, cu pomii... băncile... și nu mai voiam, nu mai voiam să mai fiu nimic.

LUDOVICO: A... nu! Asta... vezi?... asta nu e adevărat? ERSILIA: Cum nu e adevărat? Am vrut să mă omor! LUDOVICO: Da! Da! Dar creînd un întreg roman...

ERSILIA (*din nou întuneată*): Cum, creînd? Crezi că l-am inventat?

LUDOVICO: Nu, nu. Spun în mine, pe care l-ai creat în mine, în mod inconștient, povestindu-ți viața.

ERSILIA: Cînd m-au ridicat din parc... LUDOVICO: Da, și pe urmă la spital. Iartă-mă, cum spui nu mai voiai să fii nimic, de vreme ce deveniai obiectul de compasiune al tuturor cititorilor zguduți

T

de întîmplarea ta din ziar? Tu nu știi emoția care cuprins tot orașul la povestea ta, interesul pe care *

a stltnit-o. Ai o dovadă cu mine!

ERSILIA (*cu o neliniște care se naște din neîncredere*):

ai încă?

LUDOVICO: Ce să am? ERSILIA: Ziarul acela! Aș vrea să-l citesc, aș vrea să citesc. Îl mai ai încă?

LUDOVICO: Cred că da. Cred că l-am păstrat. ERSILIA: Caută-l, caută-l! Și dă-mi-l să-l văd.

LUDOVICO: O nu! De ce vrei să te tulburi din nou? ERSILIA: Arată-mi-l, te rog! Vreau să citesc, vreau să citesc
ce s-a scris l

LUDOVICO: Presupun că au scris ce le-ai spus tu! ERSILIA: Nu-mi mai reamintesc bine ce am spus în acel

moment. Normal, nu? Vreau să-l văd. Caută-l. LUDOVICO: Cine știe unde l-oi fi pus? Cu dezordinea mea...

Lasă... O să-l căutăm mai târziu împreună. ERSILIA: Relata totul, pe larg? LUDOVICO: O! Erau mai mult de trei coloane. Vara, îți

dai seama, ziariștii — când le pică o poveste ca a ta -

o socotesc o pomană! Umplu ziarul cu ea. ERSILIA: Și despre el, despre el ce spuneau?

LUDOVICO-. Spuneau că te înșelase. ERSILIA: Nu la el mă refer... la celălalt. LUDOVICO: La consul?

ERSILIA (*viu contrariată*): S-a scris că e consul? LUDOVICO: Consulul nostru la Smirna. ERSILIA (*ca mai sus*): Oh, Doamnei S-a dat chiar numele

orașului? Îmi promisese că nu-l vor spune. LUDOVICO: O, știi... ziariștii... ERSILIA: Dar ce nevoie era de asta? Faptele nu se schimbau

dacă nu se consemna locul și calitatea persoanei. Dar ce spunea ziarul?

LUDOVICO: Că după căderea fetei de pe terasă...

ERSILIA (*acoperindu-și fața cu mâinile*): Biata mea fetiță!

Biata mea fetiță!

LUDOVICO: S-a arătat de o cruzime feroce... ERSILIA: Nu el! Nevasta lui, nevasta lui!

LUDOVICO: În ziar se spunea că și el... ERSILIA: Oh, nuli Soția lui... O, Doamne!

354

pO: Fiindcă era geloasă pe tine... Ei, mi-o închipui! Un jandarm.

IL: Dar do loc! E mică, slabă, galbenă, acră. Ca o lăniție!

pOVICO: Asta-i bună! Eu știu cum o vedeam? Înaltă, neagră, cu sprâncenele îmbinate; aș fi putut să o pictez l

I: Dar tu o vezi chiar pe dos! Cine știe atunci cum îți închipuiai că sînt eu! Nu, nu; este exact cum ți-o descriu...

OVICO: Da, dar eu aveam nevoie de o femeie zdravănă și mare, fiindcă o vedeam pe fetiță delicată, docilă... LIA: Ce delicată? O, doamne, Mimetta mea?

jjjO: Eu i-am zis Titti.

;B SİLIA: Ce Titti? Mimetta! Mimetta! O floare. S-o fi văzut zburdînd cu picioarele ei dolofane și roze. La fiecare pas îi tremurau pînă și obrajii rotunzi o dată cu bucelele ei de aur! Mă iubea pe mine, numai pe mine!

LUDOVICO: Firește, asta sporea gelozia mamei.

ERSILIA: Mai ales! De asta mai ales era geloasă! Și ea a fost, știi... care... când a venit celălalt în croazieră.

LUDOVICO: Locotenentul de marină?

ERSILIA: Da, ea, ea a creat în jurul meu în acea noapte, dinadins, vraja care trebuia să mă piardă, eram singură, ca beată, în mijlocul palmierilor... Oh, miresmele... miresmele acelea...

LUDOVICO: E frumoasă, e frumoasă povestea ta, fiindcă miroase a mare, a soare, a nopți orientale!

ERSILIA: De n-aș mai fi trăit-o...

DOVICO: Din cauza acelei scorpії... îmi închipui! Da, avea perfidia, îți dai seama, perfidia oamenilor care n-au gustat niciodată fericirea. Și ea știa că această fericire pregătită viclean pentru altul, va fi repede ispășită prin cea mai mare dezamăgire... Oh! într-adevăr magnifici

3ILIA: Dacă ai fi văzut-o... Maternă 1 El mă ceruse formal în căsătorie de la ea și de la consulul căruia îi fusesem încredințată. Oh! Toate amabilitățile... Și apoi, după ce a plecat el... Doamne, cum e posibil să se schimbe cineva deodată, să treacă de la o extremă la alta? Mizerii necurmăte; nimic nu mai era bun din ceea ce

23»

355

T

faceam; umilințe de fiecare clipă și la nesfârșit -ț năuită de nenorocire...

LUDOVICO: ...pe cînd tocmai ea te trimisese în oraș perit
nu știu ce serviciu...

ERSILIA (*Înlocîndu-se brusc, impresionată și contrariat* Cine a spus asta?

!'

LUDOVICO: Era scris în ziar... ERSILIA: Și asta?

LUDOVICO: Le-ai spus-o tu, probabil. ERSILIA: Nu!... Eu nu-mi reamintesc... nu cred...

LUDOVICO: E posibil atunci să mi-o fi închipuit eu? poate o fi inventat-o ziaristul pentru a da mai relief cruzimii acestei concedieri bruște, fără măca să-ți plătească drumul la întoarcere... Asta e adevărat? ERSILIA: Asta da! Asta da!

LUDOVICO: Ca și cum ar fi trebuit să le plătești tu fatal

ERSILIA: Și m-a amenințat într-adevăr! Și ar fi făcut plă_n.

gere contra mea dacă nu s-ar fi temut că ies la iveală unele lucruri...

LUDOVICO: Pe socoteala ei?... Ah! Prin urmare vezi că e adevărat?

ERSILIA (*tulburată*): Nu... nu vreau... nu vreau să vorbesc, Sînt supărată chiar că s-a scris despre faptul că m-a trimis să fac cumpărături. N-aș vrea să mă mai gîndesc acum la nimic din cele ce s-au petrecut. Mă gîndesc la călătoria de întoarcere pe vas, la ceea ce am suferit. Și sînt sigură că micuța moartă s-a îmbarcat cu mine, ca să nu rămînă acolo cu părinții ei răi... Am impresia că am pierdut-o, în seara în care am coborît din hotel

pentru... LUDOVICO: Dar imediat ce ai sosit aici, iartă-mă, nu te-a'

dus să-l cauți? ERSILIA: Unde? Nu-i știam adresa, li scriam la post restant;

M-am dus la Ministerul Marinei. Mi s-a spus că nu ntf

era în serviciu. LUDOVICO: Dar trebuia să-l regăsești, ca să-ți dea socotea

de înșelăciunea, de crima pe care o comisese față

tine.

ERSILIA: N-am știut niciodată să mă fac prețuită. LUDOVICO: Îți promisesse să te ia în căsătorie.

356

eram zdrobită. Cînd mi s-a spus că era în ajunul punții, emoția acestei trădări atît de crude, atît de pgașteptate, a fost atît de puternică, îneît m-a distrus, jvju-mi mai rămăseseră nici măcar două lire în poșetă; și... să apari ca o cerșetoare... (*își duce batista la ochi. 'Apoi privind în gol.*) în grădină, strîngînd între degete pastilele de otravă, mă gîndeam la fetiță și-mi dam curaj la gîndul că deși o pierdusem cu o seară înainte, mă voi duce să o regăsesc...

OVICO: Haide, lasă, lasă! Nu mai trebuie să te gîndești la lucrurile astea acum! Curaj!

rgILIA (*după o tăcere, ca un surîs trist*): Da, dar cel puțin. •• col puțin fă-mă să devin aceea l

OVICO: Care aceea?

: Acea pe care ți-ai închipuit-o. Doamne, dacă am fost cel puțin o dată ceva, așa cum îmi spuneai, vreau să fiu eu în romanul tău, eu eroina ta, dar așa cum sînt. Am impresia că mă înșeli, iartă-mă, dacă trebuie să creezi o altă femeie. jjDOVICO (*rîzînd*): Draga mea! Ți se pare că ți s-ar lua ceea ce este al tău, nu-i așa?

1SILIA: Ei, da! Că mi se fură povestea... viața! Eu care nu mai voiam să o trăiesc. Eu care am suferit din pricina ei pînă la disperare, iartă-mă, am dreptul, mi se pare, să trăiesc cel puțin în povestea pe care o vei scrie și care va fi frumoasă, frumoasă, ca celălalt roman al tău pe care l-am citit... Stai... cum îi zice?... Ah! *Exclusa*... Da, *Exclusa*. LiOVICO: *Exclusa*? Ah, nu, scumpa mea! Te înșeli. *Exclusa* nu

este un roman al meu. ⁵¹LIA (*înmărmurită*): Nu e al tău? ¹DŌVICO: Nu.

⁵¹LIA: Uite, vezi! Credeam...

^QOVICO: E de Pirandello, un scriitor pe care nu pot să-l sufăr.

A (*mortificată, își acoperă fața cu mina*): Oh, Doamne. JOVIGO: Dar nu, nu. Nu te preocupa. Ai confundat, atîta tot. (*Ersilia cu miinile la ochi, începe să plîngă.*) Cum, e-adevăratelea? Plîngi? Haide! Nu cumva crezi că ă simt jignit că mi-ai atribuit un roman prost pe care ^{nu} l-am scris eu?

357

T

i... Nu din cauza asta... toate sînt așa î_n ^{17h}f
mea..

Se aud bătăi dinspre vestibul.

Cine-e acolo? Intră!

lese prin ușa de la vestibul.

ridicol de

- îmi

imi

ur.

LUDOVICO:

*Intră doamna Onoria, numai miere și
înduioșată.*

ți voie? (*Caută cu ochii pe Ersilia.*) Und *nine* surprinsă, *văzînd-o cum își șterge lacrimii apoi își
împreună mîinile, cu un gest de compătimit*⁴ Oh, plîngi?

LUDOVIGO (*stupefiat, neînțelegînd această schimbare*

așteptată): Ce s-a mai întîmplat? ONORIA: Ați fi putut să-mi spuneți, ce Dumnezeu, că dom.

nișoara era aceea din ziar. Domnișoara Drei, Ersilij Drei, nu-i așa? O! Sărăcuța, săracuța! Sînt atît

mulțumită să vă văd vindecată și să vă găsesc aici,, LUDOVICO: Dar, mă rog, de unde-ai aflat

dumneata? ONORIA: Ei, asta-i bună! N-am citit în ziar? LUDOVICO: Nu! Cum ai știut că era vorba

despre ea? ONORIA: O! Fiindcă a venit, uite (*îi întinde o carte k*

vizită), ziaristul care a scris toată povestea. LUDOVICO: Aici?

ERSILIA (*tresare, tulburată*): Ziaristul? LUDOVICO: Și ce vrea de la mine? ONORIA: Zice că are
de cerut lămuriri urgente de la domnișoara.

ERSILIA (*ca mai sus*): Lămuriri? LUDOVIGO: Destul! Acuma gata! ERSILIA (*din ce în ce mai*

tulburată): Ce lămuriri? LUDOVICO: Și cine i-a spus că domnișoara se află aici! ONORIA-. De unde

să știu eu? ERSILIA: Eu nici atîta. Nici nu știam măcar cînd am v

cu el, că voi veni aici... la dumneavoastră... LUDOVICO (*aproape ca pentru sine*): Ah! Am înțeles,

înțeles. A vorbit desigur palavragiul ăla. ^{mXrf}-lia.) Ce vrei să faci? Vrei să-l primești? ERSILIA: Eu

nu... eu nu știu ce... ce lămuriri

dau. LUDOVICO; Merg eu să văd despre ce e vorba.

358

•ORIA: O, biata fetiță, dacă ai ști cît am plîns, cit am

¹ plîns citînd în ziare toată povestea dumitale! IIM (^{cu} *mare anxietate, fără să-i dea ascultare, privind
spre ușă*): Ce mai vor de la mine acum?

•RIA: Poate... cine știe...

oglLIA (*cu disperare*): O, Doamne, nu mai pot rezista la alte emoții.

NORIA: Te simți rău?

ILIA: Da. Foarte. Aici. (*Arată pieptul.*) Mă înăbuș. M-au salvat dar cine știe ce rău mi-a rămas aici.

Nu pot nici măcar să mă ating. Și apoi la rinichi am niște junghiuri dese de tot. (*Se agită și geme.*) Oh,
Doamne!

Brusc se aude din stradă glasul obraznic al unei flașnete.

orbit

(*Către *trebuie*')

Desfă-ți șireturile. ERSILIA: Nu, nu. (*Jignită de muzica flașnetei.*) Te rog fă-l

să plece.

■KORIA: Da, imediat. (*Bagă mina în buzunar ca să-și ia portofelul.*) Imediat! (*Aleargă la fereastră,
o deschide, cheamă cîntărețul ambulant, îi face semn să se ducă. Dar acesta continuă să cînte și*

atunci ea aruncându-i un pumn de bani îi strigă.) Sînt bolnavi aici! (*Și repetă gestul.*) Pleacă de aici! (*Muzica încetează dintr-o dată. Ea închide fereastra și revine la Ersilia.*) Uite, s-a făcut, s-a făcut! Ascultă ce-ți spun. Desfă-ți corsetul. Nu. Cum? E nevoie să mă țină tare... Mi-e atît de teamă că nu durează nici asta... : Ce anume? : Sînt atît de disperată, dacă ai ști... atît de disperată... nu mă mai pot stăpîni... Corsetul (*îl scoate*) nu-l mai suport.

Se aude din vestibul vocea lui Ludovico invitînd pe cineva să intre.

P^{Do}VIGO: Nu, nu, înainte. Intrați.

Intră ziaristul Alfredo Cantavalle, urmat de Ludovico. Cantavalle e un tînăr napolitan care dorește atît de mult să fie elegant, încît poartă și monoclu. Dumnezeu

359

T..

știe cu cît chin. Băiat cumsecade. Frunte îngustă păr abundant, dar dezordonat ca al unui școlai Figură prelungă, grosolană, roșcovană, pulpe femeie pe care pantalonii fac imediat cute.

de

CANTAVALLE: Îmi dați voie? Scumpa mea domnișoară mă recunoașteți?

LUDOVICO (*prezentîndu-l*): Ziaristul Alfredo Cantavalle) ERSILIA: Da, îmi reamintesc.

CANTAVALLE: M-a recunoscut! (*Observînd pe Onoria.*) s-doamna? Rudă?

LUDOVICO: Nu. E proprietăreașă. CANTAVALLE: Îmi pare bine, doamnă (*se înclină*) fi știam că domnișoara nu are nici o rudă... Am că a fost adineauri un accident grav în stradă. LUDOVICO: Da, un biet bătrîn. ONORIA: Chiar aici sub ferestre. E groaznic! CANTAVALLE: A murit. ONORIA: A murit? A murit într-adevăr? CANTAVALLE: Înainte de a sosi la spital. ONORIA: Și cine era? CANTAVALLE: Nu se știe încă. (*întorcîndu-se spre Ersilia.*) Domnișoară, îngăduiți-mi să mă bucur că ați scăpat de pericol, să mă bucur nu numai pentru dumneavoastră ci puțin și pentru mine, de norocul pe care l-am avut și care a fost și în folosul dumneavoastră, acela de a îi mișcat — prin intermediul biete mele proze, careva povestea viața — inima unui scriitor celebru. (*h Ludovico.*) Dar, măiestre, prietenul dumneavoastră spune prostii: ați comis cea mai frumoasă faptă din viața dumneavoastră. (*întorcîndu-se din nou spre Ersilia.*) Și nu vă puteți închipui, domnișoară, plăcerea pe care am avut-o...

ERSILIA: Da, într-adevăr, a fost pentru mine un mare noroc LUDOVICO: Să lăsăm asta...

CANTAVALLE: Nu, maestre! Din mai multe motive 1 un noroc că putem avea acum mărturia dumneavoaș : Vi se pare puțin? Mă explic imediat... Dacă pot^{*0} în fața doamnei...

Aluzie la doamna Onoria.

360

W''

,plA (*contrariată*): Plec numaidecît, însă... **băgați de ' geamă** că domnișoarei îi e cam... pOVICO: Te simți rău? oJtfA: Se simte foarte rău. oVICO: Ce ai?

Nu știu... nu știu. Sudori reci... Am aici un junghi... Ascultă ce-ți spun: vino cu mine dincolo...

Arată ușa din fund.

Nu, nu...

Ba da, ai să te odihnești puțin...

): Du-te, du-te, dacă te simți atît de rău. .: Te vei întinde puțin In pat. k: Nu, mulțumesc. Lasă-mă.

Pentru moment mai pot

rezista.

CNTAVALLE: Acestea sînt — se știe prea bine — consecințele otrăvirilor. Dar veți vedea acum că, îngrijindu-vă...

LUDOVICO: Și liniște...

RIA: Eu sînt la dispoziția dumatăle, fetița mea. Cere-mi ajutorul fără să te jenezi. Dacă ai nevoie de ceva, mă chemi.

ERSILIA: Vă mulțumesc, doamnă! ONORIA: Atunci, eu mă retrag... CANTAVALLE: Respectele mele, doamnă. ONORIA (*plecînd, cu voce înceată către Ludovico*): Nu o puneți să vorbească prea mult. Cruțați-o! Nu vedeți cum arată, biata de ea!

Iese prin ușa vestibulului. Ludovico închide ușa.

CANTAVALLE: Sînt dezolat că v-am deranjat. LUDOVICO (*plictisit*): Vă rog, scumpe Cantavalle, grăbiți-vă. CANTAVALLE: Două minute, două minute, scumpe maestre! LUDOVICO: Dar în definitiv, se poate ști ce dracu mai vrea și acest consul!

ERSILIA (*tresărind, apoi îngrozită*): Consulul? WDOVICO: Consulul, da! (*Către Cantavalle.*) Trebuie pus la locul lui.

Cum? El e aici?

TAVALLE: Aici, da. A venit ieri la ziar, domnișoară, și a făcut un scandal de pomină. ILIA (*către sine, disperată*): Oh, Doamne, Doamne!

361

T

LUDOVICO: Spune-mi, te rog, și ce vrea să dezmință?

CANTAVALLE: Vrea să dezmință tot!

ERSILIA: Iată tot răul pe care nu-l doream și pe care mi promis să nu-l faceți.

CANTAVALLE: Rău? Ce rău? ERSILIA: Ei, da, ați tipărit numele orașului și titlul p_{ers}nei.

LUDOVICO: Deci o dezmințire generală? Și cam în ce t

meni? CANTAVALLE: Iertați-mă, maestre, răspund domni

Numele lui, duduie, numele lui adevărat, nu a LUDOVICO: Dar ai făcut foarte bine că l-ai demasc

CANTAVALLE: Nu... Eu am spus pur și simplu „Consuli nostru la Smirna”. Cum vreți ca publicul cititor să ști

cine este consulul nostru la Smirna? Nu știam nici măcar eu; așa cum nu-l știu nici acum. Îmi puteam închipui orice, afară de sosirea lui, picînd ca din cer la redacție.

ERSILIA (*din nou către sine, disperată*): Doamne, Doamne... LUDOVICO: A venit deci, dinadins, la Roma, special pen-

tru asta? CANTAVALLE: Nu, nu special. A venit din cauza morții

fetei — pe care noi am relatat-o — și fiindcă soția lui —

spune el — e ca nebună. Nu mai poate să rămînă acolo

unde s-a întîmplat accidentul... și e de înțeleș! ERSILIA: Da... așa spunea, așa spunea...

CANTAVALLE: în fond a venit să ceară un transfer; Înțelegeți?

A citit ziarul (*își sărută vîrfurile degetelor*) și — catastrofă,

dragă maestre! LUDOVICO: Dar de ce? CANTAVALLE: Cum de ce? El are o poziție oficială deosebit

de delicată de apărat. Vă dați seama? E consul! Ne-a

amenințat că va intenta ziarului un proces de calomnie. LUDOVICO: Un proces? Dar ce-ați spus în ziar, la urma

urmei, despre el? CANTAVALLE: Un sac de minciuni — spune el — împotriva

lui! ERSILIA: Eu nu știu nici acum ce ați scris despre el,

nevasta lui, despre nenorocirea aceea... CANTAVALLE: Pot să vă jur, domnișoară, că am scris fidelitate numai cele ce mi-ați spus dumneavoaș

362

tră-

Îsjiți mai mult, nici mai puțin. Cu căldura, desigur, a emoției pe care am resimțit-o, dar fără să modific cu o iotă nici faptele, nici datele. Vă puteți da seama, de altfel, singură de acest lucru, citind ziarul.

jjpOVICO (*umblind între hlrțiile de pe birou*): Trebuie să-l ara... trebuie să fie pe-aci.

,TAVALLE: NU-L mai căutați, scumpe maestre. Vi-l trimit eu. (*Către Ersilia.*) Vă rog să apreciați, domnișoară, grija pe care v-o port. Am venit aici ca să știu ce măsuri am de luat față de reclamația și de amenințările acestui domn.

IA (*ridicându-se, cu un spasm convulsiv de minie și de indignare, spune printre dinții strânși*): Dar el n-are nimic de reclamat, nimic de amenințat!

QANTAVALLE: Atunci, cu atât mai bine! Cu atât mai bine!

İRSILIA (*prăbușindu-se în fotoliu*): Doamne, cât de rău mă simt! Cât de rău mă simt!

Cuprinsă brusc de un plins puternic, agitată de frisoane și cu gemete care par uneori pricinuite de rls — leșină.

LUDOVICO (*alergînd spre ea, împreună cu Cantavalle, prevenitor, susținînd-o, liniștind-o*): Ersilia ! Ersilia! Nu!

CANTAVALLE (*ca mai sus*): Domnișoară! O, nu ! Vă rog! Păstrați-vă calmul!

LUDOVICO: Ce ai? Nu! Nu mai plînge așa!

CANTAVALLE: Nu aveți nici un motiv, domnișoară! JDOVIGO: Oh, Doamne! Leșină! Chemați-o pe doamna.

CANTAVALLE (*aleargă spre vestibul*): Doamnă, doamnă!

LUDOVICO (*strigînd*): Doamna Onoria! WTAVALLE: Doamna Onoria! Doamna Onoria! (*Iese.*)

LUDOVICO: Nu, nu, Ersilia! Doamne! Fii cuminte, fii cuminte ! Nu s-a întîmplat nimic!

Intră Cantavalle cu doamna Onoria, care poartă în mînă un flacon de săruri.

IN^oRIA: Iată-mă-s! Iată-mă-s! O! Biata fetiță! Ridicați-i capul. Așa! Așa! Biata fetiță! (*Ii dă să respire sărurile.*) V-am spus să n-o faceți să vorbească, să n-o tulburați!

JNTAVALLE: Uite că-și revine l ^DOVICO: Trebuie s-o ducem în pat, dincolo.

363

T

ONORIA: Așteptați o clipă.

LUDOVICO: Ersilia!

ONORIA: Haide, haide fetița mea! Toate au trecut! Tv. că-te! " nidi_

LUDOVICO: Ține-te, Ersilia! Curaj! CANTAVALLE: Nu e nimic, nu e nimic, domnișoară! ERSILIA (*cu o voce aproape veselă, cu mirare cop*

Ahl Doamne, am căzut?!

LUDOVICO: Nu, n-ai căzut, dar mi-ai pricinuit o ERSILIA: N-am căzut? LUDOVICO: Iți spun că nu!

ONORIA: Încearcă, încearcă să te ridici în picioare. LUDOVICO: Uite așa. Încet, încetișor. ERSILIA: De ce?... Am avut impresia unei căderi... as

dintr-o dată, nu știu, parcă aș fi devenit de plumb...

(*Privirea ei se oprește la Cantavalle; deodată, cum a zărit, are un fel de groază nervoasă și se ridică brusc.*)

Oh! Doamne, nu, nu...

Șovăie și dă să cadă. Ludovico și Onoria o susțin simultan.

LUDOVICO: Haide, Ersilia, spune ce ai? Ce-i cu tine? ERSILIA (*iși revine și la vederea lui Cantavalle încearcă să*

fugă.): Afară! Afară! ONORIA (*ca mai sus*): Da, afară, mergem, ne ducem dincolo.

O conduce împreună cu Ludovico spre ușa din fund.

LUDOVICO: În pat, da... Te susținem noi...

ONORIA: Încet, încet. Vom sta împreună. Ai să te întinzi puțin!

LUDOVIGO: Puțină odihnă și totul se va sfîrși. ERSILIA: Nu mai pot să văd, nu mai pot să aud nimic-ONORIA (*în fața ușii către Ludovico*): Rămîneți aici, rămîneți aici. Am eu grijă!

Iese cu Ersilia prin ușa din fund. LUDOVICO: Cred că ar fi timpul să fie lăsată în pace nefericit* asta.

CANTAVALLE: Mie mi-o spuneți, care sînt atît de îndurerați scumpe maestre! Dar asta nu-i nimic! Mai este încă u lucru grav pe care domnișoara nu-l știe! LUDOVICO: Altceva?

364

itfTAVALLE: Ei da! E mai bine sa fiți prevenit. Consulul ' a venit personal să mi-o spuie la redacție.

pOVICO: Dar trimiteți-l la dracu pe consulul ăsta!

jTAVALLE: Așteptați puțin! N-ar trebui să mă laud singur, dar efectul reportajului meu a fost într-adevăr colosal. Se pare că logodnica tinerelului, indignată de trădarea domnișoarei Drei, nu mai vrea să-l ia în căsătorie, înțelegeți?

pOVICO: Ah! într-adevăr?

OTAVALLE: Colosal, ca efect, nu?... Cu atît mai mult cu cît odată descoperită toată povestea, nu numai logodnica s-a indignat, ci se pare că s-a născut remuș-carea și în el, în tinerel, vă dați seama? Emoția generală a sinuciderii povestită de mine... Și-a pierdut capul!

LODOVICO: Ofițerul de marină?

CANTAVALLE: El! Se numește... un moment... Laspiga mi separe! Și-a pierdut capul complet! Consulul mi-a spus-o.

LUDOVICO: Dar el de unde o știe?

CANTAVALLE: Se pare că de la tatăl logodnicei, care s-a dus să-l caute la Ministerul de Externe și i-a spus-o.

LUDOVICO: Frumoasă încurcătură!

CANTAVALLE: O da! Chiar și pentru dumneavoastră, maestre, care vă aflați în miezul ei.

LUDOVICO: Pentru mine?

CANTAVALLE: Da, și parcă pentru mine, nu? Nu sînt amenințat și eu cu un proces de calomnie?...

LUDOVICO: Dar acest tată al logodnicei?...

CANTAVALLE: Face pe dracu-n patru fiindcă fata lui s-a indignat în primul moment, da, dar pe urmă — înțelegeți, în preajma nunții — plîsete, zvîrcoliri, disperări — zăpăceală mare... Și cum consulul a cunoscut pe acest Laspiga la Smirna, unde o avea pe domnișoara ca guvernanta... 'OVICO: S-a dus la el să-i ceară informații?

CANTAVALLE: Așa se pare!

JQVICO: Ne putem înagina ce informații i-a dat! O acuză Și de moartea fetei!

In acest moment, din vestibul, prin ușa rămasă deschisă, se precipită In scenă exaltat, agitat, ieșit

365

din minți, cu paloarea și cu tremurul nervos al unui om care de alitea nopți nu doarme și aproape și-a pierdut capul, Franco Laspiga.

Are 27 de ani, c blond, înalt, zvelt, îmbrăcat cu eleganță.

FRANCO: Pot să intru? Iertați-mă. Ersilia? Unde e? Unde?

E aici? Unde e? LUDOVICO (*surprins ca și Cantavalle de neașteptata sosire*).

Dar cum? Cine ești dumneata? FRANCO: Sînt Franco Laspiga. Acela pentru care... CANTAVALLE:

Ah! Domnul Laspiga! Uite-l și pe el a.ici! LUDOVICO: Cum ați ajuns aici? FRANCO: Am fost la spital; era plecată. Am alergat la zi

de unde am aflat... (*Se întrerupe pentru a se adresa lui*

Cantavalle.) Vă cer iertare; dumneavoastră sînteți

scriitorul Ludovico Nota. CANTAVALLE: Nu eu. Dumnealui! FRANCO: A! Dumneavoastră

sînteți? LUDOVICO (*foarteplectisit*): Da! Eu! Dar nu știu cum se face

— văd că toată lumea e informată... CANTAVALLE: O ! Maestre, dumneavoastră uitați cine sînteți!

LUDOVICO (*cu necaz, ridicînd brațele*): Vă rog, vă rog! CANTAVALLE: Gestul dumneavoastră

a făcut mult zgomot! FRANCO (*zăpăcit, confuz*): Ce gest? Doamne, lămuriți-mă.

Prin urmare ea nu e aici? LUDOVICO (*aproape năvălind spre Cantavalle*): N-am de loc

de gînd să o expun în fața publicului și să mă expun și

eu odată cu ea!

CANTAVALLE: Ba, de loc! Ce spuneți? LUDOVICO (*frumos*): Spun că m-am săturat de tot scandalul

ăsta. Domnișoara — poți să mă crezi, te rog, — nue

aici decît de aproape un ceas! FRANCO: Ah! E aici? Și unde? Unde e? LUDOVICO: M-am dus și am luat-o la ieșirea din spital. 1^u,

știa unde să se ducă și i-am oferit ospitalitatea cas

mele, hotărît să merg să mă culc la hotel în seara as ■ FRANCO: Vă sînt foarte recunoscător.

j

LUDOVICO (*in culmea miniei, explodînd*): Recunoscător,
de ce mă rog? Fiindcă nu mai sînt tînăr? Din ca

366

asta îmi sinteți recunoscător? Și în primul rînd, ce
căutați aici? ih'HCO: Eu? Să repar, domnule, să repar ce-am făcut!

Sa mă arunc la picioarele ei și să-i cer iertare! -iHTAVALLE: Bravo! Asta da! E o atitudine
cavalerească! jipOVICO: Am impresia că ați fi putut să vă gîndiți înainte
la așa ceva!

: Aveți dreptate, da, nu m-am gîndit, am vrut,

am vrut să uit... Am lăsat să treacă zilele... Dar unde

este ea? l*] aici? Lăsați-mă să o văd! CO: Dar n-aș vrea ca în această clipă... : Nu! Lăsați-mă să
vorbesc cu ea, vă rog... CANLLE: Ar fi mai bine poate să o prevenim... LUDOVICO: E în pat.

IANTAVALLE: Fiindcă poate bucuria... FRANCO: Dar e încă bolnavă? încă bolnavă? LUDOVICO:

A leșinat, chiar adineauri... CANTAVALLE: Și atunci, înțelegeți, emoția ar putea... FRANCO

(*vorbind fără șir*): Nu mă gîndeam, nu credeam

că visul acela... Doamne... ce sfîrșit... Viața mea sfî-

rîmată dintr-o dată... Strigătele vînzătorilor de ziare...

M-am simțit apucat și zvîrlit la pămînt... Țipete...

țipete... Logodnica mea, tatăl ei, mama... pînă și locatarii de pe scară... Am alergat la spital... Nu'mi s-a
îngăduit s-o văd... Ce rău, ce rău le-am făcut tuturor?

Văd lumea întreagă plină de răul pe care l-am făcut.

Mă simt strivit. Trebuie să repar, trebuie să repar... CANTAVALLE: Sigur, sigur. Bravo! Nici nu
trebuie altceva.

E cea mai bună soluție și sînt fericit că s-a găsit, dragă

maestre! Fericit!

t Onoria deschide in această clipă ușa din fund, ridică k brațele in sus, făcîndu-le semn să tacă. închide apoi ușa și
înaintează.

RIA: Tăceți, tăceți, pentru Dumnezeu! A auzit tot!

^NCO: Și că eu sînt aici?

}RIA: Da, și tremura toată! Amenință să se arunce pe fereastră dacă intrați dumneavoastră. C: Cum?
De ce? Nu mă iartă?

T AVALLE (*simultan*): Cum asta? Ar fi trebuit, dimpotrivă...

367

T

ONORIA: Nu! E un înger! Zice că nu vrea.

LUDOVICO: Ce nu vrea?

ONORIA (*către Franco*): Zice că trebuie să vă întoarceți
logodnica dumneavoastră!

FRANCO (*brusc, puternic, notării*): Nu! S-a sfîrșit! S-a sf.
șit totul cu ea.

ONORIA: Nu vrea ca din cauza ei să sufere altă fată. FRANCO: Ba nu l Ea e acum logodnica mea!

ONORIA: Nu mai vrea să știe de așa ceva. FRANCO: Dar am venit aici ca să mă ierte, ca să î

tot răul pe care i l-am făcut! ONORIA: Vă rog, vorbeți mai încet. Să nu vă audă! (*către Ludovico*):
Duceți-vă să-i spuneți ă

toate

FRANCO (*către Ludovico*): astea, să o convingeți!

LUDOVICO: Ei da, mi se pare drept să te porți așa.

FRANCO: Spuneți-i să nu se mai gîndească la nimic; că eu sînt aici pentru ea; că înainte de orice am o
datorie față de ea; și să nu întreprindă nimic, pentru Dumnezeu împotriva acestei șanse fericite pe
care-o am de-a îndrepta lucrurile la timp! Duceți-vă, duceți-vă!

Ludovico intră in camera din fund.

ONORIA (*încap ăfînîndu-se*): Vrea să se sacrifice pentru cealaltă. FRANCO (*izbucînd cu furie*): Dar

totul s-a rupt cu cealaltă!

Totul s-a sfârșit!

ONORIA: Nu vrea! Nu vrea!

FRANCO: Dar de ce nu vrea? Eu nu mă mai pot întoarce la cealaltă! Pentru mine, față de mine însumi, e imposibil! Fiindcă totul acum, totul mi-a revenit în minte ca înainte...

CANTAVALLE: Trecutul! Ei da! Evocarea lui...

FRANCO: Un lucru care, Doamne, nu știu cum, dar mi se părea atât de îndepărtat, atât de îndepărtat! Ca și cum aș fi visat! Era, ca și cum n-ar fi fost reală noapte» aceea, promisiunea... una din acele promisiuni care se fac, fiindcă... da, fiindcă atunci trebuie făcute...

CANTAVALLE: Și pe urmă totul trece.

FRANCO (*continuând cu foc*): Credeți-mă, aceea mi se părea că nu trebuia să mă mai preocupe; scrisorilor, pe care le primeam de la ea și ni

368

în

pe

rupeam ca pe niște lucruri fără importanță... E de necrezut cum am putut să mă mint, să mă mint pe mine însumi; să fac ceea ce am făcut, în timp ce promisiunea mea ora încă vie pentru ea, era adevărată, era totul; iar pentru mine doar un vis! Atât de adevărată, îneît o dată sosită aici, trădarea mea — acum îmi dau seama — a fost pentru ea ca și pentru mine, acum, în mijlocul tuturor acestor strigăte, teribila realitate care îți ieso dintr-o dată în față, care strivește și anulează totul!

Reintră Ludovico grav, tulburat, hotărît.

Nimic! Pentru moment nu e posibil.

ÎA Cum nu e posibil? Dar ce spune? Ce spune? DOVICO: Mi-a promis că o să vadă mâine.

ÎANCO: O, Doamne, dar eu înnnebunesc în noaptea asta. Nu se poate!

UDOVICO: E imposibil, vă spun! În acest momente imposibil!

ÎANCO: Nu dorm de trei nopți! Lăsați-mă, vă rog, să-i spun măcar o vorbă.

UDOVICO (*ferm, aproape dur*): Orice insistență este inutilă! (*Atenuînd.*) Ar fi mai rău pentru dumneata, crede-mă!

FRANCO: Dar de ce?

LUDOVICO: Las-o să reflecteze în noaptea asta. Eu i-am vorbit, i-am spus...

FRANCO: Dar de ce nu vrea? Dacă e vorba de cealaltă — totul s-a sfârșit! Iertați-mă, dar dacă a vrut să se omoare pentru mine, de ce refuză să mă vadă?

"UDOVICO (*pînzînd răbdarea*): O să te vadă! O să te vadă! Dar, Doamne-Dumnezeule, așteaptă să se calmeze! NTAVALLE: Și să te calmezi și dumneata! NC Nu pot... Nu pot!

(*cu mai multă bunăvoință*): Ascultă-mă! Eu sînt sigur că mâine se va convinge! (*Către Onoria.*) Du-te du-te în camera ei, te rog! N-o lăsa singură!

(*alergînd*): Vai de mine... imediat... Dar aprindeți lumina, că nu se mai vede nimic. (*Iese pe ușa din fund.*)

Ludovico întoarce butonul luminii electrice.

369

LUDOVICO: Și noi ar trebui să ne ducem... FRANCO: Dar, nu am voie nici măcar s-o vad?

LUDOVICO: Mîine dimineață o vei vedea, și-i vei

Voi fi și eu aici. Acum să mergem. *li face semn spre ușă.* CANTAVALLE: Veți vedea că va admite și ea, mîine, că est

cea mai bună soluție!

LUDOVICO (*mergînd și el spre ușă*): Pentru moment ,

lăsăm în pace; suferă, se zbate. Hai să mergem. ° FRANCO (*înaintea ușii de la vestibul*): Dar eu credeam

dimpotrivă, că sosirea mea...

LUDOVICO (*către Cantavalle, împingîndu-l să iasă*): Haid ,
treci te rog!

CANTAVALLE: Mulțumesc, maestre.

Iese.

LUDOVICO (*la fel și față de Franco*): După dumneata. Venirea dumitale, dimpotrivă...

Iese cu Franco închizînd din afară vestibulul. Scena rămîne pentru moment goală. Se aud zgomotele străzii. Apoi ușa din fund se deschide și intră Ersilia într-o stare de agitație extremă; își încheie nasturii de la corsaj. Onoria vine după ea. Scena următoare trebuie jucată cu extremă vioiciune.

ERSILIA: Nu, nu. Vreau să plec, vreau să plec!

ONORIA: Dar unde, unde vrei să te duci?

ERSILIA: Nu știu! Să plec!

ONORIA: E o'nebunie!

ERSILIA: Să dispar, să dispar! Jos, pe stradă! Nu mai și™ unde!

Își ia pălăria, ca să și-o puie.

T

^{^v} — ^{r-}

ONORIA (*reținînd-o*): Nu, nu! Nu te las să faci așa ceva! ERSILIA: Lasă-mă! Lasă-mă! Nu mai vreau să rămîn a* ONORIA: Dar de ce?

ERSILIA: Fiindcă nu mai vreau să aud, nu mai vreau să^{va} pe nimeni!

ONORIA: Asta înseamnă că mîine nu-l vei vedea! ERSILIA: Nu, nu! Pe nimeni! Lasă-mă, te rog, să F'

370

: Pi; nimeni! Pe nimeni! Am să te spun domnului

! Nn avea grijă!

gJLJA- (* vină am eu că m-au salvat? VjglA: Dumneata vină? Cine spune asta? : Sînt acuzată! Sînt acuzată! : Ba, de loc! Cine te acuză? g: Toți, toți! Nu i-ai auzit? jORI^{A: a nu'} El a venit ca să-l ierți!

BGLIA: Să iert ce? Am vorbit despre el fiindcă credeam ca voi muri! Acuma gata, gata!

: Ei bine, gata! O vei spune mîine domnului Nota... : Voiam să trăiesc aici în liniște. : Și cine te împiedică să rămîi dacă vrei? : Fiindcă vei vedea cît îl vor plictisi și-l vor obosi! ONOR: Pe domnul Nota? ERSILIA: A și spus-o! OXORIA: Nu! Nu cred! Umblă cu capul în nori, dar e bun, vei vedea ce bun e, în fond, domnul Nota... ERSILIA: Dar mai e și celălalt... celălalt... ONORIA: Care?

ERSILIA: Celălalt pe care nici măcar nu voiam să-l numesc! A amenințat deja ziarul cu un proces de calomnie. ONORIA: Consulul?

ERSILIA: Da, el. Nu-mi va mai da o clipă de liniște. (*Din nou agitată, disperată.*) Oh, Doamne!

Doamne ! Lasă-mă să plec! Lasă-mă să plec! JXORIA: Nu, nu! Liniștește-te. Domnul Nota o să-l pună la punct. Ce vrei, dealtminteri, să mai faci, după felul în care s-a purtat cu dumneata? Haide, liniștește-te, liniștește-te. (*Ersilia se prăbușește sfîrșită pe un scaun.*) Vezi, nici nu te mai poți ține pe picioare... (*cu disperare*): E adevărat... E adevărat! Doamne, ce să fac?

RiA: Intoarce-te în pat și fii cuminte! Îți voi aduce ceva de mîncare... Apoi vei adormi liniștită... 'LIA (*încet, timidă, întoreîndu-se spre ea pentru una din acele confidențe pline de subînțelesuri pe care și te fac femeile între ele*): Dar înțelege-mă... sînt... așa cum mă vezi!... si... IIA: Și?'

371

mi-au sechestrat-o

ERSILIA (*ca mai sus*): DaV... Dar acum... av_{Ui} ,,,,,, ONORIA (*deodată, cu afecțiune și prevenitoare*):

Nici o mă gîndesc eu la toate. Intoarce-te în pat, că e aici! Du-te, du-te, eu mă întorc imediat, nu stau Iese prin vestibul. Ersilia rămîne pe scaun o clipă, privește în jurul ei, rătăcită, apoi lasă-i cadă capul într-o parte, disperată, sfîrșită. Respiră greu; își plimbă mina pe fruntea înghețată, li e teamă să nu leșine din nou. Se ridică. Se duce să deschidă o fereastră. Zgomotele străzii s-au domolit odată cu amurgul; apoi aproape că au încetat. Un grup de derbedei trece, strigînd; unul din ei Antă vulgar o romanță sentimentală. Dar cîntecul se frînge brusc în mijlocul risetelor și urletelor. Ersilia, care s-a reșezat la masă, așteaptă ca grupul tinerilor să se îndepărteze și ca zgomotele să nu se mai audă. Și spune cu ochi dilatați și cu voce stinsă:

ERSILIA: Strada...

CORTINA

Actul al II-lea

A doua zi dimineața, în același decor ca în actul întâi.

Franco Laspiga și Ludovico Nota intră prin ușa vestibulului, urmați de Emma, femeia de serviciu. Ludovico este cu pălăria

pe cap. Franco își lasă pălăria pe primul scaun mai apropiat de ușa vestibulului. Cîteva minute după aceea, Ludovico și-o va pune și el.

UDOVICO (cătref Emma): Doamna Onoria? GUMA: E acolo. (Arată ușa din fund.) Cu domnișoara. LUDOVICO: Știi cum a dormit domnișoara astă-noapte? EMMA: Rău! A suferit atîta! Cred că n-a dormit de loc. Și doamna de asemenea.

LNCO: Dacă aș fi putut să-i vorbesc ieri seară! LUDOVICO: Intră încet-încet și spune doamnei Onoria că am

sosit. [†]MMA: Da, domnule!

Dă să iasă pe ușa din fund.

: A sosit poșta? (întoreîndu-se): Da, domnule. Acolo pe birou.

Deschide fără zgomot ușa din fund și iese.

(merglînd să ia scrisorile de pe birou. Cătref Franco): loc, te rog, ia loc.

373

71

ⁿNORA

FRANCO: fUide una 1

LUDOVICO (TM^yⁿl J: ^{ar}fctoiască 'corespondența alcățu ferestre și începe sa ra» .. se ac (of m^{ai} disting

Lmai din ziare. fâTM*^l * de dimineață La un amestecate cu acelea ale piei

ment dat, inW* Zrâtînd cu degetul într-un

li dă ziarul.

aici.

FRANCO: O dezmințire?

LUDOVICO: Da, spune că o vor publica mîine.

Intră prin ușa din fund doamna Onoria, urmată de

Emma care iese prin ușa vestibulului.

FRANCO (la intrarea ei, cu îngrijorare): Ah! Uite, uit ONORIA (agitîndu-și brațele): Ce noapte!

Ce noapte! FRANCO: Și ce face? Nu vine?

ONORIA: Dacă o putea. Știe că ești și dumneata aici, e nuit. Dar vă rog să nu o tulburați. A ațipit puțin

dimineață.

LUDOVICO: Și cu zgomotul acesta al străzii... ONORIA: Nu*. A intrat femeia să spuie că ați venit împreună

cu un alt domn și s-a trezit. Mi-era teamă să nu se opuijă

alt

ca ieri seară...

FRANCO (aproape implorînd-o): Nu! Nu spuneți așa! Dimpotrivă! A spus că vrea să vă vorbe;

Aș, de unde! Suferea ca un martir ca să se poată tine, ca să nu arate că suferă. Îi e atît de frică să nu vă plictisească... ..poVICO: Pe mine? Cred că e vorba mai curînd de...

Arată pe Franco.

fRANx: Da, da, o voi vindeca eu! O voi îngriji, o voi îngriji ou!

: Eu mă duc să mă odihnesc puțin: nu mai pot, cad de somn! Dar bineînțeles dacă e nevoie de mine...

Da, da, duceți-vă, duceți-vă! Să ^m* chemați. (Se îndreaptă spre vestibul, dar se reîntoarce și adresîndu-se lui Ludovico.) Aveți grijă că sărăcuța nu mai are nimic cu ea. I-au sechestrat valiza; la hotel sau la chestură. Ar trebui să se îngrijească cineva să i-o scoată.

LUDOVICO: Da, da, vom avea noi grijă!

ONORIA: Dar repede, chiar azi. E... (e pe punctul de a spune „goală”. Se reține și exclamă:) Doamne, și dacă trebuie totuși să facă față! O să aveți grijă dumneavoastră?

FRANCO: Am să am eu grijă!

ONORIA: Cred că ar fi mai bine dumneavoastră, domnule Nota...

X'DOVICO (din nou plictisit): Bine, bine... (Reluînd pe alt ton.) Așteptăm acum să-i spui...

Face aluzie la Ersilia.

să vă ^{s-a} convinși!

FRANCO (aproape imp

ONORIA: Dimpotrivă! A spus că

FRANCO: Foarte bine! Pînă la urmă sa co

LUDOVICO: Desigur! Și dacă nu pe deplin, o vom con
noi.

drumul dm. sp, LUDOVICO (*puțin plictisit și cu mine...*

ONORIA: Vă implor, fiți bun cu ea!

M-DOVICO (*mînios*): Asta-i bună! Dumneata îmi recomanzi
acest lucru? Dumneata care ieri...

JWORIA: Dar ieri eu nu știam! E ca și cum ai vedea pe stradă

*n privința asta. Ieri s*1 în mijlocul unei haite de cîini o biată vietate care cu cît " "

emai dulce, cu atît sar mai mulți la ea să o muște și

șă o sfîșie — te întrebi de ce! E atît de zdrobită, de abătută, ' biata fată!

(*ca mai sus*): Și eu te rog să mă crezi, văd lucru-ⁿle acum cu totul altfel.

A (*făcînd cu tristețe aluzie la Ersilia*): Vă gînditi la răceală): Totuși, cx» - e_a, nuA așa?

374

375

LUDOVICO: Dar toată această poveste pe care o sîrșită e complet altfel! Nici că se putea să mai rău!
întîi ziaristul cu reportajul lui; apoi de aici (*îl arată pe Franco*); și apoi acel domn coT¹¹¹ care ne mai
cade pe cap și care protestează... f. Franco.) Ai citit în ziar? *"

FRANCO: Consulul Grotti e aici?

LUDOVICO (*cu vioiciune pentru a-și explica mînia*): Ai aici, și el, cu toții aici! Se pare ca tatăl logodnicei
(W' tale s-a dus la el. "

FRANCO (*înmărmurit, tulburat*): Tatăl logodnicei m_e]p

Și de ce?

LUDOVICO: Știu și eu?! Probabil ca să afle noutăți. FRANCO (*indignat*): Dar ce mai vor de la mine?

După _wmi-au închis ușa în nas! Ah! Prin urmare și consulul Grotti e contra ei?

Arată ușa din fund, aluzie la Ersilia.

ONORIA: Toți sînt contra ei!

LUDOVICO: Așa se pare. E chiar sigur. Vă dați seama. Eu

trăiam aici, absorbit de munca mea... FRANCO (*aproape ca pentru sine, cu furie*): Aș vrea să știu
pentru ce motiv consulul Grotti...

LUDOVICO: El trebuie să știe! în ceea ce mă privește, m-am interesat de un caz oferit de viață, ființe
și lucruri: natural, așa cum mi le imaginasem. Acum, toate aceste încurcături, tot acest șir de neplăceri,
îți spun drept, au stricat totul. Noroc că ești dumneata aici. FRANCO: Da, da! Eu sînt aici. Sînt aici!

ONORIA: Bine, atunci eu mă duc. (*împreună mudt într-un gest de rugăciune.*) Aveți grijă de
ea!

Iese prin ușa vestibulului.

FRANCO (*hotărît, înfocat*): Mă gîndesc să o duc cu ««^{nt} undeva departe. Am posibilitatea, o am, cu
relaț^{ne} mele... Da! Departe, foarte departe. LUDOVICO: Nu te exalta prea mult. Nu vezi ce se i»^{lw}
plă?

FRANCO: Da. Dar și ea? (*Aluzie la Ersilia.*) ,g]

■"• ; ,,, , mavp o,ă ea e dovada cea mai ten"

tră

LUDOVICO: Ei, mi se pare că Victima.

376

oiiisu- Da, dar de ce? De ce? Tocmai fiindcă m-am temut sa mă „exalt prea mult" — cum spuneți
dumneavoaș-- am trădat-o și m-am trădat pe mine înainte de ! Am părăsit marea, marea, pentru a mă
înmămoli aici, în mlașina vieții obișnuite...

tipOVICO: Ei, din păcate, la un moment dat, trebuie...

POANCO (*cu furie crescîndă*): Nu! Nu! Noi ne lăsăm convinși că nu se poate să trăim așa cum am visat
și că e greu, imposibil de realizat ceea ce în vis ni se părea ușor. Atît de ușor, încît puteam atinge
totul cu degetul!

;j;j)OVICO: Da! Dar asta fiindcă sufletul, în anume momente, draga domnule, se eliberează de toate
mizeriile zilnice...

FRANCO: Asta așa e, domnule!

[jjDOVICO: ...Sare peste micile obstacole ale vieții zilnice; nu mai ține seama de nevoile mărunte și se scutură de toate grijile meschine, de toate datoriile mediocre.

FRANCO: Așa este! Și atunci, dezlegat de orice, devenit liber, sufletul nostru respiră în fine și vibrează într-o atmosferă de fervoare, înflăcărată, în care lucrurile cele mai grele, așa cum vă spuneam, devin ușoare, foarte ușoare.

LUDOVICO: Și totul e fluid și plăcut ca într-o beție divină. Da. Dar sînt numai clipe acestea, scumpe domn!

FRANCO (*brusc, puternic*): Fiindcă sufletul nostru cedează, nu știe să reziste: iată de ce!

LUDOVICO (*surizînd*): Nu. Nu. Fiindcă nu știi toate farsele, toate glumele proaste, toate manevrele, toate grațioasele surprize pe care sufletul ți le pregătește, cînd palpită, cînd vibrează, în fervoarea acelor momente, eliberat de orice frîu, dezlegat de orice reflexie, arzînd fascinat în flacăra visului. Nu-ți dai seama de nimic și apoi, într-o frumoasă zi... mai curînd într-una urîță... te simți tras în jos...

NCO: E adevărat! Așa e!... Dar nu trebuie să cedezi! Dimpotrivă. Nu trebuie să lași tras în jos! Și din cauza asta vă spun că vreau să mă întorc acolo, departe. Să o duc cu mine chiar acolo unde continua să trăiască, așteptîndu-mă bucuroasă, devotată, în acea fericire luminoasă a visului, care nu mi se părea mie însumi în orbirea minții și a conștiinței — decît o pură

377

nebunie de care ma vindecasem. Și eram incinta*

această vindecare ca și cum mi-aș fi dat mie în, -

o dovadă de înțelepciune liberatoare. Dar acum '

dau seama, simt că mi-am regăsit sufletul, de atm'

l-am regăsit! Și ei i-l datoresc! ^{cl}

LUDOVICO: Nu te exalta! Vei vedea cit de jos a căzuți

FRANCO: O voi reînălța! O voi reînălța! (*Se deschide „*

în fund: apare Ersilia.) Oh! lat-o (*Din clipa In j*"

o zărește, cu voce stinsă.) O! Doamne! ^{„"}

Ersilia intră, cu părul despletit; figura ei este de o , i paloare mortală. înaintează cu o hotărîre disperată .-, spre Ludovico.

ERSILIA: Renunț, domnule Nota. Renunț! Nici asta nu voiam! Propunerea dumitale... Nu, nu e posibil! Renunț la tot, la tot.

LUDOVICO: Dar ce spui? Privește cine e aici!

Arată pe Franco.

FRANCO: Ersilia! Ersilia!

ERSILIA: Dumneavoastră... pe cine chemați? Nu vedeți

cine sînt? Cum sînt? FRANCO (*apropiîndu-se de ea, cu pasiune*): Văd că te-ai schimbat, dar ai rămas Ersilia mea, Ersilia mea!

(*Vrea să o îmbrățișeze.*) Vei redeveni Ersilia mea! ERSILIA (*dînd înapoi cu groază*): Nu mă atingeți! Nu mă

atingeți! Lăsați-mă! FRANCO: Cum? Nu mă mai tutuiești? Tu care trebuie să fii

a mea așa cum ai fost? ERSILIA: Ah! E o sfîșiere într-adevăr insuportabilă! Cum

să vorbesc, cum să spun, Doamne, cum aș putea să fac

să se înțeleagă că pentru mine totul ar fi trebuit să fit

sfîrșit? FRANCO: Nu s-a sfîrșit! Vezi bine că totul nu s-a sfîrșit

vreme ce eu sînt aici, din nou cu tine? ERSILIA: Ceea ce ați fost pentru mine acolo nu mai

fi acum! FRANCO: Ba da! Ba da! Fiindcă eu sînt același. Eu si'

același!

378

HILJA: Nu! Chiar și pentru faptul că — v-o spun — eu, eu (și, Doamne, v-ați putut da singur seama) eu nu mai pot fi aceeași!

O Nu e adevărat! Ai vrut să te omori pentru mine

spus-o! Atunci?

jL (*întunecată, cu hotărîre extremă*): Ei bine, nu era adevărat!

Cum nu era adevărat?

iLIA: Nu era adevărat. Nu pentru tine! Nici măcar nu te-am căutat. Am mințit.

Ai mințit?

ILJA: Da! Am dat un motiv, o ultimă explicație... care în acel moment era adevărată, dar acum, nu mai e! FRANCO: Nu mai e? De ce nu mai e? ERSILIA: Fiindcă eu, spre nenorocirea mea, trăiesc încă, sînt încă vie!

FRANCO: Spre nenorocirea ta? Dar asta e o fericire! ERSILIA: yh! Nu. Mulțumesc. Frumoasă fericire! Ați vrea să mă condamnați să fiu aceea pe care am vrut să o ucid? Nu! Nu, s-a sfîrșit cu ea! Lăsați-o în pace pe ființa aceea, cu explicația pe care a dat-o atunci! Și care acum nu mai are valoare, nici pentru mine, nici pentru tine!

Destul!

LUDOVICO: Dar iartă-mă, de ce nu mai are valoare? FRANCO: Dacă de aceea ai vrut să mori...

ERSILIA: Da! Tocmai! Să mor! Să isprăvesc! N-am murit

— nu mai e valabil! FRANCO: Ca și cum n-aș putea îndrepta lucrurile... Dar pot...

ERSILIA: Nu! Nu!

FRANCO: De ce nu? Și ceea ce era pentru tine atunci un îndemn spre moarte, acum ar trebui să fie, dimpotrivă, un îndemn spre viață! OV: Firește!

Pentru asta am venit aici!

ILJA (*cu altă voce, brusc, hotărît, silabisind, cu degetul mare și cu indexul mîinilor reunite pentru a însoți cu- vintele cu gestul*): Mi-e greu pînă să te și recunosc! NCO (*zăpăcit*): Tu... pe mine?

ILJA (*ridică brusc mîinile în sus și se așază, în mijlocul stupefacției celor doi bărbați, care o privesc așa cum pri-mă*

vești pe cineva pe care dintr-o dată l-ai descoperit cu deosebit de cum ți-l închipuiai. După o pauză spui) Nu mă faceți să înnebunesc! (*Altă pauză. Apoi cu ton de la început.*) Nu ți-e greu și ție să mă recunoști?

FRANCO (*încet, îndurerat*): Dar nu, nu! Ce spui tu, de ți se pare așa?

Ce

ERSILIA: În așa măsură încît — știi? — dacă te-aș fi văzut înainte, n-aș mai fi putut spune...

FRANCO: Ce?

ERSILIA: Că mă omorîsem pentru tine. Nu e adevărat! JW vocea... nici ochii... Cu vocea asta îmi vorbeai tu? (! ochii aceștia mă priveai? Eu te vedeam... cine știe cum te vedeam eu atunci? LNCO (*înghețînd*)- Mă îndepărte faci să mă îndoiesc de mine... ILJA: Fiindcă tu nu poți înțelege. .. Această viață care revine spre tine, așa... ..

tire care în loc să izvorască dinăuntru, se impune pe neașteptate din afară... Atît de schimbată, încît eziți să o recunoști. Nu mai știi să-i găsești loc înăuntru, fiindcă și tu ești schimbată, și nu mai reușești să te simți vie în această amintire, dîndu-ți totuși seamă că îți aparține, că ai fost poate altfel — pentru alții, nu pentru tine! — că vorbeai, că umblai, că priveai așa în amintirea aceea străină — fără ca totuși să fi

fost tu! FRANCO: Dar eu sînt același, Ersilia! Eu redevin acela care vreau din nou să fiu pentru tine!

ERSILIA: Nu poți. O, Doamne, cum nu înțelegi? Văzîndu-te acuma, sînt sigură că niciodată n-ai fost „acela”.

FRANCO: Eu?

ERSILIA: De ce te miri? Mi-am dat seama că și tu, ascul-tîndu-mă vorbind, ai avut aceeași impresie.

FRANCO: Da, e adevărat; dar asta fiindcă spui acuma lucruri...

ERSILIA: Care sînt adevărate! Pentru ce nu vrei să "mă" de ele? Toată lumea poate trage foloase. Afară de în ceea ce te privește, tu nu ești vinovat. FRANCO: Dar de ce anume, pentru Dumnezeu, nu sînt novat? ERSILIA: De faptul că m-ai părăsit.

380
vi-

20: Cum să nu fiu vinovat, de vreme ce de asta sînt ?

: în viață, da, în viață se fac și de astea! Se pot face!

): Dar poți avea remușcări, ca acelea pe care le simt ^{cli} și care sînt adevărate remușcări, știi? Nu o simplă datorie pe care mi-o recunosc față de tine. [LiA: Dar dacă afli că nu mai sînt aceea pe care o credeai, și pe care ți-o imaginaseși?

(disperat, auzind-o că vorbește astfel): O! Doamne! Ce spui tu?

[LIA: Și pentru dumneavoastră, domnule Nota — o alta! Dar vă jur că aș fi făcut totul ca să fiu aceea pe care v-ați închipuit-o! Pentru dumneavoastră da, pentru dumneavoastră da, aș fi putut; fiindcă era vorba să trăiesc în ficțiunea artei dumneavoastră! Dar n-a fost posibil. Viața, vedeți bine, această viață de care mă lăsasem — vedeți? — nu vrea ea să mă lase: m-a apucat cu dinții și nu vrea să-mi dea drumul. Sînt toți aici, . pe urmele mele! Unde să mă mai duc? pJDOVICO (încet lui Franco): V-am spus-o! Sufletul domnișoarei trebuie să-și găsească treptat-treptat liniștea, și...

ILIA: Vreți să mă chinuiți și dumneavoastră acum? ■UDOVICO: Eu nu. Dimpotrivă. pSILIA: Dar dumneavoastră știți foarte bine că nu mai e posibil!

■«DOVICO: Iartă-mă, te rog, de ce?

■"SILIA: Ah! Pentru dumneavoastră, care ați ghicit atît de bine, poate să nu fie nimic; poate chiar să fi fost o plăcere! Dar gîndiți-vă că tot ce ați presupus că se întîmplă unei ficțiuni a minții dumneavoastră, eu am simțit pe viu, am suferit această rușine, acest dezgust. X): A! Din cauza asta?

: Spuneți-i, spuneți-i, ce am făcut, ca să plece! 0: Dar n-are nici o importanță. Nimeni nu-ți poate reproșa acest lucru.

A: Ei, atunci i-o voi spune eu! Află că am coborît 'Q stradă și m-am oferit primului trecător!

381

LUDOVICO (înterupe, cu avînt, către Franco care își ^{ac}fața cu mîinile): Din disperare. în preajma sinuci⁶ Ai înțeles?

⁶ri!

FRANCO: Da! Da! Ah! Ersilia!

LUDOVICO: A doua zi dimineata s-a otrăvit într-o g_{ry}. publică, fiindcă nu mai avea în poșetă nici maca ce să-și plătească nota la hotel. Ai înțeles?

FRANCO: Da, da! Și asta face să-mi sporească renmsca obligația de a te despăgubi de tot răul pe care ti l ^{*}'*^u■ făcut!" ⁱ ^{at}

ERSILIA (cu un strigăt, exasperată): Dar nu tu!... FRANCO: Ba eu! Eu! Cine altul?

ERSILIA (în stare de exasperare extremă): Vreți, prin urmat, I să vă spun tot, tot? Chiar ceea ce nimeni nu-și n' turisește nici măcar lui însuși? (Se oprește o clipă ^{ca} pentru a se stăpîni, și apoi spune ferm, hotărît și prin_n fix înaintea ei, ca o nebună.) Am măsurat cu răceala dezgustul pentru a-mi da seama dacă aș mai fi pt rezista! Mi-am dat cu pudră pe obraz, înainte de a ieși din hotel, cu otrava în poșetă, într-un tub de sticli Aveam trei asemenea tubulețe în valiză. Eram învățătoare, îmi serveau, la nevoie, pentru dezinfectare. Pu. drîndu-mă înainte de a ieși din hotel — așa cum ați presupus — m-am privit în oglinda agățată în camera mea. Nu numai înainte, ci și după acea primă încercare, clnd am plecat să mă sinucid. Da! Și pe banca grădinii, pînă în momentul în care am luat otrava, nu știam, nu voiam să știu că o voi lua. Aș fi putut ca nimic să reîncep povestea de cu seară. Dacă intim-plarea ar fi vrut, dacă ar fi trecut cineva care mi-a' fi plăcut sau căruia să-i plac eu, nu știu dacă m-aș mai fi gîndit să mă omor. Da! îmi dădusem cu pudră, îmi pusesem chiar puțin ruj pe buze și m-am îmbrăcat dinadîns cu rochia aceasta albastră. (Seridw Și dacă azi sînt aici, ce înseamnă asta? înseamnă» am învins acest dezgust, după ce l-am comparat moartea. Altminteri n-aș fi aici, la un bărbat cărei" ¹ scris, fără să mă cunoscă, să-mi ofere adăpost-FRANCO (cu o hotărîre bruscă): Ascultă! Știu, știu de cej bești așa, de ce simți această voluptate de a te siiȘ-ERSILIA (cu violență): Eu? Voi mă sfîșiați! *..

382

trfCO'- Ah! Vezi! O spui singură. Simți cruzimea celorlalți? Dar atunci de ce nu vrei ca măcar unul dintre ei 'căruia i s-a trezit conștiința, să înlătore această i ?

ei căr cruzime ?

: Cum? Făcîndu-mă să o suport mai departe?

Ba nu---

O: Ba nu...

A (vorbind răspicat): Îți spun că m-am prefăcut, îți spun că nu e adevărat, îți spun că am mințit, și ți-o riață care durează

gpun că nu e adevărat, îți spun că am mințit, și ți-o repet! Nu sînt vinovați ceilalți! Nu ești vinovat tu! Viața e vinovată! Această viață care durează încă! poamne, ce disperare, fără să fi avut vreodată cel mai mic sens! Dar ce altceva trebuie să-ți mai spun ca să te îndepărtez?

Se aud bătăi tari în ușa vestibulului.

DOVICO: Cine e? Intră! (*Ușa se deschide. Intră Emma.*)

Ce dorești? EMMA: A sosit domnul consul Grotti.

ISILIA (*cu un strigăt*): Ah! Iată-l! îl așteptam! UDOVIGO: Pe mine mă caută?

LCO: Sînt și eu aici gata să-l primesc.

SMA: Nu. Cere să vorbească cu domnișoara.

SSILIA: Da, da, lăsați-mă să-i vorbesc, vă rog. (*Către Emma.*) Să intre. (*Emma iese.*) Este preferabil, e preferabil să-i vorbesc. Cu cît mai repede, cu atît mai bine!

Intră consulul Grotti, brun, solid, ceva mai mult de treizeci de ani; îmbrăcat în negru, are pe față o expresie de duritate întunecată și reținută.

ILIA: Poftiți, domnule consul. (*Către Ludovico, făcînd prezentările.*) Domnul consul Grotti. (*Lui Grotti.*) Domnul Ludovico Nota... TTI (*salutînd*): Vă cunosc după renumele pe care-l aveți.

¹⁸LIA (*continuînd*): ...care a avut bunăvoința să mă pricească la el. (*Arătînd pe Franco.*) Domnul Laspiga,

. Pe care îl cunoașteți.

': M-a cunoscut în împrejurări cu totul diferite.

. "W acum sînt aici pentru a...

ilL (*întrerupîndu-l*): Taci, te implor!

383

FRANCO- Nu! (*Către Grotti.*) Priviți! (*Arată pe Ersilia*) Priviți-o pe aceea pe care v-am cerut-o acolo lu

M

: Te rog să nu mai adaugi un

CUvi

ERSILIA (*fremătînd*): ie rug *a ----- „

FRANCO: Bine, tac. (*Către Grotti.*) Vă este de-ajuns ace"" mînie, halul în care o găsiți, ca să vă explicați niotni pentru care sînt eu aici!

ERSILIA (*ca mai sus, exasperată*): Nu te mai ocupa de u rea mea! Ți-am spus că nu ai nici un motiv să fii * și-mi place să o repet înaintea lui, ca să știe că mjⁿ' mea vine tocmai din încăpățînarea ta de a nu voi înțelege acest lucru! ""

FRANCO: Da, îți place să mi-o repeți, fiindcă știi că tat'i logodnicei mele s-a dus să-l vadă?

ERSILIA (*înmărmurită*): Nu! Nu știam! (*Privind pe Grotn cu o tulburare și o rătăcire adîncă și făcînd efortul de a stăpîni.*) Ah... și dumneata... dumneata i-ai vorbit despre mine?

GROTTI (*cu răceală și demnitate*): Nu, domnișoară: i-am

promis că voi veni să vă vorbesc. FRANCO (*brusc*): Da, dar totul e inutil. ERSILIA (*cu violență imperioasă*): Lăsați-mă să vorbesc singură cu domnul consul! (*Imediat cu alt ton către Ludovico.*) Vă rog, domnule Nota... LUDOVICO: O! În ceea ce mă privește...

Se pregătește să plece.

FRANCO (*către Ludovico, hotărît, reținîndu-l*): Nu! Nu! Așteptați ! (*Ersiliei, cu mîndrie rigidă.*) Eu mă duc. (*Cătrn Grotti.*) Dar vreau să spun, înainte de a pleca, domnului consul, să povestească cui vrea să afle că totul este inutil, fiindcă nu ea hotărăște... (*o arată pe Ersilia*)! ...ci eu! (*Către Ersilia.*) Da, și acest lucru îl a⁰¹¹ chiar în fața ta! Te-am rugat, te-am implorat, Hi^{tan1} resemnat să te aud spunîndu-mi și sfîșiindu-mi inima' lucrurile cele mai crude; dar acum, destul! Acum vorbesc și eu altfel! Ești liberă să mă respingi, asta nu înseamnă că eu trebuie să mă întorc la cu¹ care, după ce a resimțit (ca toți acei care au citit ' norocita ta poveste) rușine și mînie față de p^{urta}

384

jijjea, și mi-a închis ușa în nas, are aciim remușcări -j trimite ambasadori să mă recheme! QT^{TI}: Dar, nu! Eu nu sînt aici pentru asta! ajLIA: Nu ți-am spus că purtarea ta față de mine n-a fost cauza gestului meu disperat?

-oSCO: Nu-i adevărat!

i'sLIA: Cum, mint? E martor domnul Nota că...

rNCO: Nu neg că ai spus-o! (*Către Grotti.*) Mi-a spus despre ea lucrurile cele mai îngrozitoare, lucruri pe care „nimeni nu le încredințează nici chiar sie însuși!" Dar eu am o conștiință, chiar dacă a ta, din cauza răului pe care l-ai putut face, îți poruncește să mă respingi! Și conștiința mea, orice ți-ar putea el (*arată pe Grotti*) spune, orice ai putea să-i zici tu, oricare ar fi înțelegerea voastră în interesul altora,

conștiința mea nu se schimbă! Iată ce voiam să-ți spun! (*Către Ludovico.*) Și acum să mergem. Eu știu că sînteți cu mine și mă aprobați. La revedere, domnule consul.

Se îndreaptă spre ușa vestibulului.

3R0TTI (*îclinînd imperceptibil capul*): La revedere.

LUDOVICO (*care s-a apropiat de Ersilia, îi zice încet, pe un ton de afectuoasă încurajare*): Plec să mă interesez de valiza dumată. Sper să ți-o aduc în curînd...

ERSILIA (*mișcată*): Vă mulțumesc. Și vă rog să mă iertați, domnule Nota...

U'DOVICO: Nu e cazul. (*Către Grotti.*) La revedere.

5R0TTI: Respectele mele.

Ludovico și Franco ies pe ușa vestibulului. Abia se închide ușa că, Ersilia se ghemuiește într-un gest de apărare tremurînd toată și privind cu teamă pe Grotti, care s-a întors brusc spre ea, fulgerînd-o cu privire indignată și fremătătoare. Incapabilă să susțină privirea consulului, își acoperă fața cu mîinile, strîngîndu-se în ea, cu umerii ridicați, ca și cum ar simți amenințarea furiei lui.

(apropiindu-se de ea cu un aer amenințător, îi spune "«ct, aproape șuierînd printre dinți): Idioată!

Idioată! Cioată! Să minți atît de copilărește!

^{nL»}It Wrai.rtuUo — Teatru

385

ERSILIA (*geme, înspăimîntată, de sub cotul ei încă ridi apărare*): Dar m-am sinucis într-adevăr!

^{oat}îi

GROTTI (*aprobînd-o*): De ce? De ce ai mințit după a. De ce să-ți mai adaugi și remușcarea asta?

ee

ERSILIA (*gata să se apere*): Nu! Nu pentru mine; n-ai în 1 I-am strigat-o în față. Îți jur că i-am strigat fo } , că am mințit spunînd că m-am sinucis pentru TTI (*cu dispreț și cu furie*): Dar el nu crede! Nu

I: Dar tocmai asta e dovada că el nu te luase în

Ce pot să-i f_{ac} dă

ca a'''ixim>''« r-

GROTTI (*cu dispreț și cu furie*)

cse Ce

remușcărilor altora

.....

Lecînt alții? Am mai puține motive declttoți. Ah! Știu. Tu n-o admiti pentru ca eu am av«_t curajul să mă sinucid și tu nu!

LI A: U! £11 nmșuiui * -

pricina remușcărilor! Tu le-ai putut suporta pe ale tale. Tu ai cu ce! Eu m-am trezit în mijlocul străzii: goală! Și în asemenea condiții — știi? — e mai greu; aproape imposibil! M-a copleșit, în disperarea mea, gîndul fetei, și după ce am încercat ultima înjosire — am putut să fac acest gest!

■ -: ..., nni, sg minți chiar în clipa

aceea l

ERSILIA: Aproape fără să vreau! Dar era te că-mi promisese să mă ia în căsătorie!

GROTTI: Da! în glumă.

ERSILIA: Nu e adevărat. Și chiar de-ar fi, el ar fi fost de două ori mai josnic. Fiindcă fără să știe nimic dm ce se petrecuse acolo, după plecarea lui, între tine J mine, s-a logodit aici cu alta și era pe punctul sa însoare cu ea.

GROTTI: Dar tu? Tu știai ce s-a petrecut între tine și !

si ai mințit!

,.İ -----,,, naaa nfk era pe caİe Șa io" j

„jjjA: Nu e adevărat! A spus-o singur! Și n-ar fi așa, "B_{ac}um, așa cum tu însuți l-ai văzut! Dar tu vorbești j_n felul ăsta ca să te dezvinovățești; îți convine să presupui așa ceva, ca să afli o scuză la ceea ce ai făcut [n spatele lui, după ce a plecat!

-yfTi: Și tu ai făcut tot scandalul ăsta aici și acum, ca să-l impudici s_a se însoare cu alta.

13ILJA: Nu! Nu m-am gîndit la asta! Am zis-o cînd am crezut că voi muri! N-am vrut să împiedic nimic! Și n_u vreau! Nu vreau!

Dar dacă n-ai fi dat aici peste trădarea lui, dacă i găsit liber și dispus să-și respecte promisiunea? oază): Nu! Nu! Niciodată! Nu l-aș fi înșelat! iu j_oi sufletul fetei că nu l-aș fi înșelat. Nici nu ni-am dus măcar să-l caut! Poate să ți-o spună chiar el! Și trădarea lui — care în ceea ce te privește a fost o adevărată trădare — m-a făcut să mint, că mă sinucid pentru el.

. .. paOTTI: Nu te-ai dus să-l cauți?

IRSILIA: Nu!

■ ' . ■■

ÎRQTTI: Și cum ai aflat atunci despre căsătoria lui, iminentă?

RSILIA: Ah, da... M-am dus... m-am dus la... Ministerul . Marinei.

WTI: Vezi bine, prin urmare, că te-ai dus să-l cauți! era totuși adevărat ,RSILIA (*cu mînia disperării, și amenințătoare*): Ar trebui să-mi mulțumești!

,BOTTI: Pentru ce? Pentru că te-ai dus să-l cauți? !LIA: Nu! Pentru că am simțit cum îmi trece orice poftă de răzbunare, cînd mi s-a comunicat viitoarea 'ui căsătorie și demisia lui din marină. Crezi că-mi descoperi vreo vină, vreo intenție de înșelăciune, în faptul că am urcat scările ministerului? Nu știi în ce țare am urcat scările acelea! Sosisem aici, singură, Pierdută, gonită de soția ta, în felul în care știi, după ce ne-a surprins în momentul acela îngrozitor... în mijlocul strigătelor trecătorilor care ridicau fetița căzută pe terasă. Eram disperată. Ca o cerșetoare, care nu

386

387

vede altă scăpare decît în moarte sau nebunie c-o nebună mergeam la el, ca să-i spun tot, tot! ^{Ca} GROTTI: Despre noi doi? ERSILIA: Nu, despre tine! Despre tine care după pîec
lui ai profitat... ^{af}a

GROTTI: Eu singur?

ERSILIA: Da! ...de starea în care rămăsesem! Bag, seamă că eu pot spune tot, acum, tot ce nimeni îndrăznit vreodată să spună! Nu mai pot rezista "" ajuns la fund! Pot să strig adevărul gol-goluț, ^{Ca} ^{8m} bunii, să strig adevărurile rușinoase ca una care " mai speră să se mai ridice să-și acopere partea "^{Ca} mai ascunsă din inima ei terfelită! Ai pus mhi_a ' mine cînd ardeam de focul pe care mi-l aprinsese i în trup, atunci cînd era de-ajuns să fiu atinsă ca s^fcedez! Negi că te-am mușcat? Negi că ți-am zoțl^f gîtul, brațele, mîinile? GROTTI: Oh, ticăloaso, tu m-așțitai! ERSILIA: Nu e adevărat! Nu e adevărat! Tu ai început! GROTTI: Prima oară, da! Dar după aceea? ERSILIA: Niciodată! Niciodată!

GROTTI: Îmi strîngeai brațul pe furiș! ' ERSILIA: Nu e adevărat! GROTTI: Nu e adevărat? Mineinoaso! Și cînd m-ai înțepat la umăr cu acul?

ERSILIA: Pentru că dumneavoastră nu mă lăsați în pace!

GROTTI: Ei, poftim! Acum îmi mai spui și dumneavoastră!

ERSILIA: Eram o sclavă!

GROTTI: Și trebuia să te supui?

ERSILIA: Carnea, carnea se supunea! Inima nu, niciodată! Te uram!

GROTTI: Plăcerea, plăcerea, o simțeau!

ERSILIA: Nu! Te uram. Cu cît simțeam mai multă plăcere, cu atîta te uram mai mult. După, te-aș fi sfîșiat cap« o întrupare a rușinii mele. Inima mea nu a consimțit niciodată, inima mea sîngera cînd trădînd simp aceeași plăcere cu tine ca și cu celălalt! Îmi privea brațele goale și le mușcam! Cedam, cedam totdeauna dar simțeam înăuntrul meu că inima mea, ea, n^u ^{oe} _a Nemernicule! Mi-ai luat prin viciu singura bucuri

388

Ljeții mele. O bucurie aproape ireală — aceea de a mă simți logodită...

: ...iar el între timp se pregătea de nuntă. iL: Vezi? Niște canalii cu toții! Și-mi zvîrli în față că eu sînt vinovată!

Eu, fiindcă niciodată n-am avut puterea să fiu ceva, orice... Doamne, fie chiar un obiect de lut frămîntat cu mîinile, din cele care se sparg cînd le scapi din mînă, dar fărîmele de pe jos îți spun că erau ceva care nu mai există — dar care a existat! Viața mea... zi de zi... și nici una care să fi fost a mea... Eu am fost la întîmplare toate lucrurile care m-au vrut, fără să pot vreodată să mă reculeg... trasă ici și colo... sfîșiată... și niciodată nimic care să-mi îngăduie să spun: și eu exist! (*Schimbînd tonul brusc și întorcîndu-se spre el, ca un animal biciuit.*) Dar tu ce mai vrei acum? De ce ai apărut iar înaintea mea? ȚOTTI: Fiindcă ai vorbit! Iată de ce! Pentru ce ai spus! Pentru ce ai făcut! Ai vrut să mori...

ERSILIA: Ar fi trebuit să tac, știu! O piatră deasupra, și adio!

GROTTI: O piatră. Această piatră ai aruncat-o din toate puterile în apă, iar noroiul și apa care au țîșnit ne-au murdărit pe toți; toți sîntem stropiți.

ERSILIA: ...și noroiul nu se mai duce!

GROTTI: S-a făcut ca o mlaștină în jurul tău!

ERSILIA: Și ați fi vrut să mă scufund eu singură și voi să vă continuați viața cea de toate zilele. Franco, după ce ar fi descoperit relațiile mele cu tine — revenind la logodnică, și tu — la treburile consulatului, nu?)TTI: Nu!

Revenind la ceea ce a fost viața mea din totdeauna, pe care tu, nenorocito, ai încurcat-o într-o clipă. Dar ce crezi tu? Că eu eram tot în acele minute de lene stupidă și de viciu pe care le-am pierdut cu tine? Și care trebuiau să mă coste atât de scump?! Nefericirea întregii mele vieți: moartea fetei mele! L: Tu ești vinovat! Tu ești vinovat! Am mereu înaintea ochilor scaunul pe care nu mi-ai lăsat timp să-l duc de pe terasă unde mă urcasem cu fetea. r?TI: Și de ce te urcaseși pe terasă? Locul tău era în camera de lângă cea unde dormea nevasta mea bol-

389

navă; că să fii gata să alergi, dacă te-ar fi chemat. Ce căutai pe terasa?

ERSILIA: Lucram și fetea se juca!

GROTTI: Nu! Te duseși dinadins, ca să viu eu să te cânti ERSILIA: Oh! Ticălosule! Ai fi venit să mă cauți chiar

în odaia de lângă soția ta.

GROTTI: Nu, nu.

ERSILIA: Îndrăznești să negi? Ca și cum n-ai fi făcut-o altădată. Și atunci, nesimțindu-mă la adăpost ni,,
acolo...

GROTTI: Fiindcă voiai și tu. Voiai și tu ca și mine!

ERSILIA: Nu! Fiindcă în fața stăruințelor tale și a încercărilor tale nerușinate aș fi sfârșit prin a vrea și eu, ca și tine. Așa trebuie să spui! Eram înnebunită de teama " să nu fim auziți de soția ta. Ah! Sînt sigură acum sînt sigură că o voce interioară îmi vorbea, îmi spunea să nu las acest scaun pentru că mititica, jucîndu-se pe terasă, s-ar fi putut urca și ar fi căzut peste balustradă. N-am putut asculta însă această voce inte-

■●".,!,, ,,,,,, ,,QQ mo.ă. si insistai

și insistai lăd în într-un coș-balustradă. Nam p

rioară! Îți amintești? Erai la ușa cea mică, și insis — ca o brută — insistai, insistai! Și acum îl văd vis, în toate nopțile, scaunul acesta, ca într-un mar — nu reușesc niciodată să-l iau la timp. GROTTI (*absorbit, ca și cum ar simți nevoia să-și vadă viața departe de această oroadă, În timp ce Ersilia continua să plîngă încet, cu suspine*): Munceam... trăiam... trăiam parcă îndepărtat de mine... Nu existam decît pentru ceilalți... Nu mă gîndeam decît la lucru; pentru a umple golul pe care îl simțeam

În

l 1

în viața mea, În putusem tistă

căminul pe care-l visasem și pe care nu-l avea, din cauza femeii cu care mă întîlnisem: tristă bolnăvicioasă, grosolană... Atunci ai venit tu... Spune, cum m-am purtat cu tine la început? ERSILIA (*tandă, printre lacrimi*): Ai fost bun. GROTTI: Aveam nevoie, cu cît mă simțeam mai chinată toată tristețea vieții mele, aveam nevoie să fac bine al-tora, să iau asupra mea toată povara, ca să respire ceilalți ușor în viață. În această nevoie de a face att^{or} frumoasă viața, aflam bucurie; numai în ea. Eu, "a

frumoasă viața, anam DUOUHC, HUU*_u. -

personal nu mai aspiram la fericire. Și spune cum te-zugrăvit în ochii lui, cînd a venit în croazieră? Ce nu

390

i-am spus despre tine ca să-l fac să te iubească și ca să fii mulțumită! Am fost atunci mai afectuos ca totdeauna, chiar față de soția mea, ca și ea să fie satisfăcută și dispusă să sprijine dragostea voastră, reușita proiectului de a te face fericită, pentru singura plăcere de a fi fost eu cauza acestei fericiri. Și cînd v-am văzut pe amîndoi îndrăgostiți... Nu, nu, n-a fost pentru că înțelesesem că ați mers prea departe, că i te dăruiseși... Asta a indignat-o pe nevastă-mea, nu pe mine; a făcut-o să-și piardă orice stimă pentru tine. Dar nu mai fusesem a altcuiva. Era întîia oară. A fost o amețeală, un vârtej care m-a împins... În seara dinaintea plecării! GROTTI: Știu! Mi-era milă de tine... Nu mă gîndeam de loc să-ți aduc vreo vină. Și n-aș fi încercat niciodată să profit... dacă tu... ERSILIA: ...eu?

GROTTI (*brusc*): Nu că ai fi vrut! Dar... nu știu... cum m-ai privit într-o seară, cînd ne-am ridicat de la masă... Fiindcă tu nu credeai... Am simțit că tu nu credeai că am putut fi atât de bun pentru singura plăcere de a te face fericită... Da... Asta a fost... Și pentru că n-ai crezut, ai stricat tot. Fiindcă aveam

mai mult decât oricând nevoia ca tu să crezi, ca să mă pot reține, ca să pot învinge tentația...

ERSILIA: în mine nu era! Nu era!

GROTTI: în mine da! Și dacă ai fi crezut în dezinteresarea mea, în bunătatea mea, care erau reale, nu s-ar fi dezlănțuit dintr-o dată în mine bruta, cu toată foamea ei disperată; chiar și acum, când te văd, după ce ai semănat moartea, discordia iremediabilă între mine și femeia mea... (*Se apropie de ea cu ură și amenințător.*) Știi ce?

ERSILIA (*dînd înapoi, înspăimîntată*): Ce vrei?

GROTTI: Vreau să plîngi, vreau să plîngi cu mine răul pe care l-am făcut!

ILIA: Mai mult decât am plîns pînă acum?

GfOTTI: Nu vreau să fiu singur să simt cum mă sfîșie moartea copilului meu! Nu vreau ca tu să te împaci cu el, ca și cum acest lucru îngrozitor nu s-ar fi întîmplat!

3P1

ERSILIA: Nil, nu! Asta nu se va întîmpla niciodată! Iar asta poți fi sigur; niciodată! Eu voi rămîne aici, cel care m-a primit la el...

GROTTI • Nu vei putea s-o faci! Fiindcă el e deja de acord celălalt, n-ai văzut? Au plecat de aici împreună, ora asta e poate deja plictisit de tine, și gata să ere că este o nebunie să nu accepți remușcările și f ăg; " * de-a se îndrepta totul. ERSILIA: Dar i-am spus că nu vreau! GROTTI: Da! Cu o încăpăținare irațională pe care nici unul nici altul nu o pot accepta. Adevăratul motiv pentru care nu vrei, nu i l-ai spus! ERSILIA: Ei bine, dacă va fi nevoie, i-l voi spune. GROTTI: Și atunci i se va părea afit de urît ce-ai făcut, minciunile pe care le-ai spus, consecințele lor, o căsătorie stricată în ajun, scandalul, mila pe care i-ai smuls-o compătimirea furată de la toți...

ERSILIA (*doborîtă, pe punctul de a leșina*): E adevărat, e adevărat... Dar n-am vrut asta!... I-am spus și lui că am vorbit, că am mințit fiindcă am crezut că totul se sfîrșise. Nu sînt lucruri care se pot mărturisii! Sînt prea urîte! Da, josnice. Am putut să ni le spunem noi — acum — fiindcă era rușinea noastră, a amîndurora. Cum vrei, și de ce să le descopăr și față de alții? GROTTI: Am simțit că mă revoltă minciunile tale. Cînd am aflat de la tatăl logodnicei consecințele pe care le-au avut, indignarea acelei fete, remușcarea lui, propunerea de a îndrepta lucrurile, nu știu cum am putut să mă abțin față de bătrîn; am alergat la ziar să dezminț, partea care mă privea. Și nu știi mînia care s-a aprins în sufletul soției mele cînd a citit ziarul; voia să alerge la logodnică să-i dezvăluie tot, să-i spună pentru cete gonise de la noi, cum ne-a surprins pe amîndoi! A trebuit să-i promit, să o asigur că minciuna ta va fi " orice caz dezvăluită și că această familie cel puțin ÎȘ^{IV}a afla liniștea. Înțelegi?

ERSILIA: Înțeleg, înțeleg... (*Pauză. Privește o clipă.*) tea ei, întunecată, apoi:) în ordine! (*Se ridică: " pauză și adaugă:*) Du-te... Se va face. GROTTI (*o privește rătăcit*): Ce vrei să faci? ERSILIA: îmi spui că e nevoie să o fac. O voi face-

392

n»oTTI (*după o pauză, conlinuînd să o privească*): Ești mai j deznădăjduită decât mine... Cum ai ajuns!... cum te-ai I schimbat!... (*Merge spre ea ca s-o îmbrățișeze.*) Ersilia... HERSILIA...

jtgLLIA (*izbucind cu mîndrie și îndepărtîndu-l*): A! Nu!

■Lasă-mă!

TTI (*întorcîndu-se spre ea și îrnbrățișînd-o cu frenezie*): Nu... Nu... Ascultă, ascultă...

: Lasă-mă (*zbătîndu-se*), îți spun! TT (*conlinuînd ca mai sus*): Să adunăm laolaltă deznă-dejdile noastre!

ERSILIA (*cu un strigai, ca să scape*): Fetița, fetița! GROTTI (*oprindu-se deodată, ca fulgerat si cu capul în mîini*): I Asasină! (*Pauză. Tremură convulsiv.*) Dar îmi pierd Hapul... (*Se apropie din nou de ea.*) Am nevoie de tine,

de tine... Sîntem doi nefericiți... ÎRSILIA (*alcrînd spre una din ferestre*): Du-te... Pleacă...

Strig...

GROTTI (*urmărind-o*): Nu... Nu... Ascultă...

ÎRSILIA (*deschizînd fereastra*): Deschid și strig! Uite! (*Zgomotele străzii invadează vesele scena. Și atunci, însoțind cu un gest cuvintele, spune:*) Du-te!

CORTINA

.ii:-

Actul al III-lea

Același decor, în aceeași lă, spre seară.

Doamna Onoria se află la una din ferestre, prin care intră zgomotele obișnuite ale străzii, zgomote care se atenuază treptat, o dată cu amurgul. La una din ferestrele casei din față se presupune că s-ar afla o vecină, cu care doamna Onoria conversează; între timp, Ernina sflrșește cu ștersul prafului și cu punerea în ordine a camerei.

ONORIA: Ei, da, pot să spun... (*Pauză.*) Pînă la amiază, dar știi cum e? Alceva e somnul de noapte... (*Pauză.*) Ce spui? N-aud... (*Pauză.*) A! Da, acum a ieșit cu domnul Nota pentru valiză. Lui n-au vrut să i-o dea.

EMMA: Veți vedea că nu i-o vor da nici ei!

ONORIA (*continuând convorbirea cu vecina*): Ei! N-a fost posibil mai devreme.

EMMA: Să sperăm că n-o să fie în fiecare zi așa.

ONORIA (*întorcându-se spre Emma*): Ce tot bombăni? N-aud nimic din ce vorbești!

EMMA: Zic și eu că e cam târziu ca să faci curat la ora asta. E aproape noapte.

ONORIA (*întorcându-se pentru a vorbi afară*): Domnul Nota ar fi unul... Ce vrei? (*Rtde.*) Vrea să o păstreze Ungă el... (*Pauză.*) Dar nu, nu vrea să știe nimic despre ce dinții... Ofi îmbrățișat-o el?... (*Pauză, apoi precipiți* Nu, nu. Nu e posibil. N-ai văzut bine; nu e posibil (*Pauză, apoi se înclină și salută cu mina.*) Da, la e

394

dere, la revedere! (*încinde fereastra.*) Ce zici? Spune că a văzut aici trei bărbați și că au îmbrățișat-o toți trei!

ȚIMM' Și consulul? A(OB'A: Nu, ini! S-a înșelai! Nu e posibil. MA' Strigau amândoi ca nebunii, când au rămas singuri!

: Și¹ nu ai... nu ai reușit să înțelegi nimic? : N-am stat să ascult la ușă. Trecând prin vestibul am auzit că strigau, și atîta. Dar ea striga mai tare ca el! : Aș fi curioasă să știu ce pretenții mai are la biata fată și ce caută aici, după ce s-a dus la ziar să protesteze contra ei și a amenințat-o cu acțiune în calomnie.

İMMA: Poale că nu vrea ca ea să se împace cu logodnicul.

: Și cu ce drept ar putea să o împiedice? Și pe urmă, nici ea nu vrea. Dar, după mine, rău face!

: Desigur! Să prefere ea să stea aici cu un bătrîn pe jumătate nebun! ONORIA: ...care s-a plictisit de ea! care s-a plictisit și care

cred că a făcut-o chiar să înțeleagă acest lucru. EMMA: Poate o să fie mai bine așa. Văzînd că el nu mai vrea

să știe de ea, se va duce la celălalt. ONORIA: Poate, mai știi? N-are încredere în tînăr. Deși acum mi se pare într-adevăr căit. EMMA: Și mie. ONORIA: Ceea ce o reține, cred, e că se gîndește la cealaltă,

, pe care el a părăsit-o pentru ea. EMMA: Ba eu n-aș avea atîtea scrupule. Nu era să moară din cauza asta?

ONORIA: O! dar ea știe prea bine ce înseamnă să fii părăsită! Era așa de frumos scris la ziar! poate că-l urăște acum. Și trebuie să fi înțeles că domnul Nota... ! (*Face o strîmbătură.*) Am văzut-o cînd a ieșit cu el. Am avut impresia că avea pe ochi, nu știu... așa... ca un vâl... se uita și nu vedea. Numai putea să vorbească. N-avea putere nici să ridice mîna. Am întrebat-o cum se simte. Mi-a surîs cu un surîs care m-a înghețat. Și mîna rece, rece... (*Se oprește o clipă și ascultă, apoi cu altă voce.*) I-auzi? Mi se pare că strigă negustorul ambulant; du-te, du-te și ia-mi panglica aia; doi metri și jumătate, cum ți-am zis. Îl strig eu de aici.

395

T

Emma iese în fugă prin ușa vestibulului. Doamna Onoria aleargă la una din ferestre, o deschide; se pleacă pentru a privi jos în stradă și face un semn negustorului să se oprească. Rămîne la fereastră, între timp, Franco Laspiga, întunecat, răvășit, intră pe ușa vestibulului.

FRANCO (*în mijlocul zgomotului care urcă din stradă i treabă de două ori din pragul ușii vestibulului*): E yoj j E voie?

ONORIA (*întorcându-se și închizînd fereastra*): A! Dumnea voastră erați, domnule Laspiga? Luați loc! Domnul Nota nu va întîrzia să se întoarcă împreună cu domnișoara (*încetși insinuantă.*)

Insistați, insistați, o veți convinge!

FRANCO (*o privește întîi ca unul care n-a înțeles, apoi cu o furie reținută, ironic*): Da, da! Veți vedea! Veți vedea cum o să insist.

ONORIA (*confidențial*): L-a pus la locul lui, știți, pe domnul consul și încă bine! V-o spun eu!

FRANCO (*printre dinți*): Mizerabilul... ticălosul...

ONORIA: Aveți dreptate! Biata fată!

FRANCO (*îzbucnind, nu se mai poate reține*): Ce fată! Nu mai spuneți fată! Știți ce este? O tîrfă, o tîrfă!

ONORIA (*aproape clătîindu-se*): O, Doamne, nu! Ce spuneți?

Intră în acel moment din vestibul, cu pălăria în cap, Ludovico Nota.

LUDOVICO (*văzînd pe Franco*): A! Sînteți deja aici? (*Cătn Onoria, făcînd aluzie la Ersilia.*) Nu s-a întors încă?

ONORIA (*întorcîndu-se spre el aiurit și apoi fără să-i răspundă din nou se reîntoarce spre Franco*): Dar e posibil?

LUDOVICO (*care nu înțelege*): Ce anume?

FRANCO (*hotărît, mîndru, vibrant*): Soția consulului Grotti a aflat că soțul ei a venit aici în dimineața asta să-și regăsească amanta.

LUDOVICO (*tresărînd aiurit*): Pe cine?

ONORIA (*ca mai sus*): Ea? A consulului?

FRANCO: Amanta, da, amanta! Soția lui s-a dus ai-. -neață la casa părinților logodnicei mele să denun, toată povestea.

396

jO: Povestea domnișoarei Drie cu soțului ei? ,p_{IA}: Era amanta lui bărbatu-său?

I itfCO: Da, domnule! Și nu știu încă dacă a fost amanta l' iui înainte să o fi cerut eu în căsătorie sau după. Vreau

g] știu acest lucru. Pentru asta am venit! •QRIA: Dar cum? Ce fel?... O! Doamne... Mi se pare că o '•' â-mi pierd mințile!

aMCO: Și Știți cum? Știți cînd doamna Grotti a descoperit legătura? în momentul în care fetița cădea de pe terasă. n-ORIA (*cu unstrigăt, acoperindu-și fața cu mîinile*): O ! Dumnezeu!

HCO: Ea i-a surprins împreună și a gonit-o pe Ersilia ca pe o asasină, fiindcă amîndoi lăsaseră fetița singură pe terasă!

nXORIA: Asasini! Adevărați asasini! fRANCO: Dacă n-ar fi fost și el compromis, ar trebui să meargă la ocnă, la ocnă! Și după ce a făcut așa ceva, vă dați seama... jNORIA: ...a avut curajul... fRANCO: Să vie să-mi răvăsească viața! l'HORIA: Și nouă tuturor să ne stîrnească mila! FRANCO: Dar vă dați seama, mie, ce mi-a făcut? :UDOVICO (*aparte*): E de necrezeut... «ORIA: Cu aerele ei de fecioară martiră, o impotoare! "RANCO: Totul plutește în aer... scandalul public, insultele logodnicei mele... să înnebunești, nu altceva! Și nu știu cum de n-am înnebunit pînă acum! •ORIA: Iată de ce, iată de ce voia să fugă! Cînd v-a văzut! Cînd a știut că celălalt, consulul, era aici! Fățarnica! A prevăzut că minciuna va fi descoperită (*Schimbînd tonul, cu furie.*) O urâsc pentru toate lacrimile pe care m-a făcut să le vărs. (*Către Ludovico, brusc.*) Știți ceva? Dați-o afară! Nu o mai primesc la mine. Nu-mi mai trebuie o asemenea rușine în casă! J'DOVlco (*plictisit, mor'măind*): Așteaptă! Așteaptă! ORIA: Nu, nu, nu! Ce să aștept? Afară! N-o mai vreau! N-ⁿ mai primesc.

-O: Dar taci puțin, pentru numele lui Dumnezeu! nu înțeleg încă. (*Către Franco.*) Iartă-mă, te rog, -l se face că consulul?... (*Se întrerupe.*) Știi dumneata el, consulul, a fost primul care a protestat la ziar?!

397

zia_r

FRANCO: Era natural!

LUDOVICO: Cum natural? Dacă erau amanți trebuiau

de acord! FRANCO: Vezi că era și nevastă-sa aici cu el! Nevasta

care ea a îndrăznit să spuie infamii, în același LUDOVICO (*reamintindu-și*): A! Da, într-adevăr... i_{ai}

ce a fost atît de tulburată aîlînd că ziarul scri_{ses}! ONORIA: ...că biata doamnă o trimisese după cump'â, '-'

turi. FRANCO: Desigur că soția l-a obligat pe consul să dezmint,

cel puțin atît.

LUDOVICO: 'Atunci totul este o minciună... FRANCO: ...josnică! ...josnică!...

LUDOVICO: ...că a vrut să se sinucidă pentru dumneata ONORIA: Mă întreb cum poate să mintă cineva cu

f-nOVICO {; :F...; Ti

nerușinare

LUDOVICO (*aproape către sine, glîndindu-se*): J văr... din cauza asta s-a încăpățînat să

Eida,mtr-ad_e. să nu vrea să accepte din partea dumatle nici un ajutor!

FRANCO: Ar fi fost culmea!

ONORIA: Da, bietul domn!

LUDOVICO (*jignit din ce în ce mai mult de vulgaritatea Om-riei, care-l împinge să ia poziție și împotriva lui Franco*): Nu! Iertați-mă, trebuie cel puțin să recunoaștem d s-a căit...

FRANCO: Dar cînd? Cînd m-a văzut aici gata să îndrept ceea ce credeam că era din vina mea.

LUDOVICO: Înțeleg, înțeleg, dar...

FRANCO: Și asta în cel mai bun caz! Vreau să spun în cazul în care a devenit amanta consulului după, căci dacă a fost *înainte* — vă dați seama? — aș fi fost înșelat de amândoi în felul cel mai mîrșav!

LUDOVICO: Nu! Asta nu...

FRANCO: Am venit tocmai pentru a lămuri problema ă?

LUDOVICO: Și ce ai vrea să faci? Nu poți, iartă-mă, să i că ai întîmpinat aici, din partea ei, opoziția cea categorică și cea mai violentă!

FRANCO: Dar eu mă refer la ce a fost *înainte*! Dacă n^așelat *înainte* l

LUDOVICO: Iartă-mă. În orice caz, *înainte* sau *după*, ® neata n-ai nici un cuvînt de spus.

N-am nimic de spus? Cum asta? Eu?

(*ferm*): Nimic. Chiar dacă înainte a **foșt mpnta** j_u. Iartă-mă, dar te pregăteai să te căsătorești cu alta. O Dar, vă rog... așteptați!

C g șpt

I) VICO: Lasă-mă, te rog, să vorbesc. I-ai plătit polița, clacă nu mă înșel, chiar înainte de a ști ceva despre trădare-

Și trădarea mea o scuză pe a, lor? O: Nu, desigur. Dar asta nu-ți mai dă dreptul să ceri socoteală cuiva. Ai răbdare!

M (*cu tărie*): Ba da, îmi dă acest drept! Mi-l poate da! Fiindcă trădarea ci au făptuit-o, au mers pînă la capăt, pe cînd eu am rupt căsătoria și am alergat aici. 3OVICO: Atunci, cînd ai aflat că a încercat să se sinucidă...

ANCO (*ca mai sus*): ...dar nu pentru mine. A mărturisit-o ea însăși! Asta-i bună! Să mi se reproșeze inie trădarea mea, ca și cînd pentru ea nu ar mai putea fi o trădare. 3OVICO: Nu, nu! Ascultă. Eu nu-ți reproșez nimic. Vreau numai să-ți demonstrez că ai dreptate numai într-o singură privință și anume că ea a mințit afirmînd ziaristului că se omoară pentru dumneata. Efectiv, eu nu reușesc să-mi dau seama care e motivul acestei minciuni, spusă chiar în clipa morții. Există minciuni care pot fi utile pentru viață, dar nu și pentru moarte. Iar pentru viață, e cert că ca însăși a recunoscut că e inutilă. RANCO: Dumneavoastră o considerați inutilă! NORIA: Nu vreți să țineți seamă de fapte!)OVICO: Ai dreptate! Asta e adevărat! E defectul meu. Nu reușesc niciodată să țin seama de fapte. IORIA: Slavă Domnului că recunoașteți. Și faptele știți care sînt? Că a fost salvată.

: Și că minciuna ei a fost utilă. Da, domnule, utilă, dacă nu pentru mine, ceea ce ar fi fost culmea, ci utilă cel puțin fiindcă a găsit cu acest prilej un bărbat ca dumneavoastră. 'ORIA: Vă închipuiți: un scriitor!...

: Da! Un imbecil. (*brusc*): Eu nu spun asta!

Ba da, spune, spune dacă vrei! Poți s-o spui, dacă o recunoaște singur.

398

399

FRANCO: Desigur că a fost măgulită... oh! văzînd cii

primit minciuna ei, cum s-a transpus în domenii l^{sa} tei; această poveste romantică: sinucidere din dra,^m istorisită — de astă dată nu de un ziarist, ci de un g^{ost}. e tor ca dumneavoastră.

Cu_j

LUDOVIGO: Ei da! într-adevăr voia așa ceva. FRANCO: Vezi bine! LUDOVICO: S-a și supărat chiar la gîndul că eroina mea

i-ar semăna în întregime.

ONORIA: Frumoasă pereche ar mai fi făcut amîndoi p

care spunea minciunile, și el care le-ar fi scris. LUDOVICO: Minciuni — da — care se mai cheamă și povesti **Dar** povestea aceasta — știi? — n-are nici o vină că nu adevărată. Și nici nu importă dacă e adevărat sau nu, d_{ac} e frumoasă! I-a reușit destul de rău ei, în viață; dar asta nu împiedică să-mi reușească mie bine, scriind-o Să vă spun mai mult: așa cum e, e mult mai frumoasă! Da! cu mult, cu mult mai frumoasă. Și sînt foarte mulțumit că totul e acuma limpede. (*Arată pe Onoria lui Franco.*) Uite, bunăoară, pe doamna aici de față am văzut-o la început furioasă, spumegînd de indignare. Apoi am văzut-o numai zahăr și miere, și acum iat-o numai fiere!

ONORIA (*revoltîndu-se*): Cum dracu să nu fii! LUDOVICO (*aprobînd-o*): Bineînțeles, ai dreptate!

Totuși e j foarte frumos. Nu nega! (*Adresîndu-se lui Franco.*) Dumneata care ieri erai atît de exaltat... FRANCO (*revoltat*): Doar v-am explicat eu însumi!.-. LUDOVICO (*ca mai sus*): Da, da, e just. E foarte just chiar. Și tocmai din această cauză e mai frumos. Iertați-ma, dumneavoastră credeți că eu trebuie să joc aici rolul imbecilului? Nicidecum! Vă înșelați... Mă distrez doar, arătîndu-vă cît e de frumoasă, de minunată aceasta comedie a unei minciuni descoperite. FRANCO

(*revoltîndu-se din nou, îndurerat*): Pentru dumneavoastră o fi frumoasă...

LUDOVICO (*dintr-o dată pătrunzîndu-se de durerea lui*): " frumoasă tocmai fiindcă suferi și ai suferit de pe ^{ur}, ei atît! Suferințele dumitale — nu-ți vine a crede-'S eu le înțeleg, le sufăr la rîndul meu...

și să nu^{va}

400

doiți că voi ști să le exprim în felul cel mai viu, dacă oi face din ele un roman, sau o comedie.

: Și puțin lipsește să mă băgați și pe mine... CO: Dacă fac o comedie, da! RIA: Nu v-aș sfătui să mă urcați pe scenă, știți! OVICO: Ce ai să faci? Ai să începi să strigi că nu e ade- vărat?

IORIA: Da, că nu e adevărat! Că nu-i adevărat. Și că dumneavoastră sînteți un impostor bun să facă pereche cu femeia asta!

POVICO (*rîzînd*): Fii liniștită, se vor însărcina criticii să spună că nu e adevărat. (*Cu alt ton.*) Dar cum se face că Ersilia nu s-a întors? La ora asta ar fi trebuit să fie aici... I-am dat ceva bani...

ONORIA (*îl întrerupe*): I-ați dat bani? O, Doamne, atunci puteți fi liniștit!

,UDOVICO: Da, ca să plătească nota de la hotel și să-și scoată valiza.

ONORIA: Dacă i-ați dat bani nu se mai întoarce! Nu se mai întoarce! Adio comedie! Pot să mă liniștesc și eu!

,UDOVICO: Nu fi atît de liniștită. Există totdeauna mijlocul de a imagina un sfîrșit concludent, chiar dacă faptul din viață nu are un sfîrșit.

FRANCO: Vă este într-adevăr teamă că nu se va mai întoarce?

LUDOVICO: Asta, depinde. Dacă scopul minciunilor ei era n „fapte”, cum spuneți dumneavoastră, mă tem că nu anai vine. Se va întoarce numai în cazul în care scopul sei — cum mi se pare mie — era în afara și deasupra fap- telor. Și atunci îmi voi scrie piese... Dar dacă nu vine, să știți că tot o scriu.

'RANCO: Fără să țineți seama de fapte?

UJDOVICO: Faptele! Faptele, scumpe domn, faptele sînt așa cum sînt interpretate; și atunci, în spiritul nostru, pple nu mai sînt fapte, ci viața care apare într-un fel sau altul. Faptele sînt trecutul, cînd sufletul a cedat — așa cum spuneai singur — și cînd viața le părăsește. Iată de ce nu cred în fapte.

Emma intră prin ușa vestibulului și anunță:

, : Domnul consul Grotti întreabă de domnișoara, sau de dumneavoastră, domnule Nota.

401

LUDOVICO: în schimb, vine el aici!

FRANCO (*orgolios și amenințător face un pas în întîmpi_n, consulului*): Și vine la timp!

rea

LUDOVICO (*calm și ferm, ținîndu-i calea*): Îmi vei face tăcerea să stai liniștit în casa mea; îți repet încă o jL v* n-ai dreptul să. ceri socoteală nimănui!

FRANCO (*ca mai sus*): Pot să plec, dacă doriți!

LUDOVICO: Nu! Dumneata rămîiaici. Mă voi duce eu] domnul acesta.

a

Consulul Grotti se prezintă în pragul ușii In stare de îngrijorare și de mare agitație. Emma se retrage.

GROTTI: Îmi dați voie? Domnișoara Drei?

ONORIA (*alarmată, iritată, nerăbdătoare*): Nu e aici _a plecat!

FRANCO: Și poate că nu se va mai întoarce.

GROTTI: O, Doamne... dumneavoastră mă adresez, domnule Nota....

LUDOVICO: Vă introduceți în casa mea fără să aveți permisiunea...

GROTTI: Vă cer iertare! Dar trebuie să știu dacă domnișoara Drei știe că soția mea...

FRANCO: .. s-a dus la părinții logodnicei mele să le denunțe..., GROTTI (*întrerupe, mînd.ru*):

...propria ei nebunie. FRANCO: Atunci, dumneata negi? GROTTI (*ca mai sus, cu furie și dispreț*): Dar eu n-am nimic

nici de afirmat, nici de negat față de dumneata! FRANCO: A, nu! Te înșeli! Fiindcă trebuie să răspunzi de-GROTTI: ...despre ce vrei să răspund? De nebunia unei îe- mei? Sînt gata să răspund cînd vei dori.

FRANCO: Iau act!

GROTTI (*deodată, întoreîndu-se spre Ludovico*): Trebuie să

știu, domnule Nota, dacă domnișoara Drei știe despre

această vizită? LUDOVICO: Nu cred.

GROTTI: Ah, slavă Domnului, slavă Domnului! LUDOVICO: Era cu mine; am lăsat-o fiindcă trebuia sa

meargă la hotel.

GROTTI: Și nici dumneavoastră nu știți despre acest demers LUDOVICO: Nu. Am aflat adineauri de la domnul Laspig^a

GROTTI

pe care l-am găsit aici.

402

«GROTTI: Ah! Bine! Bine! Fiindcă în starea de disperare în ^w care se află, această nouă lovitură...

X: Fapt este că o așteptăm și încă nu s-a înapoiat. : Dacă nu știe încă, e foarte probabil că se așteaptă la asta. Și cum domnul Nota i-a dat ceva bani, e posibil să fi fugit...

Deie Domnul să fie așa. Din nenorocire, mă tem... : Atunci dumneata recunoști... : Nu recunosc nimic! : Din pur cavalerism!

XII: Dar nu pricepi că nu mă interesează ceea ce crezi sau nu crezi dumneata. Poți crede tot ce vrei și tot ce-ți face plăcere.

FRANCO (*izbucnind mîndru*): Eu? Ce-mi face plăcere? Eu vreau să știu adevărul. Nu ce-mi face plăcere! TTI: Și pe urmă? Cînd voi spune că nu e adevărat? Nu înțelegi, nu vrei să înțelegi că dumneata, numai dumneata ai adus-o la exasperare? FRANCO: Eu? GROTTI: Da! Dumneata!

FRANCO: Dar dacă a fost gonită de soția dumatăle, fără să

aibă vreo vină în nenorocirea fetei dumatăle... GROTTI (*deodată, sec*): Asta nu! FRANCO: E o minciună deci? GROTTI: M-am dus la ziar ca să protestez tocmai împotriva

acestei minciuni!

FRANCO: Și pe urmă ai venit aici ca să te înțelegi cu ea? GROTTI (*fremătind, gata să se repeadă la el dar reținîndu-se*): Mă iertați, domnule Nota... (*Apoi către Franco.*) Am venit aici fiindcă am fost rugat de tatăl logodnicei dumatăle, și am găsit-o pe Ersilia — de altfel în prezența dumneavoastră, a tuturor — disperată, fiindcă dumneata voiai...

---- (*brusc, cu fața convingătoare*):... fiindcă eu voiam

să îndrept răul pe care i-l făcusem! Dar de ce era disperată, aș vrea să știu, dacă răul ar fi venit de la

mine? GROTTI: Dar dacă ea nu primește ajutorul dumatăle! Asta-i bună! Nu îl vrea! V-a spus-o! Și v-a repetat-o! Frumoa-p să încăpăținare, n-am ce zice!

FRANCO: Dar nu putea crede că-mi face un serviciu! Asta Ea ar fi dorit să mă dea la o parte, pretextînd această

403

disperare pentru a-si juca mai ușor

rolul în

aisperare pentru J.-?I JUV» — T, ... «dumnealui (*arătînd spre Ludovico*), lăsîndu-l să ere H? că nimic nu e adevărat! Dar eu sînt aici, nu pentru «i* cerea mea, ci fiindcă ea, ea însăși a declarat pkv' că s-a sinucis pentru mine!

GROTTI: Și nu ți-a mărturisit deja că a mințit?

FRANCO (*brusc, cu violență, din ce în ce mai convingător*): O, doua minciună deci? Două la mîină. Am constrîns-o „" cumva să mintă?

GROTTI: Cine știe dacă nu a negat din cauza asta?

FRANCO (*ca mai sus*): Deci, ar fi adevărat atunci că a încercat să se sinucidă pentru mine?

GROTTI: Eu nu știu de ce a făcut-o!

FRANCO (*ca mai sus*): Dacă este așa cum spui dumneata a făcut-o din cauza căsătoriei mele! Nu văd alt motiv pentru care ar fi făcut-o!

LUDOVICO: Dacă nu cumva pentru motivul care mi l-a spus mie.

FRANCO (*întoreîndu-se brusc*): Iartă-mă, te rog, dar parcă dumneata spuneai adineauri că nu vezi nici un motiv care să fi dus-o la sinucidere!

I

j,. Și unde e?

: Ca o moartă... Abia am deschis... Și a căzut, cu va* 'jjza ei cu tot. QVICO: Otrava! Dumnezeule, avea otravă în valiză...

In timp ce toți aleargă spre ușă, apare Ersilia în pragul vestibulului: cadaverică, dar calmă, dulce și aproape

i

nou... RSILIA: Nimic... Fiti liniștiti... De astă dată nu-i nimic.

Face semn cu degetul pe buze.

iROTTI (cu un strigăt): Nu! Nu! Dumnezeu! Trebuie să o ajutăm... Să o transportăm imediat...
 care sa n uu»-u i* »-""""• . dă ca o cem. LRIA "(însăpăimîntată): Da! Da!... Imediat! LUDOVICO:
 Pentru ca era înjosită, pe strada... ca cerşe l mY D D vin0)
 vino...

toare...

în seara în care s-a oferit primului fcsIIA (*apărîndu-se*): Nu, nu vreau!... Destul, pentru
toa

FRANCO (*ironic*): Da, trecător.

GROTTI (întunecat): A spus și asta?

FRANCO (*puternic, cu elan, înaintînd*): Da, a spus și asta! Și asta! Și asta tot din cauza vinii, trădării mele a făcut-o ! Și ați vrea ca după ce am admis toate acestea să nu mă mai încăpățînez cu toată puterea conștiinței mele, să o determin să-mi accepte ajutorul! Dar eu sînt gata să mă ofer și acum, dacă-mi dai cuvîntul de onoare că soția dumitale a mințit spunînd că Ersilia ți-a f^o8) ă t amantă.

In acest

moment intră alergind Emma, dinspre vestibul, inspăimintală.

EMMA: Doamnă! Doamnă! Doamna mea... Dumnezeu!^{cl}

ONORIA: Ce s-a întâmplat?

LUDOVICO: Ea este?

EMMA: Da, domnule... s-a întors...

404

Dumnezeu!... iROTTI (*reprezindu-se și el*): Ba da! Vino, vino cu mine.

Te conduc eu!

ÎRSILIA (*ca mai sus*): Nu, nu vreau... IDOVICO (*ca mai sus*): Ba da! Lasă-te convinsă, lasă-te condusă, domnișoară. («ORIA: Trimit după o trăsură!

i —. Fie-vă milă! Destul, vă spun... Ar fi inutil! ROTTI: Dar ce spune! Nu trebuie să pierdem timp!

PSILIA: E inutil. Nu mai e nici un leac. Liniște, vă rog!

Lăsați-mă să fiu liniștită. Dacă vreți, domnule Nota și

dumneata, doamnă... nu va fi imediat, din nenorocire...

dar sper că nu mai e mult. ^bDoViC0: Dar spune... ce dorești? Ce dorești? t»M: Un pat..

!

;"°VlCO: Da, imediat, vino!

Vino, vino. IS*M

405

GROTTI (*izbucnind, violent, emoționat*): Ce ai făcut?

făcut? "eai

LUDOVICO: Puteai să te gîndești, domnișoară, că era

ERSILIA: Dacă n-aş fi făcut-o nimeni nu m-ar mai fi _{cr}FRANCO (*zbuciumat, cu emoție*): Dar ce, ce trebuie să^{6*} dem noi?

ERSILIA (*cu liniște*): Că n-am mințit ca să trăiesc A., FRANCO: Dar pentru ce atunci?

■■■■■ ■■■■

ERSILIA: Ca să mor! Da! Înțelegi acum? Ți-am strigat atunci cînd am spus acea minciună totul era sîrșit p tru mine, și am spus-o tocmai din cauza asta. Tu , '■ vrut să crezi, și aveai dreptate, nu m-am gîndit de]". la tine; aveai dreptate, nu m-am gîndit că-ți voitul' bura, că-ți voi răvăși astfel viața... Mă dispretuiam atît de mult...

FRANCO: Dar cum? Mă învinuiai!

ERSILIA: Nu, nu... E așa de greu să o spui... Și mai greu să o crezi... dar acum îți voi spune. Mă disprețuiam atât că nu credeam posibil să-ți pricinuiesc toate aceste supărări. Poti să mă crezi. Ascultă,

am vrut să câștig întîi dreptul de a fi crezută; și să-ți mărturisesc toi. Ți-am răvășit viața și pe aceea a logodnicii tale, și știam, știam că nu trebuie să o fac, că nu mai aveam dreptul fiindcă.. *(Aruncă o privire spre Grotti apoi adresîndu-se din noii lui Franco.)* Știi? De la nevasta lui, nu-i așa? FRANCO *(cu voce stinsă)*: Da.

ERSILIA: Am prevăzut-o. Și el a venit aici să nege, nu-i așa? FRANCO *(ca mai sus)*: Da.

ERSILIA: Ei vezi? *(Îl privește și face un gest de milă consolatoare. Abia deschizînd mîinile, gest care arată, fără cuvinte, de ce omenirea chinată simte nevoia să mintă. Și "" daugă foarte încet:)* Și tu chiar... FRANCO *(în culmea emoției, cu un elan de sinceritate, gîndu-i gestul)*: Da, și eu, și eu! ERSILIA *(surîzînd, cu un surîs îndepărtat)*: Ai vorbit un vis... nu mai știi... lucruri atît de frumoase! ■ alergat aici ca să îndrept lucrurile. Da, ca și jî't pentru a îndrepta lucrurile a negat. *(Grotti iztw" în suspine violente. Tulburată, Ersilia îi face semn oprească, să se rețină.)* Nu, nu... te implor...^{mf}

vrea să facă figură frumoasă... Cu cît sîntem mai... *tfr să spună „urîți" dar simte atît dezgust și în același nrttp atita milă, că nu-i vine să pronunțe cuvîntul)*... M atît vrem să ne facem mai frumoși. *(Surîde.)* O, poamne! să ne acoperim cu o haină decentă, da. Eu JJU mai aveam nici una ca să apar în fața ta; dar știam £ și tu nu mai aveai frumoasa ta uniformă de marinar, li atunci m-am trezit... m-am trezit în stradă fără ni-fliic- și--- *(se întunecă la amintirea acelei seri în care d ieșit din hotel pentru a face trotuarul)* da... încă puțin noroi pe mine ca să fiu bine mînjită... Doamne, ceoraa-l... ce dezgust! Și atunci... atunci am vrut să-mi fac pentru moarte măcar ...o rochie frumoasă... Iată acum, vedeți, pentru ce am mințit? Pentru asta, vă jur. N-am putut avea în toată viața mea o rochie care să facă față, eare să nu fi fost sfîșiată de ațîția cîini... de toți cîinii care mi-au sărit mereu în spinare, la fiecare colț de stradă... nici o rochie care să nu fi fost pătată de toate mizeriile: cele mai murdare... cele mai josnice... Am vrut să-mi fac una frumoasă... pentru moarte... cea mai frumoasă, aceea care era visul meu acolo... și care a fost și ea imediat sfîșiată... O rochie de logodnică... Dar pentru a muri, numai pentru a muri cu ea... da... cu puțin regret în sufletele tuturor... numai atît! Ei bine, nu, ! N-am putut-o avea nici pe asta. Sfîșiată și asta, smulsă și asta! Să mor goală! Despuiată, înjosită și disprețuită... Iată! Sînteți mulțumiți? Și acum plecați!... Plecați... Lăsați-mă să mor în tăcere, goală! Duceți-vă! Am dreptul să spun acum că nu mai vreau să văd, să aud pe nimeni, nu? Duceți-vă, tu la logodnică, tu la nevastă, duceți-vă să le spuneți că moarta aceasta... ei, da! Nu s-a putut îmbrăca, a murit goală!

CORTINA

406

1

Chiupul

In românește de Tatiana Slama-Cazacu

iqi

ersom

ajele

DON LOLO ZIRAFĂ - MOȘ DIMA LICASI, lipitorul de oale - AVOCATUL SCIME - CU-MĂTRUL PE, argat - TARARĂ, FILLICO, țărani care scutură pomii — LELEA TANA, TRI-SUZZA, CARMINELLA, țărănci culegătoare de măsline — Un cărăuș cu catîri — NOCIARELLO, băiat de unsprezece ani, țăran

Cłmpia siciliana. Astăzi • [în jurul anului 1920.]

Act unic

Pajiște în fața casei de țară a lui Don Lolo Zirafa, pe culmea unui deal. La stînga este fațada¹ casei: rustică, un singur cat. Ușa, roșie, cam decolorată, este în mijloc: deasupra ușii, un mic balcon. Ferestre sus și jos: cele de jos au gratii. La dreapta, ... ii un secular măslin sarazin; iar în jurul trunchiului * noduros și răsucit, o bancă de piatră. Dincolo de¹ măslin, coboară o dată cu pajiștea un drumeag. În fund, din ce în ce mai mici, din pricina povîr-nișului colinei, alți măslini. E octombrie.

La ridicarea cortinei, Cumătrul Pe, urcat pe banca. I' .din jurul măslinului sarazin, strigă, auzind cîntecul fc cîmpenesesc al femeilor, care urcă pe poteca din dreapta, purtînd pe cap sau în brațe coșuri pline cu măslina.

MMĂTRUL VK: Ohoo! Mori neferecate! Și tu, ăl de colo, mucosule! Încet, sfinți și... luați seama la coșuri!

I Femeile și Nociarello ajung sus pe cărarea din dreapta, Incetînd cîntecul.

SUZZA: 13a' ce le-a apucat, Cumetre Pe? LEA TANA: la'n te uită! Invățași și dumneata să înjuri?

'RMINELLA: în curînd orsă-nceapă și pomii să blesteme

prin părțile astea. HĂTRUL PE: Da', oți fi vrînd să vă las să semănați pe drum măslinaele?

3UZZA: Să le semănăm? Eu, dinspre partea mea, n-am lăsat nici măcar una să cadă.

413

CUMĂTRUL PE: Să nu dea Dumnezeu să se arate Don colo, în balcon!

LELEA TANA: Ei, și? N-are decît să stea acolo de dirni_{ni} pînă seara. Cine-si vede de treabă, n-are de ce <; teamă. ' *^se

CUMĂTRUL PE: Sigur, cîntînd cu nasu-n vînt. CARMINELLA: Ei, te pomenești că n-o mai fi voie nici

cîntăm? ' Sa

LELEA TANA: Păi! Da' să blestemi e! Parcă s-au luat). întrecere stăpînul și sluga, care să-njure mai grozav* TRISUZZA: Nu știu cum de nu trăznește Dumnezeu casaast' cu pomi cu tot!

CUMĂTRUL PE: Ei, haide! sfîrșiți o dată! Guri rele ce sin-teți! Duceți-vă să deșertați coșurile și n-o mai lungiți i CARMINELLA: Mai culegem?

CUMĂTRUL PE: Da' ce-i ajuns de sărbătoare, de vreți să terminați? Mai e vreme să vă duceți încă de două ori. Hai repede, luați-o din loc, luați-o din loc. (*împinge femeile și pe Nociarello către colțul casei, spre stînga. Cîte una plecînd, reîncepe să cînte, ca să-i facă în necaz. Cumătrul Pe, întors spre balcon, strigă:*) Don Lolo! DON LOLO (*dinăuntru, de jos*): Cine mă cheamă? CUMĂTRUL PE: Să știți că au venit catîrrii cu bălegarul. DON LOLO (*ieșind, înfuriat. E un om zdravăn, de vreo patruzeci de ani, cu ochi ca de lup, bănuitori; nervos, iute la mînie. Poartă pe cap o pălărie veche, albă, cu boruri mari, iar la urechi două inele de aur. Fără haină, cu o cămașă de flanelă aspră, cadrilată, liliachie, desfăcută pe pieptul păros; mînele suflecate*): Catîrrii la ora asta? Unde sînt? Unde i-ai dus? CUMĂTRUL PE: Sînt colo, fiți liniștit. Căraușul întreabă

, ffxTRUL

оты —
unde să descarce.

i-a adus?

Iar acum nici nu pot:

CUMĂTRUL PE: Aha, despre chiup?

DON LOLO (*măsurîndu-l*): I-ascultă, cin' ți-a dat voie!

CUMĂTRUL PE: Nu, da' ziceam...

DON LOLO: Tu nu trebuie să zici nimic; să ascuți, și^{sa}. ții gura! Tare-aș vrea să știu cum de ți-a trecut p^r minte " ' : JTM „hu,_n vorbeam cu avocat

că

414

PE: Pentru că dumneavoastră nu știți ce grijă am — da' ce zic, grijă? — ce groază mi-e de chiupul asta nou, când îl văd așa, pus în drum, în cramă. (*Arată la stînga, spre casă.*) Luați-l de acolo, luați-l, pentru numele lui Dumnezeu!

LOL«) (*urlînd*): Nu! Ți-am spus de-o sută de ori că nu! Acolo trebuie să stea, și nu trebuie să-l atingă nimeni! Ți-am spus de-o sută de ori că nu! Acolo trebuie să stea, și nu trebuie să-l atingă nimeni! Ți-am spus de-o sută de ori că nu! Acolo trebuie să stea, și nu trebuie să-l atingă nimeni!

pK: Cu forfoteala asta de femei și de copii, pus cum e, Ungă ușă! n0N LOLO: Dracu' să te... te-ai pus cu tot dinadinsul să mă faci s-o iau razna?

fljMĂTRUL PE: Bine, numai săn-aveți p-urmă vreun necaz.

N LOLO: Nu vreau s-aud despre altele, cîtă vreme n-am , terminat ce vorbeam dincolo, cu avocatul. Unde vrei I să pun chiupul? În cămară nu-i loc, pînă nu luăm de-acolo poloboaccle vechi; și pentru așa ceva n-am vreme acum.

Vine din dreapta cărăușul.

IARĂUȘUL: Ei, spuneți o dată, unde să descarc bălegarul?

Acuș se-ntuneacă. DON LOLO: Iaca altul! Dare-ar sfîntu' Aloe să vă frîngeți

gîtul, tu și lighioanele tale! Acuma-mi vii? CĂRĂUȘUL: N-am putut mai devreme. DON LOLO: Da, da, mîțe-n sac să știi că eu n-am cumpărat

piciodată. Și vreau să-mi faci mușuroaiele în pîrloagă

unde și cum ți-oi spune eu; da' la ora asta e prea tîrziu. CĂRĂUȘUL: Ei, i-ascultă, Don Lolo, eu descarc de pe catîri

unde s-o nimeri, peste gard, ș-apoi plec. WN LOLO: Încearcă! Vreau s-o văd și p-asta! CĂRĂUȘUL: făcă, ai s-o vezi îndată.

Pleacă înfuriat.

MIĂTRUL PE (*oprindu-l*): Stai, ce te-nfurii!

ON LOLO: Lasă-l, las' să plece!

ĂUȘUL: Dacă dumneata ai capu-nfierbîntat, apoi eu îl am și mai tare. N-o scoatem la capăt. De fiecare dată, ceartă!

f LOLO: Ei, dragul meu, cine vrea s-o scoată la capăt cu mine — ia te uită. (scoate din buzunar o cărticică legată în pînză roșie) are asta. Știi ce e? Crezi că-i o

415

cărticică de rugăciuni? Nu. fi Codul **civil**. Mi U dăruit

avocatul meu: si el este acum aici își petrece vaca

amine Și să știi c-am învățat să citesc m cărticij

astaTipemine Au mă mai duce nimeni, nici Dumn_{ezeu}.

Găse?tiPaiTi toate: fiecare caz în parte. Iar avocatul,

mi-l plătesc cu anul!

CUMĂTRUL PE: Iacătă-l, vine!

în ușa casei apare avocatul Seime, cu o pălărie veche de paie pe cap și cu un jurnal în mînă, deschis.

SCIME: Ce s-a întîmplat, Don Lolo? DON LOLO: Domnule avocat, nesocotitul ăsta vine pe j_n.

tuneric cu catîrii, ca să-mi aducă o încărcătură de bălegar pentru pîrloagă, și în loc să-mi ceară iertare

CĂRĂUȘUL (*încercînd să-l întrerupă, către avocat*):... J_a

spus că n-am putut mai devreme. DON LOLO (*continuînd*):... m-a amenințat. CĂRĂUȘUL: Eu? Nu-

i adevărat! DON LOLO: Da, tu, că mi-l azvîrli peste gard... CĂRĂUȘUL: ...păi fiindcă

dumneavoastră... DON LOLO: Eu, ce? Vreau să fie descărcat la locul lui, cum

se cuvine, în grămezi, toate la fel de* mari.

CĂRĂUȘUL: Hai, atunci! De ce nu veniți? Domnule avocat

soarele mai ține încă două ceasuri. Da' vezi, asta-i, că

dumnealui ar vrea să-l cîntărească în mînă, mă iertați,

băleguță cu băleguță. Parcă nu-l cunosc eu!

DON LOLO: Lasă avocatul în pace, că pentru mine e aici, nu

pentru tine! Nu-l băgați în seamă, domnule avocat:

coborîți pe cărare și citiți-vă liniștit jurnalul. Am să

vin mai tîrziu și eu, să vorbim mai departe, despre chiup.

(Cărașului.) Hai, hai, să mergem. Cîți catîri stat?

Pleacă spre dreapta, cu cărașul.

CĂRAȘUL (*urmîndu-l*): Nu ne-nvoisem pentru doisprezece? Doisprezece sînt.

Dispare cu Don Lolă după casă.

SCIME (*ridicînd mîinile și agitîndu-le*): Destul, mi-aju'j? mîine în zori, am plecat acasă. Am ajuns de mi se-n^{vl} capul ca o vîrtelniță.

416

jr PE: Nu lasă pe nimeni în pace. Bine-ați făcut că i-ați dat cărticica aia roșie. Mai-nainte, la a mai mică iieînțelegere striga: „Șeua pe catîr!”

„jj6: Sigur, ca să dea fuga la oraș, la mine la birou, să-mi

* facă de fiecare dată capul călindar. Dragul meu, toc-jnai de aceea i-am și dat Codul. Să și-l scoată din buzunar, să-și bată capul să găsească singur și să mă lase pe piine în pace. Dracu m-a pus să vin să petrec aici o săp-tămînă? Dar cum a aflat ce-a zis doctorul —, că trebuie să mă odihnesc cîteva zile la țară —, nu mi-a mai dat pace pînă cînd n-am primit să vin la el. I-am pus cno-diția să nu-mi vorbească de nimic. Și de cinci zile îmi scoate sufletul, îmi tot trîncănește despre un chiup... despre nu știu ce chiup...

jjMATRUL PE: Da, domnule, dechiupu'al mare, pentru untdelemn, sosît de curînd de la Santo Stefano din Camas-tra, unde se fac ele. Phii, frumos e: iac-atît de mare, îmi vine pîn-la piept: parcă-i o stareță. Doar n-o ii vrînd să se ia la harță și cu olarul care l-a făcut?

iCiMfi: Ba chiar așa. Fiindcă i l-a plătit cu patru galbeni și zice că se aștepta să fie mai mare.

iOMĂTRUL PE (*cu uimire*): Mai mare?

CIMf: De cinci zile de cînd sînt aici, numai cu asta îmi împuie capul. (*Pleacă pe poteca din dreapta.*) A, dar mîine, gata, gata, gata!

Dispare pe cărașie. De departe, de pe cîmpie, se aude slrigătura clntată a lui Moș Dima Licasi:

„Oale, străchini de lipit!”

De pe cărarea din dreapta vin cu scara și cu prăjinile de scuturai pomii, pe umăr, Tarară și Fillicd. 1MĂTRUL

PE (*vîzîndu-i*): Ei, dar ce s-a-ntîmpat? Ați terminat cu scuturatul măslinilor?

¹¹Uc0: Așa ne-a poruncit jupînul, cînd a trecut cu catîrii. 'MTRUL PE: Da' v-a spus și să plecați?

'ARĂ: Da' de undei Ne-a spus să rămînem să facem nu știu ce, în cămară.

■JiTRUL PE: Să dați afară poloboacele vechi? ul^C: Tocmai. Ca să facem loc chiupului **ăluia nou**.

ATRUL PE: Ei, bravo! Bine că m-a ascultat măcar o data! Veniți, haideți cu mine.,,,,

Pirandelln -- Teatru

Se îndreaptă cu cei doi spre stînga; dar de după, casă vin Trisuzza, Lelea Tana și Carminella, cu coșurile goale.

LELEA TANA (*căzîndu-î pe cei doi*): Da' ce? S-a cu bătutul măslinilor?

CUMĂTRUL PE: S-a terminat, s-a terminat pe ziua de TRISUZZA: Și noi ceștilalți, ce facem?

azi

CUMĂTRUL PE: Așteptați să vină jupînul ș-o să vă spună CARMINELLA: Așâ, cu mîinile-n sîn?

el

CUMĂTRUL PE: Ge-oți fi vrlnd să vă spun eu? Duceți-va, i alegeți măslinile în magazie.

e

LELEA TANA: Fără porunca lui eu nu mă-ncumet. CUMĂTRUL PE: Trimiteți atunci pe cineva să ia porunca *Pleacă spre stîngă cu Tarată și Fillico.*

CARMINELLA: Du-te, du-te tu, Nociarello.

LELEA TANA: Să-i spui așa: bărbații au terminat cu bătutul

măslinilor; femeile vor să știe ce mai au de făcut. TRISUZZA: Dacă vrea să-ncepem să alegem măslinile. Așa să-i spui.

NOCIARELLO: Bine. Așa-i spun. CARMINELLA: Fugi!

Nociarello pleacă în fugă pe cărarea din dreapta.

Revin înscena, din stîngă, Fillico, Tararăși Cumătrul Pe, unul după altul, năuciți, inspăimlntați, agitînd mîinile.

FILLICO: Maică Precistă, ajută-ne!

TARARĂ: Mi-a fugit tot sîngele din vinei

CUMĂTRUL PE: Pedeapsa lui Dumnezeu! Pedeapsa lui Dum

nezeu! FEMEILE (*în cor, strîngîndu-se în jurul lor*): Ce e? Ce aveți;

Ce s-a-ntîmplat?

CUMĂTRUL PE: Chiupul! Chiupul ă! nou! TARARĂ: Crăpați FEMEILE (*in cor*): Chiupul? Adevărat?

Aoleo, Doam»¹

sîntei

FILLICO: Crăpat pe din două ! De parcă i-ar fi dat cu satîn»

tacl LELEA TANA: Cum se poate una ca asta?

418

„,«. Nu l-a atins nimeni!

pjllNELLA: Nimeni! Da' parcă o să ne creadă Don Lolo? ""5A: Are să turbeze!

: Eu dinspre partea mea las toate baltă și m-am dus. : Da? te-ai dus? Nerodule! Și cin' să-i scoată din v_ay că n-am fost noi de vină? Nu, stăm aici cu toții! Iar dumneata (*către Cumătrul Pe*) te duci să-l chemi. Nu, nu: mai bine cheamă-l de aici; strigă-l. jMĂTRUL PE (*urcîndu-se pe banca din jurul măslinului*): j_acă, da, de aici. (*Strigînd, cu mina la gură, de cîteva ori.*) Don Lolo! Hei, Don Lolooo! Nu aude: merge, urlînd ca un nebun, după catîri. Don Lolooo! Degeaba! Mai bine să dau o fugă!

„Ă: Dar pentru numele lui Dumnezeu, nu-l face să bă-nuie că... CUMĂTRUL PE: Fiți pe pace! Cum o să dau vina pe voi?

Pleacă *in fugă pe cărare.*

ARARĂ: I-ascultați, noi să ne vorbim cu toții: un singur cu-vînt: tari, să-i ținem piept: *Chiupul s-a spart singur !*

LELEA TANA: S-a mai văzut așa ceva.

TRISUZZA: Sigur că da: chiupuri noi să se spargă singure!

'ILLICO: Fiindcă de multe ori — știți cum se-ntîmplă? — cînd le arde în cuptor, rămîne ascunsă cîte o scînteie înăuntru, și pe urmă — deodată, pac! pocnește.

CARMINELLA: Chiar așa! De parc-ar trage-n el cu pușca. (*Schițează semnul crucii.*) Doamne ferește și apă! *Se aud din interior, din dreapta, vocea lui Don Lolo și a Cumătrului Pe.*

VOCEA LUI DON LOLO: Vreau să știu cine-a făcut asta, pentru Dumnezeu!

VOCEA CUMĂTRULUI PE: Nimeni, pot să vă jur! TRISUZZA: Iacă-l, vine!

TANA: Doamne-ajută-ne!

Don Lold vine dinspre cărare, palid, furios, urmul de Cumătrul Pe și de Nociarello.

1 LOLO (*năpustindu-se mai întîi asupra lui Tarară, apoi asupra lui Fillicd, înhățindu-i de pieptul cămășii și scu-turîndu-i*): Tu ai fost ăla? Cine-a fost? Ori tu, ori tu,

419

unul din doi trebuie să fi fost, ce dracu', și o să plățiți!

TARARĂ și FILLICO, (*în același timp, smucîndu-se să scap* Eu? Sînteți nebun! Dați-mi drumu ! Țineți-vă mîinji că de nu, mă jur că...

Și în același timp, împrejur, femeile și Cwnătru Pi, toți in cor:

FEMEILE și CUMĂTRUL PE: S-a spart singur! Nu-i nimeni d vină! L-am găsit spart! V-am spus-o și răsspu_{g-o}

DON LOLO (*replicînd, cînd unuia, cînd altuia*): A, sînt _n bun? Sigur, toți nevinovați! S-a spart singur! o să vă pun să-l plățiți toți! Duceți-vă acum de-l luați și-l ac_{[u} ceti aici! (*Cumătrul Pe, Tarară și Fillico aleargă să aducă chiupul.*) La lumină, are să se vadă dacă e semn de izbitură ori de lovitură. Iar dacă e, vă sar de gitși vă rod beregata! O să mi-l plățiți toți, bărbați și femeii

FEMEILE (*in cor*): Ce? Noi? Aiurați! Vreți să răspundem și noi? Noi nici nu l-am privit măcar!

DON LOLO: Ați intrat și ați ieșit din cramă și voi!

TRISUZZA: Da, sigur, v-am spart chiupul atîngîndu-l uite așa, fiș, cu fusta!

l.și apucă fusta cu. o mină și, maimuțărîndu-se, îi atînge cu ca, piciorul. între timp, Cumătrul Pe, Tarară și Villicb revin in scenă din stingă, aducînd chiupul crăpat.

LELEA TANA: Aoleo, ce păcat! Ia priviți-l!

DON LOLO (*văicărîndu-se de parc-ar jelui o rudă moartă*): Chiupul nou! Chiupul de patru galbeni! Și unde-o să mai pun eu untdelemnul din anul ăsta? Ah, chiupul meu ă! frumos! Mi-a făcut-o vreun pizmaș ori vreun nemernic! Patru galbeni aruncați în vînt! Tocmai anul ăsta, cu-atîtea măsline! Doamne, Doamne, ce-ntîm-plare l Ce mă fac?

TARARĂ: Stați, stați, ia uitați-vă...

FILLICO:... se poate drege...

CUMĂTRUL PE: s-a desprins doar o bucată...

TARARĂ:... doar o bucată...

FILLICO:... spărtura e netedă...

TARARĂ: Poate-o fi fost crăpat.

»y- •"

420

11

j, oie
j

Ce crăpat! Suna ca un clopot. PE: E-adevărat. Chiar eu l-am încercat. ^{se} f^{ac}ă iar ca nou, ascultați-mă pe mine, de un lipitor de oale priceput; n-are să se mai nici măcar locul lipiturii.

Chomați-l pe Moș Dima, Moș Dima Licasi! iVe- să fie p-aici p-aproape; l-am auzit strigînd.

Bun meșter. Strașnic: are-un lipici fermecat, (je nu-l mai desfăci nici cu ciocanul, cînd s-a lipit. Dă oga, Nociarello: e aici aproape, pe la gardul lui Mosca; ■ e de-l cheamă !

Nociarello iese alergînd, prin stingă.

(*strigînd*): Tăceți o dată! M-ați amețit! Eu nu cred în minuni d-astea! Pentru mine, chiupul e pierdut.

HĂTRUL PE: Ei, cînd vă spuneam eu!

fjLOLO (*înfuriat rău*): Ce-mi spuneai tu, nătărăule, ce-nii spuneai, dacă-i adevărat că chiupul s-a spart singur, fără să-l fi atins cineva? De-ar fi fost păzit ca niște moaște și tot s-ar fi spart, dacă s-a spart singur!

RARA: Așa-i! Nu spune vorbe fără rost!

NLOLO: Mă face să blestem neghiobul ăsta!

LICO: Să vedeți... cu puțină cheltuială, o să se repare! Și să știți că ține mai mult o oală spartă decît una zdravănă

SLOLO: Fir-ar al dracului să fie: uitai catîrrii cu bălegarul la jumătatea urcușului. (*Către Cumătrul Pe*). Ce stai aici și căști gura la mine? Fugi, du-te cel puțin de te uită! (*Cumătrul Pe pleacă pe cărare*.) Ah, îmi fierbe sîngele, îmi fierbe sîngele! Ce tot dați zor cu Moș Dima!

■ avocatul, mai degrabă, trebuie să vorbească! Fiindcă, 6 s-a spart singur, ăsta-i semn că trebuie să fi avut rreun beteșug. Dar suna a bun, vezi că suna, cînd a so- i Și l-am luat drept bun. Am dat declarație. Patru Slbeni pierduți. Acuma pot să le pun cruce!

jt Apare dinspre stingă Moș Dima Licasi, urmat de Nociarello.

'6: A, iacă-l pe Miș Dima!

*■ (*încet, lui Don Lold*): Să știți că nu prea vorbește. TANA (*ca mai sus, aproape misterios*): E avar la vorbă, 421

DON LOLO: A, da? (*Lui Moș Dima*.) Și dumneata n_u nuiești nici măcar să spui bună ziua cînd vii în cuiva?

MOȘ DIMA: Aveți nevoie de meșteșugul meu, ori de „ziua” mea? De meșteșugul meu, pare-mi-se. s_u...

mice-idefăcutși-osăfac. DON LOLO ■. Apăi, dacă te costă atîta cuvintele, de ce n_u BS!

zgîrcit și cu ale ălorlălți? Nu vezi și singur ce-ai d_e [jj

li arată chiupul.

FILLICO: Să dregi frumusețea asta de chiup, Moș Di_{ma} lipiciul dumatăle.

DON LOLO: Auzii că face minuni. L-ai tăcut dum^w

LOLO: Bum! Tribunalul și-a dat sentința. Da' ți-o spun dinainte, că eu în lipiciul dumatăle, cît o fi el de minunat, n-am încredere. Eu vreau să-i dai și -y—: ascultă, ce faci? : Plec.

: Dracu' să te ia, așa ți-e vorba? (*reținîndu-l*): Stai nițel, Moș Dima, ai răbdare! (*ca mai sus*): Fă cum îți spune jupînul. „!): Ia te uită ce mai aere de-mpărat! Milog nenoro-, catîrurile, că altceva nu ești. Trebuie să pun în el

LO Auzii că face minu^r nea_u,? r catîrurile, că altceva nu ești. Trebuie să pun n e os Dima ti privește morocănos și nu răspunde.) He! untdelemn, și asta străbate Gogeamite spărtura nu-oș ijunu, ij, x1 I • cu [ipi_ei_u? Eu vreau să dai și găuri și să legi

răspunde și dă să-l vad! TARARĂ (*iarăși încet, lui Don Lold*): Dacă-l luați așa să faceți nimic cu el. LELEA TANA ('ca mai sus): Nu-l arată la nimeni. Ține mult la el.

DON LOLO: Da' ce e? Sfinte moaște? (*Lui Moș Dima*.) Spune-mi măcar: crezi că dacă-i dres, chiupul o să mai

fie

bun la ceva?

MOȘ DIMA (*care și-a pus jos coșul și a scos din el o batisli veche de bumbac, sinilie, făcută ghem*): Așa, nuraidecît? Eu cred după ce văd. Lasă-mă încet.

Se așază jos pe pămînt și începe să desfacă, încet, încet, cu multă băgare de seamă, batista. Toți îl privesc, atenți și curioși.

LELEA TANA (*încet, lui Don Lold*): O fi lipiciul! DON LOLO: Simt că mi se urcă în sus ceva d-aici.

Arată. între stomac și piept.

TOȚI (*îndată ce iese la iveală din batistă o pereche de ocheim cu ramele rupte și legate cu sfoară, izbucnesc în* ^{rw} *îs ochelari! Credeam c-are să fie cine știe ce! Credea că-i lipiciul! Parcă-i un căpăstru!*

MOȘ DIMA (*ștergîndu-și ochelarii cu un colț al batistei* ^l *privește; apoi și-i așază pe nas. cercetează chiup* ⁿ *spune*): O să fie bine.

422

mai cu lipiciul? Eu vreau să dai și găuri și să legi. Lipici și găuri. Eu comand.

(OȘ DIMA: Toți la fel! Toți la fel! Nepricepuți! De-o fi cană ori de-o fi ulcică, un pahar ori o ceșcuță: gata, găuri! Dinți de babă — rînjesc și parcă spun: „Sînt spartă și dreasă!” Eu vreau să vă fac bine și nimeni nu primește. Și nu-s lăsat să fac treabă curată și cum se cuvine! (*Se apropie de Don Lold.*) Ascultă-mă pe mine. Dacă n-o suna iar chiupul ăsta ca un clopot, numai cu lipiciul...

)ON LOLO: Ți-am spus că nu! Eu cu ăsta nu pot să mă-nțe-leg! (*Lui Tararâ.*) Foarte mulțumesc! Mi-ai spus că vorbește puțin! (*Lui Moș Dima.*) Degeaba tot dai cu gura! Dacă toți îți cer să fie găuri, asta-nseamnă că după socoteala tuturor e nevoie de găuri. DIMA: Ce socoteală! Asta-i prostie! SA TANA: Și mie mi se pare — o fi prostie — dar mi se pare că e nevoie să și legi, Moș Dima.

■"I8UZZA: Sigur că da, ține mai bine.

ZZA: Sigur că da, ține mai bine DIMA: Păi, da' se fac găuri! E-așa greu de priceput?

fiece legătură două găuri; douăzeci de legături, patruzeci de găuri. Pe cînd doar cu lipiciul...

N LOLO: Ei drăcie — ce mai cap! Mai rău ca un catîr!

■-o fi găurind, dar eu vreau legături. Eu sînt stăpinul!

(*Adresîndu-se femeilor.*) Hai, hai, s-o luăm din loc:

voi la descărcat, în magazie, (*bărbaților*) iar voi încă-

423

mara, sa scoateți poloboacele vechi! haidem!

pinge către casă.) MOȘ DIMA: Hei, stați nițel! DON LOLO: O să ne-nțelegem cînd ai să termini

N-am vreme de pierdut cu dumneata. MOȘ DIMA: Vreți să mă lăsați aici singur? Am nevoie de c; neva care să m-ajute să țin bucata spartă. Chiw" mare. DON LOLO: Bine, atunci (*lui Tararâ*) rămli tu aici. f

Fillicd.) Iar tu, vin' cu mine.

Pleacă cu Fillicd. Femeile și Nociarello s-au dus înainte. Moș Dima se apucă îndată, de lucru cu necaz. Scoate din coș sfredelul și începe să facă găurile în ulcior și în bucata spartă. între timp, Tararâ îi vorbește.

TARARÂ: Tot e bine că s-a purtat și așa! Nici nu-mi vine si

cred. Mi-era teamă c-are să fie prăpăd în seara asta!

Nu te amărî, Moș Dima. Vrea legături? Fă-i-le. Două-

zeci, treizeci... (*Moș Dima se uită la el*) mai mult)

Treizeșcinci? (*Moș Dima iarăși se uită la el.*) Dar a-

tunci, cîte? MOȘ DIMA: Vezi tu vîrîulețul ăsta al sîredelului? Cînd 11

mișc — sîr și sfîr, sîr și sfîr — parcă-mi sfredelește

inima. TARARÂ: Ia spune-mi, e-adevărat că ai aflat în vis cum să-ți

faci lipiciul?

MOȘ DIMA (*continuînd să lucreze*): Da, în vis. TARARÂ: Și cine ți s-a arătat în vis? MOȘ DIMA:

Taica. TARARÂ: Ah, tatăl dumitale! Ți s-a arătat în vis și ți-a spus

cum trebuie să-l faci? MOȘ DIMA: Gogomanule! TARARÂ: Eu? Da' de ce? MOȘ DIMA: Păi știi tu

cine e tată-meu? TARARÂ: Cine e? MOȘ DIMA: Dracul care-o să te ia. TARARÂ: A, vrasăzică

dumneata ești copilul MOȘ DIMA: Și asta, din coș, e smoala care-o să vă-ng

pe toți. TARARÂ: A, e neagră?

424

V *

IMA: E albă. Tată-meu m-a învățat cum s-o fac albă. să-i cunoașteți voi puterea cînd o să fierbeți în ea. acolo jos e neagră. Dacă alături două degete, nu le mai dezlipești în veci; și dacă-ți lipesc buza cu

na-gul, rămîi harap pe viață.

Da' cum se face că dumneata pui mîna pe ea și face nimic?

: Nerodule, ai văzut cîine care să-și muște stăpî-pu (*Azvîrle sfredelul și se ridică în picioare.*) Vino-jicoacc acumă. (*îi dă să țină bucata în care a făcut găuri.*) Ține asta. (*Scoate din coș o cutie de tinichea, o deschide, ia puțin lipici pe degete și-l arată.*) Ia te uită. Ți se pare un lipici ca oricare altul? Stai să vezi. (*întinde lipiciul, mai întîi pe marginea spărturii chiupului, apoi de-a lungul bucății desprinse.*) Cît iei de trei-patru ori cu două degete, așa... ușor, ușor... Ține bine. Acu' eu mă vîr înăuntru. IRARĂ: A, înăuntru?

iȘ DIMA: Cred și eu, deșteptule: dacă trebuie să înnod sîr-mele, sigur că trebuie să le bag prin'năuntru. Așteaptă! (*'Caută în coș.*) Sîrmă și clește. (*Le ia și se bagă în chiup.*) Ei, tu, acumă... așteaptă să intru bine, ridică bucata aia și potrivește-o ca să se îmbuce cum tre-Buie... Încet... bravo... așa. (*Tararâ face întocmai m-l închide în chiup. Puțin după aceea, scofînd capul pe vara chiupului.*) Acumă trage, trage! Încă n-am legat-o. Trage cît poți de tare. Vezi? vezi că nu se mai dezlipește? Nici zece perechi de boi n-ar mai putea s-o desprindă! Du-te, du-te de-i spune lui stăpînu-tău! iRĂ: Să am iertare, Moș Dima, da' ești sigur c-ai să

mai poți ieși, acumă? 'OS DIMA: Cum de nu? Am ieșit întotdeauna, din toate chiupurile.

AR Dar ăsta — știu eu? — mise pare cam strimt la gură pentru dumneata. Ia încearcă!

Revine pe cărarea din dreapta cumătrul Pe.

PE: Ce, n-o fi puțînd să mai iasă? (*lui Moș Dima, în chiup*): Încet. Așteaptă. De-a latul.

Pfi: Brațul, scoate mai întîi brațul!

425

TARARĂ: Ce braț, ce tot spui?

MOȘ DIMA: Ei, drăcie! Ce, nu mai pot să ies?

CUMĂTRUL PE-. Așa de gras în pîntec și atîta de ^{ouuti} gură! _{1 6 1*}

TARARĂ: Ar îi de rîs, zău, după ce l-a dres, să nu mai ieși!

Rlde.

MOȘ DIMA: A, rîzi? Ei, drăcia dracului, dați-mi o ajutor!

Și se opîntește, înfuriat.

CUMĂTRUL PE: Așteaptă, nu așa! Să vedem dacă, apleci,, du-l...

MOȘ DIMA: Aș, mai rău! Lăsați! Mă-mpiedică spinarea. TARARĂ: Chiar așa, dumitale îți cam prisosește la un uni fi H. MOȘ DIMA: Eu-s de vină? Apăi chiar tu ai zis că-i greșit]a gură chiupul!

CUMĂTRUL PE: Și-acumă ce facem? TARARĂ: A, asta-i de spus! trebuie s-o spun! (*Rîde și akar spre casă, chemînd.*) Fillico! Lele Tana! Trisuzza! Car-minella! Veniți, veniți încoace! Moș Dima nu mai poate să iasă din chiup!

Vin din dreapta Fillico, Lelea Tana, Carminella, Nociarello. Trisuzza,

FEMEILE și NOCIARELLO (*toți în cor, rîzînd, sărînd, din palme*): în chiup? — ei, bravo! Da' cum s-a intim-

plat? Nu mai poate ieși? MOȘ DIMA (*în același timp, ca un cotoi turbat*): Scoateți-mi

de aici! Luați ciocanul din coșul ăla! CUMĂTRUL PE: Ce ciocan! Ești nebun! Asta numai jupi»¹

poate s-o spună! FILLICO: Iacă-l! Iacă vine!

Vine fugînd, din dreapta, Don Lolo.

FEMEILE (*ducîndu-i-se în întîmpinare*): S-a zidit înău»^{ln}! chiupului! Și-a făcut-o singur! Nu mai poate ^{Je'} DON LOLO: în chiup?

MOȘ DIMA (*în același timp*): Ajutor! Ajutor! DON LOLO: Ce ajutor pot să-ți dau eu, neghiob bătrîn, _{*ait}

426

E

ți-ai luat măsura cocoasei (*toți rid*) mai'nainte de-a vîrî înăuntiu?

Ia te uită ce-a pățit bietul Moș Dima? ceva nemaipomenit! : Ia stați nițel. încet. încerca să scoți afară un

PE: Degeaba! A-ncercat în toate felurile.

(care a scos afară cu: mare greutate un braț): Ao! n că-mi mutați brațul din loc! LOLO : Ai răbdare! încerca să...

J

)Ș DIMA: **BpLO:** Ș DIMA:)N LOLO:)ȘDIMA: i

Nu! Lăsați-mă!

Atunci, ce vrei să-ți fac?

Luați ciocanul și spargeți chiupul!

Cee? Acuma, că-i dres?

Doar n-oți fi vrînd să mă țineți aici înăuntru?

Trebuie mai întîi să vedem ce-i de făcut!

Ce vreți să mai vedeți? Eu vreau să ies! Vreau să ies, pentru Dumnezeu! fEHBILE (în cor): Are dreptate ! Nu puteți să-l țineți acolo !

Dacă nu-i altă scăpare! [iONLOLO: Mi-ați împuiat capul! Mi-ați împuiat capul! Stați încet, stați încet!

Ăsta-i un caz nou! Nu s-a mai întîmplat așa ceva nimănui ! (Lui Nociarello.) Vîno'n-coa, băiete... Nu, mai bine tu, Fillico: dă fuga colo (îi arată poteca din dreapta), sub dud e avocatul; adu-l încoace numaidecît... (Și în timp ce Fillicd pleacă, i se adresează lui Moș Dima, care se zbate în chiup.)

Astîmpără-te o dată! (Celorlalți.) Țineți-l bine! Asta nu mai e chiup! Asta-i Diavolul! (Din nou lui Moș Dima, care clatină chiupul și se zvîrcolește înăuntru.) Astîmpără-te, cînd îți spun!

DIMA: Ori, îl spargeți dumneavoastră, ori, chit că-mi frîng eu gîtul, îl dau de-a berbeleacul și-l crap de-un pom ! Vreau să ies! Vreau să ies d-aici! I LOLO : Așteaptă să vină avocatul: are să dezlege el cazul ăsta nou! Pînă atunci eu îmi păstrez drepturile asupra chiupului și încep prin a-mi face datoria. (Scoate din buzunar un portofel de piele vechi și mare, legat cu sfoară, ?i scoate o hîrtie de zece lire.) Vă am martori pe toți: iacă zece lire în schimbul muncii dumitale! DIMA-. Nu vreau nimic! Vreau să ies!

427

1

ă

DON LOLO: Ai să ieși cînd o spune avocatul: pînă atu îți plătesc.

r

Ridică mina cu hlrta de zece lire și o bagă în chiup De pe cărarea din dreapta vine avocatul Seime rizînd, urmat de Fillieă.

DON LOLO (văzîndu-l): Iertați-mă, dar ce-ați găsit !, Sigur, dumneavoastră nu vă pasă! Chiupu-i al SCIME (nepuținîdu-se abține, printre hohotele celorl Doar n-oi fi pre... doar n-oi fi pretinzînd să-l... s acolo Înăuntru? Ha,ha, ha, he, he, he... Să-l ții ac'J înăuntru ca să nu pierzi chiupul?

DON LOLO: A, după dumneavoastră, o fi trebuind eu, poate, paguba și ocara?

SCIME: Dar știi dumneata cum se numește asta? Sechestrar de persoană.

DON LOLO: Dar cine l-a sechestrat? S-a sechestrat singuri Ce vină am eu? (Lui Moș Dima.) Cine te ține acolo înăuntru? Ieși!

MOȘ DIMA: încercați dumneavoastră să mă scoateți,dacă sînteți în stare!

DON LOLO: Nu te-am vîrît eu acolo, ca să am obligația asta! Singur te-ai virît: singur să ieși!

SCIME: Domnilor, îmi dați voie să vorbesc eu!

TARARĂ: Vorbește avocatul! Vorbește avocatul!

SCIME: Două sînt cazurile, ascultați-mă, și trebuie să vă puneți de acord. (Adresîndu-se mai întîi lui Don Lolo.) Pe de-o parte, dumneata, Don Lolo, trebuie să eliberezi de îndată pe Moș Dima.

DON LOLO (repede): Cum așa? Spărgînd chiupul?

SCIME: Așteaptă. Este apoi'cazul celălalt. Dă-mi voie să vorbesc. N-ai încotro. Asta, ca să nu te faci vinovat de sechestrare de persoană. (Adresîndu-se acum lui Moș Dima.) Pe de altă parte, și dumneata, Moș Dima, trebuie să răspunzi de paguba pe care ai pricinuit-o, băgîndu-te în chiup fără să ții seama de faptul că nu mai puteai ieși.

MOȘ DIMA: Dar, domnule avocat, nu m-am gîndit la asta pentru că, de-atîția ani de cînd mă-

ndeletnicesc cu"" teșugul ăsta, am dres sumedenie de chiupuri și pe pe dinăuntru, ca să leg sîrmele, așa precum se

428

” *

u mi s-a întlmplat vreodată să nu mai pot ieși. Apăi Jiunci e treaba lui să se ia la hartă cu olarul care i l-a ■kcuit așa de strimt la gură. Eu n-am nici o vină. oN LiOLO : Da, și cocoașa asta ce-o ai, ți-a făcut-o tot ola-Hbi ^{ca sa} te-mpiedice să ieși din chiupul meu? Dacă jiitfiilfiin proces pentru gura prea strimtă, domnule ■vocal, de cum s-o înfățișa el cu gheba aia, în cazul Bel mai bun judecătorul arc să înceapă a rîde: o să mă ■jndamne la cheltuieli de judecată — și bună ziua! ș DIMA: Nu-i adevărat! Nu! Pentru că eu, cu cocoașa asta, așa să știți dumneavoastră, am intrat întotdeauna am ieșit pe gura altor chiupuri, ca pe ușa casei mele! : Acesta nu este un motiv, nu te supăra, Moș Dima. Jatoria dumitale era să ici măsura mai înainte de a intra, ca să știi dacă puteai ieși ori nu. LOLO : Trebuie, va să zică, să-mi plătească chiupul? DIMA: Cee?

S Calm, calm. Să ți-l plătească drept nou? DON LOLO: Sigur. De ce nu? 5GIME: Ei comedie — dar era spart! MOȘ DIMA: I l-am dres eu!

DON LOLCJ: L-ai dres? Va să zică acuma e bun! Nu mai e spart. Dacă-l sparg eu acuma ca să poți ieși dumneata, n-am să-l mai pot lipi, și înseamnă că am pierdut chiupul pentru totdeauna, domnule avocat! CIME: De-aceea am și spus că Moș Dima va trebui să răspundă pentru partea lui! Lasă-mă pe mine să vorbesc ! IN LOLO: Vorbiți, vorbiți. SCIME: Dragă Moș Dima, una din două: ori lipiciul dumitale

servește la ceva, ori nu servește la nimic. WN LOLO (*ftiarlc, mulțumit, către cei care ascultă*):

Ascultați, B»cultăți, cum îl prinde-acuș în capcană. Când începe așa...

Dacă lipiciul dumitale nu e bun de nimic, atunci ești un încurcă-lume. Dacă ebunlaceva, atunci și chiupul, chiar așa cum e, trebuie să aibă o valoare, cît de cît. Ce valoare? Spune dumneata. Prețuiește-l. DIMA: Cu minc-năuntru? (*Toți rid.*)

Lasă glumele! Așa cum e.

DIMA -. Iacă, răspund. Dacă Don Lolo m-ar fi lăsat să-l dreg doar cu lipiciul, așa cum vream eu, mai înainte

429

in

de toate nu m-aș i'i aflat aici înăuntru, pentru dj fi putut să-l dreg pe dinafară: și atunci chiupul rămas ca nou, și ar fi avut același preț ca înainte mai mult, nici mai puțin. Dar așa cîrpit cum' acuma, și găurit ca o strecurătoare ce vreți să mai țiuiască? Să zicem a treia parte din cit a fost l

DON LOLO: A treia parte?

SCIME (*repede, lui Don Lolo, oprindu-l*): O treime! Ț_a • dumneata! O treime... asta înseamnă?

D6N LOLO: L-am plătit patru galbeni: va să zică un și treizeci și trei.

MOȘ DIMA: Mai puțin da, mai mult nu.

SCIME: Să fie cum zici dumneata. Scoate un galben si trei zeci și trei și dă-i-i lui Don Lolo.

MOȘ DIMA: Cine? Eu? Un galben și treizeci și trei Vui?

SQIME: Ca să spargă chiupul și să te scoată de-acolo. Ai i-l plătești cit ai spus chiar dumneata că merită.

DON LOLO: E limpede ca untdelemnul.

MOȘ DIMA: Să plătesc, eu? Asta-i nebunie, domnule avocat. Să știu că fac viermi aici înăuntru și nu plătesc! I-ascultă, hei, Tararâ, dă-mi luleaua din coșul ăla.

TARARA (*fâclnd cum i-a spus*): Asta?

MOȘ DIMA: Mulțumesc. Dă-mi un foc. (*Tararâ aprinde un chibrit și i-l apropie de pipă.*)

Mulțumesc. Și bună seara la toată lumea.

Cu pipa fumegînd, se bagă cu totul în chiup, în rîsetele tuturor.

DON LOLO (*rămînînd prostit*): Și-acuma ce facem, domnule avocat, dacă nu mai vrea să iasă?

SCIME (*scârpînîndu-seîncapsî surîzînd*):, da, într-adevăr, cită vreme voia să iasă, aveam ac de cojocul lui; dar acum, dacă nu vrea să mai iasă...

DON LOLO (*se duce să-i vorbească lui Moș Dima care e înăuntru, în chiup.*): Hei, ce-ai de gînd? să te muți aici?

MOȘ DIMA (*scofînd capul*): Stau mai bine aici decît acasă la mine. Răcoare ca în rai.

Se hăgii iar înăuntru și reîncepe S5 fumeze, pufăind adine.

430

iLO (*în mijlocul rlselelor celorlalți, foarte înfuriat*): ifîrșiți o dată cu rîsul, pentru Dumnezeu! Și să-mi fiți partori cu toții că acuma *el* e ăla care nu vrea să mai nisă, ca să nu-mi plătească ce-mi datorează, pe cînd eu, lînt gata să sparg chiupul. (*Avocatului.*) N-aș putea să-i trimit citație pentru domiciliu abuziv, domnule avocat? fi (*rlzînd*): Cum de nu? Cheamă portărelul pentru eva-uare!

M LOLO: Păi să am iertare, dar dacă-mi împiedică folo-
f sința chiupului.

iȘ DIMA (*scofînd iar capul*): Aveți greșeală. Nu stau de
Tjc aici de plăcere. Ajutați-mă să ies și mă duc sărînd Intr-un picior. Dar c-o să vă plătesc, asta să v-o
scoa-fcți din cap. Nu mă mai mișc, Doamne ferește, de-aici.

■jOLO (*apucînd cu brațele chiupul și scuturîndu-l cu furie*):

jj. Așa, nu te mai miști? Nu te mai miști?

)Ș DIMA : Vedeți ce mai lipici? Și nici nu am făcut legătu-

I rile, știți? OON LOI): Pungașule, spînzuratule, hoțomanule, cine-a

■acut isprava, eu sau tu? Și vrei s-o plătesc eu?

CIME (*trăgîndu-l de braț ca sa plece cu el*): Nu face așa, că Ș mai rău! Lasă-l să stea acolo toată noaptea,
și-ai să pezi că mîine dimineată el singur are să-ți ceară să-l ilași să iasă. Atunci, dumneata: un galben
și treizeci și Irei, sau nimic. Să mergem sus. Lasă-l în plata Domnului.

»Se îndreaptă cu Don Lolo către casă.

IfîMA (*scofînd iarăși capul*): Hei, Don Lolo!

CIME (*lui Don Lolo, continuînd să meargă*): Nu te întoarce, hai, hai.

10Ș DIMA (*mai înainte ca ei să intre în casă*): Noapte bună,

Tiomnule avocat! Am colea zece lire! (*Și, îndată le intră în casă cei doi, se întoarce către ceilalți.*) O
să ■acem un chef între noi, aici cu toții! Vreau să beau adă-laaș de casă nouă! Tu, Tarară, fugi colo la
Mosca și psumpără vin, pîine, pește prăjit și chipăruși sărați:

M să-ntindem masă mare! I (*bătînd din palme, în vreme ce Tarară aleargă după tîrguieli*): Trăiască
Moș Dima! Să ne veselim!

431

*I ,

t

FILLICO: Și ce lună minunată! Ia priviți! A răsărit

(*Arată la stingă.*) Parcă-i ziuă!

°'o

MOȘ DIMA: Vreau s-o văd ! Vreau s-o văd și eu ! Duceți pul mai încolo, încet încet. (*Toți ajută,
încon chiupul, și-l împing făcîndu-l să se Invîrtească pe către poteca din dreapta.*) Așa, încet, iacă...
așa... ce frumoasă e! o văd, o văd ! Parcă-i un soare! Cînce o cîntare?

LELEA TANA: Tu, Trisuzza!

TRISUZZA: Eu, nu! Garminella!

MOȘ DIMA: Să cîntăm atunci cu toți în cor! Tu **Fillico** cîntă din muzicuță un cîntec frumos și
v_oî trageți-i un joc în jurul chiupului!

*Fillică scoate din buzunar muzicuța și începe să cinic; ceilalți, cîntînd și chiuind, se prind de mîini și joacă fiecare pe legea
lui, în jurul chiupului, alîțați de Moș Dima. Dar nu după multă vreme, ușa casei e dală de perete cu furie și Don Lolb se
năpustește, țipînd.*

DON LOLO: Dracu' să vă ia pe toți, da'unde vă treziți, la circiumă? Na, moșu'dracului: du-te de-ți
frînge gîtul!

*Dă cu putere un picior în chiup, care se rostogolește
jos pe cărare, în mijlocul țipetelor tuturor. Apoi se
aude zgomotul vasului care se sfărîmă, izbindu-se
de un pom.*

LELEA TANA (*continuînd să strige*): Vai de mine, l-a omorît! FILLICO (*uitîndu-se, împreună cu ceilalți*): Nu! Uite-icolol Iese! Se ridică! N-a pățit nimic!

Femeile bat din palme vesele. TOȚI: Trăiască Moș Dima! Trăiască Moș Dima! li iau pe umeri și-l duc în triumf spre stingă.

MOȘ DIMA (*dînd din brațe*): Tot eu am cîșligat! Tot eu a»¹
cîștigat 1

CORTINA

Liola

în românește de *Florian Potra*

ni

Personajele

NICO SCHILLACI, zis LIOLÂ - UNCHIUL SIMONE **PALUMBQ** - MĂTUȘA CROCE **AZZA-RA**, verișoara lui - TUZZA, fiica mătușii CROCE — MITA, tînăra soție a unchiului Simone — CĂRMINA, zisă **MOSC ARD IN A** (Rozătoarea) - CUMĂTRĂ GESA, mătușa Mitei - MĂTUȘA NINFA, mama lui Liola. Trei tărănoi tinere: CIUZZA - LUZZA - NELA. Cei trei cintezoi ai lui Liola: T1N1NO - CALICCHIO - PALUNO. Bărbați și femei din **partea** locului. *Cimpin agrigentină, uzi [7.96'.*

Actul I

Șopron între casa țărănească și magazia, i' grajdul și crama mătușii Croce Azzara. în fund, cîmp cu trunchiuri de smochini, migdali și măslini sarazini. La dreapta, sub șopron, ușa casei, o laviță rudimentară do piatră, apoi cuptorul monumental. La stingă, ușa magaziei, fereastra cramei și o altă fereastră cu gratii. Bătute în zidul casei, inele pentru legat vitele.

*Sîntem în septembri', la spartul migdalelor. Pe două lavițe, în unghi drept, stau Tuzza, Mita, cumătră Gesa, Cărmina, zisă Moscardina, **Luiță**, Ciuzza și. Nela. Sparg migdale pe o piatră ținută. pe genunchi, izbindu-le eu o altă piatră. Unchiul Simone le supraveghează, așezai pe o ladă marc, răsturnată. Mătușa Croce e într-un veșnic du-te-vino. Pe jos, saci, coșuri, lăzi și o sumedenie de coji. La ridicarea cortinei, femeile, spărgînd migdale, cîntă „Patimile”.*

°ft: I-
Și Măria plingea tare

Auzind că-l bat la spate:

Indurare! Indurare!

Că sînt cărnuri delicate!

GROCE (*venind dinspre ușa magaziei cu un coș de migdale*): Dați-i zor, fetelor, că sîntem pe sfîrsite! Cu
437

ajutorul lui Dumnezeu, am isprăvit cu spartul
ăsta.

CIUZZA: Dă-l încoace, mătușă Croce! LUZZA: Dă-mi-l mie! NELA: Dă-mi-l mie!

MĂTUȘA CROCE: Dacă vă grăbiți, apucați și liturghia • CIUZZA: D-apoi cum! Liturghie **ne trebuie** nouă?!

NELA: Pînă să ajungem în sat... LUZZA: Și pînă să ne gătim... GESA: Așa, că nu puteți asculta sfînta liturghie fără w

vă-mpopoțonați!

NELA: Doar n-ai vrea să intrăm în sfîntul lăcaș ca-n grajd? CIUZZA: Dacă mai ajung, mă duc și așa cum sînt.

MĂTUȘA CROCE: Frumos, pînă una alta văd că pierdeți timpul flecărind! LUZZA: Hai, să cîntăm, să cîntăm!

Fetele își reiau lucrul și cîntecul.

COR: Du-mă lingă el, Ioane!

Tu nu poți umbla, Mărie!

UNCHIUL SIMONE (*Înterupînd corul*): Sfirșiți odată cu

„Patimile” astea! Mă doare capul, de azi dimineată!

Mai spargeți și fără să cîntați! LUZZA: Oh! Parcă dumneata n-ai ști că așa-i obiceiul: să cîntăm cît ține claca. NELA: Ce moșneag urîcios! GESA: Ar trebui să te mustre cugetul ca păcătuim pentru dumneata, lucrînd în sfînta zi de duminică. UNCHIUL SIMONE: Pentru mine? Pentru mătușa Croce, vrei să spui.

MĂTUȘA CROCE: Așa? Frumos îți sade! De trei zile mă tot bate la cap cu migdalele astea, cică vrea să le vîndă! Murea dacă nu i le dădeam gata imediat!

UNCHIUL SIMONE (*bombănind, ironic*): Chiar așa, o să fac avere cu ele.

v .

MOSCARDINA: Unchiule Simone, adu-ți aminte că ai făgăduit să ne dai de băut, cum isprăvim.

MĂTUȘA CROCE: Făgăduit? Așa-i învoiala. Fiți pe Pace

UNCHIUL SIMONE: Ba nu, ce învoială, verișoară? Pentru doiă coji, acolo? Îți arde de glumă?

438

ȘA CROCE: Așa, acum dai înapoi!? După ce m-ai făcut chem femeile la spart, duminica? Nu, nu, vere: „asta nu se face. (*Adresîndu-se Mitei*.) Hai, Mita, dă fuga și adu o cană cu vin, plină, s-o bem aici, să fie întru sănătatea și belșugul lui bărbatu-tău!

Femeile aprobă și bat din palme, „da, da, trăiască! trăiască!”

UNCHIUL SIMONE: Îți mulțumesc, verișoară! Văd că ai într-adevăr inimă bună!

CROCE (*Mitei*): Nu te duci? : Păi, dacă nu-mi poruncește el...

CROCE: De ce trebuie să-ți poruncească? Nu ești și tu stăpîna aici?

UITA: Nu, mătușă Croce, el e stăpînul.

OCHIUL SIMONE: Și pot să vă mai zic ceva: dacă și la anul m-o împinge ispita să cumpăr fructe de-astea necoapte, uite, ochii ăștia, mi-i scot mai bine cu mîinile mele!

CIUZZA: De pe-acuma socotește ce-o să fie la anul!

JBZZA: Ca și cînd n-ar ști cum e cu migdalele!

SELA: Anul ăsta din belșug, la anul — nimic!

UNCHIUL SIMONE: Dar parcă numai migdalele! Și via-i toată mîncată de boală! Și-apoi, priviți cîmpul: nu-i creangă de măsline să nu fie arsă, de ți-e mai mare mila!

MOSCARDINA: Uite cum se vîicărește, bogătanul! Ai măsurat din ochi și ai greșit; gîndește-te că, la urma urmei, paguba dumitale a fost o binefacere pentru ruda asta văduvă, și pentru nepoata orfană; pune-i cruce și gata!

■ IDZZA: Banii tot între neamuri rămîn...

i-IZZA: Sau poate vrei să-i duci cu dumneata în pămînt?

MOSCARDINA: Baremi de-ai avea copii... Iaca, m-a luat gura pe dinainte!

Își astupă pe dată gura. Celelalte femei răni în ca, moarte. Unchiul Simone le fulgeră cu privirea; apoi, observîndu-și nevasta, își descarcă mînia asupra ei.

SIMONE (*Mitei*): Piei din fața mea, linge-blide ce ești! Piei! (*Și fiindcă Mita, mîhnită, nu se ți, se repede asupra ei, o silește să se ridice, o scutură*

439

și o îmbrîncește.) Ai văzut, ai văzut la ce ești Numai să mă faci de rîsul lumii! Du-te de-aici! hai!

Cristoase, fac azi una să mă pomeniți!

Mila iese prin fund, abătută, plîngînd. Unchiul Simone dă cu piciorul în lada pe care șezuse și intră în magazin.

MĂTUȘA CROCE (*Moscardinei*): Bine, femeia lui

zeu! Nu puteai să-ți ții limba la locul ei?! MOSCARDINA: Gura-i de vină, nu limba! CIUZZA (*cu un aer naiv*): Da'ce, e rușinos pentru un

să n-aibă copii? MĂTUȘA CROCE: Tacî, tu! Astea nu-s pentru fete ca tino LUZZA: Ce-i rău în asta? NELA: Semn că Dumnezeu n-a vrut să-i dea. LUZZA: Și-atunci de ce-și varsă năduful pe femeie?

MĂTUȘA CROCE: Isprăviți, o dată. Hai, hai, la treaba!

CIUZZA: Am isprăvit, mătușă Croce.

MĂTUȘA CROCE: Atunci, mergeți în plata Domnului.

Cele trei fete se trag deoparte, spre fund, împrejurul Tuzzei, care n-a deschis de loc gura și a rămas lot timpul încruntată. Încearcă să intre-n vorbă cu ea: dar Tuzza le respinge, împingîndu-le cu umărul. Alunei, întîi una și pe urmă încă una, se apropie tiptil să asculte ce-și spun, între ele, mătușă Croce, cumătră Gesa și cumătră Cărmina, și-apoi se duc să povestească celorlalte două, care rîd, făcîndu-le semn să nu fie auzite.

MĂTUȘA CROCE: Ah, dragele mele, mi-a făcut capul cît banița! Nu mai scap de el cît e ziulica de mare; și într-una, de dimineața pînă seara, dă-i și dă-i cu pacostea asta...

MOSCARDINA: ...a copilului care nu se mai naște? Păi, cum ar vrea să se nască?

GESA: Cine face copii dintr-un oftat?!

MĂTUȘA CROCE: Nu — să fim drepte — pentru avere oftează. o avere atît de frumoasă să-ncapă pe mîini străine•

De-asta nu-și găsește liniștea!

MOSCARDINA: Ci lasă-l să ofteze, mătușă Croce! Cîtă vrefl plînge el, dumneata poți rîde, pare-mi-se.

440

JIFUĂ CROCE: Pentru moștenire, spui? Nici nu mă gindeSC la ea, cumătră! Sîntem mai multe neamuri decît păr "' cap!

0

UNI,,,-.-. Oricum, mult- puțin, după spiță cum o fi, tot o să ți se cuvină o parte și dumitale, nu? Mă doare pentru nepoata dumitale, mătușă Gesa, dar legea-i lege: unde nu-s copii, averea bărbatului... .ggA: ...s-o ia dracu', și pe el cu averea lui cu tot! Vrei să moară nepoată-mea pentru averea asta? Biet suflet al lui Dumnezeu, nenorocită de cînd s-a născut, lăsată în fașe de mamă-sa și la trei ani orfană și de tată! Am crescut-o eu, numai Dumnezeu știe cum! Dacă ar fi avut măcar un frate! Aflați de la mine că nu s-ar purta așa cu ea! Nu știu cum n-o calcă și-n picioare: ați văzut!

Începe să, plîngă.

JOSCARDINA: Așa-i, săraca Mita! Cine-ar fi crezut, acum patru ani! Toți și-au zis că l-a apucat pe Dumnezeu de picior cînd s-a măritat cu unchiu' Simone Palumbo! Hei, ce să-i faci! Bune-s prunele și cireșele — dar dacă n-ai pîine...

LITUȘA CROCE: Ho-ho, mai încet! Vrei să spui că, la urma urmei, n-a fost un noroc pentru Mita? Las-o baltă! Bună fată, Mita, nu zic nu, dar haida-de, nici în vis n-ar fi visat să fie nevasta lui vărul meu!

3ESA: Aș vrea să știu, dragă mătușă Croce, cine l-a rugat pe vărul dumitale s-o ia pe nepoată-mea? Eu, una, nu; și Mita nici atît.

LiTUȘA CROCE: Știi și dumneata că nevasta dinții a unchiului Simone a fost ca o doamnă...

IOSCARDINA:...și — ce-i drept e drept — a plîns după ea, mult a mai plîns, cînd i-a murit! k: Că bine zici! Pentru toți copiii pe care i-a făcuți

"TUȘA CROCE: Ce copii vrei să fi făcut, sărăcuța! Atîtica era (*își arată degetul mic*) și de-abia își ținea sufletul! Dar nici nu poți spune că după ce a rămas văduv nu s-ar fi putut însura a doua oară, și încă bine! Uite, eu: tni-aș fi dat fata, dacă ar fi cerut-o. Dar n-a vrut să aducă în locul moartei pe nimeni din neamul nostru, Și nici pe cineva mai apropiat. A luat-o pe nepoata dumitale numai și numai ca să aibă copii.

441

GE8A: Să am iertare, ce vrei să zici cu asta? Că n-are 6 din pricina nepoată-mi?

°Pii

În același moment, Luza, apropiindu-se să asculte și întorcîndu-se să facă semn prietenelor, se ciocnește de mătușă Croce: aceasta se întoarce și o împinge furioasă spre fetele care țișă și rîd.

MĂTUȘA CROCE: Ptui, bată-te... peste tot îți bagi nasul! V-am spus să vă trageți deoparte, că numai la cleveti' vă stă mintea!

MOSCARDINA (*reluînd discuția*): Frumoasă ca o floare' Mita: un trandafir: și zdravănă de poate să dea sănă tate și la alții!

MĂTUȘA CROCE: Asta încă nu înseamnă nimic. De cîte ori GESA: Vai! Vorbești cu păcat, mătușă Croce! Ia așază'-i unul lîngă altul: să spună oricine din pricina cui i6 lipsește copiii!

MĂTUȘA CROCE: Ba, dacă strigă atîta în gura mare că vrea să aibe copii, apoi de bună seamă e semn că-i

poate și face. Altfel, ar tăcea din gură!

GESA: Mulțumește lui Dumnezeu că nepoată-mea e cinstită și nu vrea să aducă dovada! Să fii dumneata sănătoasă, mătușă Croce, nici o sfință din cer n-ar îndura purtările neputinciosului ăstuia. Nu face decât s-o bruftuiască de față cu toată lumea. Și Fecioara Maria, cât e ea de sfință, dacă ar fi chinuită așa, ar striga: „Aha, vrei neapărat un copil? Na-ți-l!” MOSCARDINA: Vai de mine, ferească sfântul! GESA (*revenindu-și, imediat*): Las că nu-i face nepoată-mea așa ceva!

MOSCARDINA: Păcat de moarte și-ar face! GESA: Mai bine s-o înghită pământul! MOSCARDINA: Are un suflet de aur, biata de ea, și de mică o știu cuminte; n-ar fi în stare să facă rău nici măcar unei muște.

MĂTUȘA CROCE: Eu una, niciodată n-am spus că nu-iaș»'

CIUZZA (*din fund, văzînd că prin fața șopronului trece maWȘ*

Ninfa Tinino, *Calicchio* și *Pallino*): Oh, uite-o și P

mătușă Ninfa cu cintezoii lui Liolâ.

LUZZA și NELA (*bătînd din palme*): Mătușă Ninfa! Mat«S^a

442

Ninfa!

,ZA (*ckemind*): Tinino!

Tinino aleargă și-isare în brațe.

(*chemînd*): Calicchio!

Calicchio aleargă și-i sare în brațe. (chcnUnd): Pallino 1

Pallino aleargă și-i sare în brațe.

HuȘA NINFA: Vai, fetelor, dați-le pace! Mi-au făcut ul vîrtelniță. Iacă, abia acum apuc și eu să mă duc la sfînta slujbă! JpZA (*lui Tinino*): Pe cine iubești tu? rf: IV line.

Si o sărută.

(*lui Calicchio*): Dar tu, Calicchio? CALICCHIO: IV tine.

Și o sărută.

NELA (*lui Pallino*): Pallino, dar tu? PiLLINO: IV line.

Și o sărută.

MOSCARDINA: Puii de lup se nasc cu colți. GESA: Săraca mătușă Ninfa, parc-ai fi o cloșcă cu pui!

MĂTUȘA NINFA: Trei bieți copilași nevinovați, fără mamă... MOSCARDINA: Mulțumește cerului că-s doar trei! După cită minte are — că-i adună pe toți — trei zici că sînt? —

ar putea să fie treizeci! MĂTUȘA CROCE (*arătînd din ochi spre fete*): Mai încet, «cumătră.

(pSCARDINA: ,u spun nimic rău. Se vede cît de colo că Are inimă bună.

ȘA NINFA: Zice că vrea o puielniță; cică să-i învețe } e toți să chite, pe urmă să-i bage în colivie și la oraș cu ei... De vînzare!

UZZA: În colivie, Iu, Tinino, cintezoile? Dar știi să cînti? "QSCARDINA (*i)tinglind părul lui Pallino*): ăsta-i băiatul Rozei Fasole?

443

MĂTUȘA NINFA: Caro, Pallino? Zău că nici eu nu mai st"

Ba nu, cred că Tinino e băiatul Rozei.

CIUZZA: Nu, nu, Tinino nu! Tinino-i băiatul meu!

GESA: Da! Atîta ți-ar trebui, să fie adevărat!

MĂTUȘA NINFA (*ofensată*): Cum adică?

MOSCARDINA: Să fie nevasta lui Liolâ?

MĂTUȘA NINFA: N-ar trebui să vorbești ușa, cumătră Căj mina: că rar mai găsești un flăcău drăgăstos și cuviin cios ca fiu-meu Liolâ.

MOSGARDINA: Drăgăstos? Și-ncă cum! Cîte vede, uLltea-i

cere inima! MĂTUȘA NINFA: Pasă-mi-te nu și-a găsit încă una (*o privește*

cu înfeles pe Tuzza), pe cea care îi e sortită. Gata, fetelor

lăsați-mă să plec! (*Se apropie de Tuzza.*) Ce ai, Tuzza'

nu te simți bine?

MOSGARDINA: Nu-i în apele ei, astăzi. TUZZA (*obraznică*): N-am nimic, dați-mi pace! MĂTUȘA

GROCE: Dă-i pace, mătușă Ninfa: a avut fierbințeli

astă-noapte. GESA: Vin cu dumneata, mătușă Ninfa, văd că aici nu maie

nicic de lucru.

MOSCARDINA: O să ajungeți în sat taman la liturghia cucoanelor !

MĂTUȘA NINFA: Aoleu, nu-mi mai vorbiți de liturghia cucoanelor! Știți că duminica trecută n-am putut s-o ascult? Ispita diavolului, nu alta. M-am tot uitat și eu la evantaiele cucoanelor, am rămas holbată la ele și... gata slujba!

CIUZZA: De ce? Ce-ai văzut la evantaiele alea?

LUZZA: Povestește! Povestește!

MĂTUȘA NINFA: ' Pe diavol l-am văzut, copilele mele! Ca și cum Aghiută s-ar fi așezat lângă mine și mi-ar fi arătat cum își fac vînt cucoanele. Stați să v-arăt. *(Se așaza și toate se adună împrejur.)*

Domnișoarele de măritat, așa *(face gestul de-a flutura iute și mărunț evantaiul și rostește precipitat, însoțind gestul, trușă)*: „L-oi avea! l-oi avea! l-oi avea! l-oi avea!” Cucoanele măritate, așa *(mișcînd mina cu o gravă, placidă satisfacție)*’-„Eu-îl-am! eu-îl-am! eu-îl-am!” în timp ce sărmanele văduve *(mișcă mîna cu o nemîngîiată moliciune, de W sin spre poală)*: „L-am avut și nu-l mai am! l-am avu
444

i nu-l mai am! l-am avut și nu-l mai am!” *(Toate rid.)*

i degeaba îmi tot făceam eu cruci — n-am putut s-alung ispita d lângă mine.

■A, LUZZA și NELA *(în cor, făcîndu-și vînt cu mîinile, a și cum ar fi mici evantaie)*: Asta-i de noi! Loi

vea! l-oi avea! l-oi avea! l-oi avea! l-oi avea!

ARDINA: Tii, ia te uită cum le sticlesc ochii!

L-oi

De departe se aude vocea lui Liolă, rare se-nloarcc cu careta din sat, cînlînd.

UL LUI LIOLĂ: De-o lună de cînd nu te vede satu' mă zbat ca un cățel în lanț și latru.

, uite că se-ntoarce și Liolă cu căruța. ■A, LUZZA, și NELA *(alergînd în fața șopronului, cucopiii T brațe)*: Liolă! Liolă! Liolă!

Și strigînd, vesele, îi fac semne cu mina să se apropie.

TUȘA NINFA: Jos, fetelor, lăsați copiii jos: altfel, chiar că nu mai ajung la sfînta slujbă cu nebunul ăsta! iOLA *(intrînd, îmbrăcat de sărbătoare, cu un costum de catifea verde, haină pe talie și pantaloni în formă de clopot; pe cap o beretă de model englezesc, cu două panglici atîrnînd pe spate)*: Tii, ia te uită, copiii mei și-au găsit mamele! Da'trei stat cam multe! *(Lăsîndu-l jos întîi*

KtTinino, apoi pe Calicchio, și, în sfîrșit pe Pallino.)

Și ăsta-i LI, și ăsta-i O, și ăsta-i LĂ, lustrei fac împreună LIOLĂ!

(În timp ce fetele rid și bat din palme, se apropie de

maică-sa.) Și dumneata? tot aici? PUSA NINFA: Nu, iaca, mă duc, mă duc... IA: în sat, acuma? Nici pomeneală. Ia-ți gîndul de la

liturghie pe ziua de azi. Mătușă Croce, binecuvîntează! fȘA CROCE: Doamne păzește, ' du-te-ncolo, fiule! Blncolo, zici? Și dac-aș vrea să mă apropii? UȘA CIOCK: Aș lua lăcălelnl și te-aș croi să te saturi!

(aprobînd): Să iasă sîngele stricat, da, da! TM: Ai vrea tu ! Ți-ar place ție să vezi cum îmi iese sîngele Hricat din cap!

O înșfacă în glumă.

445

LUZZA și NELA *(înșfăcîndu-l pe el, pentru a-și apăra toP«*

1 Lăsați-l, fetelor! Nu vedcț

TTT77A- Si ce

e!

-

din

iadului?

mintea

tine, Luzza! tine...)• Nu mi-aș pune-o eu!

LIOLA: Ah, nu?

LUZZA f«f_D^d e_c^m d'S'tde pentru că știți că nu vă vreau LIOLA: Faceți pe dejtepw mmi g guflu (m

Bi zbură! Dar ce să fac cu trei puicuțe ca toi?

i? i i . J,e r.i olt op fi ca cinci

5Î_PHut-st_înt_î,

orzul pe gîște. Nu stateți de minei

Regină-a frumuseții și cuminte

va trebui să fie-aceea care

mă va robi în inimă și-n minte.

FETELE: Da,

ȚSiSr

, încă una! Mai v
. Nu mă las rugat! (*latre cimezvi* .

urai) Voi, să luați aminte:

În cap mi se mișca

O mică morișcă,

Suflînd vîntul o-nvirte fără înecare

Cu mine se-nvîrte și lumea și pare,

Ehei! . sil

Se-nvîrle și pare-uu! joc de că

446

Intonează o melodie de dans și se-nvirte-mprejur bătînd din picioare și din mlini, în ritm, cu cei trei copii care sar în jurul lui, apoi se oprește și reia.

De dragul tău astăzi mă sting, mă usuc,

De parcă-s năuc.

Dar mîine, cumătră, pe ulița ta

Tu nu m-aștepta,

Tu nu m-aștepta.

În cap am un diavol, o mică morișcă,

Și vîntul mi-o suflă într-una și-o mișcă.

Motiv de dans pentru el și copii, ca mai sus. Fetele rid și bat din palme, mătușa Croce, în schimb, se arată îmbufnată.

ilOSCARDJ KA: Ei, bravo ție! Așa vrei tu să-ți găsești regina? IA: Cine v-a spus că n-am și găsit-o, și că ea nu știe de

e rîd și cînt așa? A te preface e o virtute, căci cine nu

ftie să se prefacă, nu știe să stăpînească. TUȘA CROCE: Destul, ajunge, copii! Isprăviți o dată,

mai am atîtea de făcut pe-aici! ISCARDINA: S-avem iertare, dar învoiala cu unchiu'

Simone cum rămîne? Trebuie să ne dea de băut. SiTUȘA CROCE: Ce băut? Pofta-n cui! După ce v-ați dat Jmul la gură! ?

WSCARDINA: Na-ți-o frîntă! Liolă, știi de ce nu mai vrea Tnchiu' Simone să ne dea de băut? Pentru că i-am spus

Ife n-are moștenitori! IUZZA: Vezi și tu dacă asta-i pricină! JOLĂ: Lăsați pe mine. (*Merge pînă la ușa magaziei*

K *strigă.*) Unchiule Simone! Unchiule Simone!

Vino-ncoa! Am o veste bună pentru dumneata. 'CHIUL SIMONE (*ieșind din magazie*): Ce vrei, mă, pangli-

carule?

Â: A ieșit o lege nouă, făcută anume pentru noi. Adică,

pentru ușurarea țăranilor. Stai și ascultă. Cine are o

scroafă care-i fată douăzeci de purcei, e bogat, așa-i?

li vinde, și cu cît are mai mulți purcei, cu atît e mai

bogat. Tot așa, cu... vaca; atîrnă de cîți viței îi fată.

»nchipuie-ți, acum, pe bieții bărbați, cu femeile astea

care -- Doamne scapă-ne de ele — să nu le atingi, că

-447

le și apuca pîntecarița. Adevărata pacoste, îiu? stăpînirea s-a gîndit la toate. A scos o lege -de-acum înainte, copiii pot fi vînduți. Pot fi și cumpărați, unchiule. Și eu, uite (*își arată* aș putea să deschid o prăvălie. Vrei copii? Ți-i ¹¹¹¹ Uite-l pe ăsta. (*la unul.*) Uite ce carne are pe ăli p îndesat e! Cîntărește douăzeci de kile! Numai puț,-l! Ține, încearcă-l! Ți-l vînd pe nimic: pe un butoid molan!

Femeile rid, în timp ce bătrînul, atîns, se ferește. UNCHIUL SIMONE: Pleacă de-aici, isprăvește, nu-mi pl_{ac} glumele astea! LIOLĂ: Crezi că glumesc? Vorbesc serios! Dacă n-ai, curapă-

ră! Și nu mai sta așa înfoiat ca un clapon beteag! UNCHIUL SIMONE (*furios, în risetele femeilor*): Dați-mi pace. Dați-mi pace, că de nu, Cristoase!... nu știu ce fac! LIOLĂ (*reținându-l*): Nu, domnia-ta, stai aici și nu fi supărat! Toți sîntem vecini buni, aici, oameni cumsecade: o mîna spală pe alta! Eu sînt puios; dumneata, nu... UNCHIUL SIMONE: Așa, eu nu-s? Știi tu, nu-i așa? Ți-aș arăta eu ție!

LIOLĂ (*prefăcîndu-se speriat*): Mie, să-mi arăți? Nu, ferească sfîntul! Vrei să ne arăți minunea? (*împingînd înaintea bătrînului cînd pe una, cînd pe alta, din cele trei tete.*) Ia-ncearcă cu asta! Cu asta! Sau cu asta!

MĂTUȘA CROCE: Ho-ho, copii. Ați luat-o razna. Nu mai glumiți cu de-alde astea, că nu-mi place! LIOLĂ: Fără supărare, mătușă Croce. Sîntem la țară: unii stau în deal, alții în vale; unchiu' Simone stă în vale; moșneguț: moale, fleșcăit: unde-l împungi cu degetul rămîne semn.

UNCHIUL SIMONE (*repezindu-se cu mina ridicată*): Ah, secătură, așteaptă că-ți arăt eu semn!

Liolă se ferește și unchiu' Simone e gata să radă.

LIOLĂ (*apucîndu-l de braț*): He-hei, unchiule, mai bine-a' bea vin potcovit.

CIUZZA, LUZZA și NELA: Ce-i aia, ce-i aia vin potcovit.

LIOLĂ: Ce e? Iei o bucată de potcoavă, o înroșești în i".¹

și-o arunci într-un pahar cu vin și gîl-gîl! Face min^{unl}

448

ulțumește-i lui Dumnezeu, unchiule Simone, ca nu ti-au luat încă pămîntul.

.gjlIUL SIMONE: Alta acum, vrei să-mi ia și pămîntul? A'Și de ^{ce} nu? Ca mîine poate să vină și legea asta. Să ^{am} iertare. Ai o bucată de pămînt. Dacă stai și te uiți la ea, fără să faci nimic, ce-ți dă pămîntul? Nimic. Tot așa și femeia. Nu-ți face copii. Bun. Vin eu pe bucata asta de pămînt: o sap, o îngraș, fac o gaură; arunc sămînța și... pomul încolțește. Pomul ăsta, cui i-l dă pămîntul? Mie! Vii dumneata și zici că nu, că-i al dumitale. De ce al dumitale? Pentru că-i al dumitale pămîntul? Dar pămîntul, unchiule dragă, știi dumneata al cui e? Al cui îl muncește, lui își dă rodul. Dumneata joi rodul fiindcă te-ai așezat cu picioarele pe el și pentru că ai legea la spate. Dar legea, ca mîine poate să se schimbe; și atunci dumneata ai să fii zvîrlit c-un brînci, iar pămîntul o să rămînă celui care a aruncat sămînța, și-a lui e viața: scutură pomul! ■NCHII'L SIMONE: Mde, văd că pe toate le știi! IOLĂ: Eu? Nu. Nu-ți fie teamă de mine, unchiule Simone. Eu nu vreau nimic. Te las pe dumneata să-ți bați capul cu toți banii dumitale și să-ți fugă ochii dintr-o parte în alta, ca la șerpi.

Astă noapte m-am culcat

Sub un cer senin, cu stele.

Glia neagră mi-a fost pat,

Spinii reci, pernele mele.

Sete, foame și frămînt?

De nimic nu-mi pasă: cînt!

Cînt, mă veselesc mereu,

Tot pămîntul e al meu,

Vreau ca toți să se răsfețe,

Fetele să-mi ție seama;

Prunci cu bucle moi și crețe

Și-o bătrînă vreau, ca mama.

(*își îmbrățișează și sărută mama, în timp ce fetele, emoționate, bat din palme, apoi, întorcîndu-se spre mătușa Croce.*) Ce mai e de făcut, mătușă Croce? Să cărăm migdalele sparte în magazia unchiului

Simone? La treabă! Să-i dăm zor, fetelor, și unchiu' Simone o să

449

Pirandello — Teatru

ne-aducă de băutl (*Intră în magazie: apoi, din începe să-ncarce pe umerii femeilor sacii plini de î Hai, cine e larînd?! Ține Nela! Gata! Ține, ff gata! Ține și dumneata, Moscardina, nu-li fie frică!h*'* mitale, ăsta mititel, mătușă Gesa! Pe ăsta, că-i mare, îl iau eu! Haideți, fetelor! Hai, unchiule Sim₀j

UNCHIUL SIMONE (*către mătușa Croce*): Mă-ntorc mai tîrziu^{6'} să-ți dau banii, verișoară.

,

MĂTUȘA CROCE: Nici o grabă, vere: o să mi-i dai cînd ti fi la îndemînă.

fi la îndemînă.

LIOLĂ (*către mătuşa Ninfa*): Dumneata vino după mine cu copiii, că pe unul, zău, tot i-l vindem. (*Pleacă cu femeile şi cu unchiul Simone: după ce ies toţi, se-ntoarce*) Ataptămă un pic mătuşă Croce mântor ă' femeile şi cu nchl p f, ntoarce)

Aşteaptă-mă un pic, mătuşă Croce, mă-ntorc să-'ti spun ceva. MĂTUŞA CROCE: Mie?

Tuzza sare în sus, furioasă.

LIOLĂ (*întorcîndu-se spre ea*): Ce te-a apucat

MĂTUŞA CROCE (*întorcîndu-se şi ea*): Chiar aşa. Ce-a fost asta? LIOLĂ: Nimic, mătuşă Croce. O fi fost un junghi. Nu băga în seamă. Mă-ntorc îndată.

Iese prin fund, cu sacul în spate.

TUZZA (*imediat, cu mînie*): Să ştii că nu-l vreau! nu-l vreau! nu-l vreau!

MĂTUŞA CROCE (*rămînînd pe loc*): Nu-l vrei? Ce tot spui? TUZZA: Ai să vezi că vine să-ţi ceară mîna mea. Nu-l vreau! MĂTUŞA CROCE: Eşti nebună? Cine crezi că te dă? Dar ia spune-mi: cum de îndrăzneşte el să-mi ceară mîna ta? TUZZA: Ți-am spus o dată că nu-l vreau! Nu-l vreau şi nu-l

vreau!

MĂTUŞA CROCE: Răspunde la întrebare, netrebnico: Ți-»¹ făcut de cap cu el? Ah, prin urmare, e adevărat! Under Cînd?

TUZZA: Nu striga aşa, te-aude lumea!

MĂTUŞA CROCE: Dezmăţato! Dezmăţato! Te-ai nenorocit!

(*Apucînd-o de mîini şi privind-o în ochi.*) Spune!

Spune! Vino înăuntru! Vino înăuntru! (*O tîrîştă W casă şi închide uşa. Dinăuntru se aud plînsuri şi t!P*)

450

Wîitre timp, dinspre casa, îndepărtată, a unchiului Simone

Mzbat cîntece şi sunete de chimval. Puţin după aceea,

■*jfliwşa Croce iese c-o falcă-n cer şi una-n pămînt, ținîn-H»-se cu mîinile de cap şi, ca o nebună, fără să-şi dea*

Weama ce face, începe să deretice sub şopron, bombănind.)

Hh, Doamne, în sfînta zi de duminică! în sfînta dumini-

BicălCe să fac acum? O omor! O omor! Ține-mi, Doamne, mîinile, că o omor! Şi mai are neobrăzarea să spună că eu-s de vină, neruşinata! eu, fiindcă mi-am băgat în cap s-o dau de nevastă unchiului Simone şi fiindcă — zice — i-am băgat şi ei în cap! (*Se duce din nou în faţa uşii-*) Dar chiar aşa să fie, ce nevoie aveai să te încurci Ku spînzuratul ăsta?

JZZA (*arătîndu-se în uşă, scărmanată şi învineţită, dar înţepată şi mîndră*): Ba aveam, da, da, da, aşa să ştii!

ITUŞA CROCE: Să nu ieşi afară, neruşinato! Piei din ochii mei, că pe Dumnezeu din cer...

UZZA: Mă laşi să vorbesc ori ba?

ITUŞA CROCE: Mai are obraz să vorbească! Cutează să Bprbească!

IZZA: Adineauri: „Vorbeşte! vorbeşte!” — eu tăceam — p dumneata, pumni şi palmi ca să vorbesc; acum că ireau să vorbesc...

ITUŞA CROCE: Ce mai vrei să-mi spui? Nu-ţi ajunge că Jai-ai dat să-nţeleg?

IZZA: Vreau să-ţi spun de ce m-am încurcat cu Liolă.

ITUŞA CROCE: De ce? Pentru că eşti o neruşinată, iacă de ce!

IZZA: Nu. Pentru că atunci cînd unchiu' Simone, în loc

mă ia pe mine, a luat-o pe mironosiţa aia de Mita,

ştiam că mironosiţa era în dragoste cu Liolă. TUŞA CROCE: Ei şi? Ce legătură are Liolă, cînd Mita e mult măritată cu unchiu' Simone?

Arc, fiindcă, după patru ani de căsnicie, încă tot fe mai învîrte în jurul ei, ca un fluture în jurul luminii.

Jîn vrut să i-l suflu!

UŞA CROCE: Aha, asta era?

'Z: Da, asta era! Ce mai vrea hămesita aia? Nu-i ajunge bărbat bogat? li mai trebuie şi ibovnic chipeş?

451

MĂTUŞA CROCE: Proasto! Proasto! Nu pricepi că aşa »• făcut rău numai ție? Acum nu-ţi mai rămîne decitl te măriţi.

TUZZA (*imediat*): Ce? Eu? Cu ăsta? Cu un bărbat care a si-al meu și-ai altora? Doar n-am băut cucută ! Mai W așa necinstită cum sînt. Și știi de ce? Pentru că ac îmi pot descărca necazul pe cine mi l-a făcut. Mă eu de rîpă, să se ducă și ea. Afîta voiam să-ți S_DU^{Ue}
MĂTUȘA GROGE: Și-n ce fel? Of, Doamne! Cred că și-a L ■ dut mințile!

TUZZA: Nu, nu-s nebună, nu! Vezi că unchiu'Simone

MĂTUȘA CROCE: ...unchiu' Simone?...

TUZZA: ...nu trece zi să nu-și arate căința că nu m-a]_{Ual} de nevastă în locul Mitei!

Vorbind așa, începe să-și pieptene părul și să-și refacă pieptănătura, în timp ce ochii i se aprind de răutate.

MĂTUȘA GROGE: Știu: mi-a spus-o și mie. Nu cumva tu...? TUZZA (*prefăcîndu-se îngrozită*): Nu, ce! eu? cu unchiu'? MĂTUȘA CROCE: Atunci? Ce vrei să faci? Nu pricep! TUZZA: Cîte rubedenii are unchiu' Simone? Mai multe decît

păr pe cap, așa-i? (*Și-și arată părul pe care acum și-l împletește.*) Dar copii? Niciunul! Bun: nu s-a putut înainte, o să se poată acum.

MĂTUȘA CROCE (*încrăenită*): Vrei să-i dai de-nțeles că...? TUZZA: Nu, n-o să-i dau de-nțeles! N-o să fie nevoie. o să

mă arunc la picioarele lui, o să-i spun totul. MĂTUȘA CROCE: Și pe urmă? TUZZA: Pe urmă, o să dea el de înțeles altora, și întîi de toate

nevesti-si, că rodul e al lui. O să fie mulțumit că-l are

și așa, numai să-l aibă. MĂTUȘA CROCE: Ești diavolul! Diavolul gol! Vrei să faci

lumea să creadă că... TUZZA: Dinte pentru dinte, acum că păcatul s-a săvîrșit

cu ăstălalt... MĂTUȘA GROGE (*brusc, întrerupînd*): Intră repede înăuntru:

uite-l că vine cu Liolă! (*Tuzza intră imediat.*) "

Măică Preacurată, cum să-i țin piept acuma? Ce-o mă fac?

La mătura și începe să măture cojile de migdale rămase pe jos, prefăcîndu-se foarte ocupată.

(*intrînd cu unchiul Simone*): Dă-i banii, unchiule, și iu-te: am ceva de vorbit cu mătușa Croce. ■TȘA CROCE: Tu? Și ciur ești tu să poruncești vărului Teu să plece? Aici, să știi, vărul meu e cala el acasă.

Intră, intră, vere: Tuzza-i înăuntru. ,_{NC}IIIH I, SIMONE: Să-i dau ei banii?

BjȘA CROCE: Dacă vrei: de nu, totuna-i. Ești stăpîn și jaci cum ți-e placul. Intră și lasă-mă s-aud ce vrea nebulul ăsta.

SIMONE: Nu-ți face de lucru cu el, verișoară: să-ți sucească și dumitale capul, cum mi l-a sucit (mie. E nebun de-a binelea.

f *Intră în casă, iar mătușa Croce închide ușa în urina lui.*

B (*ca pentru sine*): Aha: așa stau lucrurile...

IIATUȘA CROCE: Ce spui?

IOLĂ: Nimic. Voiam să-ți țin o scurtă cuvîntare; dar, ce

să zic? Mi se pare... mi se pare că nu mai e nevoie.

Dumneata zici că-s nebun; unchiu'Simone zice că-s fce bun: acum îmi dau seama că aveți dreptate, amîndoi!

■nchipuie-ți că voiam să-i vînd un copil! Lui! Dar el

l-a vrut pe degeaba: și tare-mi vine să cred că a și găsit

cum să-l aibă pe degeaba. tJȘA CROCE: Ce tot spui acolo? Aiurezi? JOIA: Am văzut-o pe Tuzza cum a sărit ca

arsă, cînd ți-am Tbus că mă-ntorc să stăm de vorbă... TUȘA CROCE: Am băgat de seamă și eu. Și ce are a face?

IOLĂ: Acum văd că dumneata îl poștești în casă pe unchiu'

Simone, cu mofturi și cu ploconeli, iar el se-nvîrte

pe-aici de dimineața pînă seara. FUȘA. CROGE: Nu cumva ai vrea să poruncești în casa

mea, cînd să intre și cînd să iasă unchiu' Simone? 'OLĂ: Ba de loc, mătușă Croce. Am venit numai să-mi

fac datoria. N-aș vrea să se spună că n-am fost om de

CROCE: Și, care ți-ar fi datoria?

452

453

1

LIOLĂ: Îți spun îndată. Dar dumneata o și știi. Nu-s pa de colivie, mătușă Croce. Pasăre zburătoare sînt A-aici, mîine dincolo: la soare, prin apă, în vînt. Cînt mă-mbăt, și nu știu dacă-s mai beat de cîntec ori soare. Și cu toate astea, iată-mă: îmi tai aripile și v să mă-nchid în colivie de bună voie. Îți cer mîna f_c dumitale, Tuzza.

MĂTUȘA CROCE: Tu? Ți-ai ieșit din minți! Fata mea? ■ să-mi dau fata după unul ca tine?

LIOLĂ: Ar trebui să-ți mulțumesc, mătușă Croce, și gg.. sărut mîna pentru răspunsul ăsta. Dar bagă de seamă că trebuie să-mi dai fata: nu pentru mine; pentru ea.

MĂTUȘA CROCE: Fata mea? Uite decît să ți-o dau ție, mai bine o omor. Ai înțeles? O omor. Sau nu-ți ajunge că ai nenorocit trei fete sărmane?

LIOLĂ: Ei, lasă, mătușă Croce, că n-am nenorocit pe nimeni!

MĂTUȘA CROCE: Și copiii?! Ți-au picat din cer?! Ești ca un șarpe care mulge vacile!

LIOLĂ: Nu mai vorbi așa, că știi bine cum și cine mi-a făcut copiii! Toată lumea știe. Ia, niște fetișcane rătăcite. Păcat e numai atunci cînd strici o ușă zăvorîtă; dar cine merge pe drum deschis și bătătorit... Oricine, în locul meu, ar fi dat cu piciorul în cioturile astea... Eu, însă, nu. Trei biete ființe nevinovate... Stau cu mama și nu supără pe nimeni, mătușă Croce. Sînt băieți și cînd or crește, dumneata știi cum e la țară, cu cît sînt mai multe brațe, cu atît sîntem mai bogați. Și-apoi sînt și gospodari: argat, lucrător cu ziua; secer, altoiesc, trag cu coasa; fac de toate și nu-mi pierd firea niciodată; sînt, mătușă Croce, ca un cuptor de Paște și aș putea să hrănesc un sat întreg.

MĂTUȘA CROCE: Bine, fiul meu: și-acum, du-te de caută pe cine să îmbrobodești cu palavrele tale: cu mine nu-ți merge.

LIOLĂ: Mătușă Croce, nu vorbi așa. Bagă de seamă că cu WJ vreau să fac rău nimănui, dar nici nu vreau să-l ^{raă} alții, slujindu-se de mine! Vreau să-mi spună w^a dumitale, de față cu unchiu, Simone, că nu mă vrea-

MĂTUȘA CROCE: Nu te vrea! Nu te vrea! Mi-a spus-o ea, aici, pe locul ăsta, adineaori! Mi-a spus-o de ori că nu te vrea!

■ *(ca pentru sine, strîngîndu-și buza cu două degete): Ah,*

Hn urmare e adevărat? (Dă să intre pe ușă: dar mătușă

Kroce i-o ia înainte și îi taie drumul: rămîn o clipă

Wse pricească în ochi.) Mătușă Croce!

UȘA CROCE: Liolă!

Vreau să mi-o spună Tuzza, înțelegi? Tuzza, cu hira oi și de față cu unchiu' Simone!

■ A CROCE: Tuzza nu mai are nimic să-ți spună. Ți-o lîun eu, ajungă-ți. Pleacă, du-te de-aici, e mai bine »entru tine.

H Așa, pentru mine, de bună seamă, dar n-o să fie Hne pentru *altcineva*: mă-nțelegi dumneata! Asta n-o ■se-ntîmple, mătușă Croce! *(îi duce un braț sub nas.)*

Miroase!

UȘA CROCE: Fugi de-aici, ce vrei să miros?)LĂ: Nu simți mirosul?

TUȘA CROCE: Da, miros de desfrînat ce ești! 3LĂ: Nu, de meșter-strică ce sînt! Nu mă las eu prins într-o urzeală netrebnică, ține minte! Deocamdată

mă mulțumesc cu gura asta de paie, și să ne vedem cu pine! TUȘA CROCE: Așa, așa, bine faci, du-te, du-te și ține-te

departe, cit mai departe.)LĂ *(mestecînd printre dinți, rînjind și făcînd un ocol*

pentru a trece prin fața ușii Tuzzei, cîniâși, după fiecare mers pufnește în rîs):

Azi, ca azi, nici un necaz. Dar de cazi, ți-i frînge nasul Și-o să porți un ciot de naaaas...

mtînjjet mai lung.) Să ne vedem cu bine, mătușă Croce!

I lese prin fund. Mătușă Croce rămîne pe gînduri. Puțin după aceea, ușa casei se deschide și ies unchiul Simone și Tuzza: aceasta, descompusă de plîns, prefăcut sau adevărat, celălalt tulburat și consternat. Rămîn cîtva timp tăcuți, deoarece mătușă Croce le făcuse imediat semn să tacă.

IIUL SIMONE *(întrebînd încet):* Ce-a spus? Ce vrea?

455

li

VOCEA LUI LIOLĂ *(In depărtare):* Și-o să porți un ^cjot

naaaas... UNCHIUL SIMONE *(Tuzzel):* Ah! Cu el! *(Tuzza își as*_{Cli}^J

am îre mimij Dar... dar, spune-mi: știe? TUZZA *(prompt):* Nu, nu, nu știe nimic! Nu știe nhw

UNCHIUL SIMONE: Eh, bine. *(Către mătușă Ooce.JN* '!

să ții seama de un lucru, verișoară: să nu știe nim^{eni}

Și copilul — e al meu! VOCEA LUI LIOLĂ *(mai îndepărtată):*

Și-o să porți un ciot de naaaas...

CORTINA

Actul al II-lea

O parle a cătunului. La stîngă, aproape de jumătatea scenei, căsuța țărănească a Gesei. I se vede fațada și, pieziș, peretele din stînga. În față e o ușă care dă în ograda ascunsă lateral, adică de la colțul casei pînă la prosceniu, de un gard de mărăcini uscați, cu o portiță împletită la mijloc. Peretele din stînga al casei are o altă ușă, ce dă în drum. În dreapta scenei, casa lui Liolă, cu ușă și două ferestre. Între gardul ogrăzii și casa lui Liolă e un drumeag de țară.

La ridicarea cortinei, Gesa stă în ogradă, curățind cartofi, cu o strecurătoare mare în poală. Cei trei copii ai lui Liolă stau în jurul ei.

3S3A: Și zici că ești cuminte, tu, Pallino?

PLINO: Cuminte, da.

IALICCHIO: Și eu îs cuminte!

SESA: Și Iu?

İININO: Și eu! și eu!

5ESA: Dar care e cel mai cuminte dintre toți trei?

PALLINO: Eu, eu!

■ALICCHIO: Nu, eu! eu!

İNINO: Nu, nu, eu! eu! eu!

8ESA: Tustrei, tustrei! La fel de cuminți, tustrei! Pallino

B, totuși, cel mai mărișor, nu puteți tăgădui. Așa că, u, Pallino, ia zi-i: vrei să-mi scoți de-acolo, de-acolo, rezi? *(arată un punct în grădină, la dreapta, în afara [scenei])* trei cepșoare?

457

PALLINO: Da, da.

Dă să plece.

GESA: Așteaptă!

GALICCHIO: Și eu vreau ! Și eu!

TININO: Și eu!

GESA: Fiți cuminți, cuminți! Cîte o ceapă fiecare! Cit

una, fiecare! Pallino să fie șeful. TOȚI TREI *(alergînd spre locul indicat)*: Da, da, da. GESA: Încet.

Numai trei! Bine, așa, așa! Ajunge! *(Copia*

se întorc, fiecare cu cîte o ceapă în mînă.) Da, chiar așa

e, tustrei sînteți la fel de cuminți.

Din casa lui Liolă se aude glasul mătușii Ninfa, care strigă într-o cadență devenită cu timpul obicei.

MĂTUȘA NINFA: Pallino, Calicchio, Tinino. GESA: Sînt aici cu mine, mătușă Ninfa, fii pe pace.

MĂTUȘA NINFA *(arătîndu-se în ușă)*: Pe capul dumitale ca muștele. Imediat acasă! Acasă cu voi!

Intră în casă.

GESA: Lasă-i, mătușă Ninfa: nu mă stingheresc. Dimpotrivă, m-ajută.

MĂTUȘA NINFA: Dacă te supără, să-i trimiți acasă.

GESA: Fii pe pace, cu mine stau liniștiți ca trei pui de broască țestoasă.

MĂTUȘA NINFA: Așa mai treacă-meargă.

Intră din nou în casă.

nu

GESA: De nu, tăicuțul vostru, cum se întoarce... ia spu

neți: ce face tăicuțul vostru? PALLINO *(foarte serios)*: Ne-nvață să cîntăm. GESA: Și nu vă cîntă cîte

una și peste funduleț, cînd

sînteți cuminți și-o necăjiți pe bunica?

Pe drumeag vine Ciuzza, care se oprește și se arată la gard.

CIUZZA: Fii bună, mătușă Gesa, n-ai un fir de usturoi sa-i

dai cu împrumut mamei? GESA: Cum să nu, vino, intră, Ciuzza *(arată, în spate, '*

casei), du-te de ți-l ia singură.

(împingînd porţiţa şi intrînd): Mulţumesc, înatuâă a. Tot aici, cu dumneata, copiii ăştia? Drăguţii de ei! Cine nu s-ar bucura să le fie mamă? A: Eh, cît despre tine... cu dragă inimă, îmi închipui 1 (JA-Ani spus-o din milă, zău, mătuşă Gesa! K: Fireşte! Din milă! Cine zice că nu? ZZA: Mai bine ini-ai spune: Liolă...

Sosesc dinspre drumeag Luzzza şi Nela, care se arată şi ele la gard.

: Mătuşă Gesa, e voie? Oh, uite-o şi pe Ciuzza! ,ESA: (Uite-le şi pe celelalte două!)

ELA: Am venit să te ajutăm, mătuşă Gesa! Cureţi cartofi? ,ESA: Vreţi să m-ajutaţi? Dumnezeu să vă ţină năravul, că Tiarnice mai sînteţi! (Parc-ar creşte vise în băătura asta.) Intraţi, intraţi. Dar nu s-ntors încă.

Face aluzie, în mod maliţios, la Liolă.

ELA (făcîndu-se că nu-întelege): Cine, mătuşă Gesa?

jESA: Cine? Muşcă-ţi limba!

JZZA (aşezîndu-se pe călcîie în faţa Gesei): Dă-mi şi mie, mi-am adus cuţitaşul: te-ajut la curăţat.

GESA: Nu aşa! Pallino, du-te sus şi adu un scăunel!

ELA: Mă duc eu, mă duc eu, mătuşă Gesa! (Se duce şi se-ntoarce cu trei scăunele.)

(ESA: Aşa, drăguţelor, tustrele aşezate aici, numai să m-ajutaţi pe mine! Dar n-aş vrea, Ciuzza dragă, ca mai-că-ta s-aştepte prea mult firul de usturoi!

WZZA: Da' de unde! Îi trebuie abia deseară.

: Do', mi se pare că s-a cam înserat! Trebuie să pice!

Face din nou aluzie la Liolă.

'UZZA (pre făcîndu-se şi ea că nu-întelege): Cine, mătuşă

Kies'

*SA: Pisica! Muşcă-ţi limba şi tul K: Vorbeşti de Liolă?

: Hoţomano, parcă tu nu ştii?

: Voiam să te-ntreb, mătuşă Gesa, dacă-i adevărat Tuzza mătuşii Croce nici n-a vrut s-audă.

459

GESA (prefacîndu-se ca nu pricepe, ea, de astă dată):

de cine s-audar LUZZA (în timp ce celelalte rid): Ha-ha, acum nvuşcă-ţi

neata limba! NELA: Eu am auzit că mamă-sa e cea cu pricina:

Croce.

LUZZA: Dumneata nu ştii nimic? CIUZZA: Ba nu, se spune că Tuzza ar fi! NELA: Tuzza? Păi,

dacă-, (îşi astupă gura) nu mă facef

să vorbesc!

LUZZA: Dar Liolă ce zice? Tare-am vrea să ştim! GESA: Şi vreţi să aflaţi de la mine? Mergeţi şi-l

întrebaţi CIUZZA: Mor de nu aflu! LUZZA: Ah, şi eu! NELA: Şi eui Şi eu! CIUZZA: Şi-o fi

închiptuit că toate femeile, cum le face cu

ochiul, se şi aruncă-n fîntînă pentru el! GESA: Cît despre voi, Doamne fereşte! LUZZA: Nici nu vreau

să-l văd! CIUZZA: Nici nu vreau s-aud de el! NELA: Ei, de parc-ar vrea cineva? Nimeni! GESA:

Aşa-i, se vede! LUZZA: De ce crezi c-am venit?...

NELA: Vrem să vedem dacă mai poate cînta de necaz!? CIUZZA: Cred că fierbe, fierbe, parcă-l văd!

LUZZA: Ce face, cîntă? cîntă? NELA: Spune, mătuşă Gesa! Mai cîntă? GESA (astupîndu-şi

urechile): Ho, ho, fetelor! ce vreţi de

la mine? E aici mătuşa Ninfa: întrebaţi-o pe ea, de

cîntă sau nu cîntă!

Mătuşa Ninfa, ca şi cum ar fi fost chemata, se arată

în prag.

cu-

MĂTUŞA NINFA: Ce-i? Ți-au intrat greierii în grădină,

mătră Gesa? LUZZA, GIUZZA şi NELA (ruşinîndu-se pe loc, toate deodată):

— Nimic, nu-i nimic, mătuşă Ninfa!

— Bună seara, mătuşă Ninfa!

— Uf, ia te uită, era acolo!

GESA: Ce greieri, parcă-s trei viespi, mătuşă Ninfa, S^{1a0} lipit de mine ca să afle...

460

Oj, CIUZZA, NELA: — Ba nu, nu vrem nimic...

B- Nu-i adevărat!

B— Nu-i adevărat!

M: Ba da!... vor să afle ducă Liolâ mai cîntă de necaz

Kă Tuzza mătușii Croce nu l-a vrut de bărbat.

■UȘA NINFA: Fiu-meu? Cine-a spus asta?

'Oj, CIUZZA, NELA: —Toată lumea vorbește! H- Și de adevărat e adevărat!

Bft- Nu tăgădui, mătușă Ninfa!

HA NINFA: Eu nu știu nimic! Dai', să zicem c-ar fi ade-jrărat, bine-a făcut Tuzza și încă și mai bine mătușa Broce, maică-sa, că n-a vrut să i-o dea. Sînt mamă, dar nu mi-aș da fata... ce spun, o cățea n-aș da-o unuia ca liu-meu, Liolâ. Ce mai încolo și-ncoace! Păziți-vă, letelor! Păcatele cele mai negre, la el le afli! Ca de dia-Irol, să vă păziți! Și-apoi, cu copilașii ăștia trei... Hai, copii, acasă! acasă!

în momentul acesta dinspre fundul drumeagului se t aud strigătele Moscardinei, care sosește despletită, dînd din rîni.

)SCARDINA: Doamne Isuse Cristoase! Ce grozăvie! Să

nu-ți vină să crezi! Unde-or să ajungă!

: Moscardina! Auziți-o cum țipă? (JZZA: Ce s-a-ntîmplat? ELA: De ce țipi așa?

IOSCARDINA (*intrînd In ogradă*): Ce nenorocire! Ce neno-Bpcire, cumătră Gesa, in casa nepoatei dumitale! ESA (*sărînd in picioare*): Nepoată-mea? Ce i s-a întîmplat?

Vorbește!

OSCARDINA: își smulge părul în deznădejde! •SA: Do ce? De ce? Of, Sfîntă Fecioară! Lăsați-mă să

mă duc! Lăsați-mă să mă duc la ea!

Iese fugînd pe drumeag, o ia. la stingă și dispare.

K (*inlr-im glas*): Ce s-a-ntîmplat cu Mita? Vor-bește! Ce-a fost? "8CARDINA: Uiichiu' Simone, bărbatu-său...

Le privește și nu mai adaugă nimic.

K.ALTE (*imediat, dîndu-i ghes*): Ei?

461

— Spune 1

— Ce-a făcut?

MOSCARDINA: Și-a făcut de lucru cu nepoată-sa, LUZZA, GIUZZA, NELA și MĂTUȘA NINFA (*toate deodată*).

— Cu Tuzza?

— Nu se poate 1

— Ia te uită 1

— Isuse, ce spui?

MOSCARDINA: Chiar așa! Și mi se pare că Tuzza e...

Face, pe ascuns, spre mătușa Ninfa, un anumit gest care lasă să se-nțeleagă: însărcinată.

MĂTUȘA NINFA (*cu groază*): Maică Sfîntă, mîntuiește-nel LUZZA, GIUZZA și NELA: —Cum adică? Cum adică?

— Tuzza?

— Ce ți se pare? Ce-a făcut?

MOSCARDINA: Haida-de, fetelor! Astea nu sînt lucruri pentru voi!

MĂTUȘA NINFA: Chiar așa să fie? Chiar așa?

MOSCARDINA: Unchiu' Simone, chiar el, s-a lăudat față de nevastă-sa!

MĂTUȘA NINFA: A avut nerușinarea?

MOSCARDINA: Da: striga sus și tare că lipsa copiilor nu-i din vina lui, și că de-ar fi luat-o de nevastă pe nepoată-sa, astăzi ar fi avut nu unu', ci trei copii!

CIUZZA (*mătușii Ninfa*): Nu pricep, pînă mai ieri Tuzza nu se ținea cu fiul dumitale, cu Liolâ?

MĂTUȘA NINFA: Ți-am spus că nu știu nimic!

MOSCARDINA: Of, 'mătușă Ninfa, ce să ne mai ascundem! Vrei să spui că nu-i'asa? Ori te pomenești că ești gata să-nghiți gălușca și să crezi că unchiu' Șimone... ați din senin... Mama și fata s-au înțeles și mi ți l-au băgat pe boșorog în sac!

MĂTUȘA NINFA: Eh-eh. Da' de undei E o...

MOSCARDINA: O ocară, vrei să spui?

MĂTUȘA NINFA: Cît despre fiu-meu, da!

MOSCARDINA: Mătușă Ninfa, îmi tai mîinile, una dup» alta, dacă nu-i așal

CIUZZA: Și eu!

LUZZA: Și eu!

NELA: Toată lumea știe!

462

NINFA: Lumea, da, eu—bal ■CARDINA: Pentru că dumneata nu vrei să știi, asta e! fcZA: Oh, uite) pe Mita! Uite-o pe Mita cu mătușă-sa.

Mita, despletită și plângând, se apropie pe drumeag, împreună cu mătușa Gesa, care țipă alergând din fund până la gard, și de la gard până în fund, cu mâinile în șolduri, în timp ce în grădină femeile o mângâie pe Mita.

: Fata mea! Fata mea! Dumnezeu să-l trăsnească! i îndrăznit să ridice mina la ea, ucigaș bătrîn! Hodorog descereierat! Pe deasupra s-o și batal A apucat-o ne păr, a tirît-o prin casă, tîlharu'l Vai! Vail Mă duc pa sat! O las în grija voastră, vecinelor, dragelor 1 Mă duc să mă plîng la judecători La pușcărie cu el! La pușcărie!

OSCARDINA: Bine faci! Da, da, du-te la delegat!

ÎTUȘA NINFA: Ba nu, ce delegat! La un avocat, mai de

jfrabă! Ascultă-mă pe mine! }ESA: La amîndoi mă duc! La pușcărie cu hodorogul ăsta

Tară Dumnezeu! A avut neobrăzarea să spună că copilul ■ al lui, așa cum în potir, la sfînta liturghie, se află

jîngele Domnului!...

ITUȘA NINFA (*astupîndu-și urechile*): Doamne, ce grozăvie!

5ESA: La pușcărie și cu dezmățatele alea două, mama și pata. Tîrfele! Plec! O să ajung cu noaptea în sat: nu-i nimic, o să dorm la soru-mea. Tu ești aici la tine-acasă, Mita, și vecinele-s tare cumsecade.

Tragi zăvorul cu grija, și aici, și dincolo. Eu mă duc. La pușcărie! La pușcărie... netrebnicul... tîrfele...

Și strigînd așa, dispare în fund, pe drumeag.

'OSCARDINA: Despărțită, o să trebuiască să te țină, nu-ți pierde firea!

«UȘA NINFA: Dar de ce despărțită? Ce tot spui! Vrei să ite dai bătută? Ești și trebuie să rămîi nevasta lui! ■: Asta nu! Mi-ajunge! Mi-ajungel Nu mă mai întorc la el; asta s-o știi! Nici moartă 1 «UȘA

NINFA: Nu pricepi că alea tocmai asta vreau?

463

MOSCARDINA: Chiar așa: vor să fie stăpîne în casa bătrînului și neamurilor să le dea cîte o ceapă degerată 1

MITA: Vreți să mă las călcată în picioare? Nu, nu! Nu am nimic de împărțit cu el, mătușă Ninfa! A dob de la alta ceea ce dorea și acum ar vrea să mă moartă, toți trei!

MOSCARDINA: Moartă? Vorbești așa, ca să te afli-n treal Mai sînt și legi, fetițo! Mătușă-ta s-a dus într-o fo

în sat.

MITA: Ce legi, legi îmi trebuie mie? De patru ani m-a ehi nuiesc! Știți ce-a ajuns să-mi spună de la obraz? Că trebuia s-o vorbesc de rău pe nepoată-sa! Da. Pen că nepoată-sa, zice, e o fată cînstită!

MĂTUȘA NINFA: Cînstită! Așa ți-a spus? MOSCARDINA: Să vezi și să nu crezi! CIUZZA (*Luzzei și Nelei*): Cînstită, auziți, cînstită! MITA: Chiar așa 1 Pentru că s-a încurcat cu el, și el are săi lase totul, zicea, fiindcă Tuzza i-a dovedit, zicea, că nu el era de vină, ci eu, și că legea, dimpotrivă, ar trebui să găsească leacul pentru un biet bărbat care ai avut nenorocul să dea peste o femeie ca mine! Ah, mă-tușă Ninfa, îmi șoptea mie inima să nu-l iau! Și nici nu l-aș fi luat dacă n-aș fi fost...

MOSCARDINA: ...fără nici un sprijin, săracă și orfană—e adevărat!

MITA: ...pe spatele mătușii, căreia n-am putut să-i spun nu! Eram atît de liniștită și de mulțumită, aici, în căsuța asta, în grădinița asta. Spune și dumneata, mătușă Ninfa. Doar sub ochii dumitale am crescut. Dar Dumnezeu o să-i pedepsească pe cei care ne-au amăgit.

MOSCARDINA (*hotărîtă*): Liolă trebuie să vorbească, mătușă Ninfa!

MĂTUȘA NINFA: Iar și iar Liolă! Fă bine și nu-l mai amesteca pe fecioru-meu!

MOSCARDINA: Of, fetelor, spuneți voi dacă nu-i adevărat

CIUZZA, LUZZA și NELA: Ba da, ba da, e adevărat! e ade vărat! e adevărat! el e! ele!

MITA: Eu știu că Liolă mă îndrăgea, cînd eram aici, măW Ninfa. Ce-s de vină eu că a trebuit să mă mărit de m cu altul?

TUȘA NINRA: Nu cumva crezi că Liolâ ți-a jucat renghiul ăstain răzbunare, acum, după patru ani?
OSCARDINA: Asta nu, nu cred nici eu. Dar dacă-i om de omenie, Liola trebuie să-i strige în obraz neputinciosului că-l duc de nas puturoasele alea două, ca s-o nenorocească pe biata femeie! Iată ce trebuie să facă, dacă-i cinstit, fiul dumitale, mătușă Ninfa! Să dea în vileag fapta netrebnicelor, și să destrame urzeala țesută împotriva sărmanei Mita!

.S-a inserat. Se aude vocea lui Liola, care se întoarce acasă, cin tind.

IA LUI LIOLÂ: Spusu-mi-au ortacii mei: ijț

Doar nevastă să nu-ți iei.

JARDINA: Ah, uite-l că se-ntoarce, cîntînd! O să-i vor-
tjpbese chiar acum! O să-i spun eu cîteva!

GIUZZA, LUZZA, NELA (*aplecîndu-se peste gard și strigînd*): Liolâ! Liolâ! Liolâ!

MĂTUȘA NINFA: Vino, vino, feciorul mamei!

MOSCARDINA: Hai, aici, Liolâ!

LIOLÂ (*Moscardinei*): La poruncă! (*Pe urmă fetelor.*) Ia te uită, porumbițele!

MOSCARDINA: Lasă porumbițele! Vino încoace. Uite cine-i aici: Mita!

LIOLÂ: O, Mita... Ce s-a-ntîmplat?

MOSCARDINA: S-a-ntîmplat că trebuie să te dovedești om de omenie. Mita plînge din pricina ta!

LIOLÂ: Din pricina mea?

MOSCARDINA: Da, pentru ceea ce ai făcut cu Tuzza mătușei Croce Azzara.

UOLÂ: Eu? Ce-am făcut?

MOSCARDINA: Tuzza și maică-sa vor să-i dea de-nțeleș unchiului Simone că copilul...

WOLÂ: ...copilul? Care copil?...

MOSCARDINA: ...Of, mai și întrebă? al Tuzzei!

LIOLÂ: ...al Tuzzei? ce spui? Tuzza, prin urmare e?...

Face semn să se-nțeleagă: însărcinată?

. NINFA: Hai fetelor, plecați, plecați! Faceți-mi hatîrul ăsta!

... * ...

464

465

LUZZA: Oh, Doamne Dumnezeule, toată ziulica atit a

plecați, plecați...

GIUZZA: Toată ziulica: vorbele astea nu-s pentru noi t
tele! t fe_

LIOLÂ: Zău, că nici eu nu-nțeleg! MOSGARDINA: Da, dă-i înainte și fă pe niznaiul, p_uj,,

nevinovat! Hai, fetelor, plecați o dată? Nu pot să vo

besc de față cu voi! GIUZZA: Ne ducem, ne ducem! Bună seara, mătușă Ninfa! LUZZA: Bună seara,

Mita. NELA: Bună seara, cumătră Cârmina. LIOLÂ: Și mie nimic? Nici un cuvîntel de bun rămas?

GIUZZA: Fugi de-aici, mincinosule! LUZZA: Spurcatule! NELA: Neobrăzatele!

Les tustrele pe drumeag.

MOSCARDINA (*imediat, iarăși hotărîtă*): Copilul Tuzzei e al

tău, Liolâ!

LIOLÂ: Ia mai isprăvește! Ați prins năravul și nici una, nici două: cum începe unei fete să-i lase gura apă... cine-a fost? — Liolâ!

MOSGARDINA: Așa, tăgăduiești?

LIOLÂ: Ți-am spus să isprăvești o dată! Eu habar n-am! MOSGARDINA: Atunci de ce te-ai dus la mătușă Groce Azzara

să-i ceri mîna Tuzzei? LIOLÂ: Aha, asta era? Trebuia să-mi spui și mie de ce mă

amesteci în treaba asta! MOSGARDINA: Vezi că nu mai tăgăduiești? LIOLÂ: Da... m-am dus... așa,

în glumă... într-o doară.-MOSCARDINA (*mătușii Ninfa*): Îl auzi, mătușă Ninfa? Acum, ar trebui să-i

vorbești dumneata, doar îi ești mamă-j Așa își rîde domnișorul, în timp ce aici plînge o biata femeie.

Băiatul dumitale n-are suflet! Privește-o! LIOLÂ: Ei, văd eu că plînge. Dar de ce? MOSCARDINA:

De ce, zici? (*întorcîndu-se spre mătușă Ninfa*

și bătînd din picior.) Ci vorbește și dumneata! MĂTUȘA NINFA: Pentru că unchiu' Si'mone... după cit se

pare... MOSCARDINA: Oh, bine c-a dat Dumnezeu!... După cit *e

pare? A și bătut-o l

A NÎNPĂ: ...chiar, spune ca nu-i mai trebuie Mita, m cînd copilul, așa spune, o să i-l facă nepoată-sa... Aha! Prin urmare el a fost, unchiu' Simone! Doam- iartă-mă! Și-a făcut de lucru cu nepoată-sa?

NINFA (*arătîndu-l pe Liolă, Moscardinei*): Vezi? JI meu n-are ce ascunde. Dac-ar fi cum zici dumneata...

ARDINA (*fără s-o ia în seamă, către Liolă*): Vrei să mă-mbrobodești pe mine că n-ai avut niciodată de gînd să te-nsoři...

...eu? Cine ți-a spus asta? Niciodată! Dimpotrivă! JTot la cinci minute... ȚOSCARDINA: Da, așa, într-o doară!

HL De loc. Din toată inima! Nu-s eu de vină, să am iertare, că nu mă vrea nici o femeie. Toate mă vor și nici fca. Pentru cinci minute, da, m-ar vrea ele, pînă-mi lau drumul... Ar trebui să vină imediat un preot cu apa sfințită. Dar nici unul nu vine și nunta se desface. tta te uită, Tuzza, prin urmare... Ei, n-am ce spune, pine și-a ales ginerele, mătușa Croce! Trăiască unchiu' Simone! A vrut un copil și l-a făcut! Cocoselul... Bă-Șrîn, bătrîn, dar de soi bun, se vede... Păi cred și eu bă Tuzza... Frumoasă ispravă i-a făcut Mitei... Biata pe tine, ce să-i faci? O să treacă! «OSCARDINA (*ca pe jărat*): Altceva nu știi [să spui? Nu tii să spui altceva? Nu mai pot! Simt că pleznesc de necaz! M-am dus l Să te iei de piept cu de-alde ăștia bare-și calcă omenia în picioare l

Și pleacă furioasă, dlnd din mlini.

■JȘA NINFA: E nebună de-a binelea! Omenia, zice! S-a Tncăpăfînat să creadă că e așa cum îi trăsnește ei prin

cap l

LIOLĂ-. Nu te necăji! Du-te mai bine și culcă puii ăștia trei. i, Tinino a și adormit.

într-adevăr, copilul, întins pe jos, a adormit, iar ceilalți doi picotesc.

Ș NINFA: Vai, drăguțul de el... (*Aleargă, se apleacă Jtsupra lui și-l strigă.*) Tinino... Tinino... (*Lui Liolă.*) Hai, ridică-l și dă-mi-l în brațe.

Liolă se apleacă, face înțli semnul crucii peste copilul adormit, apoi îi scutură ca să-l trezească, Aar văzînd că copilul nu se trezește, fredonează obișnuită arie de dans, bătînd din palme; atunci, Tinino se scoală, se ridică și ceilalți doi frățiori și, frecîndu-se la ochi cu pumnii strînși, încep să salte, și săltînd așa, acompaniați de tatăl lor, care continuă să cînte și să bată din palme, intră în casă.

MITA (*ridicîndu-se*): Eu intru în casă. Noapte bună mg

tușă Ninfa! MĂTUȘA NINFA: Dacă ai nevoie de mine, fata mea, mă în.

torc să stau cu tine, numai să-mi culc copilașii. MITA: Nu, mulțumesc. o să trag zăvorul în noaptea asta.

Noapte bună și ție, Liolă.

Mătușa Ninfa intră în casă.

LIOLĂ: Rămîi să dormi aici? MITA: Mătușa s-a dus în sat. LIOLĂ: S-a dus să se plîngă? MITA:

Zicea că se duce la avocat. LIOL: Și zici că nu vrei să te întorci la bărbatu-tău? MITA: Na mai am nimic de împărțit cu el, de-acum înainte. Noapte bună. LIOLĂ: Vai, ce proastă ești, Mita! MITA: Ce să fac, nu putem fi toți deștepți ca tine, Liolă.

Pe semne că trebuie să mă las în voia Domnului. LIOLĂ: A Domnului? O fi. Te-ai mai lăsat o dată. Dar oricît de bună ai fi, oricît ai trăi cu frica lui Dumnezeu și ai asculta de sfintele porunci, tot nu poți să stai alături de Fecioara Măria! MITA: Eu? Vorbești cu păcat, Liolă! LIOLĂ: Să am iertare, tu ai spus că te lași în voia Domnului!

Cum? Cu harul sfîntului Duh? MITA: Pleacă de-aici! Ar fi mai bine să intru și eu în casă!

Nu pot să aud cum hulești. LIOLĂ: Hulesc... Păi, eu tocmai asta vreau să-ți spun, ^{ca}

Dumnezeu nu te poate ajuta așa... MITA: Nici eu n-am înțeles așa!

JOLĂ ; Păi curayatunci? Cu tărăboiul pe care-l face Moscar-diiia sau cualergătura zadarnică a mătuși-ti în sat? Cu zbierete, cu bătăi, cu avocați, judecători și despărțenie?... Sau vîrîndu-mă pe mine în toată daravera asta: să mă duc eu la unchiu' Simone și să-i strig în fală: copilul Tuzzei e al meu?... Copilării! Gînduri care nu ne puteau trece prin minte ție și mie, cînd ne jucam de-a mirele și mireasa, aici în ograda asta, și cil codată ne trăgeam de păr și ne pîram unul pe altul 'la mătușa Gesa sau la maică-mea; ți-aduci aminte?

[ITA: Mi-aduc, da. Dar n-a fost vina mea, Liolă! Adineaori i-am spus și maică-ti: numai Dumnezeu

știe unde mi-a fost inima când m-am măritat...

10LÂ: Și eu știu, Mita, unde ți-a fost. Dar acum nu despre asta-i vorba. Te-ai măritat, să-i punem cruce!

■JITA: M-ai întrebat dacă-mi aduc aminte...

JOLÂ: Despre altceva e vorba acum. Tu ai greșit, și bărbatu-tău are dreptate.

illTA: Eu am greșit?

JOLÂ: De bună seamă, n-ai pierdut tu — câți ani —■ patru? cinci? ...Asta-i vina ta! Bărbatu-tău a obosit. Știai doar bine că te-a luat numai ca să-i faci copii. I-ai dăruit un copil? Nu. Așteaptă azi, așteaptă mâine, pînă la urmă, ce-a făcut, ce n-a făcut, a găsit alta care o să i-l dea în locul tău.

filTA: Dar dacă Dumnezeu n-a vrut să-mi facă mie hafîrul

ăsta?

OLÂ: Păi, dacă aștepti să plouă cu smochine! Tu ai vrea copilul chiar de la Dumnezeu? Și mai zici că vorbesc cu păcat. Du-te la Tuzza și întreab-o de la cine o să aibă ea copilul.

!TA: De la diavol!

L: Nu. De la unchiu' Simone. 'TA: De la diavol! De la diavol! !°LA: De la unchiu' Simone.

'TA: Îndrăznești s-o spui și în fața mea? Să-ți fie rușine! A: Ți-am mai spus că ești o proastă!

(*Reluînd.*) Uite: să facem cum zice Moscardina: mă duc la unchiu' Simone; mai mult, îmi afîrn un clopot de gît și încep să strig pe toate drumurile: *Bang, bang, bang! Copilul unchiului Simone c-al meu! Bang, bang, bang! topi-*

469

tul unchiului Simone e al meu! Cine-o să creadă? f poate că o să creadă toată lumea. Dar el, nu, el n' să creadă niciodată, tocmai pentru că nu vrea -creadă. Vezi de-l lămurește, dacă ești în stare! Și-an^o-^a hai să judecăm cum se cuvine! Nu cumva crezi cⁱî' mâine, copilul Tuzzei s-o naște cu un bilețel pe frunte-*Liolâ!* Astea-s lucruri tainice, chiar și pentru mam care-l naște! Nici în ruptul capului n-o să creadă c" nu-i al lui copilul! Iar eu n-am cum să-l încredinte» că-i al meu! Ci tu însăți, tu însăți, dacă nu ești chiar proastă, și dinaintea tuturor, trebuie să-i spui că-i adevărat.

MITA: Adevărat că e al lui?

LIOLÂ: Da, da: al lui! al lui! și că pînă acum n-ați avut copii nu din pricina lui, ci din a ta! Dovadă, că o să-l capete de la Tuzza: dar, așa cum astăzi îl are de la Tuzza, mâine poate să-l aibă de la tine!

MITA: Cum?

LIOLÂ: Cum? Păi tocmai asta-ți spuneam! Așa cum o să-l

aibă de la Tuzza! MITA: Ah, nu! asta nu! niciodată!

LIOLÂ: Noapte bună, atunci! Liniștește-te și nu mai plînge! De la cine o să ceri ajutor? De ce fugi? De ce te superi? Omul te-nvață cum să faci și tu nu vrei să-i urmezi po-vața. Tu o lași pe Tuzza să împlinească mîrșăvia, nu eu! Iată de ce eu am tăgăduit și tăgăduiesc! Pentru tine, tăgăduiesc, pentru binele tău și pentru că nu-i altă cale de-a înlătura înșelăciunea și mîrșăvia! Ah, crezi că numai pe tine te arde? Dumnezeu știe cîte a trebuit să înghit! Când m-am dus acolo să-mi fac datoria de om cinstit, mama aia netrebnică l-a îndemnat — sub ochii mei — pe bărbatu-tău să intre în casă, unde era Tuzza: — ah! — am văzut trădarea ca-ntr-o oglindă, te-am văzut pe tine, Mita, și ce urma să ți se întîmple și am jurat că nu trebuie să fie pe-a lor-Mi-am cusut gura. Și am așteptat clipa asta! Nu, n"; mîrșăvia nu trebuie să se întîmple, Mita! Tu în^{sa}-o să le dai pedeapsa! Dumnezeu însuși ți-o poru"" ceste! Nu trebuie să se folosească de mine, netrebn^l cele, ca să-ți facă rău!

■■■

470

Spunînd aceste ultime cuvinte, îi cuprinde mijlocul.

†jTA (*desprinzindu-se*): Nu, nu... lasă-mă, lasă-mă... Asta n-o s-o fac niciodată!... Nu, nu, nu vreau, nu vreau... (*Dintr-o dată rămîne locului, speriată, aplecîndu-și urechea.*) Ah... ssst... stai!... Aud pași... Cine-o fi?

[JOLÂ (*trăgînd-o spre prag*): Să intrăm, să intrăm repede! .: Nu, e el... el e, da, bărbatu-meu, e călcătura lui... Du-te, du-te, pentru Dumnezeu!

Dintr-o săritură, Liolâ e în pragul casei sale. Mila aleargă repede și se ascunde în căsuța mălușii, închizînd încet ușa. Se vede apărînd, din fund, pe drumeag, unchiul Simone cu un felinar în mină, atîrnat de un lănțîșor; se apropie de cealaltă ușa a căsuței, cea dinspre drum, și bate de mai multe ori.

IIUL SIMONE: Mătușă Gesa! Mătușă Gesa! Deschide, eu sînt... (*Auzînd dinăuntru vocea Mitei.*) Ah, tu erai? Deschide... Deschide-ți spun! Deschide sau sparg ușa! Îimic, vreau să-ți spun ceva. Da, da, o să plec: dar

icum, deschide!

Ușa se deschide și unchiul Simone intră. Liolă, din pragul lui, își întinde gitulsă iscodească în întunericul și liniștea nopții. Apoi se retrage, auzind că se deschide ușa ce duce spre ogradă.

UTA (ieșind în ogradă și strigând): Mătușă Ninfa! Mătușă Ninfa! (Pe urină, Intorcându-se spre bărbatul ei, care se apropie dinăuntrul căsuței, cu felinarul în mână.) Nu, țam spus nu! nu! Nu vin! Nu mai vreau să stau cu Dumneata! Mătușă Ninfa! Mătușă Ninfa! ^{HIUL} SIMONE: Ceri ajutor?

■JȘA NINFA (alergând din casa ei și intrând în livadă): Pita! Mita! Ce-i? Ah, dumneata ești, unchiule Simone? (ascunzându-se îndărătul ei): Spune-i dumneata, spu-Je-i dumneata, mătușă Ninfa: pentru Dumnezeu, spu-■e-i să-mi dea pace!

L SIMONE: Ești nevastă-mea și trebuie să vii cu

^{IT}A: Nu, nu! Nu mai sînt eu nevasta dumitale, nu! Du-te

și caut-o acolo unde e pe nevasta dumitale, acasă

scîrba aia de verișoară a dumitale!

UNCHIUL SIMONE: Taci din gură, taci, că altminteri, ^{pe t}

sfinții, iar te fac să simți cât de grele mi-s mîini]e " MĂTUȘA NINFA (ferind-o pe Mita): Ei, haide, ajunge u

chiule Simone! Las-o măcar să-și verse focul, ce Dum

nezeu! UNCHIUL SIMONE: Ba nu, trebuie să tacă! Dacă n-a ^m

să fie mamă, măcar s-o pricepe să fie nevastă: asta'fgy

să-și spurce gura, vorbindu-mi neamurile de rău. ^a MĂTUȘA NINFA: Să fim drepti, unchiule Simone, vorbe de

om sînt astea?! O doare, sărăcuța, după tot ce i a;

făcut!

UNCHIUL SIMONE: Nu i-am făcut nimic! Numai bine i-am făcut, cînd am cules-o de pe drumuri și-am adus-o

într-un loc care nu era de nasul ei. MĂTUȘA NINFA: Dar bine, omul lui Dumnezeu, crezi că

asa o s-o faci să se întoarcă la dumneata?!

UNCHIUL SIMONE: Vai, mătușă Ninfa, adevăr îți zic: n-aș

fi pîngărit amintirea nevesti-mi dintîi, dacă n-ar fi

fost gîndul că n-am cui lăsa averea! Toată averea mea,

strînsă cu sudoare de sînge, prin ploaie și prin soare!

MĂTUȘA NINFA: Bine, bine, dar ce vină are nefericita asta,

pentru numele lui Dumnezeu?

UNCHIUL SIMONE: N-o fi avînd vină, dar nici nu trebuie s-o dea pe aceea care face acum ce n-a fost în stare să

facă ea!

MITA (către mătușă Ninfa): Îl auzi? (Unchiului Simone.) Ce mai vrei de la mine, atunci? Du-te la cine știe cum să facă și mie dă-mi pace, că n-am nevoie de numele și de averea dumitale.

UNCHIUL SIMONE: Tu ești nevastă-mea, ți-am mai spus, și ailaltă mi-e nepoată. Ce-a fost a fost, să nu mai

vorbim. Am nevoie de o femeie care să se îngrijească de mine și de casă, mătușă Ninfa.

MITA: Și eu, uite, mai bine-mi iau lumea în cap, acum! " toiu! nopții!

„■

MĂTUȘA NINFA: Hai, las-o să se liniștească, unchiule a'j mone! i-ai dat o lovitură prea grea. Un pic de răb*ar J Să vezi că Mita o să se potolească și o să se întoar acasă,

„ yYj jf ■

472

A: N-are decît să m-aștepte, că eu una tot nu mă-ntorc! TUȘA NINFA: A venit pînă aici, vezi? ca să te ducă înapoi acasă, și ți-a mai spus că acum totul s-a terminat și că nu se mai duce la mătușă Croce. Așa-i? ;CHIUL

SIMONE: Nu mă duc: dar copilul, cînd s-o naște,

îl iau la mine.

jTA: Poftim, îl auzi? Și mamă-sa o să vină să-mi calce pragul!

;UȘA NINFA: Ba nu, de ce?

A: Ei, sub cuvînt că e mamă: o să-i pot închide ușa-n nas? Vrei să-ndur o asemenea ocară. Sau nu cumva trebuie, mătușă Ninfa, să le aștern și patul, în casa mea, cu mîinile mele? Mai ai acum inimă să mă trimiți la el?

NINFA: Eu, fata mea? Ce amestec am eu? Doar n-oi fi vrînd să te ții la mine!? Vorbesc spre binele tău.

UNCHIUL SIMONE: Hai, să mergem, că-i noapte! MITA: Nu, nu merg! Dacă nu pleci, mă duc și m-arunc de pe pod!

NINFA: Ascultă-mă pe mine, unchiule Simone, las-o aici, măcar noaptea asta. Cu binișorul, puțin cîte puțin, are să-și dea seama și să vezi că mîine... mîine se întoarce, fii pe pace...

UNCHIUL SIMONE: Da' de ce vrea să rămînă aici în noaptea asta?

UĂTUȘA NINFA: Pentru că... pentru că, printre altele... trebuie să vegheze gospodăria mătuși-si, ea e

dusă-n sat. UNCHIUL SIMONE: Să bage actele împotriva mea?

NINFA: Ei hai, nu le mai lua pe toate în seamă! Așa-i omul la necaz! Du-te, du-te de te culcă, e târziu. Mita o să se-ncuie acum în casă. *(Mitei.)* Hai, înso-țește-l un pic pe bărbatu-tău: o să închizi întâi poarta de la drum, pe urmă pe-asta: noapte bună. Noapte bună și dumitale, unchiule Simone.

Unchiul Simone intră cel dintâi în căsuță, uitându-și felinarul aprins în grădină. Mita, intrând după el, » , (i... închide ușița.

473

MĂTUȘA NINFA *(străbătând ograda și drumeagul)*: Mi se pa» că mătușa Gesa a dat oaia pe mîna lupului. *(I_n f_a,^e ușei casei sale se oprește, zărindu-l pe Liolă la pîndă și' spune încet.)* Intră-n casă, intră-n casă, fiule, și ag¹

prostiile... LIOLĂ: Ssst... așteaptă... vreau să văd cum o să se sfi.

șească... Intră, intră-n casă și culcă-te... MĂTUȘA NINFA: Fii cuminte, fiule, fii cuminte 1

Intră în casă.

Liolă crapă portița și se strecoară repede în băătăură, ghemuindu-se lingă gard, merge tiptil și aplecat, pină la colțul căsuței și se lipește nemișcat de zid. Dintr-o dată, ușa se redeschide și Mita, zărindu-l pe Liolă, scoate un țipăt imediat înăbușit și se întoarce spre soful său, pentru a-l împiedica să treacă.

MITA: Am spus nu! Pleacă! Sau o chem iar pe mătușa Ninfa!

Pleacă!

UNCHIUL SIMONE *(dinăuntru la căsuță)*: Mă duc, da, mă duc, fii pe pace! *(Mita intră din nou, lăsînd ușa întredeschisă. Și atunci, în timp ce unchiul Simone iese prin ușa dinspre drum, Liolă, strecurîndu-se pe Ungă zid, intră pe ușiți și-o închide imediat. Ieșirea unchiului Simone pe dincolo și intrarea lui Liolă pe dincoace, trebuie să aibă lot simultan. Dar unchiul Simone, de îndată ce închide ușa dinspre drum, se întoarce și spune:)* Oh, oh, felinarul... am uitat felinarul... Ce spui? Aha, în ogradă? Bine, bine... mă-ntorc pe-aici... *(Coboară pe drumeag, intra prin portița împletită în ogradă, ia felinarul și-l ridică pentru a vedea dacă arde bine.)* Pe-ntunericul ăsta, pă-zește-mă Doamne, chiar și vita poate să-și rupă coarnele... *(și. urcă încetișor drumeagul).* CORTINA

Actul al III-lea

Același decor ca în primul act. Culesul viilor. Lîngă ușa magaziei se văd coșuri și panere.

Tuzza sade pe rustica laviță de piatră și coase hăinuțe pentru copilul care se va naște. Mătușa Croce, cu un sac pe umeri și cu o basma pe cap, vine din fund.

Ș CROCE: Toți s-au procopsit! Nimeni nu mai vrea ■ să vină. ŢUZZA: Te puteai aștepta la asta!

SĂTUȘA CROCE: Doar nu era să le chem la masă! Cu jegul Tie pe ele, mai puturoase ca maidanul din capul satului, n-au nici măcar o mîna de paie pentru așternut, și cînd, așa cum îți spun, le chem să-și cîștige o coajă . de pîine, ba pe una o doare mîna, ba pe alta, piciorul... "UZZA: Ți-am spus să nu le rogi!

[ATUȘA CROCE: Le roade ciuda pe dinăuntru, de-aia fac Tfce supăratele. Așa că nu-mi rămîne decît să dau o fugă [pînă-n sat pentru doi ciorchini de strugure, dacă nu

Teau să-i mănînce viespile. Crama-i în rînduială? UZZA: în rînduială, îu rînduială. 4TUȘA CHOCU: Poftim, coșurile-s toate aici, totu-i gata Tkregătît, și-mi lipsește mîna de lucru! Singur Liolă mi-a fîgăduit că vine.

Ah, ai ținut cu tot dinadinsul să-l chemi? CROCR: Anume, proasto! Ca să vadă lumea că n-a fost nimic.

475

TUZZA: Dacă o știi pînă și pietrele!

MĂTUȘA CROCE: 'Dar nu de la el, fiindcă el a tăgăduit m_{er} li sînt îndatorată. Nu l-aș fi crezut în stare. Șj el tăgăduiește, lasă-i pe ceilalți să orăcăiască ^{cf} crapă, ca broaștele!

TUZZA: Bine. Eu însă — te previn — mă-nchid în (nu-mi arăt nici vîrl'ul nasului. Nu-l pot vedea în

MĂTUȘA CROCE: Acum, haida-de, acum nu-l mai poți

în ochi? a dracului mai ești! Pînă una alta, de citev" zile unchiu-tău nu se mai arată pe-aici.

TUZZA: A trimis vorbă că nu se simte bine.

MĂTUȘA CROCE: Dacă venea, mă scăpa de grija culesului Nu se mai naște-odată copilul ăsta? De-abia aștepți Cînd o să vadă copilul — acum că l-a recunoscut hi fața tuturor — de geaba o să vrea să-l ducă acasă, lînnj nevastă-sa! Casa lui o să fie aici. Unde-s copiii, acolo-i

casa. In

același moment, în fața șopronului se urății, zimbitoare și infierblntată, Moscardina.

MOSCARDINA: E voie, mătușă Croce?

MĂTUȘA CROCE: Oh, dumneata ești, Moscardina?

MOSCARDINA: Eu. Iată-mă-s, gata să-ți ajut. Și te vestesc că vin cu toatele!

MĂTUȘA CROCE: Aha! Ce s-a-ntîmplat? Te văd tare bucuroasă !

MOSCARDINA: Da, da, bucuroasă, sînt chiar bucuroasă, mătușă Croce!

MĂTUȘA CROCE: Ih, și roșie toată, ca o pătlăgică! Ai alergat?

MOSCARDINA: Eu alerg într-una, mătușă Croce. Vorba ceea: „Găina care aleargă-ncolo și-ncoace, cu gușa pH^{na} se-ntoarce”. Și-apoi, sîntem la cules! Să le vezi pe celelalte, toate-s vesele și bucuroase!

MĂTUȘA CROCE: Cum așa? Le-am văzut adineauri și par" li s-ar fi înecat corăbiile, una nu voia să vină: și^{ta} cum, toate-s gala, ba încă și vesele?! TUZZA: În locul dumitale acum așa zice ba, și într-adin m-aș duce în sat, să adun claca.

476

CROCE: Nu. Nu vreau să mai fie zîzanie între vecine! Mai de grabă aș vrea să știu care-i pricina veseliei ăsteia...

ȚOSCARDINA: Poate fiindcă-au auzit că vine Liolă. Cu Liolă ăsta, crede-mă, mătușă Croce, nu-i lucru curat...

Nu-i lucru curat... Parc-ar fi făcut legămînt cu diavolul!

tlA"liȘA CROCE: Iar a născocit una dc-a lui?

ȚOSCAHDINA: Nu știu. Picură veselia în inimile tuturor. Dar cine știe ce e în inima lui! Și felele, unde-i el, vin bucuroase! Cîntă iar, l-auzi? Vine cîntînd cu fetele și cu cei trei copilași, care Țopăie împrejurul lui! Uite! Uite! *Se aude, de fapt, un cor cimpcnesc, al cărui ton îi dă Liolă. Apoi, Liolă intră sub șopron cu Ciuzza, Luzzza, Nela și alți țărani și țărance și eu cîntezoi lui și se-apucă să improvizeze, tropăind dm picioare, în cadență:*

Ullarallâ! Ullarallâ! Calcă bine, uite-așa! Calcă bine, calcă bine: Cu cît sari, — în butoiaș Vinul nou mai tare-ți vine,

Mai abraș

Decît cel vechi, Liolă! Ullarallâ! Ullarallâ!

Fiecare

Zăcătoare

Calc-o bine, ca să-ți dea Un butoi întreg din ea. Dacă sorb din el o gură, Ca-mbătat de rău de mare,

Mă trîntește-n bătătură, Și se-nvrîte-atunci cu mine

M-

Cîmp și zare,

Și mi-e bine ! ui

Ullarallâ! Ullarallâ! d ,:

"*■ ■ Ullarallâ! Ullarallâ! :

Dragă mătușă Croce, iată-ne din nou aici!"

477

Claca rld, saltă și bate din palme.

MĂTUȘA CROCE: îh, ce veselie! Chiar așa, parc-ați fi la g«.

bătoare. Ce minune-o mai fi și asta?

LIOLĂ: Nici o minune, mătușă Croce. „Cine caută — „*

sește, și cine nu se lasă — cîștigă". * '

Fetele rid.

MĂTUȘA CROCE: Cum vine asta?

LIOLĂ: Nicicum. O zicală.

MĂTUȘA CROCE: Așa? Atunci ascult-o pe asta: „Struna și

cîntecul se spulberă în vînt". LIOLĂ (*prompt*): „Și crîșmarul cere plata!" MĂTUȘA CROCE: Așa

e! învoială dreaptă. S-o facem ca anul

trecut, bine?

LIOLĂ: De bună seamă, mătușă Croce, nu-ți pierde cumpătul! Am spus numai așa, ca să vezi că știu zicala pînă

la capăt.

MĂTUȘA CROCE: Atunci, să-i dăm zor, fetelor, luați coșurile și lucrați cu băgare de seamă, nu-i

nevoie să vă mai

dăscălesc.

LIOLĂ: Am adus copiii să ciugulească ciorchinii rămași. MĂTUȘA CROCE: Numai să nu se cațere pe araci, unde n-ajung cu mîna.

LIOLĂ: O, nu-i nici o primejdie. Țștia-s crescuți la școala lui tata. Ciorchinele înalt, la care nu ajungi cu mîna, îl lași, fără să ți se spună că-i acru. (*Fetele fac iar haz.*) Ce-i de rîs? Nu știți povestea cu

vulpea? Destul. În crămă e totul gata? MĂTUȘA CROCE: Da, da, totul gata. LIOLĂ (*luînd coșurile și panerele și împărțindu-le fetelor și tinerilor*): Ei, atunci, hai, apucați... veniți încoace! luați... și drumul!... cu cîntec: Ullarallâ! Ullarallâ!

lese prin fund cu grupul, cîntînd.

MĂTUȘA CROCE (*strigînd în urma lor*): începeți de jos, fetelor, rînd cu rînd, urcați cu băgare de seamă și fiți^{cu} ochii și la copii! (*Pe urmă, către Tuzza.*) Coboară 〰u ei, frînge-ți-ai gîtul! Numai eu să am grijă de toate. TUZZA: Nu, nu, ți-am spus că nu mă duc!

MĂTUȘA CROCE: Cine știe ce prăpăd or să facă flămin, alea! Ai văzut cum se uitau? ce le mai sticleau ocb!¹¹

¹⁷⁰

MZA: Am văzut, am văzut.

ITUȘA CROCE: Pentru nebunul ăla! (*Pricind afară, în aceeași clipă îl zărește pe unchiul Simone.*)

Oho, vine un-chiu-tău... Ia te uită, își aruncă picioarele de parcă n-ar fi ale lui... Să știi că-i bolnav de-a binelea!

Sub șopron se ivește unchiul Simone, încruntat.

OCHIUL SIMONE: Dragă verișoară, bună ziua. Bună ziua, Tuzza.

Bună ziua.

. CROCE: Nu te simți bine, vere? Ce ai? L SIMONE (*scărpinîndu-se în cap, sub bereta pado-vwm*):

Necazuri, verișoară, necazuri. ITUȘA CROCE: Necazuri? Ce necazuri poți avea dumneata?

OCHIUL SIMONE: Eu nu, ce-i drept... dimpotrivă, eu... [lITUȘA CROCE: Ți se simte rău nevasta?

OCHIUL SIMONE: Ei... zice... zice că... în sfîrșit... ATUȘA CROCE: în sfîrșit, ce? Vorbește: am oameni în vie

și vreau să-i păzesc. NGHIUL SIMONE: Ai și început culesul? ITUȘA CROCE: Da, chiar acum.

NCHIUL SIMONE: Fără să-mi spui un cuvînt? [lITUȘA CROCE: Nu te vede omul de două zile! Mult venin mi-au făcut viperele astea din vecini! Nu voiau să vină și pe urmă, așa dintr-o dată, ca din senin, au venit toate-n păr și-acum sînt jos, cu coșurile. NCHIUL SIMONE: Mereu grăbită, dumneata, verișoară! ÂTUȘA CROCE: Eu? Grăbită? De ce grăbită? Viespile stau

să mănînce toată via...

HCHIUL SIMONE: Nu vorbesc numai de cules... ci și de altceva... de mine... Nu știu de ce-ți place să-ți frîngi grumazul, numai ca să nu lași timpul să lucreze! tTUȘA CROCE: Oh, în sfîrșit, pot să aflu ce ai? Dă-i drumul! Văd că-mi cauți pricină... CHIUL SIMONE: Nu, nu-ți caut pricină dumitale, ■ șoară, cu mine am ce am, cu mine! tTUȘA CROCE: Din pricina grabei? "CHIUL SIMONE: Tocmai: din pricina grabei. tTUȘA CROCE: Cum adică?

^{u)}

veri-

479

UNNGHIUL SIMONE: Cum? Crezi că ușoară povară port

pe umeri? A fost ieri la mine cumătrul Cola Randi MĂTUȘA CROCE: Ah, da, l-am văzut trecînd!

■

UNCHIUL SIMONE: Și ați stat de vorbă? MĂTUȘA CROCE: Nu, ne-a ocolit de departe. TUZZA:

Toți ne ocolesc, acum, cînd trec pe-aici! UNNGHIUL SIMONE: Vă ocolesc, fata mea, pentru că lu^{meQ} văzîndu-mă aci, își închipuie... își închipuie ceea ce' din mila lui Dumnezeu nu este, și nici n-a fost vreî odată. Sufletul nostru e curat: dar pe dinafară, din pj. cate...

MĂTUȘA CROCE: Bine, bine... știu asta, unchiule Simone și trebuia să ne-nchipuim din vreme că pizmașii au să se poarte așa. Ce să mai vorbim, acum... (*Către Tuzza.*) Și tu, proasto!

UNCHIUL SIMONE: Ei, dar obrazul, verișoară, obrazul?.. Toți cei care vă ocolesc cînd trec pe aici, vin la mine să mi-o spună de la obraz! MĂTUȘA CROCE: Mde, vrei sau nu vrei să-mi spui ce naiba ți-a spus cumătrul dumitale, Cola Randisi? UNCHIUL SIMONE: A venit anume să-mi spună: „Rleste-mată grabă!” — de vrei să știi. De față cu nevastă-mea a zis că s-a mai văzut să vină copii, nu după patru, ci chiar și după cincisprezece ani de la nuntă. MĂTUȘA CROCE: Of! Și eu stau și ascult ce ți-a putut spune, ca să te tulbure într-atîta. Dar, ia zi: ce i-ai răspuns? Cincisprezece ani? Șaizeci cu cincisprezece, cît fac? șaptezeci și cinci, îmi pare. Vere, la șaizeci — ba; și îa șaptezeci și cinci — da? UNCHIUL SIMONE: Și cine ți-a spus că la șaizeci ba? MĂTUȘA CROCE: Ei', faptele, vere.

UNCHIUL SIMONE: Nu, verișoară. Faptele...

Ezită să spună.

MĂTUȘA CROCE: Care-s faptele?
UNCHIUL SIMONE: Că la șaizeci, da.
MĂTUȘA CROCE: Cum?
UNCHIUL SIMONE: Da, da. Chiar așa.
MĂTUȘA CROCE: Nevasta dumitale?
UNCHIUL SIMONE: Mi-a destăinuit azi dimineață.
TUZZA (*mușcindu-și mlinile*): Ah! Liolâ!

480

■JȘA CROCE: Ți-a făcut-o!
■A: Iară de ce erau bucuroase viperele alea! „Cine
■jaută — găsește, cine nu se lasă — câștigă!”
■ÎIUL SIMONE: Ho-ho, domol, să nu-ndrugăm iar verzi
■ji uscate.
■JȘA CROCE: Nu cumva crezi că-i al dumitale?
■A: Liolâ! Liolâ! l-a făcut-o! l-a făcut-o! și mi-a fă-
■iut-o și mie, tîlharul!
■HIUL SIMONE: Să nu clevetim... să nu clevetim...
■JȘA CROCE: Așa ți-ai păzit nevasta, bătrîn neghiob?
■A: Și i-am spus! De-o sulă de ori i-am spus să se pă-
wească de Liolâ!
■IUL SIMONE: Ho, ho! Băgați de seamă, nu-l mai
Huați atît pe Liolâ ăsta în gură, pentru că și nevesti-mi
■u i-am poruncit, să tacă alunei cînd mi-a zvîrlil în
■ață aceeași învinuire despre tine, și încă adevărată!
■UȘA CROCE: Că acum n-o fi?! N-o fi și mai adevărată
■pentru nevastă-ta, hoască încornorată?
HCHIUL SIMONE: Verișoară, pentru Dumnezeu sfîntul,
■Vrei să mă scoți din țîțîni!
■JȘA CROCE: Ei, haida-de! Ca și cum n-am ști!
■HIUL SIMONE: Ce știți?
■JȘA CROCE: Ce știi și dumneata, ba chiar mai bine
■Jecît oricine.
SCHIUL SIMONE: Eu știu că, aici, cu fata dumitale n-am
■jvut nimic de-mpărțit: mi-am Făcut pomană și atît.
■Dar la nevastă-mea, eu am fost, eu am fost!
■fȘA CROCE: Da, patru ani fără rod! Du-te, du-te și ■ntreabă acum cine u fost la nevasta dumitale!
TEZA: Ți-ai făcut pomană, mai ai obrazul s-o spui! ■JȘA CROCE: Chiar așa! După ce s-a lăudat
tuturora și Ttevesti-si, că-i al lui copilul, numai din îngîmfare, JUndcă știa că altfel n-ar fi putut!
UZZA (*schimbîndu-și dispoziția, dintr-o dată*): Ajunge! I Ajunge! Nu mai striga, acum! Ajunge!
••TUȘA GLOGK: Ah, nu, draga mea, vrei să mă dau bă-Tută?
■A: Și ce ai vrea să facă? Dacă-l **lua pe fiu-meu, cu Toate** că știa al cui e, cum să nu-l recunoască pe
al **ne-**
kești-si...

481

Ri rirandello — Teatru

UNGHUUL SIMONE: Și care e al meu! al meu! Vai de cel îndrăznește să-mi cîrtească nevasta...
In clipa aceasta, din fund, ijare Mila, foarte liniștită.

MITA: Oh, aici era zarva asta?

TUZZA: Pleacă, Mita, pleacă, nu mă-ntărita!

MITA: Eu, Tuzza, să te-ntărit? Ferească Sfîntul!

TUZZA (*repezîndu-se s-o Inșface*): Luați-o de aici! luați-„ din fața meal

UNGHUUL SIMONE (*apărînd-o*): Ho-ho! Sînt și eu pe-aici

MĂTUȘA GROCE: Ai nerușinarea să te arăți înaintea mea? Pleacă! Pleacă! Afară de-aici!

MITA (*arătînd-o sofului*): Ia te uită cine vorbește de nerușinare !

UNGHUUL SIMONE: Nu, tu nu, tu nu te-amesteca, draga nevestică! Intoarce-te acasă! Lasă-mă pe mine să te
apăr!

°e

MITA: Ba nu, așteaptă, vreau să-i amintesc Tuzzei o vorbă veche de la noi. „Gine-ntîrzie și nu-i de vină, nu se cheamă că e vinovat”. Am întîrziat, ce-i drept, dar n-am fost vinovată. Tu mi-ai luat-o înainte, dar te-am ajuns din urmă.

TUZZA: Pe cărarea mea m-ai ajuns!

MITA: Nu, dragă! a mea e dreptă și adevărată, nu ca a ta, strîmbă și mincinoasă.

UNCHIUL SIMONE: Nu te frămînta atît, dragă nevestică! Nu vezi că o fac într-adins, ca sate întărite? ! Du-te, du-te, ascultă-mă pe mine! Haide, du-te acasă!

MĂTUȘA CROCE: Ia priviți-! Ia ascultați-! „Dragă nevestică!”

TUZZA (*către Mita*): Ai dreptate! Ai dreptate! Ai fost mai pricepută decît mine! Tu cu fapta, eu cu vorba!

MITA: Cu vorba? Nu s-ar zice!

MĂTUȘA CROCE: Cu vorba, cu vorba, dai Pentru că nu J e înșelăciunea, cum s-ar părea! înșelăciunea e la tm și nu pare!

UNGHUUL SIMONE: Oh, ce naiba, isprăviți ori ba? 1

MĂTUȘA CROCE: îl vezi? Tu-l ai, acum, pe bărbatu-t» care te apără, cu toate că l-ai înșelat! In schimb) i* 482

ea, nu, n-a vrut să-și înșele unchiul: s-a aruncat la picioarele lui, plîngînd ca Măria Magdalena! ■[CHIUL SIMONE: Asta așa-i! Așa-i!

■"UȘA CROCE: Uite, vezi? Ți-o spune el însuși! el care-i toată pricina răului, numai ca să se poată mîndri în fața ta și-a satului întreg...

: Și dumneata ai putut să îngădui, mătușă Croce?Ia te uită! Cu prețul cîstei fetii dumitale? Da, este înșelăciune, într-adevăr, și chiar acolo unde nu pare: în averea bărbatului meu, pe care voiăți să puneți mina cu prețul rușinii voastre!

pHIUL SIMONE: Destul! Destul! Ajunge! în loc să vă răciți gura de pomană și să vă luați de păr fără să dobindiți nimic, mai bine să-ncercăm împreună să ajungem la un liman. Doar neamuri sîntem! fTUȘA CROCE: La liman? La ce liman vrei să mai ajungi, hodorog tîmpit? Sîntem neamuri, zici! Limanul ai să-l găsești singur, ca să îndrepti toată paguba adusă feti-mi!

•[CHIUL SIMONE: Eu? Eu trebuie să mă gîndesc la copilul / meu, de-acum înainte. La al vostru s-o gîndi tată-su. 9 Liolă n-o să tăgăduiască în fața mea că nu-i al lui. TUZZA: Care copil?

UNCHIUL SIMONE (*buimăcit de întrebarea care l-a lovit ca i un cuțit pe la spate*): Ce vrei să spui, cum care copil?

MITA (*prompt*): Al tău, draga mea, de bună seamă! Care

I vrei să fie? Eu îl am aici pe bărbatu-meu, el nu se poate

E îndoi de mine.

tTCHIUL SIMONE: Isprăviți o dată, voi două! Acum că ne-I vastă-mea a vrut să-mi facă bucuria asta, nu trebuie E să-și facă sînge rău din spusele voastre. Lăsați-mă pe mine, vorbesc eu cu Liolă.

Se aude apropiindu-se, puțin cite puțin, corul culegătorilor de vie.

: Ba nu, ajungă-ți! Să nu îndrăznești să vorbești în numele meu, m-auzi! Dacă o faci, vai de pielea dumitale!

pHIUL SIMONE: O să-l iei de bărbat, pentru că așa e drept. Numai el poate să-ți dea o stare și copilului un nume, căci al lui e. Așa că lăsați pe mine, îl înduplec

483

6U, așa cum îmi spune inima. Uite-l că vine. Lășți-mă să-i vorbesc.

a*

Liolă se-ntoarce cu grupul, cîntînd în cor un cîntec de cules. Abia ajuns sub șopron, vîzînd-o pe Mita și pe unchiul Simone, și fețele descompuse ale mătușii Croce și Tuzzei, grupul care poartă ca-ntr-un triumf coșurile pline de struguri se oprește și și întrerupe cîntecul. Numai Liolă, ca și cum n-ar vrea să-și dea seama de nimic, continuă să cînte și să înainteze, cu coșul său, pe care-l golește prin fereastra cramei.

MĂTUȘA GROGE (*ieșindu-i în întîmpinare*): Ajunge! Ajunge! Goliți coșurile, fetelor, și aruncați-le colo. Nu-mi mai stă capul la voi, acum.

LIOLĂ: De ce? Ce s-a-ntîmplat?

MĂTUȘA GROGE (*femeilor*): Hai, plecați, imediat! Mai încolo poate, o să vă chem iarăși.

UNGHUUL SIMONE: Vino-ncoace, Liolă!

In fundul șopronului, Moscardina, Ciuzza, Luzza, Nela și celelalte femei o înconjoară pe Mita și o sărbătoresc pentru că le-a uns la inimă pe toate. Tuzza le iscodește și se mistuie în ea; încet-încet, se trage înapoi pînă la ușa casei și se ascunde înăuntru.

LIOLĂ: Ai o vorbă cu mine? Iată-mă-s!

UNCHIUL SIMONE: Vino și dumneata, verișoară.

LIOLĂ (*cu aer de poruncă*): Mătușă Croce, fă-te încoa!

UNGHUUL SIMONE: Astăzi e o zi binecuvîntată și trebuie să fie sărbătoare pentru toți!

LIOLĂ: Foarte bine! Să cîntăm. Căci struna și cîntecul nu se spulberă în vînt, cum zice mătușă Croce. Sau poate, așa o fi, da-s ale mele; eu și vîntul, unchiule Simone, sîntem frați.

UNGHIUL SIMONE: Știm, știm cu toții că ești un zvîntu-rat. Dar a venit vremea să-ți bagi mințile-n cap, dragul meu.

LIOLĂ: Mințile? Aoleu, mor.

UNCHIUL SIMONE: Ascultă-mă, Liolă. Întîi de toate, trebuie să-ți spun și să te bucuri că Dumnezeu s-a îndurat în sfîrșit de mine...

484

rȘA GROCE: ...ia aminte, ia aminte la vestea asta, tu care nu știi nimic!...

IUL SIMONE: Ți-am spus au ba să mă lași pe mine să 'orbesc. .

...Lasă-l să vorbească!

ȘA GROCE: Bine, bine, vorbește, vorbește... Chiar Jomnul Dumnezeu s-a îndurat de domnia-ta!

IUL SIMONE: Așa să știi, domnia-ta, s-a îndurat, și, upă patru ani, nevastă-mea s-a hotărît în sfîrșit să... A: Ah, da? Adevărat? nevasta dumitale? pe loc îi fac KO poezie!

OCHIUL SIMONE: Așteaptă! Așteaptă! Ce poezie! BÎĂ: Îngăduie-mi măcar să-i fac o urare!

■HIUL SIMONE: Ai răbdare-ți spun, ce naiba... HA: Oh, nu te supăra! Cred că te simți în al nouălea cer, "de ce să-ți faci sînge rău? Haide, că am poezia aici, în vîrfurile limbii!

SIMONE: Lasă poeziile, ți-am spus: altceva ai tu c făcut acum.

JOLĂ: Eu? Nu știu să fac altceva, eu, unchiule Simone!

HțJȘA CROCE: Chiar... chiar așa... nu știe să facă altceva,

Sărăcuțul de el... *(Se apropie de Liolă, îl prinde de braț*

și-i spune încet de tot, printre dinți:) De două ori mi-ai

îtenorocit fata, tîJharule!

10LĂ: Eu, fata? îndrăznești dumneata să-mi spui asta mie, de față cu unchiu' Simone? El ți-a nenorocit-o, Je două ori, nu eu! BA CROCE: Ba nu, tu! tu!

■■»: EI! EI! Unchiu' Simone! Să nu măsluim cărțile [în văzul lumii, mătușă Croce! Eu am venit aici să cer Jinstit mîna fetei dumitale, fiindcă niciodată nu m-aș Hi putut gîndi că...

■TȘA CROCE: Ah, nu? După cele ce-ai făcut cu ea? OLĂ: Ku? Undau' Simone!

ISA CROCE: Unchiu' Simone, tocmai! Chiar el! ¹: Oh, spune dumneata, unchiule Simone ! Vrei să tăgă-Buiești acum și s-arunci copilul în cîrca mea? Ce-s glumele astea? Eu de-abia am apucat să-i mulțumesc lui [Dumnezeu că nu m-am prins în năvodul în care mă în-[curcasem fără să bănuiesc nimic. Haida-de, unchiule

485

Simone! Ce fel de moșneag ești dumneata, pot să și eu? Nu-ți era de-ajuns un copil cu nepoata? torni unul, cu nevasta? Ce ai în trup? Flăcările i_a sau foc dumnezeiesc? îl ai pe Satan? Pe Ducă-se pustii? Dumnezeu să ferească și să mîntuie toate n^o mele cu fete ! ^{at}

MĂTUȘA CROCE: Că bine zici, chiar de el, chiar de el t

buie să se ferească mamele cu fete! ®"

UNCH IUL SIMONE: Liolă, nu mă face să vorbesc! Nu mă f_{ac} Liolă, să fac ce nu trebuie și ce nu vreau să fac! Vez' bine că între mine și nepoată-mea n-a fost, și nici n_u' putea să fie nici un păcat! Atîta a fost, ca s-a aruncat la picioarele mele, căindu-se de ce a făcut cu tine și mărturisindu-mi starea în care se află. Acum nevastă-mea știe tot. Iar eu sînt gata să jur în fața lui Cristos cel sfînt și în fața tuturor că m-am lăudat pe nedrept cu copilul care, la o adicăteala, e al tău! LIOLĂ: Cu asta vrei să-mi dai să înțeleg c-ar trebui s-o iau pe Tuzza?

UNCJÎIUL SIMONE: Poți și trebuie s-o iei, Liolă, pentru că așa cum e adevărat că-n cer e un Dumnezeu și o Sfîntă Fecioară, tot atît de adevărat e că n-a fost a nimănui decît a ta!

LIOLĂ: He-he-he, cum o întorci dumneata, dragă unchiule Simone! ...Am vrut, da, înainte. Din omenie, nu de altceva. Știam că, însurîndu-mă cu ea, toate cîntecele mi-ar fi pierit în suflet. Tuzza nu m-a vrut atunci...! Butoiul plin și nevasta beată? Unchiule Simone, mă- tușă Croce: amîndouă lucrurile, deodată, nu le putem avea!... Iar acum, că jocul vostru a dat greș... Nu, nu, mulțumesc domniilor-voastre! mulțumesc! *(Iade mină doi dintre copii.)* Hai să mergem, băieți! *(Pornește, apoi se întoarce.)* Pot s-o fac din omenie: asta da. Mă-nvîrt și mă succesc și văd că aici e un cop» de prisos. Bun, nu-i nici o greutate. O să sporească grijile maică-mi. Copilul, spune-i Tuzzei, mătușă Croce, dacă vrea să mi-l dea, îl iau! TUZZA *(care a stat ghemuită deoparte, aruncînd flăcări *¹ ochi, la aceste ultime cuvinte se repede la Liolă cu cuțit):* Așa, copilul? Na, să te sature!

*Toți țipă, ridicînd mîinile și alergînd s-o rețină.
Mita simte că leșină, dar e imediat susținută și
mîngîiată de unchiul Simone.*

WLk (prompt, a înșfăcat brațul Tuzzei, iar cu cealaltă mînă Mo lovește peste degete pînă scapă cuțitul jos; rîde și-i asi-Mgură pe toți că nu s-a întîmplat nimic): Nimic, nimic... nu s-a-ntîmplat nimic... (De îndată ce Tuzzei îi cade cuțitul, pune piciorul pe el, și spune din nou într-un rtset larg:) Nimic! (Se apleacă să sărute căpșorul unuia idintre cei trei copii: pe urmă, privindu-și un fir de înge pe piept): O zgîrietură, o nimica toată... (Își trece degetul peste zgîrietură și pe urmă îl pune pe buzele iTuzzei.) Poftim, gustă! — E dulce, ce zici?... (Femeilor care o rețin.) Lăsați-o! (O privește, apoi își privește copiii, pune mîinile pe creștetele lor și spune adre-sîndu-se Tuzzei:)

Nu mai plînge! Fii cuminte! Cînd s-o naște, dă-mi-l mie. Trei cu unu patru. Fie! îl voi învăța să cînte!

CORTINA

Colonia cea noua Mit

Martei Abba

în românește de *Margareta Bărbuță*

Personajele

SPERA -MITA - LA DIA—MARELLA -"5TTTORA - NELA -JȚURRAQ. -£ROCCO - -Jupîn NOCIO
nJUIEO. - PÂTÎS"

- FILLICO - BURRANIA - QUANTERBA -TRENTUNO - CIMINUDU - OS-DE-SEPIE -IL RICCIO -
JttJCGIOJUALAfîNi-j- BACCHI-BACCHI - FILACCIONE - PALLOTTA.

Un țăran tînăr Marinari — Pescari — Oameni din echipaj — Vameși

Nota traducătorului

*Cele mai multe personaje au nume cu o semnificație mai mult sau mai puțin simbolică, sau caracterizantă pentru personaj.
De ex.: La spera înseamnă Speranță, dar și Rază de soare, Mita cea blinda; La Dia Zeița; Crocco Cîrlig; Doro De aur;
Burra-nia ar putea însemna Furtunosul, Trentuno Al treizeci și unulea; Il Riccio Clrlionțatul; Filac-cione ar putea fi
Deșiratul, iar Bacchi-Bacchi Bale-Bate.*

Am lăsat totuși numele în italienește, pentru rezonanța lor specifică.

-

Prolog

Circiuma liți Nur.r.in d'AlatȚna în piața unui pori dintr-un oraș marin de miazăzi.

Peretele din fund e împărțit în două **părți** care formează la mijloc un mic unghi. În partea slîngă, care intră în acest unghi, e împlîntală o etajeră înaltă și spălăcită, pe ale cărei rafturi stau înșirate sticle prăfuite cu băuturi de toate culorile, în fața etajerei, o tejghea de circiumă de tip străvechi, cu o scobitură în mijloc pentru monede. De o parte a tejghelei se află chiuveta, înconjurată de sticle, pahare și păhărele; de cealaltă parte, o mașină de spirt,

NUoSo: BaTs'ta-i chiar sfîntul adevăr (dacă ny-i vorba

TORBI-Asigur el, cu mâinile lui, n-a furat AioiodaU.

TOBBA. Iai sigur, ' 'upine Nocio, mțmca după

Adevărat Cit despre mj J V niciodată do

P_nS^Ca^{ite}Feva. Incasă, d-arcă. Cu ceva plată în p_{lus}, jUPiNCIOAha, va să zică simți riscul? Așadar ștn ca

faci ceva rău? . G făceam dacă-i vorba.

TOBBA (contând, cu KJi lasă. Rău era pentru

mmmmmm

nu; și jooliți-4e-ji£LeHftatip£fi JUPÎN NOCIO: Atunci n-ai decît jiă—te

dacă pentru tine e mai bine acolo. TOBBA: Măcar de-aș putea! Dar nusapoate, o știi doar.

A fost evacuată, după ultimul cutremur de pământ,

pfînor3urdesus. "

d id și oa

I

"-pfînoriîîresus.

JUPÎN NOCIO: Ei da. Se zice (mi-au spus de curînd și oamenii mei) că -eo scufundă tot mai mult.

TOBBA: Sentința e dată: într-o bună zi o să dispară, înghițită de apă. Cînd ne-au dus de acolo, pe noi cei cîțiva salvați — să fi fost o închipuire oare? — ne-ani uitat spre muntele cel înalt, pe cînd ne îndepărtam, și ⁿⁱ s-a părut că s-a turtit dintr-o dată. Ii văd și acum, așa cum era, pe cer. Părea că respiră. Coastele netede, ca de pluș. Iar în luminișuri, piatra stîncii golașe era încă încinsă de soare și ardea cînd o atingeam, ori d^e cîte ori mă duceam într-acolo după ceasurile de munca, la căderea serii. Și căsuțele de pe culme, cînd noapte se destrăma, își spălau cele dintîi fațadele la luiwⁿ

4

orilor; ca și noi, care ne spălam mutrele cu apă. Era altceva decît apa asta neagră și puturoasă, care duh-j nește încinsă, din golful nostru! Jur împrejur, un tre-j mur de ape atît de albastre, că cerul părea alb. HtN NOCIO (lui Nuccio): Uite așa mi-l încîntă, pricepi? pjBA: Nu l-am căutat niciodată pe fiul dumitale. El vine I după mine.

■N NOCIO: Și tu, cînd vine, gonește-l din porunca mea. ■JBA: Ține la mine, pentru că dumneata nu ții. ■N NOCIO: Eu nu te țin nici de bine, nici de rău. Vreau I numai ca fiul meu să n-aibă de-a face cu tine.

Sfinții se fac din lemn rău, ține minte asta, jupîne

NocioT " -----

NOCIO: Te-am prevenit.

Vrea să plece.

!IO: Nu vrei să beți ceva? Am un vin, că numai cît îl miroși, te ametește.

jM NOCIO: Mulțumesc, dragă. Nu beau vin de la tine. Aici, în fața ușii, mă așteaptă fiică-mea. (Lui Tobba.) Ai avut îndrăzneală!Tă-l puiplTTJord să-mi ceară să cumpăr rabla aia de coajă a ta care ia apă pe toate părțile și să te iau cu mine pe bărci. : Ați face o faptă de inimă.

■N NOCIO: Și ce-ai vrea să fac cu strecurătoarea aia?

3BBA: Ar putea ține la larg fără mare osteneală, dacă ați

Repara-o.

IN NOCIO: Și pe tine cine te repară? : Sînt bătrîn, dar sînt os bun.

în momentul acesta intră pe ușa principală, Mita, N-are încă douăzeci de ani. E proaspătă, blondă ca spicul, cu cozile împletite strins într-un coc pe ceață. Are o fustă neagră de lină, lungă pînă la glezne, foarte largă și plisată, înfoiată în părți, o vestă de catifea violetă, deschisă pe piept, lăsînd să se vadă o stofă galbenă cu fir de aur. Poartă pe cap o mantelină de postav negru, care-i coboară pe spate, rotundă, pînă în talie. Cînd merge, o ține de ambele capete pe dedesubt, cu pumnii strînși încrucișîndu-și brațele pe piept, Incit aproape îi

acoperă fața. Descoperindu-și capul, va ține manelina pe umeri, doar cu partea de sus coborâtă și întoarsă înapoi ca un capișon, făcând să apară astfel căptușeala de mătase albastră.

MITA (cu brațele ridicate, ca pentru a-și acoperi fața)- u tată! Ajutor! Ajutor!

' "

JUPIN NOGIO (întorcându-se repede): Ce e? Ce ți-au

Dă fuga afară pe ușa principală.

NUGGIO: Vreun bădăran?

MITA: Nu! 3femeie! Ofemeie stricată!

Intră din nou Jupin Nocio, tlrnd-o cu brutalitate în tavernă pe Spera. E o femeie de șJkuidĂ*. ai cărei ochi întunecați șTptni de disperare aruncă fulgere pe un chip atât de fardat înțit pare o mască. În contrast cu fața atât de vopsită sînt dantelele vechi și decolorate ale vesmîntului său zdrențuit, larg deschis involt. Veche și zdrențuită este și

█

NOGIO: Dintr-uh pumn te fac praf! : Nu mă apropiasem de ea. Mă apropiasem și măui-, am nșHjIși pune miinile în jurul ochilor) la ferealra de colo, ca să văd...

O(întrerupînd-o, se întoarce către Jupin Nocio): Lă-Jgați-o în plata Domnului, jupîne Nocio: știu pe cine ■caută ea aici. •BBA:

: !?»■ t.ii.ii.ii fn)iliIlijrj

N NdCIO (Mitei): Hai să plecăm. N-ar fi trebuit să Șe las afară. (Și iese cu Mita, bombănind.)

Blestemat cine pune piciorul în anumite locuri.

Pleacă cu Mita.

tfUCCIO (către Spera): Șterge-o și tu, repede! Știi că aici fcu trebuie să intri singură.

țRA: N-am intrat eu. Am fost țîrîtă.

(Impingînd-o afară): Ilacă încerci să-i pjuiJ.nL-sp.

mare copjlul pe cail-a*răcut7poțisă-ți iei ajrtjo!

KaîdeThaide! Aîară de-aici, fără multă vorbă!

pe sinul încă vvou. r m T. „mantia" sa groasă de culoare închisă, sub care obișnuiește să se ascundă în mers, pentru a se descoperi

nuiște să se ascunaa •., ■ .», , r

din cînd în cînd, în fala cile unui trecător nocturn,

acolo la ieșirea din port, prezentîndu-se drept ceea ce e.

JUPÎN NOCIO: Ce i-ai făcut fetei mele, ticăloaso? Ce i-ai

zis? NUGGIO: Hei, păi asta-i Spera.

Din spatele tejghelei, Doro va înălța capul pentru a

urmări totul, fără a fi văzut. SPERA (către Jupin Nocio, care nu-i dă drumul): Nimic,

nimici Poate să spună și ea.

JUPIN NOGIO: Cum nimic, dacă a dat fuga încoace speriată? MITA: E adevărat: niTnir.JVt-a sppriat, ffliTWmms-a api;o

JUPINNNOGIO: Apropiat? Tu, de fiica mea? SPERA: Nu, dă-mi drumul!

își eliberează miinile cu o smucitură violentă și se

uită la el, mîndră, în timp ce Jupin Nocio dă s-o

lovească.

Din spatele tejghelei sare afară Djx. E un băiat vioi de paisprezecfani. crescut înainte de vreme; poartă de pe acum pantaloni lungi în formă de clopot ca ai marinarilor și în loc de haină, o bluză albastră de lină cu gulerul răsfrînt; pe cap, o beretă englezească, și ea tot albastră, țuguiață, cu două panglici de mătase neagră atîrnîndu-i pe spate.

Nu! Moșneag urîcios !jkfU

luRO. nul IVAvjoica. III i i ■ ■ ■ t-■ ■ ■ , n u I I ■ ■ ■

(întorcîndu-se o dată cu ceilalți, uimit): Ei, ia te , uită 1 Tocmai el!)BBA: Da' pe unde a intrat?

"CIO: Prin bucătărie! Ah, da' să știi că și pe tine te kgonesc la fel.

Și se duce spre el, amenințator.

• (înfruntîndu-l): Încearcă!

HO (apucîndu-l de un braț): Trebuie să pleci. A fost aici tatăl tău... 16: ...l-am văzut... I'CCIO: ...și mi-a interzis... ...l-am auzit...

499

NtJCCÎd: ...ana, erai ascuns aco'

de litru pentru Tobba

TOBBA (*brusc*): Ah, au, mulțumesc, draga.) Și (rată pe Spera și i

jttjCCIO: Du-te și te scaldă; apa domolește vinul. țOBBA: O fi avînd și ea niște demoni. pORO: Eu nu plec, că plouă. fjlJCGIO: Ba o să pleci, pentru că nu vreau să am vorbe

cu tatăl tău; nu vrei să pricepi? pORO (*lui Tobba, ca și cum n-ar fi auzit*): Ia spune, ce-i

cu insula? De ce se zice că într-o zi o să dispară în

apă? filJCCIO: Ia mai dă-o încolo de insulă!

TOBBA (*brusc*): Ah, nu, mulțum, .o--

itfUiAiu: ia mai aa-o încolo de insulă!

BORO (*urmlnd*): Și ea (*o arată pe Spera, și imeaial se i*. I_oORO: Nu mi-ai spus tu că pămîntul a înfrînt apele din

ură) ...e ca și cum ar fi cu mine. NUGCIO

Auziți, oameni buni! cu el I Nici nu ,i-a șters cașul II

at!a ca să n-o ude learcă afară, nu vezi că a

lui Dumnezeu?

: Clnd'o să fii pe mare, ți-am spus, și o să ai parte de vreme rea, așa cum e în seara asta, dacă știi că iatăjdajămînt marea e atît de mare, atît de mare îneît n-ar costa-o nimic* ca săacopere pămîntujsijsă-l

fHăit h i tb d

duioșie nemărginită spre

Plec.

i-ți repet că n-are rost să te întorci să-l cauți aici, IfOBBA • talerul tău. (*Lui Tobba.*) îl pune s-o plimbe cu DOR6-

, pricepi? Eu plătesc, și ei pleacă cu bărcuța

noaptea, ca doi miri; și tot ascultînd la sporovăielile ei, din trei lovituri el greșește două. Ah, dar astăseară trebuie să mă asculte, cum o veni. N-o să-i dau nici o fărîmă de pîine să mănînce.

SPERA (*se apropie de el; li ia o mină*): Ia uită-te (*se face că-l scuipă pe mină*): ptu! Scuip în numele lui pe pîinea ta.

NUGCIO: Aha, o scuipi?

SPERA: Da; și pe tot ce spui. De acum înainte, cine vrea să vorbească cu mine — să vină afară!

Acolo unde n-am fost niciodată. NUCCIO: Aiurezi? sau ești beată?

SPERA (*cu ochii arzători, de parcă s-ar vedea pe mare, noaptea, în barcă*): Acolo unde cuvintele — tu nu știi, cum e — le spui, le ascuți, și ți se par cu totul noi. (*Intor-clndu-se spre Dorb și uitîn'du-se la el.*) Ca în gura copi; lului ăsta. (*Izbucnește In rls; își flutură mîinile riscate ca pentru a alunga cuvintele acelea, și pleacă nînd:*) Sînt beată! sînt beată!

înghită"ttîntr-un hap, atunci trebuie să te gîndești că daăTnroTaCe"7-e--«tin voința lui Dumnezeu...

: ...da, pentru că pe pămînt...

* • curajul omuima-jnaL

acum insula?

toŞBA: Ei, trebuie să te gîndești căjiuJMJestuljmmmai cu- "TajuL Cu el, Dumnezeu îți dă voie să învingi marea. "■" mai este și rău, dragul meu.J3iafcunfi-

g Jg fc

cea mai înaltă culme a mun-

eluîppuhe să-l înghită marea ca pe nimic.

Iese.

500

Intră pe ușa principală, grămadă și cu mare larmă, de parcă, alergînd pentru a se feri de ploaie, s-ar fi ajuns unii pe alții în fața ușii, cu hainele ridicate pentru a-și apăra capetele, sau cu clte o umbrelă mare și ponosită, verde sau roșie, Crocco, Fillico, Quanterba, Trentuno, Papia, Filaccione, Riccio, Bacchi-Bacchi, Burrania, Os-de-Sepie, Ciminudu, marinari contrabandiști, care o împing din nou înăuntru pe Spera. Vor intra mai întii Fillicd, Quanterba și Trentuno și se vor repezi să ocupe o măsuță; apoi Crocco și Papia care, trăgînd-o înăuntru pe Spera, vor încerca s-o facă să șadă cu ei la altă măsuță; apoi Filaccione, Riccio și Bacchi-Bacchi, care vor ocupa o a treia măsuță; apoi Burrania și Os-de-Sepie care se vor așeza de-o parte la o a patra

501

rmînînd în picioare.

O: Dracu s-o ia I M-a

ciu înăuntru. Ți se udă co.

HINUDU: Ei, dragă Tobba, nu știi cum e cu mătăniile? I De sfinte sînt sfinte ele, dar poți să te rogi numărînd I boabele cit vrei, dacă nu pui mîna să te ajuți singur!

■CCO (lui Papia):jjyp.7Â că Cnr.a o n-n să se învoiască.

HA: Lcam văzut pe plajă ținîndurse după niște pascari

B j_l_ă

jp marpa asta an ayutjvurajul să arunce năvodul. IILACCIONE (lui Nuccio): Hei, și jumătatea mea de litru? -"CIO: Plățiți înainte, plățiți înainte, dacă nu, nu răspund.

si arătîndu-l cu

CROCUU (lui Papia): Las-o FILACCIONE: Juma de litru
tului 1

RIGCIO: Hei, nutreț pentru vite! Ce ne-ai gătit? BAGCHI-BACGHI: Mai întrebi: Fasolea cea de toate zilele DORO (cătref Spera): Ești udă learcă! SPERA: Nu-i nimic.

BURRANIA (lui Nuccio): Dă o jumătate și aici! OS-DE-SEPIE: Roșu, în afara contului.

între timp, Nuccio d'Alagna a adus lui Quanterba, lui Fillich și lui Trentuno străchinile cu ciorbă; apoi duce alte străchini lui Filaccione, lui Riccio,

lui Bacchi-Bacchi și lui Papia. QUANTERBA: Halal torocală! Cum de nu te mustră cugetul să ne dai să înghițim lăturile astea? NUGCIO: Lături? Mănîncă, și o să lingi farfuria după ce ai terminat. (Lui Ciminudu, care a rămas cu -umbrela verde deschisă.) închide o dată umbrela aia! CIMINUDU (M Tobba): Nu. Mă simt ca un popă sub baldachin. Nu-mi faceți loc?

închide umbrela.

TOBBA: Șezi, șezi.

502

■tRANIA (lui Nuccio): Ascultă, tu ăla care nu răspunzi! Adu-l o dată încoa, vinul ă! roșu.

Intră pe ușa principală, ca să se apere de ploaie, yi-țâfâni: * un bărbat și două femei. Bărbatul e linăr, poartă cojoc de aba cu glugă, boneță împletită din bumbac negru, cercei de aur în urechi, și bocanci bătuți în ținte; femeile, una bătrînă și cealaltă tînără, cu manteline pe cap. Se așază la o măsuță în față, aproape de măsuța lui Tobba. Privesc în jurul lor și zlbesc cu candoare oricui întinde gitul sau saltă capul pentru a-i observa.

(cătref Tobba și Spera): He, he, păsări noi! Ia Jiitați-vă. OBBA: Piccate de la munte.

BE-SEPIE (lui Burrania) : Hei, ce faci? Patru și cu cinci Rac nouă, și tu iei cu valetul?

PERA (lui Doro, arătîndu-i țărani): Scoală-te, du-te la ei ■și spune-le să plece; ăsta nu-i un loc peniiil ei. ■NUDIJ (reținîndu-l pe Voro care s-a sculat): Ce faci? Stai jos. Lasă-i în pace.

Între timp Nuccio d'Alagna s-a apropiat de masa noilor veniți ca să-i întrebe ce vor să mănînce. S-a ridicat și Crocco, care vrea să pună la cale o șotie.

ERA (lui, Doro): Nu, du-te, du-te; uite-l pe Crocco, care ■ vrea să-și bată joc de ei.

***!

Blp-7aîfr7aFa7rt)rTVÎncarealdă? Vin? Ardei murați? BIUL: Ce mîncare caldă aveți?

GGIO: Ciorbă de boabe.

505

GROGCO: E bună, cumetre. Luați, o să vă placă. TOBBA: "" ' - rMn"

Intră într-adevăr pe ușa principală Currao, cu un șal violet închis ținut cu amîndouă mîinile deasupra capului, ca să se apere de ploaie. După ce a intrat îl lasă să-i cadă pe umeri. Are treizeci și opt de ani; un trup voinic și sprinten; un aer întunecat și disprețuitor. E îmbrăcat în negru, cu șapcă de piele, bluză de marinar, pantaloni în formă de clopot și brîu de mătase. Intrînd, o zărește pe Spera care-i face semn să ia seama la Crocco, și se oprește să-l privească, urmărîndu-i totodată pe flăcăul cam nătă-fleș și pe cele două femei.

NUCCIO (lui Crocco): Tu ce te bagi?

CROGCO: Voiam să știu dacă a debarcat acum, sau...

CURRAO (apucîndu-l de un braț): Și nu ți-e rușine?

CROCCO: Oho, tu? Cine te-a pofțit?

NUCCIO: Ah, să știți...

FLĂCĂUL (sculîndu-se): Drept cine mă luați?

GURRAO: Drept o aterină printre raci, cumetre!

CROCCO: Rac? Stai că i-o plătesc eu!

PAPÎA (apropiîndu-se): Debarcă sau se îmbarcă? Barca-i

gata! TRENTUNO (ca mai sus, cătref cea tînără): Mai sîntem și

noi pe aici, cumetriți!

CURRAO (*flăcăului*): Plecați de aici, ce mai așteptați! (*Celorlalți.*) Și voi dați-vă la o parte!

NUCCIO (*lui Currao*): Oho! Cine te-a făcut stăpîn în casa mea? (*Către țărani.*) Luați loc, luați loc.

FLĂCĂUL: Nu, vă'mulțumesc' (*Către femei.*) Să mergem!

Și iese cu ele pe ușa principală.

n-ai în-

IAO (*strîngîndu-i brațul ca într-un clește*): Ia seama: le furat furi tu și alții aici de față, oamenii tăi, mai păcătoși decît tine, au furat; și am intrat la zdup ren, și împreună cu mine Quanterba, și asta (*II arată Ype Ciminudu*) și bătrînul de colo (*ti arată pe Tobba*), jnoi, pricepi? și tu nu, cu toate că furi mai departe. [Așadar, nu eu fac ii4dif (*di U*

XO (*smucindu-l*)*raulf*: Eu? Dovedește-o! RAO (*brusc*): Asta e dovada. DGGO: M-au băgat la zdup și pe mine, nu știu de cîte ori.

• Aha, îmi gonești clienții? „T „X „, fană sfîrLL-Lmnrei

teles încaT? CURRAO (*lui Crocco*): Ți-am spus și ți-am repetat

deuscal n-am fost niciodată și nu vreau să se i

unul din—eei oare KîrrbMfîrrei însemnați cu fierul CROCCO: Și dacă nu iese cum vrei tu, ce faci? Te r!

ne denunți ca să fim arestați?

504

ijpfA: Și pe mine! și pe mine!

xO: Dar mai puțin decît pe noi toți. Și v-au eliberat imediat.

jUANTERBA: E adevărat! e adevărat! jjiINUDU: Aici trebuie să fie un spion. NO: Un trădător!

: Îți vine să ieși în uliță și să începi să urli ca nebunii !

iă-DE-SEPIE: Așa nu se mai poate!

JBRAO: Dacă te oprești doar să te uiți la niște copii care i se joacă pe plajă, sau te așezi pe băncuța de la dig și i te uiți la bărci, și te pomenești că vin numaidecît să-ți : pună mîna-n piept, și să te bage-n fiare: „La zdup". Și nici măcar nu știi pentru ce. — Un furt? O încăierare? — Ai fost pe insulă? Gata, la zdup! Asta pentru început, ca să arate că fac și ei ceva. (*Lui Crocco, du-cindu-se drept în fața lui, fremătînd, dar stăpinindu-se.*) Astă seară m-ai provocat și ți-am spus-o. SOGCO: Te-am provocat eu? Tu mă provoci! fIRRAO: M-ai făcut turnător.

: Pentru că nu mai vrei să fii cu noi. KtRAO: Aha, de asta? Nu, scumpule: trebuie să fi știut

Iu ceva. toQCO: Eu? Ce anume?

: Că m-au chemat. Că m-au pus la cazne, ca să mă facă să mărturisesc ceea ce nu făcusem, să mă facă să spun ceea ce nu știam... LAGCIONE: Ai turnat?

: Am avut o dată slăbiciunea... (*cu stupoare*): Cum, tu?i(„ ■■ i bomiO

505

PAPfA: Ah, așa?

CROGGO: O recunoaște!

CURRAO: Ce vă trece prin minte? Vreau să spun slăbiciune de a mă umili înaintea lor, de a începe să plîng, de W^a de disperare că nu sînt crezut...

PAPÎA: Și ai vorbit?

CURRAO: I-am rugat să mă ajute, să-mi găsească un mijlocie trai cînstît...

Izbucnesc toți în rîs zgometos, afară de Tobba, de Spera și Dor o.

FILACCIONE: Ți-au dat drumul.

PAPÎA: Propunîndu-ți un cîstig ușor și sigur: „om do l_{ncre} dere".

Alte hohote de rîs.

GURRAO: Rîdeți?

QUANTERBA: Mi-au propus și mie la fel!

TRENTUNO: Și mie!

FILLICO: Și mie!

GURRAO: Că v-au propus așa ceva vouă, și că el (*îl arată pe Crocco*) sau altul mai ticălos decît el o fi acceptat, pot să-mi închipui, dar că au putut să-mi propună mie... CROCGO: Ești bolnav, pesemne-

O *nouă* *dezlănțuire de ris grosolan, întrerupt brusc, deoarece*

CURRAO (*cu un salt de fiară îl apucă de piept pe Crocco*): Hei, ia seama să nu te apuc de gît, că ți-l sfîrtec dintr-o mușcătură.

V '1

IA: Și cu cit e mai cinstit să fii hoț de mare decât hoț de uscat?

NTERBA: Pe uscat furi totdeauna de la cineva; pe mare

nu furi de la nimeni. OS-DE-SEPIE: Cum, de la nimeni? QUANTERBA: De la cine furi? Marfă cumpărată și vândută.

Cel mult, furi de la vamă. jJUCCIO: Of, n-auziți să isprăviți o dată! (Lui Currao.)

Și tu, dacă ai venit ca să mănânci, uite, iubitele: ușa-i

acolo. Du-te, du-te și fă pe galantonul în altă parte. fiLACGIONE: Și nouă o să ne vină iar să rîdem! jJUCGIO:

Eu nu-ți dau nimic! GURRAO: Nu-mi dai nimic pentru că nu vreau eu nimic

astă seară; altfel ți-aș arăta eu dacă-mi dai sau nu-mi

dai. Toată marfa pe care o ai acolo Carată ușița dinspre

stînga

TRENTUNO: ...atît de multă, că dă pe dinafară... GURRAO: ...ea noastră, nu-i a ta! NUCCIO:

Ah! Tîm! Tîm! Voastră? CURRAO: A noastră, da! QUANTERBA ȘI ALȚII: A noastră, a noastră! iCURRAO:

Adunată de noi, pe riscul nostru!

cîtiva gologani...

OS-DE-SEPIE: ST olSnîTCreănVă--et«-pîine cu venin!

QUANTERBA: Hai, gata! PAPIA: Nu fi cîine! TRENTUNO: Isprăviți!

NUCCIO: Afară, afară de-aici j p]â-

CROGCO (înnăbușit, în timp ce-l Urase afara). O sa m

r •* ' testi!

J. CURRAO: Oricînd vrei! Oricînd vrei!

506

p Șp

■CCIO: Poftim, uite cheile: JLiati-o, dacă e a voastră; să

văd cît vă poate pielea!-----' -

A (lui Currao, sărind în picioare și scoțînd un pumn de bani din buzunar): Nu! Vino-ncoace! Nu te lăsa doborît, ce dracu! (Punînd cu hotărîre grămada de bani pe masă.) Poftim: mănîncă.

După o clipă de tăcere, în timp ce toți stau nemișcați, așleplînd să vadă ce ca face și ce va spune Currao.

■NTUNO: (cu glas coborît): O-oh! VI Ia te uită!

(care între timp s-a apropiat încet, ameninșător, de Spera, ridică acum o mină pentru a o pîlmu): Din banii tăi...

jPRA (brusc, apueîndu-i brațul ridicat): Ce au banii mei? Nu sînt nici mai murdari, nici mai curați decât aceia i

507

CURRAO: Mîinile mele mi le mînjesc eu destul, fără să m • fie nevoie de murdăria ta!

ai

SPERA: Și nu mănînci din asta, care îți vine de aici? A_nu că-i-o în față pe a mea, și mănîncă!

Intră în acest moment doi Pescari cu un coș cu pește.

PRIMUL PESCAR: Unde-i Currao?

PAPIA: Aha, ăștia-s ăia cu năvodul!

OS-DE-SEPIE: Ați avut noroc!

FILLICO (arătîndu-i Primului Pescar): Uite-l acolo, pe

Currao.

AL DOILEA PESCAR (lui Currao, întinzîndu-i coșul): Âsta-i al dumatăle, pentru ajutorul pe care ni l-ai dat.

QUANTERBA: Ia te uitat-----

FILACCIONE: Ce ajutor? CURRAO: Mulțumesc: nu vreau nimici OS-DE-SEPIE: Ce barbuni, oho, ia

uita-ți-vă! TRENTUNO: N-avea ce mîncea, și... CIMINUDU: Cînd zici pronie cerească!... PRIMUL

PESCAR: Ba el a fost pentru noi pronia cerească: cu marea umflată, dacă nu ne dădeaojnjiia-jieaiu-

tor, în seara asta ntf'iniirsJuligeăTîr'pe uscat cu năvo-

CURRAO (repezit, ca s-o taie scurt): Îmi dați și coșul?

AL DOILEA PESCAR: Coșul nu, să ne ierți.

CURRAO: Atunci plecați: nu vreau nimic.

TRENTUNO: Ai vrea să mănînci coșul?

PRIMUL PESCAR: Sînt peste trei kile de barbuni!

CURRAO: Nu-i vreau! Dacă-mi dați coșul, bine!

AL DOILEA PESCAR: O să-i faci pachet...

CURRAO: Vreau coșul! Cu toarta asta frumoasă... Ia uite Tobba: tu-l apuci de-aici, eu de dincoace, și neducem ăcjvindejn-4a—pert: „Ia barbunii proaspeți, pescuiți acușicaaa!”

Imită strigătul, aproape cîntat, al vînzătorilor de pește meridionali. Quanterba, Ciminudu, Trentuno, Filaccione, Os-de-Sepie, Riccio și Bacchi-Bacclu

aplaudă strigînd: „Bravo! Bine! Strașnic!” FILACCIONE (*către Pescari*): Dați-i coșul! E și vechi,^{dc} altfel.

508

Ii IMUL PESCAR: Ei hai, luați și coșul! ■ DOILEA PESCAR: Și să fie cu noroc! 'BRAO: Hai, Tobba! (*Pescarilor.*) Ah, cu cit, ca să ne ■ținem de prețul stabilit?

■MUL PESCAR: Barbunii vii, care încă se zbat! Noi i-am Bvîndut cu ridicata. Voi, cu amănuntul, puteți lua mai I mult. Vedeți și voi acolo...

■BBA (*lui Currao*): Hai, hai: pentru cit am dat pe ei! MjOILEA PESCAR: Vi se pare puțin o faptă bună? BA: Ar deveni o faptă rea dacă i-am face pe alții s-o fclătească scump.

■RAO: Haide, haide, nu mai sta la vorbă! Hai să facem ■pe galantonii. Să rîdeți toți! (*Și apucînd coșul de loar-Mtă, începe să strige.*) Ia barbunii proaspeți... BA (*încheind strigarea*):... pescuiți acușicaaa!

Tobba și Currao ies, ducînd coșul unul dintr-o parte, altul din cealaltă, în hohotele de rîs ale tuturor.

■IUDU: Rămîne de văzut dacă așa se cîștigă mai mult!

»A: Față de cît a cîștigat că n-a făcut-o! N-are ce Imînca...

«IO: Tocmai tu vorbești? Dacă n-ar sta să-și piardă vre-Hnea cu tine toată ziua...

3ENTUNO: ...da, ar cîștiga grozav! Se vede după cît de Șogați sîntem noi toți! Să spună Quanterba, cum doar-ime el?

Arată

■TEIM'.A

ÎENTUNO: ANTERKA ENTUNO: ■TERBA ■TI NO:

spre SUS.

Nuccio.

Cu burta-n De ce?

Fiindcă mănîncă prea mult. Eu cît mănînc? Puțin.

uiw. Și cum dorm eu? ■T13RHA: tntr-o dungă. WUNO: Vedeți diferența?

Dinspre piață se aude o larmă confuză, care crește repede apropiindu-se.

(*dînd fuga sase uite pe fereastra din fund*): Oh, ■li strigă!

509

ce

FILACCIONE (*alergînd și el*): Ce s-o fi întîmplat? OS-DB-SEPIE (*ca mai sus*): Se încaieră! Se încaieră!

BURRANIA: Cine se incater*?-----

FILLICO: Mă duc să văd!

Iese în fugă pe ușa principală.

PAPÎA: E glasul lui Crocco!

FILACCIONE: Se văd gardienii! Acolo, acolo, uitați-vjfl

Toți se ridică să privească pe fereastră; unii ies să

vadă ce s-a întîmplat. între timp larma de afară

s-a apropiat; e aproape în fața cîrciumii.

FILLIGO (*intrînd cu toată zarva*): Lau—areiâtne Currao!

SPERA (*repezindu-se spre ușă cu un țipăt, urmatacter-Bvri-*)■

Nu! FILLICO: Aici, în față. Uite-i! Uite-i!

Dau buzna pe ușă Currao și Tobba, încleștați cu gardienii care i-au arestat; intră împreună Crocco, Papla și alți marinari din port, vociferînd. Printre strigătele marinarilor „Lăsați-i! Lăsați-i!”, se vor auzi acelea ale lui Tobba, care încearcă să explice dar fără a se umili: „Dar dacă vă spun că ne-au fost dăruii!” și strigătele mai puternice ale lui Currao

care se zbate cu înverșunare: „Nu! Nu! Dați-mi drumul, pe sfinla Fecioară! Nu i-am furat!” GROCGO: Ba da, ba da, i-a furat! El, el! (11 arată pe Currao Cu coș cu tot! ' ""

SPERA: Ah, cîine!

CROGGO: L-am văzut eu! I-a furat! Chiar ecum, aici! SPERA: Nu-i adevărat! Sînt martori toți, aici!

CURRAO (reușind să se smulgă și apucîndu-l pe Crocco

piept): M-ai văzut tu furîndu-i? TOȚI: Nu-i adevărat! nu-i adevărat! PRIMUL PESCAR: Cum să-i

fure! I-am dăruit noi! AL DOILEA PESCAR: Da, noi! Pentru ajutorul pe care

I-a dat! PRIMUL PESCAR: Cu coș cu tot, noi amîndoi. Cine îi aC

e un ticălos!

510

tu,,. Ticălos! Ticălos!

(JURRAO: Nu! Ticălosul nu e el! El e numai lașul care trage

folos, ca să se răzbune! (Lui Tobba.) înțelegi acum,

că tu nu mai ai dreptul să vinzi cinstit un coș de pește

care ți-a fost dăruit? Nu poți! Uite, vezi? I-ai furat. PRIMUL PESCAR: Dar dacă nu-i adevărat!

gURRAO: E adevărat! Noi nu mai putem face altceva!

Hoți înrăiți, meseria noastră e furțișagul! (Lui Tobba.)

N-ai furat? Ești în contravenție! Așadar, la zdup!

(Gardienilor.) Duceți-ne la zdup! PRIMUL PESCAR (gardienilor): Glumește... DOILEA

PESCAR: Puteți să le dați drumul, pe cuvîntul

nostru! Sîntem gata să declarăm... PRIMUL PESCAR: ...că a fost un dar. Ne-a ajutat să tragem

năvodul pe uscat. L DOILEA PESCAR: Chiar noi i-am adus aici coșul ăsta cu

pește: sînt martori toți! [TOȚI: Așa e, așa e!

PESCAR: Plecați sănătoși. Dacă vreți, venim cu

voi să depunem mărturie.

Gardienii pleacă, urmați de cei doi Pescari.

3UANTERBA (apucîndu-l pe Crocco de piept): Și tu, scîrbă!

SURRAO (brusc, trăgîndu-l înapoi): Nu, lasă-l în pace!

SPERA: Scîrbă, da, ni-i scîrbă—vouă de viața voastră, mie de a mea! Doamne, cum mai tremur toată!

Nu simțiți cum vi se întorc măruntaiele pe dos? Ce mai așteptați? Să plecăm, să plecăm de-aici, să

plecăm de-

tENTUNO: Departe? Unde ai vrea să pleci?

.ERA: Nu știu! Insula aia există?

ÎREM'UNO: Insula? Care insula i' "

fPERA: Cea de care vorbește Tobba ca despre paradis.

[IMINUDU: Qi

" A: Există cuadevar5t?

■u.

----- Era odată...

LICO: Cine știe dacă mai e acum l

IANIA: Ai vrea să pleci pe insulă? S-DE-SEPIE: CiMJeosîndit?

—i.: Cine? Toțicei 7Te aiciNu vedeți? De nu ne mai

lasă nici să nT tragem""sînfletul.

511

L fundul pămîntuhii? i să te scufunzi. Dar nu niște ' te ă ca să

rtERA:Șiaici,undetea

Mai adine decît ești aici

rr,n'SM?;esVia""suprafață o

mai lase nici măcar sa mt aici in mine o respiri, să respiri! Ah

poftă nebuna fiși «Pas" f £a ț piămînilor!

să g CURRAO (din insulă...

insulă... osîndim noi singurii

TRENTUNO: Cum fJZ'

m amîndoua mumie)

de a ți-o impune ei. Te trimit acolo unde n-ai F., „aTeucîTatunci, dar, e osîndă; dar dacă te duci acolo singur, pentru că vrei tu să te duci, atunci nu mai e osîndă, e plăcerea ta.

pRA: Ei bine, așa e — și s-o spunem! S-o spunem cu glas tare! Da: e plăcerea noastră; să nu mai trăim — cyjn ajruTrăU De ce să ni se refuze acest lucru? Dacă ■mHi'eni de aici nu mai vrea să ne ajute, să ne dea posibilitatea unui trai mai bunSăjnergaaaisăiie, căutăm acolo miiloacedețrai, chiar cu jșșcul djLa.jQJarTrTre" ce să nu ne lase? Acolo jyDăniînt delucrat; ejareaj

ITobbaare plase. „Eu o să amgrî]ă 3eLQtIT iplA (cu un rînjel, frecindu-și mîinile): Ah, da? Atunci e strașnic 1 BRA: Ce-ți trece prin gînd, porcule? SaJfrjninatcuine seria mea 1 Pentru asta o fac! Că-jhae-SinTîncaTiT"

3,0 să vă îngrijesc dacă

SpBA: jEobTnaTTo7mai barca nimerită ca să ne .. ----

TRENTUNO: Aia? Da, Qd. '«

IANTERBA: Eu maînvoiesc!

" asemenea insula.

IENTUNO: Mă învoiesc și eu

vă îmbolnăviți, și o să muncesc, o să muncesc și eu cu voi: viață nouă, yiată nonă a noastră, făcută de noi!

ducă

SPERA: De ce? QUANTERBA: Fiindcă te va la insulă 1

, { nd înaînte de-a ajunge

a asta s-o faci tu! ' i ă te v

uo-yu iEPIErMulțumesc! Proba asta s-u wu. ,,,, FILLIGO: Și apoi, chiar dacă ajungi acolo, crezi că te vor lăsa în pace? Vin cu ordinul de evacuare și te aduc înapoi.

: Ce s CURRAO Legea e

SPERA: Sa ne lase sa lNvSos

i (lui Tobba): Dai barca? , «ÎBBA: Gata.

i probaLCijămiaran^d ILLICO: Ne învoim cu toții?

" "-DE-SEPIE: Toți, toți!

;A0: Domol: cine vrea să muncească! cine se prinde să ămîină acolo! Fiecare să facă ce trebuie. Nu merge nimeni acolo doar ca să schimbe aerul! OTERBA: Să muncim! Să muncim! , -ÎA: Vorbiți serios? Să muncim? Cu ce? Cu mîinile? [BEA: Cu voința, dacă o ai. Cine o are, n-are nevoie de

aU

c

acolo pe riscul Ș^{Ua}, no^v ; rrāmîneți acolo; ^V;

(ITUNO: Așa e! Găsește și se slujește de orice! CIONE: Dar mai e și Nuccio d'Alagna! Și tot ce are i, e tot al nostru!

primiți risuii ao., r

la care vă osîndesc ei aici? Dacă le strigați »« - ,

—îmi p. mai bună moartea aceea decît viața as ^a

TOBBA: li: " fTo valoare oșmua r care

pentru voi e mai buna

valoare

. 1

chi?

Nu ca să ți-i furăm! Ca să cumpărăm sape și ețe, plase și vîrșe! Și la plug cine o să tragă? Burrania și Bacchi-Bac-

?

N-ai decît să nu mergi! Ești liber.

513

. Pirandello — Teatru

țijceIO: Cu barca lui Tobba? !_{0B}RAO: Cu barca lui Tobba. itjCCIO: La insulă? j o₁I: La insulă! la

insulă! VcCIO: Vă dau eu provizii vruil 5555----- . 555555 nQrs I^N * *—«r*TM*~>»»TM,~>»-

msuia i

provizii pentru primelezile, și banijia,,

.CURRAO:

Nu. Atunci nu

fun

LLOTTA (*lui Nuccio*): Mai ții deschis la ora asta?

514

SPERAI-ŢĂ minune, o minune, ți-am mai spus! Pot «* laptez copulul T ETX, eu 1

-

— u

Și-l stringe mal puternic la sin, capentru a-l apăra.

CURRAO: Tu? Cum se poate. Ță J)upă cinci luni? SPERA: Nu știu. I-am spus urȚa7ăTă5jrreFvbba) Ț m. duc să-l iau de la doică; am spus-o așa, de parcă nv" împingea nu știu ce dinlăuntru... o căldură, o a.rșit'-care se pornea din cap și mi se lăsa în piept... Am alergat ca o nebună, un foc, o flacără... și alergând aici, pe strada de alături... la prima poartă... urcând scara, am căzut, m-am rostogolit, n-am simțit nici n durere; când m-am pipăit, aveam tot pieptul ud: mi-a țișnit laptele, așa, de la sine, deodată, pentru pruncul meu! pentru pruncul meu!

Face din nou gestul de apărare a copilului, și de apărare a ei, cu copilul.

CIMINUDU (*aproape încremenit*): Asta e o adevărată minune!

TOȚI (*mai Intli încet, apoi crescând treptat*): Minune! minune! minune! minune!...

TOBBA (*descoperindu-se, și pe un ton solemn, de avertisment*): Es©«mtji, lui I)umnezeu, P£5i'J! ioiȚ2îilC El ne va călăuzi! Acum dttȚETObȚIleapIecam 1 CKÎ5r^v1n-nQap-

Toți se descoperă și îngenunchează. CORTINA

Actul I

Scena reprezintă interiorul unei case dărăpănate, la parter. Numai zidul din dreapta a rămas în picioare în întregime, cu o fereastră fără geamuri. Cel din fund e prăbușit și lasă să se zărească un petec de insulă de un verde viu, cu marea scînteind în depărtare în lumina asfințitului de soare. Zidul din stînga e dărîmat numai în partea de sus, spre fund, iar spărtura e astupată provizoriu cu o bucată de pînză vopsită. În peretele acesta se ' deschide o ușă, care duce într-o altă cameră, unde locuiește Spera cu copilul. În fund, pe pămînt, încă se mai văd pietrele prăbușite. Și de-a lungul pereților, îngrămădite sau risipite ici colo, obiecte și mobile vechi, scoase dintre ruinele caselor ste»pe insulă; ici un dulap cu oglinda spartă, colo un divan cu îmbrăcăminte odată frumoasă, acum decolorată și zdrențuită și cu umplutura de cîlți ieșită prin găuri; scaune de diverse forme; cîteva bănci; sobe de bucătărie, măsuțe etc. etc.

La ridicarea cortinei se aude un cor îndepărtat al

noilor coloniști care se întorc de la muncă. Sini în scenă Ciminudu, Crocco și Papia. Ciminudu sade pe o saltea de paie pe podea, cu spatele rezemă" de peretele din dreapta; e învelit pe picioare fi pînă la piept cu o pătură aspră de aba, iar pe cap cu un șal vechi de lînă cenușie. E galben și supt la față, ca după o boală grea. Crocco sade în fund, pe o piatră, și se

517

uită afară. Papla e mijlocul scenei, sprijinit în coate și mîini.

întins pe brlnci pe podea, în i capul în

PAPÎA (*cînd corul încetează*): Le mai arde și de olntat... CROCCO: Cînd ți-a intrat nebunia m cap... Pauză.

Nu mi se pare a avea, nu mi

PAPÎA (*vorbînd 01» v.r.,.*

se pare a avea că sîntem aici. Cred ca vi»c*.)CCO: Case dărăpănate, pămînt pustiu și marea.

CROCCO:

Pauză.

ă mai pot să mă trezesc și

PAPÎA: Și spaima asta, că n-o « *« . r.

să-mi ascult, ca un om viu, glasul... CROCCO (*după o altă pauză*): Ei da, o să fie frumos, dacă

mai durează. (*Pauză. Apoi, întorcîndu-se mînios, cu o*

tresărire.) Termină o dată! PAPÎA (*încremenit*): Eu? Dar ce fac? TMTM. Ce tot freci acolo?

CROCCO:

PAPÎA: Eu? Nu frec nimic.

CROCCO: Ah, o fi vreun greiere în iarbă.

Pauză.

PAPÎA: Totul împrejur... o toropeală., oprit în loc.

și timpul parcă s-a

CROCCO: Poftim, asta-i viață s-o poți duce?!

Altă pauză. Apar din fund Quanterbași Trentuno.

QUANTERBA: Ce face bolnavul?

CROCCO (*arătîndu-l pe Ciminudu*): Uite-l colo: cu șalul

cap, ca o călugăriță așteptînd binecuvîntarea. TRETSTUNO: Ei, Ciminudu? PAPÎA: Pipăie-l, să vezi dacă e adevărat... TRENTUNO (*fără să înțeleagă*): Cine? PAPÎA: El. Dacă e adevărat că e aici...

1 :t0 A ni întorcîndu-se spre

nu e mai

(arătînd cu o mişcare a capului uşa din faţa lui): Dincolo, cu copilul.

rfp, ENTUNO: Ia spune: cînd vine să te doftoricească, numai cît îi simţi căldura aproape, aproape... Eu dacă aş fi bolnav, m-aş face bine imediat, pe cîntea mea!

Izbucneşte într-un rîs nestăpînit. De departe, din
înlăţi? ne, se aude vocea hdjnrh, rare cîntă un refren
marinăresc.

CROCCO (ridicîndu-se iritat, bombăne mai mult pentru sine): Cînd cîntă băiatul ăsta şi mă uit la gitul lui, m-apucă o poftă, p4Kf4JLne bună să-l gîtui cape un mieluşei. NTUNO: Aşa n-ar mai face pe cîmeledej)ază pe lîngă Spera.

JITEKBĂ: Tnţi sîntemcîinii de pază ai Sperei, atunci ar trebui sa ne gTEuîm toţi unii pe alţii.

Da, dar cînd ceilalţi nu sînt aici, cînd unii pleacă la pescuit, alţii la sapă, el e totdeauna aici JLîngă ea. ;ROCCO: Şi fără el ar fi acelaşi lucrîT! l'i-ff trecut prin cap

s-o iei cu forţa, pe ascuns? ?APÎA: Parcă ţie, nu?

Atunci poftim: e dincolo! Ia-o dacă ai curaj! INTUNO: Ei, da: dă, dă tu exemplul! 'APÎA: Mi-o

spuneţi în bătaie de joc... tENTUNO: Nu: îţi stăm într-ajutor: hai! [UANTERBA: A fost doar a

tuturor! CCO: Pe cîtiva bănuţi; şi înainte n-o voia nimeni; iar acum... fANTERBA: A devenit pentru toţir

In

pIA: Cu copilul ei... 3CCOTTrşt;cirregeTeei 1

spune adevărul!

i

Nici mai

bine.

înseamnă că nu e prea

fJANTERBA: Asta 1 doare pe 1 XO: Rege pentru că o are pe ea; şi pentru că noi toţi,

/ nişte stîrvuri, stăm aici supuşi ca nişte cîini lihnîţi, aşteptînd să ne facă favoarea s-o vedem...

MMTERBA: ...Jmmjiasă-e»aa-6-st făcut aeuîn, şi fără dresuri...

519

518

CROCCO: ... şi cu aerul că ea nu înseamnă nimic şi că ne si jeşte pe toţi. Ah, povestea asta trebuie să se sîrşească"

tbie să se sîrşeascăl

i fire deaii

PAPtA

jeşte pe toţi. Ah, povestea a

trebuie să se sîrşeascăl

tA (cu furie): Orieajj pentru toţi, ori fiecare de-aici g.

b li

t ii

nu

PAPtA (cu f)

aibă pe a lui.

TRENTUNO: Da, fluieră şi toate au să vină. Ea este aici pen7 tru că a vrut să vină. Du-te şi convinge-le pe celelalte să se adapteze la viaţa pe care o ducem noi 1 PAPIA: Vorba e că nici noi nu mai putem să trăim așa! QUANTERBA-. Ah, ca voi doi, sigur că nul De îapt,

ştiu la ce aţi venit voi aici, cu sufletul stins. CROCCO: Eu, stins? Voi care v-aţi împăcat...

QUANTERBA: Vreau să spun, pentru încercarea astal TRENTUNO: Gînd depinde de noi ca,

muncind, să

băm condiţiileT PAPtA: Asta-tr-spTJHeXurrao 1 CROGGO: Eh, păi el şi le-a şi schimbat! Pare

ameţit. Nu mai

atinge pămîntul cu picioarele.

PAPtA: Dar pe celălalt, pe Fillico, l-aţi văzut? A luat-o, în serios, măi, că e în Consiliu. E umflat ca un

curcan. TRENTUNO: Tobba mă face să rid cînd zice: „Nu ştiu cum pot să trăiască unii în oraş cu

bucăţica aia de cer care se vede din ulicioarele înguste, pe cînd aici, zice, poţi să-l ■ ->»s „, îmhpiti

de el, culcat în iarbă,
ca să vorbească

■ANTERBA: Aducînd cu el și gardienii de la vamă, ca să ■ ne evacueze. K)RO: Tata știe că sînt aici. ■jANTERBĂ7"ATia, jștieT

■RO: Și-aapujLcă mă lasă aicirepjjjedeapsă.l-a spus asta lui ToJbjjtnJjyuIuJjDejie
cu

Dumnezeu-

mină.

Intră Dord cu un smoc de mure în

DORO: E adunare aici?

CROCCO: Ai cules murele pentru regină?

DORO: Ai ceva împotrivă?

GROGCO: Intri de parcă ai fi stăpîn.

DORO: Ar trebui să-ți cer voie ție?

aruncă m

aer murele.) Și învață cum să răspunzi!

(te fn *mw-., ji învață cum »a îaoui. DORO *(fără să se tulbure, uitîndu-se întîi în aer și apoi*

pămînt, la mure): De fapt, nici nu erau prea bune. QUANTERBA: Nu te purta cu el așa, dacă îți pare
atît derau

că ai venit: o să scăpăm de el atunci cînd o să vina

tat-su să-l ia înapoi, cu bărcile. DORO: N-o să vină.

inspectorul. *(Mulțumit, bătînd din palme.* aici! Ranunem aici! *(jUANTERRĂTTnspectorul i-a spus*

lui Tobba...? DORO: Da, da! Căjoejașă.8ărămînem aici. qUANTERBA: Nu e cu puțințăT

fBENTUNO: Tobba ne-ar fi spus.

0: Poate că nerO-Sta-spunejistaseară, la ședința primului tribuna}. *(Lui Crocco.)* Înțelege? Nu ți-ain

certit-ție voie să intru, pentru că încă nu s-a hotărît dacă trebuia să-ți cer voie ție, sau lui. *(Arată*

sprePapia.) Astă seară tribunalul o să hotărască. GGO *(arătînd mobilele și obiectele îngrămădite în*
stingă): Pîna una alta, astea-s ale mele!

A *(arătîndu-le la rîndul său, pe cele din dreapta)*: Și astea-s ale mele!

LOCCO *(amenințător)*: Astă seară ți le cărăbănești, să știi! irfîPfA: O să vedem: ori tu cu ale tale, ori

eu cu ale mele. DOR6: Frumoasă mărturie, și la unul și la altul, a vieții noastre „noi" lAbiaați debarcat
și Vjj.tijiirej)ezit ca hienele să sconnonTtrînmrulîtăTeTecâslor dărîmaTel

LV: Numai noi? Toți.

DOR() : Știu: frumos început.

PAPÎA: N-aveam nici unde să ne adăpostim, nici unde să I punem capul: ne-am aruncat și noi care

încotro. DORO: Fiecare cu gîndul la locul pe care să-l ocupe. ""IA: -îrTEOcTrrar; T7"pe ăsta-ram

datTugaTmediat ca să-l

ocup cel dintîi.

3CCO: Eu mă gîndisem la el mai înainte! 'IA: Dovedește-o!

•GCO: E atît de adevărat, încît, cum te-am văzut, te-am și zvîrlit afară, strigîndu-ți: „Pleacă, aici

e locul

meu!"

«NTUNO: O să fie cam greu de dovedit cine s-a gîndit mai întîi!

(J.

521

520

GROGGO: Cine avea mai multe motive ca să se gîndeas* PAPIA: Foarte bine: tu o să le spui pe ale

tale, eu pe J'

mele.

QUANTERBA: N-ar fi mai bine să stați împreună, cum a_m

făcut eu și cu Trentuno? GROGGO: Împreună cu el? Nu l-aș vrea nici tovarăș d

mormînt l

PAPÎA: închipuie-ți atunci, cum te-aș vrea eu!... TRENTUNO: Și nouă ni s-a întîmplat același lucru:

ne-am gîndit să ocupăm același loc. Dar în loc să ne certăm am rămas împreună, în bună înțelegere.

QUANTERBA: Și acum am terminat de rînduit casa, și ne

ajutăm între noi tovarășește. GROGGO: Eu am fost aici pe insulă înaintea lui l PAPIA: Ce contează

vechimea?

GROGGO: Contează că eu am cunoscut locul ăsta înaintea ta!

PAPÎA: Dar nu e drept! Să zicem că tu aveai mai multe motive decît mine să te gîndeşti la locul ăsta; dar dacă nu te-ai gîndit la timp şi eu am pus cel dintîi piciorul aici şi am zis: „e al meu”?

GROGGO: Ei, na-ţi-o bună, piciorul! Atunci, primul care a debarcat aici şi a pus piciorul pe pămînt putea să spună că toată insula e a lui; şi ceilalţi, ce erau să facă? în mare, nu? Ascultă-mă pe mine, astă seară te muţi; ou binele, dacă se poate; dacă nu, cu forţa. DORO: Am spus eu că, dacă vii tu, o să vină dracul! GROGGO: De, iubiture, ce vrei? Eu sînt balastul. Am făcut contraponderea. Tu erai îngerul!

DORO: Tu ar trebui să faci caBurrania, care a fugit din pri-iaJJiser-îflttisJJup sta împreună cu'

loGCO: Am avut, mi se pare, destulă milă, şi mai am şi

I acum, dacă te ţiu aici că eşti bolnav. ■KA: Ah, tu îl ţii aici?

KoCGO: Da, eu. Şi cînd o las şi pe Spera să stea aici, pentru ■ că are copilul.

■fANTERBA: Aha, ia te uită! Pentru că are copilul. ■îNTUNO: Dacă nu l-ar avea, n-ai ţine-o?

JOGGO: O să vorbim noi şi despre asia, n-aveţi grijă.

în acest moment miră pe uşa din stingă Spera. E parcă transfigurată.

PAPÎA (*către Spera*): Auzi-l, auzi-l cum vorbeşte acum de milă: tocmai el!

jTRENTUNO: Că vă ţine aici de milă, zice... qUANTERBA: ... pe el (*îl arată pe Ciminudu*) fiindcă e bolnav...

TRENTUNO: ... şi pe tine, fiindcă ai, dincolo, copilul! pERA (*cu cea mai blînda şi umilă simplitate*): Dacă crede

într-adevăr că aici e locul lui...

ROCCO (*brusc, agresiv*): Este — nu cred — este al meu! iPERA (*ca mai sus*): Cu atît mai bine. Deci, adevărată, milă. nimeni.

TRENTUNO: Chiar aşa, Burrania; cine l-a mai văzut? DORO: Eu. M-am dus să-l văd de departe, fără să fiu zărit.

Epeilajădeparţea cealaltă. Părea nebun. Vorbeşte cu

toarea. —; -----■->»

QtîANTERBATorbeşte cu marea?

CROGCO: Mai bine, decît să vorbească cu voi.

GIMINUDU: Aveţi puţină milă, pentru Dumnezeuul fiecare cuvînt pe care-l spuneţi ceva mai tare, s' că-mi plesneşte capul.

522

«m». De-acum încolo,J;04JLar,ţrabuLsi ueYnr bim aşa... ;?iPÎA (*uimit şi batjocoritor*): Ca şi cum nu ne-am cunoaşte? pERA.: Păi, dacă ar fi adevărat că,venind aici jischim-îndjijieviaţa, ar trebui rînd pe rînd să devenim alţii ecît am fost... " " —

--riî)KTTnrv'ezi că e tot el? Că vrea să se arate tot aşa cum a fost întotdeauna? XO: Un încrezut, aşa-i?

'A: Da; şi un prefăcut. ZCO: Şi prefăcut?

ÎA: Prefăcut,da, prefăcut; pentru că,în timp ce mie îmi faci o samavolnicie... ;CO: Eu?

iA: Tu, da, tu... vrei să dai a înţelege că-ţi faci milă cu ea, şi cu cel de colo. Dar să ştii că am ghicit şi moti-jVul acestei prefăcătorii. Zici că e fapta ta bună, ca să nu recunoşti că de fapt eu am propus ca ei să rămîna

523

aici pînă cînd se va hotărî ale cui sînt casa şi pămînb 1 ăsta, ale tale sau ale mele.

GROCCO: Tu? Tu ai propus asta de teamă că, fără ei doi ştii bine ce te-aş fi dat de-a berbeleacul de aici pînă acum!

Quanlerba, Trentuno şi Doro rid.

PAPÎA: O fi. Dar eu nu mă laud că fac pomană nimănui GROGGO (*către Spera, pe alt ton, ca şi cum ar vrea să-i audă, părerea*): Spune tu, hai, vorbeşte! La fiecare vorbă pe care mi-o spun ceilalţi, simt că mi

se zbate aici, înăuntru (*se bate cu pumnul în piept*) o viperă 1 Vorbește! SPERA (*mîhnită*): Și ce vrei să spun? GROGCO: Ce-ai face, dacă ai fi în locul meu? SPERAL_{LL} spune,, uite așa, o mîna pe umăr, ai. i-aș spune: „Yi£JsCl\$g^Li'aici? Stai” —?, ...

CROGGO: Frumos bravo! Să ina" dau bătut, nu? SPERA: Miejn_{ji}4) iăja-JăaşaajiL_Jlivins eu.

GROGCO: Ei da! Fiindcă pe tine nu te costă nimic. SPERA: O spuneam pentru tine (știu că pe mine nu mă costă nimic); că mi s-ar părea că așa aș învinge, dacă aș fi eu în locul tău.

GROGCO: Renunțînd la dreptul meu? SPERA: Da. Și tocmai fjiid*4-«8ti--etmiaacă-d-nepiul tău --d-e-ft sta aici e mai puternic decât al-lair- "

PAPÎA: Nu-i adevărat! Nu-i convins! CROCCO: Ba da, sînt!

PAPIA: Vrei să faci o samavolnicie; ai spus-o chiar tu! GROGCO: Cline! Tu m-ai silit să spun.

(*întorcîndu-se spre Spera.*) Cînd am văzut că ceilalți se bagă între mine și el, și că el îi lasă pe ceilalți să hotărască, ca să mă facă să rămîn singur, pricepi? (*Lui Papia*). De ce i-ai lăsat pe alții să hotărască, mă?

PAPtA: Ei, bravo 1 Pentru că sînt sigur că au să-mi dea dreptate.

CROCCO: Nu! Ca să-i atragi de partea ta, cu duhul blînde-ții! Dacă ai fi atît de sigur de dreptul tău, pe cît sînt eu, n-ai avea nevoie să ți-l recunoască alții. SPERA: Se poate. Dar dacă tu i-l tăgăduiești, așa cum ți-l tăgăduiește el ție? Trebuie totuși să te încredințezi altora, ca să vadă și să hotărască de partea cui e dreptatea, între voi doi.

524

fA ȘI CEILALȚI: Ei, vezi, strașnic! E limpede. (LOCCO: Și cine le dă altora dreptul să hotărască?

pjSRA: Chiar dreptatea ta, dacă e adevărată. LOGCO: Mulțumesc. Știu eu și singur că e adevărată. N-am

nevoie să mi-o spună alții.

[.jiRA: Nu. Tu poți să știi numai că e dreptatea ta, și atît. (jANTERBA: Dar numai ceilalți pot să-și dea seama dacă

e adevărată. RENTUNO: Sigur că da — după ce au cîntărit-o față de a I lui.

ptA: Ești parte în cauză, ca și mine: nu poți să judeci. jDCCO: Și ce, alții pot? Cîntărind? Și cum cîntăresc? Greutatea dreptății mele e aceea pe care i-o dau eu; i pentru mine înseamnă totul.

V.: Sigur. Dar și pentru el înseamnă totul. Și atunci? CO: Atunci, ceilalți, sau vor mai lua din greutatea Ireptății mele, ca să i-o dea dreptății lui, sau dintr-a ii, ca s-o dea dreptății mele. Asta-i judecata pe care vor face!

„,-. Pentru că tu spui că dreptatea ta e totul. Nu e cu Iputință. Dacă tu ai fi singur! Dar tu, totul; el, totul. Ți se pare că se poate așa? NiciumilulJMFfrfm-miaaie- ti—Lotul,din moment

jieexiatĂcfiila.lti. Vezi? Eu am înțeles asta. Și am mai înțeles căjgxiștă o calendă a fi lotul

pentrjLlțotiȘtii care e? „Ac?păZdFănu mă"i-fi-Wmîcpenițruine. Iată de ce îți spuneam: pune-ți o

jnmă pe umărul lui și spune-i: „Vrei să stai aici? Poftim, stai!" Dacă strîngi mîinile ca să iei, iei puțin întot-leauna; dacă le deschizi ca să dai și-i cuprinzi pe toți n tineiei toy,ş4-ia4a-4utarordevine a ta.

în cameră s-a lăsat o umbră stranie, violacee, în timp ce afară, asupra priveliștii din depărtare se întinde o văpaie întunecată de amurg, pe sub care se reliefează mai mult decît oricînd, ca smălțuit, verdele proaspăt și tînăr al insulei. între roșul de văpaie și violaceul acestei umbre își profilează reverberațiile galbene două felinare primitive de pescari purtate de Filaccione și de Riccio, care merg înaintea lui Currao, Tobba și Fillicd. în urma lor vin Bacchi-Bacchi și Os-de-Sepie.

525

FILACCIONB: Faceți loc Primului Tribunal! RICCIO: Și ffQjisiliuluLlUil€«ucoJoni8tiP7 TOBBA:

Nu așa; fără pompă, numai cu binele... GURRAO (*imperios*): Ba da, cu pompă, cu toată poînț Acum tu nu mai ești cel ce ești de obicei: țtebuie

fii jnrfttr.at.nnin—

TRBNTUNO: Atunci să-i punem toga și tichia! CURRAO: Le va avea, dacă vom ști să devenim ceea ce tre

buie să fim! QUANTERBA (*lui Tobba*): Ascultă, e adevărat că te-ai du?

pe uscat să parlamentezi ca să ne lase aici? CURRAO: E adevărat! e adevărat! Și acum veți auzi cu ce condiții!

QUANTERBA: Am și intrat sub stăpînire? GROGGO (*în bătaie de joc*): Colonia liberilor constrînsi TRENTUNO-. Cine și-a asumat răspunderea? - '

CURRAO: Liniște! V-am spus că o să auziți condițiile. Deocamdată să se așeze Tribunalul!

OS-DE-SEPIE: Repede, repede, trei scaune și o măsută! Și se întoarce cu Bacchi-Bacchi să le ia din

lemnăria îngrămadită la stingă.

g

CROGCO (*întunecat, avertizându-i*): Stop! Să nu încerce nimeni să se atingă de lucrurile mele!

PAPÎA: Nu-i nimic! Lăsați! Lăsați! Luați de acolo! (*Arata spre stingă.*) Dau eu scaunele și măsuța!

CROCCO (*către Spera*): Ei, vezi cum e? Tu care spui că Justiția...

FILLICO: Ți-e teamă că o să-i dăm lui câștigde cauză pentru că ne-a dat pe ce să stăm?

CROGCO: Nu. (*Sperei.*) Pentru că înveți să ții seama și de soartă. (*Către Os-de-Sepie și Bacchi-Bacchi.*) Dacăv-ați fi întors să luați scaunele din partea lui (*arătându-l pe Papia*), atunci aș fi strigat eu: „Luați-le de aici, de la mine”, și v-aș fi oferit eu pe ce să stați, nu el. D,^a nu e nevoie să se mai așeze Tribunalul. Poftim. (*Sperei-Fac așa cum ai spus. (Lui Papia.)*) Vino-ncoa.

PAPIA (*nesigur, apropiindu-se de el*): Ce vrei?

GROCCO: Vino-ncoace. (*Punându-i mâinile pe umeri*). să stai aici? Stai. Jti las toi, și ple6.

CURRAO: Unde pleci?

526

: (Jude vreți.

JjpîA: îmi lași pământul și casa? ■CCO: Și lucrurile de colo. Tot. H,ICO: Nu mai vrei nimic? KcCO: Nimic.

MJA: Aha, așadar te dai bătut?

■RA: Nu! N-ai priceput? Te-a întrebat dacă vrei să stai I aici și ți-a spus să stai. El pleacă. Nu vrea nimic. ■ECO: Sînt al cui mă vrea.

La o supunere atit de neașteptată toți rămin uimiți și șovăitori, uitindu-se clnd unul la altul, clnd la el, cu un aer întrebător. Crocco se întoarce spre Spera cu un zîmbet ușor de amărăciune și de dispreț.

: Vezi? Nimeni nu mă vrea... flBA: Pentru'că nimeni nu credeT că tu dai într-adevăr ceva fără să ceri nimic. CCO: Nimic. Cum să vă spun? Hotărîți unde vreți să

mă duc, și acolo mă duc; ce vreți să fac, și fac. Gata

ila orice, așa cum oi putea, cît mai bine cu putință.

Cine vrea ajutor, o să-i dau. Reparații, amenajări.

(*Lui Papia.*) Uite: să ridic zidul ăsta pentru tine.

Sau dacă mă vreți la cîmp,[să dau cu sapa, sau dacă nu, ■ la pescuit. Oriunde vreți.

■ilAO (*înaintînd și privindu-l țință*): Ca să ajungi unde? ■nCCO (*susținîndu-i privirea cu fermitate*):

Dacă mă în-

ftrebi înseamnă ca știi.

AO (*prompt*): Știu. (*Apoi, cu alt ton.*) Ți se pare ușor? CO: Nu. Ușor e pentru tine, ca să rămîi pe locul tău.

Qe țe-coaiăZ-Q ai pe ea. (*Arată pe Spera.*) Ești șeful fel poruncești.

RAO: Eu poruncesc?

CCC): Aici toți sîntem slugile tale.

MA.0: CarTUIiire voi poate spuneasta? Pînă acum eu

bm fost sluga tuturor. Primul la dat, ultimul la luat.

NTUNO: Asta-i adevărat!

h: Adevărat! adevărat!

RAO: Am venit aici ca să ne croim singuri viața.

'GCO: Ba, fiecare viața lui, fără să se supună nimănui.

flAO: Și tu, cui te supui?

527

CROGCO: Cum,

âdineauri.untribunj

,-iă nu mai fiu supus legii...

CURRAO (*prompt, repeSep-rtegi*) altora, da. Pentru că

(pp, ppq cã t,,

și toți cîți sîntem aici ne pusesem în afara acestei l_{e,j} și simțeam că ne vine porunca din afară, în mod sarnV volnic'. Daracurnaici legea altora nu mai există. Exiști legea tg 1

CROCCO: A mea?

CURRAO: Cea pe care trebuie să ți-o faci tu singur.

CROCCO: Eu nu jvreau să-mi fac nici o lege.

CURRAOfTrebuieTsă ți-o faci"7n-ai încotro. INumește-o cum vrei, dacă nu vrei s-o numești lege...

TOBBA (*cu putere*):... dar e lege!...

CURRAO: ... care să fie valabilă pentru tine și pentru toți în același fel; legea ta și a noastră, pe care ne-o impunem noi' înșine, pentru că am recunoscut că-i dreptă: așa cum ne'-a învățat nevoia: legea muncii pe care trebuie s-o facem cu toții, fiecare partea lui, ca să ne dăm ajutor pe rînd: tu o faci pe asta, eu pe cealaltă, după putere și pricepere. Nu ți-o impune nimeni. Tu singur. Ca să poți primi în schimbul a ceea ce dai.

CROCCO: Eu nu mai vreau nimic: v-am spus.

TOBBA: Atunci pleacă, așa cum a plecat Burrania să trăiască singur!

FILLICO: Dacă vrei să rămîi cu noi, trebuie să vrei împreună cu noi.

CURRAO: Crezi că poți să-ți fii de-ajuns ție însuși?

CROCCO: Dar poți să-mi spui cu ce ești tu mai presus decît mine?

CURRAO: Cu nimic, dacă reușești să faci ceea ce fac eu.

CROCCO: Eu sînt mai puternic decît tine.

CURRAO: Asta rămîne de văzut. Dar, admiînd că-i așa, ai vrea să mă învingi prin forță? Dacă greșești, eu sînt aici cu toți, și toți sînt cu mine! La ce-ți folosește ca ești mai puternic? Toți uniți, te învingem.

CROCCO: Vreau să spun, corp la corp.

CURRAO: Mă doborî? Va trebui să te temi mereu de răzbunarea mea. Ca să fii în siguranță, va trebui să i» I ucizi.

FILLICO: Și atunci te-am răzbuna noi, omorîndu-l P^e

■)BBA: Pentru că nu putem să admitem ca viața noastră

I să fie la cheremul unuia care vrea să ne-o ia. •ERA: Toate astea sînt drepte, nu recunoști? ■OCCO: Nu.

Pentru că așa e mereu: forța tuturor împotriva
[unuia singur.

pRRAO (*Speriei*): Lasă-mă pe mine să vorbesc. Știu eu [ce e la mijloc. E că te amjetine. Așa-i tot. (*Lui Crocco*.) AJypp-f tn, așn-i? Cum? Cu sila? ■DCCO: Nu vreau să spun asta. ■RRAO: Atunci ce vrei să spui? N-ai vorbit de altceva de-

■ cît că ești cel mai tare. «OCCO: Am spus că pentru tine e ușor. JRRRAO: Da, pentru că o am pe ea, așa-i? Dar eu care o am, uite ce fac: și spune-mi dacă e ușor. O las să aibă grije de toți, chiar și de tine; să țină pentru toți focul aprins, chiar și pentru tine; și să-l îngrijească pe bolnavul de colo; știu că nu se mai odihnește, sărăcuța, ca să-i servească pe toți; o iubesc; aș putea pretinde să n-aibă grijă decît de mine. ■LOCCO: Și de unde știi tu că n-aș face și eu la fel dacă ar fi a mea?

JIRRAO: Tu? Ai da-o? Cum ai da-o, dacă acum vrei să mi-o iei? Și mai zice că nu vrea nimic!

Toți, în afară de Spera, rid de Crocco.

fe-DB-SBPIE (*In bătaie de joc*): Ia-o, dacă ești bun!

RICCIO: Poftim, e-aici!

ŞLACCIONE: întinde mîna!

■ENTUNO: Costă afit de puțin!

■ERA (*cu mîndrie disprețuitoare*): Isprăviți! Nu pot suporta I să-l disprețuiți!

CURRAO: îl aperi?

ERA: jV[larjârpe mine, pentru că mă simt disprețuită și eu, dacă v?eTătrciimrigi caeu siifToTăsplată care"

EfTctircelui mai puternic, sau celui care dă pentru a mă avea. Ca și cum eu singură n-aș putea să fiu mulțumită că sînt aici pentru toți, așa cum sînt! !CO: Și, ar trebui să spui, ca și cum și el n-ar da tot pentru a avea ceva. (*Lui Currao*.) Da! Tu o lași să aibă grijă de toți ca să se bucure din partea noastră de respect și considerație.

528

529

SPERA (*lui Currao*): Tu ar trebui să-l convingi de altceva, că pot să fiu a tuturor, numai așa cum sînt acum, p_{en}tru că sînt a ta — a unuia singur — a cui vreau eu" Pe cînd, așa cum'erăntînâlnte, a tuturor, nu erăift nimănui, nici măcar a mea!

în clipa aceasta Bacchi-Bacchi, care se uită în zare spre insulă, începe să strige:

BACCHI-BACCHI: Ohol Ia uitați-vă! uitați-vă! Cine aleargă
încoace? Uitați-vă!

OS-DE-SBPIE :wB»rrairra 1 Jâurranja.. se-tatearoe 1 Burrania! TRENTUNO: Da, da! El e, el e!

QUANTERBA: Aleargă ca un apucat! FILLICO (*lui Crocco*): îl vezi? Plecase pentru că gîndea la fel ca tine; acum uite-l că se întoarce după nouă zile. PAPIA: Uite-l! Uite-l! FILACCIONE: Pare înnebunit!

DORO (*agitînd brațele*): Face semne cu mîinile! Așa! Așa! QUANTERBA, TRENTUNO, OS-DE-SEPIE: Burrania! Bur-

rania! Burrania!

Din fund năvăleşte în scenă Burrania, tulburat, alb la faţă, cu priviri de nebun.

BURRANIA: Se scufundă! Ioaila! Insula se scufundă, se scufundă în măr el—

CITIVA: Ce? — Nu se poate! — Cum? Ce spui? — Se scufundă? — Insula? — În mare?

BURRANIA: Am văzut-o eu! Am văzut-o eu! Da! Se scufundă! Se scufundă!

ALȚII: Nu se poate! Ce-ai văzut? Ești nebun?

BURRANIA: Am văzut cum se scufundă, dacă vă spun! Am simțit, am simțit că se scufundă! Și un huruit, am auzit un huruit uriaș, de parcă toată marea ar fi gemut! Da, da!

CURRAO: Dar unde? Când? Nimeni n-a auzit nimic!

BURRANIA: Ba da! Acolo! Și am văzut negru! Și totul, totul tremura! Dar lumina asta, ia uitați-vă (*Arata afară.*) Lumina asta!

TOBBA: E văpaia amurgului!

BURRANIA: Nu, nu! Veniți să vedeți: ne cufundăm în mare! Marea e gata să înghită insula! Pe plajă!

Pe plajă

530

Toți, afară de Spera și Crocco, cuprinși de panică, dar strigând totuși: „Nu! Nu!” ies afară, și se de-părtează spre plajă, în mare zarvă, scollind strigăte confuze.

IMINUDU (*ridicându-se îngrozit, și încercând să alerge în urma celorlalți*): Nu mă lăsați singur, Dumnezeu, nu mă lăsați aici singur!

Și fuge și el.

IA-: Copilul! Copilul meu! XO: Stai, că ți-l iau eu! 3RA: Nu, lasă, mă duc eu!

IOCGO (*reținându-l*): Dar nu simți că nu se mișcă nimic? Delirul nebunului ăla flămînd e de vină!

Vino, vino, hai să

și încearcă să pătrundă cu Spera în camera de alături.

SPERA (*oprindu-se brusc*): Nu, ce vrei tu? IOCGO (*apucându-l*): Pe tine, pe tine te vreau! ERA

(*zbătându-se*): Lasă-mă! IROCCO: Trebuie să fii a mea! SPERA: Lasă-mă, îți spun!

KOCCO: Nu, a mea, a mea!

v

SPERA: Mai bine moartă, decît a ta! Ia seama că încep să strig!

: N-o să-mi scapi, nu! Fie ce-o fi! Vino! vino aici, înăuntru! SPERA: Nu vreau! Nu! Lasă-mă! Nu vreau!

: Da de ce nu vrei? Doar te-am avut! Te-am avut! : Lasă-mă! Dă-mi drumul! Să știi că țiip!

Apare din fund Doro, care, după primul moment de surpriză, se repede să-o apere pe Spera.

.6: Ah, ticălosule! Las-o! Dă-i drumul! IROCCO (*lăsându-l pe Spera și întorcându-se spre Doro*): Tu, cîine, mereu tu! Stai că-ți vin eu de hac!

apucă de gît.

* JRA (*repezindu-se la el ca să-l rețină*): Nul Nu-l atinge! Nu-l atinge! .AU

' w «„, «„, i • - ,

531

De afară se aud îndată hohote puternice de rîs și strigăte dezordonate, batjocoritoare. Crocco li dă drumul lui Doro, ținut pe loc în furia lui de aceste strigăte; rămîne o clipă nehotărît; apoi se uită la Doră și la Spera și strigă amenințător:

CROCCO: Stați voi! Stați! Ne mai vedem noi!

Și dispare prin fund.

SPERA (*lui Doro, maternă*): Ce ți-a făcut? Ce ți-a făcut? DORO: Nimic, nimic! Vreau să văd încotro vrea să fugă SPERA (*reținându-l*): Nu, stai aici; și, bagă de seamă, gî nu spui nimic!

își reface ținuta.

DORO: Nemernicul! Cu forța! Când omul e rău din naștere... SPERA: Omulju-pătt-d-îl! Țîascăre,

"Besă! Nu găsește—

și nu mai găsește calea

1 Si

Plinge.

DORO: Dar chiar și cu tine... n-ai văzut? (*Surprins.*) Plîngi? SPERA (*ștergîndu-și ochii cu mîna*):

N-au știut cum să-i vorbească...

Intră, încă rîzînd și glumînd pe socoteala lui Burrania, Filaccione, Bacchi-Bacchi, Os-de-Sepie, Quan-terba, Currao, Tobba, Fillico și Riccio, care-l sprijină pe Ciminudu: adică toți, afară de Trentuno.

FILACCIONE: Foamea e de vină! Foamea! BACCHI-BACCHI: Era numai nebunia din capul lui!

OS-DE-SEPIE (*rîzînd, batjocoritor*): O vedea scufundîndu-sel

O vedea scufundându-se!

QUANTERBA: Dar ia spune: luna nu se scufunda și ea? GURRAO (*către Spera*): Dă-i ceva de mincare. FILLICO: Și rămii cu noi, că au să-ți treacă toate. TOBBA :Insula nu se va scufundaatîta vremejn

PAPI A: iii, va să zică s-a stabilit; casa asta și pământul îi¹¹¹ rămîn mie? CURRAO (*uitindu-se în jurul său*): Da' unde-i Crooco?

502

[GO: Era aici! N-a fost cu noi. ițiRA: A plecat.

ERBA: Da, l-am văzut eu alergînd spre plajă. ...-: Dacă nu l-ați vrut, a plecat. Ați fi putut să profitați Ide primul lui gest de supunere. [jRRAO: Dar n-ai priceput de ce-l făcea? [jUCO: Am priceput toți foarte bine. igRA: Pentru mine îl făcea (*lui Currao*), ar fi trebuit să-i spui...

jRRVO (*brusc, necăjit*): DJL, bine, ceea ce i-ai spus tu! BRV: M-ai lăsat să i-o spun eu; și atunci i s-a părut — după cum și era de așteptat — că am spus-o, nu atît pentru el, cît împotriva ta; și nici n-ați ieșit bine voi toți...

JV.RAO: Ce-a făcut? pRO: Nimic ! Am venit eu la timp !

IRAO: S-a repezit la tine? Ah, lua-l-ar toți dracii, unde e? JRA: Lasă! A fugit. [jRRAO: Tot îl mai aperi?

BRA: Nu: pe mine mă apăr, dacă tu ești așa. Chiar și de i tine, — așa cum m-am apărat de el. Nu te teme. [IÂTERBA: Se întoarce unul și fuge altul! Ei, nu, că e grozav ! UCIONE: O să se întoarcă și el, fiți siguri. Nimeni nu

poate trăi de unul singur. IRAO: Și aici avem atîtea de făcut IJSIntom la încopuiuj.

începutului; totul depinde de noi; gîndiți-vă, gîndiți-vă cît'e de frumosrgjTyiața noastră săH»e-o făurim noi, din :-^J- atît cît elasTăTaîembTsXTăa'făirîr

temelii șipîna leTggpatrrșT văii așa curn vom

res facem. Pământul e de pe acum numai verdeață.

IHI-BACCHI (*cu ironie, dar fără răutate*): Da, da, și

aerul e curat... IPIA: Fără vin... [DE-SEPIE: ...fără muieri... fNTERBA: ...să te scoli devreme și să te culci o dată cu

găinile...

iCCIONE: Cît despre sănătate, să mai dăm și la alții! : Dar nu vă mai gîndiți la nimic! Căutați să faceți Imereu ceva ! Ascultați-mă pe mine, care nu m-am gîndit 'niciodată. Trebuie săpat pământul?

Săpați! Trebuie se-

533

mănat? Semănați ! Trebuie aruncat, tras .năvodul? Ar_{Un}. "ți t-Sj *aci,sa fa., -va! Sa fac, po,

face ceva, fără să "TM "xew SriiuiO u »NTUNO f.«W,

Și ziua a trecut (*pumndu-șimnnile pe umerii lui* Q_{tt} I_J (sra?M[_{tn} i'erfca,) și nici măcar -ai **Jagaț** de seama. stenit e» (**,,,d spre fund împreună cu alții**): Barca? întinzi să dormi; te **uiți** stele și ți se pare ca „d] » **ț** f (. (A

f?

Agitație generală. I

•jCroccoa dezlegat barca!

Se vede! Acolo unde bate

: —Da, da! — Uite-l acolo!—Ridică pînza! Pînza aici femeia lui...

Ciminudu, care se află mai înapoi, simte în acest moment că-i vine. rău; palid la față, ca un cadavru se lasă în genunchi, e gata să cadă; ceilalți îl susțin.

BURRANIA: Ciminudu 1 (*Sprijinindu-l.*) Ciminudu 1

RIGGIO (*sprijinindu-l și el*): Oh, Doamne, cade!

UNII (*întorcîndu-se*): — Ce este? Ce este? — Ciminudti?

— I-e rău! SPERA (*apropiindu-se în fugă*): Să-l întindem repede

sprijiniți-l, să-l întindem, să-l întindem aici. DORO: Doamne, ce palid el ALȚII (*speriați, cu voce joasă*): A murit, a muriți SPERA: Nu, nu, pulsul încă bate... QUANTERBA (*atingându-i fruntea*): E rece! SPERA: Doro, acolo (*arată spre camera ei*) ...cîrpe . calde ...de lînă... pe inimă... dă fuga... șalul șahii meu,...e pe copil.

Dord iese în fugă. Și de afară, în timpul acesta se aude vocea lui Trentuno.

VOCEA LUI TRENTUNO: Hei, hei, ajutor, ajutor ! Fuga, veniți fuga !

QIȚIVA: —Ce este?—Alta acum!—Trentuno? —strigă după ajutor !

SPERA: Sst! Tăceți! VOCEA LUI TRENTUNO (*mai aproape, gîfîind*): Barca ! Barca Dați fuga! Ajutor! Ajutor!

ALȚII: — Barca? - Ce tot strigăi, *igU* de atîtea

S-t. ..

IljANTERBA: N-o satina putem merge pe uscat! : Nu trebuîgTsă-î luăm cu noiRATîr-spun-ori!

jfl: Ce ne facem!... Ce ne facem acum? Rupti de lume! [j-DE-SEPIE: E grozav! De-abia acum e grozav! :RAO (*întorcîndu-se cu Trentuno spre Tobba, care stă Ungă Ciminudu și nu s-a mișcat*): Auzi, Tobba? Barca! Barca ta!

RENTUNO (*vâzîndu-l acum pe Ciminudu întins la pămînt, și oprindu-se*): Dar ce e? E mort? k (*aplecata deasupra muribundului*): Nu, nu... (Lui Doro, care vine cu șalul păturit.)D-încoace, dă-l încoace repede, uite-așa, pe inimă... Dați-vă puțin la o parte, fiți buni...

.cîrpeŞENTUNO (*dîndu-se la o parte, cu ceilalți*): Pare mort... așa, deodată... Cum s-a întîmplat?

IANTERBA: Alergase și el afară; la întoarcere stătea și asculta; i s-au muiat picioarele. Ticălosul ăla!

Arată afară, spre Crocco.

: Lăsați-l să se ducă!

AO: Dar ce-o să facem fără barcă?

Ei, o să ne lipsim de-ea ICO: Pentru tine totul e ușor ! N-o să mai putem să ne ducem nici la pescuit! [BEA: O să putem, o să putem. Da? Cum?

meu

534

535

TOBBA (*facînd semn spre muribund, pentru ca toți să bească încet*): Există lemne, funii — o să facem

FILLICO: Dar provizii? Aici nu se opresc vapoare.

TOBBA: ProjăzAi-mai-aem. Plinea n-o să ne lipsească.

CURRAOTDa; poate că e mai bine așaj ajutorul sãn , numai de la brațele.jmaRfrP»,

TOBBTkJjcre la Dumnezeu.

SPERA (*după o tăcere, ridicînd capul și uitîndu-se la va spune încet*): A murit.

Toți se apleacă să-l privească, descoperindu-se: cițiva îngenunchează.

CORTINA

v

Actul al II-lea

Un promontoriu stîncos pe insulă. O cărare îl străbate, în planul întîi de la dreapta la stînga, apoi de aici, cotește și coboară din nou în pantă mai rapidă spre plaja aflată dedesubt. Dincolo de stîncă, marea și cerul, nesfîrșile.

În față, la stîngă, Jatada unei cașe sprijinită cu spatele deștîncă acolo unde ridicătura e mai înaltă. Acoperișul e spart și reparat cît se poate mai bine; ușa verde deschisă, desprinsă dintr-o țîțînă, e încă Strimbă de Tre-trnracatastrofei.

La ridicarea cortinei se aude din dreapta o larmă confuză de voci agitate. Îndată după aceea urcă pe cărare gesticulînd și o iau la fugă pentru a privi de sus spre mare: Currao, Tobba, Fillico, Quanterba, Trentuno și Papia, urmași de Spera cu copilul înfășurat în șal.

IRRAO: Biuci-dia4)Qrtul nostru, da, ia uite-te: patru, de-laici se văd binel

iNTERBA: Poate că s-au rătăcit... Cu vîntul de azi
noapte 1 : Nu, nu: ăsta-i el, CrocciU-tăzbunarea lui!

Răzbunare? Lasă rădebarcel fcENTUNO: N-au să debarce, pe Dumnezeul meu 1 BftAO (lui Trentuno): Du-te, du-te și chiamă-i pe toți
la adunare! De aici îi luăm cu pietre; iar jos, de pe plajă,
cu prăjini, cu birne, fugii

537

Trentuno iese în fugă prin dreapta.

TOBBA: Patru echipaje, băieți! N-o să fie ușor! GURRAO: Ei sînt pe mare, iar noi aici, pe pămînt.

TOBBA: Și dacă sînt înarmați?

GURRAO: Pietrele! (Lui Quanterba și lui Fillico.) Pietrei PAPÎA (alergînd repede să aducă pietre cu încă alți doi

fața casei): Da, da, pietre, pietre! GURRAO: Luați-le pe cele mai mari! PAPÎA (ridicînd un bolovan cu amîndouă mîinile): Ujle
din astea!

GURRAO: Bravo, așa! Aduceți! FILLICO: O să-i zdrobim! GURRAO: Aduceți sus cîte puteți! Vedeți că mai sînt și aici 1

(Celor trei care urcă.) Să le aruncați de aici din toate
puterile! TOBBA (uitîndu-se pe mare, spre dreapta): Uite-i, au sosit!
Ce de lume pe bord!

CURRAO: O să ne apărăm pînă la ultima picătură de sînge PAPÎA: Nu trebuie să cîștige el, Dumnezeule! FIL.LICO: Dar ai noștri, unde-s ai noștri? Dacă mai înfirzie,
nu mai sosesc la timp. QUANTERBA (privind spre dreapta): Uite-i, uite-i că vin!
(Strigînd și făcînd semne cu mîinile.) Aici, aici! Fuga!

Veniți! Fiecare să pună mîna pe ceva. GURRAO (observînd-o pe Spera): Ce vrei? De ce ai venit aici cu copilul? Du-te, pleacă de-aici! SPERA: Lasă-mă să stau cu tine. CURRAO: Nu vreau! Ar putea fi înarmați, n-ai auzit? QUANTERBA (lui Papia, privind spre mare): Se vede, ia
uită-te, ceva roșu! Ga și cum ar vrea să înalțe steaguri. TOBBA (către Spera): Nu e prudent să stai aici cu copilul,
du-te, haide, du-te de aici!

PAPÎA (lui Quanterba): Ba nu, ce steaguri 1 Eu văd și ceva galben, priviți, pe barca a doua. SPERA: Ce vreți să faceți, dacă sînt atît de mulți? GURRAO: O să vezi tu acum! SPERA: Cum o să-i împiedicați? GURRAO: O să vezi, o să vezi! SPERA: Dacă nu vor putea aici, se vor duce să debai altă parte.

538

1

•UF

in

J-URRAO: Deocamdată sînt aici.

jjjNTERBA: Crocco știe bine că ăsta-i locul cel mai bun

pentru debarcare. ■pERA: Și apoi cu ce drept? yRRAO (mlniîndu-se): Cine, ei sau noi? IpERA: Doar nu sîntem noi stăpîinii insulei. jjRRAO: Ba da, acum noi sîntem! OBBA: Așa de la sine, ei n-ar fi venit niciodată. (jRRAO: Au prins curaj să vină, după ce am înfruntat noi

riscul, iar riscul ăsta a făcut ca insula să fie acum a noastră. iLLICO: N-o să-i lăsăm să ne-o smulgă!

Sosește din dreapta, jubiland, Dord.

idRO: Aruncați pietroaiele alea, aruncați-le! [•ERA: Nu cumva sînt, hârcile tatălui țări?

Da, da, le-am recunoscut! Poate că vine să mă ia! It,LICO: Vine să te ia cu patru bărci pline?

()ANTERBA: Ca pe un fiu de rege?!)ORO: Poate că aduce

JTUNO: Ce tot vorbești de daruri! [barcă l-am văzut cu ochii mei!

Sosește prin dreapta Trentuno, înarmat cu o prăjină solidă.

Crocco e în prima

Sosește Filaccione, înarmat și el cu un par.

VCGIONE: Da, da; el îi ațîță pe toți și le arată unde-i mai ușor să acosteze.

Sosesc Riccio, Bacchi-Bacchi, Os-de-Sepie și Burra-nia, înarmați și ei.

Trebuie să-l facem zob! Nemernicul! URRAO: Jos, duceți-vă jos, voi ceilalți cu prăjinile! Dar nu toți! (Lui Burrania.) Pe asta dă-mi-o mie (îi ia prăjina), iar tu rămîi aici ca să rostogolești pietroaie cu ceilalți! (Lui Papia.) Dacă apucă să debarce... '4PÎA: ...mîna pe cuțit, nici o grijă!

: Ori ei, ori noi! Să mergem, să mergem jos!

539

Coboară cu Trentuno, Filaccione, Os-de-Sepi, Bacchi-Bacchi și Riccio pe versantul care duce la plajă.

TOBBA: Uite-o pe prima!

PAPIA (ridicînd bolovanul): Țineți gata pietrele!

Se vede apărînd de jos virful triunghiular al pinzei colorate într-un roșu-porlocaliu-aprins al primei bărci. Și imediat se aud strigătele confuze ale noilor sosiți, și acelea ale coloniștilor care vor să împiedice acostarea.

VOCEA LUI CURRAO: Înapoi! Înapoi! Aici nu debarcă nimeni! VOCEA LUI TRENTUNO: Curaj! Pe ei! Încoace! Trageți!

Trageți!

VOCEA LUI FILACCIONE: Înapoi! Înapoi! Iți spintec burta! VOCEA LUI OS-DE-SEPIE: Toți în mare, bestie, și ne răfuiii

noi apoi! VOCEA LUI BACCHI-BACCHI: Nu debarcați! Nu debarcați!

Plecați! Plecați! VOCEA LUI RICCIO: Aruncați în ei cu pietre! Aruncați cu pietre!

Și simultan, de pe bărci:

VOCI DIN CEATĂ: — Sîntem prieten—Sîntem prieteni 11 — Nu venim să facem T'a Trt" Ta Tîa Eî ne să debarcăm!

Se vede apărînd colțul unei alte plnze.

VOCEA LUI JUPIN NOCIO: Pace! Pace! Vin pentru fiul meu! VOCEA MITEI: Doro ! Doro ! Noi sîntem!

I
VOCEA LUI CROCCO: A venit Mita! Și femeile! Au venit femeile!

VOCILE UULONIȘ'ILOR (de jos, încetînd să mal împiedicel acostarea): Iha, femeile, fCîireiie4----- ■•-

PAPIA, QUANTERBA, BURRANIA (aruncînd la o parte pw troaiele și pornind în fugă spre plajă, încîntați): Femeile femeile, femeile!

FILLICO (lui Tobba): Pofitim de-mai ține! Au adus femeile' TOBBAȘ-a sîrșit cu pacea!

..

VOCI DEPB-PbAJĂ: In triumvsă purtăm femeile întrium¹¹ TRENTUNO: Trăiască Marella!

540

■NTERBA: Trăiască Dia!

IȚII IN COR: în triumf! In triumf!

■CCIO: Aici, Nela, te duc eu!

IdE-SEPIE: In triumf, Sidora !

p: Da, trăiască, trăiască! In triumf! In triumf!

■OCCO: Și pe Mita în triumf!

Și urcă sus de pe plajă, strigînd, ducînd pe brațe

femeile cu îmbrăcămintea în dezordine, rîzînd şi
fremătînd de spaimă simulată şi de bucurie, ca
între-o sărbătorească răpire rituală.

RENTUNO (ducînd-o în braţe pe Marella, disputată şi de j Bacchi-Bacchi): Asta-i a mea! Asta-i a
mea! Şterge-o I de aici! Ia mîna de pe ea!

■ŞCHI-BACCHI: Ba nu, e a mea! Las-o! Dă-i drumul! ELLA: Daţi-rni drumul amîndoi, nebunilor!
Lăsaţi-mă jos!

■CI DIN CEATĂ: Trăiască Marella!

ILGCHI-BACCHI: Eu am luat-o mai întîi în braţe! Dă-i f drumul!

iRENTUNO: Nu! Tu n-ai putut s-o duci! Gară-te, îţi spun!

■CI DIN CEATĂ: Trăiască! Trăiască!

Primul grup cu cei doi bărbaţi şi femeia,, înconjurat de marinari din echipaj, după ce au urcat, bătîndu-se, rîzînd şi
aplaudînd, coboară din nou şi dispare
prin dreapta. Dînspre plajă urcă un alt grup.

JCC10 (ducînd-o în braţe pe Nela): Nu! Uite aici adevărata regină! Regina Nela! Regina
încoronată! k: Gata, destul, nebunile! O să cad ! O să cad ! IO: Nu cazi, nu! Nu-ţi fie teamă, din
braţele mele nu cazi!

II DIN CEATĂ: Trăiască! Trăiască! În triumf! Mai sus! Mai sus!

Şi ies prin dreapta, în timp ce de pe plajă urcă Quanterba, ducînd-o în braţe pe Dia.

INTERBA: Dia, zeiţă după nume, zeiţă de fapt! Trăiască Dia, Zeiţa! Trăiască Zeiţa! Zeiţa a tuturor,
dar toată a mea!

541

DIA: Lasă-mă! Lasă-mă! Mi se învîrteşte capul! Dă drumul, lasă-mă jos!

Iai

Şi ies prin dreapta. Urcă de pe plajă Mita, urmată de
Crocco.

MITA (chemînd din culise): Doro! Doro! Unde eşti? GROCGO (încercînd s-o prindă): Hai, sus, lasă-
te şi dumneat purtată în triumf!

MITA (fugînd de el): Nu, nu! Eu, nu! eu nu! DORO (care se află cu Spera în faţa casei dărăpănite,
se reped, ca un mistreţ spre stîncă, în apărarea surioarei): Las în pace pe sora mea! Să nu cutezi s-o
atingi, scîrbosule MITA (îmbrăţişîndu-şi fratele): Doro! Doro! Am venit
vezi?

GROGGO: Ga să te eliberăm, prostule! Am venit să te facem scăpat! Dar pe sora ta mi-o iau eu!

Încearcă s-o înşface.

MITA (dîndu-l la o parte): Nu! Nu! Termină, cînd îţi spun! DORO: Dă-te la o parte, sau, pe legea
mea...

Şi e gata să se repeadă. Soseşte de pe plajă Jupin Nocio, urmat de Burrania, Filaccione, Os-de-Sepie,
Papă şi cîţiva oameni din echipaj.

JUPIN NOGIO: Ge-i aici? Jos mîinile! (Lui Crocco.) Te încumeţi să pui mina pe fiica mea?

GROGGO: Era o glumă, jupîne Nocio! JUPIN NOCIO: Nu vreau glume de-astea, cu fiica mea) (Lui
Dord.) Iar cu tine, nepricopsitul, ne socotim noi acum, îndată, n-ai grijă!

GROGGO (arătînd în jos, unde în faţa casei stă Spera, umilă, cu copilul învelit în broboadă, între
Tobbaşi Fillico): Ui-taţi-vă, uitaţi-vă acolo ! S-a învîrtit mereu între fustele! matracucei ăsteia!

(Rînjeşte obscen.) Oh, sfînta, uita-l

ţi-vă ce sfîntă!

FILAGGIONE (rînjînd şi el, împreună cu alţii): Ihu-hu,J^a (regina! Regina!

,

■JRRANTA: Poţi să stingi mueul de luminare pe care-l ţineai

I aprins tu singură pentru toţi! ■CCO: DesMnaJJ±-JEîE£»4- Tîrfă 1 -IpRO: Nemernicilor! K_BA:
A fost aici ca o soră pentru toţi! (Lui Jupin Nocio.)

Iar pentru fiul dumitale, ca o mamă! ■LLIOJ : Nemernicilor! ■tOCCO (lui Tobba): Distrează-te tu
acuma cu ea, boşo-

I rogule!

■DE-SEPIE -. Acum avem destule femei! KpfA: Iartuepi JTf

PAPÎ

EPTETie4m treapaasta prăpădită! rSâsTîrşit domnia ta!

542

ituMvw. yun împuțita!

)S-TE-SmlEJscuipînd): Puah! Spală-te pe obraz!

fiLAGGIONE: Puah!

FILLIGO: Cu cît au dorit-o mai mult, cu atît mai mult o disprețuiesc acum.

IUDBA: Dumnezeu vă va pedepsi!

SPERA: Lisați-i să vorbească! Mgjjigneaai cînd mă doreau: acum, *cÂnâjr disprețuiesc, nu mă mai jignesc.* (*Defăi-mâiorttorTj*) Și nu v-o spun din trufie, nu, ci pentru că mă simt pedepsită, și simt că Dumnezeu mă pedepsește p,rin voi. Pentru mine e mai bine așa; da, da; mai bine așa, scuipată, disprețuită, umilită.

între timp urcă de pe plajă un vuiet de glasuri:

SURI DIN CEATĂ: — Săriți! Săriți pe el!

— Apucă-! Nu-l lăsa să scape!

I—Spintecă-! Taie-! Dă-i, lovește-l cu cuțitul lui! — Legați-l! Legați-l!

— Să-l aruncăm în mare!

— Da, da, în mare, legat!

— În mare! În mare!

!— Jos, jos, trageți vîrtos! Trîntiți-l jos, mai întîl

Și în același timp, mai ascuțit, disperat:

ouu LUI CURRAO: Nu, n-o să mă aveți viu! Nu-i nimic că sînt dezarmat! Nemernicilor! Atîția împotriva unuia singuri Nu, n-o să mă legați! N-o să mă legați!

Mita, Jupin Nocio și Dord aleargă să privească de sus. 543

MITA: Cine strigă așa?

DORO: E vocea lui Currao.

SPERA: Oh, Doamne, nu se poate! Ce-i fac? Ce-i MITA: Vor să-l legel Nu, nu! Se apără! Ah, nu, i-
cuțitul!

SPERA: Salvează-l, Dorol Salvează-l! Salvează-l! CROCCO: Regele tău! (*Strigînd în jos.*)

...Spintecati-l!

ți-l!

OS-DE-SEPIE: Ți-l leagă și ți-l aruncă în mare! SPERA: Nu, nu se poate! Du-te, fugi Doro! Salvează-l tu

fie-ți milă! DORO: Lasă-l! Lăsați-l, ucigașilor! (*Către tatăl său.*) Da,

strigă o dată! Poruncește tu de-aici să-i dea drumul

îl leagă ca să-l arunce în mare! Nu vezi?

Și se repede în jos.

IUPÎN NOCIO (*cu putere*): Ei, hei! Dați-i drumul! Vă poruncesc să-i dați drumul! N-jmvenit aici
cașă facem rău junxă-oai-l-Veniți aici la-Sift-ilriJboiTLgJlâcemTîir. diialăifta-~~inte de a ae în~~owa-
LVeniți, veniți susP-' TOBA (*către Spera și Fillico*): Să mergem, să mergem noi acolo jos, să fim
lîngă el. (*Către Spera.*) Nu te teme!

Tobba, Spera și Fillicb urcă promontoriul stlncos pentru a cobori apoi pe plajă. Cînd trec prin grămada defăimătorilor, aceștia se apucă din nou s-o batjocorească pe Spera, printre rînjete și plecăciuni caraghioase.

FILACCIONE: Majestatea decăzută!

BURRANIA: Sfînta fără lumînări!

PAPIA: Cu cît te vinzi, frumușico?

FILLICO: Cum de nu vă e rușine? Are copilul în brațe!

CROCCO: Eh, tu! Curcan jumuliți S-a sfîrșit cu coada ta

înfoiată! TOBBA: Hai, hai, Fillico, nu le da atenție!

între timp, dinspre plajă, pe cînd cei trei coboară, . vin la chemarea lui Jupin Nocio oamenii din echipaj, șase sau șapte, și Dord. fî

544

N NOCIO: Să mergem, și cine, vrea să facă aee cu noi, să vină să ne caute. Uncie sînt ceilalți? (*Lui Doro.*) " rațîtrumul.

Iese prin dreapta cu Mita, Doro și oamenii din echipaj. Rămiii în scenă, Croceo, Burrania, Os-de-Sepie, Filaccione și Popia.

Ei, cum vi se pare? IORRANIA: Mare pramatie! ROTICOTArn înșurubat-o bine, da sau nu?

[LACCIONE: Dar prea mulți oameni! Prea mulți! CDKvEPTE: Ba nu, e mai bine așa! hÂCCRJNr-Nu mai sînt obișnuit și... ..DK-SEPIE: îți pierzi capul? PIA: Nimeni n-o să-mi ia ce-i al meu, oho!

3: Și pe urmă, cred că n-o să rămână toți aici... URRANIA: Și dacă vreunul dintre noi o vrea să plece, acum

sînt patru bărci...

S_{DE}-SEPIE: Dar e pămînt pentru toți, lasă-i să rămână! URRANIA: O să ne placă să rămînem, acum că ne-am înmulțit.

CO: Mi-am închipuit că în scurtă vreme aveți să muriți toți de plictiseală... RANIA: Darcum aițmțuț_Lșji_LlcoivvIngi ? A: Cu fiul lui "aici, "măre" scofală! CCO: Fiul! N-a fost numai fiul!

Firește că a fost mo-leala cea mai tare!

L: Totuși, dacă voia să-l aibă înapoi, trebuia să vină sau să-i trimită pe alții să i-l aducă. X): Dar putea și să se adreseze poliției; ba încă, fără

Îțiscul de a se vedea oprit de voi, cum era să fie. E-SEPIE: Ai pus-o bine la cale, hahalero, să ne aduci femeile!

IANIA: Numai cît le-am văzut în bărci! X): Eh, știam eu! Dar ca să-i conving — pe părinți, Ipe frați și pe soți — să le aducă (*Intorcîndu-se spre Papi*) n-a fost de loc ușor, să știi! Pentru asta le-am zugrăvit tuturor insula, ca raiul pe pămînt! E-SEPIE: Da, după păcatul original. CCO: O mare plină de pește; un pămînt pe care, ajunge [să-l zgîrii, și-ți dă tot ce poțesteți; lumina asta proas-

545

■ Luigi Pirandello — Teatru

1

pată, nu-i AȘal și viața, așa cum îți dorește inimă-ți-o faci, cu libertatea asta grozavă! PAPIA: Dar da«n-ai" Tirijloace? cjm2poți să te]

CROGGO: Tocmai! Eiareini]lQacfle4 Iar noi să ne b_{Uc} răm de ele. Acum e în mîna noastră, și depinde de i_w să facem din el tot ce vrem: dacă slntem toți de acord! Ascultați. Bestia, el nici nu știe cum a făcut bani ci bărcile pe care i le-a lăsat taică-său. Dar e ambițios-_e-acum arvreacajyȚtasăfieisjar

J

i-am înT Eîfll

jyȚj

iam înfToHRTeu 1 Esîfie. D_{ac} o vrea să comande, o să aibă nevoie slPTsprijinim noi împotriva acelor care, venind aici cei dintîi, au]_{ua} conducerea pe insulă. Și atunci m-am gîndit la ceva ascultați. Garda personală. Noi cinci. Șase cu Riccio' dacă o vre]TlsalieTm—nGi.

PAPfA: Cum adică gardă personală?

FILACCIONE: Garda lui?

CROCCO: Pentru apărarea lui, în apărarea noii conduceri.

OS-DE-SEPIE: Am priceput, zbiri! Oho, e grozav! Da, da, zbiri, zbiri! Eu sînt gata. Eh, n-o să-mi vină să cred că pot să fac așa ceva!

FILACCIONE: Nici mie, nici mie!

CROCCO: Dar nu spuneți zbiri, vă rog: gardă personală, așa sună mai bine. O să-l fac să înțeleagă că are nevoie de așa ceva; și astfel o să ne bucurăm de toate fără să facem nimic, prefăcîndu-ne că-l ajutăm pe el, pe pașă! Trebuie însă neapărat să-l atragem de partea noastră pe bătrînul Tobba.

PAPfA: Da, dar cum? Știi bine cum e el.

CROCCO: Lăsîndu-l să creadă că facem asta pentru menținerea păcii: o să fie de-ajuns! Tobba trebuie să fie cu noi cu orice preț: pactul cu poliția el l-a făcut, acolo pe uscat.

FILACCIONE: O să-l facem generali Generalul nostru!

OS-DE-SEPIE: Grozavi Pantaloni roșii și sabie de lemn; și chipiul cu panaș! De panaș mă îngrijesc eu.

CROCCO: Nu rîdeți, nu rîdeți, pentru că în curînd va tre-biăjlt adevărat.

546

FILACCIONE: Un complot? OS-DE-SEPIE: Pentru ce?

■kcCIONE:A1 regelui detronat?

KCCO: Nunu, uțfcomplot al nostru, do fapt, dar făcînd V așa caHwLară că-i al lor.

■pfA: Aha, da: ca să-i dăm IuT jupîn Nocio dovada că I supravegherea noastră e necesară.

■DCCO: Nu, nu pentru asta! Nu mă gîndesc la ceva îim lii-I puit.

A: Atunci la ce te gîndești? ■)CCO: Să ajungem la un fapt concret — și grav — care să

fjftuiimposibilă orice înțelegere cu ceilalți. CCIONE: Unfăpî Ce iapt?""

dCO: Unul — vă spun imediat — căruia va trebui să-j dăm aparența unei răzbunărialor, "a
 "deposedaților împotriva uzurpatorului, e limpede? Daro sT-IlsavîF sini noi, în avantajul nostru: ca
 să-l înlăturăm cît mai repede pe cel care reprezintă pentru noi în clipa asta pericolul cel mai grav,
 adică pericolul ca cei doi capi să se pună de acord în dauna noastră, a tuturor. Jupîn Nocio și Currao.
 Nu înțelegeți de cine e vorba? Ei, drace, de Doro. [RRANIA: Ah, da, Doro I JOCCO: Doro ține cu
 Currao și Spera, împotriva noastră. O să încerce totul ca să-i facă să intre în grațiile tatălui lui: atunci
 totul se va sfîrși pentru noi. ÎA: Dar, cum să-l înlăturăm?
 CCO: Cum! Trebuie să ne punem de acord asupra mijlocului; și imediat, chiar astă seară: lăsați pe
 mine. JiDE-SEPIE (*Intordndu-se pentru a privi spre dreapta*): V Sst! Mi se pare că-i chiar el!
 fACCIONE (*încet*): Doro? ÎRRANIA: Da, el e. Cu soră-sa.
 ■OCCO: Mita? Ei, vedeți, vedeți? Vine să vorbească cu cei de pe plajă. O duce și pe soră-sa cu el?
 : Se oprește: ne-a văzut. EA LUI DORO: Crocco! ÎA: Te cheamă.
 ICO (*răspunzînd*): Ohe, Doro! EA LUI DORO: Vino, te caută tata!
 Vin imediat! (*Către ai săi*). Să mergem. Dacă mă caută, e semn bun!

'5*

547

*Iss toți prin dreapta. Scena rămîne goală pentru o clipa. Dinspre plajă răsună un. cinice marinăresc, cîntat de cei cițiva
 oameni rămași să păzească bărcile. În timpul acestui cîntec scurt urcă. dinspre plajă Currao, Tobba, Fillicd și Spera.
 Coboară în tăcere de pe promontoriul stîncos și se opresc lingă casă.*

TOBBA: Eu asta zic: că dacă am încercat să le împej: cam debarcarea, am făcut-o pentru că am bănuir ce în
 i'ond era adevărat: căxtmeau. ~~conduși~~

§ a.

trebnicul ăla, ca sămîjieajosp^e noi și să ne ia loc₁! * TCtTf^{feî}STrȘi ă"littT0i----- "--î J

ȚpTȘ

J

CURRAO (*brusc*): Foarte bine. Am putut să împiedicăm acest lucru? Nu.

FILLICO: Da, pentru că ai noștri, cum au văzut femeile.,

CURRAO (*ca mai sus*): ...au încetat îndată lupta și am fost înfrîniți. Acum ce mai vrei să facem? Să-i mulțumim
 pentru că, în schimb, a reușit el să împiedice ca să fiu înjunghiat, sau legat și azvîrlit în mare?

TOBBA: N-am vrut să spun asta. Dar dacă nu mă lași să vorbesc!

CURRAO: Ce să mai vorbești! învinși, trădați, gata!

TOBBA: Ah, nu, pentru că așa ajungi să afirmi acum ceea ce ai negat mai înainte: că forța are dreptate. Nu!

FILLICO: Dreptatea e a noastră! Autorizația de a ocupa insula ne-a fost dată nouă și o are el, Tobba; nu ei!

TOBBA: Las-o încolo de autorizație! Noi am făcut aici o rînduială, am stabilit legile noastre; am împărțit pă-
 mîntul, am împărțit munca.

CURRAO: Și acum vin ei și aruncă totul în aer. Poți să-i împiedici? Nu. Atunci, gata!

TOBBA: Dar se poate ajunge la o înțelegere...

CURRAO: Cu ei?

TOBBA: ...să obținem ca să ne fie respectat...

CURRAO: De ei?

TOBBA: ...ceea ce ne aparține de drept nouă, care sintem primii veniți!

CURRAO: Atunci du-te și împacă-te cu ei, dacă îți Inel* pui că se poate așa ceva; du-te și tu acolo, laolaltă cu
 ceilalți! (*Lui Fillicd.*) Du-te și tu! Eu rămîn aiciW

TOBBA: Nu, tu trebuie să vii cel dintîi.

548

RRAO: Eu rămîn aici.

șBA: Dar toate astea pentru tine le-am spus! Crezi că mult îmi mai pasă mie de drepturile mele pe pămînt? Eu
 sînt gata pentru ceea lume, o știi doar! ■JCO: Trebuie să vii cu noi ca să aperi și să pui în valoare ceea ce am
 făcut.

■RAO: Da, pentru cei cărora le-a fost de ajuns să poarte .o femeie în triumf ca să cedeze tot! Duceți-vă, duce-fti-
 vă, eu nu mă mișc de aici.

: Mă duc eu pentru tine. (*Lui Fillicd.*) Haidem.

Și pleacă cu el.

: Nu, ia seama, îți interzic! Vorbiți în numele vostru! Vai de voi dacă îndrăzniți să vorbiți în numele meu!

Tobba și Fillicd ies prin dreapta.

[ERA (*după o lungă pauză*): Tu nu mai ai femeie pe care
 s-o porți în triumf.

fctRAO: Bravo, acum apucă-te și tu să te văicărești. jERA: Nu, Currao, nu mă văicăresc pentru mine. ȘRRAO:

Atunci, pentru cine? Și tu, tot pentru mine? Toți

pentru mine? Da' mai purtați-vă puțin și vouă de grijă,

dacă sînteți în stare, și pe mine lăsați-mă în pace!

fcA: Tocmai asta voiam să-ți spun. Dacă vrei ca fiecare I să-și poarte de grijă, eu știu de-acum înainte cum I să-mi port. ■RRAO: Ce vrei să spui? IȘRA: Euam IRAO A

Ș pXjg

■IRAO: Aveai copilul "și mai înainte; nu-ți ajungea? ■RA: Ba da, dar mai înainte trebuia să le port de grijă l și celorlalți. Acum, că ceilalți nu mai au ce face cu I mine și mă disprețuiesc... KRAO: ți pare rău? JS: Nu, de ce vrei să-mi pară rău? Aș vrea ca tu...

Șovăie.

O: ...ca eu...?

PRA: ...șj5jiujdmti disprețul ăsta ca o umilință pentru tine.

-41- -----■-----

549

1

CURRAO: Spui asta pentru că mă vezi așa? Cum ai vrea
fiu după cele ce s-au întîmplat?

s*

SPERA: Ai dreptate. Mi s-a părut că ești așa din pornea. Și nu vreau. Am văzut că n-ai vrut să te duci
a Tobba... Cu

CURRAO: Ai crezut că din pricina ta? SPERA: Pentru ceea ce mi-au făcut... [Dar n-are impo
tanță!

CURRAO: Ce ți-au făcut?

SPERA: Nimic, dacă nu stai așa din pricina asta...]yj: mi-ajunge să mă uit în ochii copilului meu,
cînd îi d_{eg} chide să privească, neștiutori, ca să mă mîngîie },, toate relele! îi privesc ochii, și în
nevinovăția lor uit de toate. Și tot ce știu eu despre viață mi se pare atunci departe, departe, un vis urît
pe care lumina acestor ochi îl risipește imediat. CURRAO (*se ridică, se apropie de Spera*): Doarme?

SPERA: Da, doarme. De parcă n-ar fi fost nimic. L-am văzut
acum surîzînd prin somn. CURRAO: Dar va ști... Mîine va ști, va ști... SPERA: Depinde de mine să-l
învăț ceea ce trebuie să știe... CURRAO: Dacă n-ar mai fi și alții! (*la copilul în brațe, cu mare grijă.*)
Acum toți sînt aici!... Șj_{eu} care voiam

SPERA: Nu te teme, ai să vezi înainte ca alții să-l muște cu veninul lor...

CURRAO: ...dar au s-o facă toți, acum, imediat!...

SPERA: ...o să am eu timpul și mijloacele, nu te teme, ca să pun în el atîta bunătate și judecată, încît
chiar dacă toți mi-ar striga ocări și înjurături, scuipîndu-mă în față și rînjind, n-o să-i audă, n-o să-i
audă, așa cum nu i-a auzit adineauri, cînd îl țineam în brațe, aici-în șal.

CURRAO: Au făcut asta?

SPERA: Da, dar nu-ți face griji...

CURRAO: Cu copilul meu în brațe?

SPERA: Copilul îl apărăm eu.

CURRAO: Au avut curajul să te scuipe, cu copilul meu în brațe? Cînd a fost asta? Cine a fost?

SPERA: în timp ce te zbăteau acolo, jos...

550

: Nemernicii! Nemernicii! Cu copilul meu în brațe! Ai noștri? Vreau să știu cine a fost? Cine a fost!
Cei care purtau femeile în triumf?

: Dar e firesc, poți să-ți închipui: sosind celelalte, i eu am redevenit pentru ei, prin comparație...

JJRRAO: ...cea de mai înainte! HRA: Mi-au strigat-o.

jfeRAO: Și au uitat totul, ticăloșii? Și cum te-ai purtat Tu ei, și ce ai făcut pentru toți?

: Vrei recunoștință? Au uitat ce am făcut pentru mine, așa trebuie să spui! Pe acesta (*și pune o mină pe
copilul care se află încă în brațe la tatăl lui*), ceea ce am făcut pentru mine, au uitat! Și atunci ce vrei
să-mi pese de scuipatul și de ocările lor? Dă-mi-l! RAO: Nul Cum vreisă ți-l mai las ti a acnm? T

KA: Ți-e teamă că n7oiaștiu să-l apăr?

RAO: Nu-i vorba de apărare! IIRA: De dispreț?

RAO: Cum ai putut să suporti asta? Pentru el, pentru el, vreau să spun! Doamne, cum au putut să uite
că nu enuinaiaDihilțăji?cișjimeucopilul meu, copiluTTneu7 îTT

orEești, de parcă și pentru tine... iRAO: Spui că nu-ți pasă! Cum adică? bllf

r.ă în

brațele tale au fost scuipat fiul meu? Credeau că am Ah, dar osă vedem noi! O să vedem noi!
'i , io-

'Ține!

îi dă înapoi copilul.

!RA: Ce vrei să faci?

RAO: Dă-te la o parte!

RA: Te rog, Currao! Am vorbit...

RAO: Nemernicii! Nemernicii! I 'ERA: ...numai ca să-ți dovedesc că... IRRA.O: Și-au schimbat pielea fiindcă au venit celelalte!

Așadar era adevărat? Era adevărat... P'ERA: Ce anume? (Oh, Doamne, nu pot să te văd așa!) " ca își închipuiau că eu comand numai pentru

[că te am perine, care pe atunci erai "singuja! Cum TF [■7enTtceielalte, la paminTștcu mine? aruncat într-un

551

colț și scuipat împreună cu tine? eu și copilul mei * Ah, nu, pe Dumnezeuul meu, nu! Au să vadă ei! ' să vadă!

SPERA: Ah, așa: așa te vreau, să te ridici din nou!

GURRAO: O să-mi pregătesc o răzbunare!

SPERA: Dar nu ca să te răzbuni!

GURRAO: Ba da, ca să mă răzbun! Să mă răzbun!

SPERA: S-au întors imediat spre binele care venea, dorit atât de mult!

GURRAO: Trlntindu-mă pe mine la pământ, și copilul meu o dată cu tine?

SPERA: Pentru că au crezut că binele ăsta tu îl aveai pri,n mine: tu singur.

GURRAO: Pentru o zdreanță de femeie, puturoșii! Pentru patru neisprăvite, pe care n-au să le poată avea niciodată, chiar dacă la început s-au lăsat îmbrățișate! Au uitat totul, au căpătat orbul găinilor! Mi-e scîrbă scîrbă, scîrbă! Și pentru că ei sînt așa cum sînt, au putut crede că eu comand aici numai fiindcă te am

pe tine!

SPERA: Acum vei putea să le arăți că nu era adevărat.

GURRAO: Da, dar cum? dacă din cauza ta, ticăloșii, mi-au întors toți spatele.

SPERA: Tocmai asta voiam să-ți spun: că tu nu trebuie, nu trebuie să te lași atins de disprețul cu care acum e firesc ca ei să vrea să mă împroaște.

CURRAO: Ah, și se pare firesc? Așadar, vrei cu tot dinadinsul ca fiul meu să nu rămîină cu tine?

SPERA: Nu, cum adică? Ce vrei să spui?

GURRAO: Dacă tu vrei să te faci mucenică, n-ai decît! Dar fiul meu, nu, în ruptul capului! Pentru fiul meu nu

pot s-o rabd.

SPERA: Eu nu-ți spun s-o rabzi. Arată-le tuturor, din nou, curajul pe care l-ai avut cînd ai venit aici. O să-i aduni din nou pe toți lingă tine, nu te îndoi! Dar de mine, să nu te îngrijești, să nu te îngrijești...

Ah, ia uite, vine Doro cu sora lui.

Se retrage deoparte. Intră din dreapta Dord și Mita. • Doro o trage de mină, ca și cum Mita ar depune oarecare împotrivire, din timiditate, sau de rușine.

552

)ORO: Eh, haide, n-ai de ce să te rușinezi! Țasta-i Currao;

și asta-i Spera, cu copilul ei. Ea e sora mea, Mita. „ERA: Da, mi-aduc aminte că am văzut-o...)ORO:

Ah, așa e, într-o seară, în circiuma lui Nuccio d'Alagna; da, da, e adevărat. A: Ba eu nu-mi

amintesc... pORO: Ei, pentru că o vezi cum e acum; nu mai poți s-o recunoști, sînt convins!

jIITA (lui Currao): Nu v-au făcut nici un rău? GURRAO: Nu: ai voștri, nici un rău. pORO:

Nemernicii ăia au fost ațîțați de Crocco.

CURRAO: "PaT-ai- noștri!-----"

pORO: Ca niște cîini s-au repezit asupra ei! MITA: Dar acum tatavrea să-i împace petoți 1 și caută să

restabilească 'pSeaacaLo, chiar împreună cu ai voștri. CURRAO: *Tlex?ymtre* cei de colo sînt destui care vor face totul ca să nu se restabilească pacea. MITA: Ba nu, mi s-a părut că toți își dădeau silința... iCURRAO (*intrerupînd, brutal*): ...da, pentru că eu sînt aici. SPERA: Spuneți-i, convingeți-l voi amîndoi, să se ducă și el acolo! Hai, Doro, pune-o pe ea, pe sora ta, să-l convingă. MITA: Dar desigur, veniți, veniți! DORO: Tata te-a căutat. MITA: Da, e adevărat! Am auzit și eu cînd a întrebat de dumneata! Te stimează foarte mult! CURRAO: Mă stimează? Și totuși s-a lăsat convins de Crocco să vină aici? DORO: Ah, lasă că-i spun eu că nu mai trebuie să aibă încredere în ăla! Și pentru Crocco, și pentru cei care s-au dat repede de partea lui Ța4i4iLjum-siLte vadă apărînd din nou, între mine și sora mea! : Nici eu n-am avut încredere în el niciodată; și dacă Doro n-ar fi fost aici, credeți-mă că aș fi făcut totul pentru a-l convinge pe tata să nu vină. Acum nimeni nu va putea mai bine decît dumneata să-l păzească pe tata de Crocco. DORO (*intorcîndu-se să privească spre dreapta*): Ei, dar vine chiar el după tine, uite, cu Tobba și cu Fillic6. Ce dovadă e mai bună decît asta?

553

MITA: Uite, vezi? a și venit.

Vin din dreapta Jupln Nocio, Tobba și Fillicd.

Spera se depărtează și mai mult, apoi se duce să se

așeze pe o piatră în fața casei. Începe să se lase umbra

Inserării.

JUPÎN NOCIO: Vin să te caut eu, Currao, și să-ți întind mîna, pentru a-ți dovedi că acțiunea noastră nu a fost și nici jiu vrea săjife, cum JgTInchipuit tu rind"- , tetaTmpotriva ta și a prietenilor tai. Și mai viu ca sine poftes! Tlra"ns5riTăt0fești împreună cu noi sosirea noastră și bucuria de a-l fi regăsit pe fiul meu care pornise în aventură împreună cu tine; și trebuie să-ți mulțumesc pentru felul cum te-ai purtat cu el.

TOBBA: Ei, dar nu numai el, ci și Spera! Unde e?

O caută cu ochii. JUPÎN NOCIO (*repede*): Mai bine să stăm de vorbă între noi

F

IjJUPÎN NOGÎO: Nu, ispita. Și apoi, aici era băiatul meu... I Am pornit-o la drum, și adio! Am putea stabili acum • un acord între noi, care să îmbunătățească și condițiile voastre de trai.

(JURRAO: Și cum anume? asta vă întreb. Doar sînteți aici fără să aveți nevoie, pentru un prisos pe care un intrigant, cu scopul de a se răzbuna pe mine, v-a amăgit că ați putea să-l dobîndiți. Spuneți că am putea profita și noi? Nu-i adevărat. Prisosul ăsta al dumneavoastră nouă nu ne trebuie. Și va strica totul, fără doar și poate.

JUPÎN NOCIO: Va strica totul? Ba de loc... f'ILLICO: Să facem așa ca să nu strice. JUPÎN NOGIO: De noi va depinde!

RAO: O să strice tot! ya face ca binele să devină lesnicios. Iată. Auziți? Acum petrec, ciîntăT-joîroîuAți. adsu voi trîndăvia, distracția; și se va naște invîcFia7

bărbații, acum. După ce s-a încheiat prima ciocnire (din fericire, repede, și fără pagube nici de o parte nici de cealaltă), mă așteptam să te văd venind la mine cu prietenii tăi.

CURRAO: N-am venit, jupîne Nocio, pentru bunul motiv că pacpa aceea, pe care vă închipuiți că veți putea s-o restabiliți între noieu nu pot s-o vraan-

JUPÎN NOCIO: Nu? -----"

CURRAO: Nu, dacă trebuie să se încheie cu condiția ca aici să nu mai fie ca înainte.

JUPÎN NOCIO: Și de ce n-ar fi, dacă — așa cum era înainte — era bine?

CURRAO: Pentmclinele, jupîne Nocio, jegreudef acut; maișorde făcut e răul. Spun asta peptu

ai"rneÎTTcfl'fe u elfetriirredjgfrBrnele de care aveam noi nevoieaîCi " nu poate fi ăPdumneavoastră.

JUPÎN NOCIO: De ce nu poate fi al meu?

GURRAO: Pentru că de binele ăsta, dumneavoastră, cu . averea dumneavoastră, nji

aveatr lîevoTe*t--B'oggtT-¹ sinul legiidumneavoastră de dincolo, care vă ocrotea-
l Ce vreți să faceți aici, printre noi? Îîn----- "

CURRAO: Ei,

~~Nontatpa~~

554

neapărați Ne-ați adus tpte

HșTaTnT OraRl—orașul J'n—i4ytjJtTgfr'qtriE

JUPÎN NOClT): Seveselesc și ei puțin! Ei și, ce vezi rău în asta? Trebuie să fii și puțin vesel pe lumea asta. Ah, bine că mi-am adus aminte, (*hui Dord.*) Du-te, du-te și cheamă pe careva din echipaj. (*Dord iese prin dreapta.*) Am adus puțin vin...

CURRAO: Și vin!

[N NOGIO: Oho, dar nu din cel de-al lui Nuccio d'A-lagna! Un vin... o să vedeți voi! (*Și se îndreaptă spre promontoriul stîncos.*) Vrem să bem! Oho, a fost totuși o frumoasă ispravă să venim pînă aici. (*Strigînd de sus, către oamenii rămași de pază la bărci.*) Ohe, voi de pe „Angiolina”! Scoateți butoaiele și proviziile care trebuiesc descărcate! Și voi de pe „Costanza”, torțele, torțele de vînt, care sînt la proră! Să facem puțină luminăție ! Aprindeți-le!

Coboară din nou.

LiIGO: Vreți să faceți chiar o petrecere?

PIN NOGIO: Păi sigur! Fără tbăte grozăviile astea de care tot pomenește Currao. Ca să sărbătorim sosirea, după cum v-am spus.

555

TOBBA: Ieri seară, jupîne Nocio, aici, la ora asta, dut>¹sfrîșisem muncile zilei, mîncam la lumina felinai^{oe} noastre de pescari ciorba pregătită de Spera (Dar ?ⁱe?—ah, acolo te-ai așezat?) și schimbam între ■ cîteva vorbe. Filaccione, mai la vale, cînta sub stei⁰¹ și fiecare în cele din urmă se ducea să se culce în r]“ plină liniște.

GURRAO: Gîndiți-vă bine. Ați căzut pe mîinile unui sa l latan, care o să caute să profite de dumneavoastră g" de bunurile dumneavoastră prin toate mijloacele, atră* I gîndu-i pe toți de partea lui. Spuneți-mi, cui o sg." mai puteți cere ajutor, mîine? JĚgjiLlldaicitâtirii jiara legii voastre, și deocamdată pe a noastră af W?irr4*tHi9--rărdHġieama ceă"ttăcut? *IN NOCÎO: naĚjUĚăjicummă las înmîinile dumitalp? Pentru astăsînt aicTl
" "

Se întoarce Doro cu Trentuno, Riccio, Filaccione Os-de-Sepie și trei oameni din echipaj.

TRENTUNO: Aici sîntem!

RICCIO: La poruncă, jupîne Nocio!

FILACCIONE: Ce-avem de făcut?

JUPÎN NOCIO: Să vă duceți jos să descărcați de pe vase

vinul și proviziile. TRENTUNO: Trăiască Jupîn Nocio! RICCIO: Vin! Vin!

FILACCIONE: Femei și vin! Femei și vin! OS-DE-SEPIE: O să petrecem! O să petrecem!

Și strigînd astfel și topăind de bucurie, se repede spre plajă.

CURRAO (*jumătate serios, jumătate ironic*): Tobba, tu care ești proroc, adu-i aminte făinsula nugjrea sigură
Spune-i Că, Hap,a ț.nți Sf ppria* aă tnpH-Qy*hr

se scufunde Jn mare.

JUPINTNOCIO (*cușiretenîzmalițioasă*): Chiar dacă te apuci tu să joci cu fiica mea Mita? (*O ia 'de 5vu și dă sâ-f*

Dinspre plajă urcă, în mare veselie, cu torțele aprinse, Trentuno, Riccio, Filaccione, Os-de-Sepie și oameni din echipaj, înclîrcnii cu merinde și cu butoaie de vin, strigînd:

RUI.

— Mai repede, mai repede!

— Lumină, lumină!

— Femei și vin !

— Femei și vin !

— Să petrecem!

— Să petrecem!

Ies prin dreapta, strigînd și topăind mereu, în sunet de armonică și de chimvale. Apoi larma se pierde în depărtare. Pauză. în inserarea care sa lăsat ne vor vedea apărînd la catargele vaselor cele două felinare.

I'ERA (*în Inserarea și liniștea care s-au lăsat, vorbind cu copilul ei*): Singur?N«—«știsjjigur, nu. Nu ești singur, Nico, nu; te-M2f3§-Lcu"lâlⁿ-i-^a cu mama ta! Și ii

Și nici eu nu sînTTsîngură, mi, Nico, dacă m-au lăsat cu tine, cu tine, dragostea mea, cu tine, bucuria mea, Nico

al meu, Nico al meu...

CORTINA

*Iese cu Mita, Currao, Tobba, Doro și Fillicb, fără să
întoarcă măcar o privire spre Spera,, care rămâne
singură în umbră cu copilul.*

Actul al III-lea

Același decor din actul precedent, dar înveselit de pregătirile uției marjserbări. Pe promontoriul stîncos, cărarea care coboară spre plajă e toată împodobită cu stîlpi, cu ghirlande și lampioane colorate. La dreapta, în față, a fost ridicată un fel de baracă: un acoperiș enorm* pătrat, din pînză galbenă de corabie, cu un soare pictat la mijloc, e atîrnat în chip de baldachin deasupra unei mese acoperită cu un covor grosolan de culoare violetă. Pe masă se

află 'ifnyr'+"p"nm mirese- șaluri de

cașmir cu franjuri lungi, eșarfe de voal, podoabe; basmale mari de mătase în culori vii, coliere de corali și cercei mari de aur.

Golașă și mai tristă ca oricînd, ghemuită sub slîncă, e casijjeiumătate dărîmată a Sperei, cu ușa verde proptită.

La ridicarea cortinei, scena e goală, dar se aud urcînd dinspre plajă strigăte și risete de fepiei urmărite în joacă: slnt Nelași Dia, Marellași Sidora, laPTîneri care se hirjonesc cu ele, Papla și Riccio, Os-de-Sepie, Burrania și Filaccione. Ușa verde a casei Sperei e deschisă, puțin după aceea, dinlăuntru, cu prudență, și pe ea iese Dorb. Spera rămîne să-i vorbească din prag.

SPERA: Nu, du-te, du-te, Dord; și ascultă-mă, nu veni aici.

558

IhRO: Spui asta din pricina tatei?

JEERA: O spun din pricina tuturor; și a tatălui tău.

Auzi, auzi cum strigă? Parcă au înnebunit toate. *(cu subînțeles, dar tristă):* Chiar și Mita? *(repede):* Nu, Mita nu. *(Apoi Intunecîndu-se.)* Dar și ea trebuie să-și scoată din cap... I»ERA *(neliniștită):* Doro, știi ceva? ■RO *(repede):* Nu, nimic. IpERA: Atunci, de ce zici... ■pRO: Ce? A, nu...

ftsRA *(după o scurtă pauză, domol, privindu-l în ochi):* I Ceva la care tu te gîndești, și la care eu mă aștept. OR6 *(tulburat și vrînd să-și ascundă tulburarea):* Nu, nu... i Vreau să spun că acum, aici, nu auzi? Ți se par strigăte și risete cuviincioase? Nimeni nu se mai îngrijește jifnimie, nimeni nu*"mai muncește... Și anu-iftîTelucruri, care înainte nici nu ți-ar fi trecut prin minte, cjjmLpar îngăduite. Totul pare îngăduit! IPERA: Spui asta și pentru sora ta? ' " * "'

K)RO: Pentru sora mea mai exist și eu, și mai este și tata. ■•ERA: Tatăl tău nu mai poate să dreagă nimic, Doro. Toți i-au strîns mîna. Numai pe mine n-a vrut să mă privească în față, nicimăcă!ÎL în treacăt?... Și nici ea, i sora ta...

ORO : Ei, și tu... sînt unele prejudecăți... ■•ERA: Știu, știu. Nu contează. Du-te, Doro. E bine să

nu fii văzut aici, la mine. Du-te. •ORO: Pentru că ni se poate întîmpla ceva rău, mie sau ție? IhsRA: Ție, Doro, ție. Ce rău mi se mai poate întîmpla

. mie, de-acum încolo? Și apoi, de la tine? 8OR0: Dar mie, ce rău?

Eu sînt ca oaia rîioasă, de care nimeni nu mai trebuie să se apropie. Dar, la nevoie, o să știu să mă apăr. Totul pentru tot. Nu te teme. Du-te, auzi? Au să vină aici... RO: Mă duc, dar să fii sigură de mine, totdeauna.

Iese prin dreapta. Spera intră înapoi în casă și proptește la loc ușa. Urcă dinspre plajă, fugărindu-se, strigînd și rîzînd, Dia și Os-de-Sepie, Marella între

559

Papia și Riccio, Sidora și Burrania, Nela și Filac-cione. Replicile diverselor grupuri slnt spuse simultan, astfel incit, chiar dacă cuvintele se vor pierde și nu va fi mare pagubă, deoarece din mișcări și din gesturi se vor putea ghici cu ușurință — totul să

aibă un efect plin de vioiciune.

DIA: Nu, nu, acuma gata, să terminăm! :

OS-DE-SEPIE: Ce gata! Acuma vine ce-i mai frumos! DIA: Gata, ți-am spus! Jos mîinile!

Și încearcă să fugă din nou.

OS-DE-SEPIE *(apucînd-o de rochie):* Nu, n-o să-mi scapi!

n-o să-mi scapi! DIA: Lasă-mă, îmi rupi rochia! OS-DE-SEPIE: Dă-mi un sărut! DIA: Nu!

OS-DE-SEPIE *(cuprinzînd-o):* Mi-l iau eu! DIA *(zbătîndu-se):* îl chem pe Quanterba, bagă de seamă,

îl chem pe Quanterba! OS-DE-SEPIE: Acum îl chemi? După ce m-ai ațlțat?

DIA: Eu?

OS-DE-SEPIE: Da, da, tu, cu prietenele tale! DIA: Am glumit! Acuma gata! (*Os-de-Sepie o sărută.*)

Uh! Urîtule! Puah! Miroși a tutun! (*îl împinge înapoi.*)

Pleacă!

OS-DE-SEPIE: Încă unul! Încă unul! DIA (*respingîndu-l*): Pleacă, sau țip! Pleacă, pleacă! li chem de-adevărat, să știi!

sărută pe Riccio.

,GIO: Bravo! Mie, două!

rff A: Atunci mai vreau și eu încă unul; mai vreau unul! PrELLA: Pofitim! (*îl sărută din nou.*) Oh, parcă sînteți hămesiți!

CIO: Sîntem, sîntem hămesiți!

HELLA: Așa ceva nu s-a mai văzut! (*Observînd baraca.*) Uhu, ia uitați-vă! n'ÎA: Aici o să fie petrecerea!

RELLA (*alergînd spre masă*): Și aici sînt darurile pentru mirese!

PAPÎA: Nu, cum i l-ai dat lui, trebuie să-mi dai și mie! MARELLA: Da, cotul! El mi-a dat, eu nu i-am dat de loc PAPIA: Atunci stai să-ți dau și eu! RIGGIO (*respingîndu-l pe Papia cu o mină în piept*):

Stai

la un loc, dacă ea nu vrea. PAPI A: Ei na, vorbești serios? RICCIO: Vorbesc serios! Cară-te!

MARELLA (*așezîndu-se între ei*): Hai, nu vă certați! Să facei»

așa: Unul ție! (*îl sărută pe Papia pe un obraz.*) Ș¹

unul, ție!

560

(*cu o nuiă în mînă*): Nu-i adevărat! Coborîserăm Jtoate patru...

ktRANIA: Pentru noi! pentru noi! K)RA: Da' de unde, de unde pentru voi? ■RANIA: Ba da, pentru că știați că pe plajă sîntem noi! ■)RA: Dar la început nici măcar nu băgasem de seamă ■ că sînteți voi!

■IRANIA: Mincinoaso!

Dormeați! întinși pe nisip ca niște vite moarte! Și voi ați venit să ne înviați cu vîrful picio-rului!

Ce picior? Eu cu asta!

Și-l lovește In față cu nuiaua. BjRANIA: Criminalo!

încearcă s-o prindă, dar Sidora scapă.

k)R.: Nu mă prinzi! Nu mă prinzi!

URRAMA: M-ai lovit rău și mă doare!

»RA: Așa meriți!

IIRVNI.V: Im, da, fiindcă n-am fost în stare să-ți fac ni-

■mic!

ș)RA: Jos mîinile! Oh, ia te uită, darurile, darurile!

Și vine și ea, în jurul mesei.

561

NELA: Nu, oh, Doamne... ajutor!

E gata să cadă.

FILACGIONE (*sprijinind-o*): Ce s-a întîmplat?

NELA: încă puțin și cad!

FILACCIONE: N-ai mai căzut niciodată?

NELA: Dobitocule!

FILACGIONE: Păi, da, cu Trentuno!

NELA: Ei, na, tocmai cu ell Păi atunci de ce m-ar lu_a A

nevastă? FILACCIONE: Tocmai de aia! Ei, bravo! Dar tu, pe c_e j de ce?

NELA: Ia mai du-te de-aici, botosulel (*Și-i pune o mină în piept, după care se întoarce să fugă, dar nu poate.*) '

Doamne, mi-am scrîntit piciorul! FILACCIONE: Vino să te duc eu. NELA: Nu, mulțumesc, merg

singură. FILAGCIONE: Șchioapă la nuntă, ce rușine! NELA: în orice caz, fii sigur că n-aș fi făcut-o niciodată cu

A: Chiar asta? De unde știi? JpORA: Știu că unul o să fie sigur al meu! JRRANIA: l-l dăruiesc eu.

!pORA: Da, el! Coate-goale! tu n-ai nici cu ce să ții un greiere!

Sosesc din dreapta Jupîn Nocio, Fillică marinari bătrâni din echipaj.
trei.

tine.

tine.

FILAGGIONE: Cine disprețuiește, plătește. NELA: Oh, n-aș da pe tine nici un ban ruginit.

MARELLA: Ia uite ce șaluri!

Ia unul de pe masă, și-l pune pe umeri. SIDORA: Și uite ce coliere!

Ia unul, și-l pune la git.

FILACGIONE (Nelei): Dacă ai ști ce bun aș fi eu! NELA: Da, ca lampreta, care primăvara trece în apă dul' DIA (repezindu-se să ia șalul de pe umerii Marellei): Ih'i

scoate-ți-l, că nu-i al tău! Și pune-l la loc! MARELLA (scofîndu-și șalul): Da' ce, sînt toate ale tali'

DIA: Ale tale nu sînt, cu siguranță. MARELLA: Puah, voiam să văd numai cum îmi stă...NELA

(arătînd-o pe Sidora): Ia uite și la asta cu colier" M SIDORA: Ăsta-i al meu! Ăsta-i al meu și nimeni n'p

mi-l ia!

ILICO (arătîndu-i lui Jupîn Nocio fetele și flăcăii): Uite-i! Vedeți? Vedeți?

DINTRE MARINARI (Nelei): Pleacă imediat de-aici, pleacă nerușinato, sau pe Cristos... (Se apropie de ea amenințător.)

(în același timp, Sidorei): Acasă! Fugi repede acasă că îți crap capul! I TREILEA (în același timp, Marellei, încercînd s-o gonească cu lovituri de picioare): Fugi de-aici, neobrăzato! Fugi! Și mulțumește-i lui Dumnezeu că nu te omor ca pe o cățea!

APfa (reținîndu-l): Hei, la o parte, dobitoc bătrîn! (în același timp, reținîndu-l și el): Glumeam!

EAGGIONE (în același timp, reținîndu-l pe primul): Du-te la dracu'! Aici sîntem în afara lumii!

RRANIA (îrTacelaștîmp cu ceilalți, celui de-al doilea): Trosce! Crapi capul! Cui îi crapi, mă, capul? (lui Jupîn Nocio): Credeți că mai poate merge așa? WMUL MARINAR: Nu mai există respect, nici ascultare.

Fetele o iau la fugă prin dreapta, rizind și chiuind.

"ÎN NOCIO: Destul! Destul! Vă poruncesc să sfîrșiți! ■DE-SEPIE: Da' de ce să sfîrșim, jupîne Nocio, nu vă

supărați!? Nu făceam nimic rău!

IIO: Tocmai azi, .ind-ajși de mare petrecere! 'ÎA: Noi sîntem aici ca să l'acem"ordine, sub comanda dumneavoastră, doar știți asta!

[UL MARINAR: Da, zice că pentru ordine!

IOILEA: Ăsta-i bordel! tEILEA: Fetele noastre... NOGIO: Gata! Liniște! Vă poruncesc la toți să tăceți
1

(Celor cinci.) Voi dați-vă la o parte!

562

563

Papia, Burrania, Riccio, Os-de-Sepie și filacciorle
se retrag și se așază pe promontoriul stîncos.

FILLIGO: E neapărată nevoie de ordine aici! Neapărat, parat, jupîne Nocio!

MUL MARINAR: Ah în ce mă privește, ș
întoarcem la locul de

parat, jupîne No

PRIMUL MARINAR: Ah, în ce mă privește, eu am și Chi da fi să î la locul d
RINAR:

soluția. Chiar de-ar fi să ne

am plecat.

AL DOILEA: Da, da, și eu! și eu! AL TREILEA: Plecăm de-aici toți! Ne întoarcem pe pămînt
imediat!

PRIMUL: Nu putem lăsa ca fetele noastre să-și piardă cin !
stea așa!

Dumnezeu, nici lege.

și

stea așa!

AL DOILEA: „Aici nu mai e nici

AL TREILEA: „I-au dezlănțuit toate”:

JUPIN NOCIO: Dar ne și gândim să găsim o soluție, ne gândim.

AL TREILEA: Da? Și care anume?

PRIMUL: Ce calitate aveți dumneavoastră ca să oficiaț
?

AL TREILEA Ș

PRIMUL: Ce calitate aveți

astă seară căsătoriile astea? JUPIN NOCIO: Ce căsătorii! Ah, n AL TREILEA: De formă?

AL DOILEA: Cum adică, de formă? ă! i țină c

să fie numai de formă!

PRIMUL: Și cine o să le mai țină, când s-or vedea așa, mari tate, în fața tuturor? Glumiți!

j

JUPIN NOCIO: Dar nimeni n-a vorbit vreodată de căsătorii

FILLICO : Vătrebui să! Ted Bsch4dă bine ochii, asupra

tui punct!

vorbit totdeauna

aces]

tu

dup

petrec

§

qt.narc.B liniștiți și cmmnțilainuncă. PRIMUL: Da, la muncă! Cuminiți! Nimeni n-o să se n^u
întoarcă aici la muncă, n-aveți grijă! AL DOILEA: Ei zic că aici ne aflăm în jjara oricărei reg"
și a oricarei Tegîl PRÎMULȚT fă

vara

zic ei! Și așa și este,

cu

Mi se pare că mă aflu în iad!

Eu v-am spus care ar fi singura soluție, jupîne Nocio, dacă vreți cu adevărat să faceți din nou rînduială!

pBIMUL (*încetișor, ca să nu audă cei cinci cocoțați susj*: Să redați conducerea aceluia care e singurul în stare s-cT

TREILEA: Vorbește încet!

NOCIO (*făcînd semn spre dreapta*): Să mergem într-acolo !

Autoritatea ar trebui s-o primească de la dumnea-â.tr-ă-4Bteleg0țif SaconHucă aici în mod legitim îiT numele dumneavoastră, al dumneavoastră care sînteți stăpînul, devenind...

Și astfel, vorbind între ei, ies prin dreapta.

APIA: Ce tot spuneau?

El, cîinele de Fillico, el uneltește...

Dinspre plajă, în clipa aceasta, urcă Crocco; îi vede pe cei cinci care, de sus, îi urmăresc atent cu privirea pe cei care se depărtează, și exclamă: ROCCO: Ah, aici sînteți?

Dar ce-i cu voi? iPIA: Ia uită-te încolo! SOCCO: Ce e?

Dobitocii ăia bătrîni!

(JRRANIA: Au plecat punînd țara la cale între ei... tOGCO: ~~Țrahii~~ n -isprăvim -fuiarft-f v-am spus eu? Să isprăvim !

IGGIO: Noi sîntem gata!

ipCCO: Gata, pe naiba! Unde ați fost? Vă găsesc cocoțați aici.

LCCIONE: Așteptăm... ■DE-SEPIE: Mai e timp pînă la serbare! N-ai spus tu, că atunci cînd s-or aprinde lămpioanele? OCCO (*coborînd împreună cu ceilalți de pe promontoriu*): Păi sigur! Ca și cum n-ar trebui mai întîi să ne sfătuim. PRRANIA: Ai spus că o să te gîndești tu! pccO: Dar trebuie să ne punem și de acord! »""-"- Nu sîntem oare de acord? în sfîrșit. Vă caut de un ceas.

f,

564
565

CROCGO: Vreau să spun, fūm P_APttfpta ce mai «ei»* ■»fxf'

----- căierărn t

FILXGGÎOIÎETTSÎotivul încăierării r

GROGGO: Întocmai l Ca dintr-o înțelegere a lor, pricepi? șj cu scopul de a-l suprima pe bătrîn. Apoi (c-o fi, c.'o păți), după ce tatăl o să scape datorită apărării noastre, o să intre mesa fiul. Eu va trebui să fiu lingă bătrîn; nu se poate altfel. Atunci cine ia asupra lui să-i vină de hac lui Dord? OS-DE-SEPIE (*întrerupînd, cu semne tainice spre casa Sperei*)-

Sst! Bagă de seamă, e acolo!...

GROGGO: Ah, da. Spera! (*Rămîne un moment nehotărît, apoi brusc.*) Bcace, dacă a auzit, o tai în bucăți! *Și se îndreaptă spre ușă-o deschide.*

PAPÎA (*încercînd să-l rețină*): Nu, ce faci? GROCGO (*hotărît*): Lăsați pe mine! (*Deschide ușa.*)

Ohe, prea cinstită doamnă! Ia vino-ncoa l

■ ■' ■ Spera apare în prag. '.*'

SPERA: Tu? Ce mai vrei de la mine?

GROCGO: O curiozitate firească. Voiam să știu, eu și prietenii mei, dacă nu cumva printre perechile care vor veni astă seară să semneze actul în fața jupînului Nocio sub baldachinul de colo, o să fii și tu cu Currao.

FILAGGIONE: Eh, mi se pare că ar cam fi timpul!

Ceilalți rid.

SPERA (*ii privește ca una care și-a și hotărît soarta*): Ți se pare? Eu, actul? Îmi pare rău: nu m-ați voi să devin din nou ce am fost? Atunci...

PAPI A: Atunci, ce?

SPERA: Ei, uia-«rHMJifijauaerneași7 Se scuipă

îațăQ-ștji foarte bine-----, —

GRPCXXTTNoi, deTT-iTr-fTrtrSTâcum putem aVfea dreptul

' dar el...

SPERA: Și el nu? Dar de ce voi da, și el nu? Ei, br"" Doar are și el gură ca să mă scuipe! Și atunci, șmecher decît voi toți, o să vină să facă actul sub baldachinul de colo, cu alta, dacă o să-l facă, nu cu mine.

OCCO: Aha, așadar ai băgat de seamă?

ERA: Ce?

,OCCO: Qă.idătîrcoale Miței?.-.....

'ERA (*măTTfidatoare ca oricînd, într-adins*): Da, ca să ți-o ia ție.

,OGGO (*care nu se aștepta nici la această atitudine, nici la acest răspuns*): Mie?

ERA: Și să-și ia astfel revanșa.

jtOCCO: Ce revanșă?

ERA: Cum? Nu-ți aduci aminte că, înajnte, voiai să mă iei tu de la el?

jlOCCO: Aha, de asta!

pERA: Oare nu-i adevărat?

lIOCGO: Nu, dragă, pentru că el te mai are și acum...

'ERA (*aruncînd totul în joc*): Puah! așa cum poate să mă aibă oricine de-acum înainte... IA: Ah, da?

l-DE-SEPIE: Oricine?

lIGGIO: Ți-ai reluaW-ACGIONE": Pumyenișăejăîîami.

'ERA: Domol, domol! Ce-i de mirare? N-ați vrut tocmai asta, cînd m-ați aruncat la pămînt? CCO: Ba da, să te reducem la atît cît faci: trei parale. Asta ne scotea pe noi din sărite înainte: că tu nu erai

obligată să-i servești pe toți, ci numai pe el, și că el căpăta prin asta puterea de a ne comanda nouă.
'ERA: Sigur. Dar acum, vezi? Alături de mine nu se mai poate comanda; acum se comandă alături de Mita. Prin urmare: m-ai disprețuit? Ca să nu se dea bătut, iată că a început să mă disprețuiască și el; ce vrei să mai faci?

li privește și izbucnește în ris în nasul lui, ca o nebună și o desfrînată.

∴ Dar tu îl scuzi sau îl acuzi?

[ERA: Eu? Nici nu-l scuza, nici nu-l acuz. Spun doar ce Jace.

567

566

GROGGO: Va să zică a început să te disprețuiască
că te-am disprețuit eu? SPERA: Poți să tăgăduiești că ai vrut să-l dobori pe e,
aruncînd asupra mea disprețul?

GROGGO: Dar e un tip josnic dacă te disprețuiește ac
cînd nu-l mai servești, și cu atît mai josnic dacă, „
cum spui tu, face asta ca să nu se dea bătut în ft»
mea.

SPERA (*se întoarce să-l privească și înaintează cu aerul celei care a fost înainte, apoi îi spune domol, apăsînd
pe ft. care cuvînt*): Ar trebui să-ți aduci aminte că, atunci cînd ăștia, care acum îți sînt prieteni, s-au
apucat să-si bată joc de tine, strigîndu-ți în față și rînjind împreună
singuri, m-ai SPERA: Eram a *chip ciudat*;

Mița nu-i a ta GROGGO: Ce **vrei**

bătîndu-mi atunci și tu am

resping. (*îl fîrîșează în venin care o ma-*

GROCCO: Atunci, va să zică...? Tu ești cu noi?

jpERA: Cu voi? Sînt aici, ocolită de toți...

CROCCO: Dacă ai priceput asta, trebuie să fii cu **noi**!

jpERA: Da, cu voi, dacă-mi spuneți ce vreți să **faceți**...

CROCCO (*privind-o fix*): Tu nu știi?

[jpERA: Nu, ce să știu?

CjROCCO (*la fel*): N-ai auzit nimic?

jpERA: Nimic. Despre ce?

[jROGGO (*întorcînd-o, cu șiretenie*): Despre... da, să **zicem**,

ceea ce vrea să facă el... ■ERA: Currao? :OGGO: Chiar nu știi nimic?

Nu, nimic. Ce vrea să facă?

JNE (*care a înțeles manevra lui Crocco*): **Păi sigur**, da. Foarte bine. Cu siguranță că ea trebuie să știe
ceva! Ba nu, chiar nimic, vă asigur. Despre complot... iomnlatMUine, el?.

7 ire au rămas de partea lui.

SPERA: Complot? Pentru ce? împotriva cui? } S-DE-SEPIE: Ei bravo, ca să ajungă acolo unde vrea!

N-o vrea el numai pe Mita! Vrea altceva!

Noroc că mai sîntem și noi pe aici...

SPERA (*privindu-i*

răsească.

TOȚI (*uluiți*): Tu?

SPERA: Ca să văd ce-o sa fata. FILAGGIONE: Și ce-a făcut!¹: La copil țme! tine și mai mult ' a-și
atinge scopul, o sa-

568

JROCCO (*devenind prudent*): Gata, gata. Nu știe nimic, ați înțeles? Și nici noi nu știm nimic. În
orice caz, poți să fii sigură că n-o să-i meargă — ți-o spune Crocco! IBURRANIA: Nu! Ba chiar...
Destul! iURRANIA: Dar dacă e cu noi...

GCO: Destul, pentru Dumnezeu! Voiam numai să știu dacă știe ceva; nu știe nimic; gata. Și noi, de-
altfel... da, prinsesem din aer cîte ceva... Dar nici mie nu-mi vine să cred! Ar fi un prost prea mare...

3JERA: Ei da, și nu e! Și apoi, complot, cu cine? Tobba nu e în stare să comploteze; iar Fillic6 nici
atît... Iar acum sînt atît de siguri că jupîn Nocio n-o să mai aibă încredere decît în ei! Tobba e atît de
mulțumit de asta...

JCGO: Ți-a spus el?

ERA: Da, pentru că el nu înțelege ce rău îmi face, spu-nîndu-mi-o. Nu poate, nu vrea să creadă...
569

GROCCO: ...că Gurrao o să te părăsească?

SPERA: Nu știe ceea ce știu eu. Nu e de loc nevoie ca an mite lucruri să se spună. GROCCO: Te și simți părăsită? SPERA: Da. '

CROCCO: Asta înseamnă că el se și simte stăpîn pe situației SPERA: Dumnezeu n-o să vrea! Dumnezeu n-o să vrei! CROCCO: N-o vrem noi, și nu trebuie s-o vrea nimeni (*Apoi, întorcîndu-se către ai lui, ca la o idee venită, neașteptată.*) Ia stații (*Se întoarce din nou către Spera*) Ia spune, n-ai putea să faci tu denunțul?

SPERA: JeEu? Denunț? Cui?

CROCCO: Lui jupîn Nocio. " SPERA: Ce denunț?

CROCCO: Despre complotul ăsta. E sigur, să știi! La început ți-am spus că nu, fiindcă o clipă n-am avut încredere în tine. El o vrea pe Mita, da, dar ca să ajungă să pună mîna pe tot, pricepi? Știe totuși că există o piedică. O piedică puternică: mai întîi în legătura cu Mita și apoi în calea dorinței lui de a ajunge stăpîn pe toate: Doro.

SPERA: D6*roT

PAPIA: Da, Doro care ține la tine și care pentru tine o să se opună cu siguranță la nunta lui cu soră-sa. înțelegi?

BURRANIA: VfiT-să.l în'lălnrej SPERA: Pe Doro? Cine vrea să-l înlătore? Nu se poate! BURRANIA: Ei, chiar astă seară, în timpul serbării. CROCCO: Or să simuleze o încăierare, și, în învălmășeală, unul e însărcinat să... SPERA: Nu, nu! CROCCO (*ca izbit de o idee*): Dar dacă face ea denunțul... ia stați... FILACCIONE: Păi, sigur — ia stați — ei îi convine de fapt

ca asta să se întîmple l

SPERA: Nul Ce tot spui! Să-l înlătore pe Doro? Niciodată! Niciodată! Trebuie să-l salvăm, să-l salvăm cu orice preț!

CROCCO: Păi tocmai, cu denunțul tău! BURRANIA: N-o să folosească la nimic! N-o să fie crezută! O să pară un denunț interesat...

57Q

10: Prostule, ce contează dacă la început n-o să fie crezută? Lasă-mă să vorbesc! Ceea ce contează pentru noi mai mult decît orice, este ca denunțul să se facă, și încă din partea uneia care este în măsură să știe despre complot mai bine decît noi. Las' să n-o creadă! cînd pe urmă faptul o să se întîmple... RA Ba nu, faptul nu, nu trebuie, nu trebuie să se întîmple! itOCCO: Dacă n-or vrea să te creadă, se va întîmpla nea-

I parat.
■URA: Nu, depinde de voi ca să nu se întîmple! ■tOCCO: Noi o să facem tot ce... Dar o să-l lase el, jupîn Nocio, să se întîmple, dacă n-o să te creadă. Și apoi va recunoaște că tu...

ERA: Nu, nu, băiatul nu, săracul! De ce vreți să suferi

un nevinovat? ,OCCO: Noi? Noi nu vrem de loc așa ceva! ERA: Nu, nu... nu e cu puțință... nu se poate...

,OCCO: Dacă faci denunțul, înseamnă că ai încercat oricum să-l salvezi. Și-l vei salva, îl vei salva, dacă vei fi crezută. Și o să te salvezi și pe tine și pe fiul tău, proasto, împiedicîndu-l pe el s-o ia pe Mita și să te părăsească.

O să fie alungat de pe insulă, iar tu o să poți să-l urmezi. Ia: Poftim, depinde de tine! IURRANIA: Grozav!

[CCIO: Noi te-am pus în gardă! iURRANIA (*prietenilor lui*): Acum e totul în regulă. €CO: Un denunț solemn, în plină petrecere, de față cu toți!

Iar noi o să fim cu tine într-un glas, să confir- măm. j-DE-SEPIE: Da, da, strașnic! strașnic!

In clipa aceasta, patru marinari intră prin dreapta și o iau spre promontoriul stîncos, avînd sarcina de a aprinde lămpioanele colorate pentru serbarea iminentă.

(*Sperai*): Așa, ne-am înțeles? (*Spera, pierdută în gînduri, rătăcită, nu răspunde.*) Răspunde! *ERA: .Da, da... trfihiiiesă-lsalvăm...; trebuiei ă pe DflopȘi-pe copilul meu, copilul „meu,...

571

CROCCO: Atunci, noi ne ducem. Pe curînd. Ne-am înt. el da? Depinde de tine.

PAPIA (*pornind împreună cu ceilalți*): Ei, ia te uită, î_{nc} să aprindă lămpioanele! °P

RICCIO (*unuia dintre marinari*): Cortegiul va urca dins_n plajă? Pre

PRIMUL MARINAR: Da, din partea asta.

Crocco, Burrania, Vilaccione și Os-de-Sepie au ieșit între timp prin dreapta. Acum îi urmează Popia și Riccio. Spera rămîne încremenită pe o piatră.

AL DOILEA MARINAR: S-au și adunat toți pe plaja. AL TREILEA MARINAR: Să vezi ce s-au gătit miresele!

AL PATRULEA MARINAR.:C4LxaunșTjnnta de-adevă- în afara sezonului.

Intră prin dreapta Tobba, pe gînduri. îi vede pe cei 1 patru marinari aprinzînd și lămpioanele din jurul v

mesei cu baldachin și se oprește puțin contrariat. Se uită la, Spera care stă acolo nemișcată, și înaintează pentru ase

așeza pe altă piatră.

PRIMUL MARINAR: Bună seara, Tobba. Tu o să șezi aici sub baldachin lângă jupîn Nocio, nu-i așa?

AL DOILEA MARINAR: Aș vrea s-o văd și pe asta: jupîn Nocio, în numele legii, iar el, în numele bisericii. Totul

■tfUL MARINAR: Ce spui?

MOILEA MARINAR: Ce ai?

■TREILEA MARINAR: De cine te legi?

■ PATRULEA MARINAR: Nu ți-a mai trecut?

K6A: Eu nu, știi bine! nici el?! Dacă ne ajuți tu...

■JRA: Eu?

■BA: Da, tu. Depinde numai de tine.

■RA: Ah, și tu mă iei cu „depinde numai de tine”? Și

M de-o parte și de cealaltă, depinde de mine. Dar ce I anume?

BBA: Să salvezi totul, da. Iți spun îndată.

Face semn spre marinari.

ERA. Eu să salvez? Dar ce pot eu? Așadar, s-a și hotărît?

■ Se însoară cu ea?

BBA: îndată, îți spun îndată, așteaptă...

■ERA: Păi, da, sigur! Eu îl las! Eu? M-a lăsat mai întâi el! Dar am priceput tot, încă din prima clipă; și i-am spus-o chiar eu. Și tu, care ziceai că nu... Dacă așa se poate salva totul, du-te, du-te și spune-i! Să salveze, să salveze totul așa!

IBBA: Nu-i vorba de asta, Spera.

■RA: Nu de asta? Atunci, de ce altceva?

IBBA: Altceva, dacă Dumnezeu o să-ți dea putere. Iți I spun îndată! "-----"

Nu e destul asta?

CIO, IU HU iutue regn, xm i, *»» -

în perfectă regulă și cu tot ceremonialul religios. AL TREILEA MARINAR: Aici nu se face nimic în bătaie de joc!

AL PATRULEA MARINAR: în bătaie de joc? Să vezi ce repede o să crească pe insulă populația celor născuți în libertate !

PRIMUL MARINAR: Dar, la urma urmei, e natural! E de-a; juns că legea și biserica sînt aici numai de haz. Nu-i așa, Tobba?

SPERA (*sculindu-se*): Măcar Dumnezeu să existe cu adevărat! Dar există, există! Și o să vedeți că există. Voi ați venit aici ca să faceți haz de lege și de credință-Eh, dar de fapt nu numai voi... *Și se uită la Tobba.*

572

■BA: Nu e destul

'ERA: Să plec, vrei să spui? Vor să mă gonească? RIMUL MARINAR: Uite că s-a făcut iluminăția! ' DOILEA MARINAR: Strașnică, nu-i așa? Și mai vin și torțele.

TREILEA MARINAR: Hai, hai, să mergem în întîmpina-rea alaiului!

MARINAR: Din clipă în clipă trebuie să por-

*1, ± X n _XnnA 1 i- V n

Cei patru marinari urcă pe promontoriu și de acolo coboară pe plajă.

•BBA (*ridicîndu-se, hotărîl*): iți iubești copilul? »A: Copilul? Ce vrei să spui?

0 i

TOBBA: N-am întregat bine. Știu că-l iubești. Voiam -spun: djică-j yrejjainele mai mult decît ți-l vrei ti

SPERA: Sigur, riîi mult. ----- ' et

TOBBA: Cu orice preț?

SPERA: Cjxorjcej3reț, sigur!...

TOBBA: Chiar cuprgțrti-aeestui bine pe care i-l vrei?

SPERA: Ce vorbe sînt astea? Ce rost are aici copilul meu binele meu, binele lui?... (*Fulgerată de bănuiala A vor să-i ia copilul.*) Sau nu cumva el...?

TOBBA: Nu, nu, nu el!

SPERA: Vrea să-mi ia copilul? . ,

TOBBA: Nu, dacă nu vrei tu...

SPERA: Să vreau? Ce spui? Pot să vreau...?

TOBBA: Ai salva totul!

SPERA: Ești nebun? Ah, vrea jn xia copilu4? Vrea să-mi ia copilul? TOBBA: Ba nu vrea de loc să ți-l ia! Zice chiar că nu se poate...

SPERA: Cred și eu că nu se poate! Nu se poate! TOBBA: Dar eu zic, ca să salvăm totul... SPERA: Și cum ai vrea să salvezi totul? Așa? Lămurește-mă Luîndu-mi mie copilul?

TOBBA: Dacă ar putea să se însoare cu Mita... SPERA: ȘijLa-ae-Hm--fe-4Beară-CTt--e TOBBA: Pentru că nu vrea să piardă copilul! SPERA: A, nu vrea să-l piardă? TIopiTuT7 daTAtunci, ni mic! Copilul e al meu — al meu, și rămîne cu mine TOBBA: Este, totuși, și al lui.

SPERA: Și cine i-o tăgăduiește? Eu nu vreau de loc să i-l iau! Să stea aici; să-l aibă împreună cu mine! Dar citi mai vrea? Și asta, și aia, și conducerea, și gloria și mai ce?

TOBBA: Nimic! Nimic! Refuză tot, dacă n-are copilul-SPERA: Ah, a pus condiția asta? TOBBA: Condiție, da.

SPERA: Ca eu să-i dau copilul? E nebun! E nebun! TOBBA: Socotind dacă n-ar fi mai bine, chiar pentru cop¹

să rămînă cu tatăl lui, decît cu tine. SPERA: Cine, eu? Eu să socotesc așa? binele copilului lingă el, care îl vrea ca s-o ia de nevastă pe

574

? ¹

BBA: Dacă fără copil n-o ia de nevastă, mi se pare că e I un semn că îi vrea cu adevărat fericirea; și asta tre- I buie să-ți dea încredere.

ERA: Ce tot spui? cu aia? îmi vorbești de fericirea copi-lului meu, lîngă aceea care-o să-i facă alții și care o să-l învețe atunci să-l disprețuiască pe al lui, pe care l-a avut cu mine? Dar dacă l-ar iubi cu adevărat, ar înțelege că fiul meu trebuie să stea cu mama lui, pentru că binele, adevăratul bine numai eu voi putea să i-l dau, eu! Vrea să mă arunce pe drumuri, asta vrea el! Și n-are decît să mă arunce, și să pună stăpînire pe tot; dar să nu îndrăznească să pună asemenea condiții! Astea nu sînt condiții care se pot pune! Cum adică? tocmeală cu sîngele meu? cu carnea mea? Dar ce sînteți voi? hiene? Și tu, tu vii să-mi propui asta, tocmai tu? tu, să-mi vorbești de binele copilului meu, departe de mine? Dar atunci înseamnă că vreți să mă aruncați din nou pe calea pierzării pe cîțiva gologani, nu-i așa? Să mă imbarcați și să mă duceți înapoi? și acolo, fără să mai am copilul, să bat din nou trotuarul în piața portului? Asta vreți să faceți din mine, după ce aici devenisem o ființă nouă, Doamne, în fața ta, la lumina soarelui tău, plină de dragoste pentru toți, eu singură? Ah, Doamne, dacă vrea să facă asta, dacă a putut să-i vină în minte să-mi ia copilul, trebuie să fie adevărat! trebuie să fie adevărat! adevărat, chiar dacă încă nu s-a gîndit, și s-au gîndit alții pentru el în chip diavolesc; și-l denunț! acum îl denunț! Și pentru că numai așa pot să-l salvez pe Doro! (*Se aude larma alaiului care se apropie, urcînd dinspre plajă, în sunet de chimvale și la lumina fumegîndă a torțelor.*) Iată-i că vin! vin! il denunț! Mă duc să-mi iau copilul! Mă duc să-mi iau copilul!

Fuge în casă, ia de acolo copilul, li ascunde sub pelerină și iese. Alaiul se apropie tot mai mult. Tobba a rămas pe loc, neliniștit și nedumerit. Îndată ce o vede pe Spera ieșind din nou, turtind pe față o hotărîre disperată, se apropie de ea, și el la fel de hotărît.

575

TOBBA: Pe cine denunți?

SPERA: Pe el!

TOBBA: Și de ce anume?

SPERA: O să auzi acum.

TOBBA: Ești nebună? Ce vrei să denunți?

SPERA: Complotul! Complotul!

TOBBA: Ce complot?

SPERA: Că vreți să-l uciideți pe Dor6!

TOBBA: Ce tot spui? Ești nebună? Cine vrea să-l ucidă n Doro?

Pe

SPERA: El, el care vrea să-mi ia copilul!

TOBBA: Dar nu-i adevărat! Bați cîmpii!

SPERA: O să-l salvez, o să-l salvez și pe el, o să vezi, dacă o să fiu crezută!

TOBBA: Dar cine va putea să te creadă?

SPERA: Dacă nimeni n-o să vrea să mă creadă, se va despica pămîntul! Se va despica pămîntul! Uite-i! Uite-i!

Alaiul urcă dinspre plajă, ridicol de pompos, între torțe aprinse și sunet de chimvale și armonici, steaguri de bărci, felinare și vergi. În frunte pășesc Jupîn Nocio, Mila,, Currao, Fillico și Doro. După ei vin așa zișii miri: Quanterba și Dia, Nela și Trentuno, Marella și Bacchi-Bacchi. Urmează toți ceilalți de-a valma, pe jumătate amețiți de vin, cu chipurile ■ exprimînd în mod evident dezamăgirea pentru o distracție pe care fiecare și-a închipuit-o mult mai amuzantă, decît izbutește acum s-o simtă. În primul moment, la strigătul Speri, se vor opri toți, îngrămădiți pe promontoriul stîncos; apoi vor începe să, coboare.

SPERA: Stați! Stați! Opiți-vă, voi toți!

VOCI DIN MULȚIME: Cine-i? Cine-i? De ce? Cine strigă: înainte! înainte!

SPERA: Nu, opriți-vă! opriți-vă! Și faceți liniște! Oprit' muzica și ascultați ceea ce vă voi spune!

VOCI DIN MULȚIME (din rîndurile celor rămași mai în urmă) Ce-i? Ce se întîmplă? — Haide, haide să mergem departe! — De ce nu se înaintează? — Muzica! Mu zică! (Din rîndurile celor mai din față:) — Tăcere-

576

Tăcere! E Spera! — Să ascultăm! — Faceți liniște!

— Termină, tu cu chimvalul ăla!

■ERA: Doro! Doro, vino-ncoace! Vino aici lîngă mine.,

Doro! ■RO: Eu?

•ERA: Da, aici lîngă mine! Vino, vino! I NOCIO (reținîndu-l): Nu! De ce la ea?

: Nu-l opriți! Lăsați-l să vină! E pentru binele lui!

Doro se eliberează din mina tatălui lui carc-l ține și aleargă spre Spera.

I DIN MULȚIME: — Dar de ce? — Nu împingeți, pentru Dumnezeu! — De ce l-a chemat pe Doro?

— Ce vrea să-i facă? — Încet. Încet! — Vrem să petrecem! — Lăsați-ne să ascultăm! — Înainte, mirii înainte! —

— Trăiască mirii! — Dar ce se petrece? — E Spera! E Spera! — Ascultați!

RA (lui Doro): Stai aici cu mine, Doro. (Apoi, înlor-cîndu-se spre ceilalți) Aflați 8 3 P¹ W cafel wid

JJ!

LpJJ

KI DIN MULȚIME:— Uciderea? — Cine vrea să-l ucidă? JPÎN NOCIO: Pe fiul meu? Cine vrea să-l ucidă pe fiul meu?

BBBA: Dar nu, nu-i adevărat! Nu-i adevărat! IOCCO, PAPfA, BURRANIA: E adevărat! E adevărat! E

r adevărat! BRRAO (sărind în spatele lui Crocco și tîrindu-l la pămînt):

[Tu spui că-i adevărat?

șERA (repezindu-se împotriva și trăgîndu-l înapoi pe Crocco, din miinile lui Currao): Nu, eu spun că e adevărat! [Eu o spun! (Lui Doro.) Vor să te ucidă, Doro! (Lui f Jupîn Nocio și celorlalți.) Vor să-l ucidă, pentru că știu că el n-o să fie niciodată de acord — (lui Doro) — n-o să fii niciodată de acord — așa-i Doro? — niciodată, ca sora ta să se mărite cu el (îl arată pe Currao care stă în fața ei), cu el, care, ca s-o ia de nevastă, vrea să-mi răpească copilul, să-mi ia copilul meu! EIRAO:

Ah, așadar despre mine e vorba? vreau eu să-l

ucid pe Dord? IBA: Nu-i adevărat! Nu-i adevărat!

577

- Luigi Pirandello — Teatru

CROGGO ȘI ACOLIȚII LUI: Ba-i adevărat! Eadevărat! — el, da! —Ca să scape de el!—Și să pună str-⁵ pe toate. — Și să rămînă el singur stăpîn! — ți-o! Credeți-o!

CURRAO: Nimeni nu poate crede așa ceva! TOBBA: Și n-o crede nici ea singură. CURRAO (lui Jupîn Nocio): Nu poți crede nici dumneata care ești martor...

JUPIN NOCIO: Nu, nu, eu nu cred, nu cred! SPERA: Stai aici, aici lîngă mine, Doro! GURRAO (lui Crocco și amicilor lui): Atunci de la voi a p_{or}

nit 1

GROGGO: De la noi?

GURRAO: Da, de la voi, de la voi! VgiLaiLbăgaiJii cap mirșăyia-asta,ticăloșilor!

A

""---

CROCCO'și AI LUI: —TTă^T de unde! De la ea a pornit! — Numai de la ea! —■ Ea e în măsură să știe mai bine decât toți! —Complotul, da. Ea ni l-a dezvăluit! — Ca și vouă, tuturor.—Ați auzit-o! Credeți-o! Credeți-o !

GURRAO (*Sperei*): Tu nu crezi ce spui! Nu poți

SPERA: Ba da, cred! Cred, dacă e adevărat că vrei să-mi iei copilul, așa cum mi-a spus Tobba! (*Lui Tobba.*)

Asta-i adevărat, asta-i adevărat, mi-ai spus-o chiar tu!

TOBBA: Ba nu, dacă tu puteai să i-l dai, asta ți-am spus!

GURRAO: Dar că vreau să-l ucid pe Doro, cine ți-a spus?

(*il arată pe Crocco și pe ai lui.*) Mărturisește! Ei ți-au spus asta?

GROGGO ȘI AI LUI (*parte către Spera și parte către ceilalți*): — Noi? Ți-am spus noi? — Vorbește! Vorbește! — N-ai spus tu? — Dj, nu ne-ai spus tu că vrei să faci denunțul? —Sjjjyr-ăeieiHfteseîiaij Păi da, da, dajjieainYJt9ip.e-iați.m.yejiimSiO vizităm! SPERĂTrOh, nemernicii! nemernicii! Toți niște nemernici!-Da, e adevărat,ei mi-ay «ps o-» să mă împingă-S-k' (ienunț! CROCIlu (*ocărind-o*): Oh, muierea dracului!

PAPIA: Minte!

BURRANIA: De stricată ce el

GURRAO (*apărînd-o*): Să nu se atingă nimeni de eal

HîRA: Ceea ce voiau ei să facă trebuia să pară gîndit și

I făcut de tine ! HIN NOGIO (*marinarilor*): Puneți mina pe criminal și pe

T cei cinci de colo !

Marinarii îl apucă pe Crocco și pe prietenii lui, care se zbat, urlînd.

DIN MULȚIME: —Țineți-i bine! — Ucigașii! — Lega-ți-i! — Să-i aruncăm în mare I jRR.O: Stați! Stați! (*Către Spera.*) Și atunci tu de ce m-ai denunțat?

ERA: Ca să-l salvez pe Doro! (*Lui Jupln Nocio.*) Ca 1 să-l salvez pe fiul dumitale! Acum n-o să-ți mai dai

consimțămîntul ca să mi se ia copilul! §JRRAO: Ah, nu! Acum o să-mi dai mie copilul!

Și vrea să i-l smulgă din brațe.

iPERA (*smucîndu-se*): Nu, nu!

JURRAO (*la fel*): Acum ți-l iau cu adevărat!

(*scăpîndu-i din mină și urcînd pe promontoriul stîn-cos*): Nu, nu! Copilul e al meu! Copilul e al meu!

30RRAO (*alergînd după ea*): Trebuie să mi-l dai! Trebuie să mi-l 4^ai-

O ajunge.

Nu-i demnă să-l

1 se cuvine!

578

OGI DIN MULȚIME :

vrea să se facă din nou

Tatălui!

URRAO: Dă-mi-l mie! Dă-mi-l încoace! SPERA: Nu, nu! Dacă mi-l iei, se cutremură cutrejnura pămîntul!

ȚTTlsmulg dTrPBrațe! fPERA: Se cutremură pămîntul! Pămîntul! Pămîntul!

Și într-adevăr, pămîntul începe să se cutremure, de parcă i s-ar jiJfajiStiisi,JuiTrernurul inibrălișării frenetice, disperate, a Mamei. Urletul de groază al mulțimii, ca și exclamația „PămîqluLi P-ăTntrrtmLL” sînt înghițite în chip inspăimîntător de marea în

579

.S
e "a
?
1 3
8 1 inca.
, l- inguri
I
CC
e »
3 e o
? e
»
3
Sper Num mare
S o3
5 c
S s
"a —
J
oria g 3 eloi
2 2 a
g 5 Doa Pa
— Oi
—
P
o —
J o
Pi
H

co

Scieri despre teatru

In românește de *Florian Potra*

Acțiunea vorbită

•Vreau să spun: dialogul dramatic. Consider potrivit să Imintesc cititorilor o frumoasă definiție, care nu-mi apar-Jfc și după care aproape toată producția dramatică contem-irană are un fond mai curînd narativ, împrumutîndu-și șiele mai mult din nuvele sau din romane decît din dra- ceea ce e rău, firește: întîi, pentru că o povestire cu fcicter narativ, în general, cu greu se pretează la a fi re-să și adaptată mecanismului scenei; apoi, din priit excesivei și, după opinia mea, greșit înțelesei rigori a icii moderne, veritabil pat al lui Procut, la care un menea mecanism restrînge și sărăcește totul. Ce-i drept Shakespeare a luat subiectul cîtorva drame din nuvele ilienești; dar care dramaturg a pus, mai mult decît el, în liune, de la început pînă la sfîrșit, o povestire, nesacrifi-d nimic și nicicînd în numele pretențiilor prostești ale Hi tehnici doar exterior riguroase?

[Orice suport descriptiv sau narativ ar trebui să fie înlă-it de pe scenă. Vă mai amintiți frumoasa romanță fan-Itică a lui Heinrich Heine despre Jaufre Rudei și Meli-fcda? „în castelul din Blaye, în

fiecare noapte se aude un Is tremurat, un scîrîit, un murmur: figurile de pe gobe-luri încep la un moment dat să se miște. Trubadurul și femna își dezmoțesc măduarele de fantasme adormite, loara de pe perete și se preumblă în sus și în jos prin ■." Ei bine, același miracol pe care-l împlinește raza do în vechiul castel nelocuit, ar trebui să-l împlinească poetul dramatic. Nu l-au săvîrșit oare cei mai mari tra-î greci, Eschil mai cu seamă, imprimînd un puternic Iu liric mărețelor figuri ale magnificului gobelin al

585

epopeii homerice? Iar figurile s-au mișcat, prinzînd gr,,. Din paginile scrise ale dramei, prin miracolul artei, p''' sonajele ar trebui să descindă, să se desprindă vii,' s£ J miște singure, ca de pe gobelinul străvechi — seniorul H;⁶ Blaye și contesa de Tripoli.

Or, miracolul acesta nu poate să se săvîrșească decît ci o condiție: și anume, să se găsească acel cuvînt care să fj,, însăși acțiunea vorbită, cuvîntul viu care să miște, exp_{re}sia imediată, organic legată de acțiune, fraza care nu poate fi decît una singură, proprie unui anumit personaj într-ol situație dată: cuvinte, expresii, fraze care nu pot fi născoi cite, care se nasc de la sine, atunci cînd poetul s-a contoJ pit într-adevăr cu plăsmuirea sa simțind-o așa cum se simte ea însăși, vrînd-o așa cum ea însăși se vrea.

Vorbînd de dialogul dramatic, nu mă refer așadar IJ forma exterioară, care — la dramaturgii noștri — e cu totul defectuoasă, din cauza unui neajuns intrinsec al operei lor. Ei văd în această formă un anumit *fapt* (atunci cînd îl văd). o anumită situație; au sau cred că au o anumită capacitate de observație pe care o consideră originală în raport cu un anumit sentiment sau cu o întîmplare din viață. și se gîndesc să extragă din ea o dramă, ca pe o concluzie construită, asemenea unui raționament, prin adăugiri de elemente exterioare, cărora le studiază raporturile, punînd altoiuri și combinînd. O dată conceput *faptul*, se gîndeso la personaje, le caută pe cele mai potrivite să-l demon] streze: ele vor fi trei, cinci sau zece; apoi împart rolurile unui personaj mai mult, altuia mai puțin, avînd uneor în vedere și actorul care va trebui să interpreteze rolul respectiv, lăsîndu-se inspirați și influențați de virtuozita tea acestuia, după *emplois-uri*.

Așa se procedează. Și nimeni nu vrea și nu se gîndește că ar trebui procedat exact invers; că arta e viață, nu uî raționament; că a pleca de la o idee abstractă sau sugerat de un fapt sau de o considerație mai mult sau mai puțin* filozofică, pentru a deduce apoi din ea — prin studiu Ș' printr-un raționament rece — imaginile ce pot sluji drep' simbol, înseamnă însăși moartea artei. Nu drama făureșM personaje; ci acestea făuresc drama. Înainte de toate trebuie să avem personaje: vii, libere, active. Cu ele Șj în ele se va naște ideea dramei, primul germene în ^{car}

586

fer zăcea închise destinul și forma; în orice germene frea-■ăță ființa vie, așa cum într-o ghindă se ascunde stejarul toate crengile sale.

I Cînd spunem stil *dramatic*, înțelegem de obicei un stil ■tpid, vioi, incisiv, pasionat; dar, vorbind mai ales de »ta teatrului, sensul acestui cuvînt, *stil*, va trebui mult ■tins, ba chiar ar trebui să dăm un alt înțeles termenului. Ifici stilul, personalitatea intimă a unui scriitor dramatic, ■ar trebui cîtuși de puțin să apară în dialog, în limbajul ■rsonajelor dramei, ci în spiritul povestirii, în arhitec-■ra ei, în conduita, în mijloacele folosite în dezvoltarea Jtțiunii. Dacă scriitorul a creat cu adevărat caractere, dacă

■ adus pe scenă oameni și nu manechine, fiecare dintre ■ești oameni va avea un mod particular de a se exprima, țsa încît, la lectură, o lucrare dramatică va apărea ■risă de mai mulți autori, nu de unul singur; compusă de prsonaje, în focul acțiunii, iar nu de autorul ei.

În direcția aceasta mi se pare că trebuie căutat defec-tul principal al operei dramatice a lui Gabriele d'Annun-lo. Opera aceasta apare prea *făcută* de către autorul ei și

■ loc sau foarte puțin *născută* de înseși personajele dra-lei: un lucru *scris*, iar nu *viu*. Autorul (nu știu dacă prie-fcnii mei de *a. Marzocco* ^x sînt de acord cu mine în această Irivință) n-a știut, firește, să renunțe la stilul său, la molii său de a se exprima; n-a reușit încă să dea fiecăruia ■intre personajele sale o individualitate proprie, indepen-■ntă de a lui.

Atenție, însă: nu sînt de loc de părerea celor puțini la Imăr, care la noi se pot numi *profesioniștii teatrului*, și Ire au înțîmpinat opera lui D'Annunzio aproape cu un Intiment de compătimire, ca pe un capriciu al unui scrii-Ir prețuit în alte domenii, dar aici nelalocul lui, fiindcă Ju e familiarizat cu uneltele meseriei"; o operă literară, ■ică, și nu propriu-zis teatrală, — aceasta, să fim bine Ițelesi, nu atît în raport cu mecanismul scenic, ci în ra-i cu modul în care e scrisă.

* Perioadă literară florentină în care este publicat articolul de față. ■ sfârșitul fiecăruia dintre aceste articole reproduse aici în traducere *m* consemnat titlul periodicului unde a apărut și data.

de ei o operă literară. Neglijența așa-numitului stil de con versație *a la francaise*: iată postavul pe care ei îl foarf_{ec}* în dialogurile lor aplicînd ici paieta lucioasă a unei glvm culese într-un salon sau pe stradă, colo dantela șifonată a unei tirade avocățesti. Și, în cazul acesta, toate persona-jele vorbesc îngrozitor de egal, fără nici un stil propria Căci dacă D'Annunzio, în dramele sale de pînă acum, dup* părerea mea, scrie mai mult *frumos* decît bine, domnii aceștia scriu *urît*, și prin urmare, foarte prost.

Și va fi mereu așa, p t d
serios, că orice acțiune și orice idee cuprinsă în ea, pentru ca să apară în plină acțiune, vii și vibrante în fața ochilor noștri, au nevoie de o *liberă* individualitate umană în care, ca să folosim o frază hegeliană, să ni se dezvăluie ca *pathos* motor: e nevoie, într-un cuvânt, de caractere. Or, caracterul va fi cu atât mai determinat și superior, cu cât va fi sau se va dovedi mai puțin aservit, mai puțin supus intenției și modalităților artistului, necesităților desfășurării faptului imaginat, cu cât mai puțin se va dovedi instrumentul pasiv al unei acțiuni date, și cu cât mai mult va închea, la fiecare pas, prin fiecare gest, o ființă proprie și totodată o originalitate concretă. Pentru că, diferitele și complexe elemente ale unui caracter trebuie să fie contopite într-un anumit subiect, axate pe o situație, găsindu-Și expresia într-o fizionomie esențială, care să domine totul și să împingă spre anumite acțiuni.

în fiecare acțiune a noastră e angajată totdeauna întreaga ființă; ceea ce se manifestă nu e decît raportul cu o altă acțiune nemijlocită sau care pare nemijlocită; dar în același timp se referă la totalitatea ființei; în sfîrșit, e ca fațeta unui poliedru care se potrivește cu fațeta corespunzătoare a unui alt poliedru, fără să le excludă pe celelalte, orientate în toate direcțiile. A contopi individualitatea subiectivă a unui caracter cu specialitatea sa în dramă, a găsi cuvîntul, care, răspunzînd unei acțiuni imediate a situației de pe scenă, exprimă totalitatea ființei personajului ce o rostește: iată suprema dificultate pe care trebuie s-o învingă artistul.

(Din Marzocco, 7 mai 1899 ■)

Domnii autori dramatici, *profesioniști ai teatrului*, nu beptă în ruptul capului să fie considerați literați, pentru ■ spun și susțin că teatrul e teatru și nu literatură. [Nu vrem să fim atât de răutăcioși, încât să credem că ist dispreț al lor își are în mare parte rădăcina în *serio-tatea* câștigurilor lor bănești față de *gluma* meschinilor ■ ituri ale sărmanilor amăgiți care sînt literații puri. r Desigur că, în ceea ce-i privește, ei au organizat insti-ația teatrului ca pe orice întreprindere comercială, care Iapără de întreprinderi la fel de comerciale, interesate laltă direcție: aceea a directorilor, a proprietarilor și a Iministratoilor de teatre: norme pentru cedarea către cule sau cutare companie a producției lor; distribuire de tete" ; procente asupra încasărilor, stabilite dinainte, atît litru prima reprezentație cît și pentru a doua, cît și pentru ■ următoare, cu încasarea cărora e însărcinată *Societa-I Autorilor* din Milano: la sfîrșitul fiecărui trimestru, lasta trimite membrilor o dare de seamă asupra venitu-*mt*, care la drept vorbind — oricît de prost ar merge o Imă sau o comedie — depășesc întotdeauna cu mult pe le obținute prin vînzarea cărților de către orice alt scrii-■ de nuvele sau de romane (ca să nu vorbim, vai, de **Iti!**).

JFără-ndoială, toate acestea n-au nimic de-a face cu lite-iira. Putem fi chiar de acord că, într-

adevăr, teatrul ■aşa cum ei îl doresc, adică producţia lor mai mult sau
■ puţin abundentă de drame şi de comedii lansate pe lîta teatrală, nu e literatură. Rămîne însă
de văzut — 1 fiind că nu e literatură — cum şi în calitate de ce spe-

589
cie nouă trebuie să fie considerate dramele şi comedii lor, atunci cînd din manuscrise devin cărţi,
cînd din cu*, sufleurului trec în vitrina unui librar, de data aceasta doar dactilografiate, ci tipărite de un
editor, atunci c de la veniturile copioase, procurate prin vocea şi prin ges-tul actorilor pe scîndurile
scenei, coboară penibil la cerşirea celor cîteva biete lire, preţ de copertă, alături de celelalte cerşetoare
lăsate la cheremul milei publice, adică volumele de nuvele şi romanele sărmanilor literaţi pu-j Dar să
dăm la o parte toată contabilitatea aceasta, si să trecem la noi. Aici se cuvine să lămurim o
gravănehide-legere. Neînţelegerea stă tocmai în cuvîntul *literatură*.

Domnii autori dramatici, profesionişti ai teatrului, scriu prost, nu numai pentru că nu ştiu sau nu
s-au niciodată să scrie bine, ci şi pentru că socotesc înt că a scrie bine în teatru e treaba literaţilor şi că,
trivă, trebuie scris aşa cum scriu ei, în acel anume fel vorbit, care să nu fie literatură, deoarece
personajele dramelor şi comediiilor lor — zic ei — nefiind literaţi, nu pot vorbi pe scenă ca aceştia,
adică bine; trebuie să vorbească aşa

(pui anumit personaj într-o anumită scenă, *propriu* caracterului, pasiunii sau jocului său. Şi dacă
personajele vor rorbi, fiecare, în felul lor propriu şi nu potrivit cu neglijenţa vulgară a unui limbaj
nedesluşit, aproximativ, mărturie doar a incapacităţii autorului de a găsi expresia justă deoarece nu ştie
să scrie, — piesa va fi scrisă bine, iar o piesă scrisă bine, dacă mai e şi bine concepută şi dezvoltată, e
o operă de artă literară, tot aşa cum este un roman frumos, o nuvelă sau o poezie frumoasă.

Adevărul e că domnii autori dramatici, profesionişti ai teatrului, au rămas cu toţii ţintuiţi la acea senină
poetică a naturalismului, care a confundat faptul fizic, faptul psihic ji faptul estetic într-o manieră atît
de graţioasă, încît a ajuns să imprime faptului estetic (cel puţin în teorie, căci în practică nu era posibil)
caracterul de necesitate meca--că şi fixitatea proprie faptului fizic.

Trebuie să ne intre bine în cap că arta, în orice formă ei (mă refer la arta literară, una din nenumăratele
;

că con-

Ue Boenă vy. «vv--.

cum se vorbeşte, fără literatură.

Spunînd toate acestea, nici măcar nu bănuiesc fundă faptul de a scrie *bine* cu a scrie *frumos* sau, mai
curînd, nu-şi dau seama de greşeala în care cad: că a scrie *bine* înseamnă a scrie *frumos*; şi nu se
gîndesc că scrisul frumos al unor anumiţi falşi literaţi reprezintă în evaluarea estetică, printr-un exces
contrar, acelaşi vip.in ca şi

latură, atît pentru cei cure ouw r...u... , , x

care scriu *prost*, şi de aceea condamabilă, chiar dacă ci
nu vor să treacă drept literaţi.

A scrie bine o dramă sau o comedie nu înseamnă a fa

personajele să vorbească într-o formă literară, adică într-im limbaj neuzitat şi prin sine însuşi literar.

Asta nu înseanu¹; decît a scrie *frumos*. Trebuie să facem ca — date fiind calităţile şi condiţiile lor în
diferitele momente ale acţiuni' — dat fiind caracterul lor — personajele să vorbească aşi cum *trebuie*
să vorbească. Asta nu înseamnă cîtuşi de puţ¹ că va rezulta un limbaj comun şi neliterar. Ce înseamn
„neliterar", atunci cînd se tînde spre opera de artă? L^{tr} bajul nu va fi niciodată *comun*; pentru că va fi
*propri*¹

orme fiind cea dramatică) nu e imitaţie sau reproducere, ii *creaţie*. Chestiunea limbajului, aşadar, dacă
şi cum tre-luie să fie vorbit; pretinsa dificultate de a găsi în Italia o imbă cu adevărat vorbită de
întreaga naţiune, şi cealaltă iroblemă a unei vieţi naţionale cu adevărat italiene, care, hipurile, lipseşte
pentru a putea oferi material şi caracter imii teatru demn să poată fi numit italian, ca şi cum irea şi
menirea artei ar fi reproducerea necesară a acestei rieţi ce poate fi recunoscută de oricine prin date şi
fapte

irumos ai unui n'ium.j. .—, - -- , - , . ,,,, , fa S1 exterioare; precum si toate celelalte

chiţibuşuri plicticoase rea estetică, printr-un exces contrar, acelaşi viciu TM l desartel ale aga numitei

tehni *fre* ar tre.

scrisul lor prost: o literatura ^{care}TM * ar*J' f ntraceilu să oglindească (tot în teorie, pentru că în practică
nu latură, atît pentru cei care scriu fTM£_{ja}cltXaţ **dacă** m posibil) acţiunea aşa cum o vedem

desfașurându-se sub

chii noștri în realitatea cotidiană; toate acestea nu sînt lecîț zbuciumul încercat de niște martiri voluntari ai unui istem absurd, ai unei poetici aberante, din fericire de mult lepășită, dar la care, repet, dovedesc că au rămas țintuiți lomnii profesioniști ai teatrului.

Nu e vorba de-a imita sau de-a reproduce viața; asta . simplul motiv că nu există o viață care să fie ca orele-ite în sine, de reprodus cu caracterele ei proprii: viața în flux continuu și indistinct și nu are altă formă decît cea pe care i-o dăm rînd pe rînd noi, variabilă la infinit

591

590

și mereu schimbătoare. În realitate, fiecare om își creează»-pentru sine propria sa viață: dar această creație, din păcat nu e niciodată liberă, nu numai pentru că se supune tuturor nevoilor naturale și sociale ce limitează lucrurile, oamenii și acțiunile lor, îi deformează, îi situează în contradicții menite să-i ducă la faliment și la o cădere mizeră; nu' niciodată liberă și pentru că, în crearea propriei vieți voința noastră tinde aproape totdeauna, ca să nu spun chiar totdeauna, din motive de utilitate practică, la dobîndirea unei condiții sociale etc, care determină acțiuni interogate și constrîng la, renunțări sau la îndatoriri, ce constituie în mod firesc limitări ale libertății.

Numai arta, atunci cînd e artă adevărată, creează liber: creează, adică, o realitate care-și găsește exclusiv în ea însăși necesitățile, legile, scopul, deoarece voința nu mai acționează în afară, pentru a înfrînge piedicile ce se opun scopurilor de utilitate practică la care tindem în cealaltă creație, interesată, vreau să zic în aceea pe care cu toții ne străduim s-o realizăm, zi de zi, în viața noastră, așa cum putem; ci acționează lăuntric, în viața căreia înțelegem să-i dăm formă, devenind mișcarea acestei forme, încă înăuntrul nostru, dar vie prin ea însăși și prin urmare aproape complet independentă de noi. Aceasta e singura și adevărata' tehnică: voința înțelegeaș ca o liberă, spontană și nemijlocită mișcare a formei, cînd nu mai sîntem noi cei care¹ vrem cutare sau cutare formă, pentru un scop al nostru; ci e o voință absolut liberă, întrucît nu are alt scop decît pe ea însăși, e ea însăși cea care se vrea, care provoacă în sine și în noi acte capabile să o împlinească, exterior, într-un corp: statuie, tablou, carte; numai atunci faptul estetic e desăvîrșit.

De obicei, acțiunile care scot — exterior — în relief un caracter, se decupează pe un fond de contingente fără valoare, de amănunte comune tuturor. Vulgare piedici neprevăzute, neașteptate, deviază acțiunile, desfigurează caracterele; mici mizerii întîmplătoare le diminuează adesea. Arta eliberează lucrurile, oamenii și acțiunile lor, de aceste contingente fără valoare, de aceste amănunte comune,⁶ aceste obstacole vulgare, de aceste mizerii întîmplătoare într-un anumit sens, le abstrage: adică, respinge, fără sădea vreoa importanță, tot ceea ce contrazice concepția rti

592

ilui și grupează în schimb tot ceea ce, în armonie cu ea, dă mai multă forță și mai multă bogăție. Creează astfel operă care nu e, ca natura, fără ordine (cel puțin în iarență) și străbătută de contradicții, ci un fel de mic divers în care toate elementele converg și cooperează între ele. În acest sens, artistul idealizează. Nu pentru că re-ezintă tipuri sau zugrăvește idei: el simplifică și contrează. Ideea lui despre personaje, sentimentul pe care le îl degajă, evocă imaginile expresive, le grupează și le bmbină. Amănuntele de prisos dispar; tot ceea ce e impus ■ e logica vie a caracterului e adunat și concentrat în uni-■ftea unei ființe, ca să spunem așa, mai puțin reală și ■btuși mai adevărată.

Dar iată acum în ce constă aservirea inevitabilă a tea-■rului în raport cu opera de artă care și-a dobîndit dinainte Șxpresia definitivă, unică, în paginile scriitorului. Această Iperă care e deja expresie, e deja formă, trebuie să devină materie; o materie căreia actorii, potrivit cu mijloacele li capacitățile lor, trebuie la rîndul lor să-i dea formă. Căci Ictorul, dacă nu vrea (și nici nu poate să vrea) ca vorbele scrise ale dramei să-i iasă din gură ca dintr-un difuzor sau dintr-un patefon, trebuie să reconceapă, așa cum se pricepe, personajul, să-l conceapă adică la rîndul său și pe lama sa; trebuie ca imaginea deja exprimată să se reorganizeze în el și să tindă să devină mișcarea pe care s-o efectueze și s-o facă reală în scenă. Și pentru el, cu alte cu-■inte, execuția trebuie să țîșnească vie din concepție și ■imai în virtutea acesteia, adică prin mișcări promovate le imaginea însăși, vie și activă, nu numai în interiorul ■ii, ci devenind o dată cu el și în el, suflet și trup.

r Or, deși nu e născută spontan în actor, ci stîrnită în ftiritul său de expresia scriitorului, această imagine poate m. fie oare aceeași? Poate ea să nu se modifice, să nu se ■tereze, trecînd de la un spirit la altul? Nu va mai fi ace-■tși. Va fi cel mult o imagine aproximativă, mai mult ori mai puțin

asemănătoare; dar aceeași, nu. Cutare perso-■aj va rosti pe scenă chiar cuvintele dramei scrise, dar nu ■b fi niciodată personajul poetului, pentru că actoiul l-a ■•eat în el însuși, a lui e expresia, deși cuvintele nu-i aparțin, ale lui sînt vocea, trupul, gestul.

593

Opera literară e drama și comedia concepută și scris* de poet: cea pe care o vom vedea la teatru nu este și n;ej nu va putea să fie altceva decît o traducere scenică. Cft,j actori, atîtea traduceri, mai mult sau mai puțin fidele, mîi mult sau mai puțin pline de har; însă, ca orice traducere prin însăși forța lucrurilor, — mereu inferioare origini lului.

Pentru că, dacă ne gîndim bine, actorul trebuie să facă și face vrînd-nevrînd exact contrariul a ceea ce a făcut poetul. Face să devină mai real și totuși mai puțin adevărat personajul creat de poet, îi răpește cu atît mai muU, din adevărul ideal, superior, cu cît îi împrumută o reali-tate mai materială, mai comună; îl face mai puțin adevărat și pentru că-l traduce în materialitatea fictivă și convențională a unei scene. În mod necesar, actorul dă o consistență artificială, într-un mediu postîș, iluzoriu, unor personaje și acțiuni care au avut deja o expresie de viață ideală, aceea a artei, și care trăiesc și respiră într-o realitate superioară.

Atunci? Au oare dreptate domnii autori dramatici, care nu văd altceva decît teatru, și care spun și susțin că teatrul e teatru și nu literatură?

Dacă prin teatru trebuie să înțelegem un loc în care se dau reprezentații serale și matinee, cu actori, căroră domnii autori dramatici le oferă subiecte și material de încropit la botul calului în scene de efect, dramatice sau comice, atunci da. Dar în cazul acesta, ca poziție față de artă, ei trebuie să se resemneze și să rămîna pe aceeași linie cu acei versificatori facili care se pretează la compunerea de poezioare sub vignetele unor anumite reviste ilustrate. Ei scriu, nu de dragul textului, ci de dragul traducerii. Așa stînd lucrurile, teatrul lor nu are cîtuși de puțin nevoie de literatură. Material pentru actori; căruia actorii îi vor da viață și consistență pe scenă. Ceva asemănător *cusce-nariile* comediei *deWarte*.

Dar, pentru noi, teatrul înseamnă altceva.

(Din *Messaggero della Domenica*, 30 iulie 1918)

O imagine a „grotescului"

Dincolo de ulucile unei livezi, doi arbuști de migdal.

Iarna, păreau morți.

Poate că și erau; poate că nu; sau unul da, iar celălalt au. Nimeni nu putea s-o spună, deoarece pentru arborii ce au sînt veșnic verzi trebuie să aștepți luna martie ca să aoi vede care e mort și care nu.

În martie s-a văzut că numai unul din cei doi migdali ra viu: cel de lîngă parul mai înalt al ulucilor. Mă uitam u strîngere de inimă la celălalt, rămas acolo, golaș și uscat, îngă cel care, în dimineața limpede, rîdea la soare ca ntr-o scînteiere de fluturi ce ba vor, ba nu vor să se izeze.

Numai că, trecînd din nou după cîteva zile prin fața ivezii — o surpriză. Sau îndoiala de a fi greșit întîia oară. Dintre cei doi migdali nu era înflorit cel de lîngă parul nai înalt, ci celălalt. Să fie cu puțință oare?

Plouase în zilele acelea cu nemiluita. Poate că mînia loij, doborîse florile unuia și-l trezise pe celălalt din som-ul hibernării, în care întîrziase prea mult?

Într-adevăr: cîte o frunzuliță albă, veștejită, supravie-uitoare, mai adăsta încă pe ramurile celui care înflorise îna-il.e. Ploaia nimicise așadar vesela, pretimpuria înflorire.

Dar surpriza s-a reînnoit și mai vie, însoțită de o izbuc-ire în rîs, cînd de aproape s-a putut constata cum și în Țe fel înflorise celălalt arbust, dincolo de ulucile livezii ngrădite.

Domnilor, erau dalbi melci-codobelci! Nu erau flori! İrau melci! Toate crengile răsucite ale migdalului ace-uia mort erau încrustate în arabescuri cu dalbi melcișori,

595

proaspăt înpumați de pămîntul gras, după șiroirile f_{ur} tunii.

Părea că, plin de înțelepciune, în umeda ceață înțepg, toare ce plutea în aerul încă înnorat, copăcelul acela, înflorit așa în glumă, îi spunea celuilalt, care-și pierduse atît de curînd florile:

— Iată-mă! Vezi? Acum, eu da, și tu — ba. înfloresc și eu cum pot.

O înflorire de care — fără-ndoială — cel ce se socotea îndreptățit să rîdă, trebuia s-o facă cu oarecare bunăvoință. Pentru că nu e prea vesel să înflorești așa.

Înflorire falsă, ce-i drept; dar să ne înțelegem.

Nu țineau cîtuși de puțin să pară flori toți melcii aceia albi; și nici flori false, cum ar fi cele de stofă, de

hîrtie sau de ceară. Nu. Nu țineau să pară decît ceea ce erau cu adevărat: melci albi, încrustați în ciudate și totuși naturale arabescuri pe crengile acelea răsucite ale migdalului mort.

Mort, vai, da! Iar înflorirea aceea de melci nu voia cîtuși de puțin să ne dea de înțeles că arborele e viu. Dimpotrivă, dădea de înțeles că-l socotea mort și că nu-l lua în serios, făcîndu-l să dea în floare într-un asemenea fel. Rîdea de sine însăși, evident, înflorirea aceasta.

Vina era a potopului de apă, care înainte de-a se dez-lănțui săpase în cer peșterile negre ale ncrilor, într-o mo-horîre uimită și înspăimîntătoare. Migdalul murise tocmai din pricina aceasta. Celălalt, care într-o clipă amăgitoare de timp senin încercase să înflorească, de îndată ce s-a dezlănțuit furtuna și-a pierdut florile.

Și nici măcar nu era vina acelei înfloriri de melci, dacă ramurile arbustului, așa, lipsite cum erau de frunze iluzorii, se arătau atît de zbuciumat răsucite. Caduca iluzie a primăverii poate să ascundă zbuciumul crengilor. Crengile golașe — n-or fi plăcînd — dar sînt prin ele însele, răsucite.

De altfel, priviți: așa cum se pricep și cum pot, grațioșii melci se străduiesc să ascundă trista goliciune a crengilor. Nu sînt doar o grămadă de găoace. Priviți ce iu

596

re irizată, acum că încep să facă bale! Mda, florile — rfum; melcii — bale. Totuși, arată frumos balele acestea re strălucesc, cînd umflîndu-se în reflexe colorate, cînd ținîndu-se inerte, iar dinăuntru lor răsar, una mai lungă, ta mai scurtă, cornițele melcului ce se întinde să pri-fească împrejur, pe dibuite, cu nepăsare.

O să-mi spuneți: — Dar florile adevărate!? Frunzulițele

i!

Știu.

Ar trebui să trăim și să nu gîndim: vreau să zic, să ne uciirăm de flori (atunci cînd sînt), de parfumul lor, de Bibra și de răcoarea frunzișului (atunci cînd sînt); și să u mai cugetăm că, în fond, ce să mai spunem, primă-btra florile și frunzele reprezintă un lucru cît se poate de jbișnuit.

Ar trebui să fim ca planta aceea zbîrlită și amară, cu hinzele în formă de lamă și cu un ghimpe în vîrf, planta lare nici măcar nu vrea să fie verde, care pînă la urmă dă teș și suie în sus, aeriană, dreaptă și solitară, iar acolo n vîrf, din dorul ei nemărginit de înălțimi, de aer și de pare, exprimă o floare, o singură floare, și pe urmă piere.

Dar arbuștii aceștia, care înfloresc în familii, aproape 1 cooperative, plăpînzi, sărăcăcioși, toți deodată și în ace-liși fel, vă asigur că deschid cîte unui arbust extravagant lofta să moară și să apară așa, într-o bună zi, înflorit în ■urnă, cu melci-codobelci.

. Numai că extravagantă e și ea molipsitoare. Și, vai! tulfî sînt arbuștii care au prins să dea melcișori în floare!

Atît de mulți, îneît ne-am și saturat de ei.

(Din **fidea Nazionale**, 18 februarie 1920; reprodus in Teverc, 7 februarie 1925.)

Ironie

Continui, dacă îmi dați voie, să discut despre „grotesc”, dar de data aceasta la modul serios.

E clar că, elaborînd o compunere grotescă, nici un aulor nu crede în realitatea în sine a lucrurilor pe care le reprezintă. Dar trebuie să ne înțelegem, înainte de toate, asupra felului în care nu crede un autor în general (adică nu numai cel care elaborează scrieri grotești) în realitatea lumii, reprezentate totuși de el.

S-ar putea spune că nu numai pentru un artist, ci pentru nimeni nu există o reprezentare, fie creată de artă, fie cea făurită despre noi înșine, despre alții sau despre viață, care să poată fi considerată o realitate. Sînt în fond o aceeași iluzie atît reprezentarea dată de artă, cît și cea care, în' mod obișnuit, ne vine tuturor prin simțuri.

Cu toate acestea, numim *adevărată* realitatea simțurilor noastre, și *fictivă* aceea a artei. între o iluzie și cealaltă nu e însă de loc vorba de *realitate*, ci de *voință*, dar numai întrucît ficțiunea artei e *voită*, voită nu în sensul că e procurată prin voință în vederea unui scop străin ei înseși; ci voită pentru sine și pentru sine îndrăgită, în mod dezinteresat; în timp ce realitatea simțurilor nu stă în puterea noastră s-o vrem sau să n-o vrem: ea există, așa cum și întrucît există simțurile. Prima e liberă; cealaltă nu. o ficțiune e așadar imagine sau formă de senzații, în timp ce cealaltă, aceea a artei, e creație de formă.

Faptul estetic începe efectiv numai atunci când o reprezentare dobîndește în noi, prin ea însăși, o voință, adică

i i i îd a¹
ș , p ș, ț
atunci cînd se vrea în sine și pentru sine, provocînd prin *faptul că se, vrea*, mișcarea (tehnică) aptă s-o efectueze

598

■ În afară. Dacă reprezentarea nu are în sine această voință, Bare e însăși mișcarea imaginii, ea constituie doar un fapt psihic comun; imaginea ne-voită pentru ea însăși; fapt psihic-mecanic, întrucît nu stă în puterea noastră s-o vrem sau să n-o vrem; dar o reprezentare pe care o dobîndim, întrucît răspunde în noi unei senzații.

• Cu toții avem, mai mult sau mai puțin, o voință care ■ provoacă în noi mișcările apte să creeze propria noastră viață. Această creație, pe care fiecare și-o construiește din propria viață, are nevoie și ea, într-o măsură mai mare sau mai mică, de toate funcțiile și activitățile spiritului, adică ■ e intelect și de fantezie, în afară de voință; cei care au puțin și pun în funcție mai mult, reușesc să creeze o Viață mai înaltă, mai vastă și mai puternică. Diferența între această creație și aceea a artei stă numai în aceasta: dînd un caracter foarte comun uneia și ieșit din comun, ■ eleilalte), și anume că una e *interesată*, iar cealaltă e *mezinteresată*, ceea ce înseamnă că una are un scop de utilitate practică, iar cealaltă nu are nici un scop în afara ei ■ nseși; una e voită pentru ceva; cealaltă se vrea pentru Sine.

O dovadă a acestor lucruri poate fi găsită în fraza pe care fiecare din noi obișnuiește s-o repete ori de cîte ori, în nefericire, contrar oricărei așteptări, propriul scop practic, propriile noastre interese au fost frustrate: — Am lucrat de amorul artei!

Iar tonul folosit în repetarea acestei fraze ne explică motivul pentru care cei mai mulți dintre oameni, lucrînd în scopuri practice și neconcepînd o voință dezinteresată, obișnuiesc să-i numească nebuni pe poeți; adică pe aceia la care reprezentarea se vrea pentru sine, fără alt scop decît ța însăși, poezii vrînd-o așa cum ea se vrea.

O reprezentare poate fi voită în noi și în mod *ironic*, idică nu numai conștientă în sine de irealitatea ei, ci dez-păluindu-se și altora, în afară, ca atare.

Pentru că, pe lîngă ironia așa-numită retorică, confund dintr-o contradicție verbală între ceea ce se spune și ceea ce se înțelege, mai există și o altă irenie: cea filozo-

599

fica, dedusa de romanticii germani de-a dreptul din idea. lismul subiectiv al lui Fichte, dar care-și are, în fond, originea în întreaga mișcare idealistă germană postkantiană

Hegel arăta că eul, singura realitate adevărată, poate să surîdă în fața aparenței deșarte a universului: așa cum o propune, tot așa o poate și anula; poate să nu-și ia în serios propriile sale creații. De unde, tocmai, ironia: adică acea forță care — după Tieck — permite poetului să do-mine materialul tratat: material ce se reduce prin ironie — după Friedrich Schlegel — la o perpetuă parodie, la o farsă transcendentală.

Iată o frumoasă și veche definiție a multora dintre cele mai semnificative scrieri groțesti moderne: *farse transcendente*; numai că termenul de „farsă”, folosit în mod vulgar, asimilat prostesiilor compuneri de o ilaritate grosolană, în ciuda specificării de „transcendentală”, ar putea să provoace răstălmăcirii din partea ignoranților (ca să nu mai vorbesc de răutăcioși). Aceștia ar putea să nu înțeleagă că — da, domnilor — și o tragedie, după ce tragicul e depășit — în rîs — prin tragicul însuși, dezvăluind tot ridicolul seriozității, și deopotrivă seriozitatea ridicolului, poate să devină o farsă. O farsă care include — în însăși reprezentarea tragediei — parodia și propria sa caricatură, dar nu ca elemente suprapuse, ci ca proiecție a umbrei asupra propriului corp, umbre caraghioase ale fiecărui gest tragic. Sau cînd ajung să înțeleagă că orice concluzie a noastră fiind absolut arbitrară și inevitabil iluzorie, deși necesară, orice construcție pe care ne-o făurim despre așa-zisa realitate — arbitriu pentru arbitriu și irealitate pentru irealitate — despuind povestirea de orice aparență fictivă, se reprezintă, în

mecanicitatea sa esențială, arbitriul acelei concluzii, precum și iluzia, înșelăciunea sa vădită, astfel înfățișând ceea ce în fond și din păcate este: un joc, dar voit, simțit și reprezentat ca joc. Într-adevăr, între ironia numită retorică și era filozofică se poate descoperi o anumită înrudire. Diferența dintre una și cealaltă este că în cazul celei dintâi nu trebuie luat în serios ceea ce se spune, iar în cazul celei de-a doua — ceea ce se face.

Dar să fim cu băgare de seamă: a nu lua în serios ce se face, nu înseamnă de loc a nu lua în serios aria.

600

„Cine scrie o lucrare comică — a observat odată, pe Ipă dreptate, De Sanctis — nu e scutit de condițiile se-bpo ale artei.” Dimpotrivă, trebuie să le respecte cu atât mai mult. De Sanctis deosebea două cazuri: al celui care fetește prostii cu o intenție comică și stârnește râsul nu lăgătură cu el, ci cu ceea ce spune, și cazul celui care, împotriva, spune prostii pentru a spune prostii și stârnește [sul în lăgătură cu el și nu cu ceea ce a spus.

N-aș jura că nici unul din toți cei care scriu azi lucrări Rotești nu so află în acest do al doilea caz. (Din L'Idée Nationale, 27 februarie 1920. O mare parte din primul paragraf extrasă din eseul despre umorism, capitolul V: „Ironia comică și poezia cavalierească”.)

Dacă filmul vorbit va desființa teatrul

Cine m-a auzit vorbind despre experiențele numeroaselor mele călătorii, știe cu cită admirație m-am pronunțat despre America și cu cită simpatie despre americani.

Ceea ce mă interesează mai presus de orice în America e nașterea unor noi forme de viață.

Viața, constrânsă de nevoi naturale și sociale, caută și găsește acolo aceste noi forme. Sa le vezi cum iau naștere, e o adevărată bucurie a spiritului.

În Europa, viața continuă s-o dirijeze cei morți, strivind-o pe cea a viilor sub povara istoriei, tradițiilor și obiceiurilor. Consistența vechilor forme ridică obstacole, pune piedici, oprește orice mișcare vitală.

În America, viața e a celor vii.

Numai că viața, care pe de o parte are nevoie să se miște mereu, are pe de altă parte nevoie să consistă într-o¹ formă. Sînt două necesități care, opuse între ele, nu-i îngăduie nici o mișcare perpetuă și nici o consistență veșnică.¹ Gîndiți-vă că dacă viața s-ar mișca mereu, n-ar mai avea niciodată consistență; iar dacă ar avea o consistență veșnică, nu s-ar mai mișca.

În Europa, viața suferă din cauza excesivei consistenței a vechilor ei forme; iar în America suferă, poate, din p¹ cauza excesivei mișcări fără forme durabile și consistente-l

Așa că unui domn american care mi se lăuda: „N⁰¹ n-avem trecut; ne avîntăm numai spre viitor”, mi-a fost, ușor să-i răspund pe loc: „Se vede cit de colo, domnul că sînteți foarte grăbiți să vă formați un trecut”.

602

Atît timp cit rămîn vitale, adică atît timp cît în ele inuie mișcarea vitală, formele sînt o cucerire a spiritului. A le înlătura, cît sînt vii, numai de dragul de-a le ocui cu alte forme noi, e o crimă, înseamnă sa suprimi xpresie a spiritului. Anumite forme originare și aproape urale, prin care se exprimă spiritul, nu pot fi suprimate, tru că însăși viața se exprimă fireasc prin ele; de aceea, pot să îmbătrînescă niciodată și nici să fie înlocuite, ă a se ucide viața într-o expresie firească a ei. Una din aceste forme e teatrul.

Prietenul meu Evreinov, autor al unei piese pe care și knericanii au aplaudat-o cu căldură, ajunge pînă la a spune ■ a demonstra, într-o carte, că întreaga lume e teatru și ă nu numai oamenii joacă rolul pe care ei înșiși și l-au itribuit în viață, ci joacă chiar și animalele, chiar și plantele, în sfîrșit, întreaga natură.

Poate că nu e nevoie să ajungem pînă acolo. Dar faptul ă teatrul, înainte să fie o formă tradițională a literaturii, l o expresie firească a vieții, nu poate fi cîtuși de puțin ras la îndoială. Ei bine, în aceste zile de nestăvilită împăunare univer-ală a filmului vorbit, am auzit rostindu-se această erele: că filmul vorbit va desființa teatrul; că peste doi sau Irei ani, teatrul nu va mai exista; toate teatrele, atît cele Iramatice, cît și cele de operă, se vor închide, pentru că lotul va deveni cinematografie, film vorbit sau film sonor. Un asemenea lucru rostit de un american,

cu acel kplomb propriu americanilor, de o aroganță veselă, chiar Iacă ar părea (precum și este) o erezie, poate fi ascultat îngăduință, pentru că la americani orgoliul enorm-■ții e congenital. Acest orgoliu are grația specifică ele-Intului, care rîde cu ochisorii în timp ce-și agită glumeț pompa și vai de cel ce intră în bătaia ei. Repetată însă, Ișa cum am auzit-o eu repetată de un european, o ase-■enea enormitate își pierde orice gingășie naivă, devenind BUpidă și stîngace. Ochisorii diabolic de isteți ai elefan-■lui nu mai rîd: în fața noastră apar doi ochi învăluți le sfîrșeală, căror enormitatea nu le dă strălucirea orgo-fclui, ci holbarea spaimei; iar agitația impozantă și ame-Intătoare a trompei se preschimbă în zvîrcolirea unei cozi

603

de măgar ce vrea să alunge muștele, adică neplăcerile și grijile unui nou travaliu.

Pentru că, într-adevăr, domnii neguțatori ai industriei cinematografice europene sînt înspăimîntați de născocire aceasta drăcească a aparatului care vorbește, și, ca niște pești bătrîni ce și-au zăbătut prea mult aripioarele și cozile într-o mlaștină stătută, se lasă prinși în undiță, rămînînj cu toții dezarmați și cu gura căscată.

Pînă una-alta, teatrul — atît cel dramatic, cît și cel muzical — poate să fie liniștit și sigur că nu va fi desființat, din acest simplu motiv: nu el, teatrul, e cel care vrea să devină cinematograf, ci ea, cinematografia, vrea să devină teatru. Biruința cea mai mare la care poate să aspire cinematograful, luînd tot mai mult calea teatrului, va fi aceea de a deveni o copie fotografică și mecanică, mai mult sau mai puțin proastă, care, firește, ca orice copie, va stîrni mereu dorul originalului.

Eroarea fundamentală a cinematografului a fost aceea de-a apuca, de la bun început, pe un drum greșit, pe un drum nepotrivit cu el, acela al literaturii (proză sau dramă). Pe un astfel de drum s-a pomenit vrînd-nevrînd într-o dublă imposibilitate, și anume:

1. în imposibilitatea de a înlocui cuvîntul;
2. în imposibilitatea de a se dispensa de cuvînt. Și cu următoarea dublă păgubire:
 1. o pagubă pentru sine, aceea de a nu-și găsi o expresie proprie, eliberată de cuvînt (rostit sau subînțeles);
 2. o pagubă pentru literatură, căreia, redusă fiind numai la elementul vizual, i se știrbesc valorile spirituale, întrucît acestea, pentru a fi exprimate total, au nevoie de acel mijloc de expresie complex care le e propriu, adică de cuvînt.

Or, prin introducerea mecanică a cuvîntului în cinematograf nu se obține o reparare a greșelii sale fundamentale, pentru că în loc să vindecă, aceasta îl agravează, scufundînd mai mult ca oricînd cinematografia în literatură. Cu cuvîntul înregistrat mecanic în film, cinematografia, care e expresie mută de imagini și limbaj de aparențe, se distruge iremediabil pe sine însăși, pentru a deveni o copie fotografică și mecanică a teatrului: o copie

604

lind-nevrînd proastă, pentru că orice iluzie a realității va pierde, din următoarele motive:

1. pentru că vocea aparține unui trup viu care o emite, în film nu există trupurile vii ale actorilor, ca în teatru, ci doar imaginile lor fotografiate în mișcare;
2. pentru că imaginile nu vorbesc: se văd doar; dacă Krbesc, vocea vie ajunge în contradicție iremediabilă cu litatea lor de umbre și deranjează ca un lucru nefiresc, [re își dezvăluie și își denunță mecanismul;
3. pentru că imaginile din film se văd mișcîndu-se în Icurile pe care filmul le reprezintă: o casă, un vapor, o fcdure, un munte, o vale, adică mereu în afara sălii unde Hmul e proiectat; în timp ce vocea răsună mereu în sala rezeată, cu un efect, și din cauza aceasta, foarte neplă-ht de irealitate, pe care cineăștii au vrut să-l evite — am tins din lac în puț! — aducînd de fiecare dată, și pe Ind, imaginile în prim plan, cu următorul splendid rezul-It: cadrul scenic se pierde; succesiunea imaginilor vor-Itoare pe ecran obosește ochii și răpește scenei dialogate rice eficiență. În sfîrșit, constatarea foarte limpede că lizele acestor imagini imense în prim plan se mișcă în ol, deoarece vocea nu iese din gura lor, ci e emisă în mod lotesc de aparat, o voce de aparat și nu o voce omenească, blboroseală stridentă de ventrilozi, însoțită de zumzetul i fricțiunea insuportabilă a gramofonelor. Cînd progresul khnic va izbuti să elimine această fricțiune și să obțină •producerea perfectă a vocii umane, răul principal tot nu a fi înlăturat, din simplul motiv că imaginile vor rămîne pagini, iar imaginile nu pot să vorbească.

Pe drumul acesta, perfecționarea nu va putea duce cinematograful la desființarea teatrului, ci cel mult la propria sa desființare. Teatrul va rămâne mereu originalul său și, ca orice lucru viu, schimbător din timp în timp, iar filmul va fi copia teatrului de odinioară, ste-jtotipă, cu atât mai nelogică și mai nefirească, cu cât va să se apropie mai mult de original, până la înlocuim lui.

li e dat cinematografului să pățească rușinea pe care Bîn una din cele mai renumite fabule ale lui Esop — a ■sercat-o păunul îngîmfat atunci cînd, lingușit în batjo-■ră de diabolica vulpe pentru coada sa magnifică și pentru

605

majestatea umbletului său regal, și-a deschis pliscul ca sa-.g l'acâ auzită vocea, stîrnind hohotele de rîs ale tuturor.

Cît timp a tăcut, cît timp era expresie mută de inia. gini, înțeleasă de toți cu ajutorul unei scurte indicații scrise, ușor de tradus în toate limbile, cinematograful, cu enorma sa răspîndire internațională și cu gustul special pe care a reușit să-l formeze în publicul cel mai larg, o bis. nuindu-l cu imaginea vizuală mută, a fost pentru teatru un concurent de temut și o primejdie care, mai ales în ultima vreme, devenise foarte gravă. Un anumit abuz al regiei, în scopul de a face ca teatrul să devină mai ales, sau cît mai mult cu putință, un spectacol și pentru ochi, o anumită imitare a procedurilor tehnice cinematografice, la care recurgeau unii regizori, întunecînd treptat decorul și iscînd altul din întunericul momentan, cu acompaniament sonor; alegerea unui repertoriu teatral, mai ușor și mai puțin consistent, care se preta la manipulări în vederea unor asemenea efecte de schimbări rapide și altele, pregătite numai pentru desfătarea vizuală, — acestea erau încă mai demult semne vizibile ale faptului că teatrul avea de ce să se teamă de concurența cinematografului. Pericolul grav pentru teatru stătea în această tendință spre asemănarea tot mai accentuată cu cinematograful. Dar iată că, dimpotrivă, cinematograful e cel care vrea acum să devină teatru. Iar teatrul nu mai are de ce să se teamă. Dacă la cinematograful nu mai trebuie să vîd cinematograful, ci o copie urîtă a teatrului, dacă trebuie să aud cum vorbesc alandala imaginile fotografiate ale actorilor, cu o voce de aparat transmisă mecanic, prefer să mă duc la teatru, unde cel puțin sînt actori adevărați, care vorbesc cu vocea lor. Un film vorbit avînd ambiția să înlocuiască întru totul teatrul, n-ar putea să obțină alt efect decît acela de a ne face să deplîngem că în fața noastră nu se află actorii vii și adevărați care reprezintă cutare dramă sau cutare comedie, ci doar reproducerea lor fotografică și mecanică.

Apoi, în mod indirect, în loc să dăuneze, filmul vorbit va fi de ajutor teatrului, pierzîndu-și definitiv, prin folosirea limbii, caracterul internațional. Toate popoarele a" aceeași ochi pentru a vedea; dar fiecare popor își are limba sa pentru a vorbi. Pentru fiecare film va trebui să se

606

gă tot atîtea versiuni cîte țări îl vor putea difuza, deoa-je nu toate vor avea posibilitatea să suporte cheltuielile ieși versiuni speciale. Traducerile unei versiuni unice, dacă iu posibile pentru inserturile scurte, nu vor mai fi posi-le pentru dialogurile actorilor, fiindcă aceștia nu vor ea desigur să vorbească toate limbile. Piața internațio-Jă e pierdută. Regizorii filmelor vorbite nu vor mai putea teceia ai filmelor mute, ci regizori de teatru; actorii, bă personajele de film vor trebui să vorbească de acum flinte, nu vor mai putea (cu unele excepții) să fie aceia în filmele mute, care nu au nici deprinderea, și cu atît iai puțin arta vorbirii, sau înclinația de a declama, și Jci măcar mijloacele, vocea: vor trebui să fie actori de latru; tot așa, pentru scenarii: cine va putea să facă per-jnajele să vorbească? Desigur, nu așa-zișii „autori de su-■cte" ai filmului mut, ci autorii de teatru. Așa că nici uneneală de o desființare a teatrului! În toate privin-le, dimpotrivă, vom asista la triumful teatrului. Intre timp, cinematografului i s-a întîmplat următoa-k nenorocire: după mulți ani, publicul s-a obișnuit cu Iziunea mută; acum că filmul prinde glas, oricît de prost, e grotesc și de insuportabil ar fi el — cine se întoarce să idă un film mut încearcă o anumită dezamăgire, un

fel I intoleranță, o senzație de nemulțumire, de care nu-și Idea seama înainte. Tăcerea a fost destrămată. Nu se va iai reface niciodată. Cu orice preț, va trebui să se dea o pe cinematografului.

Dar, căutarea acestei voci în literatură nu e decît o kdarnică încăpăținare și o oarbă împotmolire în propria I eroare inițială. Literatura, pentru a face să vorbească irsonajele născute din fantezia poeților săi, are teatrul, ■.■trebuie să ne atingem de teatru. Am căutat să demon-»ez și cred că am demonstrat prin argumente de neclin-it, că cinematografia, apucînd pe un asemenea drum, nu I putea niciodată să ajungă decît la propria sa distru-Ire. Trebuie ca cinematografia să se elibereze de litera-fă, pentru a-și găsi adevărata ei expresie, și numai atunci I va împlini adevărata sa revoluție. Să lase narațiunea I seama romanului, să lase drama pe seama teatrului. Iteratura nu e elementul său propriu; elementul său pro-liu e muzica. Să se elibereze de literatură și să se afunde

607

cu totul în muzică. Dar nu în muzica de pi chitului: cîntul e cuvînt: iar cuvîntul, chiar și cîntat „poate aparține imaginilor; așa cum nu poate să vorbească” I imaginea nu poate nici să cînte. Să lase melodrama țl seama teatrului de operă, iar jazul — pe seama musi,' hallului. Mă refer la muzica ce se adresează tuturor, j_a muzica ce se exprimă prin sunete, cinematografia pu'tînd să devină limbajul lor vizual. Iată: muzică pură și viziune pură. Cele două simțuri, estetice prin excelență, văzul si auzul, unite într-o desfătare unică: ochii care văd, urechea care ascultă, și inima care simte toată frumusețea și varietatea sentimentelor exprimate prin sunete, reprezentate în imaginile pe care aceste sentimente le suscită și le evocă angajînd subconștientul ce zace în noi toți, imagini nebănuite, teribile ca într-un coșmar sau misterioase și schimbătoare ca într-un vis, succedîndu-se vertiginos sau blînd și odihnitoare, însoțind mișcarea însăși a ritmului muzical. Cinemelografie, iată numele adevăratei reA'oluții: limbaj vizibil al muzicii. Orice muzică, de la cea populară, expresie genuină de sentimente, pînă la aceea a lui Bacci sau a lui Scarlatti, a lui Beethoven sau a lui Chopin. Gîn-diți-vă ce miraculoasă bogăție de imagini poate să trezească întreg folclorul muzical, de la o străveche habaneră spaniolă pînă la *Volga*, *Volga* a rușilor, *Pastorala* sau *Eroica*, una din *Nocturne* sau unul din multele *valse* *brillantes*.

Dacă pînă acum literatura a fost o mare potrivnică, pe care cinematografia a navigat stingherită, mîine, depășind cele două coloane ale lui Hercule, narațiunea și drama, ea va putea să iasă liberă în oceanul muzicii, unde, cu toate pînzele sus, va putea pînă la urmă, regăsindu-se pe sine,să ancoreze în porturile prodigioase ale miracolului.

(Din Corriere della Sera, 16 iunie 1929.†

' Discurs ia Consfătuirea „Volta" despre teatrul dramatic

i Excelențe, Doamnelor și Domnilor,

i Chemat de încrederea colegilor mei să prezidez această ■onsfătuire „Volta", închinată Teatrului, em cîntea să vă ■drez în numele lor și al meu cel mai respectuos și mai ■ordial salut.

Vie și mare e satisfacția Academiei Regale a Italiei să puia, ca oaspeți ai săi și ca oaspeți ai Romei — care a ■rat ca propriu spiritului ei nemuritor să cuprindă și să ■mtopească orice expresie a vieții — pe cei mai distinși ■meni de teatru din toate țările: autori și regizori, critici ii cercetători ai complexelor probleme artistice și tehnice lle scenei de proză. Iar pentru faptul că ați acceptat invi-iția noastră de a colabora la temele propuse de Consfă-lire și pentru contribuția prețioasă pe care nu puțini dintre jumneavoastră au adus-o prin rapoarte și informări, ca și fcntru tot ce veți spune și propune de acum înainte, luînd parte la ședințe cu talentul și cu intelectul dumneavoastră, ■ aduc cele mai călduroase mulțumiri.

r Multe și poate chiar prea multe congrese internaționale se organizează pentru teatrul dramatic; ceea ce dovedește ie că e puțin ceea ce se obține în cadrul lor, fie că se ivește lereu nevoia acordurilor reciproce în vederea unor măsuri le luat sau a unor ajutoare de cerut, în vederea unor cola-■jări de

propus sau a unor remedieri de preconizat; și ca,

■ sfârșit, teatrul de proză e socotit aproape pretutindeni

■ condițiile unui bolnav ce pretinde îngrijire și sprijini Bn consulturi continue. Dar e bine să adăugăm imediat,

■ toți medicii care se întâlnesc în aceste consulturi, o fa©

609

I— Luigi Pirandello — Teatru

pentru a afirma viața și nu moartea, pentru că toți au cer. iitudinea că bolnavul nu va muri. Teatrul nu poate să moară.

Formă a vieții înseși, toți sîntem actorii săi; căci dacă g-âr" desființa sau s-ar părăsi teatrele, teatrul ar continu, să existe în viață, de neînlăturat; după cum tot spectacol ar continua să fie natura însăși a lucrurilor. A vorbi despre o moarte a teatrului în timpuri ca ale noastre, pline de contradicții și prin urmare atît de bogate în material dramatic, într-un clocot atît de fierbinte al pasiunilor și într-o succesiune de evenimente care răscolesc întreaga viață a popoarelor, cu ciocniri de tendințe și instabilitate a situației, ca și cu nevoia tot mai viu simțită de toată lumea de-a afirma pînă la urmă o certitudine nouă în mijlocul unei involburări atît de bînuite de îndoieli — ar fi într-adevăr un nonsens.

E adevărat că viața sau o trăiești, sau o scrii, și că, atunci cînd o trăiești, cînd ești în miezul acțiunii și al pasiunii, cu greu te poți plasa în condițiile proprii artei: adică să iei ca punct de plecare un anumit moment, să-l depășești pentru a-l contempla și pentru a-i da un sens universal și o valoare eternă. Dar aceasta, cel mult, vrea să însemne că dacă dramele vieții noastre nu constituie teatrul de azi, îl vor constitui pe cel de mîine. Arta poate într-adevăr să anticipeze viața, s-o prevadă; dar s-o infirme pe cea de azi, s-o privească sub *specie aeternitatis*, e un lucru rar și foarte greu de împlinit chiar azi, imediat; va fi mai ușor mîine. Totul, desigur, poate să constituie material pentru artă, iar artistul oglindește, și nici n-ar putea să nu oglindească, în operă, viața timpului său, întrucît el însuși e un produs al civilizației și al vieții morale a timpului său. A face însă acest lucru dinadins, deci cu intenția de a realiza o acțiune practică și voluntară a momentului, fie chiar și în scopuri foarte nobile, dar străine artei, înseamnă a face politică, nu artă; nu vreau să spun că în anumite momente ale vieții unui popor, arta nu trebuie să devină și ea, așa cum de altfel s-a și întîmplat de multe ori, un mijloc al unor nobile acțiuni politice sau cetățenești; "alte cuvinte, sacrificîndu-se pe sine ca artă, pentru a rămîi; în istoria cetățenească a unui popor, document istoric, dacă nu mai e cu putință — monument de artă. Dar acolo unde

610

cest lucru nu se cere și nu e socotit necesar și oportun, (colo unde în afara oricărei pasiuni interesate vrem să con-■derăm că arta, prin însăși natura ei, poate să aducă doar ■ contribuție de plăsmuiri și imaginație, acolo unde con-kează fără-ndoială mai mult documentele adevărate, pro-tiu-zise, dovezi de fapt, demonstrații elocvente și convin-Mtoare, sacrificîndu-se și anulîndu-se pe sine, arta ar de-reni chiar un mijloc impropriu. Să ne gîndim că misterul ■ricărei nașteri artistice e însuși misterul oricărei nașteri fcturale; nu e un lucru ce se poate fabrica anume, ci tre-■uie să se nască în mod firesc, nu la întîmplare și cu atît nai puțin dintr-un capriciu al scriitorilor, cu o libertate fără legi, așa cum în mod greșit presupun neștiutorii, ci ■împotrivă, supusă inderogabilelor ei legi vitale; astfel că, ■rîndu-se pentru sine și fără alte scopuri decît cele cuprinse la ea însăși, arta nu va putea fi decît pură, scutită de șrice scop interesat; de nu, numai prin acest simplu fapt, fea nu va mai fi operă de artă, ci de condamnat, nu numai ti numele lucrurilor vătămăte, ci mai cu seamă în numele irtei.

Trebuie să ținem seama, înainte de toate, că această lonsfătuire a noastră are un caracter specific, cultural, care I deosebește de congresele obișnuite. De fapt, ea se intitu-Isază consfătuire și nu congres: consfătuire a unor cerce-■itori de vază, anume invitați să trateze o temă presta-■ilită, cu pasiune, desigur, dar cu acea pasiune dezinteresată ce caracterizează studiile științifice. Cu această pa-liune tocmai, și fără nici cea mai palidă intenție polemică, Im

înțeles să vorbesc despre raporturile între politică și ■"tă, adică într-un sens pe care toți pot să-l accepte, în principiu, pentru a ajunge la concluzia că, fiind arta tărî-mul sentimentului dezinteresat, tot dezinteresat trebuie să fie și ajutorul pe care am socoti oportun și de datoria noas-■ă să i-l aducem.

Dar eu nu trebuie și nici nu vreau cîtuși de puțin, prin ■Dnsiderațiile mele particulare, să tulbur sufletele tuturor lelor care au fost chemați să trateze temele propuse de lonsfătuire și să discute despre ele; pot, în schimb, să for-■tulez urarea ca din contribuțiile și discuțiile dumnea-Joastră să apară limpezi și bine definite, în primul rînd ndițiile prezente ale teatrului de proză față de alte forme

611

de spectacol, și nu mai puțin limpezi și bine definite -. măsurile de luat pentru a le îmbunătăți. Căci, dacă e adevărat că teatrul nu poate să moară, nu e mai puțin adevărat că el are nevoie să fie apărat sau, mai bine zis, să fi_e pus în condiția de a se apăra, fie și de unul singur, j_n concurența cu celelalte spectacole care, fie că se folosesc de un sprijin substanțial, subvenții generoase și înzeestrări din partea statului sau a altor instituții publice, cum e, de exemplu, teatrul de operă, fie că se bucură de favoarea momentului, cum sînt întrecerile sportive, pentru care pretutindeni se construiesc stadioane; fie că sînt spectacole noi, care prin avantajul enorm al reproducerii lor mecanice și implicita ușurință de a fi prezentate, pot să se repete de mai multe ori pe zi în săli foarte ample, de o construcție modernă și adecvată, ba chiar și fără să aibă nevoie de construcții speciale, prin intermediul unui mic aparat, capabile să introducă ușor și comod teatrul în orice nașă particulară.

Nu doar în răstimpuri, cum se obișnuia odinioară, cu prilejul marilor festivități sau al marilor sărbători religioase, ci în fiecare zi, poporul e atras la spectacole, din-tr-un obicei devenit necesitate, rod al civilizației. Și astăzi, în lunile de vară sau de primăvară, sub cerul liber, în amfiteatre străvechi, la festivități anuale sau bienale din cutare sau cutare oraș, în piețe sau locuri dinainte amenajate, poporul e chemat să asiste la reprezentații extraordinare, magnifice, dar care nu rezolvă problema teatrului, așa cum în cursul vremii ea s-a impus atenției în toate țările ce se consideră civilizate, adică, o problemă de civi-iizație: teatrul în sală, cel de fiecare seară. Veți vedea dacă această problemă poate fi rezolvată prin așa-numitul teatru de masă sau dacă acesta nu poate fi conceput decît în celălalt sens, adică la aniversări festive și prin spectacole grandioase și pasagere, cum de altfel sînt întrecerile sportive, care atrag, ce-i drept, mari mase de spectatori, un public uriaș, dar au un caracter de excepție și nu sînt, și nici n-ar putea să fie, zilnice.

Problema de a satisface această cotidiană sete de spectacole pe care a dobîndit-o astăzi poporul, n-a reușit s-o rezolve deocamdată decît cinematograful. Dacă vrem ca și teatrul de proză s-o rezolve, în condițiile actuale faț^a

e cinematograf, va trebui să studiem dacă nu e cazul să f ia întîi măcar acele măsuri pe care anumite națiuni le-au I luat, limitînd la unul singur și la ore fixe, spectacolul trai al cinematografelor. în felul acesta am ajunge să pu- teatrul de proză în condițiuni, nu de avantaj, ci măcar J_B paritate în concurență, lăsînd la latitudinea publicului [ă aleagă un spectacol sau altul, fără a da cinematografuli avantajul de a se folosi de reproducerea mecanică a ace-

iși spectacol, care — cel puțin cît timp cinematograful

n-și găsește, așa cum toți îi doresc, o proprie expresie [Kistică — are loc de multe ori în dauna teatrului. Dar, k trebui apoi să se treacă și la construirea de noi teatre, .șa cum se construiesc stadioane noi pentru competițiile bortive, dat fiind că la teatru se respiră aerul sufocant al jechilor localuri, ce nu se mai potrivesc noilor exigențe, J_B numai în privința artei înseși, ci, mai ales, în pri-jrința economiei și a nivelului de viață.

în toate manifestările ei, viața nouă respinge vechile leosebiri, atît cele de castă, cît și cele

datorate unor pri-Klegii, indiferent de felul în care au fost dobândite; avem în aceea impresia că teatrele, așa cum au fost construite în timpul când aceste deosebiri erau încă vii, sînt acum lucruri anacronice, de care oamenii se îndepărtează aproape instinctiv.

E de dorit ca din propunerile și din discuțiile acestei înșfătuiri să reiasă că măsura cea mai eficace și mijlocul cel mai practic pentru a apropia din nou poporul de teatru, e aceea de a construi asemenea noi lăcașuri: și poate în felul acesta se va rezolva, în spirit, și mult doritul nostru de masă. Săli concepute în mod adecvat, în stare să cuprindă atîta public, încît să se poată recupera chel-pielile de montare, menținînd prețul билетelor la paritate cu li¹, cel practicat de cinematografe, iar între locuri să nu le altă deosebire decît cea inevitabilă a distanței mai mari în fața de rampă; scene cu echipament nou, dotate cu toate mijloacele tehnice noi, pentru ca fiecare iprezentatie să devină și un spectacol nu mai puțin atrăgător decît acela cu care cinematografia a obișnuit publicul.

! Experții scenotehnice au aici un domeniu foarte vast și deschis propunerilor și proiectelor lor. E de sperat că va

612

613

fi definită o problemă ce se dezbate de multă vreme anume dacă teatrul e făcut pentru a oferi un spectacol * care opera de artă, creația poetului, intră ca unul din elementele în mîna și la dispoziția unui regizor și în fel ca aparatul scenic și jocul luminilor sau al actorilor sau dacă, dimpotrivă, aceste elemente, inclusiv activitatea unificatoare a regizorului, creator responsabil numai al spectacolului, nu trebuie să fie folosite doar pentru a viața operei de artă, care le cuprinde pe toate, și fără care nici unul luat separat, seară de seară, n-ar avea rost să existe: mă refer la acea viață inviolabilă și coerentă în orice punct al ei, pe care opera de artă o pretinde pentru sine și care, tocmai de aceea, n-ar trebui să rămînă la bunul plac al regizorului, care s-o altereze sau să intervină în structura ei.

Opera de artă e cea care rămîne, chiar dacă, temporal trăiește în spectacolul efemer oferit de teatre. Dintre toate celelalte spectacole, din cîte pot intra în viața unui popor, teatrul e cel care îi asumă și-i oglindește mai intim valorile morale: teatrul e cel care rămîne. Dînd glas sentimentelor și gîndurilor puse în lumină prin jocul viu al pasiunilor înfățișate și care, prin natura însăși a acestei forme de artă, trebuie să fie expuse în termeni cît se poate de limpezi și fermi, teatrul propune unei judecăți publice propriu-zise acțiunile umane, așa cum sînt ele aievea, în realitatea lor netă și eternă, pe care fantezia poetului o creează ca exemplu și îndemn pentru viața naturală, cotidiană și confuză: o judecată liberă și umană care cheamă eficient conștiințele judecătorilor înșiși la viața morală tot mai înaltă și mai exigentă. Toate epocii istoriei umane ne-au transmis un teatru, viu cînd la un popor, cînd la altul, și întotdeauna acest teatru a marcat un mare moment în viața acestor popoare. Patrimoniul său e cru și monumental, căruia numeroase state, de la cel mai mare, la cele mai mici, au și simțit datoria să-i ofere lăcașurile potrivite pentru a-l găzdui, nu ca pe un muze de statui inerte, ci ca un loc unde operele de artă cele mai demne să poată avea mereu viață, iar cele noi — care din fericire au fost create — să poată și ele să trăiască, la adîncul post de condițiile potrivnice și precare ale momentului¹

614

Pentru prima oară vom obține, la această Consfătuire, informație completă și precisă asupra tuturor măsurilor în care diferite state ale Europei au asigurat sau caută să asigure soarta teatrelor lor naționale. De un mare folos țării vor fi, desigur, confruntările pe care reprezentanții diferitelor organisme de stat vor putea să le facă în față cu datele oferite de rapoarte și, în felul acesta, W putea fi de mare folos suma experiențelor de aiurea, de la țări în care nu s-a născut încă un teatru de stat, la formația asupra programelor și studiul lor, tratativele pentru schimburile dintre diferitele teatre naționale, aspirațiile spre perfecționări în legislația lor, așa cum se întrevăd din diferitele rapoarte. Ocupîndu-ne cu inima senină a cercetătorului de problemele tehnice sau artistice, va trebui să avem în vedere că lucrările noastre vor sluji la menținerea mereu trează a culturii și la îmbunătățirea soartei aceleia pe care Grecii au socotit-o supremă: cea mai matură expresie a artei: Teatrul.

(Discurs pronunțat cu prilejul inaugurării lucrărilor celei de a IV-a Consfătuiri a „Fundației Alessandro Volta”, prezidată de Pirandello. Roma, 8 — 14 octombrie 1934.)

Teatru sicilian?

Precizez de la bun început că nu sint dușman al artei dramatice, ci doar al lumii artificiale și convenționale a scenei, în care opera dramatică este, din păcate, inevitabil sortită să piardă din adevărul ei ideal ceea ce câștigă în realitate materială și totodată fictivă.

Pentru mine, opera de artă — tragedie, dramă sau comedie — este o lucrare încheiată atunci când autorul a exprimat-o într-un chip potrivit: cea pe care o ascultăm la teatru e o traducere a ei; o traducere care, vrînd-nevrînd, așa cum am demonstrat în altă parte ¹, strică și împru-
nează. Arta nu reprezintă tipuri și nici nu zugrăvește idei; ci, prin însăși natura ei, idealizează, adică simplifică și concentrează, eliberează lucrurile, oamenii și acțiunile lor de contingențele obișnuite, comune, de amănuntele fără valoare, de vulgarele piedici de zi cu zi; într-un anumit sens, le abstrage; adică, respinge, fără să mai ia în seama tot ceea ce contrazice concepția artistică și grupează, în schimb, tot ceea ce, de acord cu ea, îi dă mai multă forță și bogăție expresivă. Ideea scriitorului despre personajele sale, sentimentul ce respiră din ele, evocă imaginile cele mai potrivite; amănuntele inutile dispar; tot ceea ce e impus de logica vie a caracterului e adunat, concentrat, în unitatea unei ființe mai puțin reală, poate, dar cu toate acestea mai adevărată.

Actorul face exact contrariul a ceea ce face poetul. Adică redă mai real și totuși mai puțin adevărat personajul

¹ Vezi studiul meu *Ilustratori, Actori și Traducători*, în voiul»" *Arte etscienza (Artă și știință)*, Roma, Modes, ed. 1908 (nota autorului)-

616

eat de poet; împrumută o consistență artificială, într-un țdiu artificial, iluzoriu, unor personaje și unor acțiuni ■■ și-au avut dinainte o expresie de viață superioară con-Lgențelor materiale, și care trăiesc în condiția ideală, esen-ilă și caracteristică a poeziei.

Dacă uneori acest soi de traducere în realitate mate-ilă, pe care-l vedem pe scenă, nu strică și nu împru-iză, nu înseamnă altceva decît că scriitorul nu și-a expri- în chip potrivit opera, cu alte cuvinte, n-a făcut o operă de artă veritabilă, exprimată prin ea însăși, vie prin ea însăși, liberă și întreagă, ci un fel de canava (aproape un *scenariu de commedia delVarte*, ceva mai întins, dar tot abia schițat) pentru creația cutărui actor sau cutărei actrițe •pe scenă.

Creația nu poate fi decît una singură și originală, și aparține fie poetului, fie actorului; dacă aparține poetului, actorul nu execută decît o traducere mai mult sau mai puțin fidelă, mai mult sau mai puțin eficace, dar tot o traducere, și prin urmare ușor împruținată, ușor știrbă; dacă aparține actorului, poetul nu oferă decît materialul ce trebuie elaborat și plăsmuit pe scenă.

O dată fixată această premiză, nu pot să accept argumentele traducătorilor, adică ale actorilor.

Dar întrebarea s-a ridicat în legătură cu teatrul dialectal sicilian pe cale de a se naște și pe care doi actori foarte valoroși, Grasso și Aguglia ¹, îl poartă acum prin lume, stîrnind deopotrivă entuziasm și dispreț: — Poate oare un scriitor sicilian să fie stăpîn pe temele sale, date fiind gusturile și tendințele publicului, precum și posibilitățile de reprezentare ale executanților? Arta, dacă vrea să fie artă, răspundem, are nevoie înainte de orice, de propria ei libertate. A sili un autor dramatic să țină seama, în actul de creație, de posibilitățile de reprezentare ale executanților e ca și cum ai sili un poet Bă compună un sonet pe rime date. Nu scriitorul trebuie lă se adapteze la posibilitățile executantului; ci acesta — la posibilitățile scriitorului sau, mai bine zis, la opera [căreia trebuie să-i dea viață pe scenă. Dacă actorul nu se

¹ Este vorba de actorii *Giovanni Grasso* și *Mimi Aguglia*, apreciați fexponenti ai teatrului dialectal sicilian din acea vreme.

*40 ■
i Pirandello — Teatru

617

pricepe sau nu poate să facă asta, înseamnă că e un prost sau prea unilateral. Și dacă teatrul dialectal sici]-nu poate dispune azi decît de asemenea actori, înseamn nu poartă încă în sine atîta viață și atîta

putere încît ° producă alții; și că un teatru dialectal sicilian nu exisr și, avînd în vedere condițiile actuale, nici nu poate fi cre ? ci, cel mult, se pot încropi doar canavale și scenarii *commedia delVarte* pentru groaznica bravură' a ' Grasso și a doamnei Aguglia.

Și-apoi, gusturile și tendințele publicului... Ale cărui public? Asta e o altă problemă, și mai complexă.

Care sînt motivele în virtutea cărora un scriitor poate fi îndemnat să compună în dialect și nu în limba literară?

Opera de creație, activitatea fantastică pe care scriitorul trebuie s-o desfășoare, fie că folosește limba literară fie că folosește dialectul, sînt aceleași. Diferă doar mijlocul de comunicare, cuvîntul. Or, ce anume sînt cuvintele luate, așa, în abstract? Sînt simboluri ale lucrurilor din noi, sînt fantasmeme pe care sentimentul nostru trebuie să le însuflețească, iar voința — să le miște. Înainte ca sentimentul și voința să intervină, cuvîntul e pură obiectivitate și cunoaștere. Or, aceste cuvinte, mijloace de comunicare, aceste cunoștințe sînt noțiuni universale, dar nu de o universalitate abstractă, deoarece nu sînt abstracțiuni logice, ci reprezentări generale. Sînt, de exemplu, 'casa, drumul, calul, muntele etc. luate în general, nu cutare casă, cutare drum, cutare cal, cutare munte, cu un anume fel de-a fi, bine definit și cu o anume calitate particulară. Rațiunile istorice, etnografice, condițiile de viață, obiceiurile, moravurile etc. largesc sau restrîng hotarele acestor cunoștințe, ale acestor obiectivări ale lucrurilor din conștiința noastră.

Or, desigur că un mare număr de cuvinte ale unui anumit dialect sînt mai mult sau mai puțin — cu excepția alterărilor fonetice — aceleași ca ale limbii literare, dai numai în calitatea lor de concepte ale lucrurilor, nu ca sentiment particular al lor. Abstrăgînd de acest sentiment particular, nici conceptul lucrurilor nu va reieși inteligibil-dacă nu cunoaștem cuvintele ca atare. Dar mai sînt atîte»¹ și atîtea alte cuvinte care — abstrăgînd, și aici, de ace sentiment particular și de ecoul special pe care sunetul lui

zește în noi — luate în considerare ca pure cunoștințe, t atît de locale, încît nu pot fi înțelese decît în cadrul

anumite regiuni.

r Atunci, de ce să se slujească scriitorul de un mijloc de omunicare atît de limitat, dacă activitatea sa creatoare ■ra fi aceeași? Din diferite motive, care limitează întreaga ,roducție dialectală ca proces de cunoaștere, întrucît sînt ocmăi motive de cunoaștere, ale cuvîntului și lucrului !,prezentat: ori poetul nu cunoaște mijlocul de comunicare nai larg care e limba literară; ori, cunoscîndu-l, socotește •ă nu l-ar putea folosi cu vioiciune, adică spontaneitate nnăscută, care constituie prima și indiscutabila condiție i artei; ori natura sentimentelor și imaginilor sale e atît [e împlîntată în solul pe care-l exprimă, încît un alt mij-oc de comunicare, în afara expresiei dialectale, i s-ar părea nepotrivit sau lipsit de coerență; ori lucrul reprezentat e atît de local, încît nu-și poate găsi expresia dincolo de imitele cunoașterii lucrului însuși.

O literatură dialectală, în sfîrșit, e făcută să rămînă în îotarele dialectului. Dacă iese din ele, va putea fi gustată numai de cei care cunosc respectivul dialect, precum și moravurile, obiceiurile, într-un cuvînt, viața particulară je care o exprimă dialectul.

Or, în afara acestei insule, cine cunoaște Sicilia? Nu există decît o cunoaștere limitată la cîteva expresii caracteristice, violente, de manieră.

Caracterul dramatic sicilian s-a fixat, s-a tipizat în teribila, minunata grosolănie a lui Giovanni Grasso. Lipsind orice altă cunoaștere a vieții atît de variate ji de caracteristice a Siciliei, orice altă expresie a ei devine aproape de neînțeles. Să nu vorbim, deci, de gusturi și de tendințe ale publicului; aici e vorba numai de un proces de cunoaștere.

Un teatru dialectal, care să reprezinte viața variată și diversă a Siciliei, ar putea fi gustat și primit cu căldură ftumai în Sicilia: în afara Siciliei pot avea succes numai Icele expresii despre care avem anumite cunoștințe, devenite tipice; adică pot avea succes domnul Grasso și doamna Aguglia, care nici nu mai au nevoie să vorbească pentru a h aplaudați: e deajuns mimica lor.

619

. ..
Ca să încheiem: vrem să făurim, într-adevăr, un te . dialectal sicilian, sau vrem să manufacturizăm o Sicij]l¹ de import, pentru domnul Grasso și doamna Aguglia? ^{le}

Acest genial poet și dramaturg care e Nino Martoglj^o i a încercat cu seriozitate prima variantă, dar n-a avut «• nici n-ar fi putut să aibă succes în afara Siciliei, nu dj_n cauza gusturilor și tendințelor

publicului, repet, ci din cauza necunoașterii Siciliei, știut fiind că prima cerință fundamentală a oricărei creații artistice este materialul co'g-noscitiv. Totuși, arta e creație, nu cunoaștere; dar creația artei nu apare *ex nihilo*, are nevoie ca, în primul rînd lucrul să fie cunoscut prin abstragere și prin cuvînt, care îi e simbol și reprezentare generală, pentru a fi apoi înțeleasă și gustată cum se cuvine conturarea ei, subiectivi-zarea obiectivării în care arta de fapt consistă.

încercarea lui Martoglio a eșuat. În schimb, au succes domnul Grasso și doamna Aguglia; dar ca Sicilia să aibă de ce să se bucure, n-aș prea crede.

(Din Rivista Popolare di Politica, Lettere e Scienze sociali, 31 ianuarie 1909.)

¹ Nino Martoglio (1870 — 1921), scriitor sicilian, prieten CU Piram^{nt} dello, cu care a fondat *La Compagnia del Teatro Mediterraneo*.

Dialectalitate

Că în Italia nu se fac progrese și în domeniul literaturii, nu s-ar putea spune. Văd că mai discutăm și acum ideile lui Ferdinando Martini* despre teatrul italian, care, chipurile, nu există și nici nu poate să existe, pentru că Roma nu e Parisul, iar limba italiană vorbită îndeobște în Italia nu există, iar unitatea națională s-a înfăptuit abia deunăzi, așa că n-a putut da încă vieții noastre acea conduită și acele caractere particulare pe care teatrul, dacă vrea să fie național, ar trebui să le oglindească: într-un cuvînt, faimoasa poveste a tunului ce nu poate să tragă din o sută de mii de motive, dintre care nouăzeci și nouă de mii nouă sute nouăzeci și nouă sînt de prisos, dat fiind că arimul este lipsa de pulbere.

Așadar, Roma nu e Parisul.

Splendid spectacol al unei constante exemplare în propriile opinii. Arta-oglinadă, sau viața ca material gata format, după obiceiuri și cu caracteristici particulare, originale, gata imprimate; arta, ca o oglindă, țac! trage viața în poză, așa cum e, răspunzînd unei meniri aproape istorice. Aceeași mentalitate, în fond, ca a așa-numiților *oameni de teatru*, care mai bine s-ar lăsa jupuiți decît să recu-loască teatrul ca domeniu al literaturii. Cu deosebirea, însă, că acești *oameni de teatru* sînt cel puțin mai logici, ieoarece Martini, după cîte știu, n-a considerat niciodată Wtrul ca pe un gen aparte, adică neavînd nimic de-a face ^o literatura unui popor; iar pe de altă parte, n-a susținut

¹ Ferdinando Martini (1841 — 1928), scriitor, critic și om politic ian, numii ministru al Instrucțiunii publice în 1892.

621

niciodată că, în privința celorlalte faimoase *genuri literare* Italia n-ar avea o literatură, deși nu dispune de condiții pe care le socotește necesare și indispensabile pentru existența unui teatru național. Așa că, pentru a fi coerent, ar trebui să afirme una din două: sau că nu există o literatură italiană; sau că, dacă există în celelalte genuri literare și numai în teatru nu, acesta e un gen aparte, întrucît are nevoie de anumite condiții speciale, de care celelalte forme ale literaturii se pot dispensa.

Or, cum nu-și dă seama Martini că nu poate exista nici un motiv în virtutea căruia un roman, de exemplu — fără ca Roma să fie Parisul, desfășurîndu-și acțiunea în Lom-bardia sau în Romagna, în Piemont sau în Veneto, în Toscana sau în Sicilia; fără ca obiceiurile și caracterele unei regiuni să fie comune cu ale alteia; fără ca să existe pentru el o limbă italiană vorbită în Italia — un roman, zic, să se poată numi italian și să intre, dacă e demn de aceasta, în ceea ce se cheamă o literatură națională, iar o dramă sau o comedie nu?

Admițînd dar neacceptînd implicația estetică, de multă vreme destrămată, a artei-oglinadă, ne întrebăm de ce această oglindă a artei, ca să producă un teatru național italian, ar trebui cu tot dinadinsul să acționeze în Franța, unde, gătindu-se sărbătorește în fața unui mare centru ca Parisul, zugrăvește moravurile, caracterele și limba, în sfîrșit, viața întregii națiuni, ceea ce de altfel nu e cîtuși de puțin adevărat? Oare moravurile, caracterele, limbajul Lombardiei, numai prin faptul că nu sînt acelea ale Ro-magnei, Piemontului, Venetului, Toscanei sau ale Siciliei, și invers, nu mai sînt prin acest simplu fapt, italiene? Oare o artă ce oglindește mai multe aspecte mărunte și variate ale unei națiuni, în locul unui singur, mare și comun, trebuie să înceteze prin aceasta a mai fi naționala Ferdinando Martini caută caracterele comune ale unei generalități și bineînțeles că la noi nu le găsește; pentru că la noi, firește, și nu de-acum, ci din timpuri străvechi, vreau să spun încă de cînd s-a născut literatura italiană, generalitatea are următoarea particularitate: *caracterul dialectal*, înțeles ca un veritabil și unic idiom, cu alte cuvinte, ca proprietate de expresie esențială, care, așa cum scrisese

622

pante: „*in qualibet redolet civitate, nec cubat in ulla*”. ¹ ceaasta, pentru că la noi s-a întîmplat ceea ce nu

s-a întîmplat în nici o altă țară, și anume că fiecare regiune sau chiar și numai cîte un oraș, a constituit o mică și deseori foarte mare națiune, iar Roma — de-a dreptul lumea întreagă ; ceea ce nu e un defect, ci dimpotrivă o bogăție, bogăție de istorie, bogăție de viață, bogăție de forme și de obiceiuri, bogăție de caractere; și ar fi stupid din partea artei să renunțe la toate acestea, invidiind Franța pentru aplatizatele caractere comune ale generalității sale.

Două linii foarte distincte și aproape paralele se desfășoară de-a lungul întregului drum al istoriei noastre literare; două stiluri: unul al cuvintelor și celălalt — al lucrurilor; putem să le urmărim pas cu pas, alăturate și opuse, pînă în zilele noastre: Dante și Petrarca, Machiavelli și Guicciardini, Ariosto și Tasso, Manzoni și Monti, Verga și D'Annunzio. La unii, cuvîntul propune lucrul, un cu-vînt ce nu se vrea Amiabil decît exprimînd lucrul, astfel ca între lucru și cititor sau spectator cuvîntul să dispară și să rămîna acolo, nu în calitate de cuvînt, ci de lucru propriu-zis. La ceilalți, lucrul nu are o valoare în sine, ci prin felul cum e rostit; apare mereu literatul care vrea să ne arate cît e de iscusit în a-l rosti, chiar și atunci cînd nu ni se dezvăluie. La cei dintîi, o construcție pe dinăuntru, lucrurile care iau naștere și ni se oferă așa încît ne mișcăm în mijlocul lor, le respirăm, le atingem cu mîna:pămînt, pietre, carne, anumiți ochi, anumite frunze, anumite ape; la cei de ai doilea, o construcție pe din afară, cu cuvinte din repertoriile lingvistice și cu fraze iscusite în a ne spune toate aceste lucruri și care, pînă la urmă, dat fiind că ghicim jocul și bravura, ne satură și ne obosesc.

Dacă privim cu atenție aceste două descendențe, familii sau categorii de scriitori, din punctul de vedere al faimoasei și eternei probleme a limbii, văzută așa cum a fost întotdeauna văzută, exterior și nu ca o creație, căutată adică din afară, ca un obiect pe care, desigur, nimeni nu reușește să-l găsească, observăm la unii limba — așa cum trăiește sau cum nu trăiește — scrisă: limba „literară”; iar la ceilalți simțim o savoare idiomatică, dialectală, începînd

¹ Va înmiresma orice cetate dar nu va dăinui în nici una (lat.)

623

cu Dante, care socotea limba *vulgară* ca fiind cuprinsă în dialecte. Dialectală, da. Dar așa cum se cuvine săfim dialectali într-o națiune""căre-și trăiește viața variată numai în limbajul variat al numeroaselor sale regiuni.

Această dialectalitate, la scriitori, nu e o oglindă, ci o veritabilă și continuă creație de formă.

Viața unei regiuni, de exemplu Sicilia, în realitatea pe care i-o dă Verga, adică așa cum el o vede, cum o simte așa cum se arcuiește și vibrează Sicilia în conștiința lui' nu poate fi exprimată altfel decît așa cum o exprimă Verga. Limba aceasta e însăși creația sa: compusă nu din cuvinte pe care le vrem pentru ele însele, frumoase sau urâte, comune tuturor, ci proprii lucrurilor pe care scriitorul vrea să le spună și pe care, spunîndu-le, le face să trăiască.

Nu e vina scriitorilor italieni, și nici nu înseamnă sărăcie, repet, ci dimpotrivă, bogăție adevărată și plină de viață pentru literatura lor, faptul că ei „creează regiunea” și că sînt, în acest sens, dialectali.

(Din Cronache d'attualità, august—septembrie—octombrie 1921, număr dedicat „Teatrului experimental”) •

Primele reprezentații ale pieselor lui Pirandello

(în ordine cronologică)

LA MORSA (*Menghina*). Roma, Teatrul Metastasio, Compania „Teatro minimo” condusă de Nino Martoglio, 9 decembrie 1910.

LUMÎE DI SICILIA (*Lămîi de Sicilia*). Roma, Teatrul Metastasio, Compania „Teatro minimo” condusă de Nino Martoglio, 9 decembrie 1910.

IL DOVERE DEL MEDICO (*Datoria medicului*). Roma, Sala Um-berto I, Compania „Teatro per tutti” condusă de Lucio d'Ambrasi Achille Vitti, 20 iunie 1913.

SE NON COSI' sau LA RAGIONE DEGLI ALTRI (*Dacă nu așa -Dreptatea altora*). Milano, Teatrul Manzoni, Compania Stabilă Milaneză condusă de Marco Praga (primă actriță: Irma Gramatica), 19 aprilie 1915.

PENSACI, GIACOMINO! (*Bagă de seamă, Giacomino!*). Roma, Teatrul Național, Compania Angelo Musco (în dialect sicilian; textul autorului), 10 iulie 1916.

UOLÀ. Roma, Teatrul Argentina, Compania Angelo Musco (în dialect Bteieilian; textul autorului), 4 noiembrie 1916; Milano, Teatrul

■ Nou, Compania Tofano-Rissone-De Sica (text italian revăzut de

• autor după ediția Mondadori din 1937, voi. VIII din *Tutto ii teatro*), 8 iunie 1942.

E (SE VI PARE) (*Așa e [dacă vi se pare]*). Milano, Teatrul Olimpia, Compania Virgilio Talii, 18 iunie

1917.

625

IL BERRETTO A SONAGLI (*Tichia cu zurgălăi*). Roma, Teatrul Național, Compania Angelo Musco (în dialect sicilian, cu titlul 'A BIRRITTA CU' I CIANCIANEDDI - textul autorului 27 iunie 1917.

Uri),

LA GIARA (*Chiupul*). Roma, Teatrul Național, Compania Angelo Musco (în dialect sicilian, cu titlul: 'A GIARRA — textul autorului), 9 iulie 1917.

ÎL PIACERE DELL'ONESTA (*Voluptatea onoarei*). Torino, Teatrul Carignano, Compania Ruggero Ruggeri, 27 noiembrie 1917.

MA NON E UNA COSA SERIA (*Dar nu e un lucru serios*). Livorno, Teatrul Rossini, Compania Emma Gramatica, 22 noiembrie 1918.

IL GIUOCO DELLE PARTI (*Jocul rolurilor*). Roma, Teatrul Qui-rino, Compania Ruggero Ruggeri (primă actriță: Vera Vergani), 6 decembrie 1918.

L'INNESTO (*Altoiu*). Milano, Teatrul Manzoni, Compania Virgilio Talii, 29 ianuarie 1919.

LA PATENTE (*Brevetul*). Roma, Teatrul Argentina, Compania „Teatro Mediterraneo” condusă de Nino Martoglio (în dialect sicilian, cu titlul: 'A PATENTI — textul autorului), 19 februarie 1919.

L'UOMO, LA BESTIA E LA VIRTÙ (*Bărbatul, fiara și virtutea*). Milano, Teatrul Olimpia, Compania Antonio Gandusio, 2 mai 1919.

TUTTO PER BENE (*Totul cum se cuvine*). Roma, Teatrul Quirino, Compania Ruggero Ruggeri, 2 martie 1920.

COME PRIMA, MEGLIO DI PRIMA (*Ca înainte, mai bine ca înainte*). Veneția, Teatrul Goldoni, Compania Ferrero-Celli-Paoli, 24 martie 1920.

CECE. San Pellegrino, Teatrul Cazinoului, Compania Armando Falconi, 10 iulie 1920.

LA SIGNORA MORLÛ, UNA E DUE (*Doamna Morii, una și două*)' Roma, Teatrul Argentina, Compania Emma Gramatica, 12 noiembrie 1920; Florența, Politeama Nazionale, Compania Pirandei¹⁰ (Abba) cu titlul: DOUĂ-N UNA, 14 martie 1926.

626

feEl PERSONAGGI IN CERCA D'AUTORE (*Șase personaje în , căutarea unui autor*). Roma, Teatrul Valle, Compania Niccodemi (interpreți: Vera Vergani și Luigi Almirante), 10 mai 1921.

gșIRICO IV (*Henric al IV-lea*). Milano, Teatrul Manzoni, Compania i Ruggero Ruggeri, 24 februarie 1922.

JLL'USCITA (*La ieșire*). Roma, Teatrul Argentina, Compania Larn-berto Picasso, 29 septembrie 1922.

L'IMBECILLE (*Imbecilul*). Roma, Teatrul Quirino, Compania AHredo Sainati, 10 octombrie 1922.

VESTIRE GLI IGNUDI (*Să îmbrăcăm pe cei goi*). Roma, Teatrul Quirino, Compania Măria Melato, 14 noiembrie 1922.

L'UOMO DAL FIORE IN BOCCA (*Omul cu floarea în gură*). Roma, Teatrul „Degli Indipendenti”, Compania „Degli Indipendenti” condusă de Anton Giulio Bragaglia, 21 februarie 1923.

LA VITA CHE TI DIEDI (*Viața ce ți-am dat-o*). Roma, Teatrul Quirino, Compania Aida Borelli, 12 octombrie 1923.

L'ALTRO FIGLIO (*Celălalt copil*). Roma, Teatrul Național, Compania , Raffaello și Garibalda Niccoli (în grai toscan: adaptare de Fer-dinando Paolieri), 23 noiembrie 1923.

CIASCUNO A SUO MODO (*Fiecare în felul său*). Milano, Teatrul de Amatori, Compania Niccodemi (interpreți: Vera Vergani și Luigi Cimara), 22 mai 1924.

SAGRA DEL SIGNORE DELLA NAVE (*Sărbătoarea, Domnului corăbiilor*). Roma, Teatrul Odescalchi, Compania „Teatro d'Arte” (sub direcția lui Luigi Pirandello), 4 aprilie 1925.

DIANA E LA TUDA (*Dianași Tuda*). Milano, Teatro Eden, Compania Pirandello (primă actriță: Marta Abba), 28 aprilie 1927. Premiera absolută: Ziirich, Schauspielhaus, 20 noiembrie 1926, cu titlul: E DIANA UND DIE TUDA.

l'AMICA DELLE MOGLI (*Prietena nevestelor*). Roma, Teatrul Argen-i tina, Compania Pirandello (primă actriță: Marta Abba), 28 aprilie 1927.

■LLAVITA (*Cofetarul Bellavita*). Milano, Teatrul Eden, Compania I Almirante-Rissone-Tofano, 27 mai 1927.

627

SCAMANDRO (*Scamandru*). Florența, Teatrul „Accademia dei p; denti”, în interpretarea Grupului Academic, muzica de scenă de Fernando Liuzzi, 19 februarie 1928.

LA NUOVA COLONIA (*Colonia cea nouă*). Roma, Teatrul Argentina Compania Pirandello (interpreți: Marta Abba și Lamberto Pi casso), 24 martie 1928.

O DI UNO O DI NESSUNO (*Ori a unuia, ori a nimănu*). Torino, Teatro di Torino, Compania Ahnirante-Rissone-Tofano, 4 noiembrie 1929.

LAZZARO (*Lazăr*). Torino, Teatro di Torino, Compania Marta Abba, 7 decembrie 1929. Premiera absolută: Huddersfield, (Anglia), Royal Theater, 9 iulie 1929.

COME TU MI VUOI (*Așa cum mă vrei*). Milano, Teatrul de Amatori, Compania Marta Abba, 18 februarie 1930.

QUESTA SERA SI RECITA A SOGGETTO (*Astă-seară se improvizează*). Torino, Teatro di Torino, Companie constituită ad-hoc de Guido Salvini, 14 aprilie 1930. Premiera absolută: Königsberg, Neues Schauspielhaus, 25 ianuarie 1930.

TROVARSI (*Regăsire*). Napoli, Teatrul „Dei Fiorentini”, Compania Marta Abba, 4 noiembrie 1932.

QUANDO SI E QUALCUNO (*Cînd ești cineva*). San Remo, Teatrul Cazinoului Municipal, Compania Marta Abba, 7 Noiembrie 1933. Premiera absolută: Buenos Aires, Teatrul Odeon, 20 septembrie 1933.

LA "FAVOLA DEL FIGLIO CAMBIATO (*Povestea copilului schimbat*). Roma, Teatrul Regal de Operă, muzica de Gian Francesco Mali-piero, interpreți: Florica Cristoforeanu și Alessio De Paolis. Dirijor: Gino Marinuzzi, 24 martie 1934. Premiera absolută: Braunschweig (Germania), Landtheater, 13 ianuarie 1934.

NON SI SA COME (*Nu se știe cum*). Roma, Teatrul Argentina, Compania Ruggero Ruggeri, 13 decembrie 1935. Premiera absolută: Praga, Teatrul Național, 19 decembrie 1934.

SOGNO (MA FORSE NO) (*Visez [sau poate că nu]*). Transmisie radiofonică, Radiodifuziunea Italiană, 11 ianuarie 1936. Premiera absolută: Lisabona, Teatro Nacional, 19 decembrie 1931.

628

■ GIGANȚI DELLA MONTAGNA (*Uriașii munților*). Florența, Parcul Boboli (Prato della Meridiana), Ansamblul artistic condus de Renato Simoni (interpreți principali: Andreina Pagnani și Memo Benassi); 5 iunie 1937.

BjOMBERO (*Evacuare*), năvelă-monolog. Taormina, Palatul Corvâia, „Teatro Ciellesi”, (C.L.P), condus de Giovanni Cutrufelli (interpretă: Paola Borboni), 2 februarie 1951.

BIBLIOTECA REGIONALA

- CLUJ -

Cup rins

Pag. Elemente ale poeticii teatrale pirandelliene

de Florian Potra 5

ŞASE PERSONAJE ÎN CĂUTAREA UNUI

AUTOR 23

în româneşte de Alexandra Bărcăcilă ASTĂ SEARĂ SE IMPROVIZEAZĂ

în româneşte de R. A. Locusteanu..... 101

HENRIC AL IV-LEA

în româneşte de Ion Frunzetti..... 189

OMUL CU FLOAREA ÎN GURĂ

în româneşte de Constanța Trifu..... 263

VOLUPTATEA ONOAREI

în româneşte de N- Al. Toscani..... 277

SĂ ÎMBRĂCĂM PE CEI GOI

în româneşte de N- Carandino..... 339

CHIUPUL

în româneşte de Tatiana Slama-Cazacu . . 409 LIOLĂ

în româneşte de Florian Potra..... 433

COLONIA CEA NOUĂ

în româneşte de Margareta Bărbuță..... 489

Addenda 581

Scrieri despre teatru 583

ACȚIUNEA VORBITĂ 585

TEATRU ȘI LITERATURĂ 589

O IMAGINE A „GROTESCULUI”..... 595

JRONIE 598

631